Dokumenta

do dziejów X.X Piarów

litewskich

r. 1719–1836.

1839 - 1844

BK 1793

1719

CYPRIANUS à S. LAURENTIO Clericorū Regulariū Pauperū MATRIS DEI Scholarū Piarū per Poloniā & Lithvaniā Præpositꝰ Provincialis

Sibi Patri Mathiæ a S. Thaddæo Religionis Nostræ Sacerdoti Professo
Salutem in Domino qui est vera Salus.

Vocante nos DEO per os Celsissimi Principis Episcopi Vilnensis, licèt indignos Operarios ad Operandum in Vinea Diœcesis Celsitudinis Suæ; præsertim ad obsequium Sanctimonialium Visitationis B.M.V. Loci Divina correspondemus & Te Patrem Mathiam a S. Thaddæo Religionis Nostræ Sacerdotem Professum ex voto Assistentiū & Consultorū Nostrorū in Pœnitentiariū prætacti Monasterij Visitationis B.M.V. Vilnæ fundati deputamus & constituimus; quem Observantia Regulari, Zelo Fidei Christianæ, Scientia & ætatis Sufficientiâ juxta Sacros Canones & Tridentini Concilij Decreta, bene formatū esse novimus & recognoscimus. Injungentes Tibi ad majus Sanctæ Obedientiæ meritū ut hoc munus humiliter in Domino suscipias, illudq; omni quâ par est diligentiâ exequaris; demandando pariter ut antequâ Functioni huic Caput et captum tuum devoveas, prius illud Celsissimo Principi Loci Ordinario, vel ejus Vicegerenti cū omni Obedientia Religiosa pro Benedictione & Approbatione submittas. Datū in Collegio Nostro S. Stanislai Podolinij die 30 Decembris 1719

Cyprianus à S. Laurentio
Præpositus Provincialis mppr

Stanislaꝰ à S. Sebastiano Consultor Provincialis et Secretarius mppria

Obedientiales pro Poenitentiaria Sanctimonialium Visit. P. Mathiae a S. Thaddaeo a R. P. Cypriano a S. Laurentio Provinciali Vilnensi datae 1719 30 Aprilis

No 1

Religiosorum commoditate, sine ulla fiat injuria et damno

1723 Jardi 16.

2

Boguslaus Corvinus Gosiewski DEI et Apostolicæ Sedis Gratiâ Episcopus Acantensis, Suffraganeus Albæ Russiæ, Decanus Prælatus Cathedralis, et Administrator in Spiritualibus Sede Vacante Episcopatus Vilnensis Notarius M. D. Littæ &c.

Universis et singulis, quorum interest, aut quomodolibet interesse poterit præsentes literas inspecturis visuris pariter legi audituris, significamus, et ad indubitatam notitiam deducimus, Qualiter Nos ad augendam Xsti Fidelium Religionem piâ charitate intenti, Petitioneq Ad Mdm Rndi Patris Vincentij a Xto per Poloniam et M. D. Littæ Provincialis Clericorum Regularium Scholarum Piarum eo nomine ad Nos interposita benigne inclinati, facultatem RR. PP. ejusdem Religionis Scholarum Piarum ex ordinatione Suprafati A. R. Patris Provincialis electis et dispositis, quatenus in Civitate Vilnensi Capellam in Palatio Kotousciano (ad cujus januam tanquam ad Domum Religiosam Campanulam more Religioso præfigendâ esse censemus) pro Divinis peragendis muro exstruere, ac postmodum in ea exstructa, et benedicta, vel consecrata, Missas dicere, et Cantare, populum per Signum Campanæ ad eadem Capellam affixæ ad Divina audienda convocare Verbum Dei tam in prædicta Capella, quam in alijs Ecclesis ad quas invitati fuerint (Sanctimonialium tamen exceptis) prædicare Confessiones utriusq Christi Fidelium (Monialibus item exclusis nisi de Speciali ad id muneris Licentia Nrâ) excipere, eosq a peccatis et delictis eorum quantumvis gravibus etiam a Casibus Sedi Ordinariæ tam de jure Communi, quam de Consvetudine generali reservatis, in forma Sanctæ R. E. solita, injuncta illis pro modo Culpæ Salutari pœnitentia in foro duntaxat Conscientiæ absolvere, Ssmæ Eucharistiæ Sacramentum administrare Citra præjudicium tamen Ecclesiarum Parochialium, possint et valeant concedendum, et

impertiendum esse duximus, Uti quidem in DEI Nomine, Authoritate qua hic et nunc in Diœcesi fungimur, Concedimus, et impertimur Præsentibus Literis ad decursum Nostri Administratorialis muneris, suffragaturis. In Quorum Fidem. Datum Varsaviæ Anno Dni M D. CCXXIII Die XXXa Mensis Julij

Boguslaus Corvinus Gosiewski, Episcopus Acantensis, Administrator Episcopatus Vilnensis

L. S.

Trojanus Antonius Filipowicz Actorum Epptus Vilnensis Notarius

Anno Dni 1723. Mensis Octobris die 16ta Ego infra scriptus Actorum Consistorii Sede vacante Episcopatus Vilnensis assumptus Notarius præsentes Copias cum suo acethentico originali collationatas, et de verbo ad verbum concordari repertas manu mea subscripsi et pro majore fide sigillo Illustrissimi ac Reverendissimi Domini Domini Boguslai Corvin Gosiewski Episcopi Acantensis Suffraganei Albæ Russiæ, Decani Prælati Cathedralis & Administratoris Sede vacante Episcopatus Vilnensis, Notarij Magni Ducatus Litvaniæ communivi. Actum et datum Vilnæ in Cancellaria Consistoriali, Anno mense et die quibus supra.

Antonius Czartoszewski Actor Consist. Vilnensis Episcopatus Sede vacante assumptus Notarius

Religiosorum commoditate, sine ulla fiat injuria et damno

Anno Domini
1723 die 30 Julij

Copia lega
lizata

No 3.

Missus Romae die 3. Oct. 1725

1723 Jardi 21.

Nos infra Scripti Universis et Singulis qvorum interest, aut quomodolibet interesse poterit Præsentes Literas inspecturis, lecturis pariter legi audituris, Notum testatumq facimus Qvaliter Rndorum Patrum Clericorum Regularium Scholarum Piarum Hospitium seu Subsistentia in hac Vilnensi Civitate in Palatio Kotowsciano, uti nullum cuipiam inferat præjudicium, et restauratio dicti Palatij pro commorantium hic Religiosorum commoditate sine ulla fiat injuria et damno Incolarum ita ad augmentum gloriæ Divinæ apprime esse necessariam censemus, nihilq juribus Ecclesiasticis et Patrijs derogare judicamus. optantes eorundem Rndorum Patrum in hac Vrbe Vilnensi perenne consortium et ulterius propagandam fundationem. Ideoq facta inter nos Conventione ex Assensu Illustrissimi (Sede Vacante) Administratoris, præsentibus Literis attestamur, et ad indubitatam notitiam omnium et Singulorum, tam in Judicio S. Nunciaturæ, cui Specialiter Supplicamus pro ulteriori tuitione et Promotione Prædictorum Religiosorum, ibi ubi expedierit, et alijs judicijs, qvam extra deducimus. In Qvorum Fidem Datum Vilnæ Anno Domini Millesimo Septingentesimo Vigesimo Tertio Die Vigesima prima Mensis Octobris. Ad petita Admodum Reuelorum Patrum Clericorum Regularium Scholarum Piarum hanc attestationem subscribo.

Basilius Procewicz Ord. D. B. M.
Consultor Superior Vilnensis
ad ædes SSmæ Trinitatis mp

N.o 1170

Consensus Scol. D. Basilij. Mensis Romae 3. Oct. 1725
[illegible] 22 [illegible] 1723.

Profitentium &c. &c. Cum Lutikow Huaco Pridie sat.

1723 Tardi 21

Nos infra Scripti, Universis et Singulis, quorum interest aut quo modolibet interesse poterit, presentes Literas inspecturis, lecturis, pariter Legi audituris, notum testatumq facimus, Quod liter Adm Rndorum Patrum Clericorum Regularium Scholarum Piarum hospitium seu Subsistentia, in hac Vilnensi Civitate in Palatio Kotowsciano, uti nullum Civibus inferat praeiudicium, hac restauratio predicti Palatij, pro Commonantia hic Religiosorum Commoditate, sine ulla fiat iniuria, et damno Incolarum, ita ad augmentum Gloriæ Divinæ apprime esse necessarium censemus, Nihilq Juribus Ecclesiasticis, et Patrijs derogare iudicamus, optantes eorundem Rndorum Patrum in hac Urbe Vilnensi perenne Consortium, et ulteriùs propagandam Fundationem, Ideoq facta inter nos Conventione ex Assensu Illmi (Sede Vacante) Administratoris presentibus latis attestamur, et ad Indubitatam Notitiam omnium et singulorum, tam in Judicio Sanctæ Nuntiaturæ, Cui specialiter dignamus, pro ulteriori tuitione et promotione Dictorum Religiosorum Patrum, ibi ubi expedierit, et alijs Judicijs, quam extra deducimus. In quorum Fidem Datum Vilnæ Anno Dñi Millesimo Septingentesimo Vigesimo Tertio. Die Vigesima prima Mensis Octobris.

Fr Romualdus Sankowicz S. Th. Presentatus Exprovincialis Regens Studiorum Prov Lituan. Vicarius pro tunc Conventus Regalis Vilnensis S. Spiritus Ord Praedicatorum Ita attestor Simulq optio augeri Cultores Vineæ Christi cum uberiori fructu animarum. mpp

Fr Stanislaus Olevicz In Sacra Theologia Mro Sti Ord Prædicatorum Conv ad S. Mariam in Arenis Vilnæ publicus Instructionis Fidelium et SS. Canonum Professor quantus est ut augeri Cultus Divinus et operarij in Vinea Christi libenter cupiendo subscribo Idem qui supra.

Fr Aegid. Falkowicz S. Th. Doctor Provincialis Prior Conventus Carmelitarum Antiquæ Regl. Observantiæ ad Aldeam Pob. præsens instrumentum optans quam maximum gloriæ Dei augmentum et sacræ Religionis Supra Nominatorum Patrum incrementum, nihil tamen juri Ecclesiastico velens præjudicare subscribo. Idem qui supra.

Fr Athanasius a Sancto Josepho Ordinis Carmelitarum Dis-

Discalceatorum Prior Vilnensis praesens Instrumentum Subscribo, Augmentum Cultus Divini, atq propagationem Supradictae Sanctae Religionis exoptans. Idem qui supra Mpp

Anno Domini millesimo Septingentesimo vigesimo tertio die mensis Octobris vigesimo quarto. Ego infra Scriptus Sede vacante Episcopatûs Vilnensis Actor Consistr assumptus Notarius Notum facio Omnibus quorum interest, quia praesens Attestatio est à Supra Scriptis Religiosis verè Subscripta, et quia isti Omnes qui se Subscripserunt, sunt de facto Superiores Ordinum, et in eorum Subscriptione manus propria mihi optimè nota, nec hoc Scriptum aut manus cuiusq Subest alicui Suspicioni. In cujus rei fidem manum meam Subscribo, & praesens attestationis instrumentum sigillo Illustrissimi ac Rndissimi Domini Boguslai Corvini Gosiewski Episcopi Acantensis Suffraganei Albae Russiae Decani Praelati Vilnensis, Administratoris in Spiritualibus Generalis Sede vacante Episcopatûs Vilnensis Notarij Magni Ducatus Lituaniae communivi. Actum & Datum Vilnae in Cancell[illegible] Consistr anno, die, mense, quibus supra.

Antonius Czartoszewski Actor
Consistory Episcopatus Vilnensis
Sede vacante assumptus Notarius
Mpp

Illum. Sanct.

A. S. S. Sedis Apost. Prot. et S. R. Cancellariæ
Magistri Scriptores Rel. Prof. Collegii Pictaviensis

1724 Lutego 15

Benedicta sit Ssma Trinitas

Fr: Benedictus à JESV Nazareno, Minister Collegij Vilnensis ad Antecollim Ordinis Discalceatorum Ssmæ Trinitatis, Redemptionis Captivorum, Primitivam Regulam Profitentium &c. &c. Cum Rutilans Auroræ Sidus sat pleno, quia pietatis Ecclesiæ in Zodiaco hucusq pullulans nitore, Iamq Universo, haud ipso Phaëtonte obscurius Illustrato Orbe, tandem ad Aquilonares Nostras accesserit Oras, Radiosq nec Minus Virtutis, quam Sapientiæ Equitem deflexerit ad Lithvanum, quibus ni Suo Gentilitio aberret Cursu Pietatis, propria è Natura & instituto demonstraturus Metam, Ordo nimirùm Adm Rdorum Patrum Clericorum Regularium, Scholarum Piarum Nuncupatus. Affulsisse hoc Sidus hanc nostram in Metropolim M.D. Lithvaniæ Civitatem Vilnensem, & quis non Beneficam Numinis Agnoscit gratiam? quis non faustissimè quæq cum illo Ordiri, adventitarevè Censuerit? Hic nisi: qui Bubonis è Nido prosiliens piam Amicam non Credit Lucem. Ast rectiùs arridet Plato: Deum tunc velle maxima Civitatibus præstare Beneficia cum eis Bonos immittit Viros. Comparuêre Hi Nobis hodie! quorum si Spectes gressum ab ordine invenies decorem, & quotquot Viros, tot pietatis Numerabis veros adesse Magistros. Si gloriam intendis Dei? ubi Maior! hic Maxima. Si Ecclesiæ Fidei sciscitaris Zelum? nec patitur umbras. Si Charitatem quæris? geminat incendia. Si Virtutem Vitæq Modestiam? Pietas Errare nescia. Si Scientiam, Sapientiamvè præstoleris? Splendens in omnes. Si plura exposcas? Calamus tanto fatiscet sub pondere. Satis manet, hunc Ordinem Sacrum Urbis & Orbis sidq Semper absq Ecclypsi esse. Quare nec Pietatis est, à tanta deflectere Luce, cum Canat Vates. Impia pars Mundi, parti est infesta piorum. Sperantesq Sibi Credita posse dari. Itaq Nos, Collegiumq Nostrum Vilnense ad Antecollim Sanctissimæ Trinittis Redemptionis Captivorum Omnium Votis, sicut hac Nos Beari Sorte, ad Simul

habitare in ævum exoptat, poscitq; Lumen; ita Subsistentiam, in hac Vilnensi Civitate, in Palatio Lotowsciano Libentissimè Annuit. Restaurationemq; Eius, pro Majori Gloria Dei, & Adm. Rdorum Patrum commoditate, uti Nulli injuriosam ac infestuosam apprimè esse Necessariam censemus. Nihilq; Juribus Ecclesiasticis & Locis derogare putamus. Et hisce Literis Nostris |: inhærendo per omnia Sacro Sancto Tridentino Concilio Sessione 23 Cap: 3. Circa Erectionem Monasteriorū. Audito Viso & Lecto priùs consensu, Illustrissimi ac Reverendissimi |: Sede Vacante: Administratores, una cum Suo Illustrissimo ac Reverendissimo Capitulo Vilnensi, ac Aliorum Ordinum Mendicantium Attestamur. Et ad indubitatam Notitiam Omnium & Singulorum, tam in Judicio Sacra Nuntiatura |: Cui Specialissimè & Humiliterq; Supplicamus, pro Tuitione atq; promotione Prædictorum Adm. Rdorum Patrum; ibi, ubi Expedierit. quàm extra deduximus. Datum in hoc Nostro Collegio Vilnensi ad Antecolim. Manu Nostrâ ac Consiliariorum Communitatis Subscripsimus. Sigillo Officij Nostri impressione Munitum. Die Quinta Mensis February. Anno Domini, Millesimo Septingentesimo Vicesimo Quarto.

Fr. Benedictus à Jesu Nazareno
Minister Vilnensis ad Antecolim
O.S.T.R.C. mp.

Fr Casimirus à Assumptione B.V.M. Compitiarius

Fr Josephus à Sancto Mathia Consiliarius

Charissimus à Christo
Fr: Joannes à S: Andrea
Magist: Stud: Philo
ac Secretarius
Communitatis

...missionis testa...
Sigillum Conventus Nostri S.S. Apostolorum Philippi et Jacobi
apponimus: Manuq propria subscribimus ...

Consensus Rndor.
Patrum Trinita-
rionum 1724
15 Januarij

No 10

Consensus R. P. P. Trinitarionum ad [illegible] miss. S. Romae ~~[illegible]~~
Datum 15 Januarij 1724

1724. Marcus 3.

6

Nos infra scripti fidem facimus, quod propter singularem Admodum Reverendorum Patrum Scholarum Piarum pietatem, ac Zelum in Animarum Salute procuranda eximium tum et bonae, Sanctae, ac verè Religiosae Conversationis odorem, quem ubiq' diffundunt, plantationi, seu fundationi eorum in hac Metropoli Magni Ducatûs Lithvaniae, amplissima et satis populosa, sed, (: quod dolendum :) Schismaticis, Calvinistis Lutheranis, Machumetanis, refertâ, non modo non contradicimus, nec contra eam, quidquam opponimus, sed et perutilem fore credimus, si quando eam fieri contingat. Quod autem eorum Residentia ad praesens, seu hospitium in Palatio Jeotonsciano nemini, quantum scire possumus, praejudicium afferat, attestamur. In quorum fidem praesentes manibus nostris, subscripsimus, cum appositione Sigill. Domûs nostrae Vilnensis. Datum in eadem Domo nostra die 3. Mensis Martii. Ao. D. 1724.

Jacobus Ignatius Cyboni Superior Domus Vilnensis Congr. Missionis
Stanislaus Pienkowski Assistens Domûs Vilnens. meo et totius dictae Domûs Nomine mpp

Et nos eadem Vota recommendatoria et assensum nullam involvens contradictionem ut supra Admodum Rndi Dni Congregationis Missionis testantur. Damus. In quorum fidem Sigillum Conventus nostri SS. Apostolorum Philippi et Jacobi apponimus; Manuq propria subscribimus Anno et die ut supra Vilnae in Conventu Lukiscensi

Pr: Fr: Stephanus Joriewicz Supprior Conventus Lukiscensis et Vicarius pro tunc Ordinis Pres. Mpp

~~No~~ 9

Num. 13tio

Consensus RR. PP. Missionariorum et PP. Praedicatorum
missi Romae [illegible] Dicto 3 Martij [illegible]

Nos infrà Scripti Canonici Regulares Lateranenses S. Augustini Vilnæ in Antecolli ad Ecclesiam Parochialem SS.rum Apostolorum Petri et Pauli Residentes, Universis et Singulis, quorum interest aut quomodolibet interesse poterit, Præsentes Literas Testimoniales inspecturis, lecturis, pariter legi audituris Notum Testatumq̃ facimus, Qualiter Patrum Clericorum Regularium Scholarum Piarum Recens Hospitium in hac Vilnensi Civitate in Palatio Kotowsciano uti nullum cuipiam inferat præiudicium, et restauratio dicti Palatij in Religiosam Residentiam sine ulla fiat injuria et damno Incolarum; ita suprà memoratam Residentiam ad augmentum gloriæ Divinæ accommodam esse censemus, nihilq̃ Juribus Ecclesiasticis et Patrijs derogâsse judicamus. Et ideo factâ inter Nos maturâ deliberatione et Judicio Capitulari, Præsentibus Literis testamur, et ad indubitatam Notitiam omnium et Singulorum tam in Tribunali S.æ Nunciaturæ quàm alijs Subsellijs et Judicijs quibuscunq̃ extrà deducimus. In QUORUM Fidem Manus Nostras apposuimus et Sigillo Conventûs Nri Antecollen. Vilnen. comuniri fecimus. Datum in Canonica Nra Antecollensi ad Vilnam Anno Dni Millesimo Septingentesimo Vigesimo Quarto, Die 4 Mensis Martij.

Joannes Joseph Szatrawa Canon. Regul. Lateran. in Contu Antecollen. Vilnen Prior. Phil. Doctor M.p Coro

Antonius Augustinus Gdowski C.R.L. Actualis Phiæ Professor m.p

Sebastianus Strużecki C.R.L. Secretarius

Gaudentius Kotarski C.R.L. Concionator

-16-

Nº. 8.9.

Consensus RR. PP. Canonicorum Lateranensium pro erigenda Fundatione Mtra

1723

Num. 9.

Consensus RR. Canonicorum Lateranensium
[illegible]

1735

Carolus Petrus Pancerzynski, Dei et Apostolicæ Sedis Gratia Episcopus Vilnensis

Universis et Singulis Quorum interest aut quomodolibet interesse poterit Præsentes Literas inspecturis, lecturis, visuris, pariter legi audituris, cujuscunq Statûs Conditionis et Præeminentiæ Ecclesiasticæ sive Sæcularis post exhibitam Nostram Pastoralem Benedictionem et respectivè solita Officia Significamus et ad indubitatam Notitiam deducimus; qualiter Nos ad augendam Christi Fidelium Religionem debita charitate intenti piamq et laudabilem Illrmi Dni Antonij Comitis Sapieha Capitanei Merecensis Fundationem Pastorali prosequentes favore, necn petitioni RR. Patrum Clericor Regularium Pauperum Matris DEI Scholarum Piarum, eo nomine ad Nos interpositæ, uti justæ et rationi consonæ benigne inclinati, facultatem ijsdem RR. Patribus prædictæ Religionis Scholarum Piarum ex Ordinatione Adm Rndi Patris per Poloniam et M. D. Lithvæ Provincialis electis et dispositis, quatenus in Civitate Vilnensi Residentiam suam, originalr in Palatio Kotowsciano fundatam, nunc de eodem loco ad aliud Palatium dictum Polubinscianum transferre, ibiq Capellam (ad cujus januam tanquam ad Domum Religiosam Campanulam more Religioso præfigendam esse censemus) pro Divinis peragendis muro extruere, ac postmodum in ea extructa et benedicta vel consecrata Missas privatas dicere, Verbum Dei in Ecclesijs, ad quas invitati fuerint (Sctimonialium tn exceptis) prædicare, Confessiones Utriusq Sexus Xti Fidelium (Monialibus item nisi de speciali ad id Muneris Licentia Nra exclusis) Sacramentalr excipere, Eosq à peccatis et delictis eorum qntumvis gravibus etiam à Casibus Sedi Nræ Ordinariæ, tam de Jure communi, qm Consvetudine generali reservatis, (Simoniacis vero ob annexam et Sumo Pontifici reservatam Absolutnem, raptoribus decimarum, Bonorum, Jurium et Munimentorum Ecclesiasticorum, detentoribus et suppressoribus, necn post defctos intestatos Clericos quarumcunq rerum usurpatoribus, nisi subsecuta Satisfactione, et restitutione, omnino exceptis) in Forma Sæ Ræ Ecæ solita absolvere, absolutionisq Beneficium in Foro duntaxat Consciæ injuncta illis prius pro modo culpæ Salutari pænitentia sibi bene visa impendere SS. Eucharistiæ Sacrm citra præjudicium tn Ecclesiar Parochialium administrare possint et valeant, concedendum et impertiendum esse duximus, Uti quidem in DEi Nomine, Authoritate Nostra Ordinaria concedimus, Facultatem et Licentiam damus, et impertimur, Præsentibus Literis Nostris. In Quorum Fidem easdem Manu Nostra Subscripsimus, et Sigillo communiri mandavimus. Datum Vilnæ in Palatio Nro Episcopali Anno Dni M.D.CCXXV. die sexta Mensis Junij

Carolus Episcopus Vilnensis
Mpria

Connotatum in Actis &c.

Henricus Woyna Actorum Curiæ Suæ Illmæ Celsitudinis Notarius

18

No 2.

Consensus Illmi Locierdinarij Pancerzynski pro erigenda Capella in Palatio Potuhinscianis
1725 6 Junij
In Actis Coronae reperitur

No 4

Sub 5

1725 Czerw 6.

Carolus Petrus Pancerzynski, Dei et Apostolicæ Sedis Gratia Episcopus Vilnensis.

Vniversis et Singulis Quorum interest, aut quomodolibet interesse poterit Præsentes Literas inspecturis, lecturis, visuris, pariter legi audituris, cujuscunq Statûs Conditionis et Præeminentiæ Ecclesiasticæ sive Sæcularis, post exhibitam Nostram Pastoralem benedictionem et respective solita officia, Significamus et ad indubitatam notitiam deducimus; qualiter Nos ad augendam Xsti Fidelium Religionem debita charitate intenti, piamq et laudabilem Illustrissimi Domini Antonij Comitis Sapieha Capitanei Merecensis Fundationem Pastorali prosequentes favore nec non petitioni RR Patrum Clericorum Regularium Pauperum Matris Dei Scholarum Piarum eo nomine ad Nos interpositæ uti justæ, et rationi consonæ benigne inclinati, facultatem ijsdem RR Patribus prædictæ Religionis Scholarum Piarum ex Ordinatione Adm Rndi Patris per Poloniam et M. D. Lithvaniæ Provincialis electis et dispositis, quatenus in Civitate Vilnensi Residentiam suam originaliter in Palatio Kotowsciano fundatam, nunc de eodem loco ad aliud Palatium dictum Polubinscianum transferre, ibiq Capellam, (ad cujus januam tanquam ad Domum Religiosam campanulam more Religioso præfigendam esse censemus) pro Divinis peragendis muro extruere, ac postmodum in ea extructa et benedicta vel consecrata, Missas privatas dicere, Verbum Dei in Ecclesijs ad quas invitati fuerint, (Sanctimonialium tamen exceptis) prædicare, Confessiones utriusq Sexûs Xsti Fidelium (Monialibus item, nisi de speciali ad id muneris licentia Nra excepta) Sacramentaliter excipere, eosq a peccatis et delictis eorum quantumvis gravibus etiam à Casibus Sedi Nostræ Ordinariæ, tam de Iure communi, quam Consvetudine generali reservatis (Simoniacis vero ab annexam et Summo Pontifici reservatam absolutionem, raptoribus decimarum, Bonorum, Iurium et Munimentorum Ecclesiasticorum, detentoribus et Suppressoribus, nec non post defunctos intestatos Clericos, quarumcunq rerum usurpatoribus, nisi subsecuta satisfactione et restitutione, omnino exceptis) in Forma Sæ Pæ solita absolvere, absolutionisq beneficium in Foro duntaxat conscientiæ injuncta illis prius pro modo culpæ salutari pœnitentia, sibi benevisa impendere, SS. Eucharistiæ Sacramentum citra præjudicium tamen Ecclesiarum Parochialium administrare possint et valeant, concedendum et impertiendum esse duximus, Uti quidem in Dei Nomine Authoritate Nra Ordinaria concedimus, Facultatem et Licentiam damus, et impertimur, Præsentibus literis Nostris. In quorum fidem easdem manu Nostra subscripsimus, et Sigillo communiri mandavimus. Datum Vilnæ in Palatio Nro Episcopali Anno Dni M.DCCXXV. die sexta Mensis Junij.

Carolus Episcopus Vilnensis

Locus Sigilli.

Anno Domini Millesimo, Septingentesimo ~~Vigesimo~~ mpria Quinto Die 7ma Mensis Junij

Connotatum in Actis
Henricus Woyna Curiæ Suæ Illmæ Celsitudinis Notarius mp

-20-

Anno Dni 1725 die verò Septimâ Juny: Præsentes Copiæ cum Suo originali coram Actis Sedis Apostolicæ et V. Capituli Vilnen: per me infra Scriptum ad id petitum, Collationatæ, de verbo ad verbum in omnibus Concordari repertæ. In cujus fidem manum meam Subscribo et Sigillo V. Capituli Vilnen: communio. Datum Vilnæ, Anno die, mense, Quibus Supra.

Michaël Włodzimierski
Prothonotarius Apticus V. C. Vilnen:
Notarius mp.

Copia Consensus Illmi et Rndmi Loci ordinarij Pancerzynski p. erectione Capellæ Collegij in Palatio Potulinsciano 1725. 6. Juny.

No 5.

Consensus Illmi Loci Ordinarij A.D. 1726 Missus Romam 1725

1725 Sierp. 18.

10

#

Carolus Petrus Pancerzyński Dei et Aplcæ Sedis Gratiâ Episcopus Vilnensis.

Notum facimus, quòd quàmvis nuper, ad petitionem quarundam Personarum, A. R. R. P. P. Piarum Scholarum, facultatem dederimus, Palatium Połubinscianum, in hac nobili civitate Vilnensi, ipsis ab Illssmo Antonio Comite Sapieha, Capitaneo Merecensi datum, occupandi, et Residentiam habendi; in eoq privatum duntaxat suis usibus exstruendi Sacellum, ibiq privatas Missas celebrandi. Verum quia A Rdi PP. Piarum Scholarum sub ea nostra facultate, non sacellum sed per amplas habitationes opere perfestino urgent, et continuant, Scholarumq suarum manifesta indicia faciunt, insuper et apertè jactant, fore suas Scholas Vilnæ, imò per citationes Sacræ Nunciaturæ A Rdos P.P. Sttis JESV. Collegij Academici Vilnensis in jus vocando, per Judicis Sententiam apertionem suarum Piarum Scholarum nituntur evincere, sicq per Ora Magnatum ac populi fore quasdam pias Scholas Vilnæ, latè fama percrebuit. Ideoq interventu Illssmi Excellssmi Domini Palatini Vilnensis, Exercituum M. D. Litæ Ducis supremi, Primarij Legum defensoris, cum suo in M. D. L, Principe hoc Palatinatu, vi Laudi recentissimi; simul nobili Civitate Vilnensi, non ex vano (expertas) eò magis à diversi Gymnasij Juventute, turbas, tumultusq fore metuente; Magfico verò Academiæ Vilnensis Senatu sua Jura lædi conqverente. Ad hæc insuper Nos considerantes id factum A Rdrm PP. Piarum Scholarum, directè repugnare Bullæ, quæ

incip.

incip: Dum attenta. Gegorij XIII Academiam Societatis JESU in M. D. L. Vilnæ, ei, quæ Cracoviæ quò ad omnia Jura habita et habenda, adeoq; etiam quò ad non habendas alias ullas Scholas, nisi ultra milliaria aliquot supra decem nostratia, coæquanti, idq; sub edicto gravi, ut nulli hominum liceat huic Bullæ contraire (aliàs (in terminis:) si quis hoc attentare præsumpserit, Indignationem Omnipotentis Dei, ac BB. Petri et Pauli Apostolorum ejus, se noverit incursurum. Simul per id facti A. Rdrum PP. Piarum Scholarum attendentes fieri, Majestatis Regiæ, totq; Regum, a Dæ memæ Stephano, edictorum spretum, tum Legum Patriarum, signanter Constit. an. 1585. Varsaviæ. Et Constit. Comit. Coron. felicis memoriæ Joannis III an: 1676. violationem, vel maximè quoniam A. Rdus Pater Provincialis Piarum Scholarum, pacatè per Nos de et super ijs requisitus, Justam assecurationem super non habendis Ullatenus Scholis, Magfico Academico Sttis JESU Collegio Vilnensi, aliàs cum clausulis justis de Lege Canonica dandam, à suo domicilio, super non inferendo cæteris Vilnæ, Ordinum Variorum, ab annis diutinis domibus fundatis ullo præjudicio, dare tamen renuit: manifestèq; se Vilnæ suas meditari Scholas non negavit. Insuper Protestatio A. Rdrum PP. Piarum Scholarum sub die Lunæ sexta Mensis Augusti Anni præsentis 1725 contra AR. R. PP. Sttis JESU, ad acta Tribunalis Sæ Nuntiaturæ porrecta, claris et apertis terminis indicat, à dictis A. RR. PP. Piarum Scholarum Vilnæ Collegium cum intentione Scholarum aperiendarum erigi, fundariq; (quasi post licentias eas quæ de jure requiruntur) cæptum. Nos itaq; imprimis circa authoritatem Hmæ Sedis Aplicæ, quoquo possumus Nosmet opponentes conatu, atq; circa dictam Bullam, tum et pro Legibus Patrijs, quibus fidem gerimus juratam, pro viribus stantes. Insuper perpenso quod fructus gloriæ Divinæ

qvos Ecclesia DEi et Patria ex Academia Sttis JESV Vilnensi habebat, præcludantur; siqvidem Societas JESV, adversus hæreses, Schismata, ad erudiendamq́ Juventutem, à Sanctæ mem. nostro Prædecessore Valeriano Protasewicz olim introducta, non posset ea felicitate, ut hactenus cum laude sui, regere scholas Academicas, qvoniam obstacula diversi gymnasij forent, ad continuasq́ ab utrinq́ inter studiosam juventutem, pugnas, (ut expertum) cædes, et tumultus, cum maximis et continuis Divinæ Bonitatis offensis, campus, per diversas scholas introductas daretur apertus. Ne itaq́ coram Majestate Divina, Sma Sede, Majestate Regia, totaq́ Republica vel occasionaliter, intuitu concessæ R. Rdis PP. Piarum Scholarum pro Sacello facultatis Nostræ, et contra mentem Nostram, aliter in abusum tractæ, in reatu ponamur; proinde eam facultatem, alias in scripto, de anno præsenti 1725, Mensis Junij die 6ta ex Cancellaria Curiæ nostræ relaxatam, ex qvo alienissime à mente Nostra usurpatam, robore præsentium suspendimus; donec Sancta Sedes Aplca et Respublica, finaliter non decidet. Et ita coram præsentibus Personis Insignibus, ad Consilium ad Nos congregatis, volumus et significamus. Datum Vilnæ in Palatio Nostro Anno 1725 Mensis Augusti die 18.

Carolus Eppus Vilnens

Præsentes Copiæ concordant cum suo Originali. de qvo fidem facio. M. Wazynski Actorum Curiæ Suæ Illmæ Celsitudinis Notarius

Revocatio Licentiae
Locicordinarij Sancie
mynski quam fecit
pro Operatore Capel
lae etc

1725 19 Augusti

Anno 1725to die 20. Augu
sti praesens Cop. authe Ad
Andrae PP. Piarum Scholarum
intimando in manus porrexi
de quo

Franciscus Gaydanowski
Comendarius ad Ecclesiam
Sancti Joannis Vilnae

No 9.

No 6.

1725. Liber 26 11

Bernardinus

Dibuli S. Petri in Montorio S. Romane Ecclesie Presbyter Cardinalis Scotus Signatum Justitie Supplicationum Sanctissimi Domini Nostri Papae Secretarius et Deputatus. Universi et singuli hoc Jus Publicum Privati Instrumenti cujusvis tenoris, scripturae, sigilli, et alterius cujuscunque Solemnitatis, quae libet quoquo Constitutionibus Summorum Pontificum in contrarium forsitan editis non obstantibus, quibus omnibus et singulis pro hac vice tantum specialiter et expresse derogamus, coram Illustrissimo et Reverendissimo Domino Dominico Passionei Archiepiscopo Nicomediensi Sanctissimi Domini Nostri Papae Secretario Referendario Signaturae Gratiae et Justitiae Praefecto, Tribunalibus Auditore, Camerae Apostolicae Thesaurario, Sanctae Romanae Ecclesiae Cardinali Camerario, Sacrae Romanae Rotae Auditore, Sanctissimi Domini Nostri Papae Cubiculario, Sacrae Romanae Rotae Decano, Sacrae Poenitentiariae Majore, Sanctissimi Domini Nostri Papae Vicario in Spiritualibus, Urbis Vicario, Sanctissimi Domini Nostri Papae Camerario, Sacrae Romanae Rotae Auditore, Sanctissimi Domini Nostri Papae Cubicul

onem per iniquos conatus, et cum scandalo non tan-

REGIUM DIPLOMA.

Augustus secundus Dei gratiâ Rex Poloniæ Magnus Dux Litvaniæ &c.

Significamus præsentibus literis nostris, quorum interest Universis et Singulis &c. Ac insuper volentes uberiorem gratiam præfatis Religiosis Scholarum Piarum præstare, considerantesque sedulam Iuventutis Regni nostri in scholis illorum iam erectis, et plantatis instructionem et applicationem, inhærendo speciali Privilegio Serenissimi Vladislai 4ti. Antecessoris nostri superius inserto et per Serenissimos Antecessores nostros approbato, quo mediante tam Scholæ hic Varsaviæ, quam alibi erectæ ac imposterum in Regno nostro, Provincijsque ipsis annexis erigendæ in protectionem Regiam assumptæ, Fundationem novam in civitate nostra Vilnensi authoritate nostra Regia approbamus, et ratificamus, facultatemque erigendi, & aperiendi Scholas in præfata Civitate nostra Vilnensi, tanquam Metropoli M. D. L. et in ijsdem iuxta normam Instituti sui Iuventutem erudiendi, damus, et concedimus præsentibus Litteris nostris. In cuius rei fidem præsentes manu nostra subscriptas Sigillo Regni communiri iussimus Datum Varsaviæ die 16. mensis Februarij anno Domini 1726 Regni vero nostri anno trigesimo

Augustus Rex

Locus + Sigilli Cancellariæ Minoris Regni

Ioannes Zaydlicz S. R. Majestatis Secretarius manu prop.

Aprobatio confirmationis Privilegiorum Instituti Scholarum Piarum Clericorum Regularium Matris Dei

Supra scriptam copiam ex suo Originali manu Sacræ Regiæ Maiestatis subscripto, et Sigillo minori Regni communito per me infrascriptum viso transumptam, et descriptam ac itidem per me confrontatam, et collationatam cum eodem suo Originali de verbo ad verbum concordare attestor. In cuius rei fidem præsentes subscripsi, et sigillo Illustrissimi, et Reverendissimi Dni, Dni Vincentij Santini Archiepiscopi Trapezuntini, et Nuntij Apostolici In Regno Poloniæ &c. comuniui, Varsaviæ in Cancellaria Nunciaturæ Apostolicæ hac die 22 Mensis Maij Anno Dni. 1726

Ita est Stephanus Skwarczynski Sacra Authoritate Apostolica Notarius, et Actorum Nunciaturæ Apostolicæ in Regno Poloniæ &c. Vice Cancellarius manu propria.

Et quia Ego Sa. Authoritate Apostolica Publicus Sentem Copiam

Diplomatis Regi Patribus Scholarum Piarum dati ex Processu Romano inter praefatos Patres Scholarum Piarum et Patres Soc: Jesu Collegiorum Vilnen: formato descriptam confrontavi et collationavi de verbo que ad verbum concordare attestor. Ideo in fidem manu propria subscripsi sigilloque consueto communivi Vilno Anno Dni 1752 Die 7ma Aprilis

Andreas Antonius Wieczorkowski

Sacrae Authoritatis Apostolicae Publicus Notarius

Universis, et singulis notum facimus, atque attestamur per praesentes, quod Academia Vilnensis. Patrum Societatis Jesu non gaudeat Privilegio privativo quo ad alias Scholas concesso singulariter Universitati nostrae Cracoviensi. per Serenissimum Regem Vladislaum 4tum, omnesque Regni Poloniae Ordines in Comitijs Generalibus anno Domini 1635, quo cavetur, nè ullae unquam Scholae quocunque praetextu in ipsa Civitate Cracoviensi, sive in alijs adiacentibus, imò, et remotioribus iuxta Constitutiones Regni, erigantur. Et licet praefatae Academiae Vilnensi Concesserint Ordines Regni anno Domini 1585. communicationem Jurium et Privilegior, in quorum possessione fuit pro tunc Universitas Cracoviensis; quia tamen Privilegium privativum quo ad alias Scholas primo concessum fuit Universitati nostrae anno longè sub sequenti, nimirum anno suprascripto 1635. idque ex occasione apertar Scholar a PP. Societatis in ipsa Vrbe Cracoviensi cum summo Universitatis praeiudicio, id circò censemus in hoc singulari Privilegio dictam Academiam Vilnensem non communicare. In quor fidem subscripsimus, et sigillum Universitatis nostrae apposuimus. Datum in Collegio Maiori &c. die 25. mensis Aprilis anno Domini 1726. M: Marthinus Alexander Kurowski Sac. Theologiae Doctor et D. Ecclesiae Collegiatae S. Floriani ad Cray Decanus Studij Generalis Universitatis Cracoviensis Rector m prop

(L.+S.)

Et quia Ego Sa. Authe Apostolica Publicus Praesens Copiam Testimonij a Magnifico Rectore Almae Universitatis Cracoviensis dati ex Processu Romano inter Patres Scholar Piar et Soc: Jesu Collegior Vilnen. formato descriptam Vidi legi de verbo ad verbum concordasse reperi Ideo manu propria subscribo Sigilloq consueto comunivi Anno Dni. 1732. die 7ma Aprilis

Andas Antonius Wierzorkowski

Sa. Authe Aplica Publicus Notarius mpa

Nos infrascripti, considerantes publica vota tàm Magni Ducatus Lithvaniæ, qvam ipsius Civitatis Metropolitanæ Vilnensis, qvæ sibi laudabile RR Patrum Scholarum Piarum Institutum flagrantissimè exoptant; et ex altera parte indolentes his difficultatibus et obstaculis, qvibus novam prædictarum Scholarum Piarū in hac Metropoli Fundationem per iniqvos conatus, et cum scandalo non tantum Orthodoxorum, sed maximè diversarum sectarum impediri et impugnari videmus, et præsertim (ut per adversos huic Instituto spargit) hoc inter alios prætextu: qvasi Civitas et Numerus Scholasticorum, non sit capax binarum Scholarum; adnitendo proinde pro æqvitate bonoq; publico, hujus Instituti adeo desiderati manutentioni hac in parte consulere, publicam fidem ac Testimonium Instrumento præsenti interponimus: Cam Juventutis omnis Statûs et conditionis ex contiguis Palatinatibus, Districtibus et Oppidis in hanc Civitatem Vilnensem, uti Metropolitanam, Primariamq; totius Lithvaniæ confluentis dari semper frequentiam, qvæ diversi Instituti Gymnasijs commodè sufficere possit, planeq; necessariò alteras Scholas ad debitam Institutionem evidentibus desiderijs requirat et expostulet. Perhibet fidem et Ducatus Regno Cuivis par amplitu:

modi conatus ac vel maxime crescentem exinde

dine, solas tantum in aligvot locis non sine gravi
suo incommodo R.R Patrum Societatis Jesu
Scholas continens, et singulariter ipsa Civitas
Vilnensis, Metropolis, Sedesq olim Magnorum
Ducum latissimè fundata, cujus capacitas va-
stissima cum tot Religiosos Conventus utriusq
sexûs, inter gvos R.R Patrum Societatis Jesu
tria Collegia peramplа, gvartumq novissimæ Fun-
dationis contineat, et in gva singulis annis Supre-
mi Tribunalis seu Parlamenti totius Ducatûs
Judicia absolvuntur; præterea aligvi Palatina-
tus et Districtus publica sua Comitiola et Congres-
sus gvotannis eodem die distinctim celebrant,
facile conjici potest tùm de fregventissimo Nobili-
tatis ac Scholasticorum concursu, tùm numero-
sa Incolarum fregventia. Capax proinde et digna
ut alterius Instituti Scholas, præsertim adeò
pietate et eruditione florentes, juxta tot Urbium
et Civitatum notissimam praxim pro commoda
tam numerosorum Scholarium institutione habe-
at, has præcipuè, gvarum Institutum est a pri-
mis elementis Juventutem instituere, qvod in
Scholis R.R Patrum Societatis Jesu Vilna existen-
tibus nusgvam exercetur. Nec minus pro ipsius

Orthodoxæ Fidei augmento, cum non vana sit spes, etiam Acatholicos novis hisce Scholis Pys (ut ipsimet asserunt) suos Filios applicaturos, eosq́ proinde sensim vera fide imbuendos. Quod Testimonium in singulis punctis evidentissima veritate, ac conscientia probatum, pro plena fide ac robore, manu nostra subscriptum Sigillisq́ munitum dedimus Vilnæ Anno Dñi 1726 die 2da Mensis Martij.

Boguslaus Coruinus Gosiewski
Episcopus Smolenscensis mp

Michaël Joannes Zienkowicz
Episcopus Juliopol. Suffragan. Samogitiæ
Canon. Wilnensis Notarius Magn. Dtus Litt.
mp

Christophorus Biallozor V.J.D.
Can.cus Decanus Cathed. Vilnen.
mp

Num: 1410.

Testimonium Illmi et Rdi Serenissimi Capituli Lib. de Amplitudine sui Litis et de Capacitate alia ad Scholarum

1706 a Martij

N 3

N°. 3.

1726

14

Prælati, Canonici, Totumq; Capitulum Cathedrale Vilnense.

Advertendo qvam iniustis nec cessantibus obstaculis, varijsq; impedimentorum generibus per Æmulam Partem impugnetur Novella Religiosorum Patrum Scholarum Piarum in hac Civitate Metropolitana Vilnensi Fundatio, nec æqvo animo injustos hujusmodi conatus, ac vel maxime crescentem exinde publicam in omnibus admirationem, seu potius scandalum ferre valentes; justo ampliandæ Gloriæ Dei ac manutenendi Pij hujus Instituti, evidentiusq; ex illo in Diœcesi Nostra promanaturi fructûs permoti zelo, unanimi consensu decrevimus, opportunis medijs ac subsidijs præfatæ Scholarum Piarum Erectioni succurrere, et adversus contraria machinamenta publicum Nostrum Testimonium, bona fide ac conscientia roboratum interponere. Cum enim notum certumq; Nobis sit, qvaliter Religiosi Patres Societatis Jesu qvædam Instrumenta Religiosis PP. Scholarum Piarum, eorumq; prædictæ Fundationi Vilnensi contraria, per seipsos com-

binata et conscripta certis Personis ad subscribendum obtulerint, ac subscriptionem eorum obtinuerint; Id etiam procerto et documentaliter; tam ab ipsis Subscriptis, quam alijs Dignis Personis comperimus, quod præfata Instrumenta sive Literæ ad importunas Partis instantias, sinistrasq; relationes, ab alijs etiam per minas, nec via ac solennitate debita, imo non animo contrariandi tam laudabilis Instituti et in hoc Ducatu apprime necessarij, Fundationi, verum memoratas importunitates declinandi gratia, subscriptæ fuerint. Florente namq; in hoc Magno Ducatu Lithvaniæ Orthodoxa Fide, Religione et Pietate, impium videretur ampliorem Dei cultum, ac Religiosam Familiarum augmentum impedire; imo cum in hac Civitate Metropolitana per Pacta et Tractatus, hæreticis et Schismaticis commorari, ac domicilia figere liceat, Religiosos, præsertim Ecclesiæ ac Reipublicæ per eruditionem Iuventutis adeo proficuos vel le excludere. Quæ omnia suprascripta, quod vere et sine omni ambiguitate ita se habeant, proprio motu, et solo Iustitiæ intuitu, publicum hoc Testimonij Instrumentum dedimus,

Carolus Episcopus mp

ac in meliorem fidem manibus proprijs subscripsimus. Sigilloqve Capituli Nostri communiri mandavimus. Datum Vilnæ. Anno Dñi Millesimo Septingentesimo vigesimo sexto. Die vigesima octava Mensis Junij.

Boguslaus Coruinus Gosiewski Episcopus Smolenscensis Decanus Cathedralis Vilnensis mp

Georgius Casimirus Ancuta Episcopus Antipatrensis Referendarius M: Ducatus Lituaniæ Suffraganeus, Prælatus Cantor Vilnensis mp

Michaël Ioannes Zienkowicz Episcopus Iuliopolitanus Suffraganeus Archidiaconus Samogitiæ Canon Vilnensis Notarius Magni Dñs Littæ

Christophorus M. Białłozor V. I. Doctor Canonicus Decanus Cathedralis Vilnen. Secretarius S. Regi Mttis Actualis. mp

Michaël Włodzimierski Can. Cath. Sm. Prothonotarius Aplicus et V. Capt. Vilnen. Notarius Juratus mp

Num. 8.

1726. Crevi 19

Supplicant Illustrissimo et Reverendissimo Domino Loci Ordinario Patres Scholarum Piarum Residentiæ Vilnensis pro approbatione ad audiendas Confessiones tempore Jubilei Magni. quorum Nomina specificantur:

Pr Mathias à S. Thaddæo.
P. Chrysostomus à S. Venceslao.
P. Joannes à S. Joseph.

Ao Dni 1726. Mensis Junij 19. Supplicationi RR. PP. Scholarum Piarum benigne Annuentes, Authoritate Nostrâ Ordinariâ Expositos Confessarios pro Jubileo approbamus. Datum Vilnæ Ao mense die quibusuprascriptis.

Carolus Episcopus mpp

bita, quod præfatæ Literæ, vel Instrumenta sint contraria [illegible]

No 5.

Approbatio Confessario
rum Nostrorum Pro Iu
bilaeo Anno Dni 1726
19 Junij

Illmi Pancernynski

N. Amo

positam habeat felicitatem Eidem Palatinatus Nöster

1727 Luty 3

go infrascriptus animadvertendo per Seriam deliberationem, quam et justitiae & charitati Religiosae injuriam inferre potui, per praecipitem et instantaneam appositionem manus quibusdam Literis, ni fallor ad Sanctissimum Dominum Nostrum Pontificem Maximum, et ad Eminentissimum Cardinalem, Protectorem Ordinis Nostri, ab ipsismet RR. Patribus Societatis Jesu Collegij Vilnensis ad S. Joannem conscriptis, mihique cum enixis instantijs ad Subscribendum porrectis, aliquantu in confuso ibi contentorum relatione mihi facta (cum ipsemet illa legere vel intelligere, ut pote non callens Latinum Idioma, non Valuerim) quasi haec in favorem Sui Collegij et Societatis Sint Valitura, non autem debita informatione habita, quod praefatae Literae, vel Instrumenta Sint contraria Novae Fundationi in hac Civitate Vilnensi RR. Patrum Scholarum Piarum; Proinde acceptâ postmodum à certis Personis clariori hujus rei Notitiâ, cognitaque Seriò causa, et considerato rei Statu, qualiter memorata RR. Patrum Scholarum Piarum Fundatio, nullatenus ullis Religiosorum Conventibus, ac Nostro Sit praejudiciosa, vel injuriosa, imò ad Augendam Dei Gloriam et publicam per laudabile Sui Instituti exercitium utilitatem promovendamque Proximorum Salutem, maximè inter tot Acatholicorum Sectas, Sit multum proficua, et opportuna. Proinde inquam hisce meis praesentibus testor, ac protestor me Sinistrè informatum, et illiciò favoris erga Sacram Societatem, non cognito alteri, hic adeò desideratae Religioni facto praejudicio, festinè inductum, praefata illa Instrumenta RR. Patribus Societatis Jesu Subscripsisse, eaque nunc liberè, Spontaneè, et

ex ipsius conscientiae instinctu et impulsu revoco, retracto, irritaque et illegitima, nec ullius roboris, tanquam Subreptitia esse volo, Quin potius meo, ac totius Communitatis meae Nomine, Super Nominata R.R. Patrum Scholarum Piarum in hac Civitate Fundatione exemplo laudabili aliorum Ordinum Religiosorum hic existentium Ulam acceptantium, Gloriam Dei quam amplissime propagari cupiens libentissime consentio. In quorum Fidem penes assistentiam Religiosorum Nostrorum, has manu ~~Nostra~~ propria Subscriptas et Sigillo Conventûs munitas, dedi Vilnae in Aedibus Nostris, die decima tertia Februarij. A° Dni. Millesimo Septingentesimo Vigesimo Septimo.

Fr. Stanislaus Czyz Prior Conventus Vilnensis Ordinis Sancti Joannis Dei. mp

Fr. Lucas Lobuziecki Vicarius Conventus Vilnensis Ordinis S. Joannis Dei. mp

Fr. Stephanus Trzepeclinski mp

Locus Sigilli

Sigillum Conventus et Hospitalis S. Crucis Vilnensis Ord. S. Joannis Dei.

~~1727~~

~~N° 12~~

Num 12mo.

Consensus Alysonis Bonifratellorum. Missus Romae d. 22 Feb. 1727. in Confirmatione d. 13 Februarij 1727

1727 [illegible]

12

Eminentissime & Reverendissime Princeps
Domine Domine Clementissime

Cum in gratioso Protectionis sinu Eminentiae Vrae Universa Regni Poloniae & Nostri Magni Ducatûs Litvaniae Res: Publica, suam non sine evidenti successu & gloria repositam habeat felicitatem, Eidem Palatinatus Noster Vilnensis, se suumque Commune interesse penes demississimum Cultum singulari recursu insinuat benevolentiae, quam suis desiderijs prout humillimè supplicat, ita indubiè sperat efficaciter favorabilem. Hic Recursus ad Gratiam Eminentiae Vestrae est ratione Scholarum Piarum in Civitate Metropolitana Vilnensi recenter erectarum, quas totus Ducatus (: exceptis quibusdam privato respectu pro Parte aemula laborantibus :) quantùm ex Publica aestimatione, & aestimata in Pietate et Omni Eruditione Juventutis educatione desideravit, fundatasquè isthic gavisus est, tantùm deinde indoluit adeo opportunum in his Partibus Institutum in ipsa tam ampla Metropoli ad Scholas duntaxat inferiores, & quod Majus solos

Datt Vilnae in Lithvania
d. 6 Augusti A. 1737

Eminentissime & Reverendissime Princeps
Domine Domine Clementissime

Pauperes docendos Decreto Sacra Congregationis restringi
Eo Majori injuria Nos afectos videmus, quod palam sit ub
qvè, etiam in Capite Orbis Roma, et quod notius, in Regno No
stro Poloniæ tot insignium Familiarum ac Principum filios &
mni Literatura in Scholis Pijs instrui, Nos autem eo beneficio &
libertate privari, ne ijs prolem Nostram pro commodiori institutio
one applicare possimus. Qua res cum Publicum bonum Palatina
tûs Nostri respiciat & afficiat, Eminentiæ Vræ qvà Protectori Gra:
tiosissimo iterato humillimè supplicamus, qvatenus eam, qvam
toti Regno ac Magno Ducatui Lithvaniæ dolet, Nostro qvoqvè
particulariter Palatinatui præstare dignetur Protectionem, &
pro favorabiliori Sæ Congregationis declaratione qvo ad altiores
videlicet Scholas præter inferiores, & cujusvis conditionis eruditi
dos Scholasticos suam Avctoritatem et instantiam benignè inter
ponere. Nihil id præjudicabit Academiæ Andoriæ Patrum Soc: JESV
qvæ tanta hisce Scholis non sine publica Admiratione & Scand.
ponit Obstacula, cum nec alibi altiores aliæ Scholæ Academicis conju
ctæ præjudicent, imò charitativè admittantur. Nec etiam moris sit
in Scholis Pijs Academicas fieri Promotiones, quas qvi prætendent

ad R: R: P: P: Societatis JESV. pro ijs recurrere libere poterunt. Multo autem commodius & non tantum Palatinatui sed toti Ducatui huic utilius erit, si alteras quoq maximè cum exercitio altiorum humaniorum præsertim in tam vasta Metropoli habebit scholas. Facilitabit hæc omnia singularis Gratia E: Vræ qua vota Nostra felicitari exixissime supplicando in Observantissimo Protectricis manus ac sacræ Purpuræ osculo manemus.

Eminentiæ Vestræ

Obligatissimi Servi.

[illegible]

Benedictus Joannes Wolski Jezilifer Supremus Palatinatus Vilnensis Capitaneus Strulicensis [illegible]

Datt. Vilnæ in Lithvania
die 6 Augusti Ao. 1727

Eminentissime & Reverendissime Princeps
Domine Domine Clementissime

Eminentiae Vestrae

Litterae Officialium
Palatinatus Dispensatori
Paminaden Bitte
Arrem 1727
6ta Augusti

No. 72

Pro Palatinatu
Nro 1727

CAROLUS PE[illegible]PANCERZYNSKI

Dei et Apostolicæ Se[illegible]tiâ Episcopus Vilnensis

Universis et Singulis Quorum interest, aut quomodolibet interesse poterit Præsentes literas inspecturis, lecturis visuris, pariter legi audituris, cujuscunq; Statûs Conditionis et Præeminentiæ Ecclesiasticæ Sive Sæcularis, post exhibitam Nostram Pastoralem Benedictionem, et respectivè solita officia: Significamus et ad indubitatam notitiam deducimus: Qualiter Nos ad augendam Christi Fidelium Religionem debitâ Charitate intenti, piamq; et laudabilem Illmi D. Antonij Comitis Sapieha Capitanei Merecensis Fundationem Pastorali prosequentes favore, nec non petitioni R.R: Patrum Clericorũ Regularium Matris Dei Scholarum Piarum, eô Nomine ad nos interpositæ, uti justæ et rationi consonæ benignè inclinati, facultatem ijsdem Rdis Patribus prædictæ Relig.s Scholarũ Piarũ ex ordinatione Adm R. Patris per Poloniam et M. D. Litthvæ Provincialis electis et dispositis, quatenus in Residentia Sua Civitatis Vilnensis (ad cujus januam tanquam ad Domum religiosam campanulam more religioso præfigendam esse censuimus) Capellam muro extruere, ac postmodum in ea extructa et benedicta vel consecrata Missas privatas dicere, Verbum Dei in Ecclesijs ad quas invitati fuerint (Sanctimonialiũ tamen exceptis) prædicare: Confessiones utriusq; Sexûs Christi Fidelium (Monialibus item nisi de speciali ad id muneris Licentia Nostra exclusis) Sacramentaliter excipere, eosq; à peccatis et delictis eorum, quantumvis gravibus, etiam et à Casibus Sedi Nostræ Ordinariæ, tam de jure communi, quàm consvetudine generali reservatis (Simoniacis verò ob annexam et Summo Pontifici reservatam Absolutionem, raptoribus decimarum, bonorum jurium et Munimentorum Ecclesiasticorũ detentoribus, et Suppressoribus; nec non post defunctos intestatos Clericos quarumcunq; rerum usurpatoribus, nisi subsecutâ Satisfactione, et restitutione omnino exceptis) in forma Sæ Ræ Eclæ Solita absolvere, Absolutionisq; Beneficiũ in foro duntaxat Conscientiæ injunctâ illis priùs pro modo culpæ Salutari Pænitentiâ Sibi bene visa impendere: Smum Eucharistiæ Sacramentum citra præjudicium tamen Ecclesiarum Parochialium administrare possint et valeant, concedendum et impertiendum esse duximus, uti quidem in Dei Nomine Authoritate Nostra Ordinariâ concedimus facultatem et licentiam damus et impertimur Præsentibus literis Nostris. In quorum fidem easdem Manu Nostrâ subscripsimus, et Sigillo communiri mandavimus [illegible] in Palatio Nostro Episcopali Anno Dñi MDCCXXVIII. Die Prima Mensis Octobris. præsentes valeant ad [illegible] nostram Dispositionem

Carolus Episcopus

Michael Joannes Zienkowicz

Consensus pro erigenda Capella in Palatio Patrimoniano 1728 ima Junii

N 14

Par. Piar. Szkol. tulko dla instrukcji Odobruch obrzedach. Lako.

231 Jard 3.

HH

Michael Joannes Zienkowicz Dei et Apostolicæ Sedis Gratia Episcopus Vilnensis.

Admodum Reverendo in Christo Patri Ambrosio à S. Valeriano Ordinis et Matris Dei Clericorum Regularium Scholarum Piarum Præposito Provinciali per Regnum Poloniæ et M.D. Lithuaniæ Nobis in Christo Dilecto Salutem in Domino. Saluti animarum pretioso Sanguine Christi Redemptarum quantum in Domino possumus cupientes consulere, ut liceat Tibi ipsi necnon aliis Sacerdotibus Sub tua Jurisdictione existentibus in Nostra Diœcesi reperibilibus, prius tamen à Te vel altero quopiam Discreto Viro ritè et legitimè examinatis et Idoneis repertis, utriusq; Sexûs Christi Fidelium Confessiones sacramentaliter excipere, Eosque à peccatis et delictis eorum, quæ corde contriti et ore confessi fuerint, etiam à casibus Sedi Nostræ Ordinariæ tam de jure communi quam Consuetudine Generali reservatis: / Simoniacis tamen ob annexam et Summo Pontifici reservatam absolutionem, Raptoribus, item Decimam Detentoribus, Bonorum Ecclesiasticorum Occupatoribus, Jurium ac munimentorum Suppressoribus, ac quarumcunque rerum post Intestatos Sacerdotes Usurpatoribus, omnino exceptis / quos nonnisi prævia Restitutione et Satisfactione bene cognitâ, in forma Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Solitâ absolvere, absolutionisq; beneficium, injunctâ illis prius pro modo culpæ Salutari pœnitentia in Foro duntaxat Conscientiæ impendere Authoritate Nostra Ordinaria Facultatem et Licentiam damus atque impertimur in Dei Nomine præsentibus Literis Nostris: Necnon ut Tibi et aliis de Tuo arbitrio Discretis et exemplaribus Sacerdotibus Tuimet Ordinis liceat ab Hæresi maximè ubi impune grassatur / in forma Sacri Ritualis Romani absolvere, Authoritate Nobis à Sancta Sede Apostolica attributâ potestatem Subdelegamq; et concedimus, harum tenore Literarum ad decursum Dei muneris Provincialatûs valituram. In cujus Fidem datum Vilnæ in Cancellaria Curiæ Nostræ Anno Dñi 1731 d. 3. Men: Octobris.

Michael Episcopus
Vilnensis mp.

(L S)

No 6

Copia Licentiae Illmi
Loci ordinarii datae R.P.
Ambrosio Provinciali pro
approbandis Confessa-
rijs ab eo et licentia
absolvendi ab haeresi
1731 3 Xbris

No 2do

Ego infrascriptus requisitus a Patribus Scholar. Piar. do hoc fidele testimonium, quòd recomendaverim ad Scholas ipsor. Juvenem Franciscum Mackiewicz rogatus a Parentib. illius In cuius rei fidem propria manu subscribo Vilnæ Die 16 Feb. 1732

Josephus Szydłowski
Parochus Musnicensis.

„My niżey wyrażeni na podpisaniu rąk naszych zeznawamy że nie z żadney inszey racyi rekomendowalismy dwoch Panow Krupskich w opiece naszey zostaiących do WWXX Scholar. Piar. szkoł, tylko dla instytucyi tak w dobrych obyczaiach, iako też y w naukach. Naco dla lepszey wiary własnemi rękami podpisuiemy się Datt w Wilnie 29 Februarij A° 1732.

Andrzey Juchnowicz
Teodor Łukienowicz

Ego infra scriptus attestor nullâ aliâ ratione, recomendasse filium meum in minorenitate existentem Theodatum Tołokonski Paszkiewicz ad Scholas RR PP. Scholar. Piar. Solum ad eliciendam bonis moribus, et instituendam Doctrinis juventutem ejus, in quor. fidem manu propria subscribo Datum Vilnæ die 15 Martij Anno 1732 (L.S.)

Samuel Tołokonski Paszkiewicz

Et quia Ego Sa. Authe. Apostolica Publicus præsentes Copias vium Testimoniorum PP. Scholar. Piar. dator. cum suis Authenticis collationavi de Verbo ad Verbum concordasse reperi Ideo manu propria subscribo Sigilloq. consueto conuniui Vilnæ Anno Dni. 1732. die 7ma Mensis Aprilis

Andas. Antus Wieczorkowski
Sa. Authe. Aplica Publicus Notarius
mpp

Augustus Tertius DEI Gratia Poloniarum Rex, Magnus Dux Lituaniæ, Russiæ, Prussiæ, Masoviæ, Podoliæ, Podlachiæ, Volyniæ, Ukrainiæ, Curlandiæ, Livoniæ, etc. etc. nec non hereditarius Saxoniæ Dux, ac Elector.

Significamus universis, et singulis, quorum interest. Jam olim in Protectionem Nostram Regiam suscepimus Typographiam Vilnensem Religiosorum Patrum Scholarum Piarum, quibus præsentibus Literis ex benevolentia Nostra Regia concedimus, ac indulgemus, ut publica nova, seu Gazetas publicas ad normam Mercurij semel quovis mense in supradicta Vilnensi Typographia imprimere, eas in publicum spargere libere, ac licite possint, ac valeant. Placuit autem Nobis, ut hocce Privilegio sola supradicta Vilnensis Scholarum Piarum utatur Typographia; quapropter inhibemus præsentibus Literis Nostris Universis, ac singulis Typographiis per Regnum Poloniæ, Magnum Ducatum Lituaniæ, atq; annexas Provincias existantibus, vel in posterum erigendis, ut eam suo iure gaudere sinant, nec quidquam tale, ne quidem sub prætextu exoticæ cuiusquam Linguæ, attentare audeant, quod in præjudicium, ac damnum supradictæ Vilnensis Scholarum Piarum Typographiæ vergere possit, sub multa centum aureorum hungaricalium pro quavis vice parti læsæ persolvendis, aliisq; pœnis in contextu res Mandatorum Nostrorum statutis.

-39-

tione Privilegiorum ac Gratiarum Sedis Apostolicae

36 List 6

22

x

Supplicat Illustrissimæ et Reverendissimæ Dominationi Vestræ Collegium Vilnense Scholarum Piarum, ut approbentur ad Confessiones audiendas, sequentes.

Pr. Georgius à S. Sebastiano Rector ab hæresi et Reservatis.
P. Anselmus à S. Francisco Assistens Provincialis à Reservatis.
P. Gordianus à S. Joseph Vice Rector à Reservatis
P. Josaphat à S. Francisco Theolog. Illustriss. Pociey.
P. Adalbertus à S. Stephano Professor S. Theologiæ à Reservatis.
P. Lucas à S. Francisco Professor S. Theologiæ Concionator Cathedralis à Reservatis.
P. Joachimus à S. Joseph Professor Phliæ à Reservatis
P. Joannes Nepomucenus à S. Joseph Prof. Philosophiæ Concionator Cathedralis.
P. Gaspar à JESU Director Celsissimi Principis Radziwill.
P. Martinus à S. Antonio Professor Scholæ Cathedralis.
P. Florianus à S. Joseph Concionator Domesticus à Dominicis.
P. Cæsarius ab Assumptione B.V.M. Concionator et Pœnitentiarius Lithvanicus à Reservatis
P. Andreas à S. Michaele Concionator Domesticus à Festis.
P. Bernardus à S. Stanislao Professor Rhetoricæ.

Anno Dni 1736. Die 6tâ Novembris Suprafatos Patres Scholarum Piarum, ad eorum Supplicationem approbavimus secundum expressionem Postulationis, præassertæ, ad Decursum Unius Anni In Cuius Fidem easdem connotamus. Datum Vilnæ anno Die Mense Quibus Supra.

Michael Episcopus

Nº 2

Approbatio Confessa
rioreum Nostrorum a So
cietatis anno Dni
1736 6 9bris

Nº 3tio

Copia Literarum

Ad Illustrissimum Nuntium Camillum Paulucium, de Die 23 Februarij 1738.

Cum Fundationem meam novam Vilnensem Religiosorum Scholarum Piarum publico Scripto ab initio erectionis Singulari Protectioni Illustrissimæ ac Excellentissimæ Dominationis Vestræ, Ejusq; Successoribus commendaverim, firmissimæ sum existimationis, quod novellam hanc plantam ad majus S. R. E. decus, et Orthodoxæ fidei Incrementum fovere, propagationi providere non cessabit, tam ex respectu Domus Nostræ Sapiehanæ, quam imò multo magis ex tuitione Privilegiorum ac Gratiarum Sedis Apostolicæ, quibus à Sm̃o Domino Nostro Clemente XII, Prædecessoribusq; Ejus Liberalissimè hæc Fundatio cumulata. Documentum evidentissimum recipiam faventissimæ Protectionis, si causam Religiosorum Eorundem Scholarum Piarum agentium de Convulsione prædictorum Privilegiorum à RR. Patribus Societatis Jesu Collegij Academici Vilnensis toties facta, jubeat in Judicio Sacræ Nuntiaturæ via ordinaria procedere,

[illegible] quantum [illegible]

[illegible]oribusque [illegible] satis abunde omni prorsus Religioni

Omnibusq; protelationibus obviare. Porrigam quoq; Smo Domino Nostro Libellum supplicem, ut ex Paterna Clementia erga Domum Nostram Fundationi meae et Securitati Suarum Constitutionum dignetur providere, ne isti Religiosi Eorumq; Scholae tantis persecutionibus continuo exponantur, vexentur ad admirationem haereticorum, publicumq; scandalum, et plane vilipensionem supremae Authoritatis, prout et nunc innocentissime vexantur citatione ad idem Sacrae Nuntiaturae Tribunal. Sed antequam id faciam optime persvasus sum Illustrissimam Excellentissimam ac Reverendissimam Dominationem Vestram acturum et Tutorem meae Fundationis, et Vindicem Privilegiorum Sedis Apostolicae quam Gratiam mihi, meaq; Fundationi exhibendam promereri cum tota Domo mea non desistam

Illustrissimam Excellentissimam ac Rdmam Dominationem Vrae

Copia Literar. Illmi Fun
datoris ad Nuntium Aposto
licum Camillum Paulutium
in causa aperiendar. Sch. Pra
Ulmae A. 1738. d. 23. Febr.

N. — 3.

1739

Jasnie Wielmożny Mći Dzieju.

Podziękowawszy UMPanu za Życzliwe powinszowanie Szczęśliwości, żeś z Swey Łaski chciał mi dać honor przez Swą Łaskawą literę d. 4. Januarij teraznieyszego, z Okoliczności Swiąt przepędzonych Bożego Narodzenia y Nowego roku; y oraz upewniwszy go że nie są też inne moje vota każdego czasu dla większych Jego kontentacyi; Przyimuię a oprocz estymy partykularney złączoney z Affektem, ktoren mam ku Zakonowi Schol. P., y dla wszytkich innych Motivow, o ktorych mi UMPan namieniasz w Swey literze, dla ktorych powinienem wchodzić w Ich wiadomą Sprawę, y o ktorych już mam pewną wiadomość; będzie mi jeszcze nową pobudką instancia UMPana do mnie uczyniona, jak będzie wyciągała sprawiedliwość oney Sprawy, ponieważ non extenditur ultra mens Sanctitatis Suae in Bullis a Sua Ecca atteitatis, ktorym nie widzę żeby się miała ująć exekucia, biorąc ie w prawdziwym ich Sensie. Co się zaś tycze o Kłotni, o ktorym mi UMPan namieniasz; trzymam to bardzo dobrze po Jego rozsądku, niewątpiąc że UMPan Sam, uczyniwszy Actum reflexum, poznasz wielką krzywdę ktoraby była dla Oycow Jezuitow, ~~tey~~ wiedząc o tym że muszą mieć o tym wszytkim choć małą iaką wiadomość, dlaczego teraz niepowinnosię o tym tak trzymać, niemiawszy wprzod jasnych y doskonałych dowodow. Pragnąc iednak dać dokument mego Affektu, ktoren mam ku służeniu UMPanu upraszam abyś chciał dopomoc z Swey strony do dobrey Armonij między temi dwoma Zakonami

jak ja z Swoiey strony uczynię. A na koniec z pełną Estymacią ciżdem Za
wsze [illegible]

Responsio Nuntij ad Illus
Fundatorem Italiae
1739

1739 kw. 26

Excelentiss.e Dom.e Dn.e mi Col.me

Vt Ex.tae V.ae votis complete factum sit satis, et meum erga Ex.lam V.am obsequium aliqua ex parte demonstret, quanta attentione Comiti adeo de Relig.e meâ benemerito servire cupiam Ex.cae V.ae duo Brevia p. sacram cong.em a Pontif.e n.ro feliciter regnante emanata transmitto, quorum alterum facultatem audiendi sacrum omnibus ferijs, diebusque festis, alterum pro festis a Pontificum decreto reservatis Ex.lae vestrae in propria Domo Largè concedit. Ecc.ta V.a libere utatur servitute mea in ijs omnibus, quibus me posse cognoscet propterea quod quantum teneantur Religiosi nostri omnes Benevolentiae, fauoribusque Ecc.lae V.ae satis abunde omni prorsus Religioni manifestum est, semper pro incolumitate, ac felicitate Ex.cae V.ae iuste ac ardenter Deum precaturae. Additis.o ossequio me totum confirmo

Ecc.tae V.ae Romae 1739 die 26 Aprilis

Humill.mus et Obsequent.mus servus
Joseph à S. Fran.co ex Gentis et Ap.ns Gentis

-45-

Excellentissimo Domino Domino mei Sol.mo

1738 Crevo 7

Copia Literarum Rndmi Pris Joannis Felicis a V. P. Generalis Schol. Piar. Romae de 7. Junij 1738. Scriptarum.

Difficillimum dictu est quanta animi consolaõne et gaudio perceperim quae hactenus Illma et Exllma Dominaõ sua egit cum Emo Dno Cardinali istius Regni et M. D. Litt. Protectore pro nostris Vilnensibus Scholis manutenendis. Profecto credat quanta haec fuit tantas Excellentia suae referre gratias mihi cordi est, quas hac praesenti pagina me sibi referentem exhibeo. Faxit Deus ut praeses totius mei Ordinis dignetur exaudire quas et pro Excellentiae suae incolumitate et augmento et pro causa Justitiae effundimus. De Juventute erudienda res agitur, ut accepta Virtutum et Pietatis semina ad animarum et Reipcae emolumentum valeant fructificare et quod maius est agitur de Apostolicae Sedis Summiq Pontificis authoritate pro qua

Catholicus quisq Romanus ad sanguinis usq effusionem debet insudare. Hæc quæ ab incunabulis Excelma Dominatio sua excepit, ad mente sane redigat ut futuris proximo Gnalibus Regni Comitijs ea qua par est animi alacritate et robore in causæ nostræ defensionem insurgat. Causa nostra Dei causa est cum et ejus in terris Vicarij et Iuventutis erudiendæ causa sit quadere Excellentia sua forti sit animo merces enim copiosa est in Cælis; et humilis Religio mea assiduis orationibus Deum exorare pro Excellentia sua non desistet. De cætero dum ad sua Obsequia me esse et ad mortem usq futurum profiteor, tota animi Veneratione maneo.

Illmæ et Excellmæ Dnonis sui

Aumus et Obligmus Servus

Jo: Felix a Virg. Præ

Pres: Gnalis Sch: Piar.

Copia Lit. Rr. I. N. Pilis ad Illm Fundatorem Castellanum Trocensem 1738.

No. 9.

1738 Czerw 11

x.

27

W Bogu Przewielebny Mnie Wielce Mści Dobrodzieju

Przepraszam Wmwm Dobrodzieja, że dla gwałtownych Zabaw przy ufundowaniu Kommissyi tuteyszey, na przeszłą Pocztę nie przyszło mi respondere Wmwm Dobrodziejowi, któremu teraz wiszczam się zasyłaiąc uniżony ukłon, oraz według deklaracyi moiey posyłam kopiją reskryptu J. Kmści do mnie wydanego, y z tym się oświadczam, że quid quid ago, ago z rozkazu Pana mego Miłościwego, a zatym y przysłana bulla cœnæ Domini barziey regulatur do wiadomości J. Kmści aniżeli do mnie, który instrumentem iestem Pańskim, y Exekutorem Woli Jego. I toteż wiem że gdy

agitur de infractione Legum et reproductione Privilegiorum, non in alio foro nisi saeculari odpowiedziec należy. Niech y to nie uraza łaskawe Serce Wmwm Dobrodziejow, ktorych mię pijs orationibus reccommendo z należącą zostaiąc obserwancyą

WMW m Dobrodzieja
Życzliwie
Uniżony Sługa
Sta Z Burzyna Buszyński Insp. W.K.L.

d 11. Junij
1738. w Grodnie

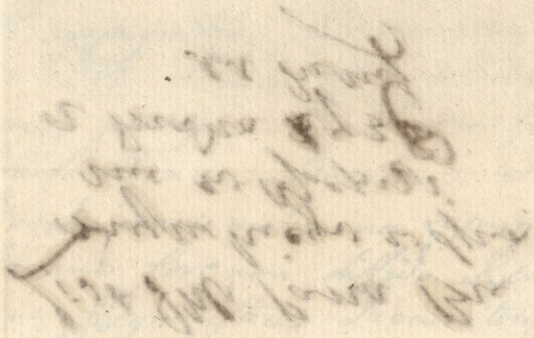

List JMci Pana Bu
[illegible]skiego w Spra
[illegible] w Asepryi
z Grodna 1738
11 Junij

No. 5

Copiae Literarum Eminentissimi Cardinalis Protectoris ad Epum Vilnensem

Foris Ad Illmum & Rmum Dnum D. Michaëlem Joannem Zienkowicz Episcopum Vilnens.

Intus Illme & Rme Dne

Haud ignoro Dnationem Vram Illmam afflictis rebus solatium (ut Optimi Viri est) atque praesidium ex aõ ferre. Quod in Causa RPrum Scholarum Piarum Vilnensium probavit, in qua pro muro earundem Scholarum stetisse intellexi. Nihilo tamen minus, si quid tantae fortitudini atque in Scholas pias propensioni accedere potest, id per meas hasce literas Commendatitias accessurum esse spero. Ordinem igitur hunc, quem meum appello, cum ejusdem Protector Sim, humanitati, atque Auctoritati Vrae pro Viribus Commendo, atque enixe rogo, ut ejusdem Jura Constitutionibus Apticis sancita, & rata tueatur, efficiat ut adversariorum conatus Legibus, Summoque Pontifici Avunculo meo injuriosi depereant, atque PP. hactenus in arcto positi intelligant commendationem hanc meam apud Dnem Vram Illmam plurimum valuisse. Jucundissimum id erit mihi, meumque gratum animum, cum patebit aditus, comprobabo, & Manus interim Vras ex Animo deosculor.

Dnis Vrae Illmae

Romae 18 Junij 1738

Servitor

F: J. A. Card: Guadagni

Ad Dnum Michaëlem Joannem
Zienkowicz Epum Vilnensem

Copia. Lit. Emis. Card.
Guadagni ad Eppum
Vilnen. 1738. 18. Junij

N. 8.

B.8 Lipca 9
1738 Lipca 1

Copia Literarum Boguslao.

Foris Illmo et Rmo Dno Domino Episcopo Smolenscensi Vilnam.

Intus Illme et Rme Domine.

Ut primum intellexi à Procuratore Ordinis Generali novos conatus quos in nostros Religiosos Scholarum Piarum istius Regni Poloni, et præcipue Vilnæ, quæsito quodam levi colore, parabant PP. Societatis Jesu, nullo habito respectu ad Bullas, et Constitutiones duorum Sanctissimorum Pontificum, maximo quidem sum affectus animi mærore, tum pro injuria Pontificijs Sanctionibus illatâ, tum pro Religiosis Viris de Republica optime mentis subdole et immerito oppugnatis. Parem vero, imò incredibilem ex Litteris Dnationis Vræ Illmæ officij plenis, et humanitatis, lætitiam voluptatemq; percepi, singularem ipsius voluntatis erga Patres Nros significationem advertens. Itaq; vires ~~Nros~~ omnes Collegi, ut adversariorum molimina reprimere possem, uti Deo adjuvante facturum fore non diffido. Rem omnem imprimis detuli Emo huic Regni istius Procuratori, varias Litteras ipsi Procuratori Gnati dedi, tum pro Episcopo Vilnensi, tum pro Supremo istius M.D.L. Cancellario et alijs, et pro illis etiam Emi hujus Status Secretarij facto verbo cum Smo deinceps insistam. Reliquum est, ut Domtio Vra Illma Nris favere Patribus n dedignetur opera, et consilio, eo quod caput est in optima voluntate sua erga ipsos permaneat, sicuti ego summa eamdem laude prosequor et amore, manusq; interim Vestras ex animo deosculor. Romæ 10 Julij 1738

Dnis Vræ Illmæ

Servitor

F. J. A. Card. Gvadagni

Copia Literar. Eminentissimi
Cardinalis Guadagni
ad Illmi Eppi Smo-
lenscensem in Causa
Schol. Vilnen. 1738.
d. 10. Julij.

N. 7.

1738. 30

Copia literarum Serenissimi Regis Poloniarum ad Cardinalem Protectorem Poloniae

Augustus Rex etc.

Non sine scandalo relatum accepimus clericos Regulares Scholarum Piarum in Regno Nostro et magno Ducatu Lithvaniae commorantes eo temeritatis pervenire, ut non solum Decretis immediati Judicij Nostri (nempe in causa cognitionis Privilegiorum) ipsos inter ac Religiosos Societatis Jesu super competentia tradendarum humaniorum in Civitate Nostra Vilnensi literarum latis obtemperare subterfugiant, verum etiam quo facilius ausum suum palliare possint certum monitorium cujusdam Protonotarij Aplici sub die 7 mensis Maj anni currentis cum comminatione excommunicationis aliarumque Censurarum Ecclesiasticarum contra Instigatorem Regni Nostri pro munere suo agentem et contra immediatum judicium Nostrum exportare illudque impavide obtrudere praesumant. Cum autem ejusmodi temerarius ausus summopere laedat authoritatem Nostram plurimumque inter orthodoxos et heterodoxos pariat scandalum, juris Nostri esse censuimus non attento praefato monitorio causam eandem inter clericos Regulares Scholarum Piarum ac Religiosos Societatis Jesu serius in judicio Nostro prosequendam demandare simulque Illustritatem Vestram hac de re informatam hre, quatenus pro sua prudentia et solito erga nos et justiciam amore et zelo taliter efficaces apud Curiam Aplicam repraesentationes impendere velit, quo et juri Nostro Majestatico in futurum nullatenus derogetur et similis tementas Religiosorum condigne arceat; quod reliquum est prosperos rerum successus circa plenam valetudinem Illustritatis Vestrae ex animo precamur. Dabantur Dresdae Anno Dni 1738. Regni vero Anno V.

Copia literarum
Serenissimi Regis ad
Cardinalem Protectorem
1738

738 Lipca 9

31

Copia Literarum Eminentissimi Cardinalis Guadagni ad Illustrissimum Fundatorem Castellanum Trocensem.

Foris Illmo Dno Dno Comti Antonio Casimiro Sapieha Castellano Trocensi & Capitaneo Merecensi Vilnam

Intus Illustrissime Dne

Nunquam putabam, denuo oppugnatam iri per PP. Societatis Jesu Aperitionem Scholarum Piarum in isto Regno Polono, & præcipuè Vilnæ, maximeq; discussis plene Juribus in Congregatione Particulari à Ssmo Dno Nro deputata, & rebus accuratissimè sancitis per Bullas & Constitutiones Apostolicas. Sed quoniam mea hæc me fefellit opinio, ejusq; Consilij fuerunt Patres prædicti, ut omnia despicerent, ipsis pro viribus & pro justitia, repugnandum esse duxi, ideoq; non solum ad Eminentissimum hunc Regni istius Protectorem rem omnem detuli, cum eoq; egi, quam diligentissimè, ut Adversariorum Conatus quoquo modo magis expedire illi videretur, reprimendos curaret, verum etiam Procuratori Ordinis Nostri Generali ad Episcopum Vilnensem, ad Supremum MDL Cancellarium, aliosq; etiam literas dedi, omnibus justitiam hujus Causæ iterum, atq; iterum commendans. Reliquum igitur est, ut literas quoq; ab Eminentissimo Status Secretario, pro isto Internuntio obtineam, & ut quem literis humanissimis in PP. nros Scholarum Piarum benevolum animum

Dno Comtti Ant: Casimiro Sapieha Castell: Trocens Cap: Merecens Vilnæ

-53-

dq-tyd zachowuie się. owszem et alterius Instituti Szkoły były y są

Domtio Vra Illma declaravit, eum re etiam, & opera comprobare dignetur, quemadmodum fore confido, & vehementer etiam atq; etiam exposco. Et manus interim Dnis Vrae Illmae ex animo deosculor.

Romae 9 Julij 1738

Dnis Vrae Illmae

Servitor

Fr. J. A. Card: Guadagni

Copia Litt. Emprm. Guadagni ad Illm. Castell. Trocen. Fund. in Cauli aperto mo Scholar. Vrbn. 1738. d. 9. Julij

No. 6.

1738 Lipca 10

32

Illme, et Rme Dne

Ut primum intellexi à Proc. Ordinis Gnli novos conatus, quos in Nros Religiosos Scholarum Piarum istius Regni Poloni, et præcipuè Vilnæ quæsito quodam levi colore, parabant Patres Societatis Jesu, nullo habito respectu ad Bullas, et Constitutiones duorum Sanctissimorum Pontificum, maximo quidem sum affectus animi mœrore, tum prò iniuria Pontificijs Sanctionibus illatâ, tum pro Religiosis Viris de Republica optimè meritis subdolè et immeritò oppugnatis. Parem verò, imo incredibilem ex Litteris Dnis Vræ Illmæ officij plenis, et humanitatis, Lætitiam voluptatemq: percepi, Singularem ipsius voluntatis erga Patres Nros Significationem advertens. Itaq: vires omnes collegi, ut adversariorum molimina reprimere possem, uti Deo adiuvante facturum fore non diffido. Rem omnem in primis detuli Emo Eiusdem Regni istius Protectori, varias Litteras ipsi Proc. Gnli dedi, tum prò Episcopo Vilnensi, tum prò Supremo istius M. P. L. Cancellario et alijs, et prò illis etiam Emi Eiusdem Status Secretarij facto verbo cum Illmo deinceps insistam. Reliquum est, ut Dominio Vra Illma Nris favere Patribus non dedignetur opera, et Consilio, et quod caput

Dno Boguslao Episcopo Smolenscensi
Vilnam

-54-

est in optima voluntate sua erga ipsos permaneat, sicuti ego Summa eamdem Laude prosequor, et amore, manusq: interim vras exanimo deosculor. Romæ 10 Julij 1738

Dnis Nrę Illmę

Servitor
J. A. Card. Guadagni

1738 Tardi 18

33

Jasnie Wielmożny MWCi Dobrodzieju.

Lubo mnie arcet powinna observancya Sublimis personae et Dignitatis JWo WMWMPana Dobrodzieja Summis zawsze a osobliwszy pod ten czas Generalium Comitiorum, zabawnego negotijs, muszę iednak cum procedu cultu donieść JWWMWMPanu Dobrodziejowi o tym: że w JMCPana Instygator WXL nie informowawszy się de Veritate rei ad Sinistram aliquam delationem zapozwał JchMCX Scholarum Piarum, intimuiąc mandat przed wysoki Sąd JWJMPana Dobrodzieja, obwiniaiąc onych o Erekcyą Szkoł w Gieranonach Probostwie moim, niby contra Privilegia Academiae Vilnensis. Disquisitio tych Przywilejów subeunt judicio JWWMWMPana Dobrodzieja czy maią adeo seriam circumscriptionem albo Jus privativum że nie wolno Szkoł mieć żadnemu innemu Professorowi nad samych tylko JchMCiow XX Jezuitow, ile kiedy w tym Mieście J.K.Mci Wilenskim tak przy katedralnym kościele, iako y przy Parafialnym osobliwych Szkoł antiqua Possessio et Usus aż do tąd zachowuie się. Owszem et alterius Instituti Szkoły były y są hucusq. U nas też ktorzy Beneficia Curata mamy, ex Institutione et Ordinatione Universalis Ecclesiae Szkoły Parafialne bydź powinne y przy wizytach swoich Illmi Locorum Ordinary seriò electionem onych zalecaią. Że tedy ia obserwuiąc ordinationem Ecclesiae, a ob penuriam Operariorum et idoneorum Baccalaureorum, uprosiłem JchMC Xięży in obsequium praedictae Praepositalis Ecclesiae, oraz ad directionem Scholae ibidem Servandae, nie wiem za co ta nienależyta

wexa

wexa sub prætextu Zeli Privilegiorum Academicorum przez WJMPana Instygatora promovet in præjudicium Ecclesiæ meæ. Mogł WJMPan Instygater pierwey scrutari o Conwencyi moiey z pomienionemi JchMC Xiężą z ktorey doszedłby że non ako fine tylko dla edukacyi in Rudimentis Fidei et Doctrinæ Xstianæ, Ubogiey Szlacheckiey Młodzi, ktora ob paupertatem et distantiam loci w Wilenskiey Akademy erudiri nie może. pomienieni JchMC Xiążęta są przezemnie ad tempus dispositionis meæ ulokowani co niemiałoby bydź ad invidiam delatoribus hujus Locationis, a zatym nec pro ratione impetycyi Prawney. Ze krotką uczyniwszy remonstracyą JWJMPanu Dobrodzieiowi dosyć mi na tym probe supponere że JWJMPan Dobrodziey Altissimo Judicio pomienionych JchMC Xięży adjuteres meos, iako nic niewinnych od nienależytey będziesz raczył uwolnić wezy, a mnie chociaż nie zapozwanego, do pokorney iednak submissyi y Weneracyi JWJMPanu Dobrodzieia poczuwaiącego się, protekcyą y łaskawym respektem zaszczycać non recusabis. O co do stop JWJMPana Dobrodzieia z nayglębszą recurrens uniżonością perenni devotione zapisuię się bydź

JWJMPanu Dobrodzieiu

życzliwym y nayniższym Sługą
Alexander Horain Bsp Hirenens Suffragan Zmuydzki A Vilens P. G.
mpp

Dn 18 8bris 1738
w Wilnie.

List do JMci Pana
Kanclerza od JMci X.
Horaina Szuffragana
Zmudzkiego 1738 d. 18 8bris

No. – 4.

...ntis Mensis ad me datæ nudiustertius fuerunt mihi reddi

1738. Listop 16

34

Copia Literar. Illmi Boguslai Cervini Gosiewski Eppi Smolens. ad Illmum Fabricium Serbelloni Archi Eppum Patracens. nuncium Aplicum.

Quam primum Excellentia Vra (cui de 14. pridem elapsi 7bris in Via occurri meis Literis felices præcando gressus) comparuit Varsaviæ, illico congruum mihi duxi innovare meas Venerationes junctas Gratulationibus Felicis ad cor Regni ingressus. Post hæc vero Sincera vota adjungo instantissimam recomendationem P.P. Scholar. Piar. et vel maxime hujus Collegij Vilnen. apprime in nra Citte Metropolitana Ducatus Lttæ necessarior. et ab adversarijs vexator. qui contra venientes in dies perturbare n. desistunt, quatenus Ea Vra pro sua Authoritte in Regno Poloniæ et M.D. Lttæ tam coram S.R. Mtte Dni Nri Clem. quam etiam coram Statibus Reipublicæ ipsos defendere, et protegere dignetur, exequendo dispositionem Ssmi Dni Nri circa hos Patres, Cujus nme Eminentissimus Cardinalis Protector dicti Ordinis scripserat ad me Lras pro tuitione memorati Instituti, et ideo pro Viribus meis admitor omnes refellere contra dictos Patres ictus, et Excell. Vræ valida implorando auxilia sum repetitis Cultibus. 16. 9bris 1738. Vilnæ.

Illmæ Excell. ac Rmæ Dnæ Vræ.

Litera Cardinalis
Episcopus etc
in Causa Vilnen
Lit

Copia Literar. Illmi Epi
scopi Smolenscensis ad Illu
strissimum Kuntium Regni
Ao 1738 d. 16. 9bris

N. 1

1738 List op 16

85

Copia Literar. Illmi Eppi Smolenscen.
ad Illmum Nuncium Aplicum Varsaviae

Quam primum Excellentia Vra (cui de d. 14. pridem elapsi 7bris in via occurri meis Literis felices peccando gressus) comparuit Varsaviae, Mihi congruum mihi duxi innovare meas Venerationes junctas gratulationibus felicis ad cor Regni ingressus. Post haec vero sincera Vota adjungo instantissimam recomendationem PP. Scholarum Piar. et vel maxime hujus Collegij Vilnen. apprime in nra Civitte Metropolitana Ducatus Lttae necessarior. et ab Adversarijs vexator, qui contravenientes in dies perturbare n desistunt, quatenus Ex Vra pro sua Authoritte in Regno Poloniae et M. D. Lttae tam coram S. R. Mtte D. N. Clm. quam etiam coram Statibus Reipublicae ipsos defundere et protegere dignetur exequendo dispositionem Ssmi Dni Nri circa hos Patres, Cuius nme Eminentissimus Cardinalis Protector dicti Ordinis scripserat ad me Tras pro tuitione memorati instituti, et ideo pro viribus meis admitor omnes refellere contra dictos Patres ictus, et Excellae Vrae Valida implorando Auxilia Sum repetitis Cultibus. d. 16 9bris 1738. Vilnae.

Illmae Excellmae ac Rmae Dnis Vrae

Copia literarum ad Illmum
Nuntium Illmi Episcopi
in Sundensi 1738

1738 Listop 29.

Illme, et Rme Dne Prone Obsme

Illme, et Rme Donis Vre humanissime literę sub die 16 hujus delabentis Mensis ad me datę nudiustertius fuerunt mihi redditę, quibus rescribendo veré peculiares Bonitati suę referre grates non pretermitto pro gratulatione mecum habita de subsequuto meo felici adventu ad hanc Apostolicam Nuntiaturam, cujus Ministerium Smus Pater dignatus est mihi committere; obstrictumque hoc quoque titulo me etiam, atque etiam esse profiteor, frequentes prestolans occasiones re ipsa obtestandi, et palam Doni Vre Illme, et Rme faciendi non minus debitam devinctionem, quám singularem existimationem, qua erga ipsam feror.

Quó veró ad Negotium Vilnense Rdorum Patrum Scholarum Piarum, quod mihi Dono Vra Illma, et Rma commendatum habuit, addendum occurrit; quod etsi prefatos Religiosos plurimi faciam, eorumdemque Institutum singulari semper observantia sim complexus, verumtamen in Causa, de qua agitur, nisi ea, quę á Sanctitate sua mihi erunt demandata, prę muneris mei ratione adamussim exequi mihi incumbet. Interim veró in dies pergo declarari quód sim. Varsavię 29 Novemlis 1738

Illme, et Rme Donis Vre

Addictis mus et Observantis mus Servitor

F. Archiepus Patracensis Nun: Aplicus.

Dno Episcopo Smolenscensi

Illustrissime & Rndissime Dne Patrone Observandissime

Illustrissimæ & Rndissimæ Dominationis Vræ humanissimæ literæ sub die 16 hujus delabentis Mensis ad me datæ nudiustertiq fuerunt mihi redditæ, quibus rescribendo vere peculiares Bonitati suæ referre grates non prætermitto, pro gratulatione mecum habita de subsecuto meo felici adventu, ad hanc Apostolicam Nuntiaturam cujus ministerium Sanctissimus Pater, dignatus est mihi committere; obstrictumq hoc quoq titulo me etiam, atq etiam esse profiteor, frequentes præstolans occasiones re ipsa obtestandi & palam Dni Vræ Illmæ & Rndissimæ faciendi non minus debitam devinctionem, quam singularem existimationem qua erga Ipsam feror.

Quo vero ad negotium Vilnense RR. PP. Scholarum Piarum quod mihi Dominatio Vra Illustrissima & Rndissima commendatum habuit, addendum occurrit, quod & si præfatos Religiosos plurimi faciam, eorumq institutum singulari semper Observantia sim complexus, verum tamen in causa, de qua agit, nisi ea quæ a Sanctitate sua mihi erunt demandata, præ muneris mei ratione ad amussim exequi mihi incumbet. Interim vero in dies pergo declarari quod sim. Varsaviæ 29 Novembris 1738

Illmæ & Rndissimæ Dntionis Vræ

Addictissimus & Observantissimus Servitor

Dno Episcopo Smolenscensi

F. Archiepiscopus Patracensis Nuntius Apostolicus

Copia Responsi Illmi Mar-
cy ad Illmum Episc. Sarv-
lensem 1738

1738. Listop 30

38

Illustrissime, Excellentissime, ac Reverendissime Domine, Patrone Colendissime

Vt primum accepi notitiam de adventu Excellentiæ Vestræ non sine animi voluptate gavisus sum, Regnoque huic gratulatus, quod Excellentia Vestra pro muneris sui dignitate apprime rebus suis faventissimum receperit, in cujus protectione apud Sanctam Sedem Apostolicam Vniversalis hujus Regni, et Magni Ducatus Lithuaniæ prosperitas sita est: In hoc potissimum fundamento, præmissâ omni veneratione, recursus meus est ad Excellentiam Vestram, pro parte Relligiosorum

P.P. Scholarum Piarum; Cum enim novis
conatibus eosdem Religiosos viros de Republica
optime meritos, jmmerito hoc in Regno, et
præcipue Vilna quæsito quodam levi colore
oppugnent S.S. Societatis Jesu, nullo habito
respectu ad Bullas, et Constitutiones duorum
Summorum Pontificum, quorum jndultis,
et vi Instituti sui ad exercendas Scholas
Pias quovis locorum firmantur; quare
pro benevolentia, quâ S.S. jstos, Vti
fundator, peramanter complector; favoribus
et gratiis Excellentiæ vestræ Eosdem
Insinuo, tum pro Supremæ Sedis Apostolicæ

Sanctionibus, Zelo Ortodoxæ fidej motus
Authoritatem, et Protectionem qua
adversariorum molimina reprimere possit
omni demissione imploro, dignetur causam
hanc ut pote justissimis rationibus
innixam tueri, dabit Excellentia Vestra
motiva gratitudinis, et obligationis per
favorabile auxilium; Cujus gratiam, et mihi
et Scholis Piis adesse Cupiens omni Cultu,
et Veneratione semper manere exopto

Illustrissimæ, Excellentissimæ, et
Reverendissimæ Dominationis Vestræ

Vilnæ die 30. 9bris
1738

Humillimus atque
obsequentissimus Servus
Antonius Casimirus
Comes Sapieha
Castellanus Trocensis

-64-

Copia Literari
Illmi Castellani Trac
lensis Fundatoris
Nostri ad Illmum
Nuntium Regni et
M D Lttae.

Anno 1738. die 30. 9bris

N. - 2

x.

Kopia Listu JW JmP Tarty Wdy Sandomirskiego de data 7 Febr 1739 z Warszawy pisanego do JW JmP Sapiehi Kasz: Trockiego.

Za łaskawą Pamięć y Życzliwe Vota z Okoliczności zaczynaiącego się Roku od UmUmPana mnie oswiadczone, Uniżenie dziękuiąc, pari Animo y Na ten Rok y na pożne Lata zdrowia Dobrego tak Oyczyznie potrzebnego, y wszelkich Sukcessow UmPana wiadomym mu ku Sobie Sercem a Superis Życzę. Dziękuię y za powtałą mnie rekwizycyą w Interessie Fundacyi Wilęskiey od UmPana JchMm Xięży Sch: Pi: consvetâ majoribus piâ Libertate nadaney. Mowiłem tu tak razy kilka przedtym Iako y po odebranym Liście UmPana JP Kanclerzowi WoXLitt dosyć obszernie y mocno z strony tey Sprawy pokazowałem mu y te same UmPana Literas Iusti doloris Interpretes ale reprezentacye te wszytkie, tak moie, Iako y Inszych Przyiaciół zostały bez Skutku.

Życzyłbym więc żebyś UmPan, iako Naturalis Protector Fundacyi swoiey po trzecim in Contumatiam Dekrecie (: na ktory się zanosi :) Mandat wydał na Seym, ato ex ratione, tak cassatae per Privilegium

Fundacyi

Fundationis et inscriptionis Nobilitatis pro Sex Iuvenibus Nobilibus ad Umum Pana w Wilnie instituta, iako też z tey przyczyny, że to nie iest in hac Republica, Juris Regij nadawać privata Jura, ale to iest totius Reipublicae, iako Akademij Krakowskiey na Seymie 1635 takowe Jus privatum in plenis ordinibus przez Konstytucyą nadane było. Wchodzi tu więc nietylko simplex Privilegiorum, ale etiam Constitutionum Cognitio, Jakoto Konstytucyi Akademij Krakowskiey nadaney Pactorum Conventorum Nayiaśnieyszego szczęśliwie Nam panuiącego Króla; Constitutiones sub Anno 1677 przez którą Fundacye Piarskie według Ich Przywilejów pod Protekcyą swoią Rzeczpospolita bierze, których to Konstytucyi Kognicya nie do Assesoryi, ale do Seymu należy.

Po takowym Mandacie Interess ten przynaymniey w którey Litewskiey Instrukcyi utrzymać będzie trzeba, a potym go na Seymowych Sądach manutenere — gdzie y Ja ieżeli Mi Bog zdrowia pozwoli, y wszyscy Przyiaciele cooperabimur. Byłoby y to proficuum żebyś Umpan y teraz zaraz do JKMci List napisał za tą swoią Fundacyą reprezentuiąc dextre że Cognitio tego Interessu do Samey JKMci in plenis

Ordinibus należeć będzie.
Tym Czasem expediret post tertium ieżeli przyidzie Con:
tumatiale Decretum, /: na ktory cum exceptione Fori pars
Ich Mć Xięży Piarow aby stanęła convenit:/ Żeby WmPan
ile Sam możesz albo przynaymniey przez możnych
Przyiaciół assystował w Wilnie Swoiey Fundacyi aby od
aliquam violentam Executionem nie przyszło, przy Pre:
zencyi WmPana w Wilnie tantum non Auderent.
Iuvaret osadzić in Collegio Fundaciali, Lub Swego Imie
nia, Lub Należących do Siebie, Lub znacznieyszych
Imion Iakie Panięta Żeby w tymże Samym od WPa:
na Zapisanym Pałacu rezidując instituowane były
to Ich przecie per Vim ztamtąd wyciągać nie
a tym Czasem może Prowidencya Boska Inclinare
Cor Principis.
To ze Szczerey przeciwko WmPana przyiazni
y prawdziwey Przychylności ku Imieniowi Jego wy:
raziwszy Distinctissima Aestimatione et pleno
Cultu Zostaię.

JWWmPana Szczerze
Życzliwym Sługą
Uniżonym Sługą
Jan Tarło Wda Sand.

100.

#

W Bogu Przewielebnemu Imci Dzie-
dzu Jerzemu Rektorowi Collegium
Wileńskiego Scholarum Piarum WWm
Panu y Dobrodzieiowi

W Wilnie

Adamus
Joannes
Petrus
Nicolaus Castellanus
Lutrinus
Borgerius
Cifridus
Ostasius
Augustinus Castellanus
Jacobus
Adamus
Joannes
Petrus Antoni Bohatyr
Nicolaus Castellanus Crac
Petrus Kiss Palat
Joannes Palerus

Copia listu
99 Mi Wiecznie
Sendo do Mcis
Pasz Archus
1739

Lit Tarlag
de Sapiehy

constanter profiteor. Sum interim ego, semperq; ero

1739 Julij 13

40

Illme, et Excellme Dne Dne, et Pne Colme

Quanta animi consolatione perceperim Illustmæ et Excellentissæ Dominonis suæ erga Ordinem meum benevolentiæ, et protectionis certissima indicia in vilnensibus nostris angustiis, et præsertim in ultimis, credat, difficillimum dictu est. Consideraui occultam Dei omnipotentis providentiam cui placuit auxilia conferre pauperi, cui sanè non fuisset adjutor. Excellme Dne, inimici nostri multi sunt, et potentes: Veruntamen cum non sit abbreuiata manus Dni, qui potest illorum consilia dextruere, et auxilium præbere de Sancto, Deus ipse in grauissimis calamitatibus nostris hoc totum præstare dignatus est per Illustissam et Excellmam Dominonem suam; cui quas referre gratias ego, et Ordo meus debeamus, scimus quidem, sed penitus insufficientes videmur. Deus igitur, in cujus manu sunt bona omnia, ipse, quam nos reddere non valemus, remunerationem retribuet: Quod ut peragat, continuis obsecrationibus impetrare non omittemus; idque ab eo consecuturos speramus, memores, quod uni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis, et Excellentiæ suæ dictum confidimus = Tibi derelictus est pauper. Quaderè pacato posthac, quietoque animo viuemus, dum res nostras in

Illmo, et Excellmo Dno Epo Smolenscensi

sua manu repositas perspicimus. Deus per annos quamplurimos sos=
pitem conseruet Excellam suam, et ego eâ, quâ debeo reuerentiâ
cum toto meo ordine ad obsequia maneo.

Illmæ, et Excellmæ Dnis suæ Romæ 13. Februarij 1739

Hum.us Sadd.mus Seruus
Jo: Feli: à Virg.e Prep.ta Prep. Gnalis
Sch. Piar.

constanter propteor. Sum interim ego, semperq; ero

Illmo ac Excellmo Dño Dño Boguslao Leyssienski
Episcopo Smolenscensi, Protectori Singulariss.mo

Vilnam

1739 41

Copia literarum ad Illmum ac Rmum Eppum Vilnensem
Emmi Cardinalis Guadagni Protectoris.

Foris Illmo et Rmo Dno, Dno Episcopo Vilnensi.
Intus Illme et Rme Dne.

Singulari amore quo prosequor Religionem Scholarum Piarum, et Protectoris officio quo erga eamdem Religionem apud hanc S. Sedem libentissime fungor, literas hasce meas ad Dnationem Vrae Illmam dare compellor, doloremq; acerbissimum confiteri, propterea quod jam diu Religionem hanc mihi charissimam, quam pluribus aerumnis ac contumelijs in Regno isto exagitari, ac opprimi, accepi. Auxilium quaqua parte possum ferre, et pro muneris mei officio, et pro benemeritae toto orbe Christiano Religioni justissimo Jure ut teneor, sic vehementer desidero. Cum nota igitur mihi sit integritas Dnationis Vrae Illmae Zelus Justitiae, et in rebus omnibus modus et prudentia abundè perspecta PPres istos meos pro virili parte sibi commendo, ut eosdem tuearis constanti pectore, et deprimi non permittas, ut Regios Ministros, ac Reipublicae Magnates non bene fortasse informatos circa praesentem causam, illuminare, ac Regiae Mtis Patrocinium ac Gratiam erga eamdem Rlgnem comparare contendas. Omnem laborem, omne studium, beneficiumq; in Religiosos Scholar Piar a Dnatione Vra Illma collatum, acceptum ipse referam, gratissimum insuper erit Ssmo Dno Nro Papae, à quo em Oraculum in rem hanc accepi, ejusq; nomine à Secretaria Status ad Cpli cum Nuntium pro ejusdem Causae tuitione efficaces mittentur literae. Plurimum confido in Dnationis Vrae Illmae sollicitudine, ac integerrima benignitate hasce meas commendationes non inutiles spero, et me debitorem tanti officij devinctissimum constanter profiteor. Sum interim ego, semperq; ero

Dnationis Vrae Illmae Romae 14 Mens. Febr. 1739

Servitor ex Corde
J. S. A. Card. Guadagni.

1739 July 13

Copia literarum ad Eundem Dni Genlis Nri.

Foris Illmo et Excellmo Dno, Dno Michaeli Zienkowicz Eppo Vilnensi Protectori faventissimo.

Intus Illme et Excellme Dne, Dne et Patrone Colme.

Quanta animi consolatione perceperim Illmae et Excellmae Dnationis suae erga Ordinem meum benevolentiae et protectionis certissima indicia in Vilnensibus Nris angustijs, et praesertim in ultimis credat, difficillimum dictu est. Consideravi occultam Omnipotentis DEI providentiam, cui placuit auxilia conferre pauperi, cui sane non fuisset adjutor. Excellme Dne inimici Nri multi sunt, et potentes, verumtamen cum non sit abbreviata manus Dni, qui potest illorum consilia destruere, et auxilium praebere de Sancto. DEus ipse in gravissimis calamitatibus Nostris hoc totum praestare dignatus est per Illmam et Excellmam Dnationem suam, cui quas referre gratias ego, et ordo meus debeamus, scimus quidem, sed penitus insufficientes videmur. DEus igitur in cujus manu sunt bona omnia, ipse quam nos reddere non valemus, remunerationem retribuet: quod ut peragat, continuis obsecrationibus impetrare non desistemus, idque ab eo consecuturos speramus, memores: quod uni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis, et Excellae suae dictum confidimus: Tibi derelictus est pauper. Quaderè pacato posthac, quietoque animo vivemus, dum res nostras in suâ manu repositas perspicimus. DEus per annos quam plurimos sospitem conservet Excellam suam, et ego qua debeo reverentia cum toto ordine meo ad obsequia maneo

Illmissimae et Excellmae Dnationis suae Romae 13 Febrij 1739

Humiliss. et Addmus Servus,
Jo: Felix à Virg: Praestia Praep. Gnalis Sch. Piar.

Copia literarum ad Eradoni ad Illmo Ep. Vilnens. et Ep. Generalis 1739

...ese nostre iustitiam, tantum venerationem, ac obsequium nostrum erga

1739 Laty 14.

42

Illmae, et Rmae Dne

Ex literis D. V. Illmae datis die 11. elapsi mensis Januarij intelligo eidem summopere cordi esse causam P. P. Scholarum Piarum; quamque in eam causam mea officia desideret. Nisi tamen de illius statu clarius, plenèque edocear, quandoquidem ex literis D. V. Illmae id minimè datum est, quid mihi liceat operari nescio; nec aliud in praesens possum, quam D. V. Illmae omnia studia mea ultro, ac libenter deferre: Dum illi tandem manus osculor.

D. V. Illmae

Romae die 14 Februarij 1739.

Servitor ex corde
A Card. Gs. Clementis

D. Epo Smolenscensi, Vilnam,

Ex literis A. V. Illmi datis die 11. elapsi mensis Januarij intelligo eidem summopere cordi esse causam P. P. Scholarum Piarum; quamque in eam causam mea officia desideret. Nisi tamen de illius statu clarius, plenique edocear, quando quidem ex literis A. V. Illmi id minime datum est, quod mihi licere operari nescio; nec aliud in praesens possum, quam A. V. Illmi omnia studia mea ultro, ac libenter deferre: Dum illi tandem manus osculor.

A. V. Illmi

Romae die 14 Februarij 1709

1739 Czerwca 6

Excell^me Dne Col^me

Plenas consueta erga Relig^nem meam benevolentia, ac sollicitudine literas ab Excella Vra accipio, in quibus mihi significatur, quod alias tamen iam audivi, nos ab iure nostro, nostrisque partibus recessisse in causa Vilnensi, victasque dedisse manus, quod omnino alienum est a sensu nostro, nostraque mente. Res tota ita se habet. Transumptum rationum nostrarum in formam memorialis sicut ad PP. nros Polonos ita ad Mastriss^um Nuntium missum est, qui pro nobis idem Serenis^mo Regi exhibere faueret. Hic autem libellus quantum ius nostrum tuetur, rationesque ac causae nostrae iustitiam, tantum venerationem, ac obsequium nostrum erga Regiam Majestatem praefert formulis quibusdam cultu, ac reverentia redundantibus. Nec unquam pactauimus demonstrando nosmetipsos veneratores, cultoresque Clementis^i Regis, quoquomodo causae nrae praeiudicium afferre potuisse aut recessisse ab iure nro quemadmodum male ab aliquibus interpetratur. Hoc enim malum in hac causa ceteris aliis etiam accedit, ut quidquid vel debito iure, vel obsequio a nobis agitur, in detrimentum nostrum maligne vertatur. Deus autem scrutator cordium, qui aequa lance omnia perpendit calamitosorum, pauperumque hominum in se sperantium non obliviscetur. Interim partes nras hic viriliter agimus, nec sollicitudi=

severiores etiam disciplinas Juven-

ne parcimus, et utinam summus Pontifex senex minus esset! Excel^mus
Comes Vacherparch Serenis^ia Electoralis Principis Educator, qui benevolentia
singulari nos prosequitur obsequio nro victus, causam nram isthic commendasse
scimus, notisque suasit ad Cancellariam, ac Procancellariam Regni literas dare
quod fecimus, nec frustra, ut speramus. Haec et similia Exae vrae significo,
ut persuasum sit, nos omnia tentare, nec quiescere ut isthic male opinan-
tur nonnulli. Utique ego etiam percipio moram in hoc negotio, ac dissimulati-
-onem opponendam esse adversariorum celeritati, sed non omittenda occasio ulla,
quae causam nram iuvare posse conjiciatur. Quare summopere me conso-
latur Eccae vrae singularis humanitas, qua tueri causam nram iuxta Regni leges
numquam velle omittere constanter promittit, et dum pro tanta benignitate
ac favoribus gratias ago Excl^mo ac Ampl^mo Patrono, ac Protectori, addo etiam
preces meas ad corroborandam in bono opere, atque magis magisque Exclam
vram confirmandam cum obsequentis^mo ac humillimo cultu maneus

Exclae vrae Romae 1739 die 6 Junij

Add^mus Obsq. Servus

Excl^mo Dno Comiti Sapiehae | Dereczynum | Jo. Felix a Virg^o Praep^ta Praep. Ennis S. Dieg.

severiores etiam disciplinas Juven-

Copiæ literarum Cardina
lium et Senatorum
Regni in Causa Tilnen
si ad Judicia Assessori
alia, avocata

Pernecessaria

quoad expenderetur, libenter pro

V 439 Grand 20

Carissimo in Christo Filio nostro Augusto Poloniæ Regi Illustri 44

Clemens PP. XII.

Carissime in Christo Fili noster salutem &c.

Religiosæ Familiæ Regularium Clericorum pauperum Matris Dei, qui a Scholis piis nomen habent, superioribus annis per bullatas nostras Literas facultatem dedimus, ut suis in Ædibus ubique terrarum severiores etiam disciplinas Juventutem publice docere queant. Sic enim earundem studia magis magisque propagatum iri existimavimus, quibus vera Dei Religio viget, atque exornatur. Cum autem Vilnensis Academia paullum hesitasset an illic eo munere defungi aliis, quàm suis Professoribus ex Apostolico Privilegio liceret; causa primum a Nostro apud Majestatem Tuam Nuntio, deinde Romæ iisdem Clericis adjudicata, finem habuit, iteratumque Diploma, nostræ indicem voluntatis,

Ave qua nemo amplius posset dubitare.
Adhuc tamen severe ne hujusmodi
scholas aperiant, impediuntur.
Quod sane dolenter audivimus, mi-
ratique sumus retardatam Ponti-
ficio decreto obedientiam ab ea
Universitate, ceteroquin Aposto-
licæ Sedis observantissima. Ne
tamen diutius in tali injurioso
proposito consistat, et ne, cun-
ctando, in crimen vertat, quicquid
hactenus inconsulte forsitan fecit,
Majestatem Tuam obsecramus, at-
que obtestamur, ut Regiam au-
ctoritatem ad comprimendos, si qui
nondum in Academia resipue-
rint, contumaces animos inter-
ponat, atque ita rem agendam
suscipiat, ut illa intolerabilis
hujusce cunctationis notam ab
se prorsus abijciat. Erit id nobis
vehementer gratum, in eoque pa-

quoad expenderetur, libenter pro

riter ostendes eximium tuum erga Nos ipsos Romanamque Sedem studium ac Religionem, cui paternae caritatis vicem rependentes, Apostolicam Benedictionem Majestati Tuae, Carissime in Christo Fili noster, amantissime impertimur. Datum Romae ꝑ. die 20. Decembris 1739 ꝑ.

Roku 1740. Mca Aprila 20. Dnia Comparendo Personaliter Jmć Xiędz Karol a Sancto Floriano Scholar Piarum, Nomine Jmci Xiędza Łukasza a S. Francisco Rektora, et totius Collegij sui Vilen, Tę kopię listu, na Urzędzie Jkmci Grodz. Wilenskim ad acta podał.

Suscepi Jerzy Kontrym
N. G. W. Wilen

Concordat cum Actis
Kontrym N. G. W.

Regi Poloniæ

1739 Grud 20

45

Venerabili Fratri Episcopo Vilnensi.

Clemens PP. XII.

Venerabilis Frater salutem &c. Ignoramus profecto, quid sit, quod cum Clerici Regulares pauperes Matris Dei, a Scholis piis nominati per bullatas nostras Literas facultatem acceperint publice ubique terrarum suis in Ædibus docendæ severiores quoque disciplinas; idem eis nondum Vilnæ Liberum fuerit. Audivimus aliquam ipsis, vestræ obtentu Academiæ, commotam initio fuisse difficultatem; quam ob rem, quoad expenderetur, libenter pro nostra paterna caritate tacuimus. Nunc autem cum Apostolici primum in Polonia Nuntii, deinde Romano Judicio deleta, et rursus nostro diplomate penitus extincta fuerit. Moleste ferimus, eosdem Clericos diutius isthic prohiberi, ne Sacræ Theologiæ nobiliorumque Artium scientia

P.o Josaphat à S.o Francisco Director Illmor Capellani

suis in Gymnasiis instruant, quot-
quot ad eos, discendi causa, conve-
nire velint. Et hæc quidem Univer-
sitatis repugnantia, quominus illi
concesso munere defungantur, con-
tumacie, negateque Pontificiis de-
cretis obedientie speciem exhibeat,
nisi Nobis persuasum foret, ja incon-
sideratè fieri, Academiamque, Te
monitore, auspice ac Duce, a Su-
scepto impediendi proposito statim
discessuram. Quod ut Fraternitas
Tua sedulo obtinere studeat, so-
licite cupimus, haud ignari, quan-
tum auctoritate valeas, et quàm
Tibi cordi sit, ne Nostro, qua il-
lam hactenus complexi sumus,
benevolentia depescat, et suum
ipsi constet in Romanam Sedem
obsequium. Istuc ut alacriter
operam contendas tuam, Vene-
rabilis Frater, Apostolicam Be-

nedictionem Tibi peramanter impertimur. Datum Rome &c.
die 20. Decembris 1339.

Episcopo Vilnensi

740 styc 7

Supplicat Illustrissimo et Reverendissimo Loci Ordinario Collegium Vilnense Scholarum Piarum pro approbatione sequentium Confessariorum.

Pr. Lucas a S. Francisco Rector a reservatis et ab haeresi
Pr. Hippolytus a S. Stanislao Kostka Vice-Rector a reservatis et ab haeresi
Pr. Boguslaus à S. Antonio Capellanus Illmi Castellani Polocensis a reservatis et ab haeresi
Pr. Georgius a S. Sebastiano Missionarius a reservatis
Pr. Josaphat à S. Francisco Director Illmor Castellanidar. Vitebscensium a reservatis
Pr. Aurelius Augustinus a Smo Sacramento Concionator Cathedralis a reservatis.
Pr. Gaspar a JESU Capellanus Illmi Venatoris Magni Ducatus Lithvaniae a reservatis.
Pr. Basilius a S. Alexio a reservatis
Pr. Caesarius ab Assumptione B.V.M. Missionarius Ovilensis a reservatis et ab haeresi
Pr. Theodorus a S. Adriano, et a reservatis

Anno Dni 1740: Die 9na Msis Januarij Supra expressos Sacerdotes Scholarum Piarum Coram Nobis Michaele Joanne Zienkowicz Episcopo Vilnensi ad excipiendas Xti fidelium Confessiones expositos Authoritate Nra ordinaria approbavimus, Iisdemque facultatem absolvendi a Casibus Sedi Nrae Ordinis reservatis, et Singulis Eorum Specifice annotatis ab haeresi adtribuimus. Vilnae Die mse Qui Supra. idque ad Decursum Unius Ani.

Michael Episcopus

Approbatio Ordinarii
Confessariorum Anni
1740 9 Januarij

Ao 4to

1740 Lutego 7.

47

Nayiasnieyszy Krolu
Panie Nasz Miłościwy.

Nie doszły w Roku dopiero Zaczętym Seym Warszawski, wielką Krzywdę dobru Pospolitemu Sprawił, y Naszym Panom Posłom przeszkodził że według zlecenia od nas nie wyexplikowali przed W. K. Mcią y Stanami Rzeczypospolitey Interessu względem uymy Honoru Stolice Apostolskiey, iż przez Dekreta Assessorskie in contumaciam ferowane Zamyka Pan Instygator Litewski Szkoły Wileńskie Xięży Piarow, ktore są Summorum Pontificum Bullis umocnione, ieszcze za Swiętey pamięci Oyca W. K. Mci per recursum Akademiy o rozsądzenie ad orbis Theatrum. Co my gdy donosiemy W. K. Mci, spodziewamy się iż iako Pan pobożny, Sprawiedliwy, y przykład Obserwancyi ku Stolicy Apostolskiey, nie dopuścisz tego czynić praejudicium Naywyższemu Pasterzowi

od

od początku Wiary w tym Krolestwie niesłychanego, ani na-
tym przestaniesz żeby Szkoły Heretyckie miały w tym Mieście
libertatem, a te exclusionem. Ktorego pobożnego y Sprawie-
dliwego oczekiwaiąc Sentymentu, iesteśmy przy apprekacyi
wszelkich Sukcessow w Szczęśliwym Panowaniu

Waszey Krolewskiey Mći
Pana Naszego miłościwego,
Wierni Poddani.

w Wilnie pod czas Seymikow
A 1740 d. 7tima Februarij.

Scripturam utpote in causa ipsius [illegible]

40. Wrzesń 11.

48

Celsissime Excellentissime ac Reverendissime Domine Regni Patrone Clarissime

Że mi niepozwalała słabość zdrowia na teraźniejszy ten być Seymie, a żebym godności Vmiłey Mey wendrował et fluar w rozmowie magnificencia de Republica sensibus vię indolco serti med. Oyciana tytko paginą pewnemą obserwaneya Vmiłey Mey oddaiąc Vrzędzie, zas gnam probatissimus Zelus przy Bogu, prawdzie y sprawach tak Kościoła Swiętego iako y Rzeczypospolitey ex Zrzodła Dyplomatyczne powaga Vmiłey Mey, to co w naszych krajach singulariter tyczy Bonum publicum & sedis Apstlicę Authorităm, donosze Vmiłey Jezuici Collegij Academici w Vilnie przysławszy, Lobre pro Instrumento Jego Pana Instygatora Vmiłego et pro Loco exercitium Stolicy Apostolskiey Vmiłey Pany ratione Szkół Dekretami Assessorskie mi in contumaciam otrzymanemi scandalosyme infestuią Swieckich Officialistow na Exekucyę do Collegium zprowadzaią cate miasto w zburzenia chcą cale evertere Bullas Pontificas & Decreta Sedis Apostolica pro Parte Szkół Parskich, które Stolica Apostolska ad instantiam Senatorow, Ministrow, y Venerabilis Capituli Nostri Vilnensis ferowała a żeby tym sposobem ci Vmiłey Jezuici przyszli ad antiquum Dominium nad Szlachtą y nad całym miastem Vilnem co za podpadzenia Praworn Rzeczypospolitey y Stolice Swiętey latwo konjekturować. bo ciężko w tym interesie stoi nasze ad omnes ordines Regni, gdyż Dekreta Assessorskie będą Bulla Pontificia, gdyby a condita republica in auditur, abrogowane tey przez takie Dekreta albo podobne mogą być na futurum pokaszowane Bulle utuere Vmiłe Dignitatem Senatoria ratione fori ad Secularibus y inne Mieszczan immunitas Ecclesiastica zmocnione, tey Dekreta Nuncjatorskie konsystorskie Lada jaki Swiecki odważyłby się impugnare & vilipendere. Z mowię de publico Scandalo. Vilny Swych Szkół w Vilnie Lutrzy, Schismatycy ad haereses Apostasiam

randa

Nandas, a nigdy takich niecierpieli persekucyi pro tam pessimo opere, iako Xięża Piarowie pro bono opere & utili, Fidei & Reipublicae Lapidantur, inszych Sekweli, y inkonweniencyi niewyrażam bo ie Altissimo judico WXMć comprehendit. Supplikuię tedy ex motivo publicae utilitatis y obserwancyi Stolicę Apostolskiey, ktora mi incumbit pro munere Episcopali abys WXMć ea qua Pollet in Republica Authoritte Primatiali raczył tak wielkiemu zabieć złemu, wiem że Krol Jmć sinistre musi bydź informowany, ktory iako Magnae Pietatis Princeps, niedopuściłby tych despektow Stolicy Apostolskiey w Krolewstwie Katolickim czynić, zwłaszcza maiąc od Oyca Swiętego Breve, tylko że pars adversa na samych Xięży Piarow Instyguie a tłumi że to iest Causa Sedis Apostolicae, pro Principali tedy naypotrzebnieysza zupełna Informacya Nayiaśnieyszemu Panu iako się to dzieie przeciw Prawom y zwyczaiom Rzeczypltey ktorey WXMć ile Regum Monitor nie zaniechasz y utrzymasz powagę Stolicę Apostolskiey co będzie Primatialis Zeli publicznym Dowodem, a mnie do większych obligacyi Incitamentem ktory przy powinney Weneracyi piszę się

Waszey Xcey Mści

Vniżonym Sługą

X Gosiewski Bs.

Mp

W Wilnie
d. 11 7bris 1740

Copia literarum Gnni Ep. Sandecensis 1740 11 7bris ad Primatem Regni Polonae

Copia Literarum ab Illmo et Rndissimo Capitulo Authumnali Vilnen.
ad Sanctissimū ac Beatissimū in Christo Patrem Benedictum
Ejus Nominis XIV. Pontificem Maximū ordinatarum q. 7. 8bris. 17

Sanctissime ac Beatissime Pater.

Domine, Dñe clementissime.

Post oscula pedum Sanctitatis Vestre Capitulum Nostrum Vilnense publico perfusum solatio, quo tota fruitur Christianitas ex electione divina favente gratia Sanctitatis Vestre ad suprema Ecclesia Culmina in gratulationes prorumpit precando fortunatis successibus cumulari Vicariam Christi in terris Potestatem, et vicem Petri sub tam felici et rerum Ecclesiasticarum peritissimo Navarcho omni tranquillitate prosperari. Votis autem ex animo ante Thronum Sanctitatis Vestre depositis, zelus non regit continere animum, ubi sperat suam demissam petitionem effectum sortituram utpote in causa ipsius Sē Sedis Apostolicæ, ac Supremæ in Terris Authoritatis. Jam ab Annis quindecim Patres Societatis Jesu Collegij Academici Vilnensis in Lithuania, suum laudabile exercent Institutum, cum acceptatione et æstimatione omnium in hoc magno Dominio negotio ad Sanctam Sedem Apostolicam, Sē Exprē Bullarum et Regularium Decretis Predecessorum Sanctis Jēsu Brevibus, Bullis, presertim felicis recordationis Clementis XII. nihilominus Patres Societatis Jesu, Collegij Academici Vilnensis traxerunt denuo causam ad Judicia Fori Secularis, exportatis in Contumaciam Decretis, omnibus modis Scholas duorum Patrum occludere nituntur, conducendo ad Collegium Scholarum Suarum multoties Personas seculares tumultuose non sine lesione Immunitatis Ecclesiastica, Hæreticos vero et Schismaticos Scholas suas docere permittentes, quo potissimum vigore Juris privativi quo ad alias Scholas pretensi jam post definitionem pretactæ Bullæ ac Decretorum, deberent impedire. Jis ausus cum injuriam inferant Sē Sedi Apostolicæ a tot Seculis non interruptam in hoc Regno Observantiam habita, derogent Privilegijs Immunitatis Ecclesiasticæ cum eo scandalo et grandi prejudicio, exposcimus non tantum Scholarum Suarum a Sanctitate Vestra Protectionem, sed etiam et Jurium Status Spiritualis per opportuna Paterna Providentia remedia, ne ejusmodi Privilegiis convellendi alias Bullas Cassandi Decreta Fori Spiritualis, et ejus Jurisdictiones

Avertendæ

praebeant occasionem. Confidimus vero in Domino, quod et praedicta Jura in suo robore et Scholas praenominatas in Sua tranquillitate Sanctitas Vestra suprema tuebitur Authoritate, Nostrumq probabit zelum, qui ad pedes Apostolicos, devotissime provoluti, Benedictionem humillime postulamus. Sanctitatis Vestrae Domini mei clementissimi obedientissimus et humillimus Servus ad pedes.

Boguslaus Corvinus Posiewski
Episcopus Smolenscensis
Praesidens Capituli, Ejus Nomine
mp

Datt. Vilnae d. 7. 8bris
Anno Dni. 1740.

~~Do~~ Wrzeciądztwa Trockiego.

1741 Uger

x.

50

Sanctissime ac Beatissime in Xto Pater

Domine Dñe Clementissime

Cum Sanctitatis Vestræ fragrantia et bonus odor totum orbem Christianum repleverit, Nos quoq Pastoris Œcumenici, participes fieri cupientes benedictionis, ad osculum beatorum pedum Ejus accurrimus, maximisq precibus contendimus. Dignetur Sanctitas Vra, pro sua altissima prudentia, et prudentissima pietate Antecessorum in hac Sancta Sede Privilegia ac Bullas justè ac debitè Scholis Pijs Vilnensibus concessas, pro modo suo, et forti patrocinio tueri, ne in hoc Regno Apostolicæ Authoritati addictissimo ac devotissimo, primum detur exemplum inobservantiæ erga Supremum Pastorem viaq aperiatur convellendæ Pontificiæ Authoritatis, quam olim Hæterodoxi summis conatibus

sternere laborarunt. Faciet Sanctitas Vestra rem non minus sua pietate dignam, quam salutarem et necessariam. Nos vero ut modo vovemus, ita semper ex animo vovebimus, ut Deus Optimus Maximus Sanctitatem Vestram quam diutissime felicissimam beatissimamq conservet.

Sanctissimae ac Beatissimae
Majestatis Vestrae
humillimi filij et servi
Valerianus A: Hoscieze Zaba
Castelanus Polocensis.
Judex Deputatus Districtus Staro
dubiensis.

Datt. Vilnae
d. 7. Jan.
1741.

1741 Lut 6 57

Nayiasnieyszy Krolu
Panie Nasz Miłościwy.

Sprawiedliwości y wszelkiey słuszności, iasnieiąca na Tronie Polskim miłość, a co większa, osobliwa wiary świętey promocya, Stolice Apostolskiey obserwancya, WK. Mci podała nam okazyą, że ad Zelantissimum pro Fide orthodoxa Principem, ninieyszą prozbę zanosimy. Podalismy Imciom Panom Posłom naszym, w Instrukcyi na Seym dopiero niedoszły, azeby Naywyzszego w Kościele Chrystusowym Pasterza, Powagę, wedle Zwyczaiow y Praw od początkow wiary postanowionych utrzymywali osobliwie respektem Szkoł Wilenskich, Xięży Scholarum Piarum, ktore Stolica Apostolska, z przezorną deliberacyą gdy ta sprawa tam była per prius ewokowana, Bullis Pontificum utwierdziła ten Seym nieszczęsciem naszym, iako z Publicznych wiadomości, y ninieyszey relacyi tychże Imciow Panow Posłow innotescit, pożądanego konca nie odebrał. Teraz zas, pomienioni Xięża Piarowie in Statu indifferenti zostaią, do Szkoł swoich nie przypuszczaiąc, przez co wielką krzywdę cierpiemy, bo przez iedną Akademią w Wilnie, solo titulo będącą, cale niewolę cierpieć zaczynamy, y musimy podobno do Luterskich Szkoł w Wilnie spokoynych applikować — Młodź naszę. A naybardziey ukrzywdzona zostaie Stolica Apostolska, że Jey Diplomata, sposobem nie

86

Od Woiewodztwa Trockiego.

ater Hippolytus a S. Stanislao Kostka Vicerector.

niesłychanym wtym Krolestwie idą. w oczywisty kontempt. Jezeli ta Akademia, ktora w Doktorowaniu dependuie à Summo Pontifice, odebrała Przywiley od WK. Mci nie maiąc go nigdy, zeby inne Szkoły niebyły, stało się to ad sinistram delationem y z utaieniem Przywileiow Stolice Swiętey, X. X. Piarom nadanych, ieszcze za swiętey pamięci Oyca WKMci, oczym gdybys był WK. Mć wiedział, nigdybys na takie prejudicium niepozwolił iako Pan Fidei probatissimae, et observantiae erga Sedem Apostolicam catholicae. Jednak iako Pan pobozny y sprawiedliwy, kiedy wskruś ten Interes przenikniesz, rozsądzisz iak iest rzecz słuszna, intaminatè Authoritatem Pontificiam in suo honore utrzymywać, y nas zachowasz przy wolnym dawaniu do Szkoł, do ktorych chcieć będziemy. Przez co WK. Mci, pobozności pamięć będzie wiekopomna, naszey zas przychylności ku Majestatowi obligacya nieustaiąca.

Waszey Krolewskiey Mci
Pana naszego Miłościwego

w Srokach. d. 6 Febr. 1741.

ater Bernardus a S. Stanislao.

Jaśnie Oświecony Mći Xiążę Prymasie
Panie y Dobrodzieju nayn.

Wiemy dobrze iż WXcią Mć kollokowała dyspozycya
Pana Boga in prima Curuli w Senacie na naypier-
wszey Godności między Duchowieństwem, to iest Pry-
macyalney y Arcybiskupiey praecedencyi, ażebyś Ux
Mć y Patriae primus był Consilio y Kościołowi Swięte-
mu Praesidio. Zdała oraz Rzeczpospolita Summam au-
thoritatem upominania się Królom Nayiaśnieyszym,
ieżeliby co z uszczerbkiem wiary Swiętey, obserwan-
cyi Stolice Apostolskiey, Praw łomaniem miało
się dziać. A przeto WXcey Mći donosimy to co się
dzieie w Wilnie z wielkim uszczerbkiem Powagi Sto-
lice Apostolskiey, bo Szkoły Xięży Piarów ugruntowa-
ne authoritate Pontificia, Jmć X.X. Jezuici adhibi-
to brachio Jmći Pana Instygatora conant occlude-
re y Cale labefactare przez co labefactantur Bullae
Pontificum, convellitur Immunitas Ecclesiastica, samymi
Prawami Oyczystemi Antecessorow naszych zmocnio-
na, na tym tylko fundamencie że zamilczywszy iż
ta sprawa iuż skończona w Rzymie, otrzymali Przy-
wiley od Nayiaśnieyszego Krola cum Jure privativo. A
godziłoż się to taki podtępek czynić y dolose subver-
tere Oyca Swiętego authoritatem? Jawna rzecz, że to
iest gorsząca y samych Akatholikow niesłuszność, toć
in fraudulenta basi, ta impreza trzymać się nie może,

y

Woiewodztwa Trockiego.

87

wszystkie z tąd wynikaiące inkonweniencye wagan
ne bydź powinny. Więc do WXcey Mci supplikuiemy, aże
byś pro munere Primatiali et pro zelo circa debitam
observantiam Stolice Apostolskiey chciał plene in
formować Majestatem w tych niesłusznościach,
y iawnego uszczerbku Naywyższego Pasterza Honoru
przez co będzie pamiętny wiekom dokument gorli
wości WXcey Mci circa observantiam supremae se
dis et manutentionem Immunitatis Ecclesiasticae
Łaszę zaś wdzięczność za ten respekt nieustaią
cą, ktorzy iesteśmy

Waszey Xcey Mci

PS List w tym Interessie do
Nayiaśnieyszego Krola Jmci,
dla pewnieyszego transportu
Łasce y Protekcyi WXcey Mci
rekommenduiemy.

Datt. w Trokach. d. 6. Febr.
1741

Sanctissime ac Beatissime Pater.

Post oscula pedum Sanctitatis Vrae nostrorumque obsequiorum erga Sanctam Romanam Ecclesiam humillimam commendationem, cum his quae decent veros Catholicos petitionibus accedimus ad Vestram Sanctitatem. Nimirum docuit nos praeteritorum temporum praxis haereticae pravitatis prima fuisse fundamenta impugnationem Authoritatis Sedis Apostolicae, haec autem cum fiat tacitis cuniculis in attentatione occlusionis Scholarum Vilnae RR Patrum Scholarum Piarum per RR Patres Societatis Jesu Collegij Academici Vilnensis, quas Bullis Decretisque obfirmarunt Praedecessores Suae Sanctitatis, obligationis nostrae prout Fideles, Sanctae Romanae Ecclesiae munus esse duximus supplicare Sanctitati Vrae ut Supremi Sui Authoritate tantum ausum comprimere dignetur, ne haeretici exprobrent laetenturque, in malis istis imminui ac labefactari videntes authoritatem Supremi Capitis ac Christi in terris Vicarij, licet quidem non in rebus fidei ad fidei tamen propagationem spectantibus, quam qui non optat propagari vel impedit, certe non effugiet censuram alicujus haeretici Spiritus. Quae supplicatione deposita ad pedes Vestrae Sanctitatis filialisque Subjectionis ac Observantiae commendatione facta, exoptamus perpetua prosperitatum in Sapientissimo et Suavissimo Ecclesiae Dei Regi

88- a Palatinatu Trocensi, nunc

ater Lucas à S.o Francisco Hector.

Regimine praeerenta.

Sanctissimae ac Bssmae
Majestatis Vestrae
Humilis Fili et Servi
Incolae Palatinatus Trocensis

In Troki d. 6. Febr. 1771.

741 Martii 8.

#

54

Illustrissimo Excellentissimo et Reverendissimo Domino Dño Loci Ordinario supplicat Collegium Vilnense Scholarum Piarum, ut pro Pastorali sua Authoritate ad excipiendas Confessiones tempore Iubilæi dignetur sequentes approbare Sacerdotes:

Pater Lucas à Sto Francisco Rector.
Pater Hippolytus à Sto Stanislao Kostka Vice Rector.
Pater Marcellinus à Sto Iacobo.
Pater Basilius à Sto Alexio.
Pater Bernardus à Sto Stanislao.
Pater Alexius à Sto Matthæo.
Pater Theodorus à Sto Adriano.

Approbantur omnes pro tempore Iubilei
Datum Vilnæ die 2 Martij 1741
Alexander Zobrowski S. Th. et I. U. Dr
Scholasticus Prælatus et Offli Gnli Vilnens.

Mpp

Approbatio Confessario
nem pro Jubilaeo
Anni 1741 [illegible]

Illustrissimo Excellentissimo et Reverendissimo Domino Loci Ordinario

Supplicat Collegium Vilnense Scholarum Piarum, quatenus sequentes Confessarij pro Jubilaeo Magno, ex speciali gratia approbe

P. Lucas à S. Francisco Rector etiam p Monia
P. Christophorus à S. Constantia etiam p Monialibus.
P. Matthaeus à S. Feliciano.
P. Josaphat à S. Francisco.
P. Sigismundus à S. Martino.
P. Nicodemus à S. Matthaeo.
P. Carolus à S. Feliciano
P. Edmundus à S. Francisco
P. Hiacynthus a B.V.M. etiam p Monialibus
P. Georgius à S. Bernardo.
P. Thomas à Matre Dei.
P. Onuphrius a S. Paulo.

Ex ijsdem specialiter pro Monialibus designatur.

P. Lucas Rector
P. Christophorus à S. Constantia
P. Adalbertus à B. V. M.

Anno Dni 1751 die 18 Maij Praesentati et approbati.
A. I. Zołkowski Eppus Allalien. S. A.
Vicarius in Spiritualibus et Offs Gnr. Vilnen.

1751 Maja 19

Approbatio ex Excipiendis Confess.

Stub 4.

Num 1610

August Trzeci, z Bozey Laski Krol Polski, Wielki Xiąże Litewski, Ruski, Pruski, Mazowiecki, Zmuydzki, Kijowski, Wołyński, Podolski, Podlaski, Inflantski, Smoleński, Siewierski, Czerniechowski, &c. á Dziedziczny Xiąże Saiski, y Elektor

Oznaymuiemy tym Listem, Przywileiem, Konsensem naszym, wszem wobec, y każdemu z osobna, komu o tym wiedzieć należy, iżeśmy pozwolili, dopuścili; maiąc nam przez Panow, Rad, y Urzędnikow, przy Boku naszym rezydiących, doniesione, uczynność Urodzonego Benedykta Fyzenhauza Starosty Witkomirskiego, że za prowadzeniem Studio kilka placow w Mieście naszym Witkomierzu na ulicy Kowieńskiey będących, prawu jego dożywotniemu służących, y podległych, na zabudowanie Kościołu, Szkoł, Klasztoru, y innych budynkow potrzebnych, wystarczających, wydzielić, y odgraniczyć, iakoż niniejszym Przywileiem, Konsensem naszym pozwalamy, y dopuszczamy Urodzonemu Fyzenhauzowi Starościc Witkomirskiemu, aby mogł tych wydzielonych y naznaczonych placow w Mieście naszym Witkomierzu na ulicy Kowieńskiey nazwanej będących, na Fundacyą przez Urodzonych Antoniego y Joannę z Piotrowskich [illegible] Powiat Wileńskiemu uczynioną, y w Inwentarzu Dobr [illegible] przyznaną, Wielebnym XX Jelenitow Regularnych Scholarum Piarum Prowincyi Litewskiey, y Fabrykowaniu Kościoła, Klasztoru Szkoł, y innych bez których obeyść się nie może na Commodum Klasztoru Budynkow; Ustąpił z Prawa swego dożywotniego trzeć się y w Inowcu Prawa na XX. Jelenitow, Regularnych Scholarum Piarum uczynić, ktoryż w Inwentarz alias Cessyą Dobr prawnie uczyniona, y przed Aktami Grodzkimi Kowieńskimi autentycznemi Znaiomi będzie, my za ważną mieć deklarujemy jako tę, ktora za Konsensem naszym stanie się ma. Ktorego Wzięcia alias cessyi Zaraz uczynionej y przed aktami Grodzkimi Kowieńskimi autentycznemi Znanej, a powagą niniejszego Przywileiu Konsensu naszego Wolni y mocni będą Wielebni XX Jelenitowie Regularni Scholarum Piarum Wyżej opisane Place [illegible] obiecawszy Possessyą trzymać, dzierżeć, Kościoł, Klasztor, Szkoły, y inne potrzebne Klasztorne budynki erygować, [illegible] do ustąpienia Dworu y Folwarku Szlacheckiego [illegible] iak najpilniey przestrzegać na co dla lepszey wiary ręką się naszą podpisawszy Pieczęć Koronną przycisnąć roskazaliśmy. Dan w Warszawie Roku MDCCLV.

Kopia Przywileiu X. Piiarom Fun-
duszu Witkowskiego
i Innych Widestuacych
papierow X. Piiarom
Witkowickich

91-

Bñe Pater.

Valerianus Jasienski Sacerdos professus Scholarum Piarum in Provincia Lituaniæ, agens annum Septuagesimum quintum ætatis, Religionis quinquagesimum octavum, Sacerdotii quinquagesimum ad pedes Stis Vræ provolutus supplex orat, ut saltem bis in mense Missæ Sacrum faciens, vel eidem Missæ Sacro assistens, et Sacram Synaxim percipiens possit lucrari indulgentiam plenariam ad formam Jubilei. Et Deus

Piedmontium Piedmontium 14a Octobra

Ignatius Jacobus Princeps Massalski DEI et Apostolicæ Sedis Gratia Episcopus Vilnensis

Universis et singulis quorum interest aut quomodolibet interesse poterit poterit significamus et ad noticiam indubitatam deducimus; Quia Nos visis ac lectis intro contentis Indulgentiis Apostolicis easdem juxta illarum tenorem vim et obloquentiam Authoritate Nostra admisimus; ac ea quæ in iisdem Indulgentiis Apostolicis concessa sunt exercendi et exequendi eadem Authoritate pariter concedimus. In quorum fidem &c. Datum Vilnæ in Sessione Administratoriali Quinquagesima Quinta, Die vero Vigesima Tertia Mensis Februarii 1790. Annô

Petrus Toczyldski, Epus Bellinensis, Suffraganeus, et Præsidens Administrationis Diœceseos Vilnensis

Ssmo Domino Nostro.
Pio VI Pontifici Maximo
Ex Audientia Ssmi
Die 13. 7mbris 1789.
Sanctus benigne annuit pro
Indulgentia Plenaria lucrand
per Otorem bis quolibet Men
e iis nimirum diebus quibus
premissa sacramentali con=
fessione Eucharisticum sum=
poserit Sacramentum vel sa=
crum peregerit in aliqua Ec=
clesia eamque devote visi=
verit, ibique pias ad Deum
preces pro felici Statu S.
Matris Ecclesie et juxta men=
tem Sanctitatis Sue fu=
derit. = J. Merenti Substit.

Valeriano Jasienski Sacerd. Professo
Scholarum Piarum in Provincia
Lituaniae

Sr.

X

Paweł Franciszek Marcinkiewicz Miecznik y Podstarości Sądowy Powiatu Upitskiego.

Wielmożnemu W Bogu Przewielebnemu Jmci Xiędzu Janowi Tołsikiewiczowi Pisarzowi Stolicy Apostolskiey Dziekanowi Prałatowi Smoleńskiemu Plebanowi Swięto Jańskiemu Wileńskiemu oznaymuię tym moim Obwieszczym Urzędowym Listem iż co w Roku Tysiąc Siedmsetnym Siedmnastym Mca Octobra Dwunastego Dnia agitowałasię Sprawa Jmci Pana Jana Adamkowicza Krayczego Xięstwa Zmuydzkiego z Wmcią ô rzecz w Dekrecie wyrażoną po zażywanych in Antecessum przez Antecessorow Wmciow Dylacyach Sądowych na upad w rzeczy y na Banicyą Doczesną wzdawszy Summy za Pretęsie Aktora Dwa Tysiące Sto Trzydzieście Pięć Złotych Polskich na Pozwanym Wmci na Dobrach nazwanych Ponary

...chione Eucharisticum sum-

x

Nazwanych Ponary w Woiewodztwie Wilenskim leżących y na innych wszelkich Maiętnościach y Dobrach leżących, ruchomych, Summach Pieniężnych gdzie y u Kogokolwiek będących wskazał y przysądził â dla uczynienia za Wskaz wyż wyrażoney Summy skuteczney, Prawney y nieodwłoczney Exekucyi do Vrzędow Ziemskich lub Grodzkich odesłał. Vigore ktorego Dekretu Ia Podstarości Powiatu Vpitskiego będąc wzytym â Parte Actorea od podania tego Obwieszczenia do Dobr Wmci nazwanych Adamkiszki Ponary w Woiewodztwie Wilenskim leżących za Niedziel Cztyry Offitiose zdeneratami et in Assistentia Nobilitatis ziadę y Exekucyą Vrzendową udziałać zechcę. O czym Waszmość wiedząc rozpostrzegaiąc rigorem Pen Contraventionis w Prawie Pospolitym Konstitucyami Seymowemi opisanych y roborowanych pilnym tego Terminu był y niwczym Temu Dekretowi supra wyrażonemu

Supra wyrażonemu Sądu Głownego Trybunału Wielkie-
go Xięstwa Litewskiego niesprzeciwiłsię. Na-
co wydaię ten moy Vrzędowy List z podpisem
Ręki mey. Pisan Roku Tysiąc Siedmsetnego Dwu-
dziestego Maja Miesiąca Maja Dziesiąte-
go Dnia.

Paweł F. Marcinkiewicz
Miecznik Podstarościy
Deputat Ptu Spitskiego

Roku 1720 Mca Maja 11 Dnia Ja Jenerał JKMci niżey wyra-
żony attestor tym moim Napisem: iż przy Stronie
Szlachcie takowego Obwieszczenia Stronicy Copiatim prze-
pisaną od Wielm. Imci Pa Podstarościego Spitskiego in Virtu-
te Sądu Głto Trybun. WXa Litto wydanego w sprawie
Imci Pa Jana Adamkowicza Krayczego Xstwa Zmgo Wielm.
WSiągu Przewielebnemu Imci X. Janowi Tołsckiewiczo-
wi Plebanowi Swiętoiańskiemu Wilen. oczewisto
wręce tu w Mieście JKMci Wilnie w Plebany
pod Swiętym Janem podałem a podawszy Termin
zjachania dla uczynienia Exekucyi oznaymiłem
Stroną Szlachtą przy Mnie byłą oświadczyłem się
y Rogom mogł widzieć opowiedziałem y obwoła-
łem. Pisan w supra.

Mikołay Klikowicz Jenerał Jego Kmd

Ow. 1720 Maja 11

Obwieszczenie [illegible]
wie Imci Pana Jana
Kowicza Kraj[illegible]
X Stwa Zmuydzkie[illegible]
z JX Janem Tołsciłkiewiczem
Plebanem Wilen. do Ponar

11 Bunaw

No 26. T.

Ja Kazimierz Alexander Hrabia na Radzimie Pociey Woiewoda Witebski, Rohaczewski, Zyzmorski, Surazski, Starosta, Rudzki, Kownik Jeo K. M. Wiadomo czynię, y iawno Zeznawam pod wzyrzenie Zarzedi, obowiązki, punkta, klawzule y paragrafy poniżey wyrazone za Siebie y Sukcessorow moich, obuyga Płci, sibereac benevole poddaiąc się. Oraz wszelkie Dobra moie, leżące Ruchome Summy Pieniężne gdzie y u kogokolwiek będące. ad praesentem Possessyey mey Zostaiące y in futurum przypadłe. pod Zwierzchność y Zastępowanie oneruiąc y uwięzuiąc: tym moim Listem dobrowolnym perpetuae fundationis donationis et resignationis Zapisem: Wszem wobec y każdemu z osobna komu by do tego wiedz o tym teraz y w przyszły wiedz in perpetuum wiedzieć należało. Danym w Bogu Przewielebnemu Imm. Xiędzu Konstantemu Moszynskiemu Zakonu Swiętego Pawła Pierwszego Pustelnika, Swiętey Theologiey Doktorowi, Prowincyey Polskiey Przeorowi Prowincyałowi: Tadeusz w Bogu Przewielebnemu Imm. Xiędzu Dominikowi Paproc[1] Swiętemu Zakonu tegoż Swiętey Teologiey Doktorowi Vicario Provintiali Przeorowi Wołodawskiemu, iako Pełnomocnemu Kommissarzowi á tota Sacra Communitate dignissimo supra Nominatae Religionis ad actum determinandae przeze mnie Zeznawaiącego Woiewodę Witebskiego de Nova radice et introducendae do Miasta Jego Stołecznego Wielkiego Xięstwa Litewskiego Wilna swoiego Zakonu Fundationis determinowanemu. Nec non universo tegoż Swiętego Zakonu, ad perpetuam rei Notitiam et irrevocabilem certitudinem Datum.

ANNO. Ja Ja Zeznawaiący Woiewoda Witebski, chciąc sobie, z hoyney Łaskawości Wszechmocnego Boga do doczesnego Szczęścia sobie powierzone rożne Dobra y Maiętności w rożnych Woiewodztwach Powiatach Wielkiego Xięstwa Litewskiego leżące. Niewiedząc dniem negue horam, Kiedy, Nayw[illegible] Stworca

[1] Paproc Dominik, Provincial Polski, Prowincyał, Vicarius Provincialis, Przeor Wołodawski, Commissarius, Pełnomocnik, Vicarius Provincialis, Przeor Wołodawski, Commissarius, Pełnomocnik

szy Stworca Dominus Dominantium requiret âme reddendam rationem Villicationis meæ, Obawiaiąc się, abym tak obfitych Łask y Dobrodzieystw iego niepokazał się ingratus dispensator: nienayduiąc skutecznieyszego do wyznania nieskonczonego y nieprzebranego Miłosierdzia Boskiego przed całym Swiatem wynalazku: Oswiadczam się z tą upokorzonego Serca manifestacyą, iż gdyby Zdolność ochocie korrespondowała pewniebym nieszczędził Dimidium Bonorum meorum, in perpetuam gratæ Mentis Hecathoben, alacri Sacryfikować Holocausto, Lecz gdy vires non æquivalent menti, to co sama znieść może capacitas, libenti offiaruiąc animo Jakoll myslitem Sacrum Duodenum Collegium, pomienionego Zakonu Swiętego Pawła Pierszego Pustelnika w Wilnie na Niemieckiey Ulicy in loco per fundationem determinato ulokować y ufundować. Tak ad iacienda prima Intentionum mearum rudimenta. Maiąc sobie Prawem pospolitym Statutu WXL pozwolony wolny Szafunek Dobr moich Dziedzicznych, według obloquencyi Konstytucyi Seymowych Niebiorąc ani spodziewaiąc się za to Pieniędzy ex puro Zelo propagandi cultûs Divini, z Osobliwey ku temu toties wspomnianemu Swiętemu Zakonowi, propensyey. Maiętność Mą Dziedziczną Nazwaną Gi-

Gineyciszki neyciszki w Naturze y Cirkumferencyey swoiey poniżey obiasnianą w Woiewodztwie Wilenskim leżącą. Mere pure niena inne iakiekolwiek mieysce y Fundusz qualitercunque wykonceptowany ieno na Konwent Wilenski Przewielebnych w Bogu Ichmm Xięży Pawlinow na Niemieckiey Ulicy ex pia Intentione mea de Nova radice eryguiącysię Wiecznemi nigdy nieodzownemi przez mię y Sukcessorow moich daie daruię na Fundacyą Zapisuię Czasy. Ktora to Maiętność Gineyciszki w Woiewodztwie Wilenskim w pewnych Ograniczeniach y cirkumferencyach swoich leżąca. gdy Iure Naturalis Suc

cessionis po

113
Desunderuya

cessionis po w Bogu Odpoczywaiącym Jmm Panu Wiktoryn Sy=
cynskim, oraz za Zapisem Osobliwym tegoż Nieboszczyka oddaliw=
szy innych Sukcessorow swoich, Wielmożnemu Jmm Panu Jano=
wi Kazimierzowi z Bieganowa Bieganskiemu Na ow Czas Stol=
nikowi Powiatu Brasławskiego, ad praesens Staroście Sądowe=
mu Powiatu Starodubowskiego dostała się. Tudziesz druga Ma=
iętność Suderwia Soydzie Nazwana w tymże Woiewodztwie
Wilenskim leżąca. Takosz per Successionem Naturalem Bono=
rum Maternorum po W Bogu Zeszłey Wielmożney Jeymm Pa=
niey Apolloniey Helenie z Bratoszyna Deszpotownie Zenowi=
czownie Kazimierzowey Władysławowey z Bieganowa Bie=
ganskiey Marszałkowey Brasławskiey Matce ninieyszego Wiel=
możnego Wysz wspomnianego Jmm Pana Bieganskiego Sta=
rosty Starodubowskiego. tanquam legitimo et Unico Successo=
ri in haereditariam poszła Posessionem. Tedy przerzeczo=
ny toties Wielmożny Jmm Pan Starosta Starodubowski
zostawawszy niemały Czas w Spokoyney obudwu prze=
rzeczonych Maiętności sobie Successive dostałych, vide=
licet Maiętności Suderwia Soydzie, Dobr Zenowi=
czowskich, a Maiętności Gineyciszek Dobr Sycinskich
w Osobliwych ograniczeniach y obrębach w Woiewodz=
twie Wileyskim leżących Posessyey. A używaiąc
w tym Wolności Swobody Szlacheckiey Prawem Sta=
tutowym W.X.L. Konstytucyami Seymowemi o szafowa=
nia Dobr swoich pro libero beneplacito suo opisane=
mi, pozwoloney gdy te Maiętności Obie po roznych
roznemi Czasy za Prawami tegosz Jmm Zastawnemi
chodziły Ręku. będąc pilno potrzebny Summy Pienię=
dzy pomienione Obie Maiętności distinctae Naturae
będące ale sobie indistinctim w Posessyą wieczystą
dostałe

dostałe, ogulnym y nierozdzielnym Prawem Mnie Zeznawa=
iącemu Kazimierzowi Alexandrowi Pocieiowi Woiewo=
dzie Witebskiemu, y w Bogu odpoczywaiącey Jasnie Wiel=
możney Jeymm Paniey Annie z Lettawow Marszałko=
wnie Starodubowskiey Kazimierzowey Alexandro=
wey Pocieiowey Woiewodziney. Witebskiey Małżon=
ce Mey Miłey za Summę pewną w Prawie Wieczystym=
przedaznym wyrazoną na Wieczne y Nigdy nieod=
zowne Czasy zbył y przedał Ze wszelkiey do tych O=
budwu Maiętnosci Suderwy Soydzie alias Kaplicz=
niki ad praesens per usum denominowaney y Maiętno=
sci Gineyciszek, wyzuł się Za siebie y Sukcessorow=
swoich Zrzekł się pretensyey pretextu y przystępu=
cum Evictione na wszelkich Dobrach swoich leżą=
cych Ruchomych Summach pieniężnych gdzie y U=
kogokolwiek będących z Zarękami y wszelkim grun=
townym Juris et possessionis bezpieczenstwem=
in perpetuum rezygnował. Jako to Prawo Wieczy=
sto przedazne debitâ formâ Juris sprawione y
spisane ac Subsequenter w Trybunale Głownym WXL
oczewistym Zeznaniem zmocnione ulegytymowa=
ne y Awtoryzowane. Od Należytego Dziedzica y Po=
sessora Nam Pocieiom Woiewodom Witeb=
skim na ow Czas Małżonkom dane opiewa y spe=
cifice obiasnia. Więc Ja Kazimierz Po=
ciey Woiewoda Witebski lubo razem y nieroz
dzielnie Przerzeczone Obie Maiętnosci Suderwę
Soydzie y Drugą Gineyciszki upomienionego
tylekroc Jmm Pana Bieganskiego Starosty Sta
rodubowskiego

rodubowskiego Prawem Wieczystym nabyłem y Kupi=
łem, iednakże gdy te Maiętnosci distinctae są z Rożnych
anterius Domow wyszłe, conditionis Status et originis. Te=
dy onemi, Jako legitimus haeres et Emptor według wol=
nosci Swobody Szlacheckiey Prawem Statutowym po=
zwoloney, y przez niemały Czas aż do dnia dzisieyszego =
w spokoyney zostawały Moiey posessyey, tak dysponu=
ię y rozporządzam. Iż Maiętnosc Suderwa Soydzię=
antiquitus, ad praesens Zas Kapliczniki ex ratione Ery=
gowaney tam noviter Kaplicy Nazwane z Domu Zeno=
wiczowskiego originaliter Wyszłą W Woiewodztwie
Wilenskim leżącą, do moiey subsequenter Zostawuię=
przy dawney mey posessyey, dyspozycyey y ordynacy=
ey. Maiętnosc Zas Gineyciszki originaliter z Do=
mu Sycinskich wyszłą w Obliwym Obrębie y ograniczę=
niu będącą w Woiewodztwie Wilenskim leżącą, in Holocaw=
stum Maiestatowi Boskiemu sakryfikuiąc pro erec=
tione de Nova radice superius wyrażoney Fundacyey
w Miescie Wilnie Na Niemieckiey Ulicy w Bogu Prze=
wielebnym Ichmosciom Xięży Pawlinom w Konwencie=
Wilenskim przezemnie zeznawaiącego Woiewodę Witeb=
skiego fundowanym y erygowanym Rezyduiącym po so=
bie subsequenter następuiącym Za Summę Dziesięć Ty=
sięcy Złotych Polskich z Budowaniem Dwornym y Gu=
miennym z Zasiewami Poletkami Gruntami Lasami Bo=
rami Jeziorami Rękami Rzeczkami Sadzawkami, Sta=
wiszczami z Poddanemi Wieczystemi y Zachozemi z ich
Zonami Dziećmi oboiey Płci, z Konmi Bydłem Rogatym
y nierogatym z Sianożęciami Muroznemi y błotnemi
z Ogrodami Owocowemi Owoszczowi y Chmielowemi
z Wolnym

w spokoyney posessyi

Gineyciszki

Za Summę Zł. Poll: 10000

Jeziorami

z Wolnym pozyskowaniem rozeszłych Poddanych Wieczy=
stych onych osadzaniem. Takosz z Wolnym Łowieniem=
wszelkim przemysłem Ryb w Jeziorach Rzekach Rzecz=
kach Stawiszczach z Zakładaniem na nich Młynow=
ktorych ad praesens Niemasz. Niemniey z Wolnym biciem=
w Puszczy y Lasach Zwierza y Ptastwa Wszelkiego z Ro=
bieniem Barci w drzewach Sposobnych z Pszczołami=
y z onych fruktyfikacyą Owozgoła ze wszystkiemi alty=
nencyami y pertynencyami tak iakoby pomieniona=
niepomienioney a niepomieniona pomienioney Rzecz=
y okolicznosc naymnieyszego praeiuditium y wąspli=
wosci nieprzynosiła Nic a Nic niewyimuiąc niewyłączaiąc=
ani Excypuiąc na Siebie Sukcessorow moich, blizkich
dalekich Krewnych a tym barziey Obcych ludzi w Po=
danstwie, gruntach, Miedzach granicach obchodach=
y obrębach, ze wszystkim a Wszystkim tak iako się=
ta Maiętnosc Gineyciszki z dawnych Czasow, a potem=
w Posessyey Wielmoznego Imm. Pana Starosty Starodubow=
skiego ac succedanee w Moiey Woiewody Witebskiego=
w Sobie w Ograniczeniach y Cirkumferencyach miała=
ma y zostawała. NA WIECZNE nieodzowne Czasy=
irrevocabiliter przez mię y Sukcessorow moich Daię=
daruię leguię y Zapisuię. Oraz przyznanie tego me=
go Listu Dobrowolnego Wieczystego perpetuae Funda=
tionis Zapisu. Juramentem według Konstytucyey Iz
te Fundacyą de Nova radice absque ullo pronun=
in futurum emolumentow Owszem absque quapiam
cuiuscunque lucri premij vel precij stwierdzic o=
toryzowac y Korroborowac mam y assekuruię się.
y we wszystkim ten moy Dobrowolny Fundationis

donationis

Jak z dawnych czasow zostawały

donationis et resignationis Zapis we wszystkich punktach
Clawzulach Paragrafach y Ligamentach zisic y spełnic ma
powinien będę y apeduruię się y Xiędzorowie moi tenebuntur
Jdosz Maiętnosc pomieniony Gineycziwi rowno z Da
tą tego mego Listu dobrowolnego Legacyinego Zapisu.
wczasu ktorą Posełaią w Boga Przewiecznego superiorem wy
ralonego Jmci Xiędza Dominika Paproczkiego Sancte Theo
logiey Doktora Vikarego Prowincyała Przeora Wileń
skiego Zakonu Swiętego Pawła Pierwszego Pustelnika Jako
adhunc actum Kommissarza lub Sabalterni Jmci et eo nomi
ne subdelegati od Jmci podaie Wieczyscie porządnie y Pra
downie przez Jenerała Jtd Woiewodztwa Wileńskiego=
z Inwentarzem Wieczystym wszystkie Oboiczenoni przy=
należących adiacencyi y Prowentow, wyrażaiącym et No=
minatim specifikuiącym Intromittuię. I Wolni Jedy y No=
cnikędy pomienieni Jchmoc Xięża Pawłini tylko Konwentu=
Wileńskiego Jg Maiętnosci sobie pro Fundatione perpe=
tuis temporibus legowaną darowaną y Zapisaną rządzić=
dysponować Ku nayleprzemu porządkowi y reparacyey=
mywodzić, wedtug ustaw Zakonu swego sprawowanie=
sine ulla alienatione diminutione Vżywać Emitty y Prowen=
ta nie naco innego ieno in emolumentum Konwentu Wi=
leńskiego y Mansyonarzow w Nim succesive rezyduiących=
obracać. y radko z swey własnosci kadetyfikować bez Za=
dney naymnieyszey odemnie przeszkody prepedycyey lub=
tego Zapisu mego Rewokacyey. Czemu wszystkiemu Za=
dosc czynić, y podlegać siebie samego y Xiędzorow moich=
obowiązuię y obliguię. Owszem Jeśliby eto Jchmc Mie=
Konsiderując tego Zapisu mego o to mieć starowanie w Do=
zepsuey mowietowac Jedy tyle razy ileby tego potrzeba było=
swym Własnym kosztem ukazuiego Sądu Urzędu Prawa y Ka=
zelium Zastępowac

y subsellium Zastępować oczyszczać y Zwindykować się=
y Sukcessorów moich tenebuntur. Tym bardziey Zadney Salwy przystępu
y pretextu do Jey Maiestatu Gnieyowanie do Zadney Czesci y Akcyi=
cyi onej sobie Samemu Sukcessorom moim y nikomu nie zostaie
ie y niezachowuie na wieczne niepodzowne Czasy Potomstwa mego B=
rzy y Sukcessorow moich zrzekaiąc się y Wyzuwaiąc się Czasy.=
A Wnaruszeniu y niedotrzymaniu którego kolwiek Punktu Artykułu y Paragrafu przez my Samego y Sukcessorow mo=
ich w tym Zapisie wyrazonych. Tedy Zaręcza Powinność Dwa=
dzieścia Tysięcy Złotych Polskich. y Swiadczy na siebie Sa=
mego na Sukcessorow moich y na wszelkie Dobra moie Nie=
ca Ruchome Summy Pieniężne gdzieykolwiek bądź a=
modo saperius expresso w naszym y przyimuie. Do Które=
go Zaręczenia Swiadczy y o Samey rzeczy Dane Moc y Pozwa=
lam w Bogu Przewielebnym Jchmć Xiędzu Pawlinom tak=
wyż wyrazonym Jako też Jaśnie Wielmożnemu Jmć Xięciu Prze=
rowi Wileńskiemu Fundatorowi de Nova radice przez my Że=
nawaiącego Woiewodę Witebskiego eryguiącey się pro tempo=
re Zostaiącemu. chcie Samego a po mnie Sukcessorow moich
ad forum ubiquinarium modo in Novella lege Correctu=
ra Iurium na Seymie Walnym Grodzieńskim w Roku Ty=
siącznym Siedmsetnym Dwudziestym Szostym sancitu
descripto et determinato. akcitowac Summario absque=
viato peremptorio procesu. A Ja z Sukcessorami Moimi
zapozwani lub Zaczeni ad Primam Instantiam Grodz=
go Urzędu Sądu y Subsellium Wyrokowi podlegac Niemoge
na Zadne prorsus Prawem pospolitym pozwolone dalszego
barziey Konceptem Zadnym wymyślone Dyskusye y Do
brodzieystwa Prawne. Za Pierwszym przywodzeniem Strony Za
prawę przyiąc Jednostronnie usprawiedliwiaiąc Zaręcz wyż wy=
razony mieszkaiąc z Sądu zapłacić. pdnas Sacculi Prom=
in Jare na Banicyę Doczesną Wieczną y Infamią pati omni
tudinaliter. Ohe

. . . . tudinaliter obowiązuiąc y obliguiąc się. A W zadosc y po Za=
płaceniu by y nieiednorodnym Zarąb, ten moy Wieczysty irrewoca=
bilis Juris Fundationi adscripta coniuncti przy swoim Walorze y Mo=
cy nieporuszenie zostawac będzie aż do dnia onemu przeźemnie da=
nego y Sukcessorow moich in omnibus et singulis uczynienia, iuxta
ta prascriptum legum Patriarum o nowych Fundacyach sta=
tutarum. Niepretenduiąc też nic przeźemnie danego y Suk=
cessorow moich od Jchmościow Xięży Pawlinow, Erom obliga=
cyi in generali Instrumento Fundationis wyrażonych y opisanych=
A Nam dał Ja Woiewoda Witebski Jchmościom Xięży Paw=
linom ten moy List Dobrowolny Wieczysty Zapis z Podpisem Pie=
częci moiey y z podpisami Rąk Jchmościow Panow Pieczętarzow Vr=
nie y Szczerze ode mnie upraszonych. Działo się w Dunilowi=
czach Roku Pańskiego Tysiącznego siedmsetnego dwudziestego
go siodmego Miesiąca Sierpnia Dwanaście=
go Dnia

Kazimierz Pociej
Woiewoda Witebski

Zalustrym y Szczerym według Pra=
wa Uproszeniem od Jasnie Wielmożnego Je=
mości Pana Kazimierza Alexandra Xię=
cia na Kadzimie Pocieia Woiewody Wite=
skiego Rohaczewskiego Lyzimonskiego Ge=
neralskiego Starosty Pukowskiego Sokol=
do tego listu dobrowolnego Wieczysto Fun=
dacyinego Zapisu na Maiętnosc Gmey=
czyzki w Woiewodztwie Wileńskim Le=
cy, danego w Pogoni Przewielebnym Je=
mościom Xięży Zakonu Swiętego Paw=
ła Pierwszego Pustelnikow Konwentu Wi=
leńskiego nowiter erygującego się Jako Pie
częć Rąk moich Rzekł mą podpisaniem. Jm Ka
zimierz z Przeganowa Przegarski Ar
mista Sądowy Powiatu Starodubowskiego
Pukowski de Eadem mp.

Vstnie y oczewisto Proszony Pie
czętarz od Osoby wyż mianowa
nay do tego Zapisu podpisuie się
Alexander Osinski
ppr

Vstnie y Oczewisto Proszony Pieczę
tarz od Osoby Wysz Mianowaney
do tego Zapisu podpisuie się
Antoni Pertkowski
mp

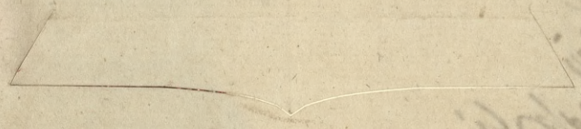

Virginis MARIAE Die

Prawo na Gineyciszki. Wieczysto legacyine.
Ao 1727. Ma Augusta d 4. w Dumitowiczach

1727. Augusta 4 datt.
Eodem anno et Mense 16 Dz w Trybuna
le Gtt Wo Xa Litt na Kadencyi Wilen
Przyznany Oryginał Prawa perpe
tuae donationis fundationis et resigna
tionis Zapisu od JW Kazimierza Alexan
dra Pocieja Wojewody Witebskiego
na Maiętności Ginoy ciszki JXX Pau
linom Włodawskim wilen danego.

1743. Aug 10 Dz przy kwitacyi w Trybunale
Litt przyznaney JW Lopott eliberował.

Nro 5.

7

Z.

Oryginał Zapisu Maje-
tności Geneiszyskie
nazwaney 1727 mca Au-
gusta czwartego Dnia.

—

N 1mo

mego na Sukcessorow moich y na Wszelkie Dobra moie

Ex Actis Judicij Scabinatus Vilnen.

Feriâ quartâ in Crastinum Festi Immaculatæ Conceptionis Beatissimæ Virginis MARIÆ Die nona Mensis Decembris Anno Domini Millesimo septingentesimo Trigesimo Tertio.

Ad Instantiam Generosi Domini Casimiri Grabowski Consulis Vilnensis Satisfaciendo muneri sibi imposito Generosus Dominus Thomas Michaël Sikorski Consul Vilnensis in Assistentia providorum Josephi Jurgielewicz et Antonij Chodiko Ministerialium Nobilis Magistratus Vilnensis juratorum ad Lapideolam quondam Illustrissimorum Dominorum Połubinsciorum hic Vilnæ in certis suis Limitibus situatam in platea magna Trocensi tendente ad Patres Dominicanos ex Opposito Palatij Sapiehani

ex una inter Palatium olim Illustrissimorum
Dominorum Połubinsciorum Mareschalcorum
Magni Ducatus Lithvaniæ Coniugum, ad præsens
Collegium Admodum Reverendorum in Christo
Patrum Piarum Scholarum ex altera inter
Lapideam Berkinowiciana nuncupatam par-
tibus jacentem descendit. Ibiq; in præsentia
Generosi Domini Casimiri Grabowski Consulis
Vilnensis vigore Eiusdem Literarum Trans
fusionis perpetuæ abrenuntiationis in Anno
præsenti Millesimo Septingentesimo Trigesimo
Tertio Mensis Decembris Septima Die Adm
Rndo in Christo Patri Innocentio a Sancto
Petro Rectori et omnibus Admodum Reve-
rendis in Christo Patribus Piarum Scholarum
Collegij Vilnensis datarum illarumq; per eundem
Generosum Dominum Consulem Vilnensem coram
Actis Nobilis Judicij Scabinatus Vilnensis in
præmemoratorum Admodum Reverendorum
in Christo Patrum Piarum Scholarum Personas
Anno, Mense et Die eodem ut supra ante
Festum Immaculatæ Conceptionis Beatissimæ
Virginis MARIÆ incidenti recognitarum
præmissa trina Vociferatione per Ministe-
rialem supradictum Josephum Jurgiele-
wicz, Juxta usitatam praxim et Consvetu-
dinem Magdeburgensem non semel di-
ctam Lapideolam Generosi Domini Transfu-
soris præmissis omnibus Solennitatibus
prout de Jure Nemine impugnante neq;
contradicente Salvis oneribus Reipub-
licæ, in realem et actualem possessionem
Admodum Reverendis in Christo Patribus
Piarum Scholarum Collegij Vilnensis tra-
didit et intromisit. Cuius Intromissionis
sine impugnatione expeditæ ac in realem

et actualem possessionem Lapideæ Generosi Domini Transfusoris Admodum Reverendis in Christo Patribus Piarum Scholarum traditæ supra dictus Generosus Dominus Thomas Sikorski Consul Vilnensis Relationem prout de Iure, reversus ad Acta, fecit et connotavit. Quæ Intromissio præmisso modo facta est Actis præsentibus Nobilis Iudicij Scabinatus Vilnensis insinuata ac inscripta Affectantibus vero Adm Reverendis [illegible] Patribus Piarum Scholarum Col[illegible] [illegible] Depromptum extradita. [illegible] Mense et Die ut supra [illegible]

[illegible] Constantinus Maceleuscq
[illegible] Sacræ Regiæ Mtis
[illegible] publicus Civitatis Vilnensis
[illegible] Metropolitanæ Utriusq Iudicij
[illegible] ratus Notarius [illegible]

Correxit Norowski
[illegible]

Intromissio Lapideolæ olim Illssimorum DD Połubinsciorum ad præsens vigore Transfusionis GDni Grabowski Adm RR in Xto Patribus Piarum Scholarum serviens.

Intromissya do Kamienicy
Sefarowiczowskiey XX Scholae
Piar. za prawem w Lenkowym
od Mci P. Grabowskiego Roku
1733. 9. Xbra Jeszcze a 7. Coriender
Datt.

Numo Pto 11mo

swoim Obligacyinym, w Roku Tysiąc Sześćset Osmdziesiąt Szostym

1739

62

Mikołay Antoni Sulistrowski Podsędek Powiatu Oszmiańskiego.

W Bogu Wielebnym Jmci Xiędzu Jerzemu à Sancto Sebastiano Rektorowi Konwentu Wileńskiego, Jmci Xiędzu Janowi à Sancto Thoma Aquinate Superiorowi Błotniańskiemu, Jmci Xiędzu Łukaszowi à Sancto Josepho Starszemu Gieranońskiemu, Jmci Xiędzu Chryzologowi à Sancto Francisco oraz wszytkim w Bogu Wielebnym Jchmcm Xięży Scholarum Piarum Wileńskim Błotniańskim y Gieranońskim Oznaymuię tym moim otworzystym obwieszczym listem iż w Roku teraźnieyszym 1739 na dniu 16 Marca Mca w Sądach JoKMci Zadwornych Assessorskich w Warszawie podczas rezydencyi JoKMci Pana Naszego Miłościwego agitowała się sprawa Wielmożnego Jmci Pana Stanisława z Burzyna Burzyńskiego Instygatora WoXa Litewskiego z W Bogu Przewielebnym Jmci Xiędzem Josefem Sadowskim Rektorem Akademiy Wileńskiey y wszytkiemi w Bogu Wielebnemi Jchmcm Xięży Societatis Jesu Akademyi Wileńskiey tudziesz cum Jure Vietis WMcmi Xięży Superius wyrażonemi w Bogu Wielebnemi Scholarum Piarum, w którey sprawie między Wielmożnym Jmci Panem Instigatorem WoXa Litt. y W Bogu Wielebnemi Jchmcm Xięży Societatis Jesu Akademiy Wileńskiey

104

Oczewisty Stanął Dekret, a pozwanemi WMciami w Bogu Wie
lebni Xięża Scholarum Piarum za niestaniem pozwanych
WMciow iako cum Iuri renitentibus Contumacialis subsecuta
decisio quâ tenże Sąd JKMci Zadworny Assessorski
podług Prawa, Załoz y domawiania się Actoris Patrone,
Dekreta anterius lata wespoł z wskazami Kondemna-
tami z Listami obwieszczemi y poieżdżemi Urzędowemi
cum tota eorum Essentia approbował, vigore których
ażeby pozwani WaszMc Wielebni JchMc Xięża Scholarum
Piarum do żadnych innych Duchownych y Swieckich
Sądow, oprocz Sądow JKMci Zadwornych Assessorskich
Causam praesentem iako Ius Majestaticum JKMci
concernentem sub nullitate Decretorum et sub poenis evocationis
ac infamiae nieważyli się iterum iterumque warował y zakazał szkoły
wszelkie etiam Minores w Wilnie Gieranonach y Błotnie
przez w Bogu Wielebnych WMciow XX Scholarum Piarum
przeciwko przywileiowi y prerogatywom Akademij Wileń-
skiey otwarte, zawarł y one perpetuis temporibus zniosł,
y żeby in futurum nigdy na mieyscach pomienionych etiam
sub praetextu Konwiktow vel quocunque alio excogitabili
titulo otwierane niebyły prohibuit, Summy Dekretami
skazaney cum noviter litis expensis Siedm Tysięcy
Osmset Pięćdziesiąt Złotych Polskich na pozwanych
WMciach y na wszelkich Maiętnościach WW y Dobrach
leżących ruchomych y sumach pieniężnych ubiq locorum
będących przysądził. Samych zaś WaszMciow wyż wyraże-
nych do Prawa niestawaiących iusta gradum decretandi pro
poenis Contraventionis na Banicyą wieczną wskazawszy tak
dla Zamknienia y Zniesienia Szkoł Wileńskich Giera-
nońskich y Błotniańskich przez WW Wielebni Xię-
ża Piarowie otworzonych, iako też dla uczynienia
za wskaz sum anterioribus et praesenti Decreto
JKMci Aktorowi przysądzonych, forti manu,

mota Nobilitate

Nobilitate nieoglądaiąc się na żadne prorsus bronienia, Poduły Stryte Rescripta listy żelazne Litispendencyie zaszłe, lub zachodzące pozwy ad cassandum Dekretow wymienione, Litispendencyie prawne pogotowiu nieprawne evocationis à foro praesenti et cujuscunque tituli obrony na wszelkich WW Jure Victorum Majętnosciach y Dobrach leżących ruchomych Summach Pieniężnych ubiq locorum będących a specialiter na tych dobrach do ktorych exekucyie już urzędowe zprowadzane były do Jaśnie WW W. Ich Mciow Panow Woiewodow, Starostow, Pułkownikow, Rotmistrzow, Rycerstwa Szlachty Urzędnikow Ziemskich y Grodzkich Woiewodztw y Powiatow wtymże Dekrecie wyrażonych y tych gdzie się kolwiek Dobra Jure Victorum pokazać mogą, Kogo sobie Wielmożny JmćPan Instigator WXa Litewskiego ad ejusmodi executionem użyć zechce, Założywszy in contra non exequentes Officiales poenas privationis Officiorum odesłał. Intuitu tedy takowego Dekretu Sądow JKMci Zadwornych Assessorskich Ja Mikołay Antoni Sulistrowski Podsędek Powiatu Oszmiańskiego będąc od Wielmożnego JmćPana Instigatora WXa Litt. ad ejusmodi executionem użytym tak dla Zamknienia Szkoł WW Jure Victorum idq Wilenskich Gierandskich y Błotniańskich iako też super eorundem bonis pro peragenda justa Sonum et mandatum decreti executione za wskazaną Summę ad loca praefata in termino Juris solito zjadę et ejusmodi executionem expedire zechcę. Abyście tedy WaszMć o tym wiedząc dalszego praejudicium Prawu y Kontrawencyi Dekretem Sądow JKMci Zadwornych Assessorskim czynić niewazyliście interpositis poenis de rigore Legum Circumscriptis praemoneo. Pisan w Wankowczyznie Dnia 13 Mca Maja Roku 1739.

Mikołay Antoni Sulistrowski
Podsędek Powiatu Oszmiańskiego

Pmp

[illegible] zaraz [illegible] mianowanej. Dzisiaj tym moim Dekretem Relacyą [illegible] Woyskiego Stanisława Burzyna Burgrabiego [illegible] Woiewodztwa [illegible] Ferowanej [illegible] Starościej Sulistrowskiej [illegible] Pana Oszmiańskiego na [illegible] Pana [illegible] Ferowanej w Bogu Wielebnemu Imci Xiędzu Sebastiano Petro[illegible] Kanonikowi Wileńskiemu na dniu 25. Maia Anno 1739. [illegible] Ferowanej [illegible] Pana Wileńskiemu podanej, gdy [illegible] Imci Xiędza [illegible] od Pana [illegible] [illegible] Pana [illegible] [illegible] [illegible]

Daniel na Wyhowie Wyhowski Kasztelan Mińsk Wiadomo Czynię tym moim Listem Dobrowolnym Wiecznie Vsewkowym Legacyjnym Zapisem WBogu Przewielebnemu Jmć Xdzu Tuliaszowi od S. Franciszka Kollatorowi, y wszystkim wBogu Wielebnym Jlmć Xży Piarum Scholarū Collegium Vilenskiego Danym Nato Ktoż Niegdyś S.P. Jlw. Jmć Pan Krzysztof Konstanty z Lubna Połubinski Starosta Woszkowyski Zostawszy Winnym Skarbowi Naiaśnieyszego Regnanta Polskiego naten czas Panuiącego Summy Skarbowey Szesnaście Tysięcy Siedmset: Siedmdziesiąt złtō Polskich Currentis Monetæ, też Summę zapisowi swoim Obligacyjnym, wRoku Tysiąc Sześcset Osmdziesiąt Siostym wDzień Nowego Lata Swięta Rzymskiego podług Nowego Kalendarza Przypadaiącego oddać Skarbowi Jmć opisałsie Seruitatem tey Summy Edatury na Dobrach Swych Evictionaliter opisać; possque per acta gdy pierwiey Dług Smiertelności nim Debitum Obligowego Jw Jmć Pan Krzysztof Połubinski Debitor wypłacił, Jedy Jo Xże Jmć Dominik Mikołay Radziwiłł Podkanclerzy WXL. gwa Sukcessor po Krzysztofie Połubinskim et Sukcessor Dobr pozostałych, osobliwym Zapisem Swym, approbacyjnym ratyfikuiącym Zapis antecessora Swego te Summę oddać apelurowałsie. Postkąd Naiaśnieyszy Krolewic Jmć Polski Jakub Ludwik te Summę per Diploma sua Imperatorskie mnie wyhowskiego Edował, y dopuszczaiąc Superbona Sukcessorow Debitoris plenum Jus dał, zaktorym to Obligiem do Dodoszenia u Sukcessorow Kapitalney Summy Compromissione et Cumditis Expensis Sam Bodze multis publicis negotijs przez cały wiek moy Occupatus, Datem pierwiey plenipotencyą, apotym y wlewek Listem Imperatorskim Jmć Pana Kanclerza Jesmana Koniuszego WXL. Nowogr. hac Conditione, ut Obligatur Zapis reuersalny apelurowany, odtegoż Jmć Pana Jesmana Koniuszego Woiewodztwa Nowogr. mnie Dany, Jż Jmć Oyto perstrepitum Iuris, czyli per amicabilem Compositionem Doszedszy y pozyskawszy te Summę u Sukcessorow Jo Mci Xcia Jlmć Radziwiłłow miał mnie pułtora Tysiąca Talarow Bitych powrocić y oddać reliquias zas tey Summy Inwinkulat Skat y Expens prawnych miała Odebrać Imperatorskim Jmć Pana Koniuszego Nowogr. Jakoż Talowy proceder Kontynuowałsie w Trybunale Exmo WXL. z Jasnie Oświeconymi Xżętami Jlmćmi Radziwiłłami Sukcessorami Jo Mci Xcia Jlmć Radziwiłła Podskarbiego WXL.

Sułkiesprami Debitora, y Exekucyą iedna Czyli więcey za Dekretami
Trybunalskiemi muszą Być sprowadzane do Dobr Xżąt JMci, Czego
Dowodem Obligacya apelacyjna tegż JMci Pana Jesmana Koniuszego
Woiewodztwa Nowogr. Iż na sprowadzenie Exekucyi wziął ummie ultra
Contenta reversału Swego Talarow Bitych Dwadzieścia, a pierwiey bez
kwity Datem temuż Jmu Talarow Bitych Dwadzieścia Oczynia Ta-
larow bitych Czterdzieście, ażeż Teraźnieyszy JMć Pan Jesman Koniuszy Wo-
dztwa Nowogr. ieszcze Swemu apelacyjnemu Reversalnemu
Zapisowi zadosć nieuczynił ytey Summy niedosedł Czyliteż iesz
Dosedł, ammie non Subsecuta Satisfactio. Zaszym Ja Wyhow-
ski Kasztelan Miński pomieniony Oblig wespot z Dekretami
Exekucyami, y przyszłemi dotego Obligu regulującemi się Doku-
mentami. oraz y z tym hac Incausa zaszłym y uroszczonym
procederem prawa, niemniey y z tą pretensyą wobec Wielebnym
JMcią Xży Pijarum Scholarum Collegium Wileńs. Nowey fun-
dacyi Zeszłego JW JMPana Sapiehy Kasztelana Trockiego na
Murowanie Kaplicy Imieniowi Xżemu Wyhowskich w Kościele
JMci w Wilnie de[illegible] eguię y Zapisuię wiecznie
wiewam Transfunduię, do pozyskania y odebrania tego Obligu z pro-
cederem prawnym y z wszystkiemi Dokumentami tak pozyska-
ney Summy, u JMPa Jesmana Koniuszego W. Nowogr. przeciw
o Expensa & prolabore z tymże JMci Combinatione plenum Jus
Daie, a Jeżeli ieszcze Summy do JMPa Jesmana nieodbiorą, tedy
z oddebraniem y pozyskaniem tych Dokumentow do pozyskania
tak Summy Kapitalney, iakoteż prowizy y procentow prawnych
u JOO. Xżąt JMci Radziwiłłow Sułkiesprow Debitora, akatorami
JMci Xży Pijarow Czynię. Wolni tedy y mocni będą pomienieni
ex Bogu Wielebni JMci Xża Pijarowie Collegium Wileńs. nowey
Fundacyi pozyskawszy y odebrawszy Dokumenta u JMPa Jesmana Ko-
niuszego W. Nowogr. zatymi Dokumentami Summy Kapitalney pro-
wizy y Expens prawnych u JOO. Xżąt JMci Radziwiłłow Czyto per
Strepitum Juris Czyli amicabili modo upominaiąc Dochodzić, omni
meliori modo zaczęty proceder Kontynuowac Kombinowaiąc, a doszedszy
y odebrawszy takową Summę z pretensyami według wyższey Expresy
na Murowanie Kaplicy Imieniowi naszemu nas Wyhowskich, gdzie

Z Czego

Y Ciało moie mabydz Lokowane aplikowac y Expensowac bez żadney Dilacyi Sprzeczności wtym przepedzicy, y dotey Summy Interessowaniasie, zwarcie to tylko przyrzucam; ażeby Jdmć xża Pijarowie zapozyczaniem tey Summy teraznieyszey mey woli y Dyspozycy zadość uczynili. Sukcessorowie mey Dayce y dopuscic maią. a Ingruantumby Sukcessorowie moy ten moy Zapis naruszaiąc y przepedzaiąc w odbieraniu y Dodawaniu tey Summy miane pomowy czynić, lub dotey Summy Interessowanie mieli. Tedy na każdego takowego Interessanta y przepedzaiącego Czynnego Zarowno ważności rzeczy wynoszącą expensas Cautionum ac Instantiarum Zakładaiąc do zapozwania forum Ubicunarium w W.x.e Lit. abscisis Omnibus Dilationibus naznaczam. Y tak to Datem ten moy List Dobrowolny wieczysty wszelkiemy Legacyy Zapis z podpisem ręki mey, y z podpisami rąk Jdmć W.ch pieczętarzow, odemnie ustnie y oczewisto uproszonych. Pisan w Dorsuniszkach Roku Tysiąc Siedmsetnego Trzydziestego Dziewiątego Mcá Decembra Dwudziestego Czwartego Dnia

Daniel Dyhrowski
Kasztel. chirsky

Ustnie y oczewiście Dorodzony Pieczętarz ad JW. Pana Daniela na Wyhowie Wyhowskiego Kasztellana Smoleńskiego do tego Zapisu wszelkiego należącego na Summę Sześćsetset tysięcy Siedmset Złotych Polskich od JW. Pana Xżyszta z Lubna Pola Smoleńskiego Starosty Witebskiego Jego Mci Panu Jego Krolewskiey Mci za obligacyiskim Zapisem należącego y na wszystkie dalsze regulacyie do tego obligu dokumenta z prolacyi tegoż prawnych y tego wszystkiego wiele bnemu Jmć xiędzu Ludwikowi Franciszkowi Pelletorowi y wszystkim Ichmć xiędzom Pijarom Scholarum Collegii Wileńskiego dane co podpisuię. Jozef Pieszko

Ustnie y oczewiście proszony pieczętarz ad wyż wyrażonego o toby do tego wszystkiego zapisu podtrzymał y prawa potwierdził Jozef Zayko

Ustnie y oczewiście proszony pieczętarz Jakub Jurkiewicz

Marcin Spaczyński

Prawo nieczyste wlewkowe
Legacyjne na Szesnaście Ty
sięcy siedmset siedmdzie
sią Alt Pol od JW JmPa
na wyMonskiego Kaszte
lana Minskiego Collegii
Vilnensi dane

Rku 1739 Xbra 22 Datt:
o w Rku 1740 7bra 9 w Grodnie Wilen Alt:

23

Rn 1737.

Kredens na podymne
go uchwałę z Pana
tu Wilkomirskiego

1740. Febr. 9. Kredens na po-
dymnego uchwałę po Sz: A z
Dymu Pltu Ciltkom dla XX.
Scholar. Piarum.

-108-

1740

5

7

My Dygnitarze Urzędnicy Rycerstwo Szlachta Obywatele Powiatu Wiłkomirskiego. Wszem wobec y każdemu Zosobna komu o tym wiedzieć należy, tym Naszym Jednostaynym Gospodarskiego Seymiku postanowieniem; do wiadomosci podaiemy; Iż co Powiat Nasz Wiłkomirski od niemałego Czasu maiąc Intencyą intra Limites Suos w Bogu Wielebnych Ichmęw Xięży Pijarow konsewować, kiedy hoc Intentum dotychczas ad effectum przywiedziono niebyło; Tedy dopiero w tym Succurrendo, y chcąc mieć tak augmentum wiary zakoteż Commodum Powiatu, do tąd u Siebie żadnych Studiow dla Traktuiących Szkoły niemaiącego, w Bogu Wielebnym Ichmęm Xięży Pijarom Place Swoie w Miescie Wiłkomirzu maiącym, ażeby fixam w tymże Miescie Wiłkomirzu mieli Locationem, Na Potrzeby Ichmęw z Dymu po Szostaku Jednym uchwaliłismy; Na dowod czego wydaiąc takie postanowienie podpisuie się.

Pisan w Wiłkomirzu Roku Tysiąc Siedmsetnego Czterdziestego Miesiąca February Dziewiątego Dnia

Rafał Jeleński Pisarz Grodzki y Direktor Seymiku Gospodarskiego Wł. Wiłkomirskiego

o Zofia Wasbrzeziowa Domarnicka Cymie Wiedomo y Zeznawam Tym Moim Listem Dobrowolnym Wiedzieto Wiedzieniem Zapisem Komu by o Tym Wiedzieć należało Danym W Bogu Wieczne mu Jmć Xiędzu Sezarowi Kholarem Diarum Zakonu Societ. Jezu Dekanowi Olkuskiemu y Wszystkim Jmć Xiędzom Zakonu Jegoż Zakonu nato Sz Za Zyz Cymiey Mianowanym Tym Zapisie Osoba Swaque Dług Mnie Oprawdzie Należnie Od Jmć Pana Jemberskiego nadbarwalny Bigney Za pis Zwoły Jo Niego Bliżch Ato Zakterym Cym Mnie Za wem Dobrodzieiu Zgrzesonem Zyz Wmościami Panami Sebe rem y Sukcessorami Beych Tym Zapisem Zastrzegł Ser Wasz. od Jmć Pana Pesa Paszkiewicza Domarnicka Dług Wielmie Swego Talenia Azeby Swego Kosztem Tozne Dobra Dzne Mocy Summy Obligacyney Zapisu od Jmć Pana Jemberskiego Mnie Danego Do Doyscia Jakim Dobrowolnym Sposobem Temu Jmć Panu Wszystko Dokumentow od Jmć Pana Pod Sumnieniem Dyan Uprzymia Jednak Sie Mogł Tym Wyrazney Miał przezpobie Wzgle Zatrzymawszy Sobie Expens Prawny, W Niedziele Zaby Bendzie Jakim Obligacyjnym Jem Blacheckim Jen Obligacyjnym Jmć Pana Piotra Paszkiewicza Domarnicka Wielmie Swego pozwoleniem Zakterym Kto Dobrym Obligacyjnym Mocy Mnie Jmć Pana Paszkiewicz Do dacie Jest a co nie, Jezeli Zyskat Mogł Summy Obligacyjnej Wzgle Odebrać Tym Zapisem y Skutkiem dla Siebie naymocnieyszego Jakiesz Zeczas Swego Obowiązywał Jeżeli Dokumentow nie Dostanie Ze Zaś gdy Pana Jmć Pana Piotra Paszkiewicza Domarnicka Wielmie Swego Zakterego y Cloy dług Dokładzenia Jeszt Dokumentow Wszelkiego rodzaiu Mianowicie Jmć Pana Paszkiewicza Simowca Wsi Zego Jmć Pana Domarnicka Zaszłoma Zostały Cymi Tedy Do Dyscia Tak Wszystkich Dokumentow Zastrzegam Mnie Swoim Wmościom Jmć Panom Jemberskim Wszelakowym Dyscich Do Wszego Zeszłym Jmć Pana Piotra Paszkiewicza Wielmiego Wsi Zego

+

Wielebnemu Jmć Xiędzu Cezaremu Talonnu Scholastrowi
mieniane na Stanowy Kundacy Do Wilna mieszk Tych Dobrzyń
ków W. Xięstwa Litewskiego y Summy Wnich Wyrażonych Dochodzić
y Sukcesorów nie Do Xięstwa Jmć P. Kotra Laszkiewicza Ekz
to Summy Złoty Polskich Dwa Tysiące Jednego Talarow od Jego Pańskie
Do Xiędzy Jezuitow Nieświeskich Mieszkaiących Ostatnia Summa Zaste
powa y Sukcesorowie Moi Wolny Zatym volumy Będzie Jmć
Xiądz Cezary Rezydent Jezuitow pomienionych Summy Złoty
Talerowe Polskich Sto y Sprowizyą Dzieci Jego naśmiertnych
Synow Jmć Xięcia Prezydenta Prowincyi Litewskiey
Jurgego Radziwiłła Kanclerza Wielkiego W. X. Litewskiego
Jurgego Radziwiłła Apolyszkiego Za Summy Wtorey Dy
sponowa y Woleney Zdania Swego Nabliżey Bożey Ekz
cu Bez Żadnych Odemnie y Sukcesorow Moich Żad
nych Dyspucyi A Jeżeliby Za Życia Talarowie po
marła Jego Mość Dobrodziey Wniewolnego, Zapisu
y Donacyi Tym Jednostkom y Dalszey Przyczyny Nie
Dawaią Jurgon Testatorek Pewnych na Sukcesora y nie Dosta
wiła Tedy Dożywie y Bezwłocznie Wyżey Jmć Xiędzu Cezarowi
mu Jmć Xiędzu Cezarowi y Wey Jmć Xiędzu Jozefowi Jego
Talonnu Scholastrowi Zeruom Obu Summy y Sukcesorow
Moich Do Wszelkiego Sądu y Prawa Ubezpieczenia Dro
giego Ziemskiego Tey Granicy Głównego W. X. Litew
skiego Jurisdykcyi Albo Dodatkowi Jakiegokolwiek Dokonaią
Testamentu Woli Ostatniey potwierdzenia y Wniewoczenia Bez Wszel
kiey Dyspendy Pozwu Sub Zakazem Ad Futuros, Gdzie Za
pozwano Sub Sukcesorowie moi Powinna Będą Zadosyć
uczynić Summy Na Jakowe Dzieci Wspomnione y Wsze
lkie mnie Wyrażone Bez Wszelkiey Dodługo

Mowy

Inatom Dała Tey moy Dobrowolny Wilkowy Zapis Spod
pissem Ręki Mey y Spod pisami Ichmosciow Panow
Pieczętarzow Odemnie Ustnie y Oczewisto Uproszonych pi
San Pieniankach Roku Tysiąc Siedemnego Czyrdziste
go Miesiąca Maia

Dnia

[illegible]

Skrypt Zoff. z Fabrycznych Pomar-
niackich. XX Piarom dany
na Pozyskanie Wc. Bes. od
Ofenberkow należących, a XX
Piarom odezwanych, na Nową
fundacyą Wilkomierską

An. 1740.

Teressa z Korsakow
Szemiottchowa
Kasztellanowa Połocka

Vstnie y oczewisto Proszony Pieczętarz od Jasnie Wielmożney Jeymci Pani Teressy z Korsakow Szemiothowey Kasztelanowey Połockiey do tego Listu na przyznanie Zapisu Wieczysto Wlewkowego na Summę Sto Tallarow Brittych z prowizyą Sprawiedliwem prawa w Bogu Przewielebnemu Xiędzu Łukaszowi od Xiętego Franciszka Rektorowi y wszystkim JXX Scholarum Pianum Collegium Willenskiego danego Podług prawa podpisuię się Jan Antoni Puchałło Ciwinski mp

Vstnie y oczewisto proszony pieczętarz od Osoby wyżey wyrażoney do Listu na przyznanie Zapisu Wieczysto Wlewkowego podług prawa podpisuię się
Jan Tuczko mp

Vstnie y oczewisto Proszony Pieczętarz od Osoby wyżey wyrażoney do Listu na przyznanie Zapisu wieczysto wlewkowego Podług Prawa Podpisuię się
Ignacy Kosiett

1741 Jully 21 Dnia List naprzyznanie
Zapisu Wieczysto Wtenkowego od JW Pani
Teressy z Korsakow Szemiotkowey Kasztelano
wey Połockiey. W Bogu Wielebnym JXX Scho
lanom Piarom danego.
z Kominem przyznania w Grodzie Willenskim
na naypilnoszych Roczkach potym Zapisu są
dzie przypadaiących potrzeciem Ustanie na
zawietrz.

ad 2dum

Kopiał

Wypis z Ksiąg Trib. Gł. W. X. Lit.
Sprawy Wieczystych w Hilrie expedjowany

Roku tysiąc siedmset czterdziestego szostego
Miesiąca Jnna dnia siodmego dnia —

Przed Nami Sędziami na Trybunale JJ. W. X. Lit. z rozjazdu
Zimowego i Partykularnego w mieście Nowogrodzie Roku 1746 dnia 11 Marca, comparen-
do personaliter JP. Kazimierz Giedrojć Burgrabia Ziemi Nadrzyńskiej
ex una parte, a ze Strony JMP. Jana Zahorow od S. Franciszka Assessor
Nominacyjalski i Consultor, Cesy Zarbski od S. Kazimierza exim Rektor
Collegii Vilnen. Jozafat od S. Franciszka Consultor Domus Vilnen. Jmie
niem Collegii Vilnen. Sekretarz Piotr exacte
nienia Summien et Nomine Totius Collegii Vilnen. Sekretarz Piotr exacte
ra parte sprawiedliwości przeciwko Stronie i od innych między Sobą do brania
dzy niepodzielnych ugodliwy zapis na piśmie wyrażonym dany
Stronę i na takowy przyznał, że
ostrzeżeniu swym i Zgromadzeniu
ugody zapisu za pomocą Sądu aby sprawiony Ugodo-
wy zapis za Sądem w swym wyrażeniu exa- był do Ksiąg Trib. Gł. W.
Ks. Lit. sprawa wieczystych Intrygitu i wpisu Sądowi Trybunalskiemu
ignorzy w Ksi[ę]dze Vilnen. od verbum wpisać nakazali, którego treść
Pogwitow [illegible] Między Stronami JP. Zahorem od S. Franciszka Asso-
ciatem Procuratorem et Consultorem Domus, JP. Chrzcicielem od S.
Kazimierza Vice Rektorem i JP. Jozefatem od S. Franciszka Con-
sultorem domus, Jmieniem JP. Wojciecha od S. Stefana Rektorem
Collegii Vilnen. Sekretarz Piotr. od Jmienia Collegii Vilnen. Sekretarz Piotr
partyi [illegible] Giedrojciem Burgrabią Ziemi Nadrzyńskiej
Zgodne [illegible] i niesprzeciwne z Testamentem Strony
Stronami [illegible] Giedrojć Kazi-
mierz Giedrojć [illegible] Jmieniem JP. Jana Zahorow od S. Franciszka
Assessor Nominacyjalski i Consultor, Cesy Zarbski od S. Kazimierza exim Rektor
Collegii Vilnen. Jozafat od S. Franciszka Consultor Domus Vilnen. Jmie
niem Collegii Vilnen. Sekretarz Piotr exacte
[illegible]

radkiem zatestata, oraz skarai Bogumiła Giedroyciowny Corki za Virginali
statu decessorant a Vidiw — Post fata onych Michała i Władysława Giedroy
ciowiu bracia w R. 1711. dnia 29 d. maiątnosć Omila cum Attinentiis, oraz
ruchomosć, Appretyą Summy na Obligacich będące, niedawszy Naymniey
szey rzeczy tak z maiątnosci iakoteż Summ i ruchomosci Siostrze swoiey
JP. Barbarze Giedroyciowney za pana swego między siebie podzielili
Po takowym podziale JP. Michał Giedroyć Strażnik Piński na zdrowiu
dnia 22 d. a ante fata dwa potym maiąt
nosci Omil za pozwoleniem swoim będąc przytem z pierwszy, skarg, wyrzutu
swego i ruchomosci dożywocia dobrey przyiaźni i usługi JP. Barbarze
Radziwiłowney Wendy siostrze swoiey uczynionych testamentem Zapisał Vi
gore ktorego gdy była Sobie wtey potomy maiątnosci Omila JP. Bar
bara Giedroyciowna, JP. Władysław Giedroyć Podczaszy Oświ. Brat
z woli niepraworządnego przez testament siostrzę Zapisania uchylenia
czego prawem statutowem mogł, mimo bliższego siebie sukcessora
tej JP. Barbary Giedroyciowney żyiącey, ustawy z podanej maiątno
sci Omila zmiany Pozwy Zaczęte Expedyowali Tuguvad — Ale gdy JP.
Barbara Giedroyciowna w Trybunale W. 1722. ta prawa wybatlo
po mia w Słonimiu kłopoty i przeszkody prawnych całą maiątność
Omila cum Attinentiis in Statu praesenti [illegible] Ostin
Giedroyciat Brata swego będąc Abbatis Doctor Omila, na [illegible]
Długie Lata swego JP. Michała Giedroycia i inne [illegible]
z bara Giedroyciowna Obligacyiami Summ Zapisania [illegible]
Anno 22 d. Januar, w tymże roku Listopadzie 18 d. w Trybu
nale W. [illegible] na Ks. [illegible]
[illegible] ta i [illegible]
[illegible] Omila Dziedzicznie
[illegible]
JP. Barbarze Giedroyciowney iako Dziedzicznie i Emfiteutice [illegible]
za Dziedzicznie Zastawnikami prawa Zastawnego od Illustrissimo
wego Prodia Jurament. JP. Giedroyciowny przysądzonego et circa pos
sessionem Obligacyi tegoż JK. Kozieradzkiego Zachowawszy, pomienionego
czwarty część od wszystkich długow i ciężarow Illustris, a na trzech cz
ściach takiey maiątności Omil iatka i innych dóbr wszystkich Kredytorow
Exekwend; mianowicie JKX Jezuitom Nitawskim Kapitalney Summy
B 250. i za expensa prawne 200 Zł. — Jakoż JK. Kozieradzkiemu
B. 186. i złot. 1482 należących, na tychże trzech części Omila ie
rzyć dobrach przyszłych, a na podanie i Exdymizyą ad pos[illegible]
Jmci Mościa Omila do Urzędow odesłał — Ażalon JK. Kozieradzki
eliberande Actum maiątności Omila od JKX Jezuitow Nitawskich wigore
Decretu Exemistego B. 250. i złot. 600 w R. 1723. Julii 15 d. produkta z
Oppos quietatione wydanych — W R. 1726. Jun. 5 d. JP. Barbara
Giedroyciowna iatka Dziedziczka Secundo loco posesyi maiątności Omil
cum actis z JK. Kozieradzkim Zastawnikiem per Decretum Warendata In
subsequentis JK. Marcyan Kozieradzki Pleban Zyrardowski i Kanonik Jmci
Zbliżaią się do Smierci, przy czym tego świata w R. 1730. ante 18 d.
czyniąc testamentem swoim, inter alias dispositiones Vigore de
Super wyrażonego prawa Zastawnego od JP. Barbary Giedroyciowney
dazego na sitą Obligationes ma[illegible] Suffragiis Animae sacra Maią
tności Omila 5000 Zł. JKX Bernardynom Collegii W. Lub. legował i zapisał.
A Osobliwie JP. Jułianna Ostrowska [illegible] in Vobis za Bogu zostaią
JP. Hadgertowska Giedroyciow, i maiąc od tegoż Oyca swego zapisanie w R. 1713.
ante 23 d.

…ctpt 28 d. Januy, a w R. 1717. Xbra 9 d. w Grudniu w Trokunskim
…ektykowanym 5000 złpk na Maiętności Owile zapisane, przy tym
…sien złego Contracta approbowanym. Powtorzony in Termino Valuto za JPP.
Piotra Stanisł. z Pawła Bolcuniczów Czesnika Trockiego w części z tymże
powtorzonym swoim Mężem zapisem wclenkowanym w R. 1730 marca 11 dnia
Januy, a za Tymczasowe Wkł. w R. 1731. Aug. 22 d. przy znanym tabelowym
nym 5000 złp. Na maiętności Owile sobie Natrzaem ex pia Relatione
lad Pand Collegii Vilnd. cum Obligatione ajeby za dusze Zofii, Jana Władysława
Michała Piotra i Johanny w Domiciliu Mszy S. odprawowania będą, wtedy za
pisała — Y gdy iuż JPni Barkowie na summie 10,000 złp. sobie zapisa
nych maiętność Owile zdezolowana prawie i ze dworem padaczemi in quan
obligi possessionem JP. Barbara Giedreyciowna Podsk. Trocki Sola et Uni
ca Hæres et Heredit. [illegible] maiętności Owile cum Attinentiis zapisem vobora
nym w R. 1742 [illegible] Julii 6. [illegible] wioxo, ja [illegible] ięstwo [illegible] la, iż [illegible] wszelkie [illegible] ta et in [illegible] Ja [illegible] iasta [illegible] [illegible] [illegible]

Oneris tydzień bez żadney exceppcyi ludźmi Obiwatelskiemi powszechnemi — A iż
gwarantem by Ja S. Jedrzeyć na pomienionym terminie S. Jerzego w R.e przy
szłym 1777. przypadaiącego summy 10,000 złp. JMść Panom Obligatorom wypłacił
ef de plano zrzuddał, tedy Ci JMść Panowie za terazniejszym kontraktem moc
iż iakoby za prawem wyderkaufowym maią oney trzymać trzech lecie
nor interrupte po sobie idące, a za wiadomem po trzech leciech
tedy od trzech do trzech lat po sobie idących po sobie JMść Panow durare
ma — Przed Oktawem zaś pomienionej summy Majętności Listem Obli
gacyiney 12 Rządzielami przed S. Jerzym ma Obwieścić JMść Panom, i
takowe Obwieszczenie po pogodzeniu in triduo ad acta Grodu Wiłk: ingros
wać, summę tej 10,000 złp. niezrekonig S. Jerzego, lub na S. Józef 9.19
marca podług Nowego Kalendarza cimi[illegible] grodu Wiłk: oddać Debet,
i po skompletowaniu Kontraktem JMść [illegible] Kwitować;
od wszelkich [illegible] na
mian i pomienion[illegible] zaszkodzić
mianowicie przez [illegible] sejmu
zgrali Ziemi [illegible] na
Mianowicie in [illegible] Jurisdic
cesmy JP. Burgrabiemu [illegible]
[illegible] Exzekucyiney Zgrodzie
[illegible] Exzekucyi na sobie nieodwłocznie in bonis [illegible] po
mierzać Exekucyia summa [illegible] Jenerała JPo
i pomienion będziemy. Exceptuiąc tylko że tej [illegible]
in trzy [illegible] JX. Plebana Zosztańskiego, którego
na S. Jan[illegible] [illegible] R.o 1777. pa
Zaczem Oby [illegible] takowy hoppuy.
[illegible] za tym [illegible] daiącem
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

Giedroycia Burgrabiego Ziemi Dobrzyńskiey ziudzey, a od
Jx Łukasza Assystenta Prowincyalskiego Konsulterza domu
oraz od Wszystkich JJxxx Patron Collegium Mitent do tego
Zapisu wieczysto-nadaiącego pomiarkowania i postano-
wienia adinvicem służącego, i zdrugiey strony iako Pie-
czętarz podpisuiący Mikołay Kurczewic Sambystki Po-
wiatu Starosta rzpte — Za Ustrem i Oczewistem Wyznaniu
od JW Kazimierza Giedroycia Burgrabiego Ziemi [illegible] i od Jx Łu-
kasza Assystenta Prowincyalskiego Consulterza Domus oraz
od Wszystkich JJxxx Patron Collegium Mitent do tego Zapisu
wieczystego pomiarkowania i postanowienia adinvicem
między [illegible]
podpisuiący [illegible]
stron [illegible]
przez [illegible]
adinvicem [illegible]
[illegible] za
[illegible]

[illegible] Sze
[illegible] ynk. ytt.
Piotr Nowin Łowczy
Dyo Tryb. WXLit.
Pamiątki Lidzkiego
Strzałowy na Tatarzu Piotr
nowski Woyski i Dyo.
Pamiątki Wileńskiego
Ignacy Komar Tryb. Gtt.
WXLit Dyo: Wileńskiego
Ignacy Stanisław z Łopacina
Łopacinski Surrogator
Ziem: Wojnowsk Mścisł
Dyo. Starodubowski

[illegible] Sze
[illegible] ynk. ytt.
[illegible] Sierpiński
Podczaszy i Dyo: Wołkowski
Ludwik Jeleński Dyo: Brzozow:
Dominik z Straszun Sawicz
nowski Woyski WXLit Pisarz Tryb.
[illegible] Karp Woyski i Dyo: Lid.
Stefan Leonard Pasztaleński Tryb.
Gtt. WXLit.
Adam Stefan Sokołowski
Podczaszy Inflant. Dyo: z Wil.
Jenerałtwa Połockiego —

Comes Regent Ziemski Wileński Jeleński
Woyski Mozyrski —

Złot Czesc, Srebr. Pastylkat z Gemmami, Kamieniami Hudzinskiemi
Złot Szesnaście Pastylkat Szosty o Srebro Klejnoty z Jmie

1747 Cen 27.

68

I.C.

Ja xiądz Jan z Kiezgaytow Szemiotth Kantor Pralat Zmudzki
Dziekan y Pleban Szadowski Swoim y Brata mego Im Pana Krzysto
fa Antonego z Kiezgaytow Szemiotha, Cziwunowicza Cyragolskiego, Podko
morzyca Zmudzkiego Imieniem, Jako maiąc Zupełna moc Plenipo
tencyą od Pomienionego Starszego Brata mego Im Pana Krzysztofa
Szemiotha ad Iureagendum et Amicabilem Compositionem Plenari
am Potestatem, Wielmym Ichm Panu Ludwikowi z Bonicze Iere
mie z Komorowskich Primi Thori Xaźmierskowa Szemiothowa Cziwunowa
Cyragolskie, Podkomorzyna Xięstwa Zmudzkiego, Teraz Sienie
nieńskiemi Cziwunami Retowskiemi Lutkowskiemi J.K.Mści Oyczymem y Ko
chana Matka Dobrodziko naszą, z Ktorymi Lubo Iuż w Roku Ty
siąc Siedmsett Dwudziestym ostatnim dniu Dwudziestego Dziewiątego
Decembra o wszystkie Generalnie Pretensye Pogodzilismy Sie
Polubownie y te Kwitacye na Sądach Ziemskich Zmudzkich Ty
siąc Siedmsetnego Dwudziestego Dziewiątego
Krolskich Roku Miesiąca Januarij Sami Oczywista Starowsky u Sądu Ziemskiego
Teraz Idąc z Ichm Panowie Sienicą Oyczym y Matką Rodzoną
naszą Ito Loco ducti w dyspozycyą Swoią Zatrzymane Kor
lunc Swoią na Fundusz Wielebnych Ichmow Xięży Kiarum Scholarum
Zapisali, Ony Jakoby za urazę y Krzywdę Sobie Poczytaiąc y ma
iąc do Prawowanie wdali, y via Iuris Procedowac Jaczeli Znowu exad
inuento medio Wielmoznych Ichmow Panow Przyiaciol obustron
nych Vicissim od nas Uproszonych do Stawian na dzień Dwudziestego
Juny w Roku Tysiąc Siedmsetnym Czterdziestym Siodmym z Pacha
ustwie Wiecznie na nigdy nieodzowne Czasy Pogodzilismysie
y pomiarkowalismysie y tęzgodę Punktami opisalismy, Ja-
koż te Punkta doskonale Enarrant, Podług Ktorych Punktow
ma bydz ułożona y Zapisana Konwencya Stronom wszystkim
Tum Radzy Propartibus ad Respondendum, in Virtute Ktorych
Punktow, Papiery Ktore byli za wolą Wiadomością y Pozwole
niem nas Szemiothow u Ichmow Panow Sienickich Zostawione ma
nowicie Pastykuł Pierwszy Spraw Zarankowskich Artykułow Dwadzie
ścia Czterzy, Drugi Pastykuł Zdemi Panami Zarankami Artyk
łow Sześć, Trzeci Pastykuł Spraw z Ichm Panami Grudzinskiemi
Artykułow Siedm, Czwarty Pastykuł Zdemi Panami Grudzinskiemi
Artykułow Sześć, Piąty Pastykuł Zdemi Panami Grudzinskiemi
Artykułow Osmnaście, Pastykuł Szosty o Srebro y Klejnoty z Imie
Panem Stefanowiczem Woytem Wileńskim z Ichmi Panami
Biallozerami Artykułow Osmnaście, Pastykuł Siodmy, z Ichmi
Panami Kirkiłłami o Chłopa Szalcia Artykułow Osmnaście, Pasty
kuł Osmy, pilno potrzebne Papiery z Xiędzem Wielkiewiczem Pleba
nem Sławarskim Artykułow Dwadzieścia Czterzy, Te Zas Ich nastę
puiące

Następuiące Fastykuły, niżey z nieostrożności y niewiadomości
Stron obudwuch wiedzy Komorowskich Papiery wmieszane dotąd leżą
ły, teraz zaś wyrayżone do Kąt należących nastych się wracaią. Mia
nowicie Fastykuł Dziewiąty Papiery y Sprawy na Tymno Sztuk pię
Fastykuł Dziesiąty Spraw Szemiothowskich, gdzie iest Wieczysta Ku
tacya Jm Pana Michała Stachowskiego Sztuk Jedynadzieć Fastykuł Je
dynasty Spraw z Jchm Panami Petrusewiczami Sztuk Dwadzieścia
ry, Ten zaś ostatni następuiący Fastykuł Tryznowskich Papierow Za
wiera w sobie Sztuk Trzydzieści dziewięć w tym Kecestrze Dwanaś
cie do Komorowskich należących, y Kreciuiących się, na ukontentowanie
Wszystkich nastych Pretensyi według Punktu Dziewiątego, w
Punktach ugodliwych Roku Tysiąc Siedmset Trzydziestego Siodmego
Miesiąca Junij Dwudziestego Dnia w Stanisławach przez Mędrzą
Przyiacielskich dostatych dostatecznie opisanego, za obliczeniem wzaiem
niem na osoby nasze danym, za obliczeniem Tryznowskich na Dwadzieścia
dwa Tysiące Siedmset Siedmdziesiąt y pięć złotych Polskich według
osobliwego Kegestru wszystkie wyrażone Papiery Ja ziąd Szemiotha
do Kąt moich odebrałem, przytym ziąd pięć Jako Kecestr Roku Brata mego
Rodzonego Jm Pana Krzysztofa Szemiotha in Puncto Jego Śmierci. Dobrodzieja
Oyca mego Pisany w Kobylu Tysiąc Siedmset Dwudziestym Szostym Ro
mu Marty wyraża, mianowicie Pierwsza ziega nazwana Roczne dzieie Ros
cielne, albo Annales Ecclesiastici przez Baronia Piotra Skargę wydane
Druga ziega Statuta Prawa y Konstytucyi Koronne na ziąd dziesięć
spisane, przez Jana Januszowskiego, Trzecia ziega Speculum Saxonum
albo Prawo Magdeburskie, Czwarta ziega Statut Litewski, Piąta ziega
Feinharda Lonckiusza o Wychowaniu y Chrześcianskim Każdego Przełożone
go nauczaiąca, nad to Jeszcze Srebro z Tasli Matki Dobrodziki nam Do
browolnie ustąpione, mianowicie Puhar Srebrny wewnątrz Pozłocisty Bio
rący wsie nietupetne. Putgarca na Cześć y osobę Jm Pana Krzysztofa Sze
miotha Podkomorzyca Jmego Brata mego Rodzonego Starszego należący Drugi
Puhar Srebrny wewnątrz Pozłocisty Partysty na Cześć y osobę Jeym Pani Hafi
di z Szemiothow Piatkowiczowe Powtornie Mikomir. naznaczony, na osobę Tey
Jeym Pani Ewy z Szemiothow Putkamerowey Pukkownikowey Jey mci Flasza
Srebrna Wegiasta dobre Putgarca w siebie biorąca z Szpuntem Srebrnym
y z Szrubą Srebrną naznaczona, a druga Flasz Partysta Srebrna Flasza z Szpun
tem Srebrnym y z Szrubą Srebrną na Cześć y na osobę Jeym Pani Ludowiki
z Szemiothow Sottohubowey Strażnikowey Krupczyckiey dostatecznie mnie Tey Sie
dzi Panowi Szemiothowi Obuch Blachmalowany dostatecznie, Które to wszystkie Rzeczy
Jako Srebra ziąc Papierow w tey Kwitacyi teraz wyrażonych y dawnie w Roku
Tysiąc Siedmset Dwudziestym osmym Dnia Dwudziestego Dziewiątego Decem
bra odebranych Juz na ten czas Kwitowanych, teraz in Vitutę Punktow Roku
Tysiąc Siedmset Trzydziestym Siodmego dnia Dwudziestego Junij Pisanych ugodli
wych odebrawszy do Kąt moich, Jchm Panow Sukcessorow Jchmciow

Kwituie

Wieczne czasy, y pierwsza, y pierwsza Kwitacya nasza w Roku Tysiąc Siedmsetnym Dwudziestym osmym, Mscia Decembra Dwudziestego dziewiątego dnia dana, y przyznana in omnibus Punctis Clausulis et Paragraffis, Ktore pro firmis et ratis trzymamy, te- raz Aprobuie Swoim y Brata mego Imć Pana Krzysztofa Szemiotha Imieniem, Zad- ney naymnieyszey Salwy do Ichmow Panow Sienickich, y do Successorow Ichmow nie Za- chowuie Wieczne Czasy, ouszem Protestuie Manifesta przez nas lub przez Subordynowanych osob od nas Szemiothow na Ichmow Panow Sienickich Pozanaszane y Decreta Ktorekolwiek zaszły nullitatis vitio Pozwalaiąc one Kasuiąc Annihiluiąc od Kazdego Ichmow Panow Sienickich turbuiącego, Pretext Jakowy Sciągaiącego in omni- foro et Subselio naszym wtaczanym Sumptom Cwinkowac Oczyszczac defendowac po- winien będę Sub vadio Waznosc Rzeczy wynoszące, Waruiąc y to Ichmom Panom Sienickim Iż Punktach ugodliwych Roku Tysiąc Siedmset Czterdziestego Siodmego Mscia Junij Dwudziestego dnia opisanych wyrażone Pieniądze na Terminach Expri- mowanych we tychże Punktach Punktualnie wypłacać Powinien będę Absztrzet Boże na mnie wprzody Smierci, tedy y Sukcessorowie moi po mnie Powinni będą wszy- scy ad vita tempora dobrego Ichmow Panow Sienickich wypłacać te Pieniądze nie przy- muiąc Arestow żadnych na te Pieniądze wszytkie, y na Puttrzecia Tysiąca Talarow Bitych Ktore mam Wielebnym Ichmom dzieży Piarom w Roku Tysiąc Siedmset Czter- dziestym Osmym dnia Dwudziestego Czwartego Junij to jest w dzień S. Jana wypła- cać, pod Zaręka ważności Rzeczy Wynoszącej, Pod Ktorą Zarękę y Cwin- cyą [illegible] dobra nasze Szawlany Drewniane y Murowane Popuszwie, Kat- kuny, y Inne wszelkie Dobra nasze Leżące Ruchome y Summy Pieniężne, gdzie- kolwiek będące Podaie Oneruie, In casum Penitentia temu Ugodliwemu Wieczysta Kwitacyinemu Dobrowolnemu Zapisowi onego naruszenia foro ubiqui- nario W. Xia Lid. audiendum et respondendum assignato, absq dilationi bus Beneficijs Iuris Munimentis Legalitatibus Infirmatis et maioris Functionis Se- motis vel Expeditione bellica Sine reconventione Sinego appelatione rozprawe Przyiąć Cwinkowac Zarękę Irremissibiliter Zapłacić, omnesq Judicatum Latite- nebimur Interponendo na nas Panow Banitos, Simplicis Perpetua ac Infamia cum fort. Executione mota nobilitate, Captato tempore decernendo Termoy Wie- czysta Kwitacyinemu ugodliwy Zapis, z podpisem Reki mey, y Ichmow Panow Przyiacioł za Pieczętarzow ustnie y Oczywista uproszonych, odemnie daie, Pisan w Szawlanach Roku Tysiąc Siedmsetnego Czterdziestego Siodmego, Mscia Junij Dwudziestego Siod- mego Dnia

Jan Zbierzgayłow Szemiotha
Kantor Pralat Kath. Zdrch

Stefan Radowski my

Ustnie y Oczewisto proszony Pieczętarz od Wielm Imć Xiędza Jana z Zbierzgayłoc Szemiotha Kantora Pralata Zmogo Stefa- na Radowskiego do tego Zapisu Kwi- tacyinego y Asekuracyinego Wielm Jelmanowi Laskom Ludwikowi z Bonize y Krepy Z Komorowskich Sieniekim Sie- radzkim Kotowskim danego podpisuie

Antoni Lepkowski
Kom. Sier. Upitow.

Ustnie Oczewisto Proszony Pieczętarz od wyż wyrażonej Osoby do tego Zapisu Kwit Cyinego y Asekuracyinego Pod- pisuie się Henryk Schultes
Kom. Wil.

Podstoy Zmawy uproszony pieczętarz od Osoby wyżey Wyrażonej do tego Zapisu kwitacyinego y Asekura cyinego podpisuie się

Jakub Korsakowicz

Roku 1748 Mca Septembra Osmnastego Dnia Compe-
rendo personaliter w Trybunale Skarbowym WXL Patron Jmć Pan
Mikołay Zycki miecznik Xa Zmydzkiego ten Zapis przy
Extrakcie Maydeburskim Szadowskim w sposob przenosi
ad acta podał

Wiktor Józef Chełchowski Pisarz Skarbowy W. X. Litt. Monsztatek Trybunału Skarbowego W. X. Litt.

Andrzey Abramowicz Pisarz Ziem. Wa Wiz.

Concordat cum Actis Jelenski
Rozwadowski Mozyrski

1747 Julij 24 w Maydeburgu Szadowskiey przyznana
1748 7bra 18 w sposob przenosi do Trybunału Skarb: WXL podana
Kwitacya od WW Szemiothow

No 8 Ao 1748

Ex In Actis.

Augustus Trzeci z Bożey Łaski Król Polski Wielki Xiąże Litewski Ruski Pruski a Dziedziczny Xiąże Saski y Elektor

Vrodzonym Zofii z Lienickich Kratinskiey Starościnie Omelskiey Matce Inassistencia Vrodzonych Opiekunow y Potomstwa W: K: Bogu Wielebnemu Xiędzu Jeremu Szotakowskiemu Kazimierzowi Krzyżowskiemu y Woiewodztkim Vrodzonym Xiędzy Scholarum Piarum nie Stużnym Aktorom Vrodzonemu Ludwikowi Zboneradzieneckiemu Ciwunowi Retowskiemu Jeneralnemu Fabryk Laborowi y prowentikaborowi oraz Vrodzonym Woiewodztkim Xiędzu Janowi Siemiątkowi Kantorowi y Pratatowi Zmuyd: Krzysztofowi Siemiątkowi Podkomorzyc Zmuyd: y Jamey Jeymć Pannie Annie Janowi Dobrotkowi y Jamey Jeymć Pannie Annie Stolnikom Xięstwa Zmuyckiey Janowi Gorzkiewskiemu Podstolemu Borzytskiemu Antoniemu Rabonskiemu Jako nie Stużnym Spiecznikom Jeymć Pannie Annie Jeneraliter dobrodzieyom Jeymć Pannie Annie Jeneraliter dobrodzieyom Jeymć Pannie Annie Jeneraliter dobrodziey

Lub nexo Juramenti posmierci matki do brach pozostałych
kleynotow złota srebra cyny miedzy szot sukien fami
wszelkich y wszytkich mobilow obligow dokumen
tow ktore wyprowadziliscie y w depozicie W. M.
zostaje W. J. X. Prałatcie Zmoycikim do przy
trymania In parte dekretow z sukien postfata
urodzonych Ciunowey Ratowskiey ad fidelem
dis judicacionem miedzy tymi stronami W. M.
Gorski pod stoli Brasławski Antoni Ratom
ski do wyznania Jako pieczętarza posmier
ci urodzonych Ciunowey Ratowskiey pod
pisali się do stentowanych zapisow niby urodzo
nych Sienickiemu danych zatym do pokarania
przednami pro merito actionis zaczym ante
omnia chcąc Juris via progredi ante om=
nia do Comportacyj omnis tituli ruchomosci
przez W. J. X. Sienickiego y piarowie zatym
do nagrodzenia szkod strat y expensow
prawnych do wskazania Pen vin Intoto
wszytko co czasu prawa fusius przez Con
treversią do wiedzieno będzie salve melioratio
ne tey lub Inney wyniesienia In agendo
et minuendo Combinando y zatoby tym poz
wem wiernosc waszą Cituję pisan Roku
Tysiąc Sesetnym Czterdziestym dziewiątym
Mca Januarij dnia dwudziestego trzeciego

Na pozew Trybunału W. X. L.
Andrzey Ahabromowicz Pisarz Ziemski Wilęski

A. 1749 Mca Januarij d. 25 Ja Jenerał
J. K. M. Zenawam Iz stronice tego pozwu

W Bogu Wielebnym JmC Xie Gałkowskiemu y
wszystkim JXX Scholarum Piarum prowincyi
Wilenskiey Ludwikowi z Boneza Sienickiemu
Ciunowi Ratowskiemu drugą stronicę W Bogu
Nayprzewielebnieyszy JmC X. Janowi Szetowi
Kanterowi y Prałatowi Zmuyckiemu W. JmC
Kazimierzowi Puttkamerowi y samey JmC Puty
Kłownikom Janowi Sołtubowi y samey
JmC Strasznikom Zmuyckim Krzysztofowi
Szemiotowi podkomorzycowi Zmuyckiemu
y samey JmC Zofij Sienickiey Krasinskiey
Matcey Starościnie Omelskiey y potomstwu Emci
Janowi Gorskiemu podstolemu Brasławskiemu
JemC Panu Antoniemu Ratomskiemu Karolowi
Pieseckiemu Michałowi Pielękiewiczowi Wierzy
kowskiemu oczewisto w ręce w mieście Szawla
nach w sprawie WW. J. Pana Mikołaja y
Elżbiety Szemhatow Pietkiewiczow Kowczyk
WXiem. poddałem y termino stawania do są
dow Trybunału G. W. X. L. w Roku Tysiąc
Siedsetnym Dziewiątym w Wilnie Sądzicie
mających oznaymiłem y opowiedziałem
pisan ut supra

Jan Falendarz Jerzy Jo Vrost

1749 Januarij 25 d.

Ta Kopia podać
JX. Piarom tu
w Mieście WJX
Kantora Szawla
nad wsi prawie
w JP. Pietkiewiczy
ŁW

N 20 R.

August Trzeci z Bożey Łaski Król Polski, Wielki
Xiąże Litewski, Ruski, Pruski, Mazowiecki, Żmu
dzki, Kijowski, Wołyński, Podolski, Podlaski,
Inflantski, Smoleński, Siewierski y Czernichow
ski, a Dziedziczny Xiąże Saski y Elektor.

Oznaymuiemy tenorem Woberu y każdemu z Osobna
komu Tym Wiedzieć należy mianowicie Xiąże
tym Senatorom, Urzędnikom Dygnitarzom, Urzę
dnikom Ziemskim, Grodzkim, Officerstwu Woy
skom, y Obywatelom Woiſk. Iż do nieiednego na
szey Pana Boga Łaski y Urzędników Przy Boku naszym
rzędu, ex Łaski mojey Monarszey Urodzonych
Wielebnych Xięży Teodwata a S. Antonie Tymińskiego Ge
neralata Litewskiego, Jerzego, Onyszkiewicza, Jozefata Bykowskiego
Rektorow y Mathiasza od S. Felicyana Prowincyała z Braci
wszystkich Wielebnych Xięży Scholarem Dzierżeniem Grodzieńskiey
Litewskiey Konwentu Wileńskiego y Fundacyi Reformackiey
Iż Urodzony Józef Serafinowicz Bykowski Komisarz Smoleńskiego
od prezens Illustrissimi Wileńskiego z Woiſkowego nieiakowego
Pretensyi do lenr Xięży Dzierżeń supra expressorum Scep
tantanee bez pozwania Pozwu w Trybunale Lit. na Kadencyi
cyi Wileńskiey mocą z Innym Sprawę do Elekto
ratu Imci Xięcia Litwy Ludwikanego przyszłego
Delaret niestanowy w Roku Tysiąc Siedmsetnym
Czterdziestym Siodmym Miesiąca Augusta Trzy
dziestego Dnia z wzdaniem na Baniczą Dowodową przez
ciwko Prawem Statutowym Litewskim Xięstwa Litew
skiego y Konstytucyom Seymowym bez pozwania Pozwu
y naymniey 12ty po miernemi Ludwikantom lenr expres
sum Sprawy expressum Xięży Scholarem Dzierżeń cytacyi
pozwanego niestawne y nieodebrane otrzymać
Przez co honor, Dobra y Substancyą Braz Zdrowie

Bra

Przerzeczonych Urodzonych kwerulantow aggrawowal y aggrawowac usiłuie. Uciekli się tedy do nas Krola Prosząc Omiłosierdzie, azebyśmy Onym Czasu ku rozprawie Prawney uzyczywszy, Glejt nasz ninieyszy ad Iure agendum & componendum, do Sześciu miesięcy non Interrupte po sobie idących od aktykacyi y Publikacyi trwaiących Wydali, ktorym zdrowie, honor, y Substancyą Przerzeczonym kwerulantom Iako od nas uglejtowanym Obwarowali y ubezpieczyli, Locum Standi in Omni Foro ac Subsellio, u kozdego Sądu, Prawa na kondemnatę Supra Pomienioną mieć Pozwolili, Zaczym my Krol, zwykłey naszey nad Upadłemi Ludzmi Zażywszy klemencyi a przychylaiąc się do wniesioney Przez Panow Rad y Urzędnikow Przy Boku naszym rezyduiących Supplikі Glejt nasz ninieyszy ad Iure agendum & Componendum do Sześciu miesięcy non Interrupte Po sobie idących od Aktykacyi y Publikacyi trwaiący Wydawszy zdrowie, honor, y Substancyą Warujemy y ubezpieczamy, Locum Standi In Omni foro ac Subsellio mieć Pozwalamy A zatym mieć Chcemy, aby Każdy O tym Wiedząc nijakiego Przenagabania Przymowek

od

Odpowiedzi, y Exekucyi czynić nie ważył się, y owszem aby ten list, Szlachty nasz, Zapodaniem onego do akt Przyimowan, aktykowan, Publikowan y Obwołan był koniecznie. Dan w Kancellaryi naszey Wielkiey W. X. Litt. Dnia XXVIII miesiąca Czerwca Roku Pańskiego MDCCXXXIX Panowania naszego XVI Roku.

Jan Szepiel
Kancl. W. X. L.

Roku 1749 Mca Augusta 20 Dnia Ja Jenerał JKMci czynię wiadomo tym moim relacyinym Publicationis kwitem iż ta kowego Elektu Stronic cztery Copiatim przepisawszy, iedną przy Bramie Zamkowey, Drugą przy Kościele S. Jana, Trzecią w JJ. Dni Kanon. Czwartą w S. Kmrza Kościołach w Mieście Wilnie JKMci sytuacyą maiących przybiłem publikowałem y ogłosiłem w Sprawie w Bogu Wielebnego JKMci XX. Piarow Prowincyi Litewskiey supra wyrażonych Przeto Kondemnacie JP. Jozefa Serafinowicza To iest Banicyi Doczesney Pisan Daty ut supra.

Jozef Srzodowski Jenerał Jego Kr. Pol. Oszmianskiego

Roku 1749 Mca Augusta 20 R. Comparens Personaliter Jenerał JKMci Supra wyrażony kwit swoy relacyiny Czynioney Publikacyi na Urzędzie JKMci Grodz. Wilen. Zeznał

In absentia JP. Regenta
Suscepi Wlecki Nan. Grodz. W. X. L.

Elekt ad Iure agendum et Componendum.

1749 Augus 20 d

Reyt ad Jure Agendum et Compe
tendum W sprawie JXX Piarow
Rościen przeko JP Jozefa Seraf
nowicza

No 21. 2

Ill. Wpis Zdziaga Podkliuch
Lic. Stwa Gmu Dzieg.

Lolen Zyrin. Pskmsett Ctyr Dziestego Dzieni gtego
Msca Lutty Dzieni gtego Dnia.

Stanowszy Dzie Jo: Kr. Podkomor Stwo Gmo Przedmna Alexan Sotty Biskupiczem Cuie
nem Wiclitch Dzierzar Kobiezy Woyne: Starosty Podstarosicm sądowym Stwa
Gmo Compareyo perso naliter Jenerat Jmpetrans ratione Listu swoy Kelazyty Podanego
Pisanego Actione Ktmansty dantego Zdziaga Podkliuch Stwa Gmo pod dat. Dali
Ebenere: Ja Jenerat Jozef mizey napisanemi Listami moimi odpowiedzial
mo tym moim Kelazymym Podanego potem Listem Jego Kolendra: Pytaiąc esdm
sett. Ctyr dzie etym Dzieni gtym Msca Lutty Gmego Dnia Jmpetrans Kobo
Listates tabowego potem Stronie Ozty Jedna Podkl. Kalmiesiem y Duie z
Stemi Thom Kubiamowy Pabkie Jozef. Matthew w Mtkei Stu Pduie alias
Pasberuie w dzie: Jhim w Pdie. Kolezy: Jezacey Druga Stronie w Bogu Pdie
Stu dzie Dzw Jandrei Stemi Thom Kanto Podatari Jhuem, Litte Stolouei Stemi
Thom Dodlow: Stwa Gmo Nikolaiowi y Etbiewie z Stemi Thom Kelaiowi
Sterz Lord Vitbow: Matthew, wMtkie Matkowey Skawbory wtymze dzie: Jhu
wdzie Vi dalelcud: Strony Stronie Vi: Labor Pp: Jandrei y Lodowic z
Stemi Thom Sollohabor Stralm dazny Matthew wMtkie natkowey
Stabiki wtymze dzie: Jhim, y Pdie Vi dalelcud: Jezacey Jego Dzie Jhu
Podatem y podo tym Listem Kalkowym podaniem aby ad Jnstantiam w Bo
ga Pdie: Jmci dzie Dta Dorzpata a Lo: Antonis Szmian Jego Po
winney ata Stcud: Jmci dzie Dta Matheusa w Sk: Kliszowa Jo Thew
skiego Prokuratora, Pmocy Stcud: y tey Skich Vi Stre dzie Jego Skie
Janem Pianem Nowego Thendrusse Kobiezy: Pdo a dem Jego Jo Thewicz Ste
Wdzie Stawaiąc a Usprawiedliwiaiąc Stermin Stey Jego Jmcy
Pisanego wyżey: Jego pod Podpis Jenerata tabowey: Jozef Pabowicz
Jenerat Jozef: Stwa Gmo, Jego tabowego Listu pod Jego Stu Pczty Szmiony
wszystkiego Jenerata Jest Do tego Stu Jego Stwa Gmo Pczty Szmiony Parti
Telo nisch gser Vrzpis Podpiszą a Stedzo a Prodtą a Stwa Gmo Parti
Jegpienti Jest wydan p[illegible] Kobiezy Jak wyżey.

Jn Absen[illegible] Jest Jmiatt

J: N: J: Dzie

Stl Jeder Jmiatt

Kwit relacyiny podanego
pozwu JPP Szemiotom Podka
merom Pietkiewiczom etc 1749 Ju
lii 20. dnia od Xd Piarow Rzeszowskich

Ex Gr. Actis

No 24 R.

miothom Braci Rodzonym, oraz

1751 Marca 26

72

August Trzeci z Bozey Łaski Krol Polski Wielki Xiąże Litewski Ruski Pruski Mazowiecki etc Dziedziczny Xże Saski y Elektor.

Urodzonemu Xiędzu Janowi Kantorowi y Prałatowi Zmuydzkiemu Krzysztofowi Podkomorzycowi Xięstwa Zmuydzkiego y samey Małżonkom Szemiotom Braci rodzonym oraz Urodzonym Kazimierzowi y Ewie z Szemiotow Podkamerom Pułkownikom JKMci Małżonkom Mikołaiowi y Elżbiecie z Szemiotow Piętkiewiczom Łowczym Wiłkomirskim Małżonkom Janowi y Ludowice z Szemiotow Sołłohubom Strażnikom Xięstwa Zmuydzkiego Małżonkom In uno consilio et condictamine z sobą zostaiącym ze wszytkich Dobr WW leżących ruchomych Sum pieniężnych ubiq locorum będących przykazuiemy azebyście Obżłtni WW za tym Pozwem przed Sądem Trybunału Głownego WXLtt° w Roku teraznieyszym 1751 w Wilnie sądzie przypadaiącym sami osobami swemi personaliter stawali y we wszytkim na cytacyą Urdz w Bogu Wieleb: Xięży Forquatusa od S° Antoniego Tyminskiego Prowinciała Litewskiego Mateusza od S° Feliciana Gołkowskiego Prokuratora Prowincyi Litewskiey y wszytkich w Bogu Wielebnych Xięży Scholarum Piarum Nowego Funduszu Rosienskiego skutecznie się usprawiedliwili ktorzy WW pozywaią. Mieniąc y referuiąc się do zaszłego z Obżłtmi WW w Trybu. Głł WXL° Procederu

Prawnego

Prawnego de contextu w Załobach pryncypalnych
fusius expresso prozekwowanego a signanter do
posledniey szego Dekretu Trybunału Głowne-
go Wielkiego Xięstwa Litewskiego w R.u 1749
Miesiąca Augusta Dwudziestego Siodmego Dnia
ferowanego ex viktorego iako iuz powziętey przez
Obzałowanych WW Kopij z Spraw wszytkich ultyma-
ney Dyllacyi do przyięcia in principali nego-
tio skuteczney o wszytko Rozprawy do approba-
ty Funduszu od Urodzonych Sienickich Ciwo-
now Retowskich Małzonkow Załuiącym Del-
latorom danego w Trybunale Głownym Wielkie-
go Xięstwa Litewskiego przyznanego y zapi-
sięznego Similiter do approbaty wszytkich
Zapisow Kwitacyinych assekuracyinych
Zrzeczeń Punktow ugodliwych et omnis tituli
Dokumentow pro parte Actorum służących
y należących do obwarowania omnimodae secu-
ritatis Possesyi Dobr Załuiących Dellatorow Dukszty
nazwanych cum omnibus attinentijs w Woie-
wodztwie Wilenskim leżących a bomni Obza-
łowanych WW Impetitione Violentia et Juris
persecutione do skassowania nullitate wszel-
kich Obzałowanych WW Skryptow Papierow
et qualicunq titulo mianowanych Doku-
mentow wespoł z Procederem Prawnym indamnum et
Praeiuditium Załuiących Dellatorow uformo-
wanych y przysposobionych. A za niesłuszn
in solam vexam Załuiących Aktorow wynie-
sionym przez Obzałowanych WW Proceder Prawny, oraz za od-
powiedzi y Pochwałki czynione do wskazania Pan y win

z Prawa Pltgo

Pospolitego distinctim pro qualitate excessus sciągaiąc
cychsię. A ponieważ Obżałowany Urodzony Xiądz Jan
Szemioth Kantor y Prałat Zmuydzki iako Oso-
ba Duchowna excipitur a poenis z Prawa Swiec-
ckiego regulantibus na ktore multoties promeruit.
Zaczym pro demeritis Obżałowanego WJ
do przysądzenia Pięciu Tysięcy Złotych Polskich
Zułtuiącym Dellatorom do wskazania zarąk nawszy-
tkich Obżałowanych WW za niedotrzymanie Przy-
znanym Zapisom WW Do nagrodzenia
Szkod Strat y expens na Prawo z okkazyi
Obżałowanych WW przez Zału-
iących Dellatorow errogowanych y er-
roguiących się. Y Co to wszytko
Co in Termino Juris per Controversias
fusius deducetur, Zachowawszy sobie
Załuiące Dellatores wolną tey Załoby me-
lioratio lub Jnney wyniesienia y do tey łączenia
tym Pozwem Obżałowanych WW adcytuią Pi-
san Tysiąc Siedmset Pięćdziesiąt Pierwszego Msca Mar. 2 PR.

Na Pozew Ziemski
Wodztwa Wileńskiego.

Abramowicz
Pzwow

Ja Jenerał JKMci niżey na podpisaniu ręki mey mianowany, czynię wiadomo
tym moim Relacyjnym podanego pozwu Kwitem, Iż w Roku teraźnie-
szym Tysiąc Siedmset Pięćdziesiątym Pierwszym Msca Aprila
Dnia. in assistentia nobilitatis takowy Pozew de verbo ad verbum
przepisany Wielmo Ichmcm Panom Mikołajowi y Elżbiecie z Szemiothow
Pietkiewiczom Łowczym Powiatu Wiłkomierskiego małżąkom w Maiętności
Ichmcw Bolniki nazwaney w Powiecie Wiłkomierskim leżącey podałem,
y rozprawę przed Sądem Trybunału Gtto Wo Ltto Kaden-
cyi

cyi Urlenskiey Roku 1751. Ad instantiam w Bogu Przewielebnych Imdzieja Torquata á S.to Antonio Tymińskiego Prowincjata Litewskiego Imdzieja Matheusza od S.to Feliciana Łotkowskiego Prokuratora Prowincyi Litewskiey y wszystkich Wielebnych Ichmciow Xięży Scholarum Piarum nowego Fundusu Kopieńskiego determinowanem y Opowiedzianem. Pisan w Kancellaryi ut supra.

Roku 1751. Mca Aprila 10. Dnia Pa Urzędzie Grodzkim Wileńskim Woiewodztwa Trockiego przed Sonatem Imerat Supra wyrażony skutkiem swym Rękoymim pugilaresowym Woznu Trockiego Exhibit Fassion Pater Dekret Ego

Anno 1751 Aprila 10 Dnia Pa Urzędzie Grodzk

August Trzeci z Bozey Łaski Krol Polski Wielki Xiąże Litewski Ruski Pruski Zmuydzki Mazowiecki etc Dziedziczny Xiąże Saski y Elektor.

Urodzonemu Xiędzu Janowi Kantorowi y Prałatowi Zmuydzkiemu, Krzysztofowi Pokomnycowi Xięstwa Zmuydzkiego y Samey Mtkm Szemiothom Braci Rodzonym, Oraz Urodzonym Kazimierowi y Ewie z Szemiotow Pudkamerom Pułkownikom JKMci Małżonkom, Mikołaiowi y Elżbiecie z Szemiothow Pietkiewiczom Łowczym Wiłkomirskim Małżonkom, Janowi y Ludowice z Szemiothow Sołłohubom Strażnikom Xięstwa Zmuydzkiego Małżonkom in uno Consilio et Condictamine z sobą zostaiącym ze wszytkich Dobr WW Leżących Ruchomych Sam pieniężnych Ubiq Locorum będących przykazuiemy Azebyscie Obżałtni WW zatym pozwem przed Sądem Trybunału Głownego WXL w Roku Teraznieyszym 1751 w Wilnie Sądzic przypadaiącym sami Osobami swemi personaliter stawali y we wszytkim Na Cytacyą Urodz w Bogu Wieleb: Xięży Torquatusa od S.to Antoniego Tyminskiego Prowinciała Litewskiego, Matheusza od S: Felicyana Połkowskiego Prokuratora Prowincyi Litewskiey y wszytkich w Bogu Wielebnl Xięży Scholarum Piarum Nowego Funduszu Rosienskiego skutecznie się usprawiedliwili, Ktorzy WW pozywaią Mieniąc y Referuiąc się do zaszłego z Obżałtmi WW w Trybunale GłWXL Procederu Prawnego De

Contextu

Contextu w Załobach pryncypalnych fusius expres
so prozekwowanego a Signanter do poslednieyszego
Dekretu Trybunału GłWXL w Roku 1749 Miesiąca
Augusta Dwudziestego Siodmego Dnia ferowanego,
Ex vi Ktorego Iako Iuż po wziętey przez Obzałłnych
WW Kopij z Spraw wszytkich ultimarney
Dyllacyi Do przyięcia In principali Negotio skute
czney o wszytko Rozprawy, do Approbaty Funduszu
od Urodz Sienickich Ciwonow Retchowskich Mtłkw
Załłm Dllrm Danego, w Trybunale Głownym WXL
przyznanego y Zaprzysiężonego Similiter do Approbaty
wszytkich Zapisow, Kwitacyinych, Assekuracyinych,
Zneczeń, Punktow Ugodliwych et Omnistituli Do
kumentow pro parte Actorum służących y należą
cych, Do Obwarowania Omnimodae Securitatis
posessyi Dobr Załłch Dllrw Dukszty Nazwa
nych cum Omnibus Attinentijs w Woiewodztwie
Wilenskim Leżących Ab Omni Obzałłowanych
WW Impetitione, Violentia, et Iuris persecutione,
Do skassowania Nullitate wszelkich Obzałłch
WW Skryptow Papierow et qualicunque
Titulo Mianowanych Dokumentow, wespoł
z Procederem Prawnym in Damnum et prae
iuditium Załłuiących Dellatorow uformowanych
y przysposobionych A za niesłuszny in solam
vexam Załłch Aktorow wyniesiony Obzałło
wanych WW Proceder Prawny, Oraz za
Odpowiedzi y pochwałki Czynione Do wska
zania Pan y Win z Prawa Pospolitego
Distinctim pro qualitate Excessus scią
gaiących się. A ponieważ Obzałłowany
Urodzony Xiądz Ian Szemioth Kantor y

Prałat

Prałat Zmuydzki Jako osoba Duchowna ac
cipitur â pœnis z Prawa Swieckiego
regulantibus na ktore multoties promœruit,
Zaczym pro Demeritis Obzałłowanego
WT Do przysądzenia pięciu Tysięcy Złotych
Polskich Załłuiącym Dellatorom, Do wskaza
nia Zarąk na wszytkich Obzałłowanych
WW za nie dotrzymanie przyznanym Za
pisom WW Do Nagrodzenia Szkod
Strat y Expens na Prawo z O
kazyi Obzałłowanych WW przez
Załłuiących Dellatorow Errogo
wanych y Erroguiących się. Y Oto wszyt
ko Co in termino Juris per Controver
sias fusius Deducetur, zachowawszy
sobie Załłuiące Dellatores wolną tey
Zaloby Melioratią Lub Inney wynie
sienia y Do tey Łączenia tym
Pozwem Obzałłch WW Adcytuią Pisan 1751 R.u M.ca Marca 20 d.

Na Pozew Ziemski
Woiewodztwa Wileńskiego.

A Abramowicz
Pzwu

Ja Jenerał JKMci. Xięstwa Żmudzkiego niżey na podpisaniu ręki
mey mianowany czynię wiadomo tym moim Relacyinym podanego
Pozwu Kwitem, Iż w Roku teraznieyszym Tysiąc Siedmset Piędziesiąty
Pierwszym, Miesiąca Marca 30. Dnia. in assistentia nobilita-
tis takowego pozwu Stronic trzy, Jedną Wielm.o JmPanu Kazimierzowi
y Ewie z Szemiotow Puttkamerom Półkownikom JKMci małżąkom w
Maiętności nazwaney Szydłow alias Poszokornie w Xięstwie Zmudzkim
Powiecie Rossieńskim leżącey. Drugą Stronicę w Bogu Przewielebnemu
JmXiędzu Janowi Szemiothowi Kantorowi Prałatowi Zmudzkiemu

Plebanowi Szadowskiemu, Krzysztofowi Szemiothowi Ciwunowiczowi Eyragolskiemu Podkomorzycowi Żmudzkiemu y Samey Jeymci małżąkom wsmaiętności Szawlany nazwaney wtymże Xięstwie Żmudzkim wPowiecie Widuklewskim leżącey. Trzecią Stronicę Wielmc Ichmcm Panom Janowi y Ludowice z Szemiotow Sołłohubom Strażnikom Żmudzkim małżąkom wsmaiętności Suliki nazwaney wtymże Xięstwie Żmudzkim y Powiecie Widuklewskim leżącey. Tegoż iednego Dnia podałem y położyłem. Za Którym pozwem, aby ad Instantiam wBogu Przewielebnych, Imxiędza Torquata á Sº Antonio Tymińskiego, Prowinciała Litewskiego. Imxiędza Matheusza od Sº Feliciana Gołkowskiego, Prokuratora Prowincyi Litewskiey y wszytkich Wielebnych Ichmcw Xięży, Scholarum Piarum nowego Funduszu Rossieńskiego, przed Sądem Trybunału Gttº WXLtº Kadencyi Wileńskiey Roku 1751. Stawali, termin złożyłem y opowiedziałem.

Pisan wKancellaryi ut supra.

Jozef Pakowicz Jenerał JKMxa Zo

Roku 1751 Mca Aprila 2 dnia Comparendo personaliter Jenerał supra wyrażony kwit swoy relacyiny Podanego Pozwu Officiose Circa Acta Grodu Mca Zmo Zeznał.

Jerzy Stan Miniatt

JKMxa Zo

Pozew Autentyczny Xięży Parow z WWW. Lutkamerany, Szemiothany y Sołłohubany.

w Dn 1757 Marca 30 Rozsądany

Nº 22

August III z Bożey Łaski Król Polski wielki Xżę
Litewski Ruski Pruski Mazowiecki a Żmudzki Xżę Inflan
y Siewier.

Urodzonym Jeremu Wołłowiczowi Starościc Rzpltey
mu Admonowi Woy wodzi Pinczowi Gród Smolen Xżęt
wyow Sołtwiemu Inflanckiemu Kasztelanowi Trockiemu
Starostom Pinskiemu Rzeczyckiemu Kowalskiemu Xżęt
Kletskiemu y wołynskiemu Xięciom Wasylowi Kostiu
szkowi Janowi Jerzemu Wołłowiczom Wojewodzicom Rzpltey
mu Pinczowi Imość y Synowi Granicznym z Starostwem My
gołskim, z należytościami wszelkiemi Dobr Wo Lubczyckich Cudno
wyckich Jan Pierwszy do tych Dobr Cudnowyckich Pisz Ingrossowy Wo
wskiego Jakim Grandtem Marszałkiem Polskim Sędzim Ziemskim Ma
zowieckim Roku 1753 Sądzie y Assessorskie Xżęc
stwu Ordynacki Swemi Personalnie stawszy, wszystkim Rzpltey
mu y Prawnie Pospolicie wiadomym Imieniu y Potomkom
Xżęcym Spisu tego wyrażonym Imieniu y Kaden
cu Spisu tego wyrażonym Imieniu Swym Wszystkich Starostwa
Mgłowskiego Starszeństwa Swoich Ingrossowych Wo Lubczyckich
Cudnowyckich Starostwa Mgłowskiego prawdziwie Sądowym sposo
bem do Roku 1753 Sądzie y Assessorskie Xżęc
stwu Ordynacki Swemi Personalnie stawszy, wszystkim Rzpltey
mu y Prawnie Pospolicie wiadomym Imieniu Swym Potomkom
Xżęcym Spisu tego wyrażonym Imieniu y Kadencu Spisu tego wyrażonym
Wszystkich Starostwa Mgłowskiego Starszeństwa Swoich Ingrossowych Wo
Lubczyckich

Torquata à Sº Antonio Tyminskiego, Provinciata Litewskiego. Imdy

August ~~Trzeci~~ Dozey Łaski Król Polski Wielki Xże Litewski Ruski Pruski
Mazowiecki etc Dziedziczny Xże Saski y Elektor

y Rachelі x Lithicensizow Lyczynskich

Urodz^m Janowi y ~~Bogumiłowi z Redutow~~ Cperyckym Szyrwinskim
y Meyszagolskim Karolom Matthom Ze wszystkich Dobrow
Leżących Ruchomych Sum Przy ich Ubiegłorum Będących
Przykazuiemy abyście Tym Mandatem naszym Przed
Sądem Zadworznym Assessorskim w R^ku teraz^m 1752 Xdzie
vie Sądy Assessorskie Sądzić Będą Sami osobami Swemi
Personaliter Stanowszy wszystkim na Cytacyą Urodz^m
~~Wielebnego~~ Xiędza ~~Krzysztofa~~ Michała Lopacinskiego odSwię
tey ~~Konsystancyi~~ Superiora y wszystkich ~~Wielebnych~~ Xięży
y x Scholarum Piiarum Rezydencyi Rosienskiey Stan
tecznie y Sprawiedliwie Ktorzy WW Pozywaią
Micniane y referuiące się do Zaszłych Zatob Manife
stow Dekretow y Całego Generaliter Procederu Prawa
go de contextu w Zalobach przytoczonych Expreso Zob
załtni WW Prozekwowanego aspecialiter do ~~Instancyi~~
szego Oczewistego Podkomorskiego y Kom~~ss~~arskie
go w R^ku ~~Teraz^m~~ 1755 ferowanego Dekretu, Intuitu
Ktorego do obwarowania Omni modum Securitatem
tem Gruntow Łąk Lasow Sianozęc Zaszłym Dekretom
Przy Za dzonych Tabel Dobr Wszystkich Zatch Dekretow
Inactu ~~allegatorum~~ Possessionem Zostaiących oraz ~~Tabu~~
y Podanym Zbiorom Dekretom Wonychże Mieszkaiących
ab omni Obtentych WW Impetycione et ~~Molestacyą~~
do Aprobaty tegoż Dekretu Oczewistego Podkomor
skiego y Kom~~ss~~arskiego Zewszystko w nim Wyra
zona rzecz oraz Dalszych Wszystkich Spraw Zapisow et
omnis tituli Dokumentow wespot z Procederem Prawa
pro parte actorum Stuszczym y należących, do wsche
zania Pany Win Kontrawencyinych Apellacyinych
~~Zwatkowych~~ y Innych Ex merito accionis z prawa Się
gaiących ich Do nagrodzenia Szkod Krat y Expens na Pra
wo Zobazy ~~Obzałtnych~~ WW przez Autorow Exrogowanych
y Exroguiących ich Tudzież y Oto Wszystko co Interminо
Iuris per Controwersias fusius deductum Będzie Salua
tey Zaloby Meliorationc Lub Inney Wynieszenia Stin
uum Tczenia Tabel Dekretow tym Mandatem
Pisan ~~Roku~~ Roku Mca Iuny 28 Dnia

Na Mandat JK Mci
Sądow Zadwornych Assessorskich

Gedeon Tolenski Pisarz
Sądow Zadwornych Assessorskich
JK Mci

Roku 1756 Mca Julij 2 Dnia Jenerał Jego K Mci
zey na podpisaniu Rzeczney Wyrazony Zadowego Man
datu Kopią w Sprawie WBogu Przewielebnego Imcdzi
dza Krzysztofa Lopacinskiego Superiora oraz Wszyst
kich w Bogu Wielebnych Ichmciow Xięży z Kolarum
Piiarum Rezydencyi Rosienskiey. Przy Aronice Szlachty
Panach Kazimierzu y Jacku Wereszczakach Wielkim
JPP

Sąd ny

W JPP Janowi y Bogumile z Redutow Eperyceszym Szyrwinskim y Meyszagolskim Starostom Małżkom w Mawtnowie y Dworze Ichmc w Meyszagola rozwanym w Woywodztwie Rytuowanym Wilenskim Oczewisto w Ręce Podałem Zakturym Rozprawę Przed Sądem JKMci Zadwornym Assesorskim Determinowałem Pisa Daty ut Supra

Mandat do podania w JPP Eperyceszym Szyrwinskim y Meyszagolskim Starostom 1755 M 4 Julii

Wprawie JKd Pianow Rosienskich

1755 Julii 4

dzieńe maiących Sami personaliter stanowiąc [illegible]

August Trzeci z Bożey łaski Król Polski Xiążę Litwy
Ruski Pruski Mazowiecki a Dziedziczny Xiążę Saski y Elektor

Urodzonemu Janowi y Rogumile z Reduttow Eperyassym Starostom
Szyrmu y Myszagolskim Zrussyskich Dobr W Wielczych Ru
chomych Iurn pieniężnych ubiq lororum będących przykazuiemy
abyście Latym Pozwem Mandatem Naszym Assessorskie w
nolescencyach od Nas wydanych w Roku 1756 w Brzesciu Sa
dzić się maiących Na Sytacyą y prawne poparcie Xiędza Hie
dza Chrystofora Zopacinskiego Superyora Rosinskiego. Xiędza Ma
teusza Gothouskiego Prokuratora Prowincyi Litewskiey Soc Pij y in
nych Całego Collegium Soc Pij Rosienskiego Sami osobiście swoie
mi stawali którzy Wiernose Waszę Mandatowi o niesłuszne y
gwałtowne uzurpowanie y przywłaszczenie sobie gruntow do Ziemskich
Szlacheckich do maiętności Dobr Xiążęcych Xiążey Starow Rosienskich
Fundussowych Naturalnych a Wiernose W. do Starostwa Myszagolskiego
iniquissime sine przytaczaią, Ziemskie Dobra uzbliwicie y Rosiadcae
y Lubo Dekretem Podkomorskim y Kommissarskim wyżey pomienio
ne Lasy grunta Sianoże w Roku 1755. do Maiętności Dobr
Są przysądzone et in Actualem Possessionem Xiąży Soc Pij podane
Wiernose Vra nah W. Starostwie Myszagolskiey według dawnego Swego zwy
czaiu Violenter per expulsionem y gwałtowne bronione używanie
wolnego przysądzonych gruntow do Maiętności Dobr Za
braniaią y Sami onych Zażywaią, przez co poenas legum Contra tio
Violatoris et iniquos Possessores alieni fundi incurrys. Zaczym W.
Xiążęca Mość Rosienskiego W W. mandatu do Appro
bat Xiąg nowego Fundussu Rosienskiego W W. mandatu do przysądzenia gruntow
Xiąg Podkomorskiego y Kommissarskiego Dekretu. do przysądzenia
Lasow Siano że przez tenutorow Myszagolskich Violenter do Dobr
natężych Zabranych, y do Starostwa Myszagolskiego przytaczonych a
in Virtute Praw dawnych na Podkomorskich y Kommissarskich Sądach
Sprobkowanych y ustanowionych Dekret Instrowanych y wpisanych, do Po
dania tych gruntow in Actualem Possessionem do Maiętności Dobr Xiążęcych
termino ubezpieczenia prefixo, do Zaptowania Tych gruntow fruktu
sikuiąc Za ustysłkie lata przez które W Myszagolskiey Possessyi będą
Sine Zostawały a Possessorowie Maiętności Dobr pożytnie y inne Grzy
iniquo Rzeczy Pluy opłacywać przez ustysłkie lata maiąc, do Uchylenia Niebu
szney Apellacyi od Podkomorskiego y Kommissarskiego Dekretu. do Zapta
cenia tuż apellacyinych od tego Dekretu do nadgrodzenia Expens Praw
do Zaczęcia tey Sprawy wydanych a Specialiter teraz Motivo tey Apellacyi
Zonych y pochodzących Za niesprawiedliwego Tych gruntow Zabpstowa
nie Lasow y Pukcy do przysądzenia Pen y inne ex Merito actionis de
legi Sczegarzonych Xiąg tego ustysłkiego Sądow et Possessorskich sus
deduch Salva Melioratione tey Zaloby lub innych wynieczenia y
do tey Sprawy Tales W. Xiążęca Mość Xiążowanych W W tym Manda
tem Adytuiąc. Pisan Roku 1755 Nouem 20

-130-

1765 9bra 20
Mandat Wsprawie JXX Pijarow
Rosienskich po JPP Eperyaszych
Matthow.

niedawne

Po Tu 7

August Trzeci z Bożey Łaski Król Polski, Wielki Xiąże Litewski, Ruski, Pruski, Mazowiecki etc Dziedziczny Xiąże Saski y Elektor

Urodzonym Janowi y Bogumile z Rodułtow [illegible] Ścisłickiey Ekonomowi Starostwa Mozyrskiego y Mayszagolskim Starostom mianom Generalnych Dóbr WW Leżących Ruchomych Summ przynależ. ratione Locor będących Przykazuiemy Abyście zaley tym Mandatem naszym przed Sądem Zadwornym Assessorskim w Roku teraźnieyszym 1756 za wydanymi iuż Universałami w Warszawie Sądzenie maiącym Sami personaliter stanowszy wszystkim na Cytacyą Urodzonego Xiędza Krzysztofa Łopacińskiego Doktora y wszystkich Urodzonych Xiędzy Scholarium Piar Fundacyi nowey Rossienskiey skutecznie usprawiedliwili. Którzy WW pozywaią Mieniąc actionem Dekretowi oczepistemu Podkomorskiemu y Komisarskiemu wroku immediate przeszłym Tysiąc Siedmsetnym pierwszego pierwszym feruanemu od którego Obżtni WW vroczystey nieiuszney appellacyą, Lite prosequować niechcieli, do finalney konkluzyi sprawy z Xięgami Dellowi nie przypuszczaią. A sub pretextu takowey vroczystey przez Abżtnych WW Appellacyi, krzywdy czynią, z Granstow, Łąk, Lasow, Xięgi Dellow przynależących uzurpuiąc. Dalsze szkody, straty y expensa Prawne Xięgi Causaro intendilis. Oco Xięgi Dellow chcąc z Obżtnich WW iuxte experiri ante omnia do approbaty Dekretu Podkomorskiego y Komisarskiego wespot Zdalszymi dokumentami y procedere prawnym pro parte actorum stanowiących y należących do przyszłego domowstwa wszelkiego złego Lasu Dekusowskiego natychmiast granicie przynależących y wykudowanego y do obserwowania omnimodam securitatem Dóbr Xięgich Dellow Dukszty nazwanych cum suis attinentiis w Woiewodztwie Wileńskim leżących, ab omni Obżtnich WW impetitione et violencia do przyszłego personalney rozprawy przed Sąd naszym Zadwornym Assessorskim, do wskazania Pan y win Appellacyinych y innych ex merito actionis z Prawa z ciążących ich do nagrodzenia szkod y strat prawnych Zo kazyi Obżtnich WW crogących ich y oto wszystko co za przynależy pro Lite fusius est expressum, a in termino juris per Contrauentias deducto będzie Satisfactia na ty Zaloby melioratione reseruata, lub inney wynieszenia et in unum Łączenia Xięgi Dellow tym Mandatem Naszym Adcytuiemy Pisan tysiąc Siedmsetnego pierwszego Trzeciego Roku 7ma Septembra Pierwszego dnia

Na mandat Sądowy Jeżeli
Zadwornych Assessorskich

Godeon Jelenski Pisarz
Skarbowy WXL Podstarosci Mozyrskiego.

Ja Jenerał JKMci niżey na pod pisaniu ręki moiey wyrażony Zeznawam tym moim relacyinym Podanego mandatu kwitę iż w sprawie w Bogu Przewielebnego JMci Xiędza Krzysztofa Łopacinskiego Rektora y wszystkich w Bogu Wielebnych JMciw Xięży Scholar. Piar. Collegium Rosienskiego, takowego Mandatu kopię Wielmożnym JMciom Ppom Janowi y Bogumile z Rodułtow primi thori Siesickiey Eperieszym Starostom Szyrwinskim y Meyszagolskim małżonkom przy stronie Szlachty PP. Filippie, y Bonifacym Wierpwianskich w Roku teraznieyszym 1756 Mca Septembra Dnia. w Maiętnosci JMciow nazwaney w Woiewodztwie Wilenskim Sytuowaney Oczewisto podawszy Rozprawe przed Sądem JKMci Zadwornym Assesorskim Zawydanymi już uniwersałami Roku teraznieyszego 1756 w Warszawie Sądzić się maiącey determinowałem Pisan Roku Mca y Dnia ut supra

1756 Zbra 1 Dz

Kopia mandatu
na assessorya.
1736
w sprawie JXX Pijarow po JPP
Eperyaszych Matthew

No 11 Z

August III z Bożey Łaski Król Polski
Wielki Xiążę Litewski Ruski Pruski
Ca a Dziedziczne Xiążę Saski y Elector.

Urodzonym Jasowi y Bogumile Eperyc
szym Stom. Szyrwintskim y Mayszagol
skim intymuiemy WW Ażebyście zatym
Pozwem mandatem przed Sądem naszym
Zadwornym WoXa Pa Pami Osobami
Swemi stawali Na Cytacyą Wiel. Xa.
Krzysztofa Łopacinskiego od S. Konstancyi
Superyora y wszystkich Wielebnych XX Pianow
Conwentu y Missyi Rosienskiey Scholarum
Piarum ktorzy WW pozywaią mieniąc ante
Omnia de Approbaty Praw Dokum
mentow Hereditatis ograniczen
& cuiuscunque Translacyi Delatori
bus służących tak ante & post
Unionem Viâ Legitimae poses
sionis do Złych Delatorow przy
Błey, do Approbaty posessyi Wie
czystey nie tylko Całey Maiętności
Dukszty nazwaney Funduszowey
Cum Omnibus attinentiis ale też
Specialiter Szedziski Urolczysz Wiele
bniski Folwarku Tawginiany Dygryszki
alexiawszczyzna Bobkowszczyzna Strokiszki
Walentynowszczyzna do Pryncypalney rozpra
wy

pedtay Statuta WW. Pp. et Secun
dum rem Judicatam Decretoriam
que Sententiam Urodzonego
Jedli Podkomorzego Lidz
kiego Powiatu y Urodzonych
Komissarzow od Nas in Eadem
Causa Naznaczonych intamina
te atq Inviolabiliter Circa Secu
ritatem Possessyi Uznania y Waro
wania do Pokarania Panami
pro indebite mota & interposita
Apellatione do Approbaty Dekretu
Komissarskiego y Podkomorskiego
in Omnibus onego Punctis do
Uznania Kalkulacyi Weryfikacyi de
fundis nullo Jure Possessis do Refu
zyi takowych Nulliter partycypowa
nych et fundis Actorum Intratt. do
Skassowania wszelkich WW. in Damnum
& praejudicium Actorum Zaszłych
& quocunque titulo Ufermowanych
Dokumentow y oto wszystko co czasu
Prawa fusius Circa Incidentiam
Actoratus probabitur Zaltec Debatores

WW ad praesentem Pozwem Man-
datem Salva Eiusdem Citati-
onis tam in toto quam in parte
Mediatione Lub Oney do drugiey Po-
zewney Mandatowey Dałoby Łączenia
Cytuia Datt Roku 1758 Mca Augusti
3 Dnia

Ja Jenerał JKMci infra scriptus zeznawam tym moim Relacyinym po-
danego Mandatu Kwitem iż w Rku teraźn. 1758 Mca Augusti 30 Dnia
w Sprawie w Bogu Przewielebnego JMci Xiędza Krzysztofa Łopacinskiego
od S. Konstancyi Superyora, y wszystkich w Bogu Wielebnych JJ.
Xięży Scholarum Piarum Rezydencyi Rosieńskiey takowego Man-
datu Kopią Wielmożnemu JchMciom JJ. Janowi y Bogumile z Redułtow
Eperyeszym Szyrwinskim y Meyszagolskim Starostom małżonkom
w Mieście JKMci Wilnie w Stancyi JchMciów przy Stronie Szlachty
PP. Jacku y Bonifacym Wierpuciańskich Oczewisto w ręce po-
dawszy Rozprawę przed Sądem JKMci Zadwornym Assessor-
skim w Warszawie sądzić przypadaiącym determinowałem Pisan
ut supra.

Josef Antoni Strzodowski JJ. Pottaszny [illegible]

Rku 1758 Mca Aug. 30 Dnia na Urzędzie JKMci Grodzkiego
Wilenskiego comparendo personaliter Jenerał Supra Scrip-
tus kwit swoy relacyiny podanego mandatu officio-
se zeznał. Susiecki Sawaniewski SSKJ Wilen.

R.o 1758 Augusta 30 d.

Mandat do Assessoryi

w Sprawie JJ.X. Piarow Re-
zydencyi Rosienskiey

z WW. Eperyeszami Szyr-
winskimi y Meyszagolski-
mi Starostami mlkney

Folio 274. Nro 264.

No 19 P.

August Trzeci z Bożey Laski Król Polski Wielki Xiąże Litewski
Saski y Elektor.

Urodzonemu Janowi y Bogumile z Redutow Eperyeszym Szyrwinskim y Mysziagolskim Starostom Małżkom. ze wszytkich dobr w Xięstwie Litewskim leżących Ruchomych sum pieniężnych ubiq locorum będących przykazuiemy ażebyście za tym mandatem naszym przed sądem Zadwornym Assessorskim w Roku teraźnieyszym 1758, gdzie się sądy Assessorskie sądzić będą, sami osobami swemi personaliter stanowszy we wszytkim na Cytacyą Urodzonego Wielebnego Xiędza Krzysztofa Lopacinskiego od Swiętey Kathedralney Superiora y wszytkich Wielebnych Xięży Scholarum Piarum Rezydencyi Kozienskiey Kuteczniki się usprawiedliwili, którym w to pozywaią mienige y referuiąc się do Taszłych Zalob manifestow Dekretow y Całego Generaliter Procederu sprawnego de Contextu w Zalobach prybcypalnych expresso Zobrzim. Wod przetkowanego, a specialiter do poślednieyszego Ocrewistego Podkomorskiego ich Kommissarskiego w Roku 1756 ferowanego Dekretu Intuitu którego do obwarowania omnimodam securitatem Gruntow, Lasow, Siana, Rzek y poddanych z Domami swe pobudowanemi Xięży Oltrim przysądzonych, Tak też z Dobr wszelkich Xięcych Oltorow in Actuali ab Antiquo possessione Zostaiących, oraz Ludziom y Poddanym Xięcym Oltrim w onych że mieszkaiącym ab omni ab Xięcych Impetitione et Violentia do Approbaty tegoż Dekretu Ocrewistego Podkomorskiego y Kommissarskiego ze wszytka w nim wyrażoną rzeczą oraz dalszych innych spraw, Lapizow et omnia tituli Dokumentow wespot z procederem prawa pro parte Actorum służących y należących do wzbadzania Peny winnych ex merito Actionis y Prawa się zaięcych się do nagrodzenia szkod, strat y Expens na prawo z okazyi obXięcych Xięcych Wod przez Aktorow erogowanych y erogiących się, Ludzi do nagrodzenia pro usu fructu, y ob wszytko co in termino Juris per controversias Facius deducitur będzie salva tey Zalob melioratione sub innej wynieszenia et in omnem Egzercita Xięcia Oltrim tym Dozwem adycyuia Dzian 1758 Roku miesiąca Dnia

Na mandat Jo Krol mści
Sądow Zadwornych Assessorskich.

Gdzie Jestemski Pisarz Sądow
Zadwornych Assessorskich z Jo
Krol mści.

Roku 1758 mca Dnia Ja Generał Jo Krol mści niżey na podpisaniu Ręki moiey wyrażony tabowego mandatu kopia w sprawie Bożey Przewielebnego Jmci xiędza Krzysztofa Lopacinskiego Superiora Oraz y wszytkich w Bożey Wielebnych Jmci xięży Scholarum Rezydencyi Kozienskiey przy stronie Szlachty Panich Krużu z Jachcha wierzytelskich Wielmożnych Jmci Panow Janowi y Bogumile z Redutow Eperyeszym Szyrwinskim y Mysziagolskim Starostom Małżkom w Małżnowi y Dworze Jmcion Mysziagolskim nazwanym w Woiewodztwie Wileńskim Sytuowanym oczewisto w Ręce podatelki tabeli mi prawe przed Sądem Jego Krol mści Zadwornym Assessorskim deserwowałem Pisan Daty ut supra.

Mandat do podania WW
Jchmciów PP. Eperyeszyn
Szyrwinskim y Kreyszagolskim
Starostom
1758

No 12 Z.

Ja Krzysztof Białłozor od Swiętego Woyciecha
Kleryk Nowicyusz Zakonu Szkolarum Pia
rum na Swiecie zaś Krzysztof Białłozor
in assistentia w Bogu Przewielebnego Jego
mości xiędza Torkwata Franciszka Tymin
skiego od Swiętego Antoniego Exprowin
cyała Prowincyi Litewskiey, pragnąc jak
naylepiey y jak naydoskonaley Bogu
służyć in Religione Sacra, ia do Swię-
tey przez solenny Słubow obowiązek spo-
łobiąc się Professyi przed nastąpieniem
której maiący liberum jus disponen
di własnością swoią niniejszy Zapis
czynię dobrowolny nigdy nie odmien
ny, bo ani z przymusu ani nama
wy żadney juxta praescriptum Sa
crorum Canonum nec non Juris
Civilis et signanter Statutorum
Regni Polonie Magnię Ducatus
Lithuanie jawnie wyznawam
każdemu teraz y w potomne cza
sy wiedzieć o tym potrzebuiącemu
iż Ja wyż mianowany Krzysztof
Białłozor maiąc własney Sum-
my moiey Dwa Dzieścia Tysięcy
Złotych Polskich z dobr Oyczystych
macierzystych spadkowych et quo-
cunq; tytułu mnie należących od
Jaśnie Wielmożney Jey mość Pa-
ni Katarzyny z Białłozorow Oginskiey

Starościney Dorsuńskiey Siostry moiey rodzo-
ney do rąk moich oddaney y odlicz-
oney oddałam wszystkich od po-
mienioney Summy ex directa
et Collaterali Linea krewnych mo-
ich a na Collegium Wileńskie
Prowincyi Litewskiey Scholarum
Piarum ogulnie wszystkę tę Summę
Dwa dzieścia Tysięcy złotych Pol-
skich daię daruię y zapisuię. To zaś
sobie waruię aby z tey Summy, Dzie-
więć Tysięcy złotych Polskich poszło
na erekcyą Kościoła wileńskiego
tychże xięży Scholarum Piarum,
z drugich zaś Dziesięciu Tysięcy aby
mnie ad vita tempora prowizya
kościelna wyznaczona przez Po-
łożonych tegoż zakonu Scholarum
Piarum corocznie dochodziła. Sum
ma zaś Dziesięciu Tysięcy złotych
Polskich która za wolą Swiątey pamię-
ci Matki moiey Dobrodziki Anny
z Oginskich primo voto Białłozoro-
wey Starościney Kiernowskiey secun-
do voto Judyckiey Kasztelanowey Wi-
leńskiey zapisałem na Collegium
Lidzkie Scholarum Piarum aby po-
Jaśnie Wielmożna Jey Mć Panna
Antonina z Białłozorow Oginska
Starościna Dorsuńska Siostra mo-
ia rodzona odebrana z rąk Jaśnie

Wiel-

Wielmożnego Jmć Pana Jana Judyckiego
Kasztelana Pinskiego y oddana była te-
muż Collegium Lidzkiemu Xięży Schola-
rum Piarum, teraznieyszym zapisem
obowięzuię. Xięża zas Scholarum Piarum Fun-
dacyi Lidzkiey odebrawszy Dziesięć Tysięcy Zło-
tych Polskich, tenebuntur perpetuis temporibus
osm Mszy co miesiąc odprawować za Duszę
Anny y Mateusza Białłozorow Rodzicow y Dobro-
dziejow moich. Ktoremu to insistendo dobrowol-
nemu Zapisowi moiemu in Casu Contraventio-
nis ieżeliby iakowa w tym od Siostry y od Krewnych
sub quovis titulo do mnie regulujących się nastą-
pić miała turbacya, tedy na każdego z nich ten
zapis naruszaiącego vadium ważność rzeczy za-
kładam, y Forum Ubiquinarium do odpowiada-
nia termino peremptorio naznaczam. Gwoli
czemu ten moy dobrowolny zapis z podpisem rę-
ki własney y z podpisem rąk Jchmć Panow Pie-
czętarzow ustnie y oczewisto odemnie uproszo-
nych w Bogu Przewielebnym Jchmć Xięży Schola-
rum Piarum Prowincyi Litewskiey dałem
w Pinsku Dnia / miesiąca Czerwca Ro-
ku Tysiąc Siedmset Piędziesiątego Dziewią-
tego.

August Trzeci z Bożey Łaski Król Polski Wielki Xiąże Litewski Ruski Pruski Mazowiecki etc Dziedziczny Król Saski y Elektor.

Uroż: Franciszkowi Komorowskiemu Strażnikowi Pcu Wiłkom: qua opekunowi a Uroż: Janowi Franciszkowi y Ignacemu z Kiersgajłow Siemiathom Ciwonowiczom Potowskim iako attorom Ludwik Uroż: Kmitowi y Ewie z Siemiathow Lutkamerom Pudzkowni kom Skmci Attkom Stebiecie z Szemiathow Pudzkiewiczowej Lowczyney Wiłkom matce Ludwikowi Pudkiewiczowi Synowi z dokładem opiekunow Uroż: Ludwiczé Siemiathow Sołtykowey Strażnikowey Mtwa Imuy dzkiego z dokładem Potomstwa iakoż y opiekunow obu Wł: Uroż: in Una Consilio et Conditamine z Sobą zostaiących za wszystkich Dob leżących Ruchomych Simpatinych ubiegłych bydź mogących prynależnemi acz ysc zabyn pozwem prod Sądem tymbarskim Pcu Wł: Litt: Ruskim teraźnieyszym 1762 w Wilnie Sądzie prynależących Sami personaliter sta nowszy we Wszystkim na Cytacyą Uroż: Wielobrd Sędziego Augustyna Sołtanowicza Pułkownika y Wszystkich Uroż: Wielobrych Xięty Scholar Panem Collegium Reformackiego skutecznieyszą uprawę Pisarzi Który Uroż: Pcu pozwu się nie stawuiąc y reformuiąc się do Zapisanych in Antecessum Imanie now Jakob Zapiatowo Dekretow Dkładowych Ostrzeżonych y Całego generalitet processu prawnego Lokalnych instantiam Wł: Dlnow jakoteż ad instantiam teyże wszego Uroż: Ludwika z Bonetow Siemiackiego Ciwona Potowskiego z Obligami Uroż: y Antecessorami obu Wtnych Uroż: w Trybunale gdWdztwa Dzkiego Contrakt prostakowanego Ja Cataski nego Uroż: Kmystka Wda Brzeski Samuel Podkomorzy Wileński y Jan Dzisiat Ziemi Brzeski Komorowscy Braia Rodzoni maiąc Realne Dobra swoie Dziedzine prynależne y Zastawne wrotnych Wzwach y Mark Wot Litt: sytuowane iako to Uroż: Kmystek Komorowski Wda Brzeski Imkci Dobki w Pcu Wilkom Bystrzyi Uroż: Potoci Dziedzicznych a Inszi Dakstt w Uroż: Wileń: Uroż: Kmitowey wiecznosci nabytey

nabszy Urodz: Jan Samuel Komorowski Podkom: Wileń: Intkii
Radzistowski y pomarły w Sie Witkow: Intkii Bielky w Woj:
Wileń: wieczystych Dobr Rayskan w Pomnie 3000 Złot: zosta
wnych, a Urodz: Jan Komorowski Pisarz Ziem: Trocky Intkii
Konowalowa w Woj: Brzeskim Dwudziestey y Jednych Dobr
był Aktorami y Exekutorami. Cir Urodz: Anny z Sta Wa Bra
zi y Jan Pisarz Ziem: Trocky Komorowscy byli Stron
Urodz: Jan Samuel Komorowski Podkom: Wileń: mając
in voto Urodz: Katarzyną Rayecką Marszałkowną Lidzką
Ufiarował dwie Corki Urodz: Ewę y Teresę Komorowskie
Podkom: Wileń: Pod Ich Lata Tym Urodz: Samuela Komo
rowskiego, Jona oney Wydaiąc in Connubia Corki swoie Urodz
Ewę Komorowską za Urodz: Marcyana Dąbrowskiego Sta Sta
rosc Marszałka Wileń:, a Urodz: Teresę Komorowską
za Urodz: Woyna Stanisł: Podkom: Zmuydzkiego ome
tnaczney wyprawy parafernalne po 60000 Złp Corkom
swym Dała. Czyli Ciało Cir: za Connubium Urodz: Anny
Stanisł: Małżo swey Urodz: Teresie Komorowskiey
Starostkowey wzaiemnie Testuiących Dzieci Ilek Pet:
tapital Dong y Dobra wszystkie po tymże Urodz: Samuelu Komo
rowskim Podkom: Wileń: na te Dwie Corki oney Ewę Dombro
skę y Teresę Starostkową Komorowskie iako naturalne Sukce
ki spadły. Ktory gdy Urodz: Anny z Sta Komorowski Wa Brzeski
bez potomney exintestate utnarł Dobra oney iako to Intkii Sy
stryja Urodz: Janowi Komorowskiemu Pisarzowi Ziem: Trocky
Bratu Rodzonemu Intkii Widoki Urodz: Ewie z Komorowskich Dąbrow
skiey a Intkii Dubiszky Urodz: Teresie z Komorowskich Starosto
wey Synowicom Rodzonym iure Successionis Dostały. Ktore
to wszystkich Dobr po Urodz: Anny z Sta Komorowskiey Wdzie Brze
skiey po tostałych Urodz: Jan Komorowski Pisarz Ziem: Trocky
z poniższych Exkuzacyi trzech Synowcami swemi Urodz: Dombro
wskiemi y Starostkowskiemi ad vitandam Lamperia był Exekutorem w Te
stamencie tas pozwolonego ad Vitalitium w Roku 1710 tey
Expt 24 Octobry y w Expert Złp Wil: Exkuzyi Prawem wcza
sto Inscrtym Darowany Intkii Widoki w Sie Witkow: na
Cześć Urodzonej Dąbrowskiey Dostała, a Intkii Pisarzowi
Woj: Połockim tosze należących Urodz: Teresey a nowey Ewie
z Komorowskich

Stomorowskich Dombrowskim na teraźnieyszym Podolu capell Marszałkom Wiłkom Smiłkom wieczności zapisał oraz wszystkie zapisy exspect Urodz: Anny z Jerlichów Stomorowskich Stanisławowey Potockiey Smigielskiey Smiłkowey Smiłkom Dubrowskim w Urodz: Woiewodztwie Smoleńskim Summy Kwartalney Tysiąc Złpol ukontentował. Item także Urodz: Stanisławowi Smiłkowi osobliwy Dał zapis wyrolił. Lecz Urodz: Anna Stanisł Podkom Smigielski Supremo do takowey zapisu ingressu prejudicium Tey sumy Urodz: Jerlichowey Stomorowskich Stanisławowey powtorny zapis Tytułu prawo wieczyste Darowne na Dobra Dubrowne Smiłkowe na 20 Dni Otwy y w Trybunał przytrzymał wyrodzonemu exspectancie ale by potomstwo Tegoż Urodz: Stanisława Dobr Dubrowskie nabyło Dalsze dysponowanie Tenże Urodz: Anna Stanisł podkom Smigielski pozostawuie Smiłkowi Dubrowskiemu Urodz: Jerlichowi Stomorowskiemu approbował Tenże Urodz: Anna Stanisł Podkom Smigielski in Actu przytacza Hr Smiłkowa swoią Urodz: Jerlichową Stomorowskich Stanisławową protestował się nowo Dwoch Dzieci Urodz: Krzysztofa y Magdaleny Stanisławow oraz tymi Corki Ciotecznemi in tempore in Dota Pułkownikowey Stanisławowey Pułkownikowey y Ludwiki in Dota Sołtykowey Stanisławowey Podkomorzyney y Podkomorzankom Smigielskich ad Dies Zapisywanych Tenże mian Dwie Dobra swoie Stawiskie Rakowy Bykowyskie Drewniane Stawiany y inne Leż Smiłkie Stawiskie Urodz: Pułkownikowi, Rakowy Urodz: Sołtysowi, Bykowyskie Urodz: Sołtysowey wi wieczności przekazał. A Smiłkie Drewniane Stawiany Urodz Magnuszewskiemu w Summie 3000 Złpol zastawił przytym Dobra Smiłkie swoie, oraz Akcyzy Złote Srebro, Ruchomości y Dług rozmaity wał Drugiegroszował y z Summy Rzeczonych Tysiąc Złpol Tenże swoy należący stracił a tak Dobra swoie y Tenże swoy retrospektywny y Tey Tenże Urodz: in minorennitate Lata Tey Dzieci Tey Ladnego Sprzeda Do Testamentaryi Życia Testamentary Sam Dispositorem Post Fata Którego Urodz: Teresa Stomorowskich Stanisławowa Podkomorzyna Smigielska Chuć mieć Dla Siebie y Dla Dzieci swoich Spokoyne przytulenie, przez Starania Urodz: Ludwika Stanisławskiego Cioteczna Rodzonego z Dobrodzieiem Summy Omogot Tenże Dług 3000 Złpol z Retrytem Kwitu Tegoż Testamentary Dzieci Smiłkowey Drewniane Stawiany odkupił y wyprosił swoią obyta in subsequenti Tey Urodz: Teresa Stomorowskich

z Komorowskich Siemiathowa Pod Komorzyna Imci Pska do
Salasz in Secundum Thorum Urodz. Ludwikowi z Bonarza Sie-
nickiemu Cwonowi Retowskiemu Ktory to Urodz Ludwik
Sienicki Cwon Retowski miał z matki Dobra swoie zakoto
wskie Cyz i Duski Stawkety y Zeyzow nazwane w Sie Upis-
kim y Mtwie Imcyzkim Leżące oraz nieruchomą Substancyą
w Stawie Srebrne porządku Apparencyi y Wszelkich Inwen-
arzy przytym Summy wrotnych Dobitorow będące y przy-
wodzące prawo tenże Urodz Sienicki posiadłe potym y
mieniony Mat Zofią swoią Mtwie Wdowę Wsyscy tey
gizkiski nazwany Urodz Strassewskiemu Pod Sąd Pod Upis
skiemu wieczystą przedawszy przyszłemi lata z Mtwie
wtymi Złtymi 3000 Złpol na okupne Dziewięciorych Sy-
now przez Leta swoie Zamężniony Exdytorom tegoż
ciał y in toto onych uspokoił Urodz Siemiathom y Siemio
thowom Pawłowi y Katarzynie swoim na Dutach
oraz pro bitte et amicte y na Inne Wszelkie potrzeby
z Substancyi swoiey Do proprio Inwentarzowanego Spendował Syn
modum Testy Urodz Krzysztof y Jan wszyscy in Secundi
Stato będący Siemiathowie Pod Kom Imcyzcy Synowie
Urodz Sienickiey czyrimo thoro spłodzeni y przysłuchaiąc
Competentiam annos Lowt Testy Krzysztof Lat 24 a Urodz
Jan Lat 20 maiący z Urodz Ludwikiem Cyclymcem y
Leciem Komorowskich primi voti Siemiathowa Matką
Sienickimi Cwonami Retowskimi Matkami przyszłe
Stanych abstrag parte przypadło Tak Specialiter przy tym
Stronom Exhibitoiey Siemiackie Actio Cyclymskim Stanęło
w Postawstu Rto 1729 dnia 17 Pmca Contenta Combinatorum
między sobą umowili Które postrzeżone przywodzą do Sa
ku Rto 1729 Maia dnia 29 Dto pisany a w Rto 1729 Jan Ur.
Do w Lowt Imcyzk: przytym Dobrowolnym wyż Dnia
Ito Kwitacyinym Zapisom adnotacyom interesse Dany Urodz Jana
Komorowskich Lono Siemiathowa exprost Sienicka Cwono
wa Retowska exzyskawszy Sobie tyż to do Wolney Dyspozycyi wiecznie
Mtwie

mtkie Dubiest w Woj: Wileń leżący pmytym 1000 Złpk oraz
3000 Złpk za Odkupno z Lastawy mtkie Drewnianych Sławan mcy
mcta swego Urodz: Ludwika Siemieńskiego Laptawanych relacyi Jas
Summy 60000 Złp wnieśienia swego takowy y Summy 50000 Złp my
wiankowych Urodz Siemiathom Synom swym wtkrzitd Lapisy na
te Summy Stutące onym od Dat, iż Dom mtkie in posessione swa
będące Bolniki y Possessorie zbożem Bydłem y wszelkim sprzętem
gospodarskim do wieczystey possessyi tychże Synow swoich postąpi
ła Dotychczas natychmiast mtkich y naimnych Dobrach pmot Testego
Urodz Anny Siemiathy pierwszego mcta Sobie opisanego oraz
wszelkich Dobr w tych swoich Summach Inwentarzu Obligi Lapisy
Dokumenta y Sprawy wszelkie Imienowi Siemiathowskim na
rotne Dobra stutące takowi Złoto Srebro Cyny miedź Zboża y Rucho
mości wszelkie, postąpiła Testem pierwszego mcta swego Urodz Anny
Siemiathy potwierdzonym Synom swym od Dat do wszy
stkich mtkich Oyczyzna y matki testystkich generaliter pretensyi
Kwitując mtkie Sławiany murowane pro vitae dominae Siostr
swoich Urodz Ewy Elżbiety y Ludowiki Siemiathowien postą
pili y takowe mtkie ad Dispositionem matki swey Urodz Siemie
thowey od Dat w tychże Dom tak statutu się Intrat na Supplement tychże
Sióstr swoich z Dóbr Sławian murowanych pmychodzących wsi
od tychże Dóbr wstawach będące Urodz Siemiackim mtkim odkupo
wać pozwolili Domu nie będąc sufficienter do Laptowania Summy 9000
Złpk na Drewnianych Sławianach Urodz Siemiackim należący
pmyjąwszy Dwie Wioski Ratkowy y Bartłomiej Jure Hypotecario
Te mtkie Drewniane Sławiany y Wioski Urodz Siemiackim
Inwadjowali od Sióstr swych Lastępować cum in alijs
Contentis Dotrzymać z Zastrzeżeniem Zarąb ad cum omnimo Da
cuitione gm strictissime opisaliśmy, Sequenti tempore gdy Obtlona
Urodz Ewa Siemiathowna Podkomorzanka Zmyrska za to in
votum za Urodz Annina Pułkownikowa Urodz Siemiecky mtkiem
na Obligacyi Urodz Zeszłych Krzysztofa y Jana Siemiathow nie
mających sposobności do Wyposażenia Siostry swoich mtkie
mianowane Sławiany Lapisem ugodowym supra pomie
nionym pro vitae et Amicte wszystkim Obtlonej Urodz Siemiatho
wskim ad Dispositionem Urodz Siemiackich postąpiona tym
że Urodz Pułkownikowa mtkim do posessyi Dali Zwiastitu
lapis wieczysto kwitujący tenoru Do Data Roku 1721 mca

maja

Maja 27 dy pisany y w tenże Imcyu: prynt z Dob Oyczystych Imcow tych
stych spadkowych prypadkowych y takim kolwiek prawem nabytych a tych
że Urodz: Lutkamerow in personas tychże Urodz Krysztofa y Jana
Siemiothow Braci Urodz: Sienicey Inflantow obrymadi: Potym roku
1732 tnia 13 dy Similiter prynt pozwu obligy Urodz:
Elżbiety Siemiothowny Podkom Imcyu: te Urodz: Mikołaja Piot
kowicza na obligacyą y prozby tychże Urodz: Krysztofa y Jana Sie
miothow Urodz: Sienicey Inflantow potym 4000 Złych Po
dotacyą wlynili et de ea lubrocata Lapis wieczysto Imcyu Kur
taczyny z Dob Oyczystych Imcowych spadkowych prypad
kowych y takim kolwiek prawem nabytych o tychże Urodz Kolla
wicow Inflant na osoby Urodz Siemiothow wzięli ewi Lo
takowey Summy 4000 Złych prot Urodz Sienickich Inflan
Urodz: Lutkewiczom Inflantom Laptaworey Urodz Krysztof y Jan Sie
miothowie prypisawszy w ad Dytamenta wey Lapisie na Inflan
Drewniane Stawione Laty tysiąc Złych zwyczayoca anem wiey
kich Jntrat y prowentow Urodz Sienickim Inflantom pomienionych
Hic subrocati Cit Urodz: Krysztof y Jan Siemiothowie Brata wyżey
mowiony prawiey niczkowey protest y akt oblatowania Do Dob
Dubitet, tamdem takowego mnemonego Exhibitowania do tychże
Dob cum attinentijs in personas Urodz: Sienickich Inflan
oblatym wieczysto trwałym Lapidem tuym Do Data Ro 1732
tnia 4ta 23 dy pisany w maydeburd Wilcz prynt et ad
acta Trybun głr Wdz Oblatowanym trakcie ustąpili Zadny
Salwy y akcesu nie zachowali w Ro potym 1742 tnia Julij 11 dy
prywydanie ich Pom Zatraf Inowey Sioły Oblatowey Urodz Ludowiki
Siemiothowny Podkomorankі Imcyu: te Urodz Jana Sołtyka
Stratnika Litwa Imcyu: similiter na vsteinę obligacyą tych
te Urodz: Lecha Jana y Krysztofa Siemiothow Braci Urodz:
Sienickich Inflan Własną swoią Pieczęć na Lewaną 4000 Złych
ustawcom maiąc ewi c Dolacyi ustąpił y tewitacyą o tych wie
Sołtykow Inflant z Dob Oyczystych Imcowych spadkowych et quaticung
titulo prypadkowych na osoby Urodz
Lecha Jana y Krysztofa Siemiothow otrzymał A Tak Urodz
Jerzy Podkomorowski Imci Voti Siemiothowa Podkom
Imcyu: potym Ludwikowa Sienicka Cywonowa Kotkowska
Dob swoich Oyczystych Imcowych y po Stryiewey Urodz
Krysztofie Komorowskim Wdze Brzeskim na Siebie
spadłych

spadłych Ludwet wnukowne swego Rodzicy y Dotyczącia na Dobrach Stemo
kowskich od Zeszłego tychże swego Urodz: Joanna Stemostka z Stem
kowskich opisanych Synom swym Urodz: Xdzu Janowi y Krzysztofowi
Stemostkom ustępiony y podkładzięcy tychże Synów Dobrach
Dukstach y Summie 6000 Złpch na Drewnianych Sławianach
tak Zapisami ręką Oliwnemi tychże wyrażonemi iakoteż za Cerkiew
we Wsi Buńkowo Dwornych wtychże Dobrach Sławianach opisa
ie Obligach Synowskich Sobie y Dobrach swemu Urodz: Ludwi
kowi Siemickiemu Cywonowi Rotowskiemu prostą ręką y Zapi
sanej Aktorce Spotrzy z Dobrach swych Zostałą. Instrumento
Czego Cis Urodz: Ludwik y Teresa z Stemostowskich Siemicy Cywo
nie Rotowscy Dobrach wyżey Opisanych Wiadcy z Instrumentu tego Zostałego
rękoią Ich Chwałe Roku 1743 Mca Maja 27 Dnia Czytanego
Tegoż Roku y Mca 31 Dn: w Instrum: Gd: Wd: Lo Zapisu tego y spisu Dó
mowa Radcie Sądowskiego Zapisem Zeszłego Urodz: Jana Stem
mostka pod Stemostka Imienia quo Dobrach y podanem Do Onego
ręki Authorytowany Dobrach Dukstach cum omnibus attinen
Ttiis w Roku Wielebny Urodz: Xdzu Scholast Lust Prowincy
Dobrach na Kosciół Collegium y Szkoły w Mereczu Stolicznym Xx:
dzkim Zmarłych Rodzicach nadany exspon y Summę 6000 Złpch
na Dobrach Drewnianych Sławianach będących pozostałych tempo
ribus legowali Zapisali et ad possessionem tychże Złych Urodz
do Panow Dobrach Dukstach cum omnibus attinen wtymże Roku Junij
7 Dn: postąpili Dubio procul Obligi Urodz: Jan y Teofily
Krzysztof Stemostkowie ostatkowej fundacji ich cum informowani y
sobie nieprzekonec nie chcąc kontentowanie tak Urodz: Stanisła
Cystyna y matki jakoteż Dobrach Urodz: do Panow inkwizitowane
Zostałe Cześć Zasługi Cis Urodz: Siemicy Dobrach quo indolicio
Wielu swego Zostające uniknąć Dobrach y Dochodow prawnych
Istrum iterany na kombinacyą Zapisu Dobrach tychże Urodz: do
Janem y Krzysztofem Stemostkami zawartego et confirmato ak
1744 Mca Junij 20 Dn: Czytanymi wtymże Roku Julij 16 Dnia
Dobrach Siadowskiej aktykowanymi Punktami tychże Dobrach in
Contentis quo do Obligi Urodz: do Panow regulatis tak modo do adnot
tem opisałiśmy Anno Jd Urodz: Siemicy Dobrach mieć Dobrego Zdro
wia aby Urodz: Krasińska Stolnina Stemostka Dobrach swoich Sławiań
prędzej Dotacja Która Urodz: Xdz Jan Stemostka Zapisowały 2500 Złpch dopły
nowem Obligi Urodz: do Panow czynić miał prostąpił Siemicz

Zas:

zas tey mechwalaby to Dy takowąż Summę 2500 Złpt Tenże Oblty Urodz:
Siemioth Wtym Urodz: Xdu Piarom Dzie y Zaptaic a schkurowaliż
Do 1000 Złpt przez Wtych Urodz Xdu Piarow na Sławiany uniesionych
mutua Compensatione za 1000 Złpt Urodz X Siemiothowi z
Dubstt należących Wtu Urodz: Xdu Piarowie przyszłi Sto bitthie
Dubstty podług fundusu Zapisanego Zonye przy wszystkey powadzy
Wtych Urodz: Xdu Piarow iż ma tos Sławać obowiązani 4to Procer Do
prawny abudring Zasty y skazowali z Ingy eliminowaić pozwolili
5to Że takową Kombinacyą swoią w Sławianach Rku przyszłe
go 1748 w Dzień Sgo Jana Chrzciciela Do Skutku przywie
dli y podług uczynionych tych w Xięskich punktow tego Za
wiązku y napisali Konkurencyą cum omnimoda Securitate wszy
stkim Stronom zaszłą Roku 1747 Mcą Junij 21 Dnia
a Mcą Julij 14 Dnia w May Debet Stanowiący przyszły Do Trybun
Skich W Xtwa przeciwnym wszystko Niwiadzący Zapisem Tenże
Urodz: Xdz Jan Siemioth imieniem swoim y imieniem Brata swego
Urodz: Kryssztofa Siemiotha Do przestrzegania Satisfactione podług
punktow tych Dziwych supra wyrażonych urodz Sąsiadkich Mattheo
szowi Matthe Kwitując Zapis Kwitacyiny w Roku 1729 Mcą Octo
bra 29 Dnia Dany y przez Approbował Processu prawny exparte wa
szą y skasował annullował Summę Złpt 2500 w Roku 1748 Mcą
Junij 24 Dnia Tenże Urodz: Xdu Piarom Zapisał i inwadjował Ich na
Dzierżanie Tarczki wartości rzeczy wyrażoney cum omnimoda
cautione na Wszelkich Dobrach swoich takowych ex quo Xiędzi
me opisałi Co stałey podmiesce mu do konpinacyi y tamtych Zapi
sał Urodz Xdz Jan Siemioth niektore ex nich Do siebie w Dobrach
Sławianach postrzegł, a niektorych Jego Darskich pod Mostach Ple
wgo Urodz Sąsiadkich Matthe przyjął Dzierż Do Ciernych Zapi
sow swych osobliwą Instancyą Po Dacie tego z Roku Mcą Julij 13:
Dnia Spisarz in Omni re prowadzący Interesa Urodz Tomasza Skoro
rowskich Anno Siemiothowa Podkom Lmy Xi: Do Sąsiadz
Ciwonowa Rotowskiego Traczy w Procedere prawnym Ze
Xi: Sąsiadzkiego Mężą swego wyrażonych Testhalitor Docum
tym się potęgnął Sąsiadem Post Data Tego Roku 1748 Mcą Julij 9 Dnia
to Oblty Urodz: Xdz Jan Siemioth in Virtute wyż wyrażonych Pun
ktow w Tego Dziwych Złtym Urodz Xdu Piarom Summę 2500 Złpt
Dawszy a Do Obrony Dyktu Urodz Xdu Piarow Spraw Dokumentow
na Dobra Drogoniant Sławiany Statuyących kwitowanszy Ladzey Sąd
wy y protestu Do Wtych Dzierż nieprzekroczał Urodz Krzysztofa
Siemiotha Brata swego y Wszelkich Successorow pod Tarczki
2000 Złpt et cum Cautione Wszystkich Dobr swoich Tastępnie
Jewinkowae

y winkowaé obowiązał się Se Stanisław. rebus Urodz. X Jan Kanior z Białat
Imuyd y Krystyn[a] podkom. Imuyd. Stemmo Thowie Bracia Rodzo
na z ulicy Urom y Ewa z Stemmo Thow Lutkamerowie Lutkowsko-
wie Jmuyd Matkowie Mikołay y Elżbieta z Stemmo Thow Lutkowsko
wie Lowczowie Wdkom. Matkowie Jan y Ludowika z Stemmo Thow Gol-
łubowie Stroiń Imuyd. Matkowie Contrawenerdo Dispensyge
ciż Kowanym Jak wyżey Zapisom ieg. Dlugim Kwitacyy Inwe
ktym Assekuracyinym Do Contestu w Oryginale pisanym y ni-
żey opisanym et co Intuitu fundust Do nowa Radzie nako
ścioł Collegium y Szkoły na Dobrach Dukstach wspom. Klasyanej
Summy Urodz. Xd Piarom Roseit Dispononte Lege postiva przez
Urodz. Senickich Ciwonow Radzowskich Matkowie ustąpiony w
Rypinie 920 Wkł przytym y Zapisy ciężary Inwalidowae Re
1749 Insta moja X Dz bez podania potwierdzonych podstępnie Dekretu
Cone z Lustracyami y nienależytemi wykazami postrzymywali re-
Conventionalter pozwani Ilwa Dlugi Urodz. Xd Piarowie Do Ap
probaty fundustu y wszystkich Dokumentow tobie służących, Do
warowania Securitatem Wiecznych Summ Dobr Dukstat o po-
ry Winy Kontrawenerzyne y inne pretensye pozwanemi na
pisanie w Rypinie 920 Wkł. instituowanemu Actioni Jnsi w Ru 1749
Insta Actoy X Dz Rypinskiego 920 Wkł. Dekretem swym Actoritatem
Legis Standi Ilwym Actorom na Dwie Kondemnaty obwarowa
wszy w Samey Sprawie pozwanych Obżtych WW. Kapere Spraw
wszystkich pod Rogistrem y Datami aparte actorom Dat nako
Zat. Demum Cit Sessya wyrokami Obżtych WW w Ru 1752 Insta
Ybra X Dz pozwanych Summowe między sobą in prejudicium
Ilwych Urodz. Xd Piarow Actorały y motiva przy protekcyi pro
curey Familiantow swoich natenczas in functione Deputacyi
Lustracyey Dekretu Cone z Lustracyami y nienależytemi wykazami
usprawiedliwiać postrzymywali za którymi Honor Dzwo
y Substancyą Actorow aggrawować usiłowali Quo Intuitu
post Dilationem Obżtych WW przez Ilwych Dlugich Do Trybunału Gł.
Wkł. w Ru 1756 Insta Ybra X Dz Dekret Kommissyy z Actora
tu tychże Urodz Ilwych Xd Piarow z Tymi Obżtymi WW któ
rym Actoritatem Legis Standi na Kontumacyą Trybunału w Ru 1752
Insta Ybra X Dz existentia pozwanych Obżtych WW tak na
Urodz. Ilwych Xd Piarow iakoteż y na Urodz. Senickiego ode
mnie wdrowane w Samey Sprawie Actowisko in principali
Zapisane, et alia judicata prowane Assertum tychże Urodz.

X Jan

X Jan Kantor y Bratal Imcyd: Biskub Lorynski y Kmyttkf Lo Komorne
Imcyd: Stemieshowie y wtzystey Obtlni Wdupra in Actorate repa-
zerli testagr in Conducta z Sobą niemy lko obronitentian Zapitew af:
tekuacyjnych Inwentyk Kwitacyjnych strutto opisanych wyzmia
new abnych nieruchomosci y nieruchomych Dtteyk Dtrow Lak prochewatko
mi y Dpowiadami publice et prywatim czynionymi jakotez y
Prowizorem swym Illegitime itworonym inkwotowali y Infastowali
fundusz mnet Zastych Urodz: Sienickich Cwonow Rotewskich Mat
Zakaw pmytk y Zapisanych na Dobrach Dukttach nietymeny in
Debite mwalidowac usitowali alotez y w Protensyath Testagr
Urodz: Ludwika Sienickiego Cwona Rotewskiego Jastoma-
tem Onegyk propij Suffragiis animi Sui Dtteym Dtrom Le
gowanych y Zapisanych prestug Dobrowolnych Zapitew y Obowią
zkow wich wyrażonych mnet Urodz X. Jana Kantora y Bratata
Imcyd: Kmyttofa Cwona Rotewskiego Stemieshow Brau Ro
danych Lamet Zastemu Urodz: Sienickiemu Danych Salystatyi
Ladnych nieruchomosci Jakoto Kymi z Punktami ego Dwcmi mięky
Urodz: Stemieshami a Zastemi Urodz: Sienickiemi Cwonemi
Rotewskimi Inttkmi w Ro 1797 mcą Junij 20 dn Czynionymi
inter alia Contenta quo ad personas Zastych Urodz Sienickich
Inttkw regulata Inttkii Drewniane Sławony tyko skre
ślonego tylko z Janymną orat z Stotami ponownemi y za
wtzystka powinnosciq Robotnych Ludzi y Dannitkow smy powtepuią
Urodz: Sienickich Inttkw zosią zostać miała a orat ad Dilatam
tempora po Btych 250 co roczne płacic Obtlni Urodzonu Sie
mieshowie obowiązali się y asekurowali się Czynsze tasyan
y Linijne stoyto Inttkii smy do kąca Dotrzebie uczynowali a
In Quantum by Klorego Ro Btych 250 Urodz: Stemieshowie
nie wypłacili Tedy Urodz: Sienickich Inttkw smy wolno dzi
Odbierania Czynszow y Arend Sławotskich Zachowali Wtzelkie
Oprea Dtugi mnet Zastego Urodz: Hmna Stemieshka Za
Imcyd: Tarnowsna Urodz: Stemieshowie Do Zapisu
onej na siebie smyrli. Za Obligami Zas od tych Dzier
Urodz: Sienickim Dtugi na Dobrach orat nie Dobor Czynszow y
ed Tabeli Obtlni Urodz: Stemieshowie a Ko tko
ty Consikowat albotez Instantiam Dla Urodz Sienickich
ingrossr Satisfactionem obowiązali się Wtzelkie Urodz Sie
nickich Inttkow Dokumenta na 20000 Mp Summy Zapisu
tkiey orat Dokumenta jarzi et prosa facienis Dbo

Sławian

Sławka y Jmci Domowi Siemieńskiemu stolnikowi Lubel
papiery Kurtaszkie Obligi Vrodz Zarańka na 300 Złpt
z prowodem prawnym Procdor prawny z Vrodz Jurkinskimi
y Jmcią Lakt Ligg Pp, Hast Siedzieyd Dwie Libarow
Dwa Obiad paholety vor Srebro Oprawny post Tata Vrodz
Siemiatha Podkom Zmeyd: postea Tata Vrodz Quieta-
tiones Dni obligowabilis et in alijs punctis Do tym ac
dinuem Lubr gm Strictissime opisabilis, po Ttey Sto
ryk cum Omnimo Da Securitate wszystkim Stronom we
ystka Konwencyą ustotyey napisać abudring uchwa
lili Jakoż Jn Vrodz Tata Takowych Ligg Dziwych 3 Punktow Vro
dzony Jan Siemiath Kanter y Brat Zmeyd Prawy
Dokumenta Procdora dłgi Argentarego Vrodz Sami-
chich Dobrawszy Rku 1741 mca Junij 27 Dh sprawy
Tegoż Rku mca Julij 14 Dh w maydeburd Stadowskey
prywatny y Do Tybun Skarb Wsto pienie swoim y
wiecysto kwitacyą tym Listem Jmieniem swoim y
Jmieniem Brata swego Vrodz Krzysztofa Siemiatha
Gdzie Vrodz Siemiskich Matka kwitował oraz per
wszy Ligg Dziwy kwitacyą swą List w Rku 1742 mca
Xbo 29 Dh Dany y prywatny in Omnibus punctis et Con
tentis approbował Procdor prawny exparte Sia Lasky
skasował annihilował Ludzi quantitatem Summy
w punktach Ligg Dziwych wymienionej na terminach
opisanych nie przyimuiąc Lasczych tychże Długo Arestow
pun Ktualne wszystkie asekurował się y Sukcessorow
swoich obowiązał Laską Wartości Pieniędzy wynoszącą sum
mimo Da Quitare na wszystkich Dobrach swoich Tato
rum et quam Strictissime opisał się w tymże Rku mca July
17 Dh oraz Jn skrzynce swoiey Jan Sie-
math nieboże swoie
Dla siebie w Dobrach Sławkowskich
pocztu a w nich Ktorych Gospodarskich potrzebach Dla Ligg Dz
Vrodz Siemiskich ad vitæ tempora Onych przyszłych et
in Casum Contentis Do pierwszych Zapisow swych respe
ctuiąc Sie stantibus rebus Vrodz Jerzy z Komorowskich Ano
Siemiathowa exprot Siemicka Ciwonowa Kolenska exa
minibus w Procdorze Lasckiego Vrodz Ludwika Siemieckiego

Ciwona

Cwona Rekowskiego Matiąsa swego expressis Verbis z wyżowanocasando
Lethalibus Testamento do tych listów potęgnała Swiadomi, Sotfała
Ktorey Urod: X Jan Premisth Kanton y Gralat Inney expira
rentibus wyż specyfikowanym punktom y Zapisom tego
Dlugim Urod: Sienickiemu Dotyczącia na Mtlli Stawla
nach z Kreseneya Wiatrak y robocizną Do Danych pozwolie
Do poszczonem postępie nachcąc rotne niestałine Wynalazki
czynić pozwał Dla tego Urod: Sienicki expo Dobrych Ludzi to
stający Bardziej sobie tytuł residuum Dict Mat z wspokoy pos
siadłey o Dotyczącia na Mtlli Stawlonach to Wiatrak to
seneya y robocizną Do Danych iey z mianowanym Doka
mentami opisanego Ubocie recedendo tylko plawnem sobie
wrocznie a Vitel sub tempora po Złyh 200 kotentowaliś
przyrzekł Jakoż Obligny Wt. Urod: X Premisth hoc medium
benevole Acceptando y Illey Urod: X Xiąsom 2500 Złyh
oppłaciwszy Wreszcie Expo Dlugim Kwitacyą swą oraz Zapis
racyą Zapisem z Listem na przytrzanie Rō 1745 mcą
Junij 24 Dany z Odebrania Spraw Dokumentow
Urod: Sienickiego kwitacyą swoią ceną Summą 200 Złyh
co rocznie na Dzień 6 mcą Januarij Cōca acta Grodzka Ptsk
pitskiego w Poniewcie bez Zadnych wynalazków nowych
nieiżny: maiąc Arestuca Punktualnie Sambrowi Urod:
Sienickiemu lub komu kolwiek z Pompotencyą Od
get mającemu pod Grozą Zwłoki oppłacić Specyfikowa
ich Złr gr Strictissime opisałiś oraz takową swoią Expo
wiązanie Rō mcą July 11 Dz na Rocznych Julio Dyach expir
ich przytrzanie submittował się Zegor Ctasen Tenore Ultro
Urod X Premisth Dla wyżwarzenia rzeczy y Rewizyi
Dowodu Urod: Sienickiego Rekurentą Dlug Ctasen
czynić nachcąc Dać pod Dozorem nostrą pieczęć miała Woźna
pora y Dobra Droga wiosenna albo w Zimie Do Rum y
osobliwym swoim Assekuracyjnym Skrypton rezydencyą w
Stawlonach to Wielkich Pustkowiskach y expo Dlugim
Urod: Sienickiemu potwalił a tym wigniu Rō 1744
mcą July 11 Dz Urod: Sienicki in virtute Listu na
przytrzanie

prytomne O Urodz: Xcia Xawera Stanisława Danego Dla prytoczenia Prytomania Lapitu Kwitacyinego oraz Assekuracyinego tobie Xcia ceg summo mark z Sławian Do Konwicta jachał w Mowy tostapcy po Drotyo postmite z Obligy Urodz X Stanisław spo Stawszy się Donosił że Dla prytoczenia prytomania Do Konwicta Jabie nacz reprezent Urodz X Stanisł Xcia mego nam Nict nieuciekła Kiedy tobie Xcia Lachewny Jakonsto ny etiam y w tray Debury Radowskey prytomany Post hde gdzie rotwchali z Sobą Urodz X Stanisł Xic Dynowal Sekspowey swoey wpogor Xa Urodz Sanickim Donostąc to Xa pisu prytomawac sie mogli oraz gdzie Jest Xcia Urodz Sanic Do Stabian nieposwracał bo Xabitym Egkiem Xcia Urodz San nicki supponuje to Xcia Kontynuował prze Dzien Xcia pedrot swoje Doponiewaz gdzie Stanowsky Xcia Urodz Da prytomał, Jak o Dobie Dany Urodz X Stanisł Xcia Zapis Jakoteż chciał aby w tajemnicy Urodz X Stanisł Xcia był prytomany Kwitacyiny oraz Assekuracyiny Zapis a Xcia Urodz X Stanisł nie Comparuit gdy Jcia Urodz Sanicki Jego Class przez Jenerała Ustnie wy o nie prytomanie prosił o Zapis manifestował Xcia. A tym Classem wnet bytnosci Urodz Sanickiego w Sławianach Urodz X Stanisł na stawszy na Mitte" y Dwor Sławiany rotnej Kondycyi Xcia Kadrował Xcia wszystkie mobilia spisał apparcyą Xcia y wszystko Ruchomość na Skadrowanie Xcia wyrostkę oraz Dokumenta Zapisy Sprawy procesa ra prawne violenter Zabrał. Dnia na Zabicie Samego Urodz Sanickiego po Drogach Zasadki Czynił. A tak Urodz Sanicki Egkiem to wszystkiego wytłuczym bolytko Dzyn Zabitym kontente y Supponuie Zastawszy się niemiał wtym Zastym y nastym Do Dobra Zapochać a rotemnego to bonis modij notuie effecte spry plenipotentey o Dobie Dany Zabiegował Urodz X Stanisł Xcia Krusiewskiego Schołast Xcia Dla potyskania Dwo ch nocky wtaskych Intuitu Klorey plenipotentey Urodz X Stanisł Xcia bardzo małą Cząstkę nocky Urodz Sanickiego temu Urodz X Krusiewskiemu wydawszy w Re gestrze przez Siebie podpisanym specyfikuje wszystko

czytelnik.

Wyrazł onico Danie tey Dabstwy Ruchomości Mobilow Spraw
Dokumentow y innych rozbyt rzeczy pod tey Regestracyey
Urod Sienickiego napisanego y opisiałone rotnego Ciała
Inkorporowanego Procesu nad tegoż Urod Sienickiego w Grodz
Upitskim na Obłtego Urodz: X Jana Siemiatha ad Compli-
cos oraz. w Rū 1748 Mca Julij 20 dy Zaniesiony cum spe-
cificatione Labranych w Sprawach rzeczy Fusius rem obtegu-
tur. Post hule vigore Apprehensacyinego Lapisu o Urodzdy
Jana Siemiatha w Rū 1748 Junij 24 dy Urodz: x
kremu Danego Jenże Urodz Sienicki przy Danej Skarzpo
tencji swoiey Urodz: X Joachima Radomyskiego Rektora
Collegium Ponerwerskiego Do Odebrania w Ponerwiu ta
Ob Blyth na Dzien Siosty Januarij tobliguwał. Ktore
go Ciała Urodz: X Siemiath niby Zadość czyniąc Apre-
hensyinemu Lapisowi swemu przez Skargę swego Uro
dzonego Jwanowskiego w worbach Powiat Zapierz Stowarzysz
nesiter Wiele Summy pretentował Lecz oney Certe ani
Doważ Urodz: Sienickiemu nieukazał by Ktoby niedis ves
tis powodował tegoż Skargi swego informował. Ze nale
Summę niejakowey Arenda potrafi Deli y procedes pra
wny w Inpens Ill W X Lowicz Laudy a pretentowa
nie Forum Do swoiey tey pinq Re Odbiał Oc tenże
Urodz: X Joachim Radomyski nine Urodz: Sienickiego w
Grodzie Upitskim manifestował Protestuiąc tenże
Urodz: X Jan Siemiath Kanon y Prałat Zmuyd
tak Sam jakotez Urodz: Leszczyc Krzysztof Siemo
tha Podkomorzy Zmuyd Brat Pułkownow
Pułkownikow Horodz: Mikołaj Pułkownicz Low
czych Podkom: Mikołaj Sołtanbow Str. Lid
Dzkich Mikołaj Suwagrow y Siostry swoie na Ubo
gie Urodz: Sienickiego Cwona Kołowskiego Obrus
wszy w Kontentach in rei Veritate nie bysty chcąc
prowadzić Oc Dowiedzeniu w Rū 1749 Mca Sep
tembra 25 dy Proces nine tegoż Urodz Sienickiego Cwona
Kołowskiego na tychże Obłtych w Grodzie Upitskim
Zaniesiony rem inde facies exarat. Korzystu-

stendo

stendo Cit supra Wyratem Obłli w Swoiey malewolo
wolencyi insuper postrzegszy meritu sobie kondyktowa
motywa bez podania powodu w Rku 1749 Miesia
ca 7bris Debita Pene z niemałymi wkładami stołeczne
mi prostrzegwał Quo motivo tenta Urodz Sanicki ze
mistey swoey reConventio nabitor transpost Do Trybu
nału Decyzował 7bris w Rku 1749 Roku aug 27 Do Trybunału
Wdle Dekretem swym Activitatem Loci standi ne Davis
kondemnaty Rybun z Wydaniem na Jmienie ad Relora
tkini Urodz Pałkowskich y Stanisł w Rku 1749 Mie
siąca 7bris Obligowane Urodz Sanickiemu Obwarowanie z
Kopie Spraw wszystkich przeszłych Jego teraźnieyszego Urodz
Sallchabom ad teraźnieyszego Urodz Jana wi y Teraźnieyszemu
Urodz Krzysztofowi Stanisławskim pod Kregistrem Da
tami lub nullitate Documentor Dac na kazał oraz przy
tami lub nullitate Documentor Dac na kazał oraz przy
tychże pozwanych Comparitionem Spraw Dokumen
tow Ruchomości w Zalobie wyratego a koni Bydła
Kreseney na Regestrze wyratego ad Dnkey subnotu
juramenti Cita principale indotandi Decretu Rku
pozym 1756 Januar 6 Dy na terminie Stałey
Summy 200 Złpych Ogrodu Asekuracyinego Lapsu
Decuper wyratego Urodz x Joachim Radomyskie
kiey Collegium Poznańskiego Scholar Liber przy pie
niężnej Urodz Sanickiego Sobie Danej w kan
cellaryi Grodz Wpitskiey w Konieczności Do Debrania ta
kowey Summy iterum Gt pitym Loco Obłlitatis
Jur Stanisł natenże Termin Zastawszy pleniipo
tento iuxta Urodz Macieja Woytkiewicza nalegaiąc
am prolationem Zadney Summy nudis verbis Dac
relationem Stat te mo wcześnie protestuje Do Urodz
Sanickiego regulacyi Y Zenatu Summy Drotych
Protestorow potakuiąc Stty Arestu Tertym tenta Urodz
x Radomyski przy tymoney pilności nie Urodzo
nickiego na Urodz Stefana Stanisława manifestował
Ze protesta tenta Urodz Ludwik Sanicki Cywinka
towski in plena Curia Sedz Lycia swego Zostaie
y Rku 1756 April 9 Dy tymoney wtymże Roku

J Urzęd

y Trzech 17 Dn w Maydeburg Wilen przytem Testamentową
Dyspozycyą własną ręką swoią napisaną Inprimario tra
ctny expens na Urodz X Jana y Krzysztofa Szemiothow oraz
y Siostr Onych erogowany Ludzie y rożne od Onychże przykro
ści sobie udziałane wyrażwszy 400 Błych pro Pterito
vigore assekuracyinego Zapisu wyż pomienionego idąc od
Roku 1748 za Lat dwie od Urodz X Jana Szemiotha
sobie nieopłaconych, przytym Ruchomość wszelką
ne Szawlanskim Zabraną uti exprimitur w Rege
y processie supra wyrażonym Zlecym Urodz XX Piarom
propijs suffragijs Animae Suae wiecznemi Czasy tego
wał y Zapisał a jeżeliby czeście od Daty takowego Testamen
tu w Dalszym Życiu swoim perseverować miał tedy et
profuturo usq ad exitum tego Swiata po 200 Błych
corocznie od Urodz X Jana Szemiotha rekwirować y do
chodzić tychże Zlecych Urodz XX Piarow obowiązał y Akto
rami uczynił Denig Zapis swoy y zeszłey Żony swey przy
znany y zaprzysiężony na Fundusz Rosienski Zlecym Dlm
dany tymże Testamentem swym approbował pole
czynioney takowey Dyspozycyi Testamentowey Urodz
Ludwik Sienicki Ciwon Rotowski in vivis persistendo
lat Sześć idąc do Ru 1756 swoim własnym Imie
niem o nieopłacenie sobie corocznie po 200 Błych
y Zabraną w Szawlanach Ruchomość z tymże U
rodz X Janem Szemiothem Kantorem y Prałatem
Zmuydz oraz y Dalszymi Ob Zlmi WW jure pro me
bat Pod Decessum którego Zlce Dlices Urodz
Piarowie Rosienscy vigore Testamentowey Dy
spozycyi o Summę po Błych 200 od Ru 1748 do
1756 idąc za lat Osm Błych 1600 należącą
cum provisione Ludzie o Zabraną tegoż Urodz
Sienickiego w Szawlanach Ruchomość o straty
Szkody y Expensa prawne Sami przeszły y przez
przyiaciół swoich tak Stante Vita Urodz X Jana
Szemiotha Kantora y Prałata Zmuydz et expost
Biskupa

Biskupa Lorpl, iakotez y u Obłlnych WW supra in actore
tu wyrażonych potymto Urodz X Remecie pozostałych Dobr
Orego sukcessorach Dzieci y potomkach Dawney Urodzonej
Heleńe Remecie do Skord Zmarłej: u prokuratorya Obł
Ollow in responsione Akterach multoties requirebant
Locz Obłni WW miasto Wzgłowia Salysakiey: rzeczom Dowie
dziano y pokazano Akta Obł Ollow in postępu Dalszego
Dzy y Strony tymże Wzgłom Ollom Cawsare intendit: Wielmc
Ollow rakobne Omnes superius premissorum rzeczonych De Bog
sow Laboy Dekretow tak exystencia Obł Ollow iakoż
existencia Testuge Urodz Ludwika Zarnickiego Cwonow Re
towskiego z Antecessorami Obłnych WW y samymi Obł
mi WW Antecessorami Testuge chcąc iure expedire exponen
rio in Cathegoria o Dobra Dukstty intentata, iakoż per pro
wszelkich uchymanych Dyplomatach y Zapisowanych Orem
torie Rzeczpsrawy Otrzewszky Ante Omnia Do przyięcia in pun
cipali negotii skutecznej owszystkich Rzeczpsrawy Do Appro
baty Fundusu y Testuge Urodz Zarnickich Cwonow Retowskich
Woltkow Obł Ollow Danego w Rybuł Gł Xięstwie przez y zapisy
wszonego Pomieniony Do Approbaty wszystkich Zapisow kawcy
ley Assekuracyynych Inwentarzow Ksiąg rachunkowych Omnes
rych Actorum Dokumentow wszelkich Ceremoniałow ego Dotyczących
Tytułi Dokumentow wszelkich y Dekretami y Calym Procedem
prawnym przy parte Actorskich y rabackich Instancyi Ktorych
Do Obwarowania Omnimodę Securitatis wszystkich Possessyi
Dobr Obł Ollow Dukstty nabytych cum Omnibus ad ea Attinen
tibus Wolności Zwłaszcza ab Omni Obłnych WW Impetitione Vin
dicta y Juris perfectione Do skasowania nabytych wszelkich
Obł WW skryptow Zapisow et qualitercunque Dokumentow ex przy
toczonymi Dekretami y wszystkim Procedere prawnym in Damnum
et prejudicium Obł Ollow uformowanych y przysposobionych Dotych
czasowych Obł Ollow Orzeczeniu Obł Ollow Orzeczonej y przeprowadzo
nej prawnej y ta nieskutecznej in totum uczynionym przez Obłnych WW
prokuratorow prawnych et ta Dopuszczenia do skutku czynnosci et aliis tak
antecessorom Obłnych WW jakoż et Samych Obł Ollow Domowych
Do wskazania Granic y Granicznych z Prawa Ipsego Distinctim przepisa
ne exceptis sciągawszy chcąc Do wskazania Granic za Kontrawen
cyą Zapisem Do najdzienia Akt Akt y Czynności na prawo to
walej Obłnych WW przez Obł Ollow exrogowanych y exrogowanej
ich Distinctawszy Cathegoryą o Summę 4000 Złot o kacho
mose konie Bydło rogate w Pobrach Drawskich Zarzeczonemu
Urodz Zarnickiemu Cwonowi Retowskiemu voluntarie przez Urodz
X Jana Remetha Kantora y Prałata Zmarłego Zabranych

y ocrano

y Inne wszelkie Legat Testego Urod Sienickiego Pisarzow Do Obu
WW iako Sukcessorow Urod A Stomatha regulowane Testamentow
Dyspozycyey Tegoż Dlthom Legowaine y Zapisane wszelkie Do
approbaty wszystkich Zapisow Kwitacyinych Assekuracyinych Inn
drugich Punktow Ugod Kwyt y wszelkich generalnie Dokumentow
Komu z Testatha Urod Sienickiemu Danych Ludzi Do Approbaty
Regestrow Labranej Ruchomości Notacyi y wszystkich Dokumentow
Taksy y Testamentowey onegoż Dyspozycyi oraz processow Za-
tod Dekretow et universalitor wszystkiego Locowania Stanow
prawa Testatego Urod Sienickiego 1 Obu WW intentow Exe-
y protekcyowanego à in Capita onegoż Tegoż Dlthom Stanyl.
natężnych Intendit Kterych a Signatur Dekretu Oczewistego Do
natu Gdzie wsc w Ru 1749 Mca Aug 24 d Sprowanego Dokumenta
cyi Spraw Dokumentow Maty Regestrow Testamentu Cyfrowanego
Inscrypcia Testa nadtymia rozlicz Karol Testow y wszelkiey Ru-
chomości. Dokondukcyi tenu Stada Bydła rogatego y nierogatego
Stastwa Domowego Vigoru Regestru y w Takowych wyrażonych pod
ciar qualitowey Expedycyi Dobr Sawlan Urod Sienickiemu
volenter Labranych subrogacyi juramenti Post Comportatio
nem et Condicionem vero Tegoż Dlthom cum usu et fructu
in Integro wrocic y Do Dać natrafania Lubtat Summę go tow
za wszystko Konfikowania Do Zapisanej Summy Tegoż Dlthom
po 200 Złpt Talat Orm Od Złpt 1600 o Dku 1748 ad
Datum Testi Urod Sienickiego to est Do Ru 1750 mca
Dawaney Assekuracyinym Zapisom Urod A Jana Stomatha w
Ru 1748 Mca Junij 24 Do Dany Tenuit Urod Sienickie
mu Stawe coraźnie opisaney cum altero tanto a takowym
wszego Zapisom wszelkim Testym Urod Sienickiem Intitlom Do
nym a ingradu onych Tegoż Dlthom Stanym. Do mysłu Stanu
Zarek wszelkie Zapisach wyrażonych Do Statecyi Imor Obu
WW Stanu et Complicium Specialiter Obu Ich Banedyktacia
wodzyńskiego Sawiadowcy Sawlan Jakuba Buczacza Horo
Bunta Jakuba Jabłonowskiego Sawiadowcy Postawczan Ks. Testa
mentu Administratora Marowanych Sawlan Imacyi Urod
Stanowskiego y Do Dary d nagrod Wołanego y gwałtow
Urod Sienickiemu 1 Obu Sawlan Expedycyi Subor y o
wanych Post Statutionem vero Do Ulnania Zonych Stanow
ora z Do Wskutkowania Lat y win Dobr natężnych Do Wskaza
nia na Obu Onych WW Pan y win de qualitate rzeczow z Ru
wa Zaległych Dokonfentacyi Imor Obu WW Urod
Ludowika z Stomathow Sobolewskiego Stanowskiego Zonych
Praw wszystkich Dokumentow na tytuł Subtelnych wszelkich
Imienia y Exekucyi Stanych z Ktorych Domowskich

Ze

to nie Urodz. Szemiothowie wypusczyli Sestry swo
ie Lect Zesli Urodz. Szemioty Cwonowie Rotowscy Mtt.
Swie. Do Skasowania tuell tabe Skryptow Pa
perow ex qualibuncy tuelkiego Dokumentow wapol zlic
tersami Dekretami y wszystkim procederom prawny
nie istotnie Do Zesztego Urodz. Szemiotego actuerowa
nych Do Nagrodzenia Szkod Strat y Expens Krzywdy Do
ng yoko wszyske o w Pryneypalnych Zalobach Dekretach
y Dokumentach Do Obudwoch supra wyrazonych kathe
gorij nalezących fusius est expressum et Contra
versij Do Ducator Salua Ley Zaloby tuelcuratorowa
lub innej wynuszenia et in Casum Zgłoszenia Illo
Oltres tym Pozwem Adytacja Pisan Tymże Sądowniczego
Siedzącym Wtorego Ku tey Ayst Szesnastego Dnia
Na Pozew Rybant Mtt Wlo
Kuderczy Wolonskiey

10

Jac enerat Jkm mizey Wyrażony Zeznawam Jż Iw pią Salu
wego Pozwu aporte w Bogu Przewielebm Jm X. Augustyna Ze
bruscwicza Rektora y Wszystkich Jchm Xży Pianow Collegiu Po
skiem w Roku Teraźnieyszym 1762 Mcy Aprila 21 ey Wlm
Panom Kazimierzowi y Eufie z Szemiothow Luthamiervm Lit
tuan. Jkm Mtlom w Posz oloryckich Zwanych w Rosienn. a Wm
Jchm Panom Franciszkowi Komorowskiemu Straż. Ptu Wilno
mir. qua Opiekunowi Panu Franciszkowi y Ignacemu
Szemiothom Ciw. Rotowskim Qua Dziedzicom Ludwice z
Szemiothow Sollohubowey Straż. Xżgo Elżbiecie z Szemio
thow Matce Ludwikowi Synowi Pietkiewiczom Zowcz
Ptu Witkom. w Szawlanach y wsiu Likad w Dobrad Idaw Wi
dukiem. Ptu Lezący ie 22 Anno ut supra podatemy
termin prawny na Ptu Wz Ptt. Oznaymitem Pisan
ut supra.

Jan Nowicki Jenerał Jkm Xdo Zmgo

Roku 1762 Mcy Aprila 24 ie Nallrzedzie Jkm Sandzkgo Comparendo
Personaliter Jenerał Suis Swoy Rdayim Podanego Pozwu Officio
se Jenerał Suscepturm Rhaterus Nam. Jkm y Pr Sand. Xżgo

R. 1702 Aprila 21 Dnia

Pozew w sprawie JXX Pijarow Collegium Rosienskiego z JJJ. Szemiothami, Pudlamerami, Pietkiewiczami, Sołtohubową etc.

N. 29 R.

Służącym na to: Iż co ponieważ niezemy JWgmiłan Szambelan

1763 Listop 26. 82

X:

Michał y Alexandra z Xiążąt Czartoryskich Hrabiowie Oginscy Pisarstwo Polskie W: X: Lit:

WW Jchmć Xiężom Pijarom Collegium Wilenskiego Oznaymuiemy Tym Naszym Obwieszczym Listem Iż Ja Pisarzowa Polska W: X: Lit: Będąc Zastawną y Dożywotnią Possessorką Hrabstw Starego y Nowego Bychowa cum omnibus attinentis, a chcąc Przyść do Okupna Wsi Rekow, Summę Zastawną WMćPanstwu Należącą na Terminie w Prawie Zastawnym Wyrażonym Wypłacać Będę, O czym abyście WMćPanstwo Uwiadomieni, byli Tym Naszym Listem Otworzystym Obwieszczamy Dan w Warszawie Roku 1763: Mca 9bra 26: Dnia,

WMćPanstwa y Braci uprzeymie Życzliwi y uniżeni Słudzy.

Michał Oginski PPWXL

Alexandra Oginska PPWXL

Obwieszczenie do Dadania Wsi Rekow;

-140-

Rom 1763 Msca Xbra 29 Dnia

Baryli Staszkiewicz Jenerał J.O. Kr. Dmitr. Pr. Bspard

Służącym na to: Iż co ponieważ rzeczony JWgmć Pan Szambelan

Rn 1763 9bra 26

Obwieszczenie XX Piarów
wilenskich dane od JWW
JPPw Ogińskich Pisarzow Pol.
WX Litt do Okupka
wsi Rohow

1763

83

My Xięża Edmund Wolmer od S. Franciszka Rektor, Dominik Anc[illegible]
ceiwicz Vice Rektor, Alexy Rusiany Kanonicy y Consultor Domu Szkol[illegible]
rzy Piarum Collegium Walerianowskiego czynimy wiadomo, y jawnie
zeznawamy tym naszym dobrowolnym reversalnym prawem zapisem
Kemuby o tym wiedzieć należało Jasnie Wielmożnemu Jego Mości Pan
Ignacemu Kosowskiemu Zabrć Kambelanowi JKMci Generalnemu woyt wx.
Lsk. Fundatorowi Dobrodziejowi naszemu danym est in perpetuum
Mieiącym na to: Iż co ponieważ rzeczony JWgmość Kambelan
JKMci Fundator Dobrodziey nasz expedio relo dla Collegium nasze
go Walerianowskiego est in suffragium animae swe tysiąc Tala-
row bitych nam applikował, est securitatem takowey summy na
Dobrach swych dziedzicznych nazwanych Zastki w Woiewodz Pod-
lskim leżących interponuiąc. Od ktorey summy pert extinctam in
tres subsequentes swoie a poszczegolne doby Zwierć ad consum-
tionem dzielić prowizyą rocznie ratami dwiema racheuiąc per ter
a centum idque w dzień S. Jerzego Męczennika dwudziestego czwar-
tego dnia Aprila Mca Apostoł Jmypadaiącego Talarow cztery dzieści,
drugą w dzień Michała S. Archanioła dwudziestego dziewiąte
go dnia Mca Septembra podobnież Talarow cztery dzieści wypła-
cić irremissibiliter naznaczył. Zaczym my XX. Piarowie Zgro-
madzeni w Collegium Walerianowskim rezyduiący, z naszy
mi nasemi in recompensam Zaszłi Fundatora Dobrodzieia
naszego, et suffragienes desiderii Jego, dobrowolnie, nieymusz-
gaiąc, bez przymowienia, ale przez sekretne w kazdy
tygodniu pro Anima Ejus Jgnatii Fundatoris Mszą siedm
Sprawować in perpetuum mamy y powinni będziemy. Ktorąs,
cunque est praecustodito iż takowey Legacyney summy tysiąc
Talarow bitych z dobr Zwierć znosić, a na inne mensze ulla-
tenus nie mamy, y nie będziem mogli; Ieer usz ad consum-
tionem dzielić na tysiąc dobrach leżeć ma. Co wszystko z wie-
dzy y dotrzymać sub rexu Conscientiae nostrae, et successo-
rum teneamur. Y na tosmy daliśmy nasz dobrowolny a
nigdy nieodwołany vrzędowy zapis z podpisem Rąk naszych
y Woźnemi Pieczętarzow od nas ustnie y orzeczystie upro
szonych. Pisan w Zwirkach Roku tysiąc siedmset sześć
dziesiąt Trzeciego Mca Nowembra dziesiątego dnia.

X. Edmund Wolmer S. P. Rektor
X. Dominik Anczewicz S. P. Vice Rektor
X. Alexy Rusiany Vice Kanonicy y Consultor.

Ustnie, y orzeczystie prosiny Pieczętarz od Woyny Prawie-
telnych Jmacia. Edmunda Wolmera Rektora, Dominika
Ka Anczewicza Vice Rektora, Alexego Rusianego Kanonicy
y wszystkich Jmacia XX. Piarow Collegium Walerianowskiego
do tego reversalnego Prawa zapisu na nie w nim wyrażone

-150-

Rok 1763. Die 10 Novembris. Compareuit Reverendus Pater Edmundus Wolmer Rector, et Reverendus Pater Dominicus Anczewicz Vice Rector. Alexy Rusiany Kanonicy Sacrae Regiae Maiestatis et Consultor Domus Scholarum Piarum Collegii Walerianowskiego Zwirkiensis Professi Ordinis Clericorum Regularium Pauperum Matris Dei Scholarum Piarum, Notorii Publici Regni Poloniae, et Magni Ducatus Lithuaniae Authoritate Apostolica, et Regia Praesentis, Testium infrascriptorum praesentia personaliter constituti, et recognoscentes hanc cedulam Reversalem manu propria Reverendi Patris Rectoris scriptam, et subscriptam, ac Sigillo Collegii Walerianowskiego Zwirkiensis munitam, ac Reverendi Patris Vice Rectoris, et Alexy Rusiany Kanonicy Sacrae Regiae Maiestatis et Consultoris

a Jaśnie Wielmożnemu JmćPanu
Ignacemu Kościeszy Żabie Szambela
nowi JKMci Panego podług prawa
podpisuię się. Ambroży Poklewski Koziełł
Sta. Dzisieński.

Ustnie, y oczewisto proszony Pieczętarz
od Osob wyż wyrażonych. podpisuię się Tadeusz Woyna
Oboźny Wta Połockiego.

Ustnie y oczewisto proszony Pieczętarz od Osob
wyż wyrażonych. według prawa podpisuię się
Michał Rożca Rusiecki.

My Kosza Gfe-
kongi Adw. PP.
Walerjanowskie
schlost [illegible]

1763 9bra 10 dnia
uwersalnego Dokum-
mentu Kopii od
XX Piarow ~~[illegible]~~
~~[illegible]~~ Walerianow-
skich na odprawie-
nie Sufragiow od
1000 talarow Sym-
ana Żabie Dunin
go —

Stanisław August z Bożey Łaski Król Polski, Wielki Xiąże Litt: Ruski, Pruski, etc. etc.

Urodzonym Tadeuszowi y Izabelli z Siesickich Jarockim Podczaszym Pttu Brasławskiego małkom ze wszystkich generaliter Dobr WW. leżących, ruchomych, Sum pieniężnych ubiq locorum będących przykazuiemy, abyście WW. za tym Pozwem przed Sądem Ziemskim Wdztwa Wileńskiego na Rokach Swiętomichalskich w Roku teraznieyszym 1767. sądzić się maiących sami osobami swemi stawali, y na cytacyą w Bogu Wielebnego Xiędza Augustyna Petrussewicza Rektora, Xiędza Floryana Kruszewskiego Prokuratora y wszystkich Xięży Scholarum Piarum Collegium Rosieńskiego, tak w krzywdzie y pretensyi Ich samych, iako też w krzywdzie Urodzonego Jakuba Sarnackiego arendownego Pustki Karweliszek do Dukszt należącey Tenutora skutecznie się usprawiedliwili, Którzy WW. pozywaią mieniąc oto: Iż co obiatni WW. Jarocy Podczaszowie Pttu Brasławskiego małkowie formuiąc całe niesłuszne y nienależyte Aktorstwo do Imienia Dukszty Koczarzyszki alias Siesickiszki nazwanego w Wdztwie Wileńskim leżącego do Dobr Funduszowych żałuiących Dlrow takoż Dukszty nazwanych w tymże Województwie Wileń situowanych należącego, niegdyś przez Urodzonych Andrzeja Hrehorowicza Wankowicza, y Barbarę Andrzejownę Replinką Wankowiczową iako należytą po zeszłym Oycu swoim Andrzeju Replinskim aktorkę y Sukcessorkę małkow Prawem wieczystym przyznanym za summę w nim wyrażoną Urodzonemu Janowi Zygmuntowi Tyzenhauzowi Wojewodzicowi Derpskiemu y małżonce iego Urodzoney Zofij Strawinskiey Tyzenhauzowey małżonkom eo tempore Akterom y Dziedzicom Dukszłańskim, ze wszystkiemi attynencyami, przykupłami, zakupłami, z Karczmą na

Gościńcu

na gościńcu z Wilna do Kiernowa idącym nad rzeką Dubiską
leżącą, za przedanego, ustąpionego y do wyż wspomnio-
nych Dóbr Dubiski, ad presens w dziedzicznej possessyi zosta-
iących, alborow za Zapisem wieczysto fundacyinym od
Urodzonych Ludwika y Teressy z Kozierowskich Sieniczkich
Ciurenow Roterowskich małżonkow Służących zostaiących
inhaerowanego, nie tylko tychże zalatych Aktorow ratio-
ne superiùs premissorum illicitè ad processum juris
pouszanie, do strat y expens prawnych przywodzicie, ale
co większa pod pretextem takowego mniemanego nie-
słusznie sobie ustanowanego Advokatstwa, vilipendendo
prawo Statutowe y Konstytucye Seymowe o wiolencyach
opisane, rożne krzywdy, szkody, spaszy czynicie tak za-
tuszonemu Ur Jakubowi Sarnackiemu pisthe Karwelisz-
kii narwang do Dubiski maiętności zalatych Dbrow należą-
cych, arendą trzymaiącemu, iakoteż poddanemu wdeń-
danach mieszkaiącemu na imię Joachimowi Sutkiewiczowi
y Samemu Dworowi Dubiskiemu na
Pustkach zasiew maiącemu, tudzież przez swych poddan-
nych Drzewa rożne wyprowadzanie, Pustoszenie Siedzibow
zbog pustoszge. Insuper rosbatalisacie swym poddanym
violenter mydo zabrai wołu płowego zatamu Sarnackie-
mu valoris Talarow trzydziestu iako do roboty maiącego sobie
go od lat pięciu, a gdy ten wół po dwakroć z trzeby brany
uciekł, tedy sam obiatny W.T. Jarosłi Podrazky Pisarski
wbłu teraźn: 1767. mca Septembra 4. dnia napadszy
samopiąt z Andrzeiem Krawczukiem, Stanisławem Chmie-
lorubiem, Siedlarzem z Jakubem Parobkiem ze strzelbą na
orzącego na własnym gruncie zalatych Dbrow, samego zalato
Jakuba Sarnackiego kazałeś wiąc wodzić na ludzi a by
wiązali, a potym onego attrymuiąc kazałeś wołu z sochy
wyprzężonego zapaić, a zapawszy go do Wilna odprowadzić
wszy przedałeś. Dzisiay zaś dokazanie czynisz, oro-
bisz we Dworze Kiemelskim y czynić niepozwalaiesz
pod formalią mowiąc: Choćby mi przyszło z torbą poiść
jednak poboiu niedam dzierzy Piarow. O co tedy wspo-
mio zalatych Dbrow chcąc zobligowanemu W.W.
prawem czynić, abycommoda do obwarowania
omnimodam securitatem possessoy wieczystey
Dobr fundusowych Dubiski nazwanych W. Wileń-
skiego z wszelkich onych attynencyi, a przedewszystkim Kozia
rzyszcza alias Sieziskiszcz oraz securitatem wroga y za-
dia ludziom y poddanym Dubiskiańskim abomni et qua-

ris

et quavis obziattuyss WW. impetitione, aggressione et violentij
do approbaty praw, Zapisow, Fundiuszow y wszelkich Dokumen-
tow na pomienione Dobra Dubiszty y ceryss attynenicye Wyż
ym sturcyss, ciextra veró do szkodowania wszelkich
y wszystkich in damnum ciż prejudicium ziattuyss Dzier
przez obziattuyss WW. uprzmowanyss y wymayd zionych
skryptow, attentatow z caty nieistaszcie uroszczonych Pro
tenzyg, etiam do Kompercacyi wszystkich spraw, dokum
mentow sub nexu juramenti, in causa veró facti do
uznania Inquizycyi szkod poczynionyss Uwerfikacyi
do addatecyi wotu zgrabionego, do uznania spon
wolencyinyss, pokwatkowanyss zdatnych de lege
należyczek, do zapdacenia zawotu zgrabionego
ceny wyszopisanq znawizbq, do nayrodzenia szkod,
strat ex pensprawnyss y oto wszystkie, co czasu
prawa fatius przez Kontrowersyg uradz: Patro
now dowiedzione y objasnione będzie, zatwatey za
doby melioratione obziattuyss WW. tym Pozwem cytuyg
Pisan Roku 1767. mca 9bra 28. Dnia

Z Kancelaryi Ziemskiey
Woiewodztwa Wileńskiego

Felicyan Zmijowski Pisarz
Ziemski W. Wileń.

Roku 1767. mca 9bra 28. dnia Ja Jenerał Kmici
niey wyrażony cum assistentia Nobilitatis kopią tabowego po-
zwu w sprawie w Xiędza Przewielebnego Xiędza Augustyna
Pelnuszewicza Pelatora. X Floryana Krzyżewskiego Procuratora
Wszystkich Jak Scholarum Piarum Collegium Nowogrodzkiego
Wielmożnym Jch Mściom Panom Radcom y Izabelli Zdzie-
dzickich Jaworskim Podczaszym Wrocławskim Matthew w Ma
ietnościach Jch Mciów Jurdiszdzi nazwaney Orzeszkowo wzięce po-
dalem y determinie stawania do prawa przed Sąd Ziemski
wileński na dobi przyszłe Michałskie oznaymiłem y
opowiedziałem Dat ut supra.

Ignacy Alexandrowicz Jenerał Kmici W W

Roku 1767. Mca Października Trzeciego Dnia Civitas
Lith Wilen Comparens Personaliter Jenerał Jgo
Dnia scriptus ten Pozew Prudentio Rzyttce Leg ad
Ludum Podżhienicz R Zww.

1767. mca 28 D.
Pozew authentyczny a Spra-
wie JXX. Piarow Coll. Rowicz.
z WJPP. Sarockiemi.

1768 Listop 24

85

Jan z Dowoynow Sołłohub Obersztleytnay Altiteryi W.o X.a Litt.o Woyt Miasta J.o Kr. Mci Witebska

Sławetnym Panom Janowi Amosowi y Spiridowi Satowiczowi Mieszczaninom Obywatelom Witebskim, zewszystkich generalnie Dobr Leżących Ruchomych Summ Pieniężnych ubiq Locorum będących Intymuię Tym Moim Pozwem, ażebyście przed Urzędem Moim Lantwoytowskim y Magistratem Witebskim w Roku teraźnieyszym 1768. Miesiąca Xbra Dziewiątego Dnia w Ratuszu Sądy zasiadaiącym, a za niedoyściem Onych na Naypierwsze Sądy Sami Osobami Swemi stawali, na Cytacyią y Prawne Dowody Wielmożnego Imci Pana Jerzego Choroszczy Podstarościego Kozianskiego, ktory obżłtnych WMćPP. Tym Pozwem adcytuię, mieniąc oto: iż Co Obżałowani WMćPP. ku Pilney Potrzebie Swey na Własny Oblig i List na Przyznanie Onego, wziowszy Summę Czerwonych Złtych Obrączkowych Holenderskich Pięć Dziesiąt Trzy y Tallarow bitych Całkowych ważnych Cztyrydzieście Cztyry u Załuiącego Dellatora i Ony in Casu uchybienia na Terminie benevole na Wolną inequitacyią do Domu y Placu Wolne Aresztowanie Sum Towarow tam Intra quam Extra Regnum Opisawszy się Onemu Obligowi in Termino praescripto zadość nieuczyniliście

ze wsiami [illegible] Szawliszki nazwanemi, z Kościołkiem,

Nieuczyniliście. Owszem gdy Załuiący Aktor na wspomnionym Terminie w R.u tysiąc Siedemset Szesdziesiąt Siodmym w Dzień Niepokalanego Poczęcia Panny Maryi takowey Summy dopominał się Wmć recognoscendo Dług takowy słusznie od Siebie należący do R.u tysiąc Siedmset Szesdziesiąt Osmego w Dzień Sgo Ignacego Swięta Rzymskiego odprosiliście się i osobliwszą Assekuracyią daliście y na tym Terminie Załuiącego Aktora nieuspokoiliście i dotychczas uspokoić niechcecie. O co Załuiący Aktor chcąc Jure prosequi ante Omnia do approbaty Obligu y Assekuracyi danych na Summę Czerwonych Złtych Obrączkowych holenderskich Puri Auri Pięcdziesiąt Trzy i Tallarow bitych całkowych Ważnych czterdzieście cztyry, do Przysądzenia Takowey Summy i In Instanti wypłacenia, do uznania Prowizyi od takowey Summy za Lat Dwie, do nadgrodzenia Szkod, Strat, i Expens Prawnych przez Obżałowanych Przyczynionych i Oto co czasu Prawa fusius deducetur Salva tey Załoby in omni melioratione Załuiący Obżałowanych Pozywa Pisan R.u 1768 mca Nowembra 24 Dnia.

W Ernubran na Pozew Miciski Ratusz[illegible]

Antoni Szym[illegible] Ciesz[illegible] [illegible]

R.u 1768 mca Ja Sługa miciski Ratuszny infra Scriptus Zeznawam takowego Pozwu Relacyiny Kwitem iż kopią tego Pozwu Ex instantia WJP Choroszcz Podstar[illegible] Pu Janowi Amosowi i Spiridowi Sztoniszowi Oczewisto wręcz w mieście Nitsku podałem. Maxim Brutkowski. trzema Krzyżykami

Ao 1763 mca 9bra 24. Dnia

Pozes po Jana Amoza od W. Charoszczy odumarz N 53 y 103 wagnych 44.

Ho 4te

Jna Xżę Pijarow

Ja Jenerał JKM
tym moim rela
szym 1769 mca Ma
y w exzawarym od w Bogu
wicza Rektora y wszystkich JJXXy Scholarum Piarum Collegium Ro
sieńskiego dla podania per Intromissionem maiętności Jchmść Fundu
szowey denova radice Jure perpetuo donationis zapisaney Dubszty
nazwaney w Woiewodztwie Wileń leżącey cum omnibus attinentijs et perti
nentijs w possessyą wiecznie arendowną w Bogu Prześ JX. Michałowi
Frąckiewiczowi Rektorowi y wszystkim Jchmć Xiędzy Scholarum Pia
rum Collegium Wileńskiego vigore Prawa wieczysto arendownego ś
pomienionych JJX. Piarow Rosieńskich tymże JJX. Piarom Wileńskim
w Roku teraźn. 1769 mca Januarij 2 dnia in fundamento Bene
placiti Romani danego, tegoż anno Maja 6. dnia w Xięstwie Wi
leńskim przyznanego. Jakoż Ja Jenerał JKM. dość czyniąc Prawu
possolitemu, funkcyi mey Jeneralskiey y requizycyi JJX. Piarow
Rosieńskich z tąż strony Szlachty do wyrzeczonej maiętności
Dubszt zniechawszy, a wezwawszy w Prawo wieczysto arendowne
supra de data et actu wyrażone, tąż Maiętność Dubszty ze wszyst
kiemi folwarkami, wsiami tak w Parafij Mieyszagolskiey, iako y w Pa
rafij Piernowskiey le
żącym za Dubszty
ary, w Królewsz
wzięć Małuny na
łożącemi, z Pusto
Rynwidowskiego tam
ciami, z Poddanemi we wsi Oryanach, z gruntami, lasami,
Sianożęciami tamże z Pustoszami Kielischki nazwanemi nad
brzegiem Wilij leżącemi wyrobionemi y pod lasem zostaiącemi,
z gruntami, lasami, borami w obrębie Wierszańskim będące
mi, z Jazami na rzece Dubszcie, z poborami y brzegami na
le rozległemi nad rzeką Wilią z Rybołami tam mieszkaiącemi,
ze wsiami Puzwidy, Polli, Kaczerkiszki, Trzecialiszki, Gienie, Le
widary, Adamliszki, Szawliszki nazwanemi, z Kościołkiem,
Karczmą, Młynem, Stawem, Cegielnią za rzeką Dubsztą na Sie
sickowczyznie wystawioną, z Budą starą y nową, z ludźmi na
przeroblach przy budzie osiadłemi, zich gruntami, pasiekami,
przeroblami; z Gruntami, lasami, Sianożęciami y Boiarami
Dekretem Podkomorskim przez WPP. Podkomorzego Lidzkiego
przysądzonemi, a dotąd ieszcze przez PP. Starostę Mieyszagolskie
go w possessyą nieposstąpionemi, z Szachownicą Jodessy nazwaną
z Puszczą ciągnącą
do onego, oraz z
do Jeziora Puruvis nazwanego y z wstępem
w Inwentarzu przy Stawie wie
nic

wiecznie arendownym op[illegible] w Ograniczeniu przytym
że Inwentarzu sporządzo[illegible] aktualną wieczne-
mi czasy arendowną Posses[illegible] ielebnemu Jmci Xiędzu Mi-
chałowi Trąckiewiczowi [illegible] y wszystkim w Bogu Wiele-
brym Jchm Xięży Piarom Collegium Wileńskiego w Summie 3000.
Złłch Polskich przez Tychże JXX. Piarow Wilen. Jchmcm Xięży Pia-
rom Rosienskim Corocznie perpetuis temporibus wypłacać maią-
cey podałem, posłuszeństwo Poddanym wypowiedziałem, y za
aktualnych Possessorow, arendownych na zawsze Tenutorow
tychże JXX. Piarow Wileńskich ogłosiłem y opowiedziałem.
Na dowod czego ten moy Intromissyiny Kwit ręką mą własną pod-
pisawszy Jchmcm wydaię. Pisan w Dukształach Roku, miesią-
ca y Dnia wyż pomienionego.

Antoni Sadowski generał gokrny Wdztw Wilen.

Roku 1769. Mca Junij Dwudziestego Dnia circa acta Terrestria
Smolen. comparendo personaliter Jenerał wyż wyrażony ten
Kwit rellacyiny czynioney czynioney Intromissyi officiose zez-
nał Suscepi Rzewuski
Regent Ziem. Grodz. W. Smolen. y
v Regent Ziem[illegible] [illegible]enskiego
[illegible]

Stanisław August z Bożey Łaski Król Polski, Wielki Xięże Litt. Ruski, Pruski, Mazowiecki, Żmudzki, etc, etc.

W Bogu Wielebnemu Xiędzu Wiktoremu Szreńskiemu Rektorowi y wszystkim XX. Jezuitom Collegium Połockiego, także Wielebnemu Xiędzu Antoniemu Kliminskiemu Plebanowi y Altaryście Kiernowskiemu, Urodzonym Józefowi Białłozorowi Skarbnikowi Upitskiemu, Michałowi Marszałkowi Upitskiemu, y Franciszkowi Oberszleytnantowi Regimentu Konnego W.K.P. W.X.L. Bitowtom braci rodzonym, Janowi Eyvidowi, Jakubowi y Maryannie z Łużynow Nagurskim Podkomorzym Żmudzkim, Antoniemu y Annie z Kalinowskich Karwowskim Podczaszym Wileńskim małżom, Janowi Szmytowi Strażnikowi Trockiemu, Adamowi y Annie z Zenowiczow Wiwojerdom Podkomorzym Smoleńskim Małżom, Jasnie Wielmożnemu Xięciu Michałowi Czartoryskiemu Kanclerzowi W.X.Lit.o y Urodzonemu Samuelowi Dobrogostowi Bykowskiemu Łopotowi Chorążemu Nowogrodzkiemu gdá Opiekunom á Urodzonemu Michałowi Bykowskiemu Łopotowi Strażnikowi Połnemu W.X.L. gdá Autorowi y dalszym granicznym ze wszystkich generaliter Dóbr W.W. leżących ruchomych, Summ pieniężnych ubiq locorum będących przyłączonemy, abycie W.W. zatym Pozwem przed Sądem Trybunału Comporitii Judicij W.X.L. w Roku teraźnym 1769 w Wilnie Sądzić się maiącym personaliter stanowszy, na cytacyą z prawne poparcie w Bogu Wielebnego Xiędza Michała Frąckiewicza Rektora y Wszystkich XX. Scholarum Piarum Collegium Wilen. skuteczniey usprawiedliwili, którey W.W. pozywaią Mienige y referuige się do zaszłych in antecessu Załob, processow, Delictow, a signanter oto: Iż co Dobra Funduszowe Wielebnych XX. Piarow Rossieńskich ꝓ. Wieczyste dopiero mediante Jedis aplice ordinatjone do possessu potym Załtych Wielebny Xiędzy Piarow Wileńskich Dukszty nazwane cum attinentijs w Woiewodztwie Wileńskim sytuowane, z roznemi Dobrami W.W. graniczące, in vicinitate

Autores

Ilt.

8r

-156-

latitudine zostaiące tak przez Antecessorow WW. jako
też przez niektorych samych obzałtnych WW. w gro-
nicach, szachownicach, w Stępach znacznie iż pokrzyw-
dzone y uszczerbione. Niektorzy bowiem W. W. nadwy-
miar sobie należący przywłaszczywszy in magna
quantitate trzymaćie, a niektorzy WW. nullo habito
jure, solo appetitu cudzey substancyi, grunta, łąki,
lasy ab avo do Dubszt należące na wielu mie-
scach rożnemi laty pozabieralisćie, y niemałe
uszkody poczynilisćie, miedze kopce y inne zna-
ki graniczne niektorzy WW. poruynowalisćie,
y na inne mieysca poprzenaszalisćie, niektorzy zaś
praecipue obzałtowani W.W. Nagurscy y Karpowscy
per vim et potentiam zabieraiąc grunta, lasy, łą-
ki Dubszczańskie, boje, expulsye, grabieże, strzelowa-
nie zboża, Sianożęci, lasow wyięcie, Pasiek rozra
bianie poczynilisćie, niektorzy zaś WW. niemaiąc
wstępu, w rzekach Delatorow Ryby łowisćie, Jazy
zabijaćie, niektorzy do własnych lasow Dubszczań-
skich niesłusznie wstępy robiśćie, inni zaś do wstępnych
lasow, Puszcz spolnych Dworowi Dubszczań. z innemi
Uczestnikami, niesłusznie onych uzurpuiąc, temuż
Dworowi Dubszczańskiemu wstępu bronićie, pro religuo
tak na samych Delatorow, jako y na ludzi onych, na
zdrowie y życie odpowiedzi y pochwałki czynićie.
Przeto zatthy Delatores chcąc oto wszystko prawem
czynić obzałtnych W.W. pozywaią anteomnia do
obwarowania omnimodam Securitatem tak Zdro
wia y życia sobie y ludziom swoim, jako też Pos-
sessyi maiętności Dubszt cum omnibus attinentijs
et pertinentijs, oraz wstępow do Puszcz, lasow y Jezior

wstępnych

wstępnych ab omnibus obżałtnych WW. Impetitionibus aggressionibus et Violentijs, a w Samey sprawie jako in Causa differentiæ odestania na Sąd Podkomorski cum toto Causæ effectu do nakazania wcześnie przed Wyiazdem Podkomorskim do Kancellaryi Grodzkiey Wileń. Komportacyi w pełnich y wszystkich spraw, Dokumentow, ograniczeń, obodnic przez wszystkich obżałtnych WW. sub nexibus Juramentorum przed Sądem Podkomorskim prestandorum; Item do uznania przed tenże Sąd Podkomorski Komportacyi y transportacyi z Kancellaryi Ziemi Wileń. Inquizycyi niegdyś miedzy wtoge, zeszłym Wrodkowym Sekretarzem Pisarzem Podkomorym z wszystkim Komportym z Inquizitorem Podkomorym Oriat, a WW. XX. Piarami Kolegium exhibitorum do przysądzenia zabranych gruntow, łąk, lasow, wstępow w lasy, wpuszcze, rzeki, Jeziora w Dokumentach wyrażone, do wskazania pęt, win, nawiązek z prawa pospolitego sciągaiących się, do chowania Dokumentow, ktoreby się in damnum et præjudicium Załtych Autorow u obżałtnych WW. naydowały, ad repetitionem Damnorum, litis expensor y oto wszystko, co czasu Prawa fusius deducet, Salvatey Załoby meliorationes. Pisan Roku 1769 mca 7bra 5 Dnia.

Na Pozew Trybunału W. X. Litt.

Kola Compositi Judicij.

Ja Jenerał Jkm. niżey na podpisaniu Rękoymey wyrażony Respons z tym moim relacyi wtym podanego Pozwu Kwitem, iż ad requisitionem wtym Pozwie JX. Michała Frąckiewicza Rektora y wszystkich JX. Scholarum Piarum Collegium Wileń. Takowego Pozwu Kopij dziewięć teraźnieyszym 1769. Jedną na dniu 6. Septembra w Bogu Przewielebnemu JX. Wiktorynowi Szczuckiemu Rektorowi y wszystkim JX. Jezuitom Collegij Połoczań. w Jołwarku Gieysztach, Drugą Kopią na 7. 7bra WJP. Józefowi Białozorowi Starościemu Upitskiemu w Jołwarku Ponarach, Trzecią Kopią tegoż d. 7. Septembra w Bogu Przewielebnemu JX. Antoniemu Klimontowiczowi Plebanowi y Altaryście Kiernowskiemu w Jołwarku Altarystom Orianach, Czwartą Kopią tegoż dnia 7bra WJP. Michałowi Marszałkowi Upitskiemu, y Franciszkowi Oberszleytnantowi Regimentu Konnego W. X. Litt. Bitowtow braci rodzonym w Orianach, Piątą Kopią w tychże Orianach JP. Janowi Cywitdowi, Szostą Kopią tegoż dnia 7. Septembra WJP. Jakubowi y Maryannie z Puzynow Nagurskim Podkomorzym Trockim gdá Wielczuikom, a WJP. Antoniemu y Annie z Kalinowskich Karwowskim Podczaszym W. Wileń. małżonkom gdá Zastawnikom w Kiemiałach, Siodmą Kopią tegoż dnia siodmego 7bra WJP. Janowi Szmytowi Starościowi Trockiemu gdá Wielczuikowi, a WJP. Jakubowi y Sarnej Dymszy Nagurskim Podkomorzym Trockim, Antoniemu y Annie z Kalinowskich Karwowskim Podczaszym W. Wileń. małżonkom gdá Zastawnym y Wiewiorowym Pasiecznikom w Widawskich, osmą Kopią d. 11 Septembra WJP. Adamowi

Adamowi y Annie z Zenowiczow Wisogierdom Podkomorzym Smoleńskim w Boborykowszczyznie, Dziewiętą Kopią tegoż samego Dnia 11 Xbra JO Xiążęciu Jmci Michałowi Czartoryskiemu Kanclerzowi W.W.X.a Litt. WJP. Samuelowi Dobrogostowi Bykowskiemu Łopotowi Horodn. Wołkowyd. qua Opiekunom, a WJP. Michałowi Bykowskiemu Łopotowi Strażnikowiczowi Polnemu WXL qua Aktorowi w Suderwie, Dobrach w Woiewodztwie Wilen. leżących podałem y położyłem, oraz o terminie stawania przed Sąd Trybunału W.X.L. Compositi Judicij w Roku teraźn. 1769 sądzić się mający oznaymiłem y opowiedziałem.

Antoni Sadowski generał grodzki Wtłe Wilen.

Roku 1769 mca Septembra Jedynastego Dnia Coram actis Grodu Wa Wilen. Comparendo personaliter Jenerał Skrzy Supra Scriptus huit swoy relacyiny podanych pozwow officiose Leznatt. Suscepi Krzysztof Kiziełł Regentt Grodz. Wilen.

1769 Septembr. 5 Kozłow Chorąży Duchowny nam oremuszę przed Sąd Podkomorski.

Actores JXX. Piarowie Wileńscy.

Citti JXX. Jezuici Poszawscy, JX. Klimiński, WJPP. Białozor, Bitowtowie, Nagurscy, Karwowscy y Pani Graniczący.

A. A. A.

Aktorat w Reg: Duchow: folio

y meyszagolskim, małżonkom, ze wszystkich WW. Dobr leżą.

Wypis z Xiąg Ziemskich Spraw wieczystych Pttu Upittgo.

Roku Tysiąc Siedmsett Siedmdziesiątt Pierwszego Miesiąca Decembra wtorego Dnia.

Przed Aktami Ziemskiemi Powiatu Upitskiego przedemną Bonifacym Tadeuszem z Monwida Olechnowiczem Ziem: y Grodzm Pttu Upittgo Regentem comparens Personaliter Jasnie Wielmożny Jmć Pan Michał Karol Bitowtt Marszałek Pttu Upittgo wieczysto ugodliwy, zamienny, kwitacyiny oraz rozgraniczny zapis z wBogu Przewielebnym Jmćią Xiędzem Michałem Frąckiewiczem Rektorem Collegium

Collegium Wilenskiego uczyniony ex Parte sua Juridice przyznawszy, y wedle Konstytucyi Coronationis Tysiąc Siedmsett Szesedziesiątt Czwartego Roku na Seymie Warszawskim stanowioney podpisem Ręki swey w Protokule zapisowym firmiter roborowawszy, prosił ażeby pomieniony Dokument ze wszelką w nim wyrażoną rzeczą był do Xiąg Ziem: Spraw wieczystych Powiatu Upitskiego przyięty y wpisany, za przyięciem którego wpisuiąc de verbo ad verbum tak się w sobie ma: Michał Karol Bitowtt Marszałek Pttu Upittgo moim, y Brata mego Rodzonego Wielmożnego Imci Pana Franciszka Bitowtta Oberszleytnanta Regimentu Konnego Buławy Polney Wo Xa Litto Imieniem, atq evictionaliter za tegoż Imci pisząc się z iedney, a Ja Xiądz Michał Frąckiewicz Rektor Collegium Wilenskiego Scholarum Piarum, totius praemissi Collegij Imieniem z drugiey strony, wszystkie niżey wyrażone obowiązki y warunki Prawne na siebie przyimuiąc wiadomo czyniemy tym naszym Listem dobrowolnym, wieczysto ugodliwym, zamiennym, Kwitacyinym, oraz granicznym w sposob niżey wyrażony na potomne czasy na wzaiem między Nami zawartym y danym na to:

iż

Iż Dobra Oryany cum suis attinentijs
w Wdztwie Wilenskim leżące inclusi-
ve ze wsią Malurami quondam do Dzie-
dzictwa Jana Stanczyka należące, a na
Dwie corki onego, to iest Elżbietę primi
voti Sewerynowę Czechrowskę secundi Je-
rzynę Giedroyciowę, y Szczęsnę in voto
Marcinowę Janowiczowę Szowkowskę
Jure naturalis Successionis spadłe, zapi-
sem Dzielczym w Roku Tysiąc Pięcset
Siedmdziesiąt Piątym Maja Siodmego
Dnia sprawionym na dwie rowne po-
łowy rozebrane zostały. Quibus stanti-
bus Marcin Janowicz Szowkowski Szczę-
snę Stanczykownę Oryan Dziedziczkę
in voto maiący ex capite Przodkow
swoich Dobra Dukszty nad Rzeką Duk-
szta sytuowane, a z Oryanami conter-
mine maiące się hæreditarie possidendo,
po uczynionym præmisso modo rzeczonych
Dobr Oryan rozdziale, do swoiey one
præocupavit Possesyi, y w przeciągu poży-
cia z Szczęsną Stanczykowną, przyległe
tak do Oryan, iako też do Dukszt roz-
maite attinencye od rożney na ten czas przy-
graniczaiącey Szlachty (: iako się poniżey
wyrazi :) poskupowawszy, do Dobr Dukszt
poprzyłączał, y tychże attinencyi w gruntach,
łąkach, Lasach intra latifundium Oryan
sytuowanych do swoiey Maiętnosci Dukszt
udzielnie używał. Deniq z tąż Szczęsną
Stanczykowną spłodziwszy Corek trzy,

communi

communi mortalitatis succubuit fato.
Po smierci ktorego pozostałe trzy Corki Marcinowny Szowkowskie, to iest: Andrzey y Zofia Radgowscy Dobra Piełwany: Jan y Anna Korsakowie maiętnosć Oryany Stanczykowskie pro sorte Szczęsney Stanczykowny Matki Ich zostałe, a Piotr y Krystyna Szuksztowie Ciwonowie Cyragolscy maiętnosc Dukszty ze wszystkiemi przynależnosciami, oraz z tymi gruntami y Sianożęciami, ktore od Oryan do Dukszt były przyłączone: iako tenże Marcin Szowkowski y Matka Ich używali: in sortes pomiędzy Siebie zapisem Dzielczym w Roku Tysiąc Szescsett Siedmnastym Junij Piątego Dnia sprawionym, y w teyże Dacie w Trybunale przyznanym rozebrali y rozdzielili, y każdy z rzeczonych Aktorow też Dobra w swoie Jurysdycznie obieli Dzierżenie. Quibus praemissis Dobra Oryany przez rożne consecutive przedaże do wieczystego zeszłego Salomona Rynwida Podstolego Upittgo Sędziego Prodgo Wileńskiego, a Dobra Dukszty pari modo do zeszłych Ludwika y Teressy z Komarowskich Sienickich Ciwonow Retowskich Małżkw devenerunt Dziedzictwa. Salamon Rynwid Dobra Oryany w Roku Tysiąc Szescsett Osmdziesiątt Czwartym Prawem zastawnym Janowi Sztrunkowi Sekretarzowi JKmci inwadyował, od ktorego per transfusionem dalszym Possessorom, et consecutive do zastawney

zeszłego

Zeszłego Jmci Pana Jozefa Serafinowicza, a po
nim do zeszłego w Bogu Wielm: Jmci Pana
Wawrzynca Nagurskiego Ciwona Wielkich
Dyrwian, a post Fata onego do Wielm:
Jmci Pana Jakuba Nagurskiego Podkomo-
rzego Xtwa Zmgo, w Oryany dostały się
Possesyi. Quo intervallo Dziedzictwo
onych via naturalis Successionis na
w Bogu zeszłą WJPaniąc Annę Rynwi
downę in voto Janowę Bitowttowę Ko-
niuszynę Upitskę matkę, a per consequens
na nas Bitowttow Synow Jeymci legi-
time dostało się. Dobra zaś Dukszty
zapisem Funduszowym Prawnie spra-
wionym y zaprzysiężonym od wyżey wy-
mienionych Wielmożnych Ichmcw Pa-
now Sienickich JXX: Piarom Collegium
Rosienskiego, Deniq mediante Sedis A-
postolicae beneplacito, modo perpetuae
Hypotecae Nam Piarom Collegium Wilen-
skiego cum pleno haereditatis Jure do
wieczystey Funduszowey devenerunt
Possesyi. Quibus persistentibus oboyga
rzeczonych Dobr in confinio z sobą
maiących się possessionibus signanter
za dzierżenia Dobr Oryan zeszłych
Ichmcw Panow Touby y Serafinowicza.
Demum WWJPanow Nagurskich roz-
maite z rożnych przyczyn w gruntach
lasach, Sianożęciach rozpoczeły się Dyffe-
rencye, a za powodem onych wielo-
krotne y wielorakie przez udziałane

boie

boie, grabieży, gwałty, poczyniły się uczynkowe akcye. Quibus motivis exorto pierwiey w Grodzie y w Ziemstwie Wwdztwa Wilenskiego, expost w Trybunale Wo Xa Litto litigio, po expedyowanych trzech Inkwizycyach y weryfikacyach, po zapozwaniu się przed Sąd Trybunału Głownego Wo Xa Litto koła compositi Judicij między Nami Piarami Dobr Dukszt, wielmożnym Nagurskim Zastawnikiem, a mną Bitowttem Dobr Oryan Dziedzicem, Dekretem Oczewistym w Roku Tysiąc Siedmsett Siedmdziesiątym Oktobra Dwudziestego wtorego Dnia ferowanym, ta sprawa przed Sąd Wo Jmci Pana Morykoniego Podkomorzego Wiłkomierskiego pro disjudicatione odesłaną została. In virtute ktorego Dekretu w czasie agituiących się Sądow Podkomorskich po dostatecznym Dokumentow na grunta w dyfferencyi zostaiące y pod Decyzyą Sądową poddane reprodukowaniu, a za onemi z odeszłey Duktow y re-duktow wizyi, swiadectwem iuż to Oryanskich, iuż to Dukształnskich Poddanych wspartey, ponieważ to się iasnie z strony JXięży Piarow Possesorow Dukszczanskich wyprobowanym y dowiedzionym być pokazało: iż nayprzed durante hypothecaria maiętnosci Oryan

Jmci

Jmci Pana Ferdynanda Touby, hæreditaria vero zeszłych WWJPPw Sienickich maiętnosci Dukszt possessione, tenże Jmć Pan Touba z łąki Taryszkabalis alias Buywidowe błoto nazwaney do Dukszt należącey Expulsyą uczynił, deniq intentato przez zeszłego Wo Jmci Pana Sienickiego w Grodzie Wilenskim Juris processu y po expediowaney Inkwizycyi Dekretem oczewistym Grodzm Wilenskim po uznaney do teyże łąki reindukcyi na wieżę był sądzonym. Sub-secuta za tym od Jmci Pana Touby zeszłemu Jmci Panu Serafinowiczowi maiętnosci Oryan transfusiva possessione, tenże Jmć Pan Serafinowicz w rożnych mieyscach grunta, łąki, lasy z aktualney Dukszczanskiey Possessyi, iedne gwałtownie, drugie intrusive poodbierał, innych dawnosciąw czasu, po wyniszczeniu varijs temporum calamitatibus Ludzi, poprzywłaszczanych przywrócić niechciał, a nad to w przeciągu dzierżenia teyże maiętnosci Oryan przez Wo Jmci Pana Nagurskiego Podkomorzego Xtwa Zmgo, iuż to przez gwałtowne młynu własnego Dukszczanskiego od niepamiętnych czasow na Rzece Dukszcie będącego, tudziesz cegielni za rzeką Dukształ na gruncie aktualnym Dukszczanskim

przed

Przedtym za Possesyi Dukszt Tyzenhauza
Wwdy Derpskiego, a potym przez Jchmcw
Xięży Piarow zabudowaney zrąbanie,
iuż to przez inne w gruntach y łąk-
kach spokoynych Possesyi poczynio-
ne prepedycye rozmaite dla JXX:
Piarow pokazały się być pokrzywdze-
nia. Praeterea ponieważ z rożnych
przykupl y zamian w gruntach, łąk-
kach, lasach przez Dziedzicow Duk-
szczanskich antea poczynionych to się
pokazało: iż obręb gruntow y łąk
za Rzeką Dukszta od Oryan leżą-
cy teraz lasem zarosłych od Buy-
widow, Brańcow, Poradomskich,
Kaczergow y inney Szlachty nabyty.
y teraz przez używanie w onym po
większey części łąk, aktualnym y wła-
snym Dukszczanskim być się oka-
zał; distinctim w polu Maluńskim
siedm pustych siedzib Chłopskich
y wiele gruntow Dwornych Stasie-
wskich zwanych /: uti z Dokumen-
tow y z swiadectwa Ludzi constat :/
ad minimum włok siedm wynoszą-
cych, in parte przez Dukszty teraz
possydowanych, a in parte za Jmci Pa-
na Serafinowicza z Possesyi wybitych,
przy Dzierżeniu teyże wsi Maluń
znayduią się osobliwie służba Ziemi
Poddanym Dukszczanskim od Roku

Tysiąc

Tysiąc Szescsett Piędziesiątego/: uti constat z Inwentarza Dukszczanskiego y Dokumentu zamiannego:/ osiadła, a pod wsią Oryanami zwaną do Altaryi Kiernowskiey y Wielmożnego Jmci Pana Białłozora Skarbnika Upittgo należącą, sytuowaną y teraz w Possesyi Dukszczanskiey zostaiąca, absq quaestione do JXX. Piarow przynależy. Niemniey ponieważ rożne w rożnych uroczyszczach szachownice, iedne in actuali przy Dukształach possessione, drugie przez Possessorow Oryanskich przywłaszczone, realiter Dokumentami na to służącemi przez Jchmcw Xięży Piarow ewinkowane, przy tychże Oryanach zatrzymane zostaią. In reliquo ponieważ Ja Bitowtt Marszałek Upitski z pewnego między mną, a Wjmcią Panem Jakubem Nagurskim Podkomorzym Xttwa Zmgo, przez zawartą wieczysto-ugodliwą recenter konwencyą onus omnimodae evictionis w całey między Dukształami, a Oryanami Dyfferencyinney, tak co do gruntow y w onych zachodzącey rożnicy, iako też quo ad causas facti tak za poprzedzaiących Oryan Zastawnikow, iako też za samego Jmci ostatniego praesenter Possessora contingentes, przed Sąd Podkomorski wywołaney sprawie tanquam indisquisitus teyże Maiętnosci Oryan Actor et haeres na siebie przyiołem; niechcąc zaś

żeby

Actes Grodu Wa Wilen Comparendo personaliter Jenerałt Skr

niechcąc zaś ażeby per subsequentia sądu Podkomorskiego Judicata, a z nich inevitabiliter wypadaiące na obiedwie strony, obszerność gruntow w dyfferencyi zostaiących ewinkuiące Juramenta, do których my obiedwie strony zabieraćby się musiały, Ta Kategorya sprawy konkludowana y decydowana została; niemniey considerando przeciąg czasu y dalsze z kontynuiącego się Procederu pro et contra wynikaiące Expensa, Ja Michał Karol Bitowtt Mar. Pttw Upittgo, y Ja Xiądz Michał Frąckiewicz Rektor Collegium Wilenskiego Scholarum Piarum przez ninieyszy wieczysto ugodliwy na potomne czasy między Nami zawarty zapis mediante amicabili compositione takowym pokombinowaliśmy się sposobem: Nayprzod my Piarowie Collegium Wilenskiego Dobr Dukszt Possessores in fundamento ninieyszey irrevocabiliter między Nami umowy y według niey vi postąpioney Nam od Wo Jmci Pana Marszałka Upittgo w poniżey wyrażonych Gruntach y obrębach Bonifikacyi, służby gruntu insimul z łąkami Poddanym Naszym ab ævo pod wsią Oryanami osiadłey: osobliwie łąki Tarszkabalis alias Buywidowe błoto nazwaney części naszey, a situm maiącey za wsią Oryanami: adhæc siedmiu Pustowczyzn desuper wymienionych uroczyszcza Miteykiszki y dalszych gruntow za obręb poniżey wyrażony y ugodzony extensyą maiących: tudzież gruntow

titulo

Correct

Titulo Dwornych Stasiewskich, a przez Nas
XX. Piarow w polu Malunskim in quati-
tate osmiu włok pretendowanych: osobli-
wie gruntu wespoł z łąkami Mindryny
nazwanych, tudziesz kilku łąk cielętnika-
mi mianowanych w polu y wsi Malu-
nach leżących: Distinctim wszelkich
y wszystkich szachownic w gruntach, łą-
kach, lasach y zaroslach, ktore tylko de
Jure et Realitate do Dobr Dukszt przy-
należącemi być się dowiodły y okaza-
ły, tych wszystkich desuper miano-
wanych gruntow, łąk, Lasow, Sianożęci in
suis circumferentijs et latifundijs pro re
et hæreditate Maiętnosci Oryan wiecz-
nie y nieodzownie zrzekamy się y przy
wieczystym teyże Maiętnosci Oryan Aktor-
stwie y Dzierżeniu pro perpetuo zosta-
wuiemy. Wzaiemnie Ja Michał Karol
Bitowtt Marszałek Pttu Upittgo considera-
tis z Dokumentow na obręb pomieniony
ex parte Jchmęw Xięży Piarow produkowa-
nych sufficientibus probationibus, oraz
ex præstitis testimonijs Ludzi y Podda-
nych z oboyga Dobr do wyznania sta-
waiących, et supra realitatem præmisso-
rum do Juramentu zabieraiących się, ple-
ne zostaiąc convictus: iż obręb desu-
per wymieniony z kupli od wyżey mia-
nowaney Szlachty, Buywidow, Brańcow,
Poradomskich, Kaczergow czyli Juriewi-
czow złożony y temi Nomenklaturami
przezwany, a od Siesickich, niektore tych
nazwisko

Correctum

Nazwisko Grunta Prawem zastawnym
possyduiących, Siesickowczyzny in parte
nazwisko maiący, scianami y przez Jchmęw
Xięży Piarow oznaczonym Duktem: Poczo-
wszy od Dębu starego przy uroczyszczu
Woyszteniszkach stoiącego /: w kto-
rym zdawna barć iest wyrobiona :/
prostym Trybem do kamienia wielkiego,
od tego kamienia do sosny ukleyna
mienioney, od tey sosny do drugiey, od
drugiey do trzeciey ostatniey nad rucza-
iem Notokalem stoiącey, tym Ruczaiem
Notokalem do Rzeki Dukszty, zostawu-
iąc w tym całym dukcie Grunta y Lasy
po lewey stronie do Oryan, a po pra-
wey do Dukszt należące /: w ktorym ob-
rębie Grunt swoią rozległością na-
zwany Stodoliszki Poddanym Dukszczań-
skim adpraesens osiadły, bokiem od Ruczaju
Notokaln leżący zostaie umieszczonym :/
indisputabiliter do Dobr Dukszt przyna-
leży, przeto Ja Bitowtt Marszałek Upittski
takowy desuper wyrażony Dukt od terminu
przy Dębie wielkim, starym Bartnym
założonego, przez Jchmęw XX: Piarow opro-
wadzony, a Ruczaiem Notokalem w Rze-
kę Dukszty wpadaiącym kończący się
zupełnie akceptuię ony na wieczne cza-
sy z strony moiey utwierdzam; eoq intu-
itu przy wieczystym y nienaruszonym
Jchmęw Xięży Piarow Dziedzictwiey
Dzierżeniu wszystkie grunta, łąki, lasy
w tym obrębie zawieraiące się wespoł

z cząstką.

z cząstką gruntow przez Poddanych wsi Malun
pozaruczaiem Protokalem rozrobionych, a Du-
ktem JXX. Piarow zaciętych perpetuè zacho
wuię y zachowany mieć chcę. Ktory to obręb
titulo præmisso mianowany inclusivè z
gruntami y obszernosciąw onych Stodo-
liszki nazwanym, iż podług Duktu przez
JXX. Piarow oprowadzonego, y podług ninieyszego opisania przez Komornika Sądem Podkomorskim wyznaczyć maiącego ma być ograniczony, obwodnicą dokładnie opisany, præsenti Inscriptione præcaveo. Quantum vero spectat Gruntow y częsci Lasu z tey strony Dukszty, to iest: iak Dobra Dukszty leżą, przez Poddanych Malunskich dotąd używanych, ponieważ z oprowadzoney y okazaney granicy patuit, iż Poddani wsi Malun pretextem graniczenia z Gruntami Trzeciakiskiemi do Dukszt należącemi in notabili circumferentia aktualnego Lasu Dukszczańskiego zaiąwszy, w onym niedawne poczynili przerobki, a ten las insimul z tymiż rozrobkami od Malun do Dukszt przez ninieysze rozgraniczenie się odeyściby powinien; niemniey ponieważ JXX. Piarowie część gruntow iuż rozrobionych do Stodoliszek należących między sznurami wsi Malun leżących, tudziesz ad proportionem ustąpionym przez JXX. Piarow do Malun titulo Pustowczyznom (: o ktorych powyżey :) Gruntom y obszernosciom æquivalens w postąpionych z strony moiey nawzaiem w obrębie desuper wyrażonym Gruntach y latifundiach nie iest uczyniona dla JXX. Piarow Bonifikacya, przeto Ja Bitowtt Mar: Upitski tak dopełniaiąc præmissam w ustąpionych

wzaiemnie

Correctum

wzaiemnie gruntach proportionem gruntow wszystkich z tey strony Dukszty leżących, a przez Poddanych Malunskich dotąd używanych po Rzekę Dukszte rozciągaiących się do Dobr Dukszt JJXX. Piarow perpetuo ustępuię y zrzekam się, a w tym mieyscu Rzekę Dukszte między wsią Malunami, a Dukszłami JXX. Piarow za wieczystą granicę wyznaczaiąc, iż Poddani Malunscy abhinc Rzeki Dukszty za granicę położoney przechodzić niemaią y niepowinni będą na potomne czasy ninieyszym zapisem waruię y ostrzegam. In distincta zatym Cathegoria respective gruntow y Szachownic w Polu Buywidowskim pod Imieniem Szachownic Stasiewskich, Spreyniszek et quovis titulo zdawna do maiętnosci Oryan należących, y do tych czas przez Poddanych Oryanskich Bredelow używanych; ponieważ JXX. Piarowie Collegium Wilenskiego po wyżey specifikowane Grunta, łąki, lasy, Szachownice, et signanter służbę Ziemi pod wsią Oryanami Poddanym swoim osiadłą, do Oryan ustąpili y zrzekli się, przeto in recompensum takowych ustąpionych gruntow Ja Bitowtt Mar. Upitski wszystkich Szachownic w Polu Buywidowskim, przez Poddanych Oryanskich Bredelow insimul z Siedzibami onych używanych, y wszelkim zabudowaniem pro re et hæreditate Dobr Dukszt JXX. Piarow perpetuis temporibus ustępuię y zrzekam się Quibus mediantibus Sciana Granicy gruntow od uyscia w Dukszte Rzeczki Krakszty, y tą Krakszta w Row Krauza, czyli Krauzolis mianowany do wspomnioney Barci Dębowey po prawey stronie będących, iako między JXX. Piarami, a JXX. Jezuitami Poszawskiemi, y JPPmi Kurowskiemi iuż tylko

in

In quaestione będących, a w obrębie tym zapisem, utwierdzonym, iuż Dobra Oryany żadney Szachownicy, virtute ninieyszey ugody, y zamiany niemaią, tak do rozsądzenia czyli umiarkowania między temi stronami należeć ma. Y dla tego o Grunta, Szachownice w tym obrębie, iuż sami JXX. Piarowie tanquam Dominium suum tego obrębu utrzymuiący maią być Im responsibiles praecaveo et praecustodio. Pari modo wyrownywaiąc z strony moiey dostateczną in praemissis latifundijs przez JXX. Piarow do Oryan super adiunctis rekompensę część gruntow y Boru z brzegiem Wilij w obrębie Wierkszniańskim przez Poddanych Oryanskich possyduiących się do ktorych JXX. Piarowie aktorstwo swoie rozciągaiąc, a to z dawnieyszemi Possesorami y ze mną Dziedzicem przed Sądem Podkomorskim Proceder wiedli, cum omni Iure, haereditate et pertinentia z osoby moiey na Osobę JXX. Piarow Collegium Wilenskiego do Dobr Dukszt perpetuo przez ninieyszy zapis ustępuię y zrzekam się, et circa omnimodam tychże JXX. Piarow haereditatem ubezpieczaiąc, tak co do ocalenia, iako też co do pozyskania przerzeczonych Gruntow w obrębie Wierkszniańskim, tychże JXX. Piarow wieczystemi y niewątpliwemi czynię aktorami. His itaq conclusis Ja Bitowtt Marszałek Upitski w Roku następuiącym Tysiąc Siedmsett Siedmdziesiątt wtorym Ultimis Aprilis post exemptionem

maiętności

Rectum

Znaczętnosci Oryan, Poddanych dwoch Bre-
delow za Dukszta, ad praesens w obrębie
Buywidowskim mieszkaiących, do wsi
Oryanskich: A my Piarowie Poddanego
Naszego Władysława Zdanowicza na
służbie Ziemi pod wsią Oryanami le-
żącey, a przez ninieyszy zapis do Oryan
ustąpioney mieszkaiącego do wsi naszych
Dukszczanskich/: nie z zabudowania tych
Chłopow na wzaiem niebiorąc y nie-
pretenduiąc/: przenieść opisuiemy się.
A grunta y Siedziby podług ninie-
yszego opisania, y podług nastąpić ma-
iącego Podkomorskiego Dekretu do
naszey wzaiemney wieczystey obiąć
mamy Possesyi. A iako my Xięża Piaro-
wie Collegium Wilen. Proceder z stro-
ny naszey o Poddanych Bredelow ex
capite Stanisława Bredela pochodzą-
cych w Grodzie Wa Wilen. z WJPanem Bi-
towtem Dziedzicem, a WJPanem Izagur-
skim Podkom. Zmuydzkim zastawnym
Dobr Oryan Possessorem rozpoczęty, mocą
ninieyszey konwencyi kassuiemy, y tych
Poddanych Bredelow circa haereditarium
WJPana Bitowtta Mar. Upittgo
perpetuo zachowuiemy Dominium.
Tak wzaiemnie Ja wzaiemnie Ja
Bitowtt Mar. Upitski Poddanego Duksz-
czanskiego przed kilka laty z Buywid
wyszłego, a we wsi Oryanach osadzo-
nego, Kazimierza Plikisewicza Siemas-
kiewicza w Roku przyszłym Tysiąc
Siedmsett Siedmdziesiąt wtorym na Dniu
Pierwszym Miesiąca Maja JXX. Piarom

Ze

Ze wszelkim dobytkiem y ruchomosciaw onego, et cum utraq prole wydać assekuruię się. Praeterea ponieważ przez zaszław in praemissis kombinacyaw z WJPanem Szagurskim Podkomorzym Xtwa Zmgo iednaw a ninieyszaw z JXX. Piarami zawartaw Ja Bitowtt Mar. Upitski onus omnimodae evictionis tak co do zastępowania względem Dyfferencyi w gruntach, iakoteż co do odpawiadania za porąbanie Młyna szkody, boie y dalsze pretensye y za Expensa Prawne z okazyi tey Sprawy poniesione, na siebie przyiołem, Zaczym Ja Bitowtt Mar. Upitski ut supra evictionaliter piszący się za wszystkie te pretensye z umiarkowania Przyiacielskiego Summę Pięć Tysięcy Pięcsett Złotych Polskich Currenti moneta dla tychże JXX. Piarow determinowawszy y umowiwszy, takowaw Summę modo hoc należącaw tymże JXX. Piarom w Roku przyszłym Tysiąc Siedmsett Siedmdziesiątt wtorym w Dzien Sw Jana Chrzciciela Sta Rzym. wypłacić obowiązuię się et in casu niewypłacenia liberam po upłynionym terminie ad proportionem tey Summy do maiętnosci Oryan Inequitationem JXX. Piarom ostrzegam y ubespieczam. Eoq motivo Ja Bitowtt Mar. Upitti y Ja Xiądz Frąckiewicz Rektor ut methodo praeexpressa piszący się z wszelkich nawzaiem Pretensyi kwituiąc się one in perpetuum umarzamy y anihiluiemy. Na dotrzymanie czego wszystkiego

Zaręke

Zarękę ważnosć rzeczy wynoszącą, nadgro
dzenie wszelkich inde stronie wynika
iących Expens, Panam Personalis Infa
miae zakładaiąc Evictionemq omnimo
dam opisuiąc, ktorym wdrunkom cho
ciażby nieraz ulegać przyszło, przecie
ten zapis w nienaruszoney mocy mieć
chcemy. Y na to dalismy ten wieczysto
ugodliwy zapis z podpisem Rąk naszych
y WWJPPw Pieczętarzow ustnie y ocze
wisto od nas uproszonych. P. san w
Duksztach Roku Tysiąc Siedmsett
Siedmdziesiątt Pierwszego Augusta
Czwartego Dnia. U tego zapisu wie
czysto ugodliwego oraz granicznego
podpisy Rąk tak samych Aktorow
przy wycisnionych na czerwonym
laku Herbownych Pieczęciach, iakoteż
y WWJPPw Pieczętarzow w te słowa.
Michał Karol Bitowtt Mar. Upitski.
X. Michał Frąckiewicz S. P. Rektor Wilen
mps. Ustnie y oczewisto proszony Pie
czętarz od Wo JPana Michała Karola
Bitowta Mar. Pltu Upitto z iedney
y WBu Przewielebnego Xiędza Michała Frąc
kiewicza Rektora Collegium Wilenskiego
S. P. nomine totius ejusdem Collegij
z drugiey strony, piszących się do tego
wieczysto ugodliwego zamiennego kwi
tacyinego oraz granicznego zapisu
in contentis intro w nim expressis
ad invicem między Jchmci danego podług
Prawa podpisuię się Michał Morykoni
Podkom. Pltu Wiłkom. Ustnie y oczewisto
proszony

Proszony za Pieczętarza od Osob wyżey wyrażonych do tego Wieczystego Zapisu in contentis suis adinvicem między temiż Osobami danego ut Legis est podpisuię się Jozef Nowicki. R. Z. Słon. Ustnie y oczewisto proszony Pieczętarz do tey ugodliwey konwencyi podpisuię się Jozef Toczyłowski K. Z. B. Takowy Zapis Wieczysto Ugodliwy oraz graniczny za przyznaniem onego przez wyż wyrażoną Osobę iest do Xiąg Ziem. Spraw Wieczystych Pttu Upittgo przyięty y wpisany. Z ktorych y ten Wypis pod Pieczęcią Urzędową Ziemską tegoż Powiatu Parti ~~requirent~~ iest wydany.

Correxi Bonif. Tad. z Monwida. Olechnowicz
Ziem.c y Grodz. Pttu Upittu Rgnt

Extrakt Zapisu Wieczysto Ugodliwego między WJPanem Bitowtem Mar. Upitskim, a Xiędzem Frąckiewiczem Rektorem S. P. Collegium Wilenskiego, uczynionego.

Sm.

1771 Aug 4 R. przeszły a 2 Xbra
w Pieniądzu Upitskim przyznany

Extrakt Konwencyi
między JW. JP. Bitowtem
Mar. Upitta a JXdzem Frąckie-
wiczem Rektorem Collegium
Wilen. Scholar. Piar. stałey.

St in Actis

172 Hyp 26

Stanisław August z Bożey Łaski Krol Polski, Wielki Xiąże Litewski, Ruski, Pruski, Zmuydzki, Mazowiecki, Kijowski, Wołynski, Podolski, Podlaski, Jnflantski, Smolenski, Siewierski, y Czerniechowski

Wielmożnym Janowi, y Racheli z Pietkiewiczow Eperyaszym Starostom Sądowym Wilkomirskim, Jakże Sirwinskim y Meyszagolskim, małżonkom, że wszystkich WW. Dobr leżących, Ruchomych, Summ Pieniężnych gdziekolwiek będących przykazuiemy, ażebyście zatym mandatem, na Cytacyą w Bogu Wielebnego Michała Trąckiewicza Rektora Collegij Vilnene y całego Kollegium Scholarum Piarum stanowszy przed Sądem naszym Zadwornym assessorskim W. X. Litt. teraz w Warszawie agituiącymsię skutecznie we wszystkim usprawiedliwilisię, ktorzy podług Kontraktu wieczystey arędy y Possessyi Dobr Ziemskich Duksztanskich w Woiewodztwie Wilenskim leżących między sobą Collegium Vilenskim z iedney, a Rektorem, y całym Collegium Rosinskim z drugiey Strony /: idą za poprzedzonym na tenże Kontrakt dozwoleniem Stolicy apostolskiey, y za approbatą Biskupa Diecezyinego. w Roku 1769. Dnia 23. Jan. zawartego in rem sui, et Collegij Rosinene czyniąc, y awulsow Dobr Duksztanskich dochodząc, WW. pozywaią, mieniąc y referuiącsię do zaszłych dawnieyszych Załob, Processow, y całego Procederu Prawnego, oraz Dekretu Podkomorskiego, y Kommissarskiego między Collegium Rosinskim Scholarum Piiarum, a WW. obżałowanemi w R. 1755. Dnia 19. Junij oczywiście ferowanego, Spory a grunta Ziemskie Duksztanskie, y Jch. awulsa /: z mocy wyroku Sądow naszych assessorskich W. X. Litt. tymże Podkomorzemu y Kommissarzom poleconey :/ finalnie rozsądzaiącego; ktorym to swym Kommissarze Dekretem, dla pokładanych od XX. Piiarow dostatecznych Dokumentow, własność y ubikacyą wszystkich attynencyi Dobr Duksztanskich Ziemskich okazuiących, pod roznemi nomenklaturami, idą Strokiszek, Janowszczyzny, Walentynowszczyzny, Dygriszek

168

Towginianow, wielebniszek, alexieiowszczyzny, y Bobkowszczyzny zostaiących y dla dokładnych wszystkich znakow, starych siedlisk, stawiszczow, sadzawek okazanych, także dla oprowadzonych granic z temiz iako wyzey znakami, y dokumentami zgadzaiących się, y podług innych dowodow, y odwodow w tymze iako wyzey Dekrecie wyrazonych tez grunta, lasy, sianozęcie, zarosle, przerobki Duksztanskie in nomenclaturis suis będące, y specyfikowane, przez ww. obzałowanych, y antecessorow ww. Rodzicow Starostow meyszagolskich usurpative posiadane, lubo tymze XX. Piarom Kosienskim do wieczystego funduszowego aktorstwa uznane, y przysądzone zostały, a uspokaiaiąc takowe między Dobrami Ziemskiemi a Hibernowemi zachodzące dyfferencye, y dalszym uzurpacyom, y awulsom zapobiegaiąc tez grunta Ziemskie, od naszych Krolewskich ograniczyli, y do Possessyi XX. Piiarow oddac ww. nakazali, Poddanych Starostwa meyszagolskiego na gruntach Ziemskich idą Strokiszkim, y wielebniskich od czasow nietak dawnych osadzonych, z tychze gruntow iakoto z gruntu Strokiszkiego dwoch Szydagisa, y Kowalewskiego, a z wielebniszkiego take dwoch Barana, y Sieliwona zwanych wraz z Ich budową sprowadzic uznali, y dalszych tak gruntow, lasow, zianozęci, stawow, sadzawek uzurpacyi ww. obzałowanym zakazali, iednak ww. obzałowani cudzą własność Dobr ku swym pozytkom obracaiąc, takowym Dekretem Kommissarskim na zwłoke tylko sprawiedliwosci niekontentuiąc się do Sądow naszych assessorskich appellacyą założyliscie, samą zas rzeczą takowey appellacyi zadnym mandatem niepopieraliscie, y popierac zaniedbaliscie, avulsow wyzey wspomnianych w Possessyą XX. Piarow niepodaliscie, a tak Prawu Statutowemu w tym Przypadku stanowionemu, iako y Dekretowi tyle razy namienionemu we wszystkim kontrawencyą popełniliscie, y Penom Prawnym popadliscie, o ktore załuiący chcąc z ww. obzałowanemi prawnie czynic ante omnia do uznania Inekwitacyi do ~~Dobr~~ gruntow w załobach, y w Dekrecie Kommissarskim wyrazonych, do approbaty wszystkich dokumentow, swiadestw, dowodow, własnosc, y ubikacyą Dobr Duksztanskich z Ich attynencyami ewinkuiących, y podług nich ograniczenia przez Sąd Kommissarski w Roku 1755. Dnia 19. Junij uznanego, do nakazania z gruntow funduszowych videlicet Strokiszkich, y wielebniszkich osadzonych czterech Poddanych wyzey mianowanych rumacyi, y Ich Budowy na grunta Starowinskie przeniesienia, do utwierdzenia całego Dekretu Kommissarskiego, y Podkomorskiego, et in ordine subsequendae temuz Dekretowi satisfactionis UU: Komornika, y Kommissarzow wyznaczenia, wyznaczonym aby ad obloquentiam Dekretu Anni 1755. 19 Junij ferowanego, podług Duktu w nim opisanego, kon

conformiter się maiąc do Prawa Statutowego, o Sądach Podkomorskich, y Kommissarskich, y o znakach granicznych iakie bydź powinny opisanego postąpili, actu Suu etiam in contumaciam in casum niestawania obżałowanych exekwowali nakazania, Securitate wieczystey Possessyi Dukszto cu attinenc w swoich uroczyszczach, y podług swych nomenklatur w Załobach, y w Dekrecie Kommissarskim wyrażonych od obżałowanych Starostow meyszagolskich, y po nich nastempcow, y od nich subordynowanych osob, oraz Poddanstwa aby w gronta, lasy, Sianożęcie XX. Piarow nad Rzeką Dukszty po lewey Stronie Situ maiące ullo titulo et pretextu niewdzierali się na zawsze ostrzeżenia. Pożytkow z gruntow, lasow, Sianożęci, Sadzawek od czasu niepostąpienia Ich za Dekretem Podkomorskim y Kommissarskim obżałowanym dla XX. Piarow Kocienskich nakazanego, aż do tąd przez Starostow meyszagolskich usurpative branych, y innych wszelkich mianych fruktyfikacyi Załuiącym powrocenia za kontrawencye Dekretowi namienionemu ukarania, Expens Prawnych y innych Szkod powrucenia [illegible] nakazania, y tego wszystkiego co czasu [illegible] ndo, vel minuendo melio. ratione [illegible] 26. Dnia

J. D. H. B. JKMci
P. W. W. X. L. Skrz.

Roku [illegible] Dnia. Ja Jenerał JKMci [illegible] z takowego mandatu kopią JWWJPP: Janowi y Kacheli z Pietkiewiczow Eperyeszym Starostom Sądowym Wilkom. Szyrwin. meyszagolskim małżąkom oczewisto w ręce w mtłsci meyszagole w Wdztwie Wilen. leżącey podałem y termin stawania przed Sąd JKMci Zadworny assesorski ad praesens sądzący się ad instantiam w Bogu WJX: Michała Frąckiewicza Rektora y wszystkich JXX. Piarow Collegium Wilen. oznaymiłem y opowiedziałem. Pisanut supra.

Antoni Sadowski generał gubern. Wdztwa Wilen.

Roku 1774 miesiąca Januarii Dwudziestego Osmego Dnia. Coram actis Grodu Wdztwa Wilen. Comparens personaliter Jenerał JKMci supra scriptum ten kwit swoy relacyjny podanego mandatu officiose zeznał. Suscepi Krzysztof Kozieł Rtt Ziemski

Jgnacy Wacławski

1772. Januarii 27. Podany a 1828.
zesnany Mandat Authentyczny
Po JWJ.PP. Eperyeszych Wilkomir
Sądowych Szrwinskich y Meyszu
gotskich Starostow.

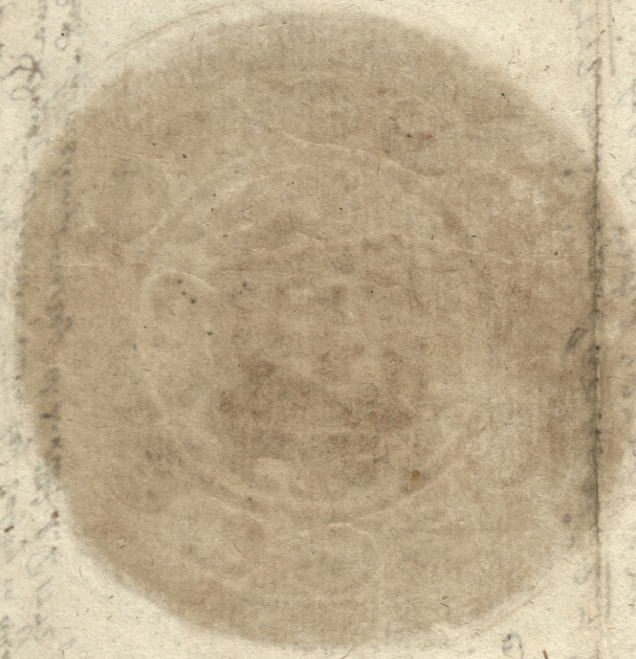

Stanisław August z Bożey Łaski Król Polski wielki X^ięstwa Litewski
Ruski Pruski etta. 90

Y Rodzonym Ewie z Szemiotow Matce wdokładzie Opiekunow, Jackowi Sz-
dziennu Ziemskiemu Repartycyi Rosieńskiey, Jerzemu Mostowniczemu Xstwa
Zmudzkiego Synom Pułkownikom, Janowi y Ignacemu Szemiotom
Braci rodzonym Ciwunowiczom Retkowskim, Konegundzie z Przegowskich
Szemiotowey Starościney Lelepskiey, Ludomie z Szemiotow Matce
in asistentia Opiekunow, Ludnikowi Synowi Sołohubom Strazmikowey
y Strazmikowiczowi Xstwa Zmudzkiego oraz Urz Marcinowi Pieckiewiczowi Ekw
czynowi Urzędnik. Pozew przed Sąd Trybl Gtu W.X. Lit. I z Instancyi
Urz X^ia Józefa Kurzela Rektora, y wszystkich XXy Ojcow Collegium
Wileńskiego Mieniąc y wewszystkim odwołuiąc się do zaszłych za
106. Processow, Dekretow, y całego po różnych Subselliach w tey mie-
rzonego procederu. Mianowicie zaś oto: iż Leszky Krzysztof Komorowski
chorąży Witebski w swoim czasie Wdewoda Pruski będąc Dziedzicem
z postrzodka innych Dóbr Nidok w Wileńskim, Bystrzy w Połockim Wie-
wodztwach położonych, nabył ieszcze wieczność u Leszky Hrehowey Stolnik
Parnawy Dobra Dukszty zwane w Urz: Wileńskim leżące, które czas
Długi przydaiąc, bezpotomnym, y bez naymnieyszego urządzenia dumer-
Po nim Sukcessyia na dwie klassy; iedna na Ur. Jana Komorowskiego
Pisarza Ziemskiego mozyrskiego Brata tego rodzonego, Druga na Po:
tomstwo Drugiey Natalii Brata Samuela Komorowskiego Podkomorzego
Wileńs. to iest Ewę in voto Marcinowa Dombrowskę Podsto: Witebs.
y Ur: Teresę w Zamężnim Stanie Szemiotowę Podkomorzyc Zmuyd
Dwie Corki. Komorowskie Podkomorzanki Wileńs równym dopiero spadła
y przynależała. Mimo którey to należności Leszky Urz: Jan Komorowski P.
zan Ziem mozyrski powagę Starościńską maiąc za fundament władania
Synowicami swoiemi, wszystkie te Dobra Obiął, y sam ieden z nich długo
korzystał. Ostatniey zaś w R: 1710. Drobliwszym też Dobra urządzaiąc

Lapsien

Zapisem, Nidoki y Bystrzyce dla iedney Ewy Dombrowskiey Podst: Wileń
Dobra zaś Dukszty w Woł: Wileń położone Teressie Szemiotłowey Do
komuż Zmuszi w nadgrodę części Jey własney w innych Dobrach należą
cy całe zapisał, y w tym że swym Dokumencie, o wspołrzędzie należenia
swiego, y o porządku brania po Bracie swym Lubieszy dokładnie
wyznał y przyświadczył. A chociaż Dobra Dukszty części onych części tey
to iest połowa ust: Janowi Komorowskiemu przynależne, y czwarta część
Ewy Dombrowskiey niebyły dostatecznemi do nadgrody dla ust: Teressy
Szemiotłowey Podkom: Zmuszi za tak znaczne części Jey Dobr Widok
y Bystrzyc, które się dla ust: Dombrowskiey dostały, iednak ona szczer
golnie przez miłość rodzeństwa krzywdy swiey nieczuła, y zupełnie
natym zaprzestaiąc poprzestać nawet od Stryia swiego tych Dobr ad
bierać niechciała, Ztąd Zeszły Jan Komorowski za czasem życia swiego
rządzę temi Dobrami, wydał dla niey powtórne zapisy, y wnich ásyg
nuiąc Mężo dla samey iedynie Zwierzchności dołożył, siebie zaś przy do
czył Mężo tych Dobr zachował. Gdy więc Teressa Szemiotłowa Podkom: Zmu
szowstwa tych Dobr zachował. Gdy więc Teressa Szemiotłowa Podkom: Zmu
przez Takowe Urządzenie znaczny Maiątek w Dom Męża swego, Nadszedł
wniosła, y od niego Osobnemi takiż Zapisami będąc zabezpieczona przeżyła
Jego, a pozostawszy z Małoletnim Potomstwem w owdowiałym Stanie, zno
wu powtórzyła małżeńskie Śluby z Leszczyn Ur: Ludwikiem Sienickim Podstol
Brzeskim Lubelskim Wyżk naszych. Wten czas dorzli iuż lat zupełnych y
rozumu Jey z Pierwszym mężem spłodzeni, Ust: Krzysztof y Jan Szemiotłowie
Podkomorzycowie Zmuszey. którzy wszystkie Dobra y całą ruchomość zoraz co do tey
ku Im po Oycu w Sukcessyi dostawać powinno wzupełnoża odebrawszy,
tak Imieniem swym, iako też trzech Sióstr swoich, Ewy Elżbiety, y Ludwiki Szemio
tłowien Podkomorzanek Zmuszowien ieszcze w nieletności na ów czas zostaiących iako star
si Brataia y naturalni Opiekunowie, Matkę swą Ur: Sienicką Podst: Brzesk: zdoło
zenia Jey męża cieszenie zakwitowali, y zuszczaliwszy po Oycu swym spadku za wa
dostatecznie zaspokoionemi uznawszy, żadney Salwy, y przystępu o Administrowanie Dukszt
sobie nieczekowali: Jakoż potrzebnieiszy wypadku Siostry swey w Zamężnie Śluby
Ewę Kazimierzową Pułkownikową Oboźnikową naszemu, Elżbietę Mikołaiowi Dzierżkowi
cicowi Dzierżkowi Ziemi Wileń, a Ludwikę Janowi Sołohubowi Strażnikowi Ziemi Zmuszi
Exbotacyie dla nich należące wzupełnoża oddali, y od nich tak z Dobr cyczystych iako
też y maiętnych przez Zapisy Zrzeczno in omni formalitate Juris sprawione Zakwitowaniu
zostali: Do nastąpienia zaś tych takowych Zrzeczeń Leszli Sienicey Podst: Brzesk: Medierowiwszy uczynił
nowy Fundusz dla JXX. Pijarów w Rosieniach, wraz wymienione Dobra Dukszty W: Wileń położone

Do pewnego

do pewnego akteressowa swego należące zprzysłużeniem Summy kilkin. Jzięcy Zittyd na Statkach Szawlany Drewniane uniesjoney, na ton. że Fundusz D. 1743 maia 27 Dnia Prawem wieczystym nadali, y talwezy swóy Fundusz wedle nauki Prawa w Zyblie Ga WXL: przyznaniem rozmocnili. y zapisuie gli. a lubo WX: Jan Szemiotk Prałat Zmudz przeciw tak prawnie uczynionemu Funduszowi, oddanie tych Dóbr dla Zakt. Dlnu zaprzeczaiąc, przeder był urosił, mieniey poznawszy potym niesłuszny swoie przekucye, odstąpił dobrowolnie tego procederu, yoey osobnym swym Dokumentem okazował. Po mimo to wszystko Oykt Putkamerowie medzierzowszy niesłusznie naganiac Xiąg Zapisu uczynionego Fundusz bez zapozwu pozwanych zaś. Dlnu w Zyblie skondemnowali. Wciągu zatym Dalszey akty pendencyi zapadł Dekret oczewisty Zyblinski z uznaniem Dyllacyi Copiaru spraw i poktoryi gdy nieustanna piła przyrzekalna rozprawa, stanął oczewisty Dekret Sądu konfederackich. z rożnemi Praniczeniami y pretensyie do Dóbr Dukszt maiącemi odsyłaiący na ostatnie rozsądzenie rożnic Ziemnych przed Kommissarshi Stanowskiemi, postanowiony Konst. 1775. D. 12 dzienna, do rozsądzenia temuż Sądowi zeszłemi do tych Dóbr Prawo permuiącym moc nadała. Wedle którey po wyniesieniu wzaiemnych zeszłemi Oykt Cytacyi, y pozwaniu aktorałow tey Kommissyi Stanowskiey kopie spraw na pierwszym terminie użyczonych z mocy sobie udzielonej a kwestyi o akteressie Dóbr Dukszt Dekretem Oczewistym rozsądzić, y Fundusz dla Zakt. Dlnu wewszystkim utrzemiony. Na którym to Dekrecie Oykt. nie chcąc daley żadnych procederem swym zakłucac. ważyciely, y do dopeu prawnych przyszedłszy Zacym. do utrzemienia Dekretu oczewistego w D. 1775. Januar 5. wskazał Kommissyinych Stanowskich zapadłego, iakoż tu całey Litypendencyi, y wszystkich Dowodow. Akt y Summie Autorites służących. mocą, y powagą których Approbaty wewszystkich punktach na Dobr Dukszt uczynionego mocą Ustawienia Fundusz, y Zapewnienia Zakt. Dlnu przy nieczystey nieznanych Dóbr posesyi. Skassowania oraz uszczkliwienia Oykt. wzw: dotąd że Dobr nullitet rzeczonych pretensyi y całego Procederu a iako iuż po Dekretach Copiach Sprawy oczewistym, sądzenia tey Sprawy prynzepalnie. Nadgrodzenia wszystkich Expens prawnych, y uznania tego co ma Xiąg Kontrowersyiny dopraszanym tak będzie Salva tey Zaloby melioratione. Pisan D. 1776 gdnia 3 Dnia Nadzorca Dlnu Oykt. Roku 1776. Miesiąca Nowembra Dnia 21go. Za Jenerał I. K. M.

Rector infrascriptus, Hestor tym moim relacyinym podanych Pozwow, stronie szczegey Kwitem adinstanciam w Bogu Przewielebnego I. M. X. Jozefa Kuszela Rektora, y wszystkich I. M. Xiędzy Patrow Kolegium Wileńskiego, idq stronie pierwszq Wielmożnych I. M. Panom Lwie Szemiotow Matce, zdokładem I. M. Panow Opiekunow, Jackowi Szemiotowi Ziemskiemu Referendarzowi Kowieńskiemu, Jerzemu Mostowniczemu X. W. A. Zgo Ludwisarom Synom, w dobrach zwanych Pozorkami. Drugim Wielmożnym I. M. Panom Janowi, y Jacusiowi Szemiotom Cześnikowiczom Kotowskim Braciom inter se rodzonym w dobrach Szawlanach, Trzeciom Wielmożnym I. M. Panom Kunegundzie z Kraszewskich Szemiotowey Stolnikowey Połockiey w dobrach Dyktaryńskich, Cwartey Wielmożney I. M. Panom Ludwice z Szemiotow Matce zdokładem Wielmożnych I. M. Panow Opiekunow, Ludwikowi Synowi Sołtysowi Strawskiemu y Straż. X. W. A. Zgo. w dobrach Sulikach w Xstwie Trockim leżących, podałem nadmiot Pismem Praesentium scorsim copiam y terminu stawania przed Sąd Trybunału Głównego, Wielkiego X. L. ornaymiem, actum ut supra.

Kazimierz Szymonowicz Jenerał Xięstwa Litewskiego

Roku 1776. Miesiąca Grudnia Dnia 9go. Przed Ołtarzem Lwowskim w Kaplicy Repartycyi Kowieńskiey. Comparendo personaliter Jenerał Kwit swoy Relacyiny podanego Pozwu oświadczył Zeznał. Susceptum. Wilstorf Jarud Regent Ziemski

1776 gbra 4 d. Pozew JW. Szemiothow y Puttkamerow z z Sołłohubem

1776 mca gbra 8.

Pozew.

Aktor: JXX Pijarowie Wilenscy

Pozw: WW: Puttkamerowie, Szemiothowie, ydalsi

Aktorat pod R. 1777. Foll 41. w Jakt:

Stanisław August z Bożey Łaski Król Polski. etc.

Urodzonym Adamowi Gorskiemu Kasztelanicowi Żmuy. y Adamowi Baranowiczowi Podcz. Lidzkie: Pozew przed Sąd Tryb. Gł. W. X. Litt. z Instancij urodzonego Xiędza Jozefa Kuszela Rektora i wszystkich Xięży Piiarow kolegium Wilen. wydany. Mieniąc przy zupełney referencyj do uprzedzonych iusz w tey sprawie odzałuiących Delatorow przeciw obzałowanym Manifestow; w pryncypalnym sposobie oto że obzałowany zeszły W. Gorski Kaszt. Żmuy. Oyciec obzałowanego Kasztelanica ustaniaiąc nienależnie Kahał Wilen. protekcią Swoią, y z Nim idąc zmiownie na zatrudnienie aktorstwa załuiących y Procederu onych, tudziesz końcem omylenia Ustaw Seymowych, w iakowyś z Rabinem y z Żydami Wilen. wszedł kontrakt. a zatym in Exekucione Constytucij, sprowadzonym z dekretem przez załuiących delatorow dla czynienia Taxy Kamienic y Placow w mieście w Wilnie na Ulicy Niemieckiey pod Dzierzeniem Żydow zostaiących z maistratu Wilen. osobom teyże Taxy czynić niedopuścił y zadosić nakazu Konstytucij wykonać niedozwolił. Podobnież dopiero wierzioże twoia Gorski Kasz. Żmuy. w rownej tenże Kahał wilenski utrzymuiąc protekcij nienależnie sobie aktorstwo Kamienic y Placow (: o ktore załuiące Delatorowie z Pomienionym Kahałem Wilen. maią sprawę dla ochrony onychże przywłaszczasz, oraz Exekucią dekretow y Konstytucij niesłusznie wstrzymuiesz. a z tąd dalszy przeciąg sprawy tey Czynisz. Osobnie obzałowany wierność twoia Baranowicz podczaszy Lidz: nieprawnie uzyskany na tesz same Kamienice y Placy zaszczycasz się Kadukiem, y w Pozyskaniu onych załuiącym Delatorom przeszkodę Czynisz. Zaczym do Komportacij przez obzałowanego W. Gorski Kasz. Żmuy. wszelkich tranzakcij ad premissum negotium zciągaiących się, i quomodo cunque poczynionych, skasowania wszelkich przez obzałowanych WW: do tych Kamienic y Placow

Pretexta Ose wroszczonych pretensij in Nullitate uchilenia nieprzyzwoicie uzyskanego przywileju Juris Caduci. Adonakazania azebyscie obzałowani. WW. zadnym wynalazkiem Satysfakcij wypaść maiącemu zkahałem Wilen. Dekretowi wstrzymywai niewazyli się pod obowiązkiem iak nay surowszych pen zastrzeżenia. Nadgrodzenia oraz wszystkich pen prawnych uznania tego wszystkiego co ex merito sprawy i zpotrzeby oney przez kątrowersią dopraszanym się y dowiedlinym będzie Salva tey in omni żałoby melioratione. Pisan Rki. 1777 mca Apr. 12. Dz.

Na Porew Trybunału
Gł. W. X. Lit.

Rekw. 1777 Aprila 14. dnia Ja Jenerał JKMci niżey wyrażony czynię wiadomo tym moim relacyinym podanego Porwu kwitem, iż adistantiam w Bogu Przewielebnego JX Jozefa Kuszela Rektora y wszystkich JXX Pianow Kollegium Wilen. kopii dwie, iedną JWJP. Adamowi Gorskiemu Kasztelanowi X. Zmudzkiego w Kamienicy Felbierżambowskiey, drugą WJP. Adamowi Baranowiczowi podczaszemu Sędzkiemu Oczewisto wręce w Mieście JKMci Wilnie podałem y o terminie ku stawaniu przed Sąd Trybunału Gł. W. X. Lit. opowiedziałem

Adam Gutowicz Jenerał VKMci z Ruska Mego

Rki 1777 Aprilla 15 Dz. Coram Actis Grodu Wo. Wilenskiego Comparens personaliter Jenerał Supra wyrażony Ten Kwit swoy officiose Jezuat. Susapi Krzysztof Wojciech Rzepa

1777 Aprila 14 tę Pocew po
JW. P. Gorskiego y Braunowicza
od JXXy Pijarow Wileńskich
a 15 Zeznany

v Tabl. Toll 124.

pisana

777

Stanisław August z Bożey Łaski Król Polski Wielkiego
Xięcia Litthey Ruskiego Pruskiego Mazowieckiego Inflantskiego etc etc

92

Wielmożnym Vrodzonym Tadeuszowi Żabie Kasztelanowi Połockiemu, Andrzeiowi Kleto-
wi Bohuszowi Gwardyanowi y woyskim Xx Franciszkanom Zakonu
dwu, Filippowi Gorskiemu Pisarowi Grodzieńskiemu Wileńs, Janowi Horden-
skiemu Starościc Czarnowszowskiemu Barbarze z Olizarow Matie Felico
wi Starzeńskiemu Dominikowi Konstantemu y dalszym ich minorennitte zostaią
cym Synom Stolnikowey y Stolnikowi Orzom Wileńs Woiskim Xx Pi. Opie
kunom Hordenskim, Janowi y Samey z Zewelow Skarbnikowi Orzom Matthe
Hyppolitowi y Tadeuszowi Podberezkim Skarbnikowi Orzom Wileńs, Teresi
ie z Sumskich Matce Antoniemu y Michałowi Narbuttom Synom Łowczy
nie y Łowczym Wileńs, Maciejowi Oycowi Potnickiemu Tomaszowi Podko
morzemu Wileńs Synowi Marcinkiewiczom, Bogumile Matce Maciejowskiey
nowi Mayorowi Woysk Koronnych Jacuszkim, Mateuszowi Małkiewiczowi, Igna
cemu Szabszcie, Stanisławowi, Piotrowi, Benedyktowi y Antoniemu Korza-
kom Braci inter se rodzonym, Michałowi y Maryannie z Piotrowiczow Ko-
szutzkim Starościc Żarzyckim, Ludwice z Piotrowiczow Chetkowskiey Cho-
rążynie Kowieńskiey, Annie z Piotrowiczow Matce Adamowi Synowi Plate-
rom Chorążynie y Chorążym Inflantskim zdołtadem Xx Pi. Opiekunowi, Janowi
y Eleonorze z Piotrowiczow Małkowskim Podkomorzym Słonimskim, Leonowi
Jenowi Puttkamerom Xx Pp; Teodorze z Piotrowiczow Fitzgerałdowey Je
neralowey Woysk Wxdłtt: zdołtadem Xx Pi. Opiekunom,
Xdzu Leonowi Borkowiczowi Plebanowi Upnickiemu, Kazimierzowi
Zegrzu, Józefowi Łokuciewiczowi qua dziedzicowi, a Kazimierzowi Nar-
buttowi qua Tenutorowi, Dominikowi Mussnickiemu Cześnikowi Wileńs
qua tenutorowi, Antoniemu Piotrowi Tadeuszowi y Dominikowi Korsa-
kom Chorążicom Kowieńskim, Zofii z Korzonow Korsakowey Starościnie Trockiey zdołtadem
potomstwa y Xx Pi. Opiekunow qua dziedzicom Urzędu Woiskiego
Pretensorom, Aleksandrowi Bortkiewiczowi qua Arędarzowi, Bene-
dyktowi Mussnickiemu Cześnikowi Wileńs Tenutowi Dóbr nasto-
mych Summ pieniężnych ubiorów będących Przynależnemy Wxżu
Arebyście Xięstwo przed Sądem Trybunału Xtt Wxdłtt. Compositi
Judicii teraz w Wilnie Sędzym się personaliter stanowszy ten-

tenże na cytacyą

Illustrissime nacytaeya Xdza Jmcia Kwrela Relitora y Kolzytkuw
Xt Liarow Kollegiam Wileń uzmawiedliwiliwie Ktory Mieiąc
Jz Co Obzaltni WW maią dobra swoie dziedziczne rozneminio=
menkl laturami nazywaiącemi się contiguitte z Dobrami Jattuych
Dellow wieczy sto Funduszowemi Sobolisili nazwanemi w Wdźo
Wileń leżącemi granicząc, tak dawnieyszemi czasami, gdy iesz
te Dobra Sobolisili w Zastawney posessyi u rożnych Jch Mcow Ostrey=
tow Staniewskich, a per consequens u wielu tenutorow zostaw
ły y prawie sine custode były, iako y de recenti, stante iaż
actuali possessione Jattuych Dellow niemało gruntow, łąk,
Lasow, Puszcz, a latifundio pomienionych Dobr Sobolisili zwa=
nych Sami przez się y przez Antecessorow swoich poza bieżanie
do Dobr swoich przywłaszczanie, karczmy, młyny, Cudzemi po
wystawianie na Onych, pasiekli powyginanie, puszcz ro
żnego drzewa towarnego wiele maiąc zelezo wanie, Szacho
wnicze grunta y siano iące z swoiemi złączanie, rzeczy
winę, przeszłszy granicznę wiele roznobłow przez moch=
tow naczynianie, a przez to wielkie a vulga porobienie,
miedze, kopce, kleyna starodawne y inne znaki granicz ne
popsucie y poprzynowanie, a nowe arbitrio suo pozna
czanie, adhuc niektórzy Obzaltni WMć per vim et potentiam
Zabieranie grunta Soboliskie gwałty, boie, grabieże, naiazdy y
ich watki na Dwory y Zycie tak Jattuych Dellow, iako poddanych.
w chorobie nie zastawanie, porąganie y zabranie zboża, chodu y damnifi=
kacye Dellow czynienie, drzewa w lasach wycinanie, wszy=
nalezących do Puszcz, rzek, Jezior, Tymcie Dellow bronienie, ad
multas requisitiones przy wrocie niechcenie, Dokumenta nape=
wne zachowanie y wroczenia maią, Delicta sub homor=
dzie y obodnie między za Delictami exdy wzwodzeniu zapa
dłe y zaszłe onych obstare niechcenie Przeto Jattuy Dellow
do tego wszystko z Obzaltem WMcią prawem czynić tym pozwem accitu
Ante omnia tak do obwarowania y ubezpieczenia zdrowia Życia do=
bicia Ludzi swoich y poddanych, iako demunitem wieczystey possessyi maiąc
Fratres Sobolisscy cum actionantibus ab omni qua vis impetitione et
violentia aggressione; a przez Obzaltem WMcią na mocy tey ma mi cliczeć do dania
dobrze oraz stey prawie iako wszystko rey cliffere rey
tam in causa facti quam in causa iuris et differentiarum wszyst=
ko do stania przed Sądem Podkomorskim, do nabatania wzrzednie przez
wszystkie strony komportacyi do Kancellaryi Ziemskiey wileńskiey
spraw, dokumentow, ograniczeń pod regestrem y datami in specie
Trzech Królewskich następujących Rokow, tudzież za iarementi

Sub vestu jiramenti przed Xiędzem Podkomorskim, mianuiąc, aby exper-
atych wszystkich dokumentow kompertowanie maiących uznania wol-
nej Delikty rewizyi y kommunikacyi, etiam wydania onych per copias
Korrelatą Ur: Regenta, Sub Nakazu niba przez niedziel dzień, a powy-
ższy niedziel dzień, wolney z Kancellaryi Strad zyć każdey stronie to
stawuiąc w tymże Kancellaryi regestr kompertowanych dokumentow
do wskazania pieniędzy, do przyjęcia wszystkich awansow do nadgrodzenia
szkod y expensow prawnych, y do wszystkiego co na tym sądzie melioris inne stoby 1777. 27. Obr.
Na Rozew Sybutkow W Xt
Compositi Judicii

Roku 1777 Mca Obra 25 dnia Ja Ignacy Xżyc niżey wyrażony czynię wia
domo tym moim relacyi tym podanej pozwu kwitem, iż za instantiem
w Bogu Prewielebnego Jx Jozefa Kudrela Rektora y wszystkich Xżży Kole-
larum Xiąż Kollegium Wileńs to pią tkowego Stanu Jasnie Wielmożnych
Panow Tadeusza Kossiesz, Fabie Kasztelanowic Połockiemu w Xięstwie
Litewskich, Jx Kleto wi Bonifacowi Gwardyanowi y wszystkim Jxży
Franciszkanom w Klasztorze Litewskim, Filippowi Korbie-
mu Xiędzu Indzkiemu Wileńs w Litwanach, Janowi Hon-
denschiemu Starostie Czarnowskowskiemu, Barbarze z Olizarow
matce Felixowi Starszemu Dominikowi Konstantemu y dalszym in
minorennibus Dynom Hondenschim Stolnikowey y Stolnikowiczom
z dobladem Wx: Opielinow w Limontowszczyźnie, Janowi y Lame-
z Lewetow Skurewiczom Mostowm w Lugielszczakach Hyppolitowi y
Tadeuszowi Podberezkim Starostinowiczom Wileńs, Wmarshibet
Teresie z Dumelich matce Antoniemu y Michałowi Narbuttom Dy-
nom Łowczym y Łowczycom Wileńs w Mudrikach, Dnia zas. 26. Sbr
Mariejowi Cyrillowi Kotomistrowi Wileńs Tomaszowi Dynowi Podczaskiemu
Wileńs Metrunikiewiczom w Skundiszkach, Zofii Mariej matce Mari-
jowi Majorowi Dzierzkiemu Jaszczurkiem w Dziżach, Mateuszowi
Mężkiewiczowi w Mandurzyszkach, Ignacemu Dzubsztiewi wsta-
szach, Stanisławowi, Piotrowi, Benedyktowi y Antoniemu Korzakom
Braci rodzonym w Kalnikiszkach. Michałowi y Maryannie z Piotro-
wiczow Kossczycom Karolowi Zarzyckim, Ludowice z Piotrowiczow Mes-
chowskiej Chorążynie Pluskobien, Annie z Piotrowiczow matce, a-
damowi Dynowi Platerowi Chorążynie y Chorążowi Inflantskiemu
z dobladem Wx: Opielinow, Janowi y Eleonorze z Piotrowiczow
Małowskiem Podkomorzym Dzierzkim, Leonowi Lenowi Puttkam-
skiej, Teodorze z Piotrowiczow Fitingowowej Jenerałowej Artyl-
towej Woyska W Xt Litt zdobladem Jmci Xżdza Opielinow w Dobrach
Upnickich, Jx Leonowi Bonifacowi Plebanowi Upnickiemu
w Plebanii Upnickiej, Kazimierzowi Zegrzie w Worzyłowcach
Joze fowi Dobrzeniewiczowi y na Wrzesnickowi, a Kazimierzowi Narbutt
owi Łowczym w Olechnikach, Dominikowi Mudrikiemu Ce
dzikowi Antoniemu Piotrowi Tadeuszowi y Dominikowi Korsom Cho-
rążycom Kowieńs, Zofii z Koryzmow Korsowey Starzikowey Trochim
z dobladem Potomstwa y Jmci Xżdza Opielinow, Wawrzyncowi Kozietul-

Koziełłowi Star. Kurmelan. Alexandrowi Borkiewiczowi qua Possessorowi w Kieyżanach, Benedyktowi Masnickiemu Cześnikowi Wilen. w Lubowniach wszystkim stronom pokopii w dobrach wyż wyrażonych w Woiewodztwie Wilen. leżących oczewiście podałem y o terminie kastawaniu przed Sąd Trybunału Gł. W.X.Litt. Compositi Judicii opowiedziałem.

Jozef Sniadowski woźny Jego Kom. Pułku Ob.

Roku 1777 Nowembra Trzeciego Dnia d. Coram actis Grodu WW comparens personaliter Jenerał Jkmć supra scriptus ten kwit podanego pozwu Officium zeznał

Susceptum Krzysztof Koziełł Rzymo

1777 d. 25. 8bra podany a d. 3. 9bra zeznany pozew po granicze cych z Dłohoszkami od JXX Par. do Trybunału Compositi Judicii

Stanisław August z Bożey łaski Król Polski etc.

Prodzonym w Bogu Wielebnemu Jt: Augustynowi Petruseuicz
ui Rektorowi Roseńskiemu Joszefowi Kuszelowi Rektorowi
Wileńskiemu y Cofzystkim Jtt Pjarom Roseńskiego y Wileńskie-
go. Klasztorow, Janowi Ignacemu Zienowiczom Letowskim, Fra-
cyskowi Farosce Dolengskiemu Zemiotom Braci Rodzonej ow
Ewie Zemiotowey Matce Jn Apostolica Opielunow, Jachowi
Sodzeiom Roseńskiemu Jerzemu Mostowiczowi Xiędzu Synow
Buthamezom, Ludowice z Zemiotow Matce Jn Wilno Synow
Sollohubom Xiędzu Jmci Stanisławowi y Ludwikowi Piet-
uiczewskim Xiędzu Wilhelmowi Mieniącym się Zakonu Aka-
row, tudzież Rachaki Gorskiey Kasztelanowey Smoleńskiey do
tkadem Opiekunow Jmci qua Professorce Nieświeskiego, Xiędzu
Jmci Ignacemu Kasakowskiemu Biskupowi Wileńskiemu qua Ad-
ktorowi Nieświeskiemu, Michałowi Zoyzowi Wołonowi Wo-
dzie y Wielebnemu Jt: Wołczeckiemu Biskupowi Domasce-
skiemu jako Zastawnikom Dworu, Zeusayskich Generałow
Jak leżących Ruskich Jamm Pieniężnych ubiegaiących
będących mayiątkuiący Wtt: Xiędzu Jtt: Pozwow przed
Xiędzu Jtt: Exd: Xd: personalie odstawiwszy Mute czyn
Sprawiedliwiliwie, Który na Stanie y prawne Pyanie Wm
Adama y Anny Zenowiczow Wyżyckich Podkomorzych Smoleń
Który Ob: Ww: prozywaią y Mienią Stanie o Obiór Jtt: Pjaro
wie Wileńscy Xiędzu Jenudres bez Jurysdykcyi Stoyąc Jako mu
ani z Obłym Sądem na Xiędzu Obra w Cięgu Całey Procedu-
ry Xiędzu Obrim idąc naprzeciw Contra Ordynatiszem wszystkie
Graniczney Kommissyi na Stanie y C. Kommissarzow nie
przepis Prawa kr: 7. Pt: 9. po Apellacyi od Xiędza Pisarza
non servatis Grada Wyżednaliwie nakłonił do Kommissyi
Zgodzewnych y Zaufanych Swoich Przyiaciół, Aby byli
Znaczeni wyżerowaliwie się, a Ci Kommissarze od Jedzych Jtt
Pjarow Wileń Xiędzu y Jenudres bez Swoich Znaczeni
Jurysdykcyi tytułuiąc się Jurysdykcyą Xiędzu Pakt Aker
row Żadney strony non servatis Jurie Grada Wybrali y wy

Znaczeni

y wyznaczeniu przeciwko Prawu że Urzędam Zasiewnik
bez Wieczniku o Granice Rozprawować się nie może
oraz przeciwko Regule Jeneralney o Komissyach
Granicznych Konst: 1775 Folio 25. Ustanowioney nie
przyzwoloney na Sprawiedliwe Sądzenie, Jak też Prawu
Mieć Skuteczności Za Wydaniem Innobrzeczonych Listów
y Sądy Swe rozpoczęwszy po Ekspirowaney przyszłey
Sądy Swe do Naszego panuiącego Roku 1775. do Dnia
S. Mateusz odwołali. Obh: Wiel: Gdrowie Niechcą
Umyślny swe do Nayważnieyszego Skutku przyszłości, y Gra-
nicznych do Wymiany Należytości, Imieniem Obh
Woiewody Ldgo Altra Subtitulo Porządkowanie Władzy
Folio 166. jak potym Sami przez Listy swoie przyzna-
wszy się, Chociażby w nieprawaniu Stron Mieć Delay
nieważnemy o Konstytucyą tałą, Żeby Inna Sądna Iurys-
dykcya Tak o Tey Summie, Jako też o Alterstwo y Grani-
ce Dalsze Sub Nullitate Decretorum nie Dała wyko-
rzystanie. Za tałowo Kuryr: Ady Delator nolens vo-
lens przed Komissyą Sądney Strony do Obh Woiewo:
dztw XX Biarow pisanych y Wyznaczonych, rozpra-
wować się być przymuszonym, Ale gdy Sąd ten Ko-
mu Jako wyraźnie w Czynności Podkomorzego Wileńskiego
Dokumenta Granicane do Fundendowanie prawy
Dekreta Konfederacyi niechcieli y nie ważaiąc Nat
że Summa Nullitate Dalsze do Obh XX Biarow Rosie-
dzieli Contra Skarbem Prawiąc mayntuy, że Inkwi-
rowie Za Expirte Komorowskich y Dzierżawców Jako Im-
Incompetenti do Rozprawy nie Trawią, a Kiawoma de-
negatione Dóbr od Strony Ryczpliczey, że Jest Wola
Dzierżawców nadbyt Strony Inwentarze, Komissarze
y Bgranicznych Strayc Nadsiedzi Dalszey Skuteczności
Które od Obh XX Biarow Rosienskich XX Biarow
wic Wileńskich Mieli sobie Zawieszone do Komputu
a Zdrugiey Strony Sąsiedzkich Granicznemi Ob
XX Biarowic Rosienskich Jako Mnieyszemi Fundacyami
Litewskie Zapisy nad Same Obh XX Biarow prowadzone
Dalsze y Żądanie od Ldgo Altra więcey w Folio 50.

Obh

Obld. Ww: Dijaroviec Wilen: w Sądzie Kommi
jarskim Jawoźabilicer et Injuste wygrali. Insuper jeszcze
że przeciwko Wszelkiey Słuszności nie iest przyznany
w Attestacie Jd Wyłowski, byłszy, lub po nim nasępny
Assessor Relator Wileński, ale Jd Michał Tyszkiewicz
z Jd Kraszewski Procurator Causarum dictorum Dziarn
z Granicznemi Granicą nigdy niebyłą nt pozwalaiąc złego
Dekretu Kommissyinego przez Ciebie nowiciey uprzy-
wanego Exprzyiaciel Gliscie od którego Dekretu jako Woy
Dlstw czasie prawem opisanym Appellował, W poste
tegoż Dekretu tak za niepszyięciem Appellacyi Solennie
Manifestował się, o niesprawiedliwe wygranie a nakaz
mi faraon de gravaminoso Judicato. Podobnie Obld. Sędzi
nim Sciendo Z Obld. Xx Dziarami per Condiamen z sobą
przeciwko Dokumentom na Siderwe Granicayne Volumi
me przeciwko Dekretowi 1640. Szemeta Podkomor Wileń
oraz przeciwko Prawu przyznanemu z Inwentarzem od
Wsiogierdow Dziada y Babki Dlgo Attra Zapisaniem
Granicy Referuiącym się do Dekretu z 6 Ja Szemeta
Podkomor Letawoni Wydanym demum Exprzyiaciel Alimen
Iwanego przy którym Basis et fundamentum Granicy Ob.
Xx Dziarow fundowiącey, na Kontrakt z Expressym Zakazem Dokum
mentow Sinistre Dalta Zawiodles, gdy Obld. W: prawo
Juramento przez Sąd Kommissarski Dalta Approbowano et
decisum Exprzyiaciel Alimena jako zatym a nie na Innym
Actu Exprzyiaciel Sądzie jako Czasu Wizy: Ex Dalteri Approbatory De
kretem przyiąć należało. Interrimo Cognicionis do Jura
mentu od Dekretu Dlgo appellowales, Gdy Sąd Kommissarski
nie przyiął Appellacyi, reflektowawszy się o Kontrakt nagodzie
do Dnia 17. Maia Exprzyiaciel Dopuszczales się: Interrimo
Reassumuiąc Sąd ow jego 17. Maia nie chcąc przyięcia przy
wrocie przyrządzonych Dekretom Dokumentow Volumen
na Stole do Grontu na Kwotę Exprzyiaciel Sprawiedliwości, będąc
Wrongnie Grodzie nt Contator Testimonium, Obmowę na
Churobce pudales, Ktora Kommissarze przyiąć nie chcą do

Dnia 29

Dnia 29. July Wykonanie Juramentu bez dalszych Inspey
odłożyli et propriis sumptibus na ten termin Obudwom
W.J. Kommissarzom wyprowadzić nakazali, zawarun
kiem jeżeliby na tym terminie Dubrow swoich nie
przysiągł. In Ammissorem sprawę przydzie, a prze
Dubrow Podkomorzego Smoleń. Wolne obięcie y bez
mieszkanie wydadzą. Na termin 29. July gdy zaś
ryn Starostwem Mgo Dobrzyńskiego Expirował, gwa prze
żydzący Columnado dla wydzierżawienia Juramentu do
Pudemy Jechał, tam przez Jednym Kommissarzom
Juramentu wykonać Mey Mość dowiadał, do W.J. Kgur
posłowo Grodzkiego Dubrowskiego Zięte niebyło kom
missarzów do Kompletu trzech, z których jeden Zarazem
w Obwodzie znajdował się wprowadzić nie starałeś się. ale
też subtelnemi sposobami ażeby y bez zaprzysiężenia
przybywał Grodzkiego przeszkodzeo, wpewny sposób
Obrzędu Kommissyi przestawiał dysponującego pra
wodzeo. Insuper niedaleko wsy Drzewony, bez Grod
ka Dudami osiadłe Jak. Wołczaciemu przy Sadowie
grzebowałeś. Obudwy zaś W.J. Pozwanemi Tomaszem
Sawickim Grodzkiego Bobrownickiego, similiter Injuriarum Sa
ob. W.J. Gorskim Kasztel. Smudzkiego Chcąc uczynić Dzwo
latorowi dla Otrzymanej przez Jak: Magnalskiego Biskup
stwa Wileń. Zamiany Dobr Suchowicz Inter alia na Starost
Mey Szczególnie nie przypuszczając się mieć Wolnego dyspo
nowania y rozporządzenia komu chcąc podług woli y upodo
bania swego ze względzie Kommissarskim niebyło Kompar
cya Dokumentów pod Juramentem Salutowała y daje in Conclu
sis Obudwóch Dijariami, a chcąc Fundatorka z Cudzych Grod
ków uczynić się z Dijariami Podawczemi Inwentarzami y
Dalszemi Injs et Responsionibus Dokumentami y Dowodami
na Starostwa Mey Szczególnie z tytułu zonemi zapisu
dzenie Granicznego y Zapisu Imownego Alienacyi w
Stanie Rycerskiego do Funduszu nie prawnego przywłasz

Similiter

Similiter Oddny W. J. Jo: Xże Marszałki Biskupie Wileńskie Za otrzymana Konstytucyą na Zamianę Starostwa Lachowickiego Inter Alia na Starostwo Mszeńskie Gołubskie nieckiesz dowrzeczeniu Granic y Cłosu tegoż Starostwa Mszeńskiego przez Kommissią Obl Gienicy Alienatorie Bortkiey Biarow Rodzenskiey z Wileńskiemi Katerynow odchodzącej drogę do Procedenu uiawgrzdzenia sobie od Graniczących pozwolenia przyłożenia się Autorstwie tego do Starostwa Mszeńskiego Gołubskiego Interwenego do Dekretu Kommissarskiego Obl. Towarzyszow Kommissarskich Xięcia Beckiego Kom. Polskiego Czynnie Za czym do Exhibowania Dyferencyi Dokumentami Granicznemi lub Ich Juramentu lub Zrzeczenia się Autorstwa y Cretowney. Adubo Zdatowania Obl. Biarow Wileńskich na Radowey Grodzieńskiey Alias Inscribendo Dekretowi Kommissarskiemu Instancyą de non praecedendo Satisfactionis Radowey Kommissyi Contraventionis Dekret Czynił jednak Strony Rzpltey maiąc Względ na Zadalenie wszystkich Poddanych wszystkie Kommissye wszystkich Gatunkow bez Żadney Exceptyi które z przeszłego Seymu Exportowane były do Xięstwa dostały się Jako Alias Oddy Oddz. naterminie Jutro 1. Gbra Anno Elapsi jako dla Zasiadania Wielcy przyiechał, tak y Radowa Summy Dekretow Instrumentalnych gotowe wypisać, Exhibitor z Kancellaryi Grodzieńskiey Oświadczenie, ale że Konstytucya z przeszłego Seymu wszystkie Exportowane Kommissye, które nie przez Obustronnych Kommissarzow non Terminato Juris Gradu Dekretu Ferowane, manifestami Zelusznych przy czym y publicznych Zaszłe pro resolutione znaczenie do Xięstw wiadomych sprawach odesłało. Chcąc Oddy Oddz. Kobryńscy Biarami Wileńskiemi z Rossieńskiemi Klasztornemi prawem Czynić Ante Omnia oszczędzona Summa Dekretow Grodzieńskich Jnscribendo Satisfactionis Dekretowi Kommissarskiemu Compassus przed Ostatnią Konstytucyą Ferowanemu, atąż Konstytucyą Ami Elapsi o Radową przy-

Rezolucyą

post resolutjonem jako w Sprawie od jedney strony
Kommissarzów, przez XX Pijarów ~~[illegible]~~
~~[illegible]~~ poddanych praeuio Juramento na tym że
od XX Pijarów byli Poddani Kommissarze, a nie
od Złgo Dlra, że nie przez nieprzysięgłych Kommi-
sarzów na Sprawiedliwe Sądzenie non Servato
Juris Gradu była Sprawa Sądzona. Demum jako
w Sprawie od Dekretu Kommissar. Zuapellowa-
ney, Manifestami Zaskarżoney z Obłoł Sopotem na
czym treść Granicy XX Pijarów Funduie się nie za-
konczoney między Szemiotami, Putkamerami Sołło-
hubami y Pietkiewiczami a XX Pijarami Rosien-
skiemi o Aktorstwo Dukszt, oraz o legalność Funda-
szu, jeżeli non Contra Legem Uczyniony z przepisu
Prawa de non Alienandis bonis od Stanu Rycer-
skiego ad Cujusvis Delatjonem, etjam ad Instantjam
Złgo Dlra, ~~nie~~ ex Delatione nierozsądzoney osądzenia
y dopiero z pewnemi Aktorami, oraz z Dalszemi
Pozwanemi do odesłania Sprawy na Sąd Marszał-
kowski lub Kasztelanski z dodaniem Dwóch Kom-
missarzów do nakazania Wymiaru Za Inwenta-
rzami Hewlowey pod Rokiem 1683. zgodnie Czasu
Sądów Horaina Podkomor do rozgraniczenia
się Pranej y Za Inwentarzem Sinickich Funduto-
rów pod Rokiem 1743. quantitatem Włok na-
ięmości Dukszt opisuiącego. A z Obłonemi
Szemiotami, Putkamerami Sołłohubami y Piet-
kiewiczami Zaszczycaiącemi się bydź Aktorami
Młsci Dukszt w Wdztwie Wilen leżącey do
Komportacyi Haereditatis na Maiętności Dukszty
Dokumentów omnis tituli sub nexu Juramen-
ti. In Causa Differentiarum do odesła-
nia Sprawy należnego Sądu, Uti videbitur Są-
dowi, lub też wstrzymania Dekretów Pod-
komor

Podkomorskiego y Kommissarskiego ab Execu
tione, a przy possessyi dawney Zachowania do
rozprawy o Legalność funduszu w Ziemstwie
lub incasu zaapprobowania Dekretu takowego Commissyi Sprawy z Hall Loppo
wyznaczyć się mającym, lub w Trybunale, ad
Refusionem Damnorum pro usu, li liq Ex-
pensorum y o to wszystko co Czasu Prawa
Jusius dowiedziono będzie Salva tey Zaloby
Melioratione Pisan R. 1777. mca
Nowembra 26. Dnia

Na Pozew Xiędza Gł. W. Mdzk.

Roku 1777 Mca 27 decembra Ja Jenerał WMć
niżey wyrażony czynię wiadomo tym moym kwi
tem iż takowego Pozwu Kopie distinctim Stronic
~~mi~~ Jedną w Bogu Wielebnemu Jmć Xiędzu Au
gustyanowi Petruszewiczowi Rektorowi Rosień
skiemu Jozefowi Kuszelowi Rektorowi Wileń
skiemu y wszystkim Jchmć XX. Pijarom Rosień
skiego y wileńskiego ~~Klasztorom~~ tudzież WW.
JmPP. Janowi Ignacemu Ciwunowiczom Rzeto
wskim Franciszkowi Staroście Polepskiemu
Szemiotom Braci rodzoney oraz WJmć
Pani Ewie Szemiotow Matce, In assistentia
Opiekunow JJmć Jackowi Sędziemu Rosy
skiemu Jerzemu Mostowiczemu Xtwa Zmyd. Sy
nom Podkamerom Ludowice z Szemiotow
Matce Ludwikowi Synowi Sołłohubom Stra
żnikom Xtwa Zmoyd. ~~Synom~~ WW JPP. He
ronimowi Ludwikowi Pietkiewiczom Łowczym
PP. Wiłkomir. mieniącym się Dukszt Aktorom
w majętności Dukształach Drugą Stronice =

J.W. Racheli Gorskiey Kasztelanowey Zmuydz. z do-
kładem opiekunow Jeymci qua Possessorce Sttwa
Meyszagolskiego a JO Xiężciu Jmci Ignacemu Ma-
salskiemu Biskupowi Wileńskiemu nieśmiącemu się
Aktorowi Meyszagoły w Maiętności y Dworze Meysza-
golskim w Wtwie Wileńs. leżących Distinctionem sme-
cią Stronice JW JP. Michałowi Zopotkowi Oboźne-
mu Wo Xtwa Lttu y w Bogu Szewielebn. Jmci Xiędzu
Walentemu Walczackiemu Biskupowi Tomasceńskiemu Jako
Zastawnikowi Suderwy Possessorowi oczewisto
w Maiętności Suderwie w Wtwie Wileńs. leżącey
w sprawie WW Jchmc PP. Adama y Anny z Że-
nowiczow Wisogierdow Podkomorzych Smoleń-
skich podałem y termin stawania przed
Sąd Rtlu Gttu Wo Xtwa Lttu oznaymiłem
y opowiedziałem pisan ut supra

Paweł Gutowski JJ. KM W Poł

Ru 1778 Mca Januarij Dziewiątego dnia Coram actis
Grodu Curiae Comparendo personaliter Jenerał Jchm
Supra scriptus ten lucit swoy Relacyi inny officiose
Zeznał. Suscepi Krzysztof Kozietł Rzgnicy

1777 Xbra.
Actores WW Wisogierdowie
Ctti W.X.X. Piarowie y inni

pro firmo mieć będę. Datum w Johannisburgu

1778.

Tabella Intraty Roczney Maiętności Publicznych w Wsi Wołowie Łodockim Sytuowanej 1778 Januar 29 Dnia z Nowo sporządzonego Inwentarza wyciągnięta.

	Złote	Groszy
Czynszu z Miasteczka y Wołosi wedle Inwentarza	765	
Podymnego z Miasteczka y Wołosi	273	10
Arędy Karczemney po odrażeniu Mnsza y Łoju	1200	
Za Jezioro Rzeczki Sadzawkę etti ad minimum	100	
Za Młode Łobowiczny z Wołosi dany y od Szczob we Dworze Znayduiących się	81	
Podwod Pyskich 30. a Podwoda Złp Pl: 24 facit	720	
Wyszawu Żytniego Kor 90. a Kor Złp 6. wedwa Ciarna taxuiąc	1080	
Owsyanego Wyszawu Łyżek a Kor Złp 4. wedwa Ciarna taxuiąc	720	
Siana ad Wozy do Szpiżarnia zbyrau może ad minimum Wozow 50 a Złp 2.	100	
Łyka Dziadzinego Kurew 53 Sieć 1. a Kor Złp 6. facit	319	15
[illegible] Złp Pl: 16. facit	304	
[illegible]ch 46. a Złp Pl: 1 gr 15.	69	
[illegible]ra 9 a Złp Pl: 1 gr 15.	13	15
Kur danych z Wołosi Sztuk 49 a gr 10 Sztuka. facit	16	10
Jaiec Sztuk dannych 190 a Sztuka groszy 2	8	5
Grzybow dannych Wiankow 49 a Wianek gr 30.	16	10
Ogrody Warzywne y Fruktowy ad minimum	60	
Szpiwne z dóbr ad mieszczan y Wołosi, naymniey	100	
Summa Summarum wypada Roczney Intraty Złp Pl:	5969	5

Słownie dziesięć Tysięcy Dziewięćset Sześćdziesiąt Dziewięć gr: pięć.

NB. Podymne wszystkie w Intracie wciągnięte, ponieważ niema wiadomości wiedzieć do Skarbu Pl: Rzeczy Pospolitey.

Opłaty Arędy proc Arędy wyżey specyfikowaney do Skarbu sam opłacać obowiązany.

Ludwig Domochowski
Regent Dóbr Złp Pl: Brzost.

-180-

Jaxa Kubacz przez JPa
Dmuchowskiego.

5o

1833 Lwa 31

Benedykt Karp Chorąży Generalny Powiatu Upitskiego. Daię
ninieyszą moią Plenipotencyą JmPanu Szymanowskiemu
Ekonomowi Mojemu Suzanskiemu do odebrania od wBogu
Przewielebnych Jchmciów Xięży Piarow Collegium Snipisko
Wilenskiego należącey Mnie z Kublicz wedle Inskrypcyi
Jchmciów Sumki; Ktorą to Sumkę JmPan Szymanowski
odebrawszy, Imieniem moim Też Collegium Snipisko
Wilenskie zakwituię, a Ja takowe Zakwitowanie
pro firmo mieć będę. Dattum w Johanszkielach
Roku Tysiącznego Siedmsetnego Osmdziesiątego
Trzeciego Miesiąca Julij Trzydziestego Pierwszego Dnia

Benedykt Karpp Star
Ptungianski

Niżey na Podpisie wyrażony zaświadczam iż według daney mi Plenipotencyi od JWielmożnego Karpia Chorążego Upitskiego odebrałem y do rąk moich odliczyłem Summę wstancią z Arędy Kublickiey w Possessyi JchMci Pijarow Wilenskich Będącey idąc za Rok Tysiączny Siedmdziesiąty osmdziesiąty Pierwszy Skonczony w Roku Tysiącznym Siedmsetnym osiemdziesiątym wtórym w dzień S. Jerzego Swięta Rzymskiego Złł Polskich Tysiąc Sześćset Czterdzieści y tem za Rok Tysiąc Siedmset osiemdziesiąt wtórego Skonczony w Roku Tysiąc Siedmsetnym osiemdziesiątym Trzecim w dzień S. Jerzego Swięta Rzymskiego Złł Polskich Tysiąc Sześćset Czterdzieści Jn Summa Złł Polskich Trzytysięcy Dwieście osiemdziesiąt Stałowego odebrania Kwituiąc Podpisuię Rku 1783 Mcy Augustaiey

Antt. Szymanowski
Lttkki E. Su

Tyszkiewiczow Które do Skarbu JW. Karpia

1783 [illegible]

Plenipotencya JW. Kar[illegible]
JP. Szymanowskiemu
do odebrania restuj[illegible]
Sumki od XX Piarów [illegible]
z Arcydz Kublicz.

1785 Lipca 5 — 96

Roku 1785 mca Julij Dnia 5 odebrałem z Importancyi Dobr Kublicz Summę Złł Polł Tysiąc Sześćset Jnrem JW JPa Starościca y Starościanki Kerm Tyszkiewiczow Ktore do Skarbu JW JPa Karpia Chor Poltu Upitczkiego Importowali Jnsięże Piarowie wilenscy z ktorych zodebranie Kwitując Pisze się

Antt Szymanowski
Pttr Rki

Roku 1786 mca Augusta Dnia 21 odebrałem z Importancyi Dobr Kublicz Summę Złł Pol Tysiąc Sześćset Jnrem JW JPa Starościca y Starościanki Kerm Tyszkiewiczow Ktore do Skarbu JW Karpia Chorążego Poltu Upitczkiego Importowali Pozakonczonym Rokiem Jsię Piarowie wileńscy z ktorych zodebranie Kwitując Pisze się

Antt Szymanowski
Pttr Pltu Rgo

Ru 1785 M.ca Lipca
5 D. Kwit z ode
branych ZPH π 600
z Kublicz superaty
etc

1779 98

Ja Woźny J.K.M. niżey na podpisaniu Ręki mey wyrażony ze-
znawam tym moim relacyinym czynioney Wizyi kwitem, iż
za użyciem y wezwaniem siebie od w Bogu Przewielebnego
Jmć Xiędza Michała Frąckiewicza Ex Prowincyała ad pre-
sens Rektora y wszystkich JXX Piarow Collegium Wi-
leńskiego przybywszy do Klasztoru Ichmciow widziałem y
oglądałem na budynkach ponastawianych przez Żydow Syna-
gogi Wileńskiey przy murach Klasztornych pomienionych
JXX Piarow na placach do nich należących a przez Żydow
zabranych Dachy wyżey murow wyniesione już całe zgni-
łe, które na podworze tychże JXX Piarow walą się, ktemu
widziałem krokiew z takowych Dachow na też podworze
spadłą y na nim leżącą, inne zaś krokwy y dalsze Dre-
wna dachowe porozwalane już już upaść mające, a wielkim
niebespieczeństwem dla JXX Piarow grożące. Com tedy
Ja Woźny widział y oglądał, to wszystko w ten moy kwit
spisawszy, y onego ręką mą własną podpisawszy stro-
nie potrzebuiącey wydałem. Działo się Roku 1779 mie-
siąca Augusta 13 Dnia.

Kasper Dobrowolski Generał K. M. M. Wileński

Roku 1779 Augusta Dziewiątego dnia Coram
Actis Grodzkiego Wilenskiego Comparendo Personaliter Generał Jmć
Supra Wyrażony Unitt. Seniory Relacyiny Officiose Zeznał
Susceptis Jozeff Juraha
Hann. Grodzki Wo Wilenskiego mp.

1729 Alca Aug 9. Dnia
Wizya Jeneralska wa-
lącego się dachu z mu-
Żydowskich na dzie-
dzińcu XX Piarow
Coll. Wilen.

1779

Wypis z Ksiąg Grodz. Wtwa Wilen.

98

Roku Tysiąc Siedmset Siedmdziesiąt Dziewiątego Mięca Augusta Dziewiątego Dnia

Coram Actis Grodu Wtwa Wilen. Comparendo personaliter Jenerał Jmć Infra scriptus kwit swoy Relacyiny Czynioney Wizyi officiose Zeznał Thenoris Talis Ja Woźny Jmć niżey na podpisaniu Ręki mey Wyrażony Zeznawam tym moim Relacyinym Czynioney Wizyi kwitem Iż za Użyciem y wezwaniem siebie od w Bogu Przeń JX Michała Trąckiewicza Ex provincyała ad Praesens Rektora y WW JXX Piarow Collegium Wilen. przybywszy do Klasztem Jchmć widziałem y oglądałem na Budynkach penastawianych przez Żydow Synagogi Wilenskiey przy Murach Klasternych pomienionych JXX Piarow na Placach do nich należących, a przez Żydow Zabranych Dachy Wyżey Murow Wyniesione Już całe zgniłe, które na podworze tychże JXX Piarow Walą się, ktemu widziałem Krokiew z takowych dachow na tęż Podworze spadłą y na nim leżącą, inne zaś Krokwy y dalsze drewna dachowe porozwalane już już opaść maiące a wielkim niebezpieczeństwem dla JXX Piarow Grożące. Com tedy Ja Woźny Widział y oglądał to wszystko w ten mey kwit spisawszy y onego Ręką mą własną podpisawszy Stronie potrzebuiącey wydałem Działo się Roku Tysiąc Siedmset Siedmdziesiąt Dziewiątego Mięca Augusta Trzynastego dnia U tego kwitu podpis Jenerała takowy Kasper Dobrowolski Jenerał Jmć W Wilen. Który to kwit Oczewisto Zeznany jest do Ksiąg JG W Wilen. przyięty y wpisany z których ten Wypis pod pieczęcią Urzędową JG W Wilen. jest Wydan.

Correxi Jozef Juraha Hard: Grodzki Wo Wilenskiego Est in actis

Zeznanie Wizyi in Rem JXX Piarow Collegium Wilen. czynioney

-184-

1779

Excerpt Processu z Protokułu Potocznego Grodz. W. Wilen. w Roku 1779 Mięca Augusta 9. dnia Zaniesionego Eodem Anno a Mense 17 dnia podpieczętowaną Urzędową Grodz. W. Wilen. jest Wydan. 99

Roku Tysiąc Siedmset Siedmdziesiąt Dziewiątego Mięca Augusta Dziewiątego dnia

Processus nostrae w Bogu Przeń. JX Michała Trąbkiewicza Ex provincyała ad Praesens Rektora y WW. JXX Piarow Collegium Wilen. na Niewiernych Żydow Samuela Wigdorowicza Rabina oraz Starszych Kahalnych y całą Synagogę Wilenską etc. iż od Bezdowli przez Obzałtych Żydow Synagogi Wilenskiey po nastawianych przy Murach Klasternych JXX Piarow na placach do ich należących, a przez tychże Żydow dawniey Zabranych Dachy wyżey Murow wyniesione już całe zgniłe na podworze tychże JXX Piarow Walą się, jakoż na dniu Osmym Praesentium Krokiew oderwawszy się z takowych dachow na podworze Collegij upadła, Inne zaś Krokwy y dalsze części Dachow porozwalane już już upaść maiące, a wielkim niebespieczeństwem dla JXX Piarow Grożące ciszą, ale y odalsze pretensye w Zadobie Autentyczney Wyrazić się maiące Solennie Manifestuią się.

Concordavi cum Protocollo Jozeff Juraha Hand. Grodzki W. Wilenskiego mp.

Excerpt ad Supra

-185-

XX Schol: Piarum takowe testimonium y one przy podłożony Pie-

1719 Mca Aug. 9. Dnia
Proces JXX Piarow
na Kahał Zydowski
o mury winę grożące.

AGAD Zbiór 25

Józef Kamieński Strażnik y Podstarosta Sądowy Lidzki.

Oznaymuię tym moim Testimonialnym Listem iż we sprawie Woyskiego Przeniczebnego Jś. Jenowaiego Pstrokonia Rektora, y wszystkich Jchć Piastow Coll: Wileń: z WW JJPP Janem wzgledem starszeństwa Natszeńskiego, y Konstancyą z Bilandzkich Jaworowskiemi Stanisławą Wiciunskiemi, oraz Wsmą Panną Annią Białłozorowną Jchć PP Opiekunow, Wydał Dekret w Sądzie Trzeciem 1781 Mcą Maja 7mego Dnia w grodzie Woźtwa Wileń 6 rzeczy y pretensyą w Zalobie wyrażone z wzmianką Jnkwizycyi, y weryfikacyi, y naznaczeniem na expediowanie tychże Aktow, z ktorey Jchć Pannie mnie Kamieńskiego Podstarosty Lidzkiego, Jana Sykiestrowicza Pisarza Urzędnikow Grodzkiego Lidzkiego, Franciszka Standubowskich, z Strony zaś WW Strzebnickich y Białłozorowny Jchć PP Dominika Kamieńskiego Sędziego Wiłkomirskiego Adama Korsakowskiego Sędziego Ziemi Kamieńskiego y Rafała Mussnickiego Pisarza Ziemi Wileń za ktorym Dekretem Grodzkim Wileń gdy z wyznaczenia y obrania terminu dnia dziesiątego Augusta 781 Dnia / ut a pertum ad Jchć Pannę / przez Urzędnikow Ziemi Woźtwa Wileń z strony WW Strzebnickich y Białłozorowny zapisanych, po wydaniu Juridice Obwieszczenia na rekwizycyą Jchć Panny w nim wyrażonych actis ad Jurium dobr Dukszt zwanych w Woźtwie Wileń leżących dla expediowania Jnkwizycyi y weryfikacyi ziechałem, żaden tak z Urzędnikow z Strony WW Strzebnickich y Białłozorowny niestawił się, co maiąc po odgłoszonym terminie Jnkwizycyi y Weryfikacyi przez Woźnego Woźtwa Wileń z dawaniu in protestatio Woyskiego Przeniczebnego Jś. Merenieckiego Scholarń Panny Vice-Rektora Wileń Collegium Szpitskiego, y JPo Sobolewskiego Palestranta Woźtwa Wileń: oświadczającego się z pleniporencyą WW Strzebnickich y Białłozorowny, y dawaniu do dnia 25 przeszłego na godzinę Szostą z rana w radzie przybycia Kollegi, gdy ani Kollega żaden, ani Strony pozwanej Klerk potent niestawił się, ani żadney inney rzeczy in Podstarostwie Lidzkim Wydanych stronie takowe testimonium y ten proszący pozwany Lie- części podpisawszy Augu: 25 Dnia. dziechałem, Dan w Dukszt Ku 1781 mcą

Józef Kamieński Strażnik y Podstarosta Sądowy Lidzkiego

List Testymoniałny Urzędnika
ci WW Hrebniccy ani Anna
Briałłowrowna nie przystąpiły
do Inkwizycyi

Roku tysiąc Siedmsett Osmdziesiątt Piątego
Miesiąca Augusta Trzydziestego Dnia —

Przed Akt: Grod: Woiew: Wileńs: Stanowszy osobiście JX Jan Pozerski Scholast: Jad: Procurator Causar: Prowincyi Litew: naszem prawo ces: zaniosł y Ręką swą podpisał. Processo Nomine Boguż wielebnego JXa Konstantego Jakuiewicza Rektora y Wszystk: JXX Jezuitow Collegium Wileń: na JWmć Thadeusza Zabę Woiewodę Połockiego y na Wćć Jana Kayszę Dzierżawcę dóbr Siedwany zwanych w Woiew: Wileń: leżących, odwołuiąc się do dawniey złożonych Tych Załob, Processow, Obdukcyow, Wizyow referuiąc się do dwuch Dekretow Actu iednego Roku Tysiąc Siedmset Siedmdziesiątt Siodmym Nowembra Dwudziestego Pierwszego w Kollegium, a drugiego Roku Tysiąc Siedmsett Osmdziesiątt Piątym Febr: Dwudziestego Drugiego Dnia w Kollegium zapadłych, a mianowicie stosuiąc się do Wizyi w Roku Teraźnieyszym Tysiąc Siedmsett Osmdziesiątt Piątym na Dniu Dwudziestym Siodmym Augusta sporządzoney Signanter Mieniąc oto: Iż Obżałuiący Dwór Siedwanski niedosyć maiąc natym że przytoczonemi dwoma Dekretami i Bullskiemi de super Extowaneu Obwarowanie Possessyi Gruntow, łąk, Lasow in Actuali Possessione Załob Dekt: Zostaiących do folwarku JXX Pijarow Sobolisz: zwanego w Woiew: Wileń: Sytuowanego przydu chaiących, już to Nayprzod Zimowey pory Roku Teraźnieyszym Tysiąc Siedmsett Osmdziesiątt Piątym w Uroczyszczu własnym Sobolisz: Szmuksty zwanym więcey do 125 kopy Drzewa Sosnowego niewolnie Bruszow wyiod, y wywiozł y tąże gałęziami zawalił, już to z tego Uroczyszcza teraźnieyszego Lata Siana więcey jak na woz zkosił, zgrabił y wywiozł, już to zwiosny teraz Nieszłey Pana Antoniemu Kozłowskiemu we Wsi Zadusiących Pijarow Monum: Sanwny zwaney do Sobolisz: przyduchaiącey mieszczącemu

tegoż

Kozłowskiego w Końca Sznuru Moniuszan Soboliskich wytrze-
bioną Pasiekę przez swoich Giełwanskich Poddanych gwałtownie
zabrał y zorał, ale też ieszcze w Roku tymże Tysiąc Siedmset Osmdzie-
siąt Piątym Miesiąca Augus. Jednastego Dnia Przed samą Incy-
dencyą Sądow Podkomor. w tychże Giełwanach rozpoczynać się
maiących po Wydanych Obwieszczeniach na takowe Sądy przez
JW Michała Moryconiego Podkomorzego Pttu Wiłkomirsko Kawalera
Orderu S. Stanisława z Instancyi samegoż Obzałłgo JW. Wojewo-
dy Połłgo Obzłłgo JP. Jan Kaysza Dzierzawca Giełwan. w Wizyi
Jeneralskiey mianowanego Thadeusza Pawłowskiego Młynarza
Giełwan. na łąkę Rowdonkalnis zwaną nad Rzeką Ko-
borksztą sytuowaną w Possesyi nieprzerwaney do tąd Soboli-
szek Pijarskich trwałą nullo Jure lecz samą Przemocą na-
słał y one zkosić zgrabić i zwieść Siano ac perconsequens
wyraźną z tyże łąki udziałać Expulsyą udysponował o co
tedy Złłcy Delatores Manifestuią się = u tego Processu
Podpis takowy = X. Jan Pozerski S. P. Prokura-
tor Litteraw Prowincyi, który to Process Excerptem
z Protokułu Pottocznego Grodzko Wdztwa Wileń. w Roku
wyż nadanie Pisanym pod Pieczęcią Urzędo-
wą Grodzką Woiewodztwa Wileńskiego iest
Wydan

L. S.

Concordatum cum Protocollo
Jozef Juraha R. G. W.

1785. Aug. 30. d. Process.
JX. Pijarow Colleg. Wileń.
na JW. JP. Zabę Wdz. Połłgo
y na JP. Kayszę Dzierżawcę Giełwan.

Excerptt ut Supra.

Stanisław August z Bożey Łaski Krol Polski WXLit.

Urodzonym Thomaszowi Łappie Pisarzowi Ziemskiemu Ptu Starodubowskiego, Janowi Dąbrowskiemu Instygatorowi Funduszu Edukacyi Narodowey, ze wszystkich Dobr leżących y ruchomych Pozew przed Sąd Kommissyi Edukacyi Narodowey w Mieście JKMci Warszawie na Kadencyi Majowey sądzić się maiącey, z Instancyi WXgo Przewielebnego Xiędza Konstantego Jakuczewicza Rektora y wszystkich JXX Piarow Kollegium Wilenskiego, ktorzy WW. Pozywaią mieniąc Oto= Iż Co Stany Seymuiące ad Rm 1773. aż do Rm 1775. przez Prawo Publiczne tegoż Seymu pod Titt Umocnienie Funduszow Xży Scholarum Piarum w WXLittmo dozwoliły Wm Xięciu Biskupowi Wilenskiemu na Edukacyą młodzi Zakonney czyli dla utrzymania nowiciatu, ieden Klasztor po zgaszonym Zakonie Xięży Jezuitow tymże JXX Piarom Prowincyi Litt. oddać, iakoż Wr Xiąże Biskup Wilen. zadość czyniąc temu Prawu Klasztor Pożezuicki w Mieście Naszym Wilnie na Przedmieściu Snipiskim sytuowany ze wszystkiemi do niego należnościami uiczyście oddał, do ktorego to Klasztoru gdy wownie Jurysdykcyi dolna y gorna na Snipiskach swoie położenie maiące tegoż zgaszonego Zakonu XXy Jezuitow, dla JXX Piarow koniecznie potrzebnemi być okazały y gdy tak potrzeba Nam Krolowi okazana została, przeto my Krol chylaiąc się łaskawie do wniesioney JXX Piarow prozby zobligowaliśmy Wm Xcia Biskupa Wilenskiego aby Prawa na ten Jurysdykcyi

na tęż Jurysdykcyi dolną y gorną na Snipiszkach leżące
sobie przez licytacyą dostałe na wdanie się Nasze y za
zwrocenie z kassy Naszey danych za one funduszowi Edu
kacyinemu pieniędzy tym że JXX Piarow Prowin
cyi Litt.cy odstąpił, tey woli Naszey po zadość
uczynieniu przez W.o Xcia Biskupa Wilenskiego y
po odstąpieniu przez onego Aktorstwa do wyżrze
czonych dolney y gorney na Snipiszkach Jurysdyk
y po zwroceniu za one z kassy Naszey Krolewskiey Złł
Poll 9100 gdy też Jurydyki Jurydyki na Snipiszkach
dolna y Gorna podług opisania onych Lastratorskiego
y podług sporządzonych prawnie dokumentow przez Kom
missyą Edukacyiną wydanych y prawem 1776 R.u utwier
dzonych na rzecz WWXX Piarow Prowincyi Litt.cy
dostały się podowczas W.T. Ur. Lappą niewiedzie
z iakiego Powodu Possessyą Złł.ch Dekrow w pomie
nionych Snipiszkich Jurysdykach pod Tytt. poszukiwa
nego Pana Drewniawskiego kłocić y umorzać po
czołem y niewinnie na Expensa narażał a W.T.
Ur. Instygatorze od takowey napaści Złł.ch Dekrow
niewinkuiąc. Oco wszystko Złły Dekrow złłch
WW. chcąc Prawem czynić żądaią na Samprzod wszyst
kich Dokumentow do tey sprawy służyć mogących
albo komportowania pod obowiązkiem przysię

gi

gi, albo in instanti na Sądzie reprodukowania, lub
tey wolności tychże Dokumentow w Archiwum, kom
missyi Edukacyinym będących przeyrzenia, Sobie
przy Aktorstwie y nieprzerwaney dotąd Possessyi
podług Lustracyi y Listow podawczych, tychże Jurys
dyk Snipiskich dolney y gorney zachowania, cał
kowitey pretensyi przez WJ. Ur. Lappę termowaney
uchylenia, do zwrotu Expensow naymniey Złł Poll
500. na ktore niewinnie naraziłeś znaglenia, Ciebie
zaś Ur. Instygatorze do ulegania wszystkim obo
wiązkom Ewiktora Prawem Statutu Litt. przepi
sanym zmuszenia y tego wszystkiego uznania
w czasie sprawy obszerniey dowiedziono będzie Pisan

R. 1787. d. 29. Mca Maia –

Ru 1787. Mca Mai 29. Dnia, Ja Woźny JKMci niżey
na Podpisaniu ręki mey wyrażony zeznawam tym
moim relacyinym podanego Pozwu Kwitem iż kopią
onego zgodną z Oryginałem z Instancyi WJX. Konstante
go Jakuczewicza Rektora y WWXX Piarow Wileńskich
po WWJPP. Thomasza Lappę Pisarza Ziemskiego Pltu Sta
y Jana Dąbrowskiego Instygatora Funduszu Edukacyi
narodowey, do WJPa Janowi Białobrzeskiemu iako Pe
nipotentowi w Mieście JKMci Warszawie podałem y
o terminie stawania przed Sąd Kommissyi Edukacyi Narodo
wey opowiedziałem Pisan iak wyżey –

-190-

Mikołay Krzynski
JKMci

1787. maja 29. 18 Copia

Karol Xiąże Radziwiłł Woiewoda Wileński

JW Mość Panom Jezuitom względem Małżeńskiego y Teodorowskiego Piotrowiczam przeciw Ustr Vicetin głoszącey Generał Ledzin W W Xt Litt a dopiero Fabiettom Chamberlanom JKMci JW Panom Tomaszami y Barbarze z Zabow Marcinkiewiczom Baccalaym Wileń, w Bogu Przewiebebnemu Jchmć Xiędzom antoniemu Milinckiemu Rektorowi y Wszystkim Jchmć Xiędzom Bijarom Collegium Wileńskiego Stanisławowi Landzewiczowi Gwardyanowi y Wszystkim Jchmć Xiędzom Franciszkanom Conwentu Giedwańskiego JW Mość Panom antoniemu y Benedyktowi Karpiłom Podkom Wołkow Wileń Jchmć Panom Benedyktowi Tadeuszowi Franciszkowi y Michałowi Kozakiewiczom, JMość Panu Mateuszowi Montkiewiczowi JW Panu Janowi Woyłowi Stolnikowi Smoleń antoniemu y Teresie z Danilowiczow Bohusłam Kominskym Kowień, Bozeo Brzed Sąd Grodzki Wołkowyski Wileń w Roku minionym 1788 w Miesiącu Jlmci cwilnie ciągnie od Brzeziu przez Otszy dla czego Sądzącym z instancyi JW Pana Ludwika Laskiewicza Komornika Wołkowyskiego Xięgi Ustr WMci Pozwu Mienie do ij Co Kalendy Dttatur aprilis Sądom Radziwiłłowskim w Dobrach Giedwańskich w Wołkowyskim Wileń tegoż dnia Agitacyi się Dulda y Kedulitus wszystkich obradowanych z obecnością Mappy Sądowey tak obradnich Jchmć Xiędzy Bijarow mianie Mappy Kedulitu Swoiego do Sądu Radziwiłłowskiego nie dali Kalendy przeto Kady Kedulit Jchmć Xiędzy Bijarow z biorąc y na Mappę Sądową przenosić imieniu y oraz będąc na nawrocie do Dobr y Folwarkow obradnych Przynależących do Dobr Giedwańskich JW Kady Wojewody Połockiego za Decyzyą tegoż Sądu Radziwiłłowskiego tak na ciągłych y w przytomności Samego Zeszłego JW Radziwiłłowskiego tak na Ciągłych Granicach do Dobr obradnych jako też na Sprawnicach między Dobrami obradnych tegoż Powiatu y Woiewodztwa y dopoce potrzebuie a obradnym Kontrahentom nie tylko Folwarkow onych Kaludnistwa y Jchmć Xiędzom Franciszkanom tak ablo Mastonom Gruntow

jako też

pallotta y Folwarkiem Łapiszek między Dabrami JW Żaby
Woyt Dy Żadzy Gieldwany Zwanemi położony chopayt ale y
Cały wymiernyt y tak Żadny przyimuiący Rasu przeciąg na Szko
dutney pozytek y Dobra Obradnych Vtratą Rasu y Zdrowia w da
nego Żadcy pracować y do Robocza tak wiele Dzieło przyprowa
dzić a Obradni Wsmość znaiąc tak wiele Pracy Żadcy nie
tylko że Żadnym JE Jmci Panu Morzkowieniu Żadnowno
rzenia Wskazicel w niczym nie bonifikowaliscie ale ey Żada
ma innej bonifikacyi dayuć nie chcecie do tych czasu
nie bonifikuiecie w czym Żadcy Rujące do Obradnych
Skrzywdzonym w wsi prozby Acte omnia do apro-
baty wszystkich dowodow ze strony Żadcy Wsmość maiąc
ych do przyiazdu z Rasu na Obradny Żabiel Jad
Chabelanach Jchmość Marcinkiewiczach Żadczego
Vtis Wilen w Bogu przewielebnym Xiędzu Antoniu
Milunkiewicz Relatorze y wszystkich Jdnosc Xięzach Bisk
rad Collegium Wilen y w Bogu Przewielebnym Stani
sławie Żadzbergu Gwardyanie y wszystkich JJ Xx
Franciszkanach Conwentu Gieldwanskiego Karpatiach
Ratus Wilen na każdym distyntkcyi po 2 Tłyc Dalsd
500 Odroczone na Obradach Manuskryptach y Kazaniach
ach po 200 Dalsd 100 na Obradach Wassie y Dobu
nach po 400 Dalsd 300 do nadgrodzenia Expensaw
Drawnych aby Uznania tego wszystkiego Co Rasu Spra
wy obszerniey y Jasniey Dowiedzionym będzie Salla meli
oratione Dixan Dolni 1788 dnia Marca Dnia

Dalsi 1788 Mcza Marca 29 Dnia Ja Woźny JKMci Do
znawam tym Moim Relacyinym podanego Pozwu
Kwitem Jo Kopią Sądowego Pozwu zsądna z Aktem
tyczno w Sprawie Wsmpana Ludwika Laszkiewicza
Komornika Wldo Trockiego w Bogu Przewielebnemu
Jmci Xiędzu Antoniemu Milunkiemu Relatorowi y
wszystkim Jchmpm Xiędzom Prałatom Collegium Wi
leńskiego w Maiętności Sobolewskich w Wldo Wi
leńs. Leżącey Oczewisto podałem y podałem

oświad

oraz Termin Stawania przed Sąd Grodzki
Wlt.a Wilen.go w Roku ninieyszym 1788 Ciągle
przez Cztyry Miesiące Sądzącysię oznaymi
łem y Opowiedziałem Dall ut supra
Stefan Wilewski woz mi 9kmoci p Hu Witkowo

Dokuretem Assessorskim

1744 Wpisu 3

104

Stanisław August z Bożey łaski Król Polski Wielki Xiąże Litewski &c. &c.

Urodzonym Janowi, Gedeonowi, Józefowi, Jakubowi, Hieronimowi z Bogusławic Synom y Sukcessorom Dobrostanu Leszczego Jmć Michała Furra Szambelana Koronnego Cześnika Lwowskiego Woyew. Dto Brzeskiego Kuiawskiego Oraz Urodzonej Janowi Rudnickiemu Starościc Sugint Knabinskiemu Wasilowi Woyew. Dto Rosyienskich Janowi Furowi Podkom. Dto Brzeskiemu Józefowi Czarneckiemu Regentowi Sądow Podkomor. Dto Brzeskiego Pieniężnym, oraz Jmć Dto Gebinderowi Pomocnikowi Gwardyi Woyew. Rosyienskich Komissarzowi Cywilno Woyew. Dto Brzeskiego Józefowi Szyszłowi Podkom. Inflanckiemu, w Bogu Dziedzicom Jmć Antoniemu Minuciemu z Woszyckim Jmć. Dziadom Kolegium Wileńskiego Jmć. Szczepanowi Kratzerowi Kanclerzowi Dobrzyńskiemu przed Sąd Ziemski Połocki z Instancyi Jmć Leonarda Thomaszewicza Komisarza Cyw. Woyew. Dto Połockiego Mianuie od: Jz Leszty Michał Fur wspólnie z Marianną z Krayewskich Furowa Małżonką Swoią na wydane dwie Potrzeby z Leszego Bogusława Thomaszewicza Syzego Jmć Brzeskiego Stryia Jego Sam my Tabelow Bitych 1946 w Roku 1781 Marca 19 Dnia po zyczywszy goddania się Dom Ta Obligiem Zapożyczyli nie tylko sami Kapitału ani Procentu nie opłacili lecz nad to: w Roku 1787 Maia 8 Dnia na powtorny Oblig ztegoż Tabl. Bitych 1190. Zaciągnęli y maiąc w tabelowym Zdarzeniu dogodnego sobie Kredytora tenże Leszty Michał Fur z Rzeczonym Dto Rebinderem w Roku tymże 1787 Marca 11 Dnia na wzaiemny Oblig Summy ztegoż Leszego Thomaszewicza Sędzi Ziemskiego Połoc. 200 50 Zapożyczyli y Kwitacyą Leszty Fur od Żony Oprzi sawszy Termin Opłaty wzwany przeznaczyli, podobnież Oddzyszło w R. 1777 u pomienionego Bogusława Thomaszewicza Leszego Dtych 150: na Oblig Kredytowałes, atak Zaciągnionych Długow ani od Onych Procentow, ani do Tytułu z tego świata rzeczonego nieraz Sędziego Brzeskiego nie opłacili ieść który przeszłego tego świata w Warszawie w R. 1788 Mca Xbra 27 Dnia Ostatniey woli swey Testamentowey Dyspozycyą wzwanemi czyniąc rozporządzenie na Sukcessorow swoich pomienione wyrzeczeniu Summy Oraz czynsz nieruchomy do Tabuli Dług Rzeczonu Katzerowi Kanclerzy Smoleńskiemu

przeznaczywszy 6000 dla Xżdy Jozefa Thomaszewicza z 10000 Złp
Obligacyi Kolbowey Dalszych na Satysfakcyą Opłaty Lanowe u
Xżdy Turna Debinder z Szyszły będące Summy Urwczyście z Debi-
minowad Powinno Które rozporządzenie gdy Xżdni Debitorowie
dość nieuczynili Swoim Instygatorom Ich Matier prawnym
Dokumentem egzekucyą Summy przez Zeztego Thomaszewi-
cza Sędz Bracław Ziemskich złotych 1200 Jdz Bijarom Wi-
leńskim nieodległą rozrządzeniu Testamentowey Dyspozycyi a-
nemiejąc ex niezłożonej z wciągniętej Lustracyi nad Dobrami Xżdy
Mosarzu, leż na Mieściu Lotozdynie w Dzyrzewskiey Powiecie
Xżdy Pana Zygmunta Thomaszewicza Podstolego Ziemskich, an tez
wzciągaiąc exprosić do Debitorow Pretensyi Samowitego Xżdy Ze-
lem Wyskania z Jego Własnego ateniu Długosci nieodległego
Maiątku do Opłaty Znagłacie, y nieiuż exde na bazu Testamen-
tu, u Xżdnych Turow, Debindera z Szyszły leż u Xżdy do-
gominacie, a przeciw Testamentowi Opornie jdąc, na Wydatki
prawne narażacie, Oco: z Xżdni WW: Prawem Czynią Zagle na
dewszystkie. Approbaty Obligacyinych Lapizow exgorze wzmienio-
nych ex Testamentu Dyspozycyi Zaszedzenia Summ na
Xżdnych Debitorach z Procentami, y z Onych przeznaczenia na
Opłatę Obligu Jch Matierom czyli Jdz Bijarom, Decyzyi leż na
Weterminowania Ich Imion jako Xżdzicielowi, Uwolnienia te-
go Dellatora od [illegible]zey Xżdnych Matiera y Bijarow Prestytu-
cyi Zwrotu Expedat exprawnych Ekarowania Penezni z Prawa
Skazuiącemi ie y tego wszystkiego co Czasu Exdyspraw-
dowiedzionym będzie Salwacyey Zadoby Meliorationis

Roku 1791 Mca Xbra 3 Dnia Ja Woyny Xłuć niżey mianuiący się Xżna
wam Ley moim Dellatorym podanego Pozwu Kwitem, Kse
pią Onego z Autentykiem zgodna w Prawie Jw. Jch Pc. Lwowna
Thomaszewicze Kamerzyce Lwowskiey Podstolego w Bogu Prawd.
Jch Antoniemu Mikuckiemu y Wszystkim Jch M. Bijarom Kolegium
Wileńskiego osobiście w Mieście Xłuć w Mieszkaniu Xłuć Wiśniewskiego
trzykroć y Terminie Stawania przed Sądem Ziemskim Wil. Pc.
Podstolego na Kadencyą Nastepną w Mieście Wilnie Sądzić się
maiącą Oznaymiłem y powiedziałem Dat ut supra

Dominik Komar Woyny Jra K M W Pc

Protokuł

Sądu Kommissarskiego
za Dekretem Assessorskim
w Sprawie
między JXX Piiarami Wilen.
— — WW. Chludzińskiemi
y Szt: magistratem
miasta Wilna
Rku 1794. reassumowanego

- 194

Roku 1794. January
Dnia 10. w terminie
z Obwieszczenia za Dekre-
tem Sądow Assessorskich
W. X. Litt. w R. 1789 mie-
siąca 9bra 14. Dnia, mię-
dzy JXX Piiarami Wilen-
skiemi z iedney, a mię-
dzy WW. Antonim y Barba-
rą z Mohuczych Chludzin-
skiemi Starostami Dziewie-
niskiemi Rotmistrzami Pltu
Orszańsk., tudzież mię-
dzy Szl. Magistratem Mia-
sta Wilna z drugiey Stro-
ny w Warszawie zapadłym
wydanego, a po podaniu Stro-
nom, zeznanego przed Akta-
mi Ziemi W. Wilen. w R.
przeszłym 1793 mcu 9bra
go Dnia, My Kommissarze
tymże Dekretem wyznacze-
ni na mieysce ziechawszy
w obecności JXa Antoniego
Mikuckiego Rektora JXX Pii-
arow Wilen. z iedney Strony,
go Stoica Dziewienskiego,
Rodzicow swych, tudzież
Sidorowicza Sekretarza
Wilen. oraz WW. Marcina
Pltu Konieczn. Plenipotentu
Imieniem tegoż Magistratu,
Exekucyiney funduiąc,

w Jchm. Dwie Antoni
z Mohuczych
Pltu Dziewi
Przeto

Wielebn. JX. [illegible] Mi-
kuckiemu Rektorowi Thadeusz
Prosciewiczowi Tomaszowi
Zukowskiemu y Całemu
Collegium Jchm. XX Piar.
Klasz. Wilen. Szlach. Jchm. Ale-
xandrowi Ziemi Rzymskie-
mu Antoniemu Paszku-
wiczowi Burm. Henry-
kowi Frobenowi Janowi
Millerowi Jakubowi Ko-
roniewskiemu Radcom
Kazimierzowi Siderowi-
czowi Piar. y Całem Szlach.
Mag. oraz Commun.
Med. cum Plebe Stoi-
cznego Miasta Wi-
lna

WW. Rafała Chludzinskie-
go za Plenipotencyą Imieniem
Szlachetnego Jmci Pa Jakuba
JW. Mci Pisarza Magistratu
Skrzekiewicza Rotmistrza
Szl. Magistratu Wileń.
Jurysdykcyą Kommissyi
Woźnemu Gabrielowi Brzyno-
glicom

[illegible] WWJPP. Chlu[illegible]
[illegible] JXX [illegible]
[illegible] magistrato
[illegible] przy-
[illegible] proceder [illegible]
dy Stronami nakazaliśmy.

Falio 2do

WJX. Antoni Mikucki Rektor
y Wszyscy JXX. Piarowie Konwen-
tu Wilen.

Przeto

WWJPP. Antoniemu y Barba-
rze z Mohuczych Chludzinskim
Attom. Dziewiemskim

In procedendo et in con-
tinuatione Dnia XX Eo-
rundem Po Kontrowersy-
ach od JXX Piiarow, o
łączenie Jchmciów Aktoratu
przeciwnie od WWJPP. Chlu-
dzinskich o subdystynkcyą łączenia, na wzaiem w
obecności wyżej wyrażoney Stron, wnoszonych, Ponie-
waż do łączenia, iest obiektem z przepisu Prawa ie-
dności Sprawy, y ponieważ JXX Piiarowie nie w
inney Sprawie ale iaka iest w gurze wyrażonym De-
kretem Assessorskim na Komissyą odesłana, do przywo-
łanego Aktoratu Jchmciów wynieśli Pozew, w tym zaś
Pozwie umieszczone prośby Kompertacyi y Kopii z
Spraw, czyli mieć powinny mieisce, lub nie, Po-
nieważ nie przyłączeniu rezolucyą odbierać powin-
ny, lecz in procedendo. Przeto My Komissarze
niewchodząc dopiero w rozeznawanie tych Prozb,
y owszem one ad ulterius procedendum zosta-
wuiąc, a zaś, co do Łączenia, stosuiąc się do
prawa iedności w Sprawie za fundament maiąc
takowy Aktorat z Karty 2giey do wpisu y Aktora-
tu z którego przypadło Sprawa przyłączyć, dal-
szy proceder Stronom nakazuiemy. In proce-
dendo Po Kontrowersyach na wzaiem doniesionych
przy obecności Stron wyżey opisaney, My Kommissa-
rze

rze, Dekret Assessorski w
gurze wyrażony biorąc za
prawidło, Ktorym oddzie-
lenie Placu Hubrykowskiego
WW. Chludzinskim przy-
sądzonego od Choynowskiey
zny JXXX Piiarom za-
bespieczoney, oraz wymie
rzenie onych, zadeter-
minowane zostało, na
skutek więc ten JPP. Igna
cego Orłowskiego Wa Smolen-
y Marcina Lesniewskiego
Wa Trockiego Komornikow
wyznaczamy. Ktorzy to WJP
Komornicy czy obydwa razem, czy też w nieprzybyciu
ktorego nawet ieden z nich, na Dniu 14 miesiąca y
Ru teraznieyszego na takowe place przybywszy wymiar
onych rozpoczną, y dystynkcyą iednego od drugie
go według Intromissyi w dacie Ru 1747. Augusta 19.
Dnia przez Urząd magistratu Wilens- dla JPP. Jan-
skich czynioney, naystosowniei obiasnią, a wczym
między Stronami względem ciągu odgraniczaiącego
zachodzić będzie spor, roznicy tey wyrażenie, z
zanotowaniem znakow czyli znamion iakieby się
na ziemi okazywały, y od Stron mienionemi były,
naydokładniey uczynią, y tego wszystkiego dzieła
Komorniczego mappę geometryczną z podpisem swym
Stronom wydadzą. A iako Strony WJPP. Komornikow
czyli Komornika wspolnie salaryować maią, tak
też Ludzi do wymiaru, y do uprzątnienia mieisc
wymiarowi podległych dla tychże WWJPP. Komor-
nikow, dodać też Strony wzaiemnie obowiązane
zostaią. Zeby zas tak WWJPP. Komornikom do
obiasnienia wymiaru, y dystynkcyi, iako też y Nam

Konsumm

Folio 4to

Komissarzom w exekucyi Dekretu Assessorskiego, w dalszym postępku po wymierze Komornicym, następować maiącym niezachodziła zawada, z nie reprodukcyi od Stron Dokumentow. Przeto tak JXX Piiarom złożenie Intromissyi wyżey namienione Rku 1747 Jako też WJPP. Chludzinskim podobnież złożenie Dokumentow do obiaśnienia granicy, czyli Obwodu placu Hubrykowskiego stosuiących się, na dzień Trzynasty Miesiąca Roku teraznieyszego do Kancellaryi Ziemi W. Wilen. nakazuiąc, wolną obydwum Stronom takowych Dokumentow wotesze Kancellaryi kommunicyą, a nawet onych Kopii z Kancellaryi brawie zachowuiemy. Po upłynieniu zaś dni trzech od uczynionego złożenia, iż każda Strona swoie Dokumenta odebrać będzie mocna zastrzegamy. Naostatek po dopełnionym Komornicym Dziele, wyżey opisanym, y po oddaney mappie iż my Komissarze nazawtrz na miejsca tych placow ziechać mamy, zastrzegaiąc, do takowego terminu odwoływamy.

Ktory Niniejszy Komissarski

Walenty Gorecki Woiski Wilen.

Fran. Romanowicz
PSZWW.

Podstła Grdz Ludzkiey

Roku tegoż 1794. Januarij 20 Dnia My Komissarze w obecności JPa Tomasza Zukowskiego Vicerektora Collegium Wilenskiego Scholarum Piiarum, z iedney strony, y WJPa Rafała Chludzinskiego z drugiey strony reassumuiąc Jurysdykcyą Komissarską, wedle Żądania Stron przez

przez dopiero wyrażone Osoby [illegible]
ziechawszy na mieysce Pluw, dla ogl[illegible]
y Uważenia oprowadzonych Duktów [illegible]
Stronami procedującemi czynionych a [illegible]
przez WJP Marcina Leśniewskiego Komer-
nika Wa Trockiego poprzedzaiącym Dekretem
Naszym do wymiaru y omappowania wy-
znaczonego, określonych, też Dukta Stro-
nom iustifikować y procedować nakazaliśmy.
W postępku którym, y w kontynuacyi Ex-
rundę Dnia 21go, na żądanie WW Jchm PP Chlu-
dzinskich Sttów Dziewieniskich, przez Syna Jchmo
wyżey wyrażonego WJP Rafała Chludzinskiego
z Kontrowersyi oświadczone, o Konnotacyą
mappy wyżey namienioney przez WJP Komorni-
ka Leśnieyskiego uczynioney y podpisaney, tęż
mappę My Kommissarze sądownie konno-
towawszy procedur nakazaliśmy. — W
procedowaniu y w Kontynuacyi, to iest
Ru 1794. Februarij Ogo Dnia w obecności JX
Tomasza Żukowskiego Vice Rektora Collegium
Wilensk. Scholarum Piarum, Imieniem swym
y całego tegoż Collegium, z iedney Strony; A
WJPa Rafała Chludzinskiego Sttcia Dziewieni-
skiego Imieniem WW Chludzinskich Rodzi-
ców Jego, z drugiey Strony; Tudzież Sttwa
Jakuba Sidorowicza Sekretarza JX mci Pisa-
rza Magistratu Wilensk. imieniem swym, y
całego Sttwa Magistratu Miasta Rzpte Wil-
na, z trzeciey Strony, przed Sądem Naszym
Kommissarskim Exekucyinym stawaiących;

W

Folio 6to

W Samej Sprawie. O oddział Placu Hubrykowskiego WW Chludzinskich, od placow, czyli placu Choynowszczyzna JXX Piiarow, a więc O ograniczenie, y zadeterminowanie onych miary, y ilosci w nich gruntow, y razem przy wydać się maiących Listach Uwiązących, o postąpienie, czyli podanie Urzędowe possessyi. W zamiarze ktorym czyniąc Strony Obwody czyli dukta; Jako to: ze Strony WW Chludzinskich, koncem oprowadzania placu Hubrykowskiego, z stosowaniem do takowego oprowadzania, Intromissyi R.u 1747. Augusta 19. dnia przez Urząd Magistratowy Wilen.s dla WW. Tarnskich na tenże plac Hubrykowski czynioney, Anaznaczaiąc piętę, czyli punkt początkowy dla tegoż placu Hubrykowskiego, przy rogu Parkanu Dworku tychże WW. Chludzinskich, przedtym Kołłątaiowski zwanego, przy Ulicy, czyli Uliczce ciągnącey ku Łukiszkom, a od Domow niedaleko Kościoła S.o Jerzego będących, idącey, od ktorey pięty, prowadząc linią dla tego placu Hubrykowskiego nadtąż Ulicą, czyli Uliczką, a doszedłszy do rogu czyli brzegu placu Linnika, Eliasza Baxtety, y w tym mieiscu zwrociwszy się w lewą stronę, y linią także w lewą stronę prowadzoną ku drodze idącey do Kościoła S.o Filipa Jakuba, a niedochodząc teyże drogi lecz w odległosci od oney więcey Krokow 15 naznaczaiąc punkt, od tego zas punktu linią, czyli trybem w lewą stronę pochylonym

a wraz

a coraz bardziey od przerzeczoney drogi oddaiącym się, doprowadzaiąc pod placu Raweckich, a tam zwracaiąc się zupełnie w lewą stronę, trybem prostowanym do rogu parkanu wyżey wzmienionego Dworku zwanego przedtym Kołłątajowski, teraz WW. Chludzinskich, od ktorego rogu parkanu, idąc iuż odtąd po zatymże parkanem ciągle, do początkowego punktu, czyli pięty wyżey opisaney przy rogu parkanu także tegoż Dworku doprowadzono. Ktory to Obwod uczyniwszy y stosuiąc go na nasladowanie wyżey namienioney Intromissyi w Rku 1747. datowaney, A razem twierdząc że takowy plac Hubrykowski, nietylko zamykać się powinien w wymienionym Obwodzie, aletez za przewodnictwem Prawa przedaznego od Szlo magistratu WW Chludzinskim Rku 1702. aprila 29 wydanego, y w nim opisaney dymensyi Obwodowi placu przedanego, iż reszta placu za duktem WW Chludzinskich pozostaiąca, a szczegulniey do drogi przerzeczoney do Kościoła Sgo Filipa Jakuba idącey, y do Domu y Placu Raweckich przypieraiąca, wnosząc, że iest własnością WW Chludzinskich y odwołuiąc się do tegoż Prawa Przedaznego, nienaruszenia dla WW Chludzinskich tey całości żądaiąc, A zas że granica placu JXX Piiarow, Choinowszczyzna zwanego, z placem WW. Chludzinskich w linii iedney od rogu placu Raweckich, do rogu parkanu Dworku WW. Chludzinskich, przedtym Kołłątajo

Jkm

Folio 800

wskim zwanego przeciągniętey, y okazywaney
tyż ma twierdząc, Jakoż, po Dekrecie Asses-
serskim między temiż Stronami w R. 1789.
miesiąca Novembra 14 dnia w Warszawie
zapadłym Aktorstwo Placow iako to Hubryko-
wskiego dla WW. Chludzinskich, a Choinowszczy-
zny dla JXX Piiarow, zabespieczaiącym, y ni-
nieiszą Kommissyą exekucyiną na oddział y od-
graniczenie wyznaczaiącym, gdy JXX Piiaro-
wie po tym w następnym Roku toiest 1791, prze-
stali używać dalszey extensyi placu nad tę,
iaka iest między Rogiem placu Raweckich a
między rogiem parkanu Kołłątaiowskim zwanego,
przepowiedaiąc, y w tym do manifestu Imieniem
tychże WW Chludzinskich w R. 1792. marca 13
dnia przed Aktami Ziemi W. Wilensk. zaniesio-
nego, odwołuiąc się, że tym samym przesta-
niem używania dalszey extensyi placu, JXXa
Piiarowie potwierdzili to; iż Choinowszczy-
zna po linią takową powinna się tylko
rozciągać, wnosząc; Nad to przepowieda-
iąc iuż to że Sąd Kommissyiny ninieiszy
niepowinienby wchodzić w roztrząsanie ia-
ka iest granica między placem Hubrykowskim,
a między placem Linnika Eliasza Baxta-
ty, bez poprzedzoney z nim remissy, iuż to
donosząc, że takowe place, przedzielać po-
winna uliczka czyli zahułek, przechodzący
od drogi wyżuzmienioney do Kościoła S.
Filipa Jakuba będącey, a ciągnący się
do

do wyżei wzmienioney uliczki czyli [illegible]
Domow pod S. Jerzym położonych, [illegible]
kiszkom zmierzaiącey, A zatym przy ta-
kowych przekładaniach, przy podawanych [illegible]
ktach do przysięgi, zamienienia linii gra-
niczney między Placem Hubrykowskim, a
między Choinowszczyzną, nie w innym try-
bie, iako tylko od rogu placu Raweckich
do rogu parkanu Dworku przedtym Kołłąta-
iowskim zwanego, ze Strony WW Chludzin-
skich dopraszano się. — Zas ze Stro-
ny JXX. Piarow Wilenskich, końcem Od-
działu placu Hubrykowskiego od Choy-
nowszczyzny, y w tym celu czyniąc opro-
wadzenie Placu Hubrykowskiego za prze-
wodnictwem w gurze wyrażoney Intromis-
syi pod Rokiem 1747. będącey, iak mieno-
no do Ich oprowadzania stosowney; Nai
przed na piętę, czyli początkowy punkt ten,
od ktorego WW Chludzinscy swoi Dukt
zaczynali zgadzaiąc się, a od punktu tego,
prowadzoney linii drugi punkt także przy
rogu placu Linnika Eliasza Bastaty, lecz
bliższy Ulicy, czyli uliczki wyżei opisaney,
dopiero zatym od tego punktu przy uliczce
tey naznaczaiącego się, odwracaiąc się ku
drodze owey do Kościoła S.o Filipa Jakuba
idącey, y do teyże drogi trybem prowadzo-
nym przyszedłszy, z ktorego mieysca pro-

wadząc

Folio 10mo

[illegible] po zateyze drodze przez Sążni Trzy
dzieści Cztery, czyli Łokci Litewskich Sto y
dwa, dopiero od tego punktu nad drogą prze
rzeczoną zamierzonego, prostym trybem idąc
przez [illegible] ciąg Sążni 07. do początkowey pię
ty, y tam kończąc, że takowa Linia Osiemdzie
siąt Siedmiu Sążni, iest przedzielaiąca Plac
Hubrykowski po lewie położony, od Choynodrzy-
zny w prawie będący, utrzymuiąc, y prze
to naganiaiąc Obwod ze Strony WW Chludzin-
skich okazywany, a tymbardziey że od-
woływanie się tychże WW Chludzińskich
do opisaney iakoby granicy dla placu Hu
brykowskiego w Prawie Przedażnym od Szl.
magistratu Wilen.o dla WW. Chludzińskich
w Rku 1702 wydanym, wyrażaiącey się, nie
powinno mieć żadney uwagi, iako uro-
szczone przeciw Dekretowi Assessorskiemu
w gurze wyrażonemu w Rku 1709. oczewi
ście między Stronami zapadłemu, prze-
kładaiąc, Przytym do Wizyi Woznien-
skich, do iedney Maja dnia 2, a do dru-
giey także Maja dnia 8. Rku 1702. przed
aktami Grodzkiemi W.o Wilen.o zeznanych
tudzież do Dekretu Grodzkiego Wilen.o w tymże
Rku 1702. Maja 15 Dnia między WW. Chlu-
dzinskiemi, a między JX X Pijarami
Serowanego odwołuiąc się, gdy te
Wizye Woznienskie wiedzieć daią o
porąbaniu płotow, y o dalszym napadaniu

na possessyą placu [illegible] nowszego JXX Pi-
iarow, dopełnianych od Szl.° [illegible] Stratu
y od WW Chludzinskich, w tym mie-
scu ktore y teraz WW Chludzinscy
w swoy Obwod wciągaią, iak ze strony
JXX Piarow pokazywano, y gdy pomie-
nionym Dekretem Grodzkim securitas posses-
syi JXX Piiarom Ogrodu w aktualnieyszych
possessyi będącego, a WW Chludzinskim
placu Hubrykowskiego, obworowana, a wzglę-
dem dyfferencyi, między tymże Ogrodem
y placem Hubrykowskim zachodzącey, rzecz
do Sądu przyzwoitego, została odesłaną, Iż
z tąd dowodzi się, że wspomnionym R.
1702 prawie od Szl: Magistratu Chlu-
dzinskim wydanym, umieszczone opisa-
nie iakoby granicy placu Hubrykowskiego,
dążyło na zaimowanie placu Cheynowszczy-
zny JXX Piiarow, przepowiedaiąc, że za-
tym wspomniony Dekret Assessorski odsyłaiąc
na teraznieyszą Komissyą na uczynienie
oddziału placu Hubrykowskiego od Cheyno-
wszczyzny, nie iuż podług w tym prawie
opisaney granicy mniemaney placowi Hu-
brykowskiemu, lecz podług Intromissyi na-
mienioney R.° 1747. dopełnić takowy od-
dział determinuiąc, że tym samym rze-
czone

fol. 12mo

[illegible] prawo, co do opisaney teyże granicy zniewczył justifikuiąc; A dalej z teyże strony JXX Piiarow odpowiedaiąc, że w następnym czasie po Dekrecie Assessorskim lubo tey Części placu Choinowszczyzny zagradzać płotem y oney zarabiać przestali, iż czynili to dla spokoyności, aby znowu od WW. Chludzinskich niedoświadczyli wiolencyi, niezaś aby własności swey zrzekać się mieli, zwłaszcza iż iuż prętkiego końca w upewnieniu swemu placowi, czyli placom granicy przez Komissyą ninieyszą zadeterminowaną, spodziewać się mogli; Ku temu pokładaiąc Intromissyą w Rku 1740 January 25. Dnia w Grodzie Wilenskim zeznaną pierwey za Wlewkiem od JWW. oginskich Sttow Dersunskich, wprowadzaiącą JXXy Piiarow do possessyi Dworku Choinowszczyzny, a wyrażaiącą: iż ten Dworek nazwany Choinowski, za Wilenską Bramą idąc ku Łukiszkom ku Swiętemu Jakubowi, z należącemi do niego placami, toiest Pawłowiczowskim, dwuma Jawmontowskiemi, iednym Koziemiackim, iednym Chrzczonowiczowskim, y razem z tymże Dworkiem ziednoczonemi, zaintromittowany y podany JXX Piiarom został; Jakoteż

pokładaiąc

pokładaiąc Prawo wieczyste [illegible]
Anny Choinowskiey JXX Piiarom [illegible]
na Dworek y z Placami kilku, in circumferen-
tia tegoż Dworku sytuowanemi, wyrażaiące
iż takowy Dworek y z Placami leży pod SS.
Filipem y Jakubem przy Drodze do Łukiszek
idącey, Rku 1747 miesiąca Augusta 22go
dnia w Trybunale Głównym Compositi Judicij
przyznaneeA rownie z Intromissyi tey, iako
y z Prawa blisko wymienionego wnosząc
nietylko obszerność Choinowszczyzny Pla-
cow, aletez iż położenie oney przy dro-
dze bydź powinno, tym samym przeci-
wko oprowadzaniu WW Chludzinskich
iako Choinowszczyznę od takowey drogi
odsuwaiącemu, czyniąc ze Strony teyże
JXXy Piiarow przekonywania; Niemniey
przeciwko oswiadczoney przysiędze WW. Chlu-
dzinskich do ktorey się zabierali, nazywa-
iąc onę hazardowną y opponuiącą się Do-
kumentow wyraznosci, a zatym ze dozwo-
loną bydź niemoże, wnosząc; Przytym fun-
duiąc się na nieraz wspomnioney Intromis-
syi Rku 1747., y na Konsensie y na Poda-
niu Rtto Magistratu y miasta Wilna, dla

WW

folio 4to

[illegible] Starostow Kukanowskich Małżonkow
tego to Placu Hubrykowskiego Rku 1742
miesiąca Nowembra 20 dnia dłtnym
a w Vidimusie z Akt Burmistrzowskich
Radzieckich od WW Chludzinskich produ-
kowanym, ktore, nieraz rzeczony Plac
Hubrykowski, iak się w swoim obwodzie
granicznym zdawna miał y mieć po-
winien dostatecznie y zgodnie opisuią,
a ktore, takowym opisaniem, będąc
przeciwne utworzonemu obwodowi iakoby
placu Hubrykowskiego w Prawie namie-
nionym Rku 1702 od Szlt Magistratu
WW Chludzinskim wydanym, zawarte-
mu, iż znikczemniaią tenże Obwod
w Prawie Rku 1702 wyżei namienionym
opisany, utrzymuiąc, przeto Dukta y Ob-
wodu ze Strony WW. Chludzinskich za-
mierzaiącego się za nieważny uznania
a przeciwnie Obwodu ze Strony JXX
Piiarow oprowadzonego y ukazywanego
zatwierdzenia, od tychże JXX Piiarow
żądano. — Osobno ze Strony Szltº Ma-
gistratu Wilenzº nieczyniąc duktow, y nie
wdaiąc się w kontrowersye między WW
Chludzinskiemi, a między JXX Piiarami
zachodzące, lecz odwołuiąc się do Dekretu

Niesiecki

Assessorskiego, iako iest wyżey Nro 1709 [illegible]
dzy wszystkiemi Stronami oczewiście [illegible]
dłego, assistencyą niniejszemu procedera-
wi oswiadczono. W ktorych Sporach
Stron My Kommissarze, zważywszy: Że
Dekret w gurze wyrażony Assessorski Nro 1709.
dnia 14. Miesiąca Nowembra, zapadły, rozsą-
dzaiąc oczewiście procedujące Strony, o wła-
sność placu nazwanego Hubrykowski, w mie-
ście Wilnie, na przedmieściu ku Łukiszkom,
y ku Kościołowi Swiętego Filipa, albo ra-
czey przy Ulicy czyli Uliczce, od Domow
w bliskości Jo Jerzego Kościoła będących,
idącey ku Łukiszkom, położenie, /: iak
się rzecz z pozycyi mieysca wyswiecaj ma-
iącego, zabespieczył Aktorstwo WW Chlu-
dzinskim takowego placu Hubrykowskiego;
A JXX Piiarom Wilenskim placu Choy-
nowszczyzny; Y razem tenże Dekret na-
znaczaiąc Kommissyą ninieyszą exekucyiną
uczto, takowy Plac Hubrykowski WW Chludzin-
skim przysądzony, od placu Choinowszczy-
zny JXX Piiarom zabespieczonego, według
Intromissyi Nro 1747. Augusta 19. dnia przez
Urząd Magistratowy Wilenski, naowczas,
do tegoż Placu Hubrykowskiego dla WW. Tan-
skich czynioney, oddzielic, y te place wy-
mierzyc, w possessyą Stronom, według Praw

Ale Roku

y [illegible] używania postąpić, y Listy
uwiązkę z opisaniem wielości gruntow, ia
kotez z dokładnym ograniczeniem, wydać,
tegoż niniejszey Kommissyi zlecił, y regułę
przepisał. A tak według takowego Dekre
tu Assessorskiego, do oddzielenia placu Hu-
brykowskiego od Choinowszczyzny, Intromissya
pomieniona Rku 1747 gdy staie się pryn-
cypalnieyszym przewodnictwem; Intromissya
więc ta, opisuiąc dimensyą rzeczonego placu
Hubrykowskiego, gdy ma te słowa = Naiprzod
„ od Ulicy w poprzek Sążni 43, aż do Kamienia
„ ktory w ziemi stoi zdawna graniczący, Od tego
„ Kamienia wzdłuż idąc do miasta do drogi
„ publiczney, ktora idzie do Kościoła SS. Filipa y
„ Jakuba Sążni 49., Od tey drogi, znowu w
„ poprzek Sążni 34., tandem od tego mieysca
„ wzdłuż nazad idąc do Kamienia Sążni 87. =
Zas Prawo Rku 1702, od Szll Magistratu, WW
Chludzinskim, na rzeczony plac Hubrykowski
wydane, wyrażaiąc obwod onego temi słowy =
„ Frontem z Ulicy od Kościoła Sgo Jerzego do
„ Łukiszek wychodzącey Sążni 43., Prawą Stro-
„ ną między Dworkiem Eliasza Baxtata Linni
„ ka Sążni 49., y dalej po zadrożu publi-
„ cznym z miasta do Kościoła SS. Filipa y
„ Jakuba Sążni 44., Lewą Stroną między
„ Dworem niegdyś Kołłątajowskim ad praesens

w

„ w possessyi dzisieyszey [illegible]
„ z ogrodkiem Raweckiego Obywatela [illegible]
„ go, biorąc ukosem, mimo plac [illegible]
„ Wilenskich, do rogu Domku, czyli Chatki Ra-
„ weckiego, Sążni 07. = Gdy w wyrażonym tako-
wym Obwodzie, z Opisem blisko wymienionym
przerzeczoney Intromissyi, nieiest zgodne, w
tym szczegulniey, ~~gdzie~~ toiest: gdzie Intromissya
wyraża Sążni 34. od drogi idącey do Kościoła
SS Filipa Jakuba, y nieprowadzi tychże 34 Są-
+zni pozadrożu; tam Prawo wzmienione, czyli
Dokument, nieiuż Sążni 34. lecz 44, y to po
zadrożu prowadząc opisuie, a dalei przez
takowy sposob, y z pomnożenia 10 Sążni
nad Zamiar Intromissyi, obwod placu Hubry-
kowskiego do domku y placu Raweckiego, roz
ciąga; Dla czego, takowe prawo czyli Doku-
ment Rku 1702, co do wyrażonego w nim
Obwodu placu Hubrykowskiego, niebędąc zgo-
dne z przerzeczoną Rku 1747. Intromissyą,
oney przeważać, a tym bardziey prawidłem
na oddział tegoż placu Hubrykowskiego, od
Choynowszczyzny, Poniewaz bydź niemoże;
Zwłaszcza, iż teyże Intromissyi, położone wyra-
zy opisuiące Obwod placu Hubrykowskiego, zgodne
są zupełnie z opisem Konsensu Rku 1742. Mie-
siąca Novembra 20 dnia datowanego, y w nim, z
wyrażonym podaniem na tenże Plac Hubrykowski
ww Kasęgem od Szłto Magistratu Wilenskiego

czynionym

[illegible] Przez co nietylko iawnym zostaie,
iż takowy plac Hubrykowski, zdawna taką miał
extensyą, iaką iuż to blisko namieniony Konsens
z podaniem dla Karęgow, iuż to po tychże Karę
gach, dla wchodzących w possessyą tegoż Placu
Hubrykowskiego, Tanskich, Intromissya przerzeczo-
na, opisuią; Alelez, że extensya takowa, In-
tromissyą i Konsensem pomienionemi określona,
a według nich, używaniem tychże Karęgow,
y Tanskich utwierdzona, niedoświadczyła pier
wey zaprzeczenia, aż przy wydaniu Rku 1782
od Szlo Magistratu dla WW Chludzinskich
wyżey namienionego Prawa czyli Dokumentu
iako się wyraziło w Obwodzie Placu Hubryko
wskiego z powyższemi Munimentami to iest
z Konsensem i z Intromissyą, niezgodzaiącego
się. Przeciwnie, takowe Prawo, czyli Dokument
Rku 1782, gdy według w nim utworzonego Obwo-
du wynikało zaimowanie placu JXXzy Piiarom,
iak oni go w tey części używali, zaraz takowe
zaimowanie, dało tymże JXXzy Piiarom powod
do Kroków prawnych, przeciwko Szlmu Magi
stratowi y WW Chludzinskim przez Wizye Wo-
znienskie, y proceder Grodzki Wilenski w Rku tymże
1782 datowane, a następnie przez proceder w
Sądach Assessorskich rozpoczęty i dopełniony, do-
wodzących się. W tym więc stanie Dekret
Assessorski Rku 1789. rozwięzuiąc rzecz między Stro-
nami, Ponieważ, Oddział placu Hubrykowskiego
wyraźnie według Intromissyi Rku 1747, nam Kom
missarzom czynić zadeterminował, a iżbyśmy się
my Kommissarze do Prawa czyli Dokumentu Rku
1782.

Folio [illegible]

Rᵘ 1702 w tym oddziele [illegible]
Dekret Assessorski niewymienił i nieprzepisał. [illegible]
owszem, w przepisaney dla Kommissyi niniey[illegible]
regule przerzeczoney, tenże Dekret Assessorski, naznaczaiąc oddział placu Hubrykowskiego od Choinowszczyzny
podług Intromissyi nieraz wspomnioney Rᵘ 1747, a na-
stępnie wyrażaiąc, aby one place Stronom podług
Praw y dawnego używania, przez nas Kommissa-
rzow podane zostały, tym samym więc tenże Dekret
Assessorski, Poniewaz do skutku odgraniczenia y po-
dania Stronom Urzędowego placow, nie owe Pra-
wo czyli Dokument Rᵘ 1702, ile zaraz w obwo-
dzie granicznym zaprzeczone, y procederem zaięte,
ale istotne Prawa, a razem possessyą dawną, za
obiekt fundamentalny, mieć chciał. Przez tako-
we zatym Uwagi, y z nich wynikaiące przeswiadcze-
nia, ~~Poniewaz~~ nieraz rzeczone Prawo, czyli Dokument
Rᵘ 1702 od Szll Magistratu WW Chludzinskich, ie-
dynie na Plac Hubrykowski wydane, co do obwodu w nim
określonego temuż placowi, mimo wyrazy w Intro-
missyi Rᵘ 1747. zawarte, z poprzedzaiącym oną
pierwszym Dokumentem tegoż Szllᵘ Magistratu Wilen-
skiego Rᵘ 1742 Karęgom wydanym, zgadzaiące się,
a zatym iuż to prawdziwą extensyą placu Hubryko-
wskiego, iuż to dawną takową possessyą, iawnie
y niewątpliwie dowodzące, Poniewaz nam Kom-
missarzom w oddzieleniu takowego placu Hubrykowskie-
go od Choinowszczyzny, w tym w czym tenże Do-
kument nieiest zgodnym z nadmienionemi Munimen-
tami, przewodniczyć niemoże. A zas wniosek, że
strony WW Chludzinskich, iż XXza Pilarowie po De-
krecie Assessorskim w Dacie Rᵘ 1709 nastąpionym

wyrez

Sol. 20mo

[illegible] placu Części, zaprzestali uży-
[illegible] zagradzać, stosowany do tego, iakoby
miał oznaczać utwierdzenie Obwodu Prawem, czyli
Dokumentem Rku 1702 opisanego, Ponieważ tako-
wego Zamiaru przeciwko JXX Piarom dowodzić nie
może, ile gdy JXX Piarowie ani na utwierdzenie
rzeczonego Obwodu, niewydali WW Chludzinskim
żadnego pisma, ani uczynili przed Urzędem nia-
kiego Oświadczenia, ani nawet, iżby choć samym
WW Chludzinskim to przyrzekli, nieprzeświadczaią
się. I dlatego Ponieważ z takowego WW. Chludzin-
skich uformowanego wniosku, niewypływa żadne w
tym przekonanie, iżby rzeczone Prawo czyli Dokument
Rku 1702, do Obwodu placu Hubykoskiego, mogło słu-
żyć za niewątpliwe w tym prawidło, w czym się
toż Prawo czyli Dokument Rku 1702, niezgadza z
pierwszemi munimentami, a zwłaszcza z Intromissyą
Rku 1747. Względem więc weryfikowania tako-
wey Intromissyi na oddział placu nieraz rzeczonego Hu-
brykoskiego. Ponieważ w gurze wyrażonym Dekretem Ass-
sonkim Rku 1789. zapadłym, nietylko oddzielenie tako-
wego placu, od Chojnowszczyzny, aletez opisanie wielo-
ści gruntow, y dokładnego ograniczenia, iest nakaza-
ne. Co niemogłoby mieć swego skutku, gdyby swe-
dług przełożenia ze Strony WW Chludzinskich uczynio-
nego;) My Kommissarze mielibyśmy się wstrzymy-
wać od uważenia placu Hubrykoskiego tych Scian
które graniczą z innemi Stronami przed Nas
Kommissarzow niedostanemi, a mianowicie z Lin-
nikiem Eliaszem Braxtatą. I ponieważ tenże Lin-
nik Eliasz podczas wyiazdu Nas Kommissarzow, obe-
cnym podwakrotnie będąc, swemu placowi z placem
Hubrykoskim graniczącemu, dalszey extensyi wiecia

znaczał

[illegible]

znaczał, iak wyciąga [illegible]
tey to sciany na Obwod placu [illegible]
trzebne. A nawet ze Strony WW [illegible]
podług swego widoku, y mniemania, czyniąc do [illegible]
Obwod, iakoby dla Placu Hubrykowskiego należący z In-
tromissyi teyże Rku 1747. Ponieważ tym samym, sami
z siebie wiedzieć dali: Iż na ~~oddziału~~ skutek oddziału
ego to placu Hubrykowskiego, y dla dopełnienia w dal-
szych punktach Dekretu pomienionego Assessorskiego, ninie-
szą Kommissyą naznaczaiącego, zostaie konieczne, y nie
uchronne, uważenie y werifikowanie wszystkich Scian
owego placu Hubrykowskiego, do Intromissyi przerzeczoney
Rku 1747. stosowne. W tym zas Celu, gdy pięta, czy-
li punkt początkowy dla placu Hubrykowskiego na-
znaczony przy rogu parkanu Dworku WW Chludzin-
skich przedtym Kołłątaiowski zwanego, y przy Ulicy czy-
li Uliczce od Domow pod S. Jerzym będących, pro-
wadzącey ku Łukiszkom, iest punktem między Stro-
nami zgodnym, y do Intromissyi Rku 1747. stoso-
wnym. Od ktorey pięty, czyli początkowego punktu
zgodnego, gdy drugi punkt bydz powinien Kamien
graniczny. Wszakże tego Kamienia, chociaż Strony
niepokazały dopiero, mieniąc że musiał zostać przez
kogoś wywiezionym. Iednak za przewodnictwem
rzeczoney Intromissyi Rku 1747. nietylko z wyżeinamie-
nionym Rku 1742 Dokumentem Kaęgom ~~[illegible]~~, ale
też y Dokumentem Rku 1782 WW Chludzinskim
od Rtto Magistratu wydanemi, w tym punkcie zgo-
dnie się maiącey, Gdy mieysce tego Kamienia gra-
nicznego upewnia się miarą Sążni 43. y że ta-
kowa miara bydz powinna od Ulicy, czyli iak
Dokument Rku 1782 opisuie frontem od Ulicy, y że
takowa miara od pierwszego punktu wypadać powin-

na

na do tego Kamienia gr[illegible]ego, czyli iak teraz (: w
nieznaidowaniu się onego :) do tego mieisca, w ktorym
prawą Stronę przypiera plac Eliasza Linnika, do Pla-
cu Hubrykowskiego. A zas punkt mieisca temuz Kamie
niowi od WW. Chludzinskich naznaczaiącego się, ~~gdy~~ zo
staiąc odległym nieco od Ulicy, czyli Uliczki, gdy przeswiad
cza się bydz punktem nietym, gdzie znaidował się ow
Kamien graniczny. Następnie, od takowego punktu uchy-
biaiącego mieisce, gdzie niegdyś miał bydz Kamien, gdy
z Strony WW Chludzinskich czyniony dukt czyli Obwod,
~~gdy~~ nieprzywodzi do drogi do Kosciola S.go Filipa Jaku-
ba prowadzącey, do ktorey nietylko Intromissya R.u
1747. zgodnie z nieraz wspomnionym R.u 1742 Doku-
mentem, aletez własny R.u 1702 WW Chludzinskim
służący Dokument, doprowadzać każą. Dopiero,
w tym ciągu duktu WW Chludzinskich niedoprowadzo-
nym do drogi pomienioney, zostaiące się mieisce
nietęczące placu Hubrykowskiego, z placem Eliasza
Linnika, gdy niewiedzieć do ktoregoby placu należeć
mogło, zwłaszcza gdy tenże Linnik Eliasz iako się
namieniło swego placu extensyą przy wyieździe Nas
Kommissarzow na Dukta, zamierzył, a ta extensya
niespaia się z Duktem WW. Chludzinskich. Iżby
zas tym mieiscem zostawionym między duktem WW
Chludzinskich dla placu Hubrykowskiego pokazywa-
nym, a między placem Eliasza Linnika przez nie
goz w extensyi z tey strony zamierzonym, przecho
dzić miała droga czyli Uliczka (: iak od WW. Chlu-
dzinskich wnoszono :) Poniewaz to WW Chludzin
skich mniemanie, niema za sobą dowodu. Towszem
nietylko wyżei opisana R.u 1747. Intromissya z opi-
sem takoz wyżei rzeczonego R.u 1742 Dokumentu
zgodna, o takowey w tym ciągu drodze czyli Ulicz
ce, wiadomości nieprzynoszące. Aley Dokument R.u
1702 WW Chludzinskim wydany ~~[illegible]~~ także
nie

niewyrażaiąc o mn[illegible] [illegible]
owszem wyrażaiąc iż w takowym [illegible] plac Hu-
brykowski nie z drogą, lecz z placem czyli [illegible]
kiem Eliasza Linnika, graniczy, Ponieważ [illegible]
nie WW. Chludzinskich względem bytności w tym
ciągu drogi czyli ulicżki znoszą zupełnie. Przez
co dukt czyli Obwód ze Strony WW Chludzinskich
tak w tym trybie, uformowany, iako też y w na-
stępnym ciągu iuż to doprowadzaiącym do placu czy-
li Domku Rawickich, iuż to tym samym odsuwaią-
cym w tym mieiscu Choinowszczyznę JXX Piiarow od
drogi do Kościoła S. Filipa Jakuba idącey, Ponieważ
wyświeca się bydź duktem, nieidącym w ślad Intro-
missyi Rku 1747. lecz bardziey pozorem naslado-
wania oney dążącym na zaięcie części Placu JXX
Piiarow. — Chociaż zas ze Strony JXX Piiarow,
oprocz dowodu z Intromissyi w Rku 1740 datowaney
wyżey namienioney na Dworek Choinowszczyznę z przy-
ległemi y wiedno spoionemi placami w teyże Intro-
missyi wyrażonemi tymże JXX Piiarom służącey,
przywiedzionego na to: iż takowa Choinowszczyzna
w znacznieyszey bydź powinna rozległości, przeświad-
czano nadto wyżey wspomnionym Prawem czyli do-
kumentem tymże JXX Piiarom w Rku 1747. na
tęż Choinowszczyznę wydanym y przyznanym, że taż
Choinowszczyzna z placami swemi wyrażona iest iż
leży przy Drodze do Łukiszek idącey, a zatym
że od teyże Drogi do Łukiszek czyli ku Kościołowi
S. Filipa Jakuba pierwey zmierzaiącey, odsuwa-
na bydź niepowinna extensya wzmiankowaney
z placami Choinowszczyzny, przekonywano; Je-
dnak ciż JXX Piiarowie w zamiarze oprowadza-
nia

[illegible] 246

[illegible], y chcąc iakoby nasla-
[illegible] Intromissyi Rku 1747. tenże plac Hu
[illegible] wodzącey, y swoi dukt na ten koniec
czyniony, doprowadziwszy od ulicy czyli uliczki
mimo plac Ebasza Linnika, do punktu przy brze
gu drogi wzmienioney do Kościoła Sgo Filipa Jaku-
ba ciągnącey; Gdy od takowego punktu przy dro-
dze okazywanego, nieciż oddalaiąc się od teyże
drogi, y onę wcale od tego punktu opuszczaiąc, iak
by naystosownicy do rzeczoney Intromissyi Rku 1747.
było: lecz owszem po za drodze teyże, linią przez
Sążni 34 dla placu Hubrykowskiego wyciągnęli; A
przez takowy tryb po zadrodze przez Sążni 34 pro
wadzony, gdy temuż placowi Hubrykowskiemu roz
ciągnienia się, dodali, a zas swei Choinowszczy-
znie wzięli. Ktora czynność iako urzędownie, bo
przed nami Kommissarzami okazywana i nastąpio
na, a nawet według tego oprowadzenia Sądo-
wi naszemu zostawiona, Poniewaz nas Kommissa-
rzow dyspensować niemoże, abysmy wstecz tako-
wemu ze Strony JXX Piarow uczynionemu trybo-
wi, iako swoi plac w tym miejscu sciesniaią-
cych, postąpili. Od tego zas punktu, przez Są-
zni 34. po zadrozu ciągnąc wynikaiącego, y ze Stro-
ny JXX Piiarow okazywanego, Linia dukt Xięży
tychże Piiarow ostateczna, iakoby plac Hubrykowski
od Choinowszczyzny dzieląca, toiest przez przeciąg
87. od pomienioney drogi zaczęta, a do pięty, czy
li do początkowego punktu odktorego zgodnie oby-
dwie Strony dukt poczynały doprowadzaiąca, Po
niewaz zastosowana bydź niemoże do trybu przez

nieraz

nieraz zeczone [illegible]
A zwłaszcza Poniewaz takowa [illegible]
row koncem tylko wpieraiąc do punktu [illegible]
nego początkowego czyli pięty między Stronami
zgodney, plac Hubrykowski od Kołłątajowskiego odłączay
y między niemi przedział czyniąc, a dla swego
placu Choinowszczyzny ten przeciąg cały między Hu-
brykowszczyzną y między Kołłątajowszczyzną naznacza-
czaiąc, Poniewaz tym samym zdaie się dążyć do
tego, aby plac Hubrykowski niemiał wcale Kommu-
nikacyi z Placem Kołłątajowskim WW Chludzinskich
co nieodpowiedałoby tey wygodzie w łączeniu się
Hubrykowszczyzny z Kołłątajowszczyzną, dla ktorey
wnosi trzeba iż WW Chludzinscy tenże Plac Hu-
brykowski przykupili. Zatym My Kommissa-
rze z tych wszystkich Uwag, dowodow y prze-
swiadczeń, biorąc za fundament nieraz wspo-
mnioną Intromissyą Rku 1747 do ktorey się Dekret
Assessorski ninieyszą Kommissyą naznaczaiący, w od-
dzieleniu placu Hubrykowskiego od Choynowszczyzny
stosować przepisał. A razem pilnuiąc się wyrazow
tegoż Dekretu, zlecaiącego: wymierzenie tychto Pla-
cow y z ograniczeniem dokładnym postąpienie
onych Stronom według Praw y dawnego używania,
zakotez z wymienieniem wielości w nich gruntow
wydanie Listow uwiązych. Y przeto tez Intromis-
syą Rku 1747 w opisie dimensyi dla Placu Hu-
brykowskiego, znaiduiąc we wszystkim zgodną z opi-
sem takieyże dimensyi zawartym, Dokumencie
Rku 1742, a więc przez opisanie takie, upewnia-
iąc się o prawdziwey extensyi placu Hubrykowskiego

z

14

[illegible] wacia, wynikaią
[illegible] zamieszczenia niczyiego wowczas
[illegible] y utwierdzaiącey się, y zapossydowaney,
A dlatego Opis obwodu iakoby placu Hubry
kowskiego w Dokumencie Rku 1782 WW Chlu-
dzinskim danym, znayduiący się, w tym
w czym niezgadza się z przerzeczoną Intromissyą
Rku 1747, do Opisu w Dokumencie Rku 1742
zawartego, stosowną, z przyczyn przywiedzio
nych, usuwaiąc. Y nadto oswiadczaney zestro
ny WW Chludzinskich przysięgi, iako mieisca
przeciwko będącym w sprawie dowodow y przeswiad
czeniom, mieć niemogącey, nieuznawaiąc; A w
koniec przez dukt Jadzy Piiarow, po zadrożu wy
zey wymienionym przez Sążni 34 ciągniony, roz
szerzonego Obwodu dla placu Hubrykowskiego scie
sniać niemogąc, determinuiemy Obwod pla
cu Hubrykowskiego w następnych Liniach.
Jako to = Utrzymuiąc piętę czyli początkowy
punkt między Stronami zgodny, y obok zaraz
rogowego słupa murowanego, będącego w paskanie Dwor
ku WW Chludzinskich, przedtym Kołłątajowski
zwanego, a przy Ulicy czyli uliczce od Do
mow pod Kosciołem Sgo Jerzego znayduiących
się, ku Łukiszkom zmierzaiącey, zaczynaiąc
na tey pięcie Linią, ktorey ciąg, przez sążni
43, (w każdy Sążeń, licząc trzy łokcie Litewskie)
prowadząc prosto nad tąż wyżey namienioną
ulicą czyli uliczką, teyże Linii termin na
tąż uliczką niżey duktu WW Chludzinskich
toiest przy rogu placu Eliasza Linnika, gdzie
powinien był bydź zamien graniczny w Intro
missyi

missyi Rku 1747 [illegible]
dou [illegible] się onego, mieiscem przy[illegible]
do rogu placu Eliasza Linnika ewin[illegible]
naznaczamy. — Od którego punktu poprzedzaią-
cą, a nią zamykaiącego, przy wzmienionym
rogu placu Eliasza Linnika, y przy blisko wy-
mienioney Ulicy czyli Uliczce będącego, zwro-
ciwszy się w lewą stronę, toiest względem po-
przedzaiącey Linii na gradusow 95. minut 30., a
zatym od teyże ulicy czyli Uliczki, oddalaiąc się
linią, plac Hubrykowski po lewie, a plac Eliasza
Linnika po prawie będące, przedzielaiącą ta-
kowey Linii ciąg prosty przez Sążni takichże
49 zamierzamy, nie iuż na samey prawie dro-
dze iak ze strony XXzy Piiarow naznaczano, lecz
niedochodząc teyże drogi ku Kosciołowi Sgo Filipa
Jakuba prowadzącey, toiest o Łokci 6. blisko
od takowey drogi punkt zamykaiący takową Linią
terminuiemy. — Od takowego zas punktu przy
drodze owey zaterminowanego, zwracaiąc się
także w lewą względem poprzedzaiącey Linii na
gradusow 144. y ciągnąc linią prostą po ~~zatym~~
~~ze~~ zadrozu tymże przez Sążni takichże 34., ta-
kową linią po zadrozu wspomnionym przez Sążni
34. idącą, na punkcie przy teyże drodze, od
oney na Łokci pułosma blisko odległym, a niedo-
chodzącym Domku Raweckich o Sążni 10., za-
mykamy. — Od tego zatym punktu linią Są-
zni 34 po zadrozu ciągnioną kończącego, zwra-
caiąc się w lewą względem teyże Linii pod Kąn-
tem 61. gradus zawieraiącym, następny ciąg
dla Linii plac Hubrykowski po lewie będący od

placu

[illegible] 2000

[illegible] Piiarow po prawey
[illegible] zostaiącego, przedzielaiącey, a Sążni ta
[illegible]kże 62 w sobie zawieraiącey, y przy parka-
nie Dworku WW. Chludzinskich przedtym Kołłą
taiowskim zwanego konczącey się decyduiemy.
Y że takowa Linia od punktu przy drodze na
znaczonego, a linią poprzednią po zadrożu przez
Sążni 34. będącą, zamykaiącego, w prostym
trybie po zawrocenu się w lewą wyżey opisa-
nym iest wyprowadzona do punktu przy parka
nie wzmienionym, y zawieraiąc w sobie taż
Linia Sążni 62 iest razem oddziałem Hubry-
kowszczyzny po Lewie, od Choinowszczyzny po
prawie, zostaiących, iako się wyraziło, obia-
sniamy. — Dopiero od punktu przy parka-
nie namienionym linią Sążni 62 terminu-
iącego, pochylaiąc się nieco w lewą, toiest wzglę
dem poprzedniczey tey linii pod kątem gradusow
147. zawieraiącym, obwod dalszy Placu Hu-
brykowskiego że idzie po zatymże parkanie
linią długosci Sążni takichże 25. zawieraią
cą, a na punkcie, czyli na pięcie początko
wey z kąd obwod zaczęty, konczącą się uznaie
my. — Ta zatym Linia Sążni 25. długa po za
parkanie idąca, y na początkowey pięcie mię
dzy Stronami zgodney, konczącą się że dzieli
plac Hubrykowski po lewie zostaiący, od placu
WW. Chludzinskich Kołłątaiowskim zwanego
po prawey Stronie będącego, y parkanem opro
wadzonego; Y że względem tey Linii prze
ciągłosci 25. Sążni wynoszącey, owa Linia
naipierwsza obwod placu Hubrykowskiego po
czynaiąca od pięty czyli od punktu początkowey
zgodnego

zgodnego, iest [illegible]
92 y minut 30. z [illegible] opis[illegible]
wyż Sposobem My Kommissarze zadecydo-
wszy Obwód placu Hubrykowskiego WW Chłud-
skich, y iego oddział od placu czyli placow Choy-
nowszczyzny JXXzy Piarow, zadeterminowawszy
przez wyżei wyrażoną linią Sążni 62 wyciągnię-
ną, Iż takowy plac Hubrykowski w opisanym
takowym Obwodzie położony, zawiera w sobie
rozciągłości całey morg 1 prętow Kwadratowych
110 y pręcikow 40. zabespieczamy. Y dlatego
Linie tego całego Obwodu z Wyroku Sądu Na-
szego zadecydowane, a na Mappie przez Ogpa-
marcina Leśniewskiego Komornika Wa Trockiego
sporządzoney, y na żądanie ze Strony WW Chłu-
dzinskich z Decyzyi Sądu Naszego na Dniu 21 Mie-
siąca January Rr teraznieiszego konnotowaney,
Stosownie do ninieiszego Dekretu Naszego poło-
żone konnotuiąc, na tychże Liniach przy wyra-
żeniu podpisow naszych te słowa wyrażamy =
= Placu Hubrykowskiego zadeterminowane
przez Nas Kommissarzow Linie konnotuiemy))
Przystępuiąc zatym My Kommissarze do o-
pisania Obwodu placu czyli placow JXXzy Pia-
row, Choinowszczyzną zwanych, iako po oddzie-
leniu wyżei wyrażonego Placu Hubrykowskiego
w pewnych wreście granicach znayduiących się
tenże Obwód wyrażamy w ten sposob = Pierwszą
Piętę biorąc na tym mieiscu, gdzie Linia od dro-
gi ku Kościołowi Sgo Filipa Jakuba ciągnącey po-
czynana a oddzielaiąca plac Hubrykowski od
Choinowszczyzny przez Sążni 62 idąc wpiera do

punktu

30mo

punktu [illegible] parkanie Dworku WW Chludzin-
skich Kołłątajowskim zwanego. Od tego więc pun-
ktu zaczynaiąc przy Parkanie, idzie po zatymże
parkanem Linia do rogu onego parkanu wy-
nosząca długości Sążni 12 y Łokci 2, a dzieląca
tymże parkanem plac WW Chludzinskich Kołłą-
tajowski zwany po lewie będący, od Choinowszczy-
zny JXXy Piiarow po prawie leżącey. — Od ktore-
go rogu parkanu, czyli słupa dla parkanu utrzy-
mywania będącego zwracaiąc się wlewą po zatymże
parkanem, a względem pierwszey Linii pod Kąt-
tem 113 gradusow y minut 30 zawieraiącym,
ciągnie się linia przez Sążni 26. Łokiec 1, a puł
do sciany graniczney oparkanioney Dworku WW Ko-
czow. — Od ktorego punktu załamaiąc się w pra-
wą względem poprzedzaiącey Linii, pod Kątem 84
Gradusy zawieraiącym idzie Linia graniczna przez
Sążni 18 z parkanem WW Konczow, a następ-
przez Sążni 17 z parkanem JWo Zyniewa. — Gdz
dotąd prosto idąca Linia, nachyla następną wzgl-
dem niey pod kątem 166 gradusow zawieraiącym
Od ktorego punktu nachylaiącego się w prawą nieco
Stronę idzie Linia przez Sążni 17 po za parka-
nem także Zyniewowskim do wyiazdu z placu
JXX Piiarow Choinowszczyzny, na drogę ku Ko-
sciołowi Sgo Tiupa Jakuba y ku Łukiszkom zmie-
rzaiącą, utrzymywanego. Ktory to wyiazd, czyli
uleczka dla wyiazdu takowego będąca zawiera
w sobie Sążni 2 Szerokości, między parkanem
Zyniewowskim po lewey Stronie, a między placem
Rawickich po prawey Stronie znayduiącemi się
a długości ta Uleczka, czyli wyiazd, iest Sążni 19
— Od punktu zatym poprzedzaiącą Linią przy
pomienionym Wyieździe, czyli Uleczce terminuią-
cego, zawracaiąc się względem teyże Linii poprz-
dzaiącey Linii ~~pod~~ w prawą pod Kątem 92 grad-

y

sy, y minut 30 za[illegible]
uleczy[illegible] y następnie miedzą przy [illegible]
po lewey stronie leżącego, linią wprost [illegible]
gą, do rogu placu tychże Rawieckich. A na tym
rogu, załamuiąc się względem poprzedzaiącey Linii
pod Kątem 06 gradusow zawieraiącym, [illegible] przy
tymże placu y Domku Rawieckich linia do drogi
ku Kościołowi S.o Filipa Jakuba y ku Łukiszkom
prowadzącey, podchodząca, ktora ta Linia zawiera
w sobie miarę długości Sążni 12 y Łokci 1 — Od
tego zas punktu przy drodze wspomnioney, y przy
Domku Rawieckich będącego, załamuiąc się w pra-
wą względem poprzedzaiącey Linii pod kątem 64
gradusow zawieraiącym, wyciągnięta po zadrożu
tymże Linia, zawiera w sobie Sążni 10. do pun-
ktu, owego nad tąż drogą zadeterminowanego z De-
kretu niniejszego; II A iako tymże niniejszym Dekretem
naszym przy opisaniu Obwodu Placu Hubrykowskiego
zostaie zadecydowanym że ten punkt poczyna Linią
oddzielaiącą plac Hubrykowski od Choinowszczyzny, y
w ciągu swym ta Linia przez Sążni 62 idąc wpie-
ra do punktu w parkan [illegible] Chludzinskich Dworku
przedtym Kołłątajowski zwanego, tak tym samym
że takowa Linia 62 Sążni długości maiąca, y
w punkcie przy pomienionym parkanie kończąca się
iż w tymże punkcie ~~[illegible]~~ zamyka
Obwod Choinowszczyzny potwierdzamy. Z ktorego
ostatecznego punktu zamykaiącego Obwod Choyno-
wszczyzny, iż wzięta była pięta początkowa do tegoż
Obwodu Choynowszczyzny, przeto iż względem ta-
kowey Linii Sążni 62 maiącey, y przy Parkanie
pomienionym terminuiącey się, Linia wzmienio-
na pierwsza zaczynaiąca Obwod placu Choynowszczy-
zny, zachyla się w prawą pod Kątem Gradusow
33 zawieraiącym, obiasniamy. A tak według

takowego

Ktorego punktu Linia zawraca się względem poprzedzaiącey w prawą pod Kątem 159 gradusow zawieraiącym — Connotatur Romanowicz — Gorecki — [illegible]

3.to

[illegible] wszczyzny JXX P.

[illegible] placow; iż ta [illegible] plac czy

[illegible] Choynowszczyzna zwaney we wszy-

[illegible] wyżey opisanym obwodowym idąc

[illegible] po prawey Stronie; y że całey rozciągło

[illegible] tyże Choynowszczyzny w tym Obwodzie za

wartey, wynosi Prętow Kwadratowych 296.

y pręcikow 98, a oprocz tego że osobną ma

extensyą wyżey wymieniony Wyiazd czyli ule

czka, z Choynowszczyzny, na drugę tamże opi

saną, wychodząca, a co do swey miary dłu-

gości y szerokości także wyżey opisana, Zabe

spieczamy. Przytym My Kommissarze iako

według ninieyszego Dekretu, do postąpienia Sta

nom iako to WW Chludzinskim placu Hubry

kowskiego, a JXX Piiarom Wilenskim placu

czyli placow Choynowszczyzny w Urzędową

dla nich possessyą, dzień trzeci od daty ni-

nieyszego Dekretu zamierzamy; Tak WJPu Le

sniewskiemu Komornikowi Trockiemu, Stoso

wnie do teraznieyszego Dekretu, y według

Linii na mappie z Dekretu tegoż położonych

y konnotowanych, też Linie placu Hubryko

wskiego na ziemi Kołkami oznaczyć na

tenże termin zlecamy. Oraz że umomniona

Mappa iako wyżey konnotowana, [illegible] Linie

z teraznieyszego Dekretu konnotowane maią

ca, zostawać się ma przy WW Chludzin

skich, przeto tenże WJP. Komornik, JXXy

Piiarom takąż mappę zgodną z pomienio

ną, y linie placu Hubrykowskiego zadecydo

wane stosownie do Dekretu ninieyszego,

wyrażać maiącą z podpisem swym wydać,

gdy ciż JXXża Piiarowie requirować będą

obowiązanym zostaie ostrzegamy. Nawsta

tek

Naostatek My ko[illegible]
iak Dekret Apessorski[illegible]
teraznieiszego Naszego [illegible]
nie wydamy, zapewniaiąc [illegible]
od WW Chludzinskich Sttow [illegible]
oswiadczone przez Syna Jchmc[illegible]
nego, konnotuiąc trzy Sztuki Pap[illegible]
Rr 1782 Mca Kwietnia 29 dnia da[illegible]
Eorunę w Aktach Radzieckich Wilen akty[illegible]
Prawo czyli Dokument na plac Hubrykowski
WW Chludzinskim służące, Item Explikacyą
Sprawy ze Strony WW Chludzinskich odbytą Tra-
zem, na iednym Arkuszu Punkta do Juramentu
od tychże WW Chludzinskich w Sądzie naszym
podawane. Item Produkt ze Strony JXX Piia-
row Wilen w Sądzie naszym odbyty, w głozach
znayduiący się, tenże Produkt zszyty pieczę-
ciami naszemi zastrzegliśmy.

Walenty Gorecki Woiski
Wilen Podstta Grodzki Lidzki
Kommissarz [illegible]

Fran. Romanowicz
P. S. Z. W. W. Komissarz Or. SS. Kaw.

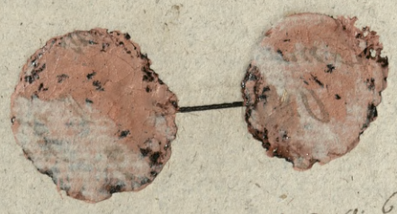

Roku tego 1794. Februarij Dnia 10 — W terminie przez
Dekret Nasz Kommissarski, dla postąpienia Urzędowego
Stronom, placow, pomienionym Dekretem Naszym oddziela-
nych, y w swoich Obwodach zawartych, My Kommissarze
takowe place, iako to Hubrykowski WW. Chludzinskim, a
zas Choynowszczyznę JXX Piiarom Wilenskim, w tych Ob-
wodach, y ograniczeniu, iako Dekretem Naszym Komissar-
skim udecydowaliśmy, do possessyi Urzędownie postąpiliśmy.
y tęż possessyą ~~[illegible]~~, przy
obecności JXXy Antoniego Mikuckiego Rektora, y Tomasza Zu-
kowskiego Vice Rektora Collegium Wilen. Imieniem całego tegoż
Collegium, z iedney Strony. A WJPa Rafała Chludzinskiego
Imieniem Rodzicow swoich, z drugiey Strony będących
~~[illegible]~~ A zas gdy ze Strony WW Chlu-
dzinskich
ostrzegliśmy.

Naszego Komonicpanskiey
[illegible] pismie z podpisem [illegible]
[illegible] Strony JXX Pijarow
[illegible] ze z przodu tylko nowey
[illegible] Chludzinskich appellacyi
[illegible] appellacyi, ktore
[illegible] z podpisem JX Rektora Pijarow
My Kommissarze takowych appellacyi
Sądow Apostolskich Stronom dopuszczaiące
one appellacye komunikuiemy. — Względem zaś
żądanej [illegible] Chludzinskich kommunikacyi Stron
dukatow na mappie wyrażonych, gdy takowe
Stron dukata, na mappie są wyrażonej a ta map
pa przez Xpa Komornika Leśniewskiego iest ob-
iasniona y podpisana, a nawet przez Nas Komor-
nika na żądanie [illegible] Chludzinskich została Kon-
notowana. Przeto My Komissarze kommunikacyi osobney
Dukatow Stron, przez [illegible] Chludzinskich zapreten-
sowanej, a przez przyczyny powyższe, nieiscia mieć na
mocy nieuymiemy. Osobno względem [illegible]
[illegible]uszczyny uwerytikacyi Dekretem Apostolskim przez
czonych, a nam Urzędnikom po zakonczonej Kommis-
sieyey expedyowac zalecaiących. Ponieważ także
teraznieyszey Stony Szl- Magistratu Wileń- przez obeimych
Sidercuiza Sekretarza Jmci, Pisarza Magistratu
wego, Piotra Majentiego Szatanie Miejskich Pro-
wentow, iakoż ze Strony X.X Pijarow Wileń przez
Rektora Michalskiego, przed Nami Urzędnikami Osnad-
czono, że na uzaiem odstąpienia z expedyowania znie-
sie Akton Inquizycyi y weryfikacyi ze Strony [illegible] Chlu-
dzinskich przez Syna Jeyo [illegible] Rafała Chludzinskiego
doniesiono y wyrazono. przed Nami Urzędnikami przez Ma
na fundamencie odstąpienia z [illegible] przez Ma
gistrat Wileń, y przez XX Pijarow Akton [illegible]
[illegible] [illegible] chludzinskich takowy Akton "Inquizycyi" expedyo-
wania znosiący się, a tym sobie wszelkie Apostolskim
dochodzenia zrobiony de Actum tanti Summy taka przez
[illegible] Chludzinskich zaplac. Hubrlio Ha- zapłacona po-
la ostrzegano. Ze Strony przytym [illegible] Magistratu przez
cisko temu [illegible] Chludzinskich ostrzeżenie, żeby niezwłocznie
donoszono. — Przeto My Urzędnicy wedle żądania Stron
te Osuiadczenia y protestacya zapisuiemy

Franc Romanowicz
PSWW Komissarz.

Walenty Gorecki Woyt Wileń
Porucznik Grodzki Lidzki

Excerpt Dekretu Oczewistego w Sprawie Jchmościow
xxży Pijarow z kredytorami, w Sądzie Ziem=
Wileńskim, w Dacie Niżey Pisącey się zapadłe=
go; a w Roku teraźnieyszym 1797 Miesiąca Octo=
Veteris 20, a Novi Stili 31. Dnia=Od Pieczęcia=
Ziemską Wileńską, C do Kategoryi Jmć Pana Ey=
smonta wydany=

Roku Tysiąc Siedmset Dziewięćdziesiąt Szostego,
Miesiąca Oktobra Czternastego Dnia=

Do Kontrowersyach &c. &c. w Kategoryi Jchmć Panow
&c. &c. Eysmonta &c. w Pretensyi JPana Eysmonta= o =
Summy Za Jnskrypcyą pod Datą Roku Tysiąc Siedm=
set Dziewięćdziesiąt Czwartego Maja Jedynastego. na =
Złł. Dziewięćset Sześćdziesiąt Jeden= Za Kartęczką Złotych
Dwadzieścia Dziewięć Wytrąciwszy za Pięć Beczek
Żyta w Cenie po Talarow Jedynascie czyli Złotych Osm=
dziesiąt Osm Quantum Złotych Czterysta Czterdziescie= za dwie
Beczki Grochu w Cenie takoweyże jaką Żyto=Quantitatem
Złotych Sto Siedmdziesiąt Sześć za Jedną Becakę bobru Zło=

tych

Złotych Sto w ogule Złotych Siedmset Szesnascie - a na Resztujące Quantum Złotych Dwiescie Siedmdziesiąt Cztery wedle dobrowolnego Zabierania się z Decyzyi Sądowey Uznawszy Temuż JWanu Eysmontowi Przysięgę natym Jako Złotych Polskich Dwiescie Siedmdziesiąt Cztery z Summy Ogulney Złotych Dziewięciusett Dziewiędziesiąt Niczym Niebonifikowane Sprawiedliwie do Zapłacenia należą - Po Wypełnieniu takowey Przysięgi w Dniu Trzecim od Datty Niniejszego Dekretu przed Sobą Sądem Quantum Złotych Dwiescie Siedymdziesiąt Cztery dla Jmć Pana Eysmonta za Należne y Expensu Prawnego Złotych Dwiescie dla niegoż uznaie, etc. etc. z Takiego Obiasnienia gdy Sąd nieznayduie proporcyą na wyrównywaiącą Kredytorom Satysfakcyą, na Summach pro Expensibilibus mianowanych, Sto Dwadziescia Tysięcy Pięćset Sześćdziesiąt Złotych w Kapitałach składaiących Y gdy Sprawa ninieysza niema objektu Taxy y Exdywizyi - Y gdy Collegia Zakonu JXX. Pijarow w Prowincyi Litewskiey iedno składaiąc Corpus Zgromadzenia Pijarskiego, w zdarzeniach /: iak się w Sprawie ninieyszey okazało :/ zwykły się podpomagać, y Jeden Klasztor Drugi supplementować y potrzeby zastępować - Nadto ponieważ Constitit Juditio z Komportowanych Obligow, przez Langa Prowincyała podpisanych y utrzymywaney Poczty Rzymskiey, et Erinde Cambialności Nomine Prowincyała implikowaną całą Prowincyą - Y gdy toż Zgromadzenie ex suo Instituto in Communi posiada Fundusze y ogulnego Rządce JXiędza Prowincyała obiera, y gdy Fundacy

tego

Fundacye tego Zgromadzenia in universali, nie Osobom szczegolnym od Samey nawet Rzeczypospolitey tam=to=Czasowie approbowane, denotuią własność y Rząd Funduszow oddaną; Lecz całemu Zakonowi; z Tych uwag Sąd Ziemski Wilenski powyższe Jmć Panow Kredytorów rekognoskowane Zawinienia in suis quantitatibus na Jldzu Prowincyale, iako w Zakonie Rządcy Naywyższym, pod którego Rządem nastałe; y Jego Konsultorach, Kruszewskim Rektorze Wilen=Mikuckim, Prościewiczu, Żukowskim, Wyhowskim, Zylewiczu, Mickiewiczu, Lamechu y całym Zgromadzeniu Prowincyi Litewskiey XXzy Pijarów y wszelkich Klasztoru Wilenskiego y innych Dobrach leżących, Ruchomych, Maiątkach, Summach Pieniężnych, ubiq locorum Prowincyi Litewskiey XX. Pijarow znayduiących się zasądza. Y ażeby takowe Summy wyżey wymienione JXdz Prowincyał Wisłouch, a wzdarzeniu odmiany Funkcyi Jego Sukcessor, Kruszewski Rektor Wilenski, lub także Sukcessor, Mikucki, Prościewicz, Żukowski, Wychowski, Zylewicz, Mickiewicz, Lamech y całey Prowincyi Litewskiey, Xża Pijarowie, Jmć Panom Kredytorom w Roku następującym Tysiąc Siedmset Dziewięćdziesiąt Siódmym, w Dniu Dwodziestym trzecim Miesiąca Kwietnia, podług Rzymskiego Kalendarza nienabywaiąc wlewkow, ani Aresztow, sub nulitate onych, Circa Acta Ziemstwa Wilenskiego, Samym Jchmościom Wierzycielom,

lub Plenipotentom

lub Plenipotentom onych prævijs quietationibus, y za zwrótem Obligow y Jnskrypcyow, Jalio to: etc. etc. Wanu Eysmontowi Kapitału Złłch Dwieście Siedmdziesiąt Cztery, Expensu Prawnego Złłch Dwieście etc. oddali y zapłacili, sub pœnis Contraventionum nakazuie etc. etc. A in casu nieoddania Sądzonych Summ w terminach przeznaczonych Wanom Kredytorom y Pretensorom, Jnekwitacyą do wszelkich Dobr Klasztoru Wilenskiego, y całey Prowincyi leżących, Ruchomych Summ ubiq locorum znayduiących się, ogólnego Zgromadzenia XX. Pijarow, w proporcyi każdemu Sądzonego Kapitału, Procentu y Expensu prawnego, in spatio iednego Tygodnia, po uchybionym Terminie Exsolucyi, et quovis captato tempore, bez Obwieszczenia, tylko za tym Samym Dekretem przez Urzędy ad libitum użyć się maiące, przeznacza Ktorey Jnekwitacyi ażeby XX Pijarowie ani Sami przez Siebie, ani przez żadne Subordynowane Osoby bronić y tamować nieważyli się, sub pœnis Contraventionum zakazuie. A in casu renitentiæ Stronom użycie pomocy Woyskowey wedle Stopniow Prawa y Rezolucyow Rządowych, w tey mierze wydanych zachowuie y Dozwala. Y ażeby Obiawlenie czyli Uniwersał od Rządu względem dołożenia się w takowych przypadkach Zwierzchności Duchowney y Rządu Naywyższego Miesiąca Augusta Dwodziestego Szostego dnia w Roku teraznieyszym wydany od tychże JXXięży Pijarow został w swoiey

determinacyi

determinacyi, y za onym referencya osądzoney Satysfakcyi Kredytorom przez tychże XX Pijarow do Rządu Naywyzszego y Zwierzchności Naywyzszey Duchowney, w Kraju uczyniona była, Poleca Roku Tysiąc Siedmset Dziewięćdziesiąt Szostego Miesiąca Oktobra Siedmnastego Dnia w Terminie ninieyszym Dnia Dziewiętnastego Praesentium, Szlachetni etc. etc. Eysmont etc. ponieważ na Skutki powyzszego Dekretu Juramenta wykonali. Zatym Sąd Ziem. Wilenski wykonanie Juramentow zaswiadczywszy, satysfakcya, in Omni Dekretowi Swemu nakazuie.

Mikołay Kossowicz Sekrett Prowinc: Regent Ziem. y Gmd. Wilenski

Excerpt Dekretu Oczewistego Ut Supra

1796. 8bra 14 Dnia

D Ekvcld Ziem Arles

u Kategorii

~~[illegible]~~ Hysmonda

z Nizarami

Raport do Komissyi Kwaterniczey Miasta Wilna od XX. Piarow Wileńskich, na skutek obwieszczenia pod dniem 7/18 marca w roku teraźnieyszym 1797. wydaniego względem mieszkańcow Rezydentow y Komornikow opisania podany.

Klasztor Xięży Piarow Wileńskich naprzeciw Xięży Dominikanow Swiętego Ducha pod Nrem 412. Cyrkułu 4tego.

1mo. JPP. Konwiktorow płatnych osob 13.
2do. JPP. Konwiktorow ubogiey szlachty na Funduszu Sapieżyńskim osob 6.
3tio. JP. Andrzey Siellawa więcey lat 70. sobie liczący, rezyduie bez żadnego kunsztu y przemysłu osoba 1.
4to. WJP. Delander Maior Woysk Rossyyskich, przed tym Naczelnik Pttu Brasławskiego rezyduie z swoiemi ludźmi, końmi, powozkami z dyspozycii Wo. Horodniczego Wileńskiego Mikulina.
5to. JP. Jozef Wysocki przeznaczony za Protokulistę do Departamentu 2go z dyspozycii Wo. Horodniczego stoi w Klasztorze.

Nad tych, wyż namienionych niemasz więcey nikogo: na dowod ręką własną podpisuię

X. Floryan Kruszewski Rektor Kollegium Wileńskiego Scholarum Pianum mppr.

1797 marca 18 Raport
do Komissyi Kwaterniczey
Ludności w Klasztorze

1799

108

Niżey na podpisie wyrażona Czynię
wiadomo tym moim dobrowolnym
wierzytel Kwietacyinym Skryptem da
nym JXX Piarom Prowincyi Litt kiey na to Iż
Co Dekretem Sądu Głgo Litt go Duchownego w
Rku 1797. Mca 9bra 14. d. V. S. Jdowanym zasą
dzoną zostało Złtd Polskę Tysiąc Sto Szesdzie=
siąt trzy - Gdy Ciż JXX Piarowie Litt mnie po
mienioną Summę zaliczyli y oddali - zatym Ja
niżey piszącą się z opłacenia pomienioney Sum
my Kwituię Dokumenta y Dekreta wszystkie zwra
cam oraz zaszły Proceder kassuię y anihiluię -
J na tem dałem ten moy Dobrowolny Kwieta
cyi Skryptt z podpisem Ręki mey y JPP Pie
czętarzow ustnie y oczewisto odebrnie uproszo
nych - Działo się w Wilnie Rku 1799. Aprila 10.
V. S. dnia -

Anna Trappowa

Ustnie y oczewisto Proszony za Pieczętarza
do tego wieczysto Kwietacyinego Dokumentu
na Summę Dekretem Trybunał Koła Duchow=
nego Sądzoną Złtd Polskę Tysiąc Sto Szesdzie=
siąt trzy - JP Trappowey JXX Piarom Prowin=
cyi Litt kiey wydanego - prawnie podpisuię się
Franc Swięcicki Adwokatt

Литовской Казенной палаты секретарь Михаил Бобатынский

1799 Aprila 22 dnia
dana s.d. Pioni ad Pani
Trappowey Kwitacyo

1802

Wypis z Xiąg Ziemskich Spraw Wieczystych Powiatu Wilenskiego

1800 ГОДА. ЦѢНА 30 КОПѢЕКЪ ЛИСТЪ.

109

Roku Tysiąc Osmsettnego Drugiego Miesiąca Maia Piętnastego Dnia

Przed Aktami Ziemskiemi Powiatu Wilenskiego Stanowszy Osobiście Wielmożny Jego mość Xiądz Alexander Głogowski Rektor Collegium Wilenskiego Dokument

219-

Dokumentt ugodliwy niżey wyrażony do Aktt podał, który wpisując do Xiąg Ziemskich Spraw wieczystych Powiatu Wilenskiego Słowo do Słowa, tak się wyraża Wilhelm y Franciszkanie z Sielickich Łaniewscy Wołłkowie Rottmistrzowie Oszmianscy, z iedney Strony, Alexander Głogowski Rektor Wileuski w Imieniu Swoim y Całego zgromadzenia Collegium Wileuskiego, oraze Floryan Kruszewski Prokurator Causarum Całey prowincyi z drugiey Strony czyniemy wiadomo tym naszym Assekuracyinym, oraz wieczysto kwietacyinym, a w żaden Sposob poruszyć się niemogącym Dokumentem, walor przyznania maiącym y posługiwaiącym bez żadney Kwestyi Obu Stronom, Iż co my Wołłkowie dzierżąc Arendą maiętność Dalszły w Powiecie Wileuskim położenie maiącą od Roku Tysiącznego Osmsetnego, do Roku tysiąc Osmset pierwszego Junij Dnia Dwonastego a w następnym Roku maiąc Assekurowaną z układu Roczną rezydencyą, o co tak Ex re Possessyi Arędowney y Rezydencyi, stosowalismy pretensye na co po uzyskanym Dekrecie w Ziemstwie Wilenskim Roku tysiąc Osmset drugiego Apryla Dnia drugiego Ferowanym do Aktow Inkwizycyi y Weryfikacyi przystąpilismy, w Roku tysiąc Osmset drugim Maia piątego Dnia, w iakowey dacie po Dobrowolnie umowioney Kombinacyi za postrzednictwem Wielmożnych

Urzędników

1800 ГОДА. ЦѢНА 30 КОПѢЕКЪ ЛИСТЪ.

Urzędnikow na Akta Jnkwizyi przy-
byłych, ostatecznie z JXX. Piiarami
pogodziliśmy się w tym sposobie, Iż my wzmienie-
ni Wołłkowie Ex re Possessyi Arędowney Maiąt-
ności Dukszt, y z powodu Oney ze wszelkich pre-
tensyi tak do Samych Wielebnych Jchmościow
Xięży Piiarow jako też do poddanstwa Jch-
niemniey do Possessora Wielmożnego Andrzeia
Sielawy Skarbnika Stosowanych, y specyfikowa-
nych, prócz Żydow poniżey wyrażonych zrzeka-
my się, y z Onych zupełnie y Całkowicie
kwietuiemy, tak daleco, że odtąd żadney kwe-
styi y pretensyi Formować, y utwarzać mocy-
mieć niebędziemy. Co się zas tycze Żydow Lib-
ki y Estery Orelowiczow Arędarzow czy-
li Szynkarzow Dukścianskich, gdy-
Onych w Osobach swoich Wielebni-
Jchmość Xięża Piiarowie zrzekli się, a my
maiąc z Onemi Żydami proceder rozpoczęty
do których maiąc pretensyą tak procederem
Obiętą, iako y z Rachunkow wynikłą, w
Całości dla Siebie zachowuiąc y wolność do
chodzenia tychże pretensyow nie pociągaiąc
Wielebnych Jchmościow Xięży Piiarow byleby
Onych nie protegowali na tych Żydach Ostrzega-
my

Ostrzegamy y zabespieczamy, a zatym winni ie-
steśmy wzaiemnie Sobie wszelkie Reyestra, Pro-
pozyta, Prawo, Jnwentarze y inne bądź jakiego kol-
wiek tytułu Skrypta na Rzecz nam posługi-
waiące do Rąk Wielebnych Jchmościów Xięży
zwrócić, a iesliby iaki Tranzakt utrzymanym
przez nas został ten za nie ważny mieć bę-
dziemy; y Ony Wielebnym Jchmościom Xięży
Piiarom szkodzić nie może, nadto wszystkie ma-
nifesta poczynione na Jchmościów Xięży Piia-
rów Eliminować dozwalamy, y z Całego Proce-
deru, tak w Ziemstwie Wilenskim, jako też
w Grodzie Oszmianskim będącego, prócz wyra-
żonych Żydów naymocniey Kwietuiemy, nie za-
chowując żadney Salwy poszukiwania naszym
Sukcessorom, ale Owszem umarzamy y za nie-
ważną rzecz uznaiemy, Jnkwizycyą Zaś Expedy-
owaną z Wielebnemi Jchmość Xiężmi „Piiarami" Spalić
Jn Publica Facie dozwalamy. Nawzaiem
My Xięża Piiarowie Exre Dzierżawy y
wszelkich pretensyi, Tak nas Samych
jako też poddanstwa y mieszkańców naszych
niemniey z pretensyi Jzraela Szmuyłowi-
cza byłego Arendarza Dukszcianskie-
go Wielmożnych Jchmościów Panów

Wilhelma

Wilhelma y Franciszkę z Sielickich Łaniewskich
Wołłkow Rottmistrzow Oszmianskich oraz
Ich Sukcessorow stosownie do uczynionego ukła
du ręcząc y za Wielmożnego Sielawę wieczy
ście kwietuiemy y żadney kwestyi w naymniey
szym Punkcie nie zostawuiemy, wszystkie Tran
zakta zwrócić, a będące w Ręku naszym za
nieważne na zawsze uznawaiąc, y zeszły ca
ły proceder w iakim bądź sposobie Elimina
iąc, a nie Eliminowany za wyeliminowany
uznaiem, y z procederow wszelkich na wieczne
Czasy kwietuiemy. Słowem prócz pobudek
wdzięczności naymnieyszego Śladu żadnych
pretensyi do Wielmożnych Wołłkow nie
zachowuiem Salwy, Takowy Assekuracyi
my, oraz wiecznie Kwietacyiny Dokument
rewersalnie przy uproszonych Wielmożnych
pieczętarzach podpisem Rąk naszych stwier
dzamy. Datt tysiąc Osmset drugiego Ma
ia Osmego Dnia w Dukształach = Utego
Dokumenta podpisy zawieraiących y Wiel
możnych pieczętarzy następnemi wyrażaią
się słowy = Sam za siebie y Evictionaliter za

Żenę

Żonę moią Wilhelm Łaniewski Wołłk Rotm. Oszmian-
ski. X. Alexander Głogowski Scholl. Piiar. Rektor
Coll. Wilen. mp. X. Floryan Kruszewski Proku-
rator Causar. Scholl. Piiar. mp. Ustnie y Oczewisto
proszony za Pieczętarza od Wielebnych JXX Alexan-
dra Głogowskiego Rektora, y Floryana Kruszewskie-
go Prokuratora Causar. Scholar. Piiar. Coll. Wilen.
Oraz od Jmdana Wilhelma Wołłka za Siebie y
za Swą Żonę Evictionaliter piszącego się do
tego dobrowolnego Ugodliwego Dokumentu w Cza-
sie rozpoczętych Jnkwizycyi y Weryfikacyi Ak-
tow in Facto Maiętności Dukszto zawartego,
na rzecz we Strzedzinie tegoż Dokumentu dosta-
tecznie wyrażoną na wzaiem Sobie w dwuch barwian-
nych Stronicach wydanego, podług prawa podpi-
suię się Władysław Szadurski, Sędzia Ziemski
Wilenski. Ustnie y Oczewisto proszony za Pieczę-
tarza od WJmd. Wilhelma Wołłka za Siebie y za
Swą Żonę Evictionaliter piszącego się z iedney
a od WWJXX Alexandra Głogowskiego Rektora
Floryana Kruszewskiego Prokuratora JXX Piiarow
Collegium Wilen. z drugiey Strony do tego dobrowol-
nego Ugodliwego Dokumentu w Czasie Aktow In-
kwizycyi y Weryfikacyi zawartego na Rzecz we Strze-
dzinie wyrażoną a nawzaiem w dwuch barwiannych Stronicach

wydanego

wydanego według prawa podpisuię się Antoni Żylinski Sędzia Ziemski Pttu Trockiego. Za Podaniem do Akta przez Osobę wyżey wyrażoną takowy Dokument wieczysta kwitacyiny ze wszelką w nim wyrażoną rzeczą iest do Xiąg Ziemskich Spraw Wieczystych przyięty y wpisany z których y ten Wypis pod Pieczęcią Ziemską Pttu Wilenskiego iest Stronie wydan

Paszkin Pieczętnych Kopiiek 50.
y na Maszt 2. wzięto —

Tomasz Wileyko
Regent Ziemski Ptt. Wilen.

Czytałem Antoni Okulicz

Extrakt Aktykacyi Dokumentu ut supra

-222-

R 1802 Maja 15 dnia
Excerpt z Xiąg Ziemskich
Wileńskich Domuntu Kwi
tacyinego XX Barom ad
JP Wołka Wydanego R
1802 Maja 8 dnia ——

1803

Administrator Dyecezyi Wileń

~~Instrukcya mianowicie Zakonego do Swiętych~~

Do Xiędzow Kanonikow Katedralnych Wileńskich y Wszystkich Klasztorow w Wilkiey Xięstwie Kapituły Krasnego —

Zawiadamiaią Duchowną odbieraiąc Ustawienie rekwizycyą od Xiędza Administratora y będąc obowiązanemi po kolatowaniu na rok z niemi Okazyi dawać Raporta ewidencyą przepisanego sobie Scheniatyzmu mieniąc Oskarżycielnie zamianowanie wszędzie ieśli ostrożnie w Miastach Kościoły Metryki porządnie utrzymywane bydź powinny — W których rzeczy maiąc się co potrzebnego przepisanemi Administrator Dyecezyi powyższe niżey zalecone rekwizycye

1. Aby Xiędzy Kanonikowie Mieszkaiący y Zakonnych Parafialnych y Niepanuiących a Kapelanie w Zakonach dali Raport Administratorowi, czy maią y gdzie swoy Cmentarz lub mogiły? od iakiego czasu maią? za czyim kosztem? Czy się na tem Cmentarzu grzebią? Albo do iakiego Cmentarza oddaią ciała Umarłych ze Swoiego Zgromadzenia
2. Czy oddaią ciała Umarłych którzych odprawuią Exequie y przyzwolenie na pogrzebienie od Xiędzy Kościelnych? Czy oddaią y Nomen Metryki o tem w takich albo czy ie osobno zapisuią
3. Względem pogrzebania Kandydatow czy zawsze zwykli się z Plebanem tego miesca z którego ciało wyprowadzaią
4. Oddaią ciało na Mogiły lub Cmentarz publiczny iak postępuią? Czy to się ie z Xięzmi tego Cmentarza? Czy ich Umawiaią maią
5. Czy Xiędzy Cmentarzow o każdym chowanym ciele wiedzą y zapisuią?
6. Czy Xiędzy Kościelne Parafialnych Wileń wiedzą zawsze o Umarłych na swoiey Parafiy? a ieżeli nie zawsze wygnieią czy mogą sobie podyść dane Metryki przyzwoite od Kommendy, ktory mieszka ciało do pochowania y czy te metryki przyimuią y wpisuią na księgi swoiego Kościoła —

Na ktore wszystko wyrażony na pismie odpowiedzi w przeciągu dni trzech od daty tego mego zalecenia czeka Administrator Dyecezyi — Co ma do każdego Kościoła dzisiey przyszłych Nauczyć na Osobney kartce to przysłano niedbałe którey ieden Kościoł dotrzymano nie przesłał tę ze ieszczycy, Zostaniemy nie chcemy ich Klopia y odrobowanemy na starszego czyscia y odesłanie Dan w Wilnie 1803. Juny 19 dnia —

Nihuden xdz Bazyli —

NB. do XX Pawłow doszła la Wiadomość 1803. Juny 20 dnia — godzina 3. wieczor

Do W. Xia Xięża Administratora Dyecezyi Wileń —

XX Pawłow Wileń

~~XX Pawłow Wileń odebrawszy~~

XX Pawłow Wileń

XX Pawłow Wileń wszystkich Kościołow odebrawszy od Xiędza Jmci z cmentarzach Metrykach y Kommendach pod dniem 19 Juny 1803 Na tegoż pana — ma y teraz odpowiedzieć jak na następuie —

1. Cmentarza tylko mogiłek swoich mieszczą żadnych — ale Oltarz żadny jako też Kaplicy tylko z zgromadzenia tego z obcych tego odbywaią, albo pod S. Stefan, albo do Kościoła Xdzi y Metryki wypisuią się.
2. Kommendach żadnych nie odprawuią, ażaden na punkt 3. 4. 5 y 6 wcześniey zeknerzyli zawarty niemaią tego odpowiedzi —

223

X. Jacyniuz Scholar Piar Administrator Parafij Sniepiskiey y Zameczkowskiey na rekwizycyą pod dniem 19 Junij Roku teraznieyszego wydaną Ma honor odpowiedzieć —

Ad 1mum Kościoł sniepiski pod tytułem S. Rafała ma swoy Cmentarz ~~czyli Mogiłki~~ oddzielny od Kościoła — na ktorym grzebią się Parafianie sniepiscy ~~Cmentarz ten~~ od niepamiętnych Czasow — Konsens na to jeżeli był ~~na to~~ iaki ten przez dawność Czasu mogł się zatracić — bo go dopiero ad Manus nienayduię

ad 2dum Kondukta jak z tuteyszego Kościoła do ~~z~~ Obcych ~~Kościołow~~ tak nawzajem ~~niebywaią~~ nieydarzaią się żadne procz Parafialnych a zatym

ad 3tium ~~Niebyło potrzeby y pr~~ niebyło potrzeby znoszenia się z Rządcami innych Kościołow y nawzajem Niema Czego odpowiedzieć —

Ad 4 — Na Cudzy Cmentarz nigdy się nieposyła Umarłych ~~a zatym~~

Ad 5 — Są Metryki Mieyscowe w ktore ~~ktore~~ każdy Umarły y grzebiący się na tym Cmentarzu zapisuie się Akkuratnie

Ad 6 — Każdy Umieraiący w tey parafii niechybia moiey wiadomości — każdy grzebiący się wpisuie się w Metryki —

Roku 1803 Junij 26 dnia

Piekna Piekna Anadaluzia Estraucidarza

Niepowinno y to Chybiać Wiadomości WJW Wizytatora y Całego Uniwersytetu że z Okazyi umieszczonego w Klasztorze od lat Siedmiu Archiwum Aktow dawnieyszych Trybunalskich wielkiey nieregularności ~~dzieje się~~ y niewygody doświadcza ~~się~~ Konwikt — Albowiem w tych Czterech pokojach ktore teraz Archiwum y Kancelaryi zaymuią — Mieścili się dawniey Dozorca drukarni y iego pomocnicy teraz zaś z Okazyi rzeczonego postoju — Muszą się Mieścić z niewygodą swoią y Konwiktu po tych Stancyach gdzie Konwiktorowie — Podawane oto były kilkakrotne prozby począwszy od JW Budhakowa — A nayszczegulniey w ten czas gdy nay miłościwiey Nam darowane Monarsze Ukazy ~~nastały~~ uwalniaiące Domy Duchownych od Postoju nastały — lecz dotąd ieszcze nienastąpiła łaskawa Rezolucya —

Rekwizycya o Cmenta
rzach od Jo Dnia Jmci
Administratora
Dyecezyi Wilen —

ONUPHRIUS KOPCZYNSKI

CC. RR. SCHOLARUM PIARUM

PRAEPOSITUS PER UTRAMQUE NOVAM BO: RUSSIAM PROVINCIALIS

Congregatis et dispersis Fratribus salutem.

Credo ego me, non congregatorum modo, sed et dispersorum Piaristarum Provincialem creatum, et à Serenissimo Rege nostro confirmatum pro utraque nova Borussia, utrisque loqui debere. Omnes enim, ex mente sacrorum Canonum, unius Jnstituti atque Sacramenti homines, sub uno capite unius corporis membra sumus: Utrosque ergo paucis volo.

Ac primum Vos alloquor dignissimi hoc nomine, Fratres, qui castra Dei Jsràél, constanter fideliterque custoditis, veri primorum Piaristarum imitatores, qui non gravissime modo vexati, sed Pontificio Decreto funditus emoti Ordinis sustinentes fragmenta, hortante prophetico Fundatore, contra spem in spem durantes, molem Scholarum Piarum non restituerunt modo in integrum, sed per universam Europam propagarunt. Dignum hoc imitatu exemplar sufficiat vobis in proposito confirmandis. Confidite Deo, Regi atque vestris Moderatoribus, qui fiduciam congregatæ Provinciæ et spem de se conceptam minime fallent. Non eos paucitas Professorum, non murmur et obtrectatio discolorum, non senectus, non egestas, non pericula, non labores, non minæ, ex assignata sibi statione dimovebunt, *si fractus illabatur orbis, impavidos ferient ruinæ.* Sed quid sunt Duces sine Militum virtute, Obedientia præsertim atque Fortitudine? Neque Jupiter Stator audisset Romulum, nisi Romulum Milites ad fugam versi audivissent. Audite ergo qui aures habetis, atque intelligite. Rumor fatalis supprimendæ Provinciæ nostræ

sparsus est aut ab iis, qui nos in litteraria arena æmulos formidarunt, aut ab iis, qui cursum hunc currere detrectarunt. Jn re ipsa quum prudentissimum et in nos indulgentem ac liberalem Regem, quum Cameras Jmperii amicas et faventes, Loci Ordinarios addictissimos, Patriam gratam, et fiduciæ in nos plenam, habeamus, quis de nostra somniaverit ruina? Cui per Deum immortalem! verius firmiusque credamus de Existentia nostra, quam Regi potentissimo, qui eandem nobis promisit, et exeundi clausit portam inhibitorio Decreto, ne Religiosi audeant petere secularia Beneficia, sine præcedente Superiorum suorum facultate; sciunt Serenissimæ Cameræ Ordinationem istam Regiam, nemini igitur patrocinari volent.

Sed cum nulla nobis externa causa sit timenda, internas ego ipse vereor, et tempestive recidendas suadeo. Evellatur primum gliscens quædam ab aliquot annis opinio, honorificentius nobis fore, solvere nosmetipsos Scholarum Sacramento, et Dimissionem plenam á Serenissimo Rege postulare, quam novae inusitatæque rationi docendi et visitationi exterorum subjacere. O! impiam cogitationem! O! perversum atque inglorium honorem, velle Milites in acie locatos, propter disciplinæ mutationem, armis abjectis dimissionem exigere! Hæc opinio eo deinde processit, ut neque petita etiam facultate, multi e Nostris in dispersionem abierint. At enim nonne prudentis est, mutata Regni forma, rerum quoque cæterarum immutationem sequi oportere? Non ita pridem nova docendi ratio à Commissione Educationis introducta, ab initio quibusdam molestior visa, processu temporis cordi nobis omnibus fuit. Eruditi deinde omnium Nationum, una quadam societate continentur, et in commune laborant; si igitur perspicax atque laboriosissime Germanorum Natio, seu novis artibus et scientiis, seu meliori earum methodo et publicis usibus propius accommodate studia auxit et digessit; eccur tam egregiam et salutarem opem non ambabus ulnis amplectamur? Jam vero aut superbus, aut ineptus est Magister, qui eruditionem suam discipulorumque profectum nolit palam et in plena Orbis luce collocare. Si in hac paucitate Nostrorum in elementis Literaturae Germanicae nondum satis novam docendi rationem sequi atque exercere possumus; cordati atque prudentes Visitatores exteri, animum nostrum pro virili conantem, et suscipient tantisper et laudabunt, sicut non adeo pridem fecerunt Visitatores Educationis publicæ. Audient illi, audiet Berolinum apertum esse Novitiatum in principe urbe Varsaviæ, audient collectis egregiis Juvenibis nostris, suppeditari tam necessariorum librorum et instrumentorum copiam, quam optimos, tum nostros, tum externos, maxime ex Regio Lyceo Varsoviensi Præceptores, qui futuris Scholarum nostrarum Magistris et literas meliores et optimam Jmperioque accommodatam inspirent docendi rationem. Fervet opus sub vigilibus curis Directorum. Jmplebuntur brevi vacantes Cathedræ, et onera Scholarum, nunc uni imposita, dividentur. Macti igitur animis abjecta pestifera illa opinione de suppressione aut violenta, aut spontanea: sumite meliores spiritus, veriorem honorem meditaminor, quisque sibi heroicum illud in adversis dictum putans: *Tu ne cede malis, sed contra audentior ito.*

Existentia ergo Provinciæ nostræ Borussiæ, tum regeneratio quædam illius omnem vestrum occupet animum. *Hinc omne principium, huc referamus exitum.*

Sed non satis est, nixos hoc principio velle finem, media quoque et sollicite quærenda, et accurate observanda. Ego vestra voluntate positus quasi in specula, investigabo, et communicabo vobiscum, tum per literas, tum in Visitationibus, quidquid tam conservationi, quam regenerationi Ordinis nostri maxime convenire videbitur. Nunc unum est, quod vobis etiam atque etiam commendem: Lectionem Legum nostrarum. Cogitate adesse vobis præsentes et Sanctissimum Jnstituti Fundatorem *Calasantium*, et sapere auctam Provinciæ nostræ Restauratorem *Konarscium*. Jn tam sanctorum atque sapientum Le-

gislatorum præsentia occupabit vos quidam pudor et dolor violatarum legum. Sed spiritu eorum replebimini, concipietisque ardorem et culpas vestras emendandi, propositumque sequuturæ observantiæ. Veniat etiam hoc loci in mentem vestram legis Mosaicæ relectio per Esdram, et tunc lachrimas quoque non poteritis prohibere. Ego ipse talia cogitans, præ lachrimis non possum plura scribere. Legamus, meditemur, custodiamusque Leges nostras, si integri, si salvi, si beati, per Provinciam Borussicam esse volumus.

Venio deinde ad Vos dispersa inclyti olim corporis membra, tot curis atque impensis Matris nostræ Provinciæ exercita. Respondete mihi ingenue, quo jure, qua conscientia, quibusve de causis Vocationem vestram abjecistis? Factane est Vobis potestas, tum a Proviacia, tum a Sede Apostolica immutandi status semel suscepti atque jurati? an vestra sponte atque arbitrio rectæ conscientiæ repugnante, excussistis suave jugum Domini? Nolim ego existimare, homines Religiosis votis obstrictos, aut per avaritiam, aut per ambitionem, aut per solutioris vitæ cupidinem, a Societate Scholarum Piarum abstractos fuisse: Magistris enim in Jsrael tam absonæ judicandi ratio conveniret minime. Arbitrarer ego potius, viros humanis affectibus obnoxios, timore quodam et philautia exagitatos atque deceptos, ex Castris Christi alio refugisse. Videte, quam incaute, atque inconsulto egeritis. Timorem de supprimenda Borussica nostra Provincia, panicum effictumque fuisse agnoscetis, cogitantes una ex parte fabulam hanc nullo certo auctore disseminatam, forte ad probandam Piaristarum constantiam; altera ex parte meditantes solidum optimæ spei argumentum, ex Serenissimo Rege nostro sumptum, qui et paupertatem nostram liberalissime sublevat, et Professorum Nostrorum Seminarium Varsaviæ indulsit aperiri, quod jam egregie incipit efflorescere. Huc accedit nostri Jnstituti Natura, parum fortasse à vobis meditata. Quis Regum de necessitate formandi in Scholis bonos subditos percupidus abjiciat Præceptores, et rite institutos, et longo usu edoctos pro modico stipendio, aut gratis fere non honestate modo, sed etiam juramento obstrictos docendi omni meliori modo? Jnferte hinc, qualis vester fuerit timor, et qualis spes sit nostra. Quod si, Deus avertat, vere aliquid mali Ordini nostro timendum esset; putatisne Provincialem tam inhumanum atque vecordem futurum, ut vos in squallore, luctu et egestate relinqueret, et non potius omnibus modis apud Majestatem benignissimam insisteret, ut necessariis reditibus, in tali casu solvi solitis, provisi, minus mutationem status vestri doleretis? Hæc fides philautiæ vestræ fuerit medicina.

Jam quum tam levidenses secessionis vestræ sint caussæ, effectus earum puto esse graviores. Divisi in quatuor classes, quarum prima Pagorum Parochias curat, altera privata Educatione constringitur, tertia nulli certo loco addicta, Nobilium aulis importuna, quarta ... sed pudet effari. Conferte si placet omnes et singuli præsentem vestrum cum præterito statu, et inferte hinc, quid vobis sit agendum. Non enumero ego socialis vitæ nostræ commoda, nec recensebo incommoda secessus Vestri: meministis enim primorum, et altera ita credo sentitis, ut exclamare quandoque cogamini: *O! quam bonum et jucundum habitare fratres in unum.* Relinquo etiam vobis ipsis acres cujusque Conscientiæ stimulos: quo judice nemo nocens absolvitur, quo tortore nemo secum pacem habuit. Tacere non possum, quid Publicum de vobis sentiat, quid loquatur, quam vestras culpas in innocentem convertat Provinciam. Sed pervulgata atque sine dubio ad vestras etiam aures pervenientia tacere præstat, quam infandum renovare dolorem. Vix attingo expensas Provinciæ pro Educatione Vestra factas, et violatum per vos cum illa contractum. Hæc omnia et singula recogitate corde, et aliquando sapite.

Quid ergo inquietis, restat nobis faciendum? dicam breviter, agam vobiscum liberaliter: aut in sinum Matris redeundum, aut obtenta ab Ordinis et Ecclesiæ Superioribus abeundi facultate, juvandum reditibus vestris Seminarium Professorum, qui vestras

vices sunt obituri. Mortales tandem non contemnitis credo, Ordinis post mortem suffragia. Qualescunque et ubicunque sitis, credit vos Mater Provincia, carnem de carne et ossa de ossibus suis: communicate ergo cum illa vivi, ut communicetis et defuncti.

Dabam Varsaviæ die 16 Novembris 1804.

Idem qui supra.

Consistorium Provinciale a S. R. M. approbatum:

RR.PP. Vincentius Jakubowski, Anselmus Zaleński, Assistentes: Patritius Przeczytański, Antonius Dąbrowski, Consultores.

Antonius Dąbrowski
Cons: et Secret.

Ut præcedentes Litteræ circulares per Provinciam nostram Borussiæ congregatis æque ac dispersis Fratribus Piarum Scholarum intimari, ac si placet, typis publicari possint, in eo consentit

Regia Camera oeconomico bellica Varsoviensis. Datum Varsoviæ. Die 5ta Novembris 1804.

GOLDBECK Præses.

Peuker.

Roku 1811. Dnia 23 Aprila — Wielmożny Jmć Pan Sowietnik Lentzner, biorąc w arędę Kamienicę Pieczętkowską od naszego Collegium XX Piiarów wilenskich, miał kontraktem uręczenie — że Klasztor wyreperuie onę w naykrótszym czasie — lecz gdy ta Kamienica ledwo przy końcu pierwszego roku ~~wyre~~ arędy wyreperowaną została, y gdy z tey okazyi nie wyreperowania prędkiego WJP. Lentzner Sowietnik szkodował przez pierwszy rok cały Rubli siedmdziesiątt; przeto Klasztor wilenski XX. Piiarow obowiązuie się tym pismem zwrócić WJmć Panu Sowietnikowi Lentznerowi y zapłacić Rubli siedmdziesiątt na S. Jerzy. Aprila 23 Dnia Rku 1813. Datt iako wyżey w Wilnie — I ten to Dokument własną ręką podpisuię — X Rafał Daniłłowicz Sm. Pm. Rekt. Wilen. mpr

Roku 1815 dnia 6. Lipca — na skutek obligu JX Daniłłowicza Byłego Rektora Collegium Wilenskiego wydanego WJP Sowietnikowi Lentznerowi opłaciłem Rubli Srebrnych sztuk trzydzieści Nro 30. którą tę ilość złożyłem na ręce WJPa Gryzera Doktora Farmacyi z. Swiadczę XXXXXXX Smyrna mpr

Ru 1816 Le 27 Marca zaswiadczam WW JJ XX Piarom jako Ja Bartłomiey Gryzer Należność WJPana Lenenera Należność Mnie powierzona Rubli Srybrnych Stuk siedymdziesiąt do Rąk własnych przyiołem i odliczyłem potwierdzaiąc

poswiadczam podpisuiąc się

własną mą Ręką —

Bartłomiey Gryzer

Dr Farmac

selmus Z[illegible]eński, Assistentes: Patritius
Przeczytański, Antonius Dąbrowski, Con[illegible]

1813. apr. 23. —

1816 — dnia 28 Mar-
ca opłacono

Do Jaśnie Wielmożnego Hrabi Stroynowskiego Rzymsko-Katolickich Kościołów Biskupa Wileńskiego y Kawalera —

Od Przełożonego XX Piarow Wileńskich Alexandra Głogowskiego

Rapport

W skutek Zalecenia Nadesłanego do mnie Abym Waszey Pasterskiey Mości dał Rapport o Stanie Klasztoru Wileńskiego, Mam honor wyiaśnić Stan Klasztoru tego iak Następuie —

1. Co do Kościołow y Klasztorow.

1. Czy wszystkie Klasztory y Kościoły zostaią w swoiey całości — ?

R. Klasztor XX Piarow Wileń: co do Zewnętrznego położenia iest cały — Co się zaś tycze wewnątrz wiele bardzo ucierpiał y dotąd ieszcze cierpi znosząc u siebie Lazaret — Naywiększą klęskę zadali mu Francuzi przez nieochędostwo, łomanie Murow, Piecow, Okien, drzwi Zamkow etc etc — Zabudowania zaś drewniane iakie były wewnątrz Klasztoru te całkiem porozbierane y popalone —

2do Czy nie są zrabowane w swoich sprzętach, ruchomościach lub gotowych pieniądzach, y co mianowicie w szczególności iest onym zabrano — ?

R. Oprocz zapasow żywności która się tylko naydowała, zabrała Gwardya Francuzka pierwiastkowo tu umieszczona miedz całą kuchenną y wszelkie iey sprzęty — Popaliła wszystkie stoły, stoliki, krzesła kanapy, biora łożka etc które się tylko naydowały tak po składach, iakoteż po salach y stancyach zakonnych — Wysadziła potym drzwi do składu ksiąg y Magazynu Drukarni — gdzie popsuła wszystkie materyały y zapasy, podefektowała książki rożnego gatunku — Co wszystko do 20,000 szkody przyniosło — Poźniey umieszczony Lazaret Francuski większą zadał klęskę

ruszeniem y wyrzuceniem z Mieysca Drukarni y Księgarni — Przez co Zatkane Zostało zrodło intraty Klasztorney Upadł fundusz Opłacania Procentow Zniszczona hypoteka, Na ktorey Opierały się Summki Osob prywatnych Zgromadzenia — Skąd Drukarnia wzrost Swoy brała Utrzymywała się y Procenta Opłacała —

3. Czy Wszystkie Osoby duchowne y Zakonne w Mieyscach Swoich Zostały?

Osoby Zakonne przywiązane do Zgromadzenia y Umieiące odpowiadać Swoiemu powołaniu, pomimo to że się Naydowały wsrod Lazaretu, że pomiędzy trupami Zywemi y Umarłymi mieścić się potrzeba było, że w końcu Skupieni do iednego Koncika, Naynieznosnieyszych doswiadczać musiały przykrości — Pomimo mowię tego wszystkiego, utrzymywały się poty, poki im Zupełnie Ustąpić Niekazano — Natenczas przeniosły się do Folwarku Swoiego Dukszt, gdzie y dotąd Zostaią, ponieważ Klasztor Nieiest uwolniony od Lazaretu —

2do Co do Dobr Nieruchomych y Kapitałow.

1. Czy ludzie Poddani w Maiątkach Kościelnych y Klasztornych Niezostali wzięci do Woyska Obcego? iaka ich liczba y Nazwiska?

R. Z Maiątku Dukszt y Gineyciszek do Klasztoru XX Piarow Wilen Należącego wzięto do Woyska Obcego dwoch Kantonistow — Pierwszy Jerzy Szarzynski — drugi Jerzy Stankiewicz — Lecz ci Oba uwolnili siebie poźniey, y do Domow Swoich powrocili —

2do Kapitały funduszowe czy Zostały w całości? u kogo y Naczem Oparte?

R. Summ Kapitalnych ten Klasztor Niema Zadnych —

3tio Funduszowe Maiątki Ziemskie w iakim teraz Nayduią się Stanie?

R. O maiątku

O maiątku Ziemskim do Klasztoru XX Piarow Wileń należącym, Niemożna inaczey powiedzieć — iak tylko że całkiem zniszczony — Następuiący Opis Szkod w Nich poczynionych przez Oba Woyska juramentem Mogących się stwierdzić da zupełne przekonanie o ich stanie y bycie —

Szkody poczynione przez Francuzow

We Dworze —

Żyta spaszono Morgow 22. Owsa Morgow 30. Jęczmienia y Grochu M. 6. Koni zabrano 7. Bydła rożnego sztuk 70. Owiec 131. Swin 45. Gęsi y Indykow 240. Kur 80. Miodu gar 40. Wodki gar 920. Koz 11. Oraz wszystkie sprzęty y ruchomość — Nadto ieszcze po wszystkich zabudowaniach folwarcznych dachy y pokrycia pozdzierano.

We Włosci —

Koni 66. Bydła sztuk 218. Owiec 338. Koz 57. Gęsi 232. Kur 662. Swin 148. Pszczoł Ulow 63. Sierzpow 111. Kos 80. Siekier 65. Oraz wszelką ruchomość y sprzęty włościańskie zabrano — Wszystko to łącząc razem y dworne szkody, wynosiło straty do 80,000 —

Szkody Poczynione przez Rossyan

We dworze —

Żyta w snopie kop 8. w Ziarnie Bk 15. Słodu Bk 6. Owsa w snopie kop 46. Owsa w Ziarnie Bk 102. Siana pudow 3000. Chleba pudow 117. Krup Bk 3. Wodki gar 851. Soli gar 49. Mięsa pudow 20. Słoniny pudow 2. Koni 4. Gęsi 20. Kur 4. Miodu gar 100. Owiec 19. Bydła sztuk 5. Jęczmienia Bk 4. — Nieliczące w to, że każdy z Zakonnikow tam Nayduiący się do bielizny zrabowani zostali przez Kozakow —

We Włosci —

Koni 25. Wołow y Krow 40. Owiec 35. Koz 39. Swin 138. Gęsi 7. Kur 65. Żyta Bk 25. Jęczmienia Bk 7. Owsa Bk 98. Pszenicy Bka 1. Sadła pudow 5. Chleba pudow 253 — Pszczoł Ulow 18. Owsa w snopie kop 118. Jęczmienia kop 7. Mięsa pudow 3. Grochu Osm 6 — Siana pudow 4850. Słomy 740 pud.

Do tego wszystkiego dodać ieszcze y to należy — że przez cały

Naydowania się tu Francuzow Włościanie nad Wilią
Mieszkaiący brani byli y za rekwizycyą y gwałtem
do ciągania statkow gdzie po kilka tygodni głodem utrzy
mywani y z sił wycięczeni, iedni życiem przypła-
cili, drudzy do pracy y zbierania plonow ziemi
niezdatnemi stali się —

Dworki y Kamienica na Sinepiszkach obrocone są w
pustki — Ogrody dwa bez parkanow — drzewa iakie
były Frankowe wycięte — Oto iest taki stan funde
szu Ziemskiego do XX Pianow Wilen. należącego
O czem niniejszy raport przesyłam — Dnia
1813. Mar 13 dnia w Wilnie

X. Alexander Głogowski s.[illegible]

Wielgie Mnie Jego Jmpzem torskiey Mosci Panow tadnacego
Jata Roszyc ette ette ette

Bogu Przewielebnieyse Xiedze Janowi Nepomucenowi Glucokoskie
ce Rektorowi X Janowi Rektorowi Studzickiemu Kanonikowi y Kate
nadzenia wszystkim Xiezom Jezuitom Kollegium Jubuszowskiego Prow
ed Sad Grodzki Jeto Wilen Deputat Tymczasowego Jmieniowego Woiewo
Roku 1682. Marca 20 Dnia nastalego na Sebranie y Skombinowanie Maiey
ktu z Maiey Dlugiego pierwey Petronella Ogiewskiego nastawcy Jey
pierwszych Exekutorow - z Mstawy 1782 Barbary z Hrabiow Brzos
tel Hrabi Brzostowskiey Gliwiey Pawlikey Alexandra Kasztel
Trockiego z Xawerego Hrabiow Brzostowskich oraz
Jey Dzieci Hrabi Ogiewskiego Petronella
Jey Hrabi Brzostowskiey

1814.

Alexander pierwszy z Bożey Łaski Imperator i Co
Władnący Att Att

Przewielebnemu Jd.u Janowi Nepocen[illegible] Rektorowi, y Całemu z Gr[illegible] nadzeniu [illegible] Pijarow [illegible] Lubieszow [illegible] y Rządzącego Senatu oraz Dekret Sądu Wrem[illegible] Departamentu Drugie[illegible] Gubernij [illegible]ńskiey, o[illegible] szelkich Dowodow a[illegible]teralnych [illegible] rozpr[illegible] żyć się maiących Pozew [illegible] Sąd [illegible] remienny Wileńs[illegible] z Hiszpan[illegible] Ur. [illegible] wa Dwoyga Imion Czarne[illegible] [illegible]ktu[illegible] ra Stanu Chor. W[illegible] [illegible] Jż Zalący Delator będąc [illegible] Pnowenskiey y [illegible]nicy Antoniego Dwoch [illegible]ion Cze[illegible] od Ur. Procedującego Mniszkowey podkomorzyny Xiężniczki Wiszni[illegible]ckiey Aktorow y Dzied[illegible] Jakowym Majątk[illegible] Summe tylko dla Klasztor[illegible] XX Pijarow Lub[illegible]wskich sposobem wyderka[illegible] Została przeznaczon[illegible] y na Zastawie wyż rzeczony[illegible] werkow Opartym z Skutkiem Ktorych dowodow, [illegible] intecessorowie [illegible] go Delatora [illegible] [illegible] Żądali aby ab[illegible] Pijarowie Summe Oparto[illegible] niby Zastawy [illegible]li, a Maiątki wyż rzeczone mocy swey [illegible] słusznie Zagarnione [illegible] Obzall: XX Pijarow niechcąc takowych Majątk[illegible] dzy swey odstąp[illegible] Summe sposobem wyder[illegible] na nim Opartą [illegible] [illegible] przez [illegible] usprawiedlić [illegible]

[illegible]ący Chorąży Czarnecki żąda nakazania natychmiast
Reindukcyi do połowy wsiow Pniowna Wolki Pniowenskiey
Załaźnicy, do Zobowiązania Obżałł: XX: Pijarow Lubie-
szowskich aby należną Summę, Ile zdowodow okazać
się może, przyięli; a z naiątku wyż pomienionego Kalku-
lacyą y Verifikacyą, zdali; oraz aby wszelkie Inwentarze
Regestra Ekonomiczne, jakiego bądź kolwiek Tytułu do-
wody służące do pomnionych wsiow pod juramentem przeło-
żony nad Klasztorem z trzema Xiężami zdał nakazania y
tego wszystkiego Decydowania, Co Czasu Sprawy dowiedzio-
ne Zostanie, Salva Melioratione tey Żałoby. Pisan-
1814 Miesiąca Junij 18 Dnia

Dzikowski woźny P P

-233-

Do
Podania XX Biaron
w Zeluznicy

Pl. Nicolaus Darszi Krotz Linova Labina

1821

116

Roku 1821. d. 23 Mca Kwietnia. Klasztor Wileński Xięży Piarów, wypuszcza Karczmę na groszu cztery-nastym z ogrodem, oraz w tejże wsi pustosz po Janie Szociku i Drynku, JPani dawniey Teressie Wierzbickiey, a po powtórnem Małżeństwie Kurowskiey, z warunkami następuiącemi = Pomieniona Pani Kurowska 1mo zapłaci roczney arędy złotych polskich Ośm-dziesiąt Nro 80 dwoma ratami, pierwszą dnia 29 Września roku idącego zł 40 drugą dnia 4 Marca roku następuiącego 1822 zł 40. — 2do Budowle wszelkie oraz ogrodzenia w zupełnem opatrzeniu zachowa. 3io Monarsze powinności, iakie będą wyznaczone, zarówno ze wszystkiemi regularnie ma odbywać. 4to Drwa na opał z powałów tylko brać będzie, gdyż z pnia rąbać zgoła nie wolno - owszem, ludzi nawet innych żeby nie wycinali; ze swoiemi Synami pilnować powinna - płoty ma stawić z łozy - iśliby potrzebowała do reparacyi budowli drzewa, powinna starać się na to o Assygnacyą od samey

Zwierzchności Klasztorney — 5to Odsiew zboża ozimego, przy widzu Folwarcznym uczyni 6to Poszoru ani słomy kulowey nie ma wolności przedawać. 7mo Odbędzie do Wilna iedną furmankę przez rok. 8vo Kredytem włościan nie ma obciążać, bo skarb bonifikować nie będzie. 9no Wódki do szynku prócz skarbowey, pod utratą kontraktu, pod żadnym pozorem, nie ma prawa sprowadzać. Takowy kontrakt podpisuię w Dukszcie.

Uwalnia się od powinności monarszych

X Dominik Serafinowicz JP. Assystent Prowincyi Kommissarz

Obra 17 opłaciła połowę Arędy Złotych 40. Świadczą Pieturna mpr

Febr. 3 dopłaciła resztę Arędy Złotych 40 —

NB Na tey Pustoszy Wysiano Żyta ze Skarbu Odrobin Dziesięć Nro 10 — 12

234-

Kontrakt

Dawniey Tejzy Wierzbickiey a teraz
Kurowskiey z Lynami.

Karczma we Wsi Siemiach.

Familia Damor ex Anno 1823. in 1824. —

Domus Dombrovicensis

P. Lucas Filipowski Rector Domus & Scholar
P. Elias ~~Antonius Kobierowski~~ Gutkowski Vice Rector Domus – administrator parochialium Expensor Consr Nr
P. Anastasius Miłaszewski profes Mathesees nostrae – etiam Consr Nostr
P. Martinus Janowski profes Theologiae nostr. Magister Studij etiam Consr Nostr Consultor Domus – Praefectus Scholae Depositarius
P. Jacobus Michalewski profes Litteraturae nostrae etiam Consr – Rationista
P. Dominicus Bierzchowski profes Linguae Germanicae – etiam profes in classibus –
P. Leonardus Jarzębski profes Eloquentiae – Germanicae – vel profes in classibus –
P. Laurentius Kaliszewski profes Mathematicae & Physices – " –
P. Nicolaus Jarosi profes Linguae Latinae
P. Elias Niemiarowski profes Aritmeticae. –

Studiosi Anni Secundi –

Cl. Alexander Jordan – Cl. Nicolaus Bolkowicz – Faustinus Szypiłło
Cl. Petrus Budkiewicz. –

Studiosi Anni Primi

Cl. Bonaventura Dietkiewicz – Felicianus
– – Tiburtius Antonius Jasiński – Jacobus Kuczyński. – N. 19. –

Domus Lubliniecensis. –

P. Josephus Kruszewski Rector Domus & Scholar –
Exprs P. Nepomucenus Stuborski Exprovincialis – Depositarius – Consultor Domus
P.P. Alexius Katkiewski Assistens Provinciae – Consultor Domus –
P.P. Thaddeus Malinowski Magister Novitiae Consultor Provinciae Rationista
P. Lucas Extraordinarii Confessarius
P. Andreas Lapolski Praefectus Scholae & professor Historiae in Novitiatu Consr Nr.
P. Modestus Stanowski Pro Magr Novitiae & Professor Linguae Latinae Consr Nostr
P. Antonius Horodeński Professor Physices & Matheseos – praeses Oratorij majoris
Cl. Casimirus Lenowski Valetudinarius –
Cl. Apollinaris Tatur professor Grammaticae – Catechista –

Clerici Novitij ~~Stanislaus Dunowski~~ Bagieni, Nowicki, Bazillon, Drewnowski Kaliszewicz, Dzianowski, prosbici – 17. + 5 – 22. +

FFoo. Ignatius Trzaskowski – Josephus Zajączkowski – Laurentius Ozimicz, Mathias Gutowski Martinus Laczyk

Domus Medevecensis.

P.P. Andreas Grabowski Rector Domus & Scholar
P. Hilarion Zebrowski
P. Michael Bartoszewicz Vice Rector – Expensor – & Consr Nostr
P. Joannes Szczepanowski Valetud. Domus – Admonitor –
P. Valerius Mikołajewicz Valetud. Domus
P. Hieronymus Zamejski professor Mathesees praefectus Scholae Depositarius –
P. Antonius Bączkowski professor Physices Regens Convictus Rationista
P. Antonius Bajewski Professor Physices
Cl. Vincentius Dombrowski professor Juris & Historiae
Cl. Carolus Ligowski professor Geographiae
Cl. ~~Adrianus Szymański~~ ~~Josephus Jarzębski~~ professor Arithmeticae
Cl. Alexander Petrowicz professor Grammaticae N. 13. –
Tertiarius Joannes Szydowski

235

Domus Stutinensis

R.mus P. Mathias Kupić Provincialis
R.m P. Josephus Ostrowski Ex provincialis Rector Domus & Scholar.
P. Antonius Zarzecki Vice Rector Expensor – praefectus Scholar. Confs nr.
P. Xaverius Jelec Emeritus Confs nostr.
P. Calasantius Luxiewicz procurator in Zelva
P. Thomas Korewski prof. Linguae Germanicae Regens Convictus Confs
P. Hyacinthus Rumianowski Secretar. Praelis
P. Carolus Malinowski administrator parochialium Confs Nrar. prof. X. Depositarius
P. Antonius Kozlakowski prof. Linguae Gallicae
P. Calasantius Narkiewicz prof. Juris & Historiae – Rationist.
Cl. Calasantius Kobylański prof. Eloquentiae
Cl. Calasantius Adamowicz prof. Physicae
Cl. Josaphat Wayszwiłło prof. Mathematicae
Cl. Ignatius Łabuński prof. Grammaticae Cathechista
Cl. Adrian Jodko prof. Arithmeticae – N. 15.

Domus Vilnensis.

R.P. Alexander Głogowski Ex provincialis Rector Domus
R.P. Angelus Dowgird prof. Universitatis –
P. Victor Jerzykowicz Vice Rector – Expensor Confs Nostr.
P. Laurentius Adamowicz procurator Causar. Confs nostr.
P. Joannes Jaczynic Emeritus
P. Anselmus Lubecki Capellanus ad aulam –
P. Felicianus Kattusowski parochus in Dulszty –
Cl. Ferdinandus Szumborski Correpetitor.

Studiosi in Universitate

P. Juvenalis Tomaszewicz – Cl. Andreas Michaylowicz – Cl. Ignatius Butkiewicz – Cl. Joannes Bohatyrowicz – N. 12.

Domus Ponevicensis

R.P. Ignatius Przyałgowski Rector Domus & Scholar.
P.P. Gregorius Janiewicz Confs nostrar. Depositar. Consultor Domus
P. Casimirus Łatkiewicz
P. Thaddeus Kosiłłowski prof. Grammaticae Rationista
Cl. Venantius Montrymowicz praefectus prof. Matheseos –
Cl. Antonius Moczyński prof. Eloquentiae
Cl. Mathias Rzepnicki prof. Arithmeticae – 7. –

Domus Vilcomiriensis –

R.P. Sylvester Wialbutt Rector Domus & Scholar.
R.P. Nereus Philippus Bonarski Ex provincialis –
P. Augustinus Wierzocki Emeritus – Confs Nostr.
P. Thomas Szymkowicz praefectus Scholar. – Regens Convictus & Linguae Gallicae prof.
Cl. Ludovicus Jerzykowicz prof. Matheseos –
Cl. Leo Szumkowski prof. Eloquentiae
Cl. Polycarpus Łatęski prof. Arithmeticae
Cl. Georgius Kobyliński prof. Grammaticae – 8. –

Domus Lidensis.

RP. Calasantius Sawiewski Rector Domûs & Scholæ
Prof. Isidorus Sieklucki Expravincialis –
P. Josephus Lagazzo ab extra –
P. Demetrius Tomaszewicz prefectus Scholæ prosse arithmeticæ
Cl. Joannes Luszewski prosse Eloquentiæ & Historiæ
Cl. Alexius Tyborowski prosse grammaticæ – 6. –

Domus Rosienensis –

RP. Mathæus Malinowicz Rector Domûs & Scholæ
P. Leo Kruszewicz prefectus Scholæ & prosse matheseos
P. Alexius Stankiewicz prosse arithmeticæ –
Cl. Paulus Wiązowski prosse Eloquentiæ – & Italicæ Borgm 6/bi
Cl. Vincentius Patejan prosse grammaticæ – 5.

Domus Valedinaciensis

RP. Nereus Stankiewicz Rector Domûs & Scholæ
P. Alexander Abaszczanowicz vic Rector – Expensor Confs Mond
P. Franciscus Kobesiński Commissarius Confs Mond Deputatus
P. Faustinus Rymaszewicz prefectus Scholæ Prosse Eloquent Radius prædicatorius
P. Victor Jurjewicz prosse physicæ & Mathematicæ
Cl. Antonius Hrynewicz prosse grammaticæ
Cl. Henricus Wrabetzowicz prosse arithmeticæ & Linguæ Rossicæ –
7.

Domus Prodicinensis

RP. Stanislaus Wiedźwiecki Rector Domûs & Scholæ
P. Leonardus Romaszkiewicz administrat Paroch – Confs Nosier
P. Georgius Milentowicz prefectus Scholæ prosse mathes & physicæ –
P. Thaddeus Wentowski prosse arithmeticæ & Geographiæ
Cl. Eustachius Szydłowski prosse Eloquentiæ
Cl. Hieronimus Stankiewicz prosse Grammaticæ – 6

Domus Dolcensis –

RP. Dominicus Lewaszewicz Rector Domûs & Scholæ
P. Calasantius Bartoszewicz Magister Novitiæ – Consultor Domus – Depos.
P. ~~Antonius Kuśnierowicz Vic. Expensor Consultor Domus Confs Mon.~~
~~P. Eleutherius Expensor Consultor Domus Confs Mon.~~
2. P. Clemens Piaszewicz administrator Paroch Confs Nosier
3. P. Calasantius Kozyreni prosse Grammaticæ –
1. P. Petrus Petrusewicz prosse in Novitiatu Confs
P. Joannes Laszewicz prosse Litteraturæ Latinæ Confs nov
P. Calasantius Lisowicz prosse matheseos –
P. Mathias Prodanowicz prosse Juris & Historiæ

1. Demetrius Tomaszewicz.

P. Ignatius Ciesiukowski proffr Doctrinae Christianae
P. Innocentius Dziedakowski proffr Geometriae & arithmeticae —
Cl. Joachimus Dębiński proffr physices Chemiae & Historiae naturalis
Cl. Casimirus Lenartowicz proffr Litteraturae polonae
Cl. Paulus Tubielewicz proffr Geographiae
Fr. Paulus Bańkowski Oeconomus Domus. — 15. —
9. —

1826.

119

In Nomine Domini Amen.

Capitulum locale Cler. Regular. Paupr. Matris DEI Scholar. Piar. celebratum in Domo Vilnensi die 2 Mensis Julii 1826 Anno præsidente Rssmo Patre Alexandro Głogowski Ex-Provli et Rectore Domûs. Acceptis a Rssmo Patre piæ memoriæ Mathia Kupsc Præp. Provli literis Intimatoriis Capituli Localis pro electione Vocalis ad Capitulum Provle, iisq coram tota familia publicatis, Rssimus Ex-Provincialis et Rector hujus Domûs pro eodem Caplo celebrando præfixit diem. Itaq 2 præsentis hora 10 ad sonum Campanulæ PP. Capitulares convenerunt in Oratorio domestico tanquam loco ad Capitulum habendum destinato ubi recitatis consvetis precibus, lecta sunt Decreta Pontificia, ac postea sequens Vocalium Cathalogus.

Rssmus P. Alexander Głogowski Ex-Prvlis et R. D.
RP. Angelus Dowgird.
P. Victor Jerzykowicz.
P. Demetrius Tomaszewicz.
P. Modestus Staniewicz.
P. Nicolaus Baluwicz.

Inde data per præsidem absolutione a censuris, præstitoq ab omnibus juramento in Secretarium Capli electus fuit P. Modestus Staniewicz.

Tum processum est ad electionem Vocalis ad Caplum Provle et in primo scrutinio electus fuit RP. Angelus Dowgird qui ex sex quinque suffragia favorabilia obtinuit.

In Adjunctum

In Adjunctum vero sive substitutum Vocalem electus fuit P. Modestus Staniewicz cui in Scrutinio primo Schedulæ ex sex quatuor suffragatæ sunt. Et cum nemo quidquam contra eorum electionem opponeret Decretum electionis publicatum fuit, illisque electis Litteræ Testimoniales fuerunt consignatæ. Post hæc examinatis Libris Missar compertum est omnibus et singulis perpetuis Missarum oneribus satisfactum fuisse; missis vero manualibus quæ adhuc absolvendæ supersunt intra breve tempus satisfieri posse. – Suffragia deniq pro Nostris Defunctis persoluta fuisse. Super quibus deniq, sicut et super Archivo Domûs rite, ordinato, deq. Decretor. Pontificium lectione, attestatio ab omnibus Sacerdotibus Domûs subscripta et Patri Rectori consignata fuit. ------

Cumq nihil ulterius proponendum aut agendum videretur, perlectis per Secretarium Actis Capituli atq ab omnibus propria manu subscriptis, gratiis per hymnum Ambrosianum DEO actis, finis Caplo positus est. Vilnæ 2 Mensis Julii 1826. A.

Alexandra S. Aloysio S. P.
Głogowski Rr Dany et Rrei Caplis
Angelus Dawgird S. P. Vocalis
A. Wiktor Jerzykowicz
Sup. Rr Coll. Vil.
Pbr Demetrius Tomaszewicz S. P.

Chleba poszyłam Sztuk 10.
Siana wszystkiego Jan:
Niebrał zostawił w Giney
ciskach moskalie konie
pobrali do mey sagoty
Furmanki musiałem
dać na stacie i to wszyscy
obywatelie dali —
Poszyłam panu Ryby
Sztuk 10. arano Sztuk 7.
wogulie Sztuk 17.
Trzy pozniey dostałem
wogulie 20 —
Furmanek na kazano
pozniey pięć do mey sagoty
lub zapłacić za nie —

Wielmożnemu Jm. Xiędzu
Kupściowi
Rektorowi Wilien.
Panu Dobr.
Wilnie —

239 —

...wyka tam moią sytuacią swoią gdzie Dultem

Wielmożny Panie Dobr:

Rosady Tytuniowey miałeś Pan przysłać dosadzenia poźnio będzie Flancow iakich przyślij pan sałaty kępy Swiętoian Giney robi przy lodowni lesce zaceli na kestowac wszystko w całości zostaię

Prawdziwy
Sługa iestem
W. Augustowski

1815
maia 28.
Gineyci

[illegible] na [illegible] Letawow

[illegible]

111

W Bogu Przewielebny y nas osobliwszy
M Dobrodzieiu

Iuszteraz wierze Luckim przypowiastko
m że pokornei głowy miecz niesie
cze kiedys mi WPan Dobrodziei
dla pokory winę darował iuż
tak wienkei nigdy niewykroczę
Imc Dobrodzika Mile pozdrawia
wspana Dobrodzieia y J Pan Stanisław
ia przypowinnym uwenerowaniu
nog Braterskich zostaie

WPWM Pana Dobrodzieia
[illegible] Pozdrawiam
y kłaniam WMPana
Dobrodzieiowi a upra
[illegible] Slumnie okulary
[illegible] ze [illegible] J Siwiowna
[illegible]
y [illegible] Dobra napomnie abyśmy [illegible]
[illegible] 240

Bossowy y dokumentami dowodzą

Dalsza ich Kiarow Probacya ex visu ubikacyi y sytuacyi Kamienic zaczyna się od Felhuzambowskiey exsequentes aż do Zydowskiey Kamienicy, wymieniaiąc że Kamienica Felhuzambowska idem co Narbutowska a daley Letawskiey y Kiszczynska bez żadnych dowodow wcwale Konstytucyą libertacya Kamienic Lebow w Roku 1683 Lutio 136.

Że ten Kamienica Kiszczynska Letawska y Narbutowska ze do Ulicy Niemieckiey Fruntami bez żadnego dowodu, lecz wszystkim Ubikacyi onych Kwestyon ocho Kiarow albowiem nie w tym miescu swoią sytuacyą maią za którym wystawiaią Ich Kiarowie dokumenta dowodzą, ale na miescu drugim y przez ulice tam gdzie Jw Dorfskiego Kasztellana Zamyd. Kamienica.

Zaden Fruntan Kamienicy ich Zydowskich z Kahałem Zydow Wiekowego

1755 Flr 12 dl: w którym nieprawnie po opisanie ograniczenia Żadnych Zydzi Kamienic, które do probacyi przedewzięli Kiarowie a przeciw wiadomym ciągom tymi pozwami onych, przeto wnosić należy, że Kamienica Kiszczynska Letawska y Narbutowska tam maią sytuacyą swoią, gdzie Dutkowie Zydzi wyznawaią, to iest gdzie Kamienica od prawey Jw Dorfskiego Kasztellana ialież Zydzi abyrata czynią wszystkich prawow y Kamienic w tym miescu mieszczących, wedle podatku Pogymnego z Kamienic Letawskich Kiszczynskich y Narbutowskich exigowanego w Bossowy Jw Dorfskiego przez dokumenta

1761 Flr 18 Dnia Lwet czytać, z którego Probacya ich Kiarow ratione Ubikacyi nic wartą.

Z Stu Konst. Libertacya Kamienic Letawskich wiąże się do tychże Kamienicy, która w Bossowy Jw Kasztellana, gdzie wymienia, że na niemieckiey Ulicy Letawskiey, przy Kiszczynskiey, ialież tamże oblazuie z Rewyzyckich dokumentow. Iależ Lwowskich bądź czyto w tym czyto w drugim miescu Kamienica Letawskich, a pewnie nagorsze Kiszczynska, ialież argument ztąd nastanie ich Kiarowi Stryżi może iest tenże w Dokumentach onych y fundusze tey Kamienicy specyficznie to przez sądy dla ruchomego tylko ograniczenia spominanych albo iest tenże ich tamecznych onych Klas y wiązanie to fatyczny y prawdziwy, gdy Kiarowie odebranego Klasu wiązy nie dowodzą. Niechże dopiero Sąd mowazy, że ich Kiarowie w niektórym gatunku Kamienicy do probacyi żadnych dalszych extenuacyi wywodzą, a to przez to, że przeciwko Kiarowskiey konstytucyi mianuiąc ich Lebrowie, iż a którym wiek;

Ustawodźi odbranej rekwirowac dozwolita.

Za dopiero stałego uważenia przystąpić należy, co z pod tumultu Państwa Pisarowe ustawicznie z Kahał Wileń odbrał.

Ale Kahał Wileń pozwawszy za primitivo jure podług przywileju powyższego Za-produkowanego Posesyą ad dictam Quarantenam kwartirnie nieprzerwanie posiadającym, dowodem literarum exhibitarum dokumenta za strata causa za produkowane.

A xx. Pisarowe Zupełnego dowodu nieczynią, kiedy literarum rolim, mędzią y Dzie-Kahał Wileń Plany przybiciat.

ale tylko anonimnie skarga nendecidive podług Dokumentow Stuszy Plac zwłaszcza Chrześciańskich, które mieć powinni, a kiedy ustawicznie czyto sami, iż to onych Fundatores nullum castat vestigium prawa Statutowe Art. 17, 19. z Rz. R. dostatecznie uczynek opisuje na taxa Solitadaine roku y miesiąc.

W tym Punkcie do Pisarowe nie dostatecznie cierpią gdyż odiętego Plan przeciwko onych Murow niby przez Żydow zgodnie za allegowanemi Prawami nie uwiadczą, przeto Żydzi natenczas Zawadzy upominali podług tychże Praw odpowiadać przyczyny mieniacą.

Albowiem xx. Pisarowe z Pod Posesyi Żydowskiej nie wątpią a Murow y Pla-cow rekwirować nie powinna abstrahuiąc Zabramia, a Kahał Wileń przy tyże Posesyi opponuiąc nie tylko dowodow z siebie czyni

Prawa Statutowe art. 5 z Rz. R. dyspozycie na Prawie. Bozow czytaly stępnemi dowodami wspierać quaeritur mdc, czymże Pisarowe Bozow dowody w dowodzie odiętego Plan y Murow, gdy nieczyn Zgoła nie powinna.

A jakoż na goło stawać przeciwdanie Sąd ku wiadomości na-Literniche może, gdy wiary godnego nie tu nie nie zawiera.

A Jeśli to Zdanie Architekta, który przez Pisarow ad Quantum causam w Rz. twierdzonym na wsparcie sprawy iest użyte ma nieiakowe przeświadczenie ratione Plan y Murow spra-wować, tedy Żydzi z podobnego Zdania wielu osob jako Mate-rzes wizyi czynionej Zawazenia stanowanych Murow y rożnych znamion obiaśniaiących własność Żydowską przeważa Zdanie Architekta, który recenter wydane na Upomnienie Pisarow a Posesyą tey całey Cyrkuin ferunoyi od niepamiętnych Cza-

Prawa Statutowe art. 2 z Rz. 9 y kunst. pod tytułem Roku 1576

folio 312 Tabulo o Lwowskiego drugie 1523 Folio 227 Tabulo ostatnim granic, Listow wszystkich Prawo przy pewnych Szyk dowodzi y przy Deserji Listu iest w onych Zachowanie. Constituta pod 31 X 8 4

Nadto dospiono do Biarowic dowodzą, iako Deserja całe dawna tey całey Cyrkumferencyi, Listow iest gwattowna tego nadawienia, iest dowodna na ex rzeczonicielami &c. polskich.

Zaszczyta w pomoc do Biarowic manifesta przed Sąd pomienione na Zakat Lwowski Wszystkie Jeneralskie. Mandatt do Assessorii, wtasnie jakby Listow obron Znayd dowodzenie mogli.

Ale z tych wszystkich żadna w niczym Evidenc. ex contrario do odebrania cudzey własności pobudzą mogła, Sąd a nay przed Wszystkie Jeneralskie pod Zakazem. Ita visa non communit

1751 Maja 15 Q. Talowie w sobie kontenta Zawiesa przeczytane nadto ato w tey wszy nic wyszukiwania Jenerat odebrania Blam przez Zydow vel Sattem murow, bo opisanie Zydz. z strony dwey Jatty poprzez Sklep murow wypadta, Listow mby dachem Zydz. wyparli dla ognia z racyi rozwalin mieszczanstwo Zydz. przybyli, dalsze dowodzenie, Listow tenze Jenerat wymienił przyszłe potrzeba to wszystko. Expedio talowa wezwa odebranego Blam w sobie mozamyka a iest przytoczenia chat wzmianknie te jakoby na Wtasnosci Zydowskiey dawniey odstawione.

1753 Maja 15 Q. Manifest Biarski na Zydow na ten jak nay pilnieyszą uwagę zdiagać nadzy exratione. że on w sobie nic nowego nie zawiera a oprocz transakcyi, Listow oczywistem Delictem Sądzona a o Zebranie Blam niewspomina nadto Listow widaty.

Ale talowy Manifest nie ratyfikuje oczywistego Delictu czynionego niewart a per consequens Mandatt. w Rz.

1754 Lis 22 Q. Exportowany w pod obcym wyrazeniu z Manifestem, Listow oba tanquam przeciwko Delictowi oczywistemu przeznaczone dowodu przedsięwzięte, ieszcze zbadowane bez powinne, y dalsze Manifesta o Listowych Druga Kontent obaczyć, przez nie czytanie.

To Caty Proces Ad Biarow do Listowego dowodzenia, ateraz do wieży

od wizyi początek swey bierze, niemoże Żydow wątpliwemi possyda-
wania własności czynić, gdy Possessya Żydowska zaczawszy od Bra-
wetyi Króla Władysława spokoyna przez nikogo nie manifestowa-
na przez lat 118 etiam gdy iuż Piarowie funduszem wprowadzeni
byli lat 24. milczeli, żadnego manifestu nieczynili, jakże dopiero
przeciwko tak dawney Possessyi powstawać tyle zamilczawszy
czasu.

Prawa statutowe art. 45 z R. 3 70, 72, y 91. z R. 4. w tey wy-
razności iż gdyby kto jakąkolwiek rzecz lat 10 zamilczał nie
procedując niedopominaiąc się, tedy już wiecznie milczeć ma.
Zważyć trzeba, że XX Piarowie nie lat 10 ale więcey jak w dzie-
sięcioro tyle czasu zamilczeli; bo z Żydami nie procedowali fun-
datores milczącemi w stopniu swym, toż samo y dopiero tak
nierychło nie procedować ale spokoynie w milczeniu obchodzić
się należy, gdy już Żydzi tę Cyrkumferencyą którą zaięta
Possessyonalnie maią od tak dawnego czasu spokoynie u-
trzymuią przy którey że nienaruszenie utrzymać się powin-
ni, czytać Prawo statutowe art. 12 z R. 9 y konst. Podnin.
Specifikacie Granicę 43.
Że już nierychło XX Piarowie wszech procedur a tym
barziey Kahał Wileński zamanifestowali z powyżey zapro-
dukowanych manifestow probatur.
A takowe zaniedbanie czyli przemilczenie naganiaiąc się z
Prawa statutowego art. 59 z R. 11. które przykazuie o wszel-
kie krzywdy, a nay barziey o odięcie gruntow jak nayrychley
manifestować się pozywać, y procedować. Zamierzaiąc czas do
Niedziel 3. Podług tego Prawa XX Piarowie nie sprawili się jak
się powyżey doniosło. A zatym konkluzya następuie
ta, że gdy tego nieczynili, infertur, że skrzywdzonemi
od Kahału niebyli.

Ad 1mo Klasztor ma Pięciu Duchownych —

Ad 2. Przełożony Klasztoru 1 X Aleksander Ługowski.
Ad 3. Zakonnicy Kapłani 2 X Ludwik Filipkowski
3 X Wincenty Stankiewicz
4 X Wincenty Lewicki
5. X Ludwik
6 X Bartłomiej
7 X Piotr Kordian
8 X Ferdynand Szymański
9 X Marcin Jankowski
10 Nikodem Narkiewicz 10
11 X Ignacy Butkiewicz
12 X Jan Bohatyrowicz
13. X Jan Wiszyński —
14 X Augustyn Wernyha
Ad 4. Subdiakon — " —
Ad 5. Niższe Święcenia mają — Kl. Leonard Porembski
Kl. Ignacy Laburski
Kl. Antoni Pieczyński
Kl. Stanisław Wilkszemski —
Ad 6. Bez żadnego Święcenia po profesyi — Kl. Hippolit Dobrowolski
Kl. Kalasanty Jaworski
Kl. Bracisek Borgiasz Szypiłło

Ad 6. Nauczyciela w tym Klasztorze niema —
Ad 7. Gimnazium tam Klasztor Nauczycieli nie utrzymuje
Ad 8. w Szkole parafialney Nauczycieli 8. Uczniów — 180.
Ad 9. Szkoła parafialna Utrzymuje się na przedmieściu Szczuczyńskiem przy Kościele P. Rafała gdzie X Nauczyciel Dwie pełni Obowiązki duchowne Uczniów w tey Szkole —

ad 10. Szpitala niema —
ad 11. Ze Stanu Kapłańskich Zakonnych 1. przy Kościele Klasztornym a ten Religii Katolickiey — na Szczuczyńskich — Zakonnych i Arjan i Akatolicy —
ad 12— Kamienice, Domy i place do Klasztoru nie należące ani Jemu na Własność służące są następujące —
1. Na Ulicy Dominikańskiey Dom Klasztorny Kamienica dawniey Xnia i teraz pieczętkowska —
2. Na Ulicy Niemieckiey plac na którym Ksiądz nie mieszkający Administrator Klasztoru za przemieszkaniem R. K. Duchowney Polic. R. 1802. 0
3. Na tyże Ulicy plac drugi Za tenże samo przemieszkaniem Nieruchomy za Dziesięciny Pszenne Jw. Zgromadzenie Xnia etc.
4 Na przedmieściu Lubieszkach plac Zwany Chaynowo
5. Na tenże przedmieściu plac Dawniey Rzeźnia

Cathalogus Bibliothecae Coll. Dill. 1795

Biblici et Doctores	326
Theologi	385
Concionatores	119
Spirituales et Cathechistae	365
Historici Sacri et prophani	447
Philosophi	208
Physici Chemici ac Naturalistae	2[illegible]
Mathematici et astronomi	62[illegible]
Logici et Methaphysici	132
Politici	99
Diplomatici	100
Dictionaria	124
Rhetores ac Oratores	370
Poetae	148
Geographi	64
Medici	64
Miscellanei	260
z Nowo przybyłych w różnych materyach	150
In Summa	4232

Na przedmieściu Sniep[illegible]

6. Kamienicy na rozmowa na dwa Piętra gdzie i X. Kartininy

Służący Hofrathowi i Lawafii przebyła

7. Tamże Emerytowi drewnianych Wy-

8. Tamże i Grud- był Kiedyś Grubelowy dziś od Francuza

Ad 1812 Spiritualny

Stanowni do Zelecenia, po Papa Edel domowym d. 1830 Ka

No 5914. Pan Kazimierz Przedstawić Ale Miadomości o Duchownych

Składających Zgromadzenie XX. Bożego Miłości i jego Fundusz

w Spisie Kartyzmiany

226

4458

Recomendant Jchmość XX. Piarowie Litewscy in quorum rem aby JJWW Jchmość Panowie Posłowie chcieli oświadczyć suam activitatem w następuiących punktach Przezświętny Powiat enixe obligat JJchMCW.

1mo Poniewasz Prowincya Litewska a nay bardziey Collegium Vilnense XX. Piarow nazbieranie y drukowanie monumentow Codicis Diplomatici bardzo wiele łożyło contracto etiam aere alieno non exiguo; Do tego Collegium Vilnense przez powszechny pożar w tym Roku niemało szkody poniosło, a continuatio hujus operis desideratissimi ieszcze niezmiernego expensu potrzebuie; suplicabunt tedy eficaciter JJWW. Jchmość Panowie Posłowie nasi Regiae Majestati totiq Reipublicae pro hoc Collegio Vilnensi Scholarum Piarum; aby onemu obmyslono pomoc z Skarbu oboyga Narodow; aby tak kontynuacya tego dzieła nader pożytecznego y potrzebnego mogła nastąpić iako nayprendzey y to całe Dzieło w krotce wyniść na Swiat.

2do Zebranie monumentow Codicis Diplamatici ex Archivo Regni per Senatus Consilium Fraustadense iako iest pozwolone wieczney pamięci JMC X. Dogielowi Scholarum Piarum z powołania y urodzenia Litwinowi, y iakosię zaczeło to Dzieło drukować w Litwie w Drukarni tychże Jchmosciow XX. Piarow, umyslnie na to Dzieło kosztownie do Wilna sprowadzony ad mentem et sonantiam przywilejow od Nayiasnieyszego Pana Augusta trzeciego teyże Drukarni danych tak też y kontynuacya tego Dzieła Impresens, et in posterum reimpressio vel impressio cujusq tituli sive in parte sive in toto niegdzieindziey powinno attentari à quopiam chyba w teyże Drukarni od iednego z Prowincyi Litewskiey Scholarum Piarum; ktora ma zupełne prawo do tych monumentow Codicis Diplamatici y z łaski Krola Jegomości Pana naszego Miłościwego szczęsliwie teraz nad nami panuiącego, et motivo legitimae successionis po swoim Zakonniku, y z względu swoiey własności własną pracą, staraniem usilnym, y niepospolitym kosztem nabytey.

3tio Drukarnia tychże Jchmościow XX. Piarow Wilenskich że w druk y w wszelki porządek iest dosyć opatrzona, y z początkow swoich drukowaniem Codicis Diplamatici publicae utilitatis optime meruit de Republica nostra, meret, przeto protectionem nie już tylko Regiae Majestatis; ale totius Respublicae. Do niey ma należeć, drukować omnia publica Instrumenta Regni et precipue Magni Ducatus Litvaniae; Y żadnym prywatnym reskryptem lub Dekretem niema in opere suo retardari cassariq

4to Wszystkie Klasztory y Domy tychże Jchmościow XX. Piarow Prowincyi Litewskiey, Jakoto Collegium Dobrowicense Neodolscense Vilnense

nense, Stutinense, Ponevesense, Lidense, Wilkomiriense, Rossenense, Vitepscense, Valerianoviense, aby Authoritate totius Reipublicae były approbowane, et in constitutionem Regni przyięte, praeces suas interponit Przezświętny Powiat, do JJWW Jchmościow Panow Posłow swoich aby w tym chcieli allaborare quàm maxime.

Recommendantur Jchmć XX. Piarowie Litewscy, in quorum rem aby JWW Panowie Posłowie chcieli oświadczyć suam activitatem w następuiących Punktach, Przeswietny Powiat eniże obligat Jchmciow.

Imo. Ponieważ Prowincya Litewska, a naybardziey Collegium Wileńskie XX. Piarow na zbieranie, y drukowanie Monumentow Codicis Diplomatici bardzo wiele złożyło, contracto etiam ære alieno non exiguo; do tego Collegium Wileńskie przez powszechny pożar w tym roku nie mało szkody poniosło, zas continuatio hujus Operis desideratissimi iestże nieżmiernego expensu potrzebuie; supplicabunt tedy efficaciter JWW Jchmć Panowie Posłowie nasi Regiæ Mciestati, tudzież Rzpltce pro hoc Collegio benemerenti Scholarum Piarum, aby mu obmyślono pomoc ze Skarbu obojga Narodow, aby tak kontynuacya tego Dzieła rader pożądanego, y potrzebnego, mogła nastąpić iako nayprędzey, y to całe Dzieło w krotce wyszło na Swiat.

2do. Zebranie Monumentow Codicis Diplomatici ex Archivo Regni per Senatus Consilium Traustadense iako iest pozwolone wiecznej pamięci Jp X. Dwigiełow Scholarum Piarum z powołania, y urodzenia Litwinowi, y iakoście zaczęto drukować to Dzieło w Litwie w Drukarni tychże Jchmć XX. Piarow umyślnie na to dzieło koszt wiele do Wilna sprowadzonej ad mentem, et donantiam Przywileiow od Nayiaśnieyszego Pana naszego szczęśliwie panuiącego tychże Drukarni danych, tak też y kontynuacya tego Dzieła in præsens, et in posterum, reimpressio vel impressio cuiusq tituli sive in parte, sive in toto nie gdzie indziey powinno albowiem a gustowano, tylko w tychże Drukarniach Pp. od iednego z Prowincyi Litewskiey Scholarum Piarum, ktora ma ze pewne prawo do tych Monumentow Codicis Diplomatici, y z łaski Nayiaśnieyszego Króla Jmci P. N. M. et motivo legitimo zawsze respiciis po swoim Laborniku, y z wzgledu swoiey własnoręcznej własney pracy, staraniem usilnym, y wielkim kosztem nabytey.

3tio. Drukarnia tychże Jchmć XX. Piarow Wileńskich, ze w drukowe wszelki przydek iest dosyć opatrzona, y z początkiem swoim drukowaniem Codicis Diplomatici tanta utilitatis optime meruit de Republica nostra, meretur przeto protectionem nie tylko S. R. Maiestatis, ale oraz y totius Reipublicæ. Do niey ma należeć drukować omnia publica Instrumenta Regni præcipue in Magno Ducatu Lituaniæ y ad eundem Magnum Ducatum Lituaniæ spectantia. I żadnym prywatnym Wpisem, lub Dekretem nie ma in opere suo retardari, cokolwiek.

4to. Wszystkie Klasztory y Domy tychże Jchmć XX. Piarow Prowincyi Litewskiey, iakowe: Collegium Dambrovicense, Nowodworense, Lubieszowicense, Vilnense, Słuckense, Poneveżense Lidense, Wilkomirense, Rosieńense, Orsowense, Valeryanowense, Zelwense, aby auctoritate totius Reipublicæ były approbowane, et in Constitutionem Regni przyięte, precesq; suas interponit Przeswietny Powiat, y Gdw. Jchmć PP. Posłowie zechcą w tym allaborare quam maxime.

[illegible] commendantur Jchrl XX. Piarowie Litewscy, in quorum rem aby
[illegible] W. Jchrl Panowie Posłowie chcieli oświadczyć swym accredytałem
[illegible] Punktach, Przewielmoży Powiat [illegible] obligat Jchrl

[illegible] wał Prowincya Litewska, a naybardziey Collegium Wileńskie
[illegible] rów na zbieranie, y drukowanie Monumentow Codicis Dipło-
[illegible] dzo wiele łożyło, contracto etiam aere alieno non exiguo; do
[illegible] legium Wileńskie przez powszechny pożar w tym Roku nie ma
[illegible] tedy pomoże, bez zaś continuatio hujus operis desideratissimi
[illegible] cznego expensu potrzebuie; supplicabunt tedy officiosissime
WW. Jchrl Panowie Posłowie nasi Regiæ Maiestati, tey Reipu
[illegible] ro huic Collegio Wileń: Scholarum Piarum, aby ma ab my-
[illegible] moc ze Skarbu Bożego narodow, aby tak continuacya tego dzie
[illegible] rader pożytecznego, y potrzebnego mogła nastąpić iako nayspr
[illegible] y to całe dzieło w krotce wyszło na Swiat.

2do. Zebranie Monumentow Codicis Dyplomatici ex Archivo Regni per Se
[illegible] sum Consilium Traustadense iako iest pozwolone wieczney pamięci Jch
[illegible] Dogiedowi Scholarum Piarum z powołania y urodzenia Litwinowi, y iak
[illegible] zbieżeto drukowaci do dzieło w Litwie w Drukarni tychże Jchrl XX. Pia-
[illegible] rum mysłowie na to dzieło kosztownie do Wiednia sprowadzoney ad menten
[illegible] et sonantiam Przywileiow od Nayiaśnieyszego Pana naszego szczęśli
[illegible] panuiącego teyże Drukarni danych, tak też y continuacya tego dzie
[illegible] ła presens, et in posterum, reimpressio, vel impressio cuiusq; libri
[illegible] sive in parte, sive in toto nie gdzie indziey powinno attentari a ge
[illegible] niam, tylko w tey że Drukarni Wileńskiey od iednego z Rodu ich
[illegible] [illegible] Scholarum Piarum, która ma zupełne prawo do tych
[illegible] rum kontynuacyi Codicis Dipłomatici, y z łaski Nayiaśnieyszego
P.P.N.M. et motivo legitimæ successionis po swoim Zakonniku, y z
wszelkiey swoiey własności własną pracą, staraniem swoim y wła-
snym kosztem nabytey.

3tio. Drukarnia tychże Jchrl XX. Piarow Wileńskich, ze wdrub, y w
wszelki przybor iest dosyć opatrzona, y z poczciwow swoich do
waniem Codicis Dipłomatici tanto utilitatis optime merui
Republica nostra, meretur przeto protectionem nie tylko N.
Monarchæ, ale oraz y totius Reipublicæ. Do niey ma należeć
drukować omnia publica Instrumenta Regni præcipue do Wiel-
Ducatu Litwanii, y ad eundem Magnum Ducatum Lituaniæ
należące. Y żadnym prywatnym Vestrzytem, lub Dekretem ni
ma in opere suo retardari, caßarique.

4to. Wszystkie Klasztory y Domy tychże Jchrl XX. Piarow Prowincyi
Litewskiey, tak też Collegium Dubrowicense, Nowodworen-
sive Lubieszoviense, Vilnense, Stukinense, Lonevezense, Ki-
se, Wilkomiriense, Rosienense, Witebscense, Valencyanense
Zelwense, aby auctoritate totius Reipublicæ były approbowane
et in Constitutionem Regni przyięte, preces suas interponunt
Przewielmoży Powiat, y JMW. Jchrl Panowie Posłowie zechcą w
tym ad berare tyhani maxime.

Wiadomość Interessu JXX Parow w Obronie y dowodzie Krzywdy za Collegium Poniewieżkie procedujących. —

w Sprawie z JW. JPm Symonem Zabiełłą Generałem Lutnantem Woysk WXL Kawalerem Orderu Sgo Stanisława y Sgo Anny, oraz WW JPanami Marcinem Ordynem Pułkownikiem Woysk Litskich y Tomaszem Kuleszą Porucznikiem PPm Wiłkomirskim.

w Ktorey rzecz zastanawiasię na tym

1mo Ażeby pretendowane ex possesso Dóbr Zyzm y Wsi Gaygoł przez JW. Zabiełły y JW. Ordynca Kalkulacye y Weryfikacye a przytym żądana Extradycya Poddanych Kubilunów była uchylona.

2do Ażeby tak Summa zastawna na Dobra Zyzmy wniesiona JXXżom Piarom Collegium Poniewieżkiego, Jakasię okaże z Dokumentów, w wielości Wkurrencyi y redukcyi została w wypłaceniu uzupełniona, Jako też w skassowaniu ugodliwego czyli raczey transfuzyjnego zastawnego y razem wieczystego [illegible] nieważnie w Roku 1701 Januar [illegible] od JXa Jana Pożerskiego [illegible] Poniewież. wydanego ażeby Grunta Lasu [illegible] Funduszu należące wyprzedane per rehabitionem były zwróconemi.

3tio

249

3tio Ażeby za uczynioną ze Wsi Gaygoł Expulsyą JP. Tomasz Kulesza był ukarany rownie też za Kontrawencyą Dekretom Grodzkim Wiłkomirskim, ażeby tak tenże Kulesza, jako też W. Ordyniec uległ Penom Kontrawencyi innym.

4to Ażeby z powodu opisaney prawami zastawnemi na wieczności Dobr Żyzmów Ewikcyi, y z uważenia że tak JW. Zabiełło, jako też W. Ordyniec w Stopniu JPa Kuleszy dochodzą Dziedzictwa, Ciż, JW. Zabiełło, y Ordyniec z dziedzictwa tych Dóbr zabonifikowali Collegium Poniewieżkiemu wszelką szkodę y stratę, które z uczynioney p JPa Kuleszy Expulsyi temuż Collegium, zostały usposobionemi, y ażeby in Ordine dowodu takowey pretensyi tegoż Collegium Poniewieżkiego uznana została Kalkulacya, Weryfikacya idąc od Datty uczynioney ze Wsi Gaygoł Expulsyi.

5to Ażeby naostatek Expensa prawne na wszystkich Jmiach były wskazane, prócz dalszych pobudek z rozpoznania Sprawy wypadaiących, nayszczegulniey że JW. Zabiełło y Ordyniec rozprawuiący się ieszcze pomiędzy sobą o Dziedzictwo niepotrzebnie, a zbyt wcześnie Collegium Poniewieżkie niekwestyonuiące żadnemu Dziedzictwa do procederu zaimplikowali, a przewłokami pomiędzy sobą czyniącemi ukończenie procederu na Suspensach wielokrotnie

wielokrotnie zastanawiali —

Co do Przekonania w tey Mierze

§ 1

Collegium Poniewiezkie JXX Piarow, w zastawney Possesyi od dawnych czasow maiąc Dobra Zyzmy ze Wsią Gaygołami zgodnie ze wszystkiemi stronami rozumie, iż one były y są do Dziedzictwa JPP Rynkszelewskich należącemi, naymniey niekwestyonowało y niekwestyonie Rynkszelewskich Aktorstwo, trzymaiąc się samey tylko Zostawney Summy y Possesyi.

Gdyby zaś też Collegium o rzetelnym bycie własney Zastawy, o wielości Zastawney Summy, o podstępney W. Ordynca Kombinacyi, a przytym nayprzod o niewolnym pretendowaniu ex posseso Kalkulacyi y Weryfikacyi przekonało, y niemniey gdyby krzywdę uczynioną p. JPa Kuleszy, a ztąd powinność uznania z nim Kalkulacyi y Weryfikacyi dowiodło w wyprobowaniu tego wszystkiego, następny z Dokumentow czyni wywod; okazuiąc iż takowe Dobra Zyzmy od samych Dziedzicow były w Zastaw wypuszczonemi — . . . .

W Dowodzie Czego nayprzod składaią Prawo Zostawne od JPanow Konstancyi z Zelnow Matki, Jana Syna Rynkszelewskich, ktorzy nayostateczniey tych Dobr Zyzmow będąc Aktorami, one ze wszystkiemi attynencyami prawem Zastawnym w Summie — 4200 Złł Talarową Monetą, rachuiąc każdy Talar

Co czyniło 3315 Tynfow y q 30 a Bd
po Tynfow Szesc ~~Co pro currenti reducendo~~ ~~Dzi~~
~~Zł Pol. 5320~~ Złotych 552 Złotych 4 q 24 – JPanom Jerzemu y Annie z Tylow Am
bomom w trzyletnią possesyą zawiedli, przy posta
pieniu oraz w takową zastawną tenutę przerze
czone Dobra z poddanemi y z zabudowaniem In
wadyuiąc w pewności zastawney summy „ Ewikcyą
„ y Possesyi iakoteż w przypadku od kogo bądź uczynioney przeszkody y In
teressowania się a razem nawrócenie zastawnego Zapisu
na też same Dobra wniosłszy, iż sami y Suk
cessorowie Ich o dezolacyą Budynkow, o rozey
ściesię y wyniszczenie Poddanych przy Oku
pnie pretensyi usiedać niebędą, iak naymo
cniey zaassekurowali, które prawo w Roku
1703 Mar 10 d Dtne, a 1715 Obra 13 d: na Rokach
Ziemi: Pttu Wiłky: z listem na przyznanie aktykowane składa się.
Na mocy takowego Prawa JPanowie Ambomowie
Lat 6 – też Dobra Żyżmy possyduiąc przeleli swo
ią zastawną summę y possesyą JPanu Janowi Klop
manowi Porucznikowi JKMci, którego ubespiecza
iąc przy swey transfuzyi ziednali u JPanow Ja
na y Barbary z Pusztykow Kynkszelewskich
Prawa pierwszego na Osobę tegoż JPa Klopmana
utwierdzenie w pewności summy równoż na
wieczności opisaną, zyskuiąc Ewikcyą, na co
w Ku
1709 Apr 23 d wydana od zwyż wyrażonych JPa
now Kynkszelewskich produkuie się Assekura
cya, którą czytać.
w Lat 13 potym JP. Klopman dzierżący Dobra Ży
żmy za prawem zastawnym JPanom Ambo
mom wydanym wszedł w Kontrakt o swoią Za
staw z Wsadzem Krzysztofem Białłozorem
Kanonik

Kanonikiem Wilen., y z onym tak o takową zastaw, jakoteż o wieczność poddanego Stanisława Kubilina nabytego u W. JP. Oziembłowskiego Oboznego Wiłkom., niemniey też o wieczność przykupionych u JPanow Andrzeia Werzykowskiego y Andrzeia Truseniczа Gruntow zgodziwszy się za Summę w Ogul zniesioną 4200 Tynfow ~~pro Currenti reducendo~~ rachuiąc każdy Talar po Tynfow 6 Talarową Monetą idą za Talarow bitych 700 teraznieyszey Kurrencyi, takową zastawną possesyą, oraz wieczność zwyż wzmiankowanego poddanego y przykupionych Gruntow temuż WJXdzu Białłozorowi Kanonikowi Wilen. prawem wlewkowym y wieczystym ustąpił, które prawo w Rn.

1722 ~~dtne~~ Apr. 23 Dtne JXdzu Białłozorowi Kanonikowi służące produkuie się pospoł z Intromissyą

Że zaś w takowym kontrakcie JP. Klopman zrzekaiąc się zastawy, Dobr Zyzmow mylnie dobrze zabudowanie opisał, obiasnił to zaraz wydaiącym się udzielnie assekuracyinym Dokumentem obiecuiąc pogniłe y bez dachu budynki w Dobrach Zyzmach znayduiące się y cale opadłe w trachu dwuletniey possesyi Mtnsci Pousłowia wyreperować, ~~kto~~ y takowa assekuracya w Rn.

1722 Apr. 23 dz WJXn. Białłozorowi wydana produkuie się.

Za transfuzyinym y oraz wieczystym takowym Dokumentem

Dokumentem Obeymuiący z pod possessyi JPa Klop
mana Dobra Zyzmy rzeczony JXdz Kanonik Wilcz
niewiadomo czyli uzyskał lub nie skutek assekura
cyinnego zwyż wyrażonego Dokumentu na re
peracyą Budynkow wydanego, to tylo pewnym
że w Lat 5 Tenże JXdz Kanonik czyniąc fundusz
dla JXX Piarow Poniewieżkich na Mttnsci Po
nsłowiu; takowe Dobra zastawne Zyzmy
alias Summę na onych znayduiącą się z pos
sessyą zastawną ~~do tego Funduszu przyłą~~
~~czył~~ 4200 Tynfow Tall. Kuneto
y ku temu przykupione Grunta od JPa Klop
mana do tego Funduszu przyłączył, widzieć
w Roku
1727 Julii 15 d. dtny, a 1728 Januar 17 d. w Ziemi
Upitt. przyznany Fundusz

W Takim tedy porządku przeyscia Possessyi Dobr Zyzm
w stopniu Ambomow Zostawszy Zastawnikami
przez Fundusz Jchm XX Pijarowie, nieznaleźli
tych Dobr wprzey iak tylo w nikczemney Sytuacyi
łatwo w tey mierze każdy przekonać się może
gdy Wyrzy w czynione Arędowne a też Dobra
Zymy z JPanem Nizinskim y JPP Sokołowskiemi
Kontrakta, w ktorych naypierwiey Inwentarz JPP Nizinskim
wydany zaświadcza, że budynki pognite y zapadłe
znaydowały się, zasiewu Zytniego, 16 Ćwierćaczek było
a z podanych żaden już procz wieczystego JXX Pijarow Sta

Stanisława Kubiluna niemieszkał. Prawo zaś JPP Sokołowskim wydawane przekonywa że nie wielka dobroć Folwarku y liczba włościan znaydować się musiała ~~dowała się~~ gdy ciż Sokołowscy za całą intratę Złł 200. płacić podiąwszy się takowe quantum dwuma ratami importowali. Które dokumenta w Sz.

1742. Maja 28. ię Kopia Inwentarza, a 1744. Maja 28. że Prawo rewersalne Arędowne na possessyą Nizinskich y Sokołowskich służące a w kompertowanych p. Wo Ordynca dokumentach wynalezione produkuią się.

Wyiaśniona więc tymi dwuma Dokumentami rzecz względem Stanu Dobr Zyzmow nieokazuie potrzeby ażeby z ~~Jchm~~ Collegium Poniewieżkim Jchmć XX Pijarow uznana być mogła Weryfikacya. Żądać tego rzecz ~~[illegible]~~ iest niepodobno, gdyby pognite y zapadłe ieszcze za possessyi Kolopmana Budynki do tychczas w całkowitości były utrzymanemi, y gdyby też Collegium za wyniszczenie się podanych odpowiadało, gdy ~~rzecz iest~~ ~~[illegible]~~ niedziec w zadawnioney zastawie (ile przed Powietrzem y rożnemi Incursiami początek biorącey) trudno, wiele poddanych znaydywało się, czy oni ~~[illegible]~~ wypomarli czyli też dla panuiącego w kraiu głodu y od Woysk zagranicznych ucisku na inne miejsca powychodzili tym więcey ~~[illegible]~~ żądać tego ~~[illegible]~~ JW Zabiełł; y Wo Ordynice ~~[illegible]~~

niepowinni gdy Collegium ~~ani budynków~~ Poniewieskie zni-
szczałe Budynki stanowią y bez podanych tey
Dobra Żyzmy obiedo — Trzeba zatym że wszech
miar skłonić się y w porządku żądości czynienia
Dobrowolnym zapisom, y z uwożenia sprawiedli-
wego do Prawa Zastawnego od Jmc PP Rynksze-
lewskich JPP Ambonom wydanego a według wa-
runku w onym wyrażonego, na Mocy Konc 17
64 Ru tytuło dilacye Kalkulacye y weyfika-
cie Pretendowane uchylić.

§§ II

Po przekonaniu względem nie podpadania pod Wey-
fikacyą y Kalkulacyą opowiada dalsze Colle-
gium Poniewieskie swoie Pretensye które ma
w Ogulności do wszystkich stron y wszczegulności
do każdego stosowane — Przypomina zwyż wy-
probowaną Prawa Zastawnem wniesioną na Miecz-
ność Dobr Żyzm Ewikcyą y skarży się iż nie
tylko też Collegium iak Prawo rewersalne Sokołowskich ~~zasądza~~ opowiada biorąc z Dobr Żyzm dwu-
ma ratami w Vim Arędy złł 200 ~~[illegible]~~ nie
podanego mieło należącego od swego Kapitału procentu
lecz nadto ieszcze tak w posydowaniu iako
też w Okupnie Pokrzywdzone zostało.
Nayprzod bowiem Prawo dawca czyli Zawodca nie-
ności ~~Obudwu~~ Dobr Żyzm JP Kulesza za którego
Kontraktem

Kontraktami Tak JW. Zabiełło iako też w ordynie
procedurą ~~z W Collegium Poniewieskim~~ zaliba
cił y naruszył spokoyność Collegium Poniewie
skiego gdy procz wprowadzenia w proceder, nie
zwracaiąc Zostawney Summy wprzod w Roku 1769.
aprila 8. dnia wieś Gargaty czyli grunta na kto
rych Podany Stanisław Kubilunas przez Expul
syą zabrał tandem w tym że Roku Nagrunta
Folwarku Zyrm napadłszy żyta Pszenicy na
Kop 60 pozowszy zabrała oco w Ru
1769. aprila 8. ię ieden, a tegoż Roku 7bra 15 drugi na
Urzędzie Grodzkim Pttu wiłkomię zaniesione czy
tać dwa Manifesta —
Pokrzywdzone tak okrutnie Collegium Poniewieskie przy
maszone Zostało udać się do prawa pozwało JW Ku
leszy y Jenerała Hryniewicza czyniącego onemu
bezprawną Intromissyą Przed Sąd Grodz wiłkomię, lecz nie
posłusznego Prawu do rozprawy pociągnąć niemo
gąc trzy dekreta tylko Kontumacyi otrzymało ~~które~~
~~w Ru~~ w dowodzie czego
~~1774. maja 16 ię pierwszy pierwszy~~
1774. Maja 16 ię ieden, 1775 7bra 13 dnia drugi
a 1776. Marca 15 ię ~~[illegible]~~ ultimarney kon
wikcyi Trzeci, Dekreta Kontumacyine Grodz
Pttu wiłkomię cum solenitatibus składaią się
Gdy ~~tedy~~ więc za Osteczną Konwikcyą Collegium Poniewie
skie ~~[illegible]~~ spodziewało się obiąć przez Expulsyą

odięta
Wies Gaygaty, przypowiedział się y uręczył się do
pomocy JPanu Kuleszy na krzywdę JchMć XX
Pijarow w Ordynice, Dla pretextu bronienia
Tradycyi Urzędowey w Roku 1776 Aug 2 Dnia
wziął od tegoż Kuleszy Prawo wiedzyte na Po
mienioną Wies Gagaty y za onym Przeciwia
iącysię wyraźnym Prawom a mianowicie Konę
1764. Titt Exekucye zatamował gwałtow
nie z bronią Ognistą Obiecia przerzeczoney wi
uzytemu od Kolegium Urzędnikom świadczo
o tym dwu krotney tentacyi —
1776 Aug 31 Dnia jedne a 1777 Februarij 5 Dnia
drugie ~~dwa~~ Urzędowe Testymonia ~~y~~ przeciwko
tey bez prawney czynności w Roku
1777 Februarij 21 Dnia Coram actis Ziemi Upitt zamieszone dwa mi
nifesta Dekretow
Pozwany ~~od~~ Zatym o kontrowencyą razem z JPanem
Kuleszą tenże JW Ordynice, udał się do czynienia bezpiecznego
~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~
przeciwko JXX Pijarom y tak w pierwszym po
rządku swoiego Prawniczego Obrotu ~~[illegible]~~ na krzywdę ubogiego
Zakonu, znalazł łatwość wzerwania Spraw
gdyż ~~[illegible]~~ wziętym po Dekrecie od Kuleszy Prawem uczyniw
szy ~~[illegible]~~ Cognitionis Jurium sprawę wyexcypował Rzecz
~~[illegible]~~ przed Sąd Ziem
ski niniejszy, a tak Collegium Poniewieskie, Wie
ar 73. z Roku 4. y Konę 1764. pod Titłmi Bł y
Exekucye za dekretami Konę nie maiąc Domu
rzoney w Grodzie Pttu wiłkonę Sprawiedliwość
po skutek zyskania oney we wszystkim ~~[illegible]~~ prawa
przed Sąd niniejszy ~~[illegible]~~ od
ne zostało — na co w Roku

Ze Strony Defensora

za ważnością Profesyi w sprawie Xi. Jana Rutskiego

Kiedy iuż sprawa Aktora Xi. Rutskiego o nieważność Ślubów przezeń uczynionych w Zakonie zbliża się do końca, i przyszedł do tego punktu, ad którego Sąd Przes. łaskawie pisał swoy ostateczny Wyrok, moim iest obowiązkiem ia za ważnością Professyi mówiącego zebrać w ten mieysce niektore Jey sprzyiaiące okoliczności, i Sędziom Jmm. do rostrząśnienia podać—

Nie wstydzę się bynaymniey w skład Adwokacyi: bo gdy ta niekomunikuie się teraz Stronom, nie mi z mey mowie nie wolno, ani świadectwo oczywiste, iam to wszystko Sędziom Jmm. znaiomy i oczywisty, i co sprawiedliwego będzie postanowi. Ale nad tym się iedno zastanawiam, co z podaney Aktora bronby na samym wstępie sprawy, i potym z całey iey biegu wiedzieć można było—

Bojaźń, która iako Kontrakt Małżeństwa, tak i Professyą może uczynić nieważną, bowiem będąc wielka, niesprawiedliwie zadana, i iedynie tylko dla wyrwania się z Zakonu. To iest zdanie wszystkich Autorów zdanie, i ten iest język prawa pewnego „Metus gravis, injuste incussus, & ad extorquendum consensum— Nie iest taka Bojaźń Aktora, która Go, iako powiada do Zakonu wprowadziła. Mowi albowiem: iż Rodzice Jego widząc swoy szczupły maiątek, a mnią wiele dzieci, Aktora niestetnego do Zakonu Xżt. Pana oddali, gdy ze szkół Pijarskich powrócił, którego też niektórym trudom tego Zakonu poczuli. Ta iest treść skargi Aktora, ten cały sposób postępowania z Jmm Rodziców: co Aktor w swey Rubryce [illegible] wiele nabiera. Lecz patrząc akiem nie interesowanem, wszystko to naturalnie i przyzwoicie zdaie się wypadać ze względów między Rodzicami i Dziećmi za dogodzeyeś, a tem samem od gwałtu i zmuszenia daleko iest.

Rodzice odebrawszy Syna ze szkół naturalnie o iego postanowieniu myśleć powinni, i ten to zdaie się iest czas w którym ich rady przypotrzebnieysze są dla Dzieci bez których one przez błąd nieostrożny w obraniu Stanu mogą złe każdy wzięty sposób szkodliwey edukacyi zgubić się na całe życie, i naylepsze o sobie nadzieje omylić. Ten względ bez wątpienia prowadził i pobudzał Jmm. Rutskich, ażeby Synowi swemu teraźnieyszemu Aktorowi, po skończoney szkolney edukacyi, dobre iey za życie radzili i przypominali, że mu dalcy nie w próżniactwie dostawić, ale będzie czynnym i pracowitym należy. Do tey pobudki, życzliwości i troskliwości Rodzicielskiey trzeba się potrzeba— Nie mogli Jmm. Rutscy wszystkich Synów w Domu utrzymywać dla szczupłego Maiątku, i wypadało więc koniecznie mówić Jmanowi i przymuszać aby sobie losu za domem szukali, prożno w [illegible] i lat nietracili. Czy nietakie Rodzice Jmm. wszyscy dobrzy postępuią Rodzice Przymuś taki który gwałtowney niedozwala nieżyczności, i ku dobremu w powszechności nagania; ażeby do niego przydano groźb i karania, izaliż byłby niesprawiedliwym? Owszem takie postępowanie Rodziców iest dobrym rozsądzeniem Familii, wypływa z ich prawa nad Dziećmi, i iest istotna ku Dzieciom powinnością— I wzgędnie powolności w takim razie z strony Dzieci iest powinnością ich ku Rodzicom. Jeżeli więc z tamtey Rodziców Aktora niedopełniono gwałtowności niesprawiedliwey; tedy z strony Aktora równie nie było bojaźni i zmuszenia potrzeby, gdyż Przymus, który może uczynić Professyą nieważną, iest ten, który wedle wyrazu Kanonistów, zadaie się komu niesprawiedliwie— Injuste incussus—

Ale bydź to może

Ale bydź to może iż przymus na sprawiedliwych pobudkach i prawach Rodzicielskich wsparty byłby niesprawiedliwym, gdyby zdrowszey wolności obierania, do ingnego powinnego stanu nakłaniał. Jak strona Aktorska tłumaczy postępowanie z sobą Rodziców gdy mówi, iż Ci niedostatkiem przymuszeni, Syna teraźnieyszego Aktora do Zakonu dla Biarowania pójść przymusili, ten niedostatek iest u strony Aktorskiey iedyną przyczyną mniemanego gwałtu i dowodem iego naymocnieyszym. Byli szczupłego maiątku Rodzice Jl. Autorskiego, nie kazali mu zostać Biarem. Co do mnie, domiemam ten dalekim bydź Także od zaboronej rzeczy — A szczupłości maiątku niekoniecznie wypada żeby Aktor zostawał Biarem. Jeżeli Rodzice Aktora byli szczupłego maiątku i nie z onego Synowi udzielić nie mogli, interesu ich był ten tylko, aby Aktor w domu niedziedzicznym aby pomocy Rodziców niepotrzebował. Wolno tedy było Jl. Autorskiemu dla dogodzenia chęci i potrzebie Rodziców być Zakonnikiem, obowiązał się służbą pójść do Zakonu Którego zakonnik. Co ieśli Aktor uczynił, oczewista iest rzecz iż sam to drogę sobie obrał ponieważ znał iuż Zakon Biarski chodzący do ich szkół bez kłótni. Własna zatym była iego wola w obieraniu tego stanu, w którym dostatku, musu i gwałtu nie było. Gdzie iest musu, tam wolności obierania nie masz, tam trzeba się skłonić do tego iedynie do czego cudza nachyla ręka niesłusznego, albo za opor i nieposłuszeństwo wiele nacierpieć.

Jak właśnie z Aktorem postępowano (mówi nam) wolności obierania niezostawiono, Biarem być kazano i na dowód użytey nad sobą przemocy wspomina że niektórym Kapłanom swego Zakonu szczególniey od Rodziców poruczonym był. Mały to dowód Dziecinnego dopełnionego gwałtu, a wielki troskliwości i przywiązania Rodzicielskiego. Sama tu przez się rzecz wyświeca. Gdy Aktor nie widząc dla siebie losu u Rodziców udać się postanowił do Zakonu, czy nie należało do dobrych Rodziców wypuszczaiąc Dziecinnego z swey opieki w dobrey onego powierzyć i słusznym żalom Judaszom — aby mu tam dalszy się udało dobre powodzenie i szczęście na dalszy czas przygotować. Wszystko to być mogło bez przymusu, i wszystkie te od Aktora przywiedzione okoliczności mogą się dobrze tłumaczyć na naszą stronę, i wspaniałe ważności Profesyi, ieśli gwałtu nad sobą domierzonego czym lepszym Aktor niedowiedzie.

Lecz czymże się tu gwałt i przymus nałepiey dowodzi? nie czym innym, wedle powszechnego zdania, tylko użyciem gróźb, bajania, bicia, wabienia z jednej strony, oporu narzekania, płakania z drugiey strony. A tego wszystkiego same tylko pogróżki bierze Aktor za gwałt naywiększy, i na tym całą moc zniewolenia swego do Zakonu zakłada, iż mu wydziedziczeniem z maiątku i wyrzeczeniem się Rodzice pogróżili. ~~bierze Aktor za gwałt naywiększy, i na tym całą moc zniewolenia złożył~~

Ale choćby to naybacznieysi świadkowie wszystey wyjawili i zgodnie wyznali w Instrukcyi pogróżki takowe bojaźń wielką, jakiey do zniszczenia Profesyi potrzeba sprawić mogły, powinny

Wydziedziczenia obawiać się nie należało, ieśli Aktor niewiele miał do stracenia w szczupłym maiątku. Na groźbę wyrzeczenia się powinien był znać się i umieć to sobie tłumaczyć, że Rodzice a zwłaszcza Matka, za Pana Boga dzieciom swoim słów i pogróżek nieszczędzą, i umknieniem swey łatwo grożą. Groźby takie są bardzo częste: a przykłady wyrzeczenia się nayrzadsze. Widział to Aktor z doświadczenia że starszych braci swoich że lubo z nich żaden Panem nie został Rodzice jednak ich się nie wyrzekli. Bojaźń więc tylko pogróżek była próżna, mała, koniecznie się na samych słowach, do skutku tych przyjść nie maiąca czyli: iako mówią Autorowie nie była do prawdy podobna / non fuit probabilis / za tem choćby w rzeczy samey miała się do Profesyi, aktu iey bynaymniey nie pisnie wedle reguły prawa / Vani et levis timoris ista excusatio non est. Reg. 180. ff. Nikt swoję

Pewna

W dopełnieniu tego Vrazu

pewna że Rodzice do zakonu Vt. Stanow nakłaniali Aktora a nawet i to że cokolwiek
był niechętnym idzie za wolą Rodziców; jeśli do tego nie dachy się kary, jeśli niedoświad
rożą przed dobą, niedoświadczeń przykrego obeyścia się, nie będzie to przymusem ściśle
rozumianym, ale prostą radą że Strony Rodziców, za którą gdy posłał Aktor, uczynił to
przez sam wzgląd i uszanowanie ku Rodzicom, inszotad wolą swoią do tego co mu prze
kładano: mimo niebyło z iego strony wielkiey bojaźni, która iest skutkiem wielkiego
gwałtu, i znewolenia, a która sama tylko ważności ślubów zakonnych iest na przeszko
dzie. Trzeba przymusu z iedney strony, i trocha bojaźni z drugiey nie ponieważ
ślubów, które Aktor uczynił: taka bojaźń dowodzi się Metus mere reverentialis
to takie zdanie powszechne, między wszystkiem dość przyimieć co mówi Engel
w Księdze swoiego Dzieła Lter pod tytułem de Matrimonio. Sola reve
rentia pro justa seu sufficienti metu allegari nequit
A prawo powszechne ieszcze więcey wyraża jako czytać de ritu nuptiar
ex lege 22. ff. Si Patre cogente duxit uxorem, quam non duceret, si sui
arbitrii esset matrimonium contrahit. W tem mieyscu nie trzeba Czy
telnika świadomego przestrzegać że to co się tu mówi o małżeństwie stosować się
ma wedle wszystkich Autorów do Profesyi. Jest też o Profesyi wyraź
nie w Kanonie powszechnem na innym mieyscu to iest Cap. I. De his
que vi metusve causa.

Jak rozbierając rzecz naszą, żadna z trzech własności Bojaźni Profes
syą [illegible] znikczemnie mogący wyraźnie nadaie się tu postrzedz, które wszy
stkie nierozdzielnie i koniecznie razem zbiegać się powinny, tak dalece
że gdyby iedney z nich którey kolwiek niebyło Metus. niebyłby Suffi
ciens ad annullandam Professionem Bojaźń która Autor
[illegible] mała iest albo żadna, nie była z niesprawiedliwych pobudek niebyła
do prawdy podobna.

Do tych trzech własności Bojaźni należy ieszcze i to czyta zawsze trwała
też tego Aktor nieprowiada. Owszem pokazał to: Sądowi iż o mnie rodzice da
wszy do Zakonu całe zapomnieli i niewiedzieli. zatem choćby bojaźń jaka
mieszała się na początku za zaraz znikła gdy Aktor wyiechał do Zako
nu, i niewiązała tyle Aktora po odbytym dwuletnim Nowicyacie. Rodzice
do Profesyi nie przymuszali, bo ani się znaydowali. Wolnym tedy był
Aktor czynić Profesyą do której przystępuiąc dwukrotnie pytany o dobro
woli i skłonności miał w ten czas mieysce wyznać prawdę lecz ieżeli
ani w ten czas, ani po tym przez lat kilkanaście nikomu z swoich Bo
żonych na przymus nieskarżył się, dzieie teraz tak skarga wtoro
Nowym ieszcze dowodem iest przeciw wniesionemu Aktora odnawianie corocznie
Ślubów zakonnych: bo gdyby uczynił to z początku przymuszony starałby się
z nich uwolnić, gdy bojaźń Rodziców ustała w późniejszych lecich, mógł wy
nie postępowanie z soba Rodziców opowiedzieć Bożonym i zbiegać się
renowacyi Ślubów. Lecz Jl. Rutski Bożej przeciwnym że rat oddawszy się
Bogu w Zakonie, potrzeba wytrwać, ponawiać co rok pierwsze swe
śluby i chętnie pełnić obowiązki zakonne.

Na ostatek chociażby dowiedł przez Inwentarzy że Profesyą czynił z przymusu przez
to coroczne odnawianie swoiey chęci do Zakonu przyłożył. i tym samym ześ
wabił, i niedostatek pierwszego consensu zastąpił nowym zezwoleniem, czyli iako
mówią Autorowie ratificował. Sufficere, mówi wspomniony Engel

Libro 3. tit 31. Cap. 2.

nie zbawia. Ogrzta Obiecia śmierzchowey [illegible]

N 26 o ratifikacyi Professyi Si is qui nulliter professus est Suam obligationem per actum diam internum et novum consensum renovat — Cóż przez to nowe zezwolenie mozesz lepiey rozumieć, jak coroczne professyi odnawianie? Jeśli przymuszono Aktora z początku, trzeba go daley przy coroczney renowacyi Slubow trzymać zaraz Prawda że owsze reguły prawa Non firmatur tractu tempore quod ab initio vitiosum fuit invalidum — ale do tego potrzeba abyśmy, kto ponowia niewazny akt początkowy, zastawać in foro rozumieli że chociaż przymuszony uczynił, odstąpić się mu iuż nie wolno. Nie można tego powiedzieć o Ś. Antolim że był in foro względem swoiey Professyi bo ten tabo Roku lat iest w Zakonie i do tego przyszedł wiekiem i do tey Edukacyi. Wiedział tedy dobrze Aktor co czyni, i rozumiał że ma ieszcze co rok dwa razy na odpowiedzenie Slubow nie czynił tego zatem —

Niechay więc Pozwie Pan co Aktor przyrzekł Bogu i mierzy porownawszy dotrzyma, niech za waszym wyrokiem wróci się do chętnego pełnienia obowiązków swego stanu, a Zamieszawszy szukaiąc przyszłym uwalniania Siebie, powróci na drogę pokoiu, którą raz obrał i ciągnęły się przez Swiątobliwego mieszkał nazad nie ogląda —

Mamy to do Sprawiedliwego Pana z tą ufnością, że na tak słabe przyczyny, któremi Aktor przymusu chce probować, Tak Dalsi Aktorowi nie zrobi in Praejudicium Zakonu wolnymi ogłaszaiąc tego od Slubow Boga uczynionych, który, iak mowi Bulla Benedi: XIV. S. Pue. omnia [illegible]

Nie może polegać Aktor na jakimkolwiek wyznaniu Matki i Ojca swoich — bo to za Swiadectwo Sądzić nie może, wiedz wszelkiego prawa Ale tylko iest potrzebne dla informacyi Sądu i skombinowania okoliczności z tym co Swiadkowie ustronni na Inkwizycyi powiedzieli — Dla tych więc przyczyn konieczne rzecz moią i polegaiąc na Inkwizycyi Swiadków ustronnych, dopraszam się aby ważność Professyi przez Aktora uczynioney była uznana — Wreszcie do Bulli Benedyk. XIV. w innych wszystkich szczegułach do tey Sprawy należących stosuię się i rzecz do Ostatecznego rozsądzenia oddaię —

B. z Inkwizycyi — 1mo Obligu na 2,000 złp. od Antoniego Pawłowskiego wydany — 2do Wyznanie Swiadka — o małżeństwie Matki Aktora — 3tio Akt Jego Imperi: Nieb: o przysiędze —

Jł. Wyszowski —

Tego Imperatorskiego Maiestatu Urzędu od Mianowanego Rzymsko-Katolickiego Duchownego Konsystorza za 77 1243 roku bieżącego nadanie 17 Febr. do WJcX. Jerzego Rembelta Dziekana Pińskiego datowany, a do tego mnie w kopii nadesłany otrzymałem tegoż M. Lubieszanie we- spod 2 próśby Kleryka Scholar Pianum. profesja Hieronymia- nskiego maiącego zamiar annihilandi solemnia vota. –

W dopełnieniu tego Urzędu nakazuie obwieszczenie na punkta po- mienionej prozby: – Wiremty w stanie Cywilnym – w Zakonie Hieronym Zanzani wstąpił do Zakonu Roku 1805. dnia 3. Febr., pro- fesyą uczynił 1807. Junij 29. dnia za otrzymaną od prowincyała dyspensą od 2ch miesięcy i dni trzech brakuiących do completum biennium. uzie- lono mu tey łaski ze względu nalata – uważył się Bonum Roku 1789. Aprila 25. dnia. Wiek mieć Lata prawem przepisane do czynienia profesyi. – Metryka wprawdzie niezgadzaie się przy Nowicyacie – lecz tey nie- uważa. Rok, i dzień urodzenia ani naparnięć ani naprowadzić nigdzie niezapisanie. – Życie ten Magister Nowicyatu, który zapisał ale niemyśla w Lubieszanie – mnie iednak na rekwizycyą pozwiadcza. – Wigiie za mogła rzeczona Metryka z Nowicyatu, jak inne dobra nieod- wychodzą – to iest wyiezdzaiącey z Lubieszowa czyto prozba Klerycy o wydanie metryki, aby oddaliwszy się do innych Klasztorow nie miała mitrygi in promotione ad ordines Sacros. – Wzaraz ią okazał mnie xdy Klerya wydanie wyżey – i zdy się pewnie onaze, że wiek lata prawem prze- pisane. – Ale on i sam tego niedanie tego za dowód że lat nie ma- bez chce dowodzić przymusu. Może inny to się zda – może wyzro- Siostry i brata zaszły za nim. Lecz tego samego przymuszenia i mamy ze strony Zgromadzenia Bialskiego bez nadmierzenia wiadomego wie- nia zaszłego niemoże – zdaniem wigdy niepotrafi. – Życie te osoby o naszemu obwieszcza – pozwalane do prawey wydatey świadectwa Charakter ich – pięknie i niepostrzeżona zwrotnika, długoletnie i o- bebne wydawanie w Zgromadzeniu, niemą im zgodna – a zaś o naszemu upaść mnie. – Świadectwo to twierdzę – bo świadkiem bydź po- fesyi Zakon Klerycy – a co uważniejsza należałem qua Secretar- czemu prowincyalski i do wizyty Nowicyatu, i do Sesyi, uważać z- prawa prawa osobę Jus ferendi Suffragii maiące – poinformowani Magistra, i wizytatora daią votum, albo za przeciwnie, lub za-

Aspirantu do professyi. Nie tyszałem natenczas nic pożytecznego o nauce, ani o zakonnie teraz wprowadzanym. Nie tyszałem poźniey mieszkaiąc dwa lata razem z tymże Zakonnym Klerykiem w Lubieszowie, że był kazaną nałożoną ręką. - Nie tyszałem naxonicie od czasu tejże professyi w Roku 1807. m. Junij 29. dnia uczynioney - aż do Roku 1811. m. Augusta miesiąca / : natenczas ta latach byłem i Secretarzem i Konsultorem prowincyi :/ i nieustępnym towarzyszem podrozy i wszystkich czynności prowincyała: / aby xiędza pomienionego Klerya o uwiadczyć że na zawiar czynie drogą prawa o annihilacyą ślubow Zakonnych. Fakt czynie nie uważa - że zawiar pobrzech latach wyżey mianych xrok 2 prawny 3 nastąpił. - Rozpoczął wprawdzie, ale nie podług prawa jak w Roku piątym od professyi tj. w 1812. m. Remobilizowym dobrowolney wspólnika uciekł zamyślał; lecz Rządca niżey cesarey poinformowany o przygotowaniu uczynionym przez xiędza - i rzuconey wspólnika taxy Klerya professa do drugiego Klasztoru natychmiast wysłał. Xiądz ieden zaś upominaiący Xiędza na miejscu zostawił. Ale naprożno. Trzeba było upominać ustawicznie, napędzać do zachowania reguł Zakonnych - i nawzaiem cierpieć wszystkie wyrządzone przykrości i postępy. - Za przybyciem moim prowincyała złożona była Sessya do ktorey ja mianowany byłem. Wtym miał stanąć Decret podług Bulli Urbana VIII ad ejectionem. Ale zastanawiaiąc się wszyscy nad ślepym zapędem - i nadmierną chciwością - zgodzili się, aby mu tylko wszystkie na piśmie dać monitorium - i do drugiego wysłać Klasztoru - co też natychmiast nastąpiło. - Oto to jest co złączy się Klerya mieni będą nie chcą i nienawiścią na siebie Braciszkowych, którzy z obowiązku i podług sumienia czynić nad postępkami mich powinni. - W rzeczy zaś samey była to gorliwość zaprzestana winowaceniem, i zagadnieniem ducha Ewangelicznego, który zaleca napomnienie oczekiwać ewentualnie poprawy. - Jeszcze zdawało się, że od owey daty mieli się wszyscy od xiędza - przynaymniey tak mówili ci, którzy z nim mieszkali wyrządzenia. - Lecz oto w przeciągu dwuletnim nowa urosła pretensya nayprzod rekomendacye wszystkich Szkolnych za nim czynione żadney uwagi wprzód ich Zgromadzenia mieniały - i bezskutecznemi zostały. - Szkoda, że niemogł Xiądz się - czego pragnął przez te rekomendacye, i jaki z nich chciał obrzymać skutek? Latwiey byłoby

odpowiedzi na otwarte zapytanie - nie formował domysłu. Jeżeli go nieformuję w całey obszerności, ale jedynie tylko przytaczam okoliczności, które na ogół zamiarom rekommendanyinych zastósować się pewnie znayduiące się będzie - to iest: że miemiał czasu pozwolonego uczęszczania nauk Matematycznych w Uniwersytecie, Imperatorskim wileńskim. - Lecz otrzymawszy to pewnie, gdyby expedyt zalecony. Sobie mianował od prawienyada - aby się wyświęcił na Kapłana, i tym samym zjednał sobie upodobanie Zgromadzenia - i pieczował się koszt na niego potrzebny się miejący - darowanym niebędzie. - Poczyta sprawiedliwie prowincyał Klerykom do Uniwersytetu, ale takich, którzy przywiązaniem do Zakonu, pięknym nadziei zaleceni, czynią nadzieię Zgromadzenia. A jeżeli i wtym wieku napotkał zawód - przynaymniey to mayętności, że się nabyło zpewności - albo zpodobieństwem dopewności. - Lecz gdzie iey zupełnie nie było - i zaraz pierwsze kroki do Professyi nie nie obiecywały - jakie prowincyał troskliwy o dobro swoiego Zgromadzenia - dostateczeniem rozsądnym i poyrzeniem swoim na uczony mógł przeznaczać na wyższe studia, kiedy był pewnym że Zakon korzyści mieć niebędzie - jak się teraz sprawuie. Zdarzaią to pomimo przezorne - przykłady do wielu Zakonnych Kl. Zakonu tenże Prowincyał przez Lenoia wzięcie i postawić wstęp do zdania prywatnego examinu - po odbyciu którego otrzymał Kapłaństwo i święcenie, iż może nauki Jeometryi. - ~~Tu trzeba oddać sprawiedliwość Lub nauki iż sam wszystkie dla swoich uczniów i dostateczeniem, iż~~ Jakoż prawdziwie, i zpożytecznie między dawał w Szkole tey Lekcyą; względu na dobre świadectwo zasłużył uczestników. - Alem ieden odbierał podobną pochwały; a przeciw wszystkey zaletą zasług nieformowania pretensyi do Zgromadzenia. Kontenci, że na nią ma pracą obok przystoynego postępowania zasłużyli - zrządzenia cudowne w Sercu Lenoia, iż dopełnili powinności, na zaszczytne zaprzysiągli - i która im nabyć jeszcze zapewnia za wszystkie wspomożenia niezniszczoną nagrodę. - Jam nie będąc sam świadkiem prawdziwym - pewnie niezatrudnia się świadectwo Kom. podobnym rozsądkiem - a Zgromadzenia przyzwa explikuiący niezawodne uczynienie zamiarowanie radzi wypisać, aby dać pewność egzaltacyi dopełnienia - się zemsta, lub niechęci, niezamiłowa-

Niemam nic osobistego do załuiącego się — lecz honoru Zgromadzenia
bronić obowiązany iestem — i z tey to jedynie pobudki rozszerzyłem się
z objaśnieniem — abym wezwany do explikacyi niezdawał się milczeniem zgadzać na fał-
szywe zarzuty. — oto iest prawdziwy dla mnie przymus — któremu z nakazu
Zwierzchności należy ulegać. — Z uległością więc naypowinnieyszą
składaiąc ninieyszą explikacyą — upraszam naypokorniey Prześwie-
tnego Konsystorza, aby w sprawie teraźnieyszey ~~pro~~ Conjudicem
raczył zastąpić W.y JX. Jan Charewicz Kanonik Miński — i razem
Assessor tegoż Konsystorza — Piszę list udzielny do tego Pra-
łata. — Samą zaś Sprawę polecaiąc światłemu Sądowi Prze-
świetnego Konsystorza chciałbym w konkluzyi i to dodać, iż je-
żeli prawo Załączenia się cokolwiek sprzyiać może — i dowody
nie niestanowiące umocnić — niechby raczey wychodził absolu-
tus, niż zostawiony miałby kłócić spokoyność — i bydź ciężarem
dla Zgromadzenia. —

Moc memoryja

Pd Reverendissimus Ex-Provincialis, odczytawszy Wielmy Mości
go rolm, przypomi[na] Wacz zatrzymania, jakie wgarze Wielmy Mo-
ści bedzie, ich one wyswiadczyły? Rachunki przerzuzgnione
z wielkiem tam kosztem, iako i Dwukadni - ich wdanie na rezno-
ści P. Zawadzkiemu - te wszystko Wacz za zadanie ja[ko]
na bun widzi odkd.

Magazyn wkrótce pojawi oddany, Wacz[ne] bedzie rzecz,
złożenie do wiadomości - gdzie się ono znajduje? przemiędzy zmie-
nione wszystkie przedmioty rzeczy - jak te wiadomości?
Reverendissimus Wacz[ne] rzeczy -

Pd Wie P. Kozyrewski dokładny swój przemiędzy i wszelki - Reiestr po
dmiotów wykazu swoich przedstawiony - Spisanie Re-
verendissimus Wacz[ne] ettw ieśli nowego jest wydanie.

Pd Wie P. Kozyrewski swoiemu zabiegowe będą we wszystkim wiadomi
ści, ludności ich mieszkańcy ettw miejsc dlugo
wszystkie, i do przyszłych rozporządzeń a[ż]

Pd Dwukadni, ich Pan wiadomo, może przyniesie mieszan[ie] [po]
modlitwa Pana Ezdera że było jak dzieckiem przyniesie" że może
Dzieło dokończone za kosztem Wacz[nym] ich i innych. dla żeby
by ich wszystkich, chociaż żeby i [po]dach co przy[ro]zy, ażeby
ich wszystkich wszystkich.

Pd Wie P. Kozyrewski Wacz[ne] nowy. Wielebnych mieszkańców
to zakończyć może. na odmiankowy bardzo wszystkich wiado-
mości ma [po]zdrowie Wacz[ne] ich [po]dach Wacz[nym] i [po]dach
by ich by wszystkich. dzieci, aby Wacz[ne] bardzo [po]dach
[po]dmiotów [po]wiat o [po]dach Wacz[ne] z Wielebnych, na-
chim Wielmożnych, rejestrów, ettw mogą dzieci Wacz[ne] dodat-
ków ettw ettw

Pd Kozyrewski [po]dach wielkich i [po]dach [po]dach -
[po]dach dzień miesiąca [po]dach
[po]dach [po]dach

173 ad Dm ile się mi[ę]kam że spisu [po]dach Wielmy - jak Kozyr-
ski [po]dach, że na mocy Wielmy [po]dach i do [po]dach [po]do-
bne na odbiór - jeśli [po]dach dzieci do wynalezienia [po]dach
wiadomości

P. Kozyrewski

Г. Вильно.

130

М. В. Д.

Виленской Городской Полицій I. Остробрамской Части 1го Квартала Надзирателя Порутчика Мисюревича.

N. 1368.

Генваря 2. Днія 1831. года.

Г. Вильно.

Настоятелю Монастыря Кляндзовъ Пияровъ

Въ Слѣдствіе предписанія Виленской Городской Полиціи 1го Части циркулярно пущеннаго — Обязываю васъ Согласно даннаго вами обещанія непрешенно сего числа изготовить въ Монастырѣ Свегодное тѣсто или потѣщеніе на 100 человѣкъ военно служащихъ. —

Надзиратель Порутчикъ — Мисюревичъ

одрожіонъ за N 3. дня 3. Февраля 1831. въ С. Міхіановичъ

-260-

М. В. Д.

Виленской Городской Полиціи I. Остробрамской Части 1го Квартала Надзирателя Поручика Мисюревича.

№ 1368.

Декабря 7. Дня 1824. года.

Г. Вильно.

Настоятелю Монастир
Кандзовъ Піяровъ —

№ 1368. —

431

131

Рекр

ЦѢНА ОДИНЪ РУБЛЬ

КВИТАНЦІЯ

1831 года Ноября 19го дня По Указу ЕГО ИМПЕРАТОРСКАГО ВЕЛИЧЕСТВА Дана сія изъ Витебскаго Рекрутскаго Присутствія Витебской губерніи Городецкаго уѣзда Владенія Кесньовъ пяровъ отдатчику Терену Петрову

въ томъ, что представилъ онъ сего числа

при доношеніи къ рекрутскому пріему по настоящему 97му набору что съ 500 душъ 4хъ человѣкъ въ рекруты 2а Крестьянъ которыя по осмотру явились въ указныя лѣта и мѣру въ службу годными почему оныя рекруты да и на содержаніе положенные по Учрежденію за одежду, провіантъ и аммуницію деньги приняты и отосланы онѣ для опредѣленія въ команду, а имянно: Городецкаго уѣзда имѣнія Азарнова Крестьянъ: Деревни Горбачи Марка Купреевъ 23 лѣтъ и Деревни Лисичина Константинъ Егоровъ Засостоящія въ имѣніи Азарновѣ 250 душъ.

№ 90

Совѣтникъ Чеславскій

Письмоводитель Снатке

Канцеляристъ Довгялло

Издѣрожки

понесенные при выдачѣ 2хъ рекрутъ

въ Казну — 95 рублей 50 к.

На сумагу — 2

Награжденія — 7 — 50 к.

итого 105

Совѣтникъ Чеславскій

Письмоводитель Сватко

Канцеляристъ Довгялло

132

КВИТАНЦІЯ

19го Генваря

Городецкое
КАЗНАЧЕЙСТВО

1833 года

безъ платежа за бумагу.

№ Кв. 26,

№ Ст. 44,

По Указу ЕГО ИМПЕРАТОРСКАГО ВЕЛИЧЕСТВА дана сія квитанція, въ томъ, что сего числа принято въ означенное Казначейство Внесенныхъ Управителемъ Данилою Борнацкимъ за 293 душъ Крестьянъ Кзендзовъ Піаровъ Податей за 2ю половину прошлаго 1832го года Сполна 776 р 45 к отъ нихъ пени за 1 Мцъ 7 р 76½ к Земскихъ повинностей за 1ю половину прошлаго же 1832го года достальныхъ 7 р 32½ к отъ нихъ пени за 1 Мцъ 7½ к да за 2ю Половину Земскихъ повинностей того же года Сполна 152 р. 36 к отъ нихъ пени за 1 Мцъ 1 р 52½ к Итого ассигнаціями до всякого сорокъ пять рублей рублей и Медью пятдесятъ копѣекъ

Казначей Семеновичъ

Журналистъ Сопкинъ

-264-

Сія Квитанція въ Городецкомъ
Земскомъ судѣ явлена и въ книгу за-
писана Генваря 19го дня 1833 года

Канцеляристъ Чертковъ

Получено 9го Апреля 1834 г.

133

Городецкаго Земскаго Исправника

Прокуратору Имѣнія Маркова

Ксендзу Г-ну Пашкѣвичу

Повѣстка

Въ Слѣдствіе предписанія Правящаго должность Витебскаго Гражданскаго Губернатора отъ 31го Марта сего года за № 3234 прошу Вашего Преподобія самоскорѣйше черезъ сего нарочнаго прислать нижеслѣдующія свѣдѣнія въ 1мъ по какому

265

документу, для какой именно надо-
бности, и отъ кого досталось имѣніе
Азарково Кендзамъ Пѣтрамъ. —

2ᵒ) Въ которое времени поступило она
въ распоряженіе Пѣтровъ —

3ᵒ. Кто именно управляетъ теперь
имѣніемъ Азаркова, и кто пользу-
ется доходами съ онаго. —

4ᵒ. Сколько налицо состоитъ нве-
нѣ въ Азарковѣ мужеска пола
душъ; особо ревизскихъ, особо

малолѣтнихъ. — 1834го года Апрѣля
9го дня — Земскій Исправникъ Яковлевичъ

134

Изъ Городецкаго Земскаго Суда

Прокуратору Имѣнія
Азарноса Кондзу Клемен-
тію Пашкевичу

Повѣстка

№ 2325

Вслѣдствіе Указовъ Вышняго
Начальства сей Судъ проситъ
Вашего преподобія неожидая
дальнѣйшихъ распоряженій
уплатить Числящееся

На имѣніи Аграфовой недостатку
слѣдующихъ неотложному
взысканію двѣ рубли въ теченіи 2х
дней имѣя въ виду что если
въ назначенное время неуплатите
то судъ вынужденнымъ
будетъ (хотя для васъ не
пріятно) послать военную экзе-
куцію 6го числа Сего Іюля мѣсяца
Іюля 5 дня 1835 года

Отъ Судебнаго Пристава Секретарь [illegible]

Канцеляристъ Добровольскій

Изъ Городецкаго Земскаго
Суда Г-ну прокуратору Имени
Азаркова Кандру Палухтовичу

№ 2321. Повѣстка

Съ Азарковъ

135

Изъ Городескаго Земскаго Суда

Г-ну Ксендзу прокуратору

Пашковичу

Повѣстка

№113

Изъ бранныя Вами на 1836-й Годъ Полицей-
скіе Служитѣли Василій Ивановъ и Сидоръ
Борисовъ въ Семъ Судѣ усмотрены неблагонадеж-
ными и неспособными вовсе къ выше помяну-
той Службѣ, а потому благоволитѣ
Ваше преподобіе въ мѣсто оныхъ
назначить Способныхъ, усматривая дабы
были расторопны и здоровы по полученіи ихъ
Сей повѣстки какъ можно поспѣшнѣе

прислать настойку въ Судъ, имѣя въ Виду
что Еще на будущую Недѣлю слѣдовали
прислать но между тѣмъ невысылали и
въ Судѣ въ отправленіи бумагъ были боль-
шіе остановки присемъ просить Ваше
преподобіе чтобы неприсылали ма-
лыхъ и безумныхъ дѣсяцкихъ Января 20
Дня 1836го года

Земскій Исправникъ [illegible]

Прокуратору [illegible]

А Пашковскому —

Отъ Аварковъ

Весьма нужное

136

Городецкаго Земскаго Исправника

Фольварка Азарнова

Г.Г. Ксендзамъ Піаромъ

Повѣстка.

№ 234 м

Во исполненіе предписанія Его Превосходительства Господина Витебскаго Гражданскаго Губернатора и кавалера отъ 6го числа сего Іюня № 6,163м, симъ я оповѣщаю Г.Г. Ксендзовъ Піаровъ Всепокорнѣйше прошу слѣдующія съ имѣнія Азарнова Государственныя подати и земскія повинности всего 3,033й руб. 40¾ коп. взнести въ Городецкое Уѣздное казначейство и тѣмъ отвратить всю отвѣтственность

могущую пасть на меня и моихъ
Сотоварищей Г.Г. Засѣдателей. въ про-
тивномъ же случае буде и въ скоромъ
времени неувижу успеха вовсякой
въ уѣздное казначейство податей, обы-
заннымъ буду приступить къ ре-
шительнымъ законнымъ мѣрамъ.
Іюня 12 дня 1836 года

Земскій Исправникъ [illegible]

в Сѣмя нужное

Городецкаго Земскаго Исправника

Фольварка Азаркова

Ксендзамъ Пѣрамъ

Повѣстка

№ 234

въ Азарковъ

Получено 13го Іюня 1836го года.

a naywięcey do Astronomii czyli Nauki Gwiazdziarskiey a przeto ta

Sexterna
wykładów szkolnych
u XX. Piarów.

w witebsku 26 Xbr. 1804

137

TRYGONOMETRYA

I. Część Ziemiomierstwa, daiąca przepisy, aby wszystkie działania na gruncie tak można było przenieść na papier, żeby te wyrażały się w takich Troykątach których boki byłyby nam wiadome; to iest żeby można odrysować, na papierze z pomocą samey podziałki, figury podobne tym, któreśmy na gruncie uważali nazywa się Trygonometryą czyli Troykątomierstwem; a to dla tego że szczególniey rzecz tam idzie o Troykątach, iako tych, od których wyrachowania, wszystkich innych wyrachowanie Wielokątow zawisło. — Jest to część nayznakomitsza Matematyki, nazwaney (: Matematyka czysta Mathesis pura :) przystosować ią bardzo można do Matematyki, którą nazwać można Mieszaną idąc załacińskim nazwiskiem (: Mathesis mixta :) iako to do Mechaniki albo nauki o Machinach czyli silniach; do Optyki albo nauki o widzeniu a naywięcey do Astronomii, czyli Nauki Gwiazdziarskiey, a przeto ta część szczególnieyszey uwagi i zastanowienia się naszego wyciąga. —

W każdym Troykącie są trzy boki, i trzy kąty, a zatém sześć części Troykąta podaią się do uwagi, z których to 6ciu maiąc 3 wiadome można zawsze 3 inne wynaleźć niewiadome przez Reguły Trygonometryczne. — Z tych 3ch części wiadomych, iedną powinien być bok który Troykąta; bo gdyby się trafiło w iakim Troykącie same tylko 3 kąty mieć wiadome nie możnaby było dowiedzieć się od długości bokow takiego Troykąta. — Lecz tylko możnaby doświadczyć iaka między niemi zachodzi proporcya, a to z tey przyczyny że i mały Troykąt, może bydź wielkiemu Troykątowi równokątny. —

Reguły Trygonometryi na tem zależą, aby 3 części wiadome Troykąta rozłożyć na trzy pierwsze wyrazy proporcyi, któreyby czwartym wyrazem, była część wynaleźć się maiąca; a że boki Troykąta nie są proporcyonalne z kątami, których miarą są łuki koła, potrzeba zatym było wynaleźć na mieyscu kątow, lub łukow kąty mierzących takie linie któreby te łuki wyrażały, i razem były kątow Troykąta proporcyonalne. — Wystawmy sobie na ten koniec Troykąt w koło wpisany. — BAC, boki tego Troykąta AB, AC, CB są cięciwami łukow przeciwnych iego kątom, to iest bok AB iest cięciwą łuku ADB przeciwnego kątowi C, także bok AC iest cięciwą łuku AEC

łuku AEC przeciwnego kątowi ABC, a bok CB również iest cięciwą łuku CFB przeciwnego kątowi B. — Aże miarą kątow, ACB, ABC BAC, są połowy tychże łuków, to iest DB, AE, CF więc boki Troykąta ACB będą cięciwami łuków dwa razy większych, niżeli są te, których ważność w stopniach ta sama iest, co i kątow im przeciwnych. Ponieważ kąt ASB 2 razy większy od kąta ACB (według §187.) a miarą iego iest łuk ADB. więc bok AB Troykąta ACB iest cięciwą łuku tegoż. — Idzie zatym że gdybyśmy mieli ułożoną z figury dokładney, lub z rachunku Tablicę cięciw do łuków wszystkich koła, zaczowszy np. od łuku iedney minuty aż do 180 stopniow, iuż tym samym i stosunek bokow Troykąta znaleźlibyśmy z danych kątow iego, i wzaiemnie. —

§4. Aby uniknąć brania połowy, lub wedwóynasob kątow Troyka, szukamy zamiast cięciw innych linii, któreby się właściwie ściągały do kątow tegoż Troykąta. — Powiedzieliśmy wyżey że kąt ASB wsrzodku koła

Fig. 1. opisanego na Troykącie zamykaiący ramionami swemi SA, i SB łuk ADB, którego cięciwą iest bok AB Troykąta ACB dwa razy większy od kąta przy okręgu ACB leżącego naprzeciw tegoż boku AB. gdy tedy linia CD dzieli kąt ASB na połowę, iednaż iego połów np. DSB równa się kątowi ACB; Bok tenże AB Troy: ACB iest prostopadły do linii CD dzielący kąt na połowę, ~~równie~~ a też linia CD, bok AB dzieli na połowę. Toż samo przystosować można i do innych dwóch bokow AC i CB. — W ten sposob wystawiono sobie boki Troykąta względem kątow im przeciwnych. — i wynaleziono linie proporcyonalne kątom Troykąta. —

§5. Te linie proste nazywaią się Wstawami, Stycznemi, Siecznemi, Dostawami, dostycznemi, dosiecznemi, Wstawami odwrótnemi, Wstawami odwrotnemi. —

§6. Niech będzie AB łuk koła; prostopadłą BD spuszczoną od końca B tego łuku na promień CA przechodzący przez drugi iego koniec A

Fig. 2. nazywać będziemy wstawą tego łuku. — Część Styczney AT zawarta między punktem dotknięcia koła, promieniem przedłużonym nazwiemy Styczną tego łuku. — Linia zaś CT zawarta między kiem koła i między punktem gdzie promień przecina styczną Sieczną Troykątomierską — czyli sieczną łuku AB —

Linia naprzeciw DA zawarta między wstawą i kątem nazwiemy wstawą odwrotną.—
Podobnież kątu BE iest wstawą BG, styczną FE siecznąCE.—
Wstawą odwrotną GF.— Acz kąt BF iest dopełnieniem kątu ABD do 90° więc iego linie, to iest: wstawa, styczna, sieczna, i wstawa odwrotna, są liniami dopełnienia kątu ABD.— Czyli kątu BF dostawą BG =CD iest dostawą kątu ABD; zatem FE dostyczną, CE dosieczną, GF dowstawą odwrotną, kątu ABD.—

§7 Zasada na której wynalezienie tych linii wyszukiwaniu iest ta: że miarą kątow są łuki, łukow zaś miarą cięciwy.— W kole bowiem danym, cięciwa większa, większy, mniejsza mniejszy łuk wiezie; Cięciwa nakoniec miarą są kąty, w każdym bowiem trzykącie przeciwko kątowi większemu większemu, zwiększy, przeciwko mniejszemu mniejszy bokleży.—

§8 W mioseł 1mo: Ten już uważać należy 1o że dostawa BG kątu ABD iest równą części CD, promienia, zawartey między środkiem i wstawą gdyż są bokami przeciwnemi równoległoboku prostokątnego BDCG.—
2o Że wstawa odwrotna AD iest równa różnicy między promieniem AC i dostawą CD kątu ABD.— 3o Wstawa BD kątu BA iest połową cięciwy BE kątu podwoionego BA.— Promień albowiem CA będzie prostopadłym do cięciwy BE, dzieli ię ia koło i kąty BAE nadwoie równe.—

§9. Wmioś należy z tey ostatniey prawdy iż wstawa kątu 30o iest połową promienia, musi być albowiem połową cięciwy kąta od 60o albo boku sześciokąta foremnego, który iest równy promieniowi.—

§10. Im bardziey kąt AB powiększasię, tym też bardziey powiększasię Wstawa BD, dostawa zaś BG albo CD zmniejszasię, póki aż kąt ABD do 90° nie dojdzie; natenczas wstawa BD odmieniasię CF to iest staniesię równa promieniowi, a dostawa równa zerowi, ponieważ punkt B przypadaiąc na F prostopadłą BG zniszcza a ta staniesię zerem.—

§11. W mioseł 2gi: Wstawy zatym kątow rosną od 0, aż do 90° a promieniowa wstawa kątu 90o iest naywiększa z pomiędzy wszystkich wstaw, więc dla różnicy od innych nazywać ią zwykła. Wstawą całą, linię tobie: i tey naszym pismie wyrażenia, toiest: Dostawa cała, Promień, Wstawa kątu 90° ktą samą rzecz oznaczamy.—

§12. Wzniosek Gdy łuk AB przechodzi 90° Wstawa iego bd zmniey-
szaiąc, a dostawa bG albo dC: która w takowym razie przypada
z drugiey strony środka względem punktu A: grommadzaiąc się aż
poki łuk AB nie przyidzie do 180° natenczas wstawa będzie 0 a
dostawa stanowiąc równa promieniowi. Widzieć nie mniey daiący
§13 iż wstawa bd i dostawa bG albo dC łuku AB większego od cwartey
Wzniosek 4te części koła tego, iest taż sama co i łuku ab mniey szego
od cwartey części koła: który iest spełnieniem pierwszego do 180°
Tak dalej iż chcąc mieć wstawę i dostawę łuku większego od 90°
trzeba wziąć wstawę i dostatek iego spełnienia; Lecz oto nam stawić
należy że dostawa pada z przeciwney strony, iakby prostopadła gdyby
łuk Ab był mniejszy od 90°. Idzie zatym, że do ułożenia tablicy na
§14. Wstawy tych łuków dosyć wyznaczyć wstawy tych łuków, które są mniejsze od 90°
Co się tycza dostatecznych do wieczności tych wiadomości sądzi się
Styczna łuku 45° bycznie wzięte równe są od A za zachodzący ab do Styczney
zawiera 45° kąt też ACB także 45° mieć będzie; ponieważ zaś ka
CAT iest prosty, kąt CTA będzie 45° przeto Troykąt CAT
iest równo ramienny. Azatym AT = AC. — —
§15 Co się zaś należy do Styczney AT i do dostyczney FE rzecz ie
iasna, że styczna AT co raz bardziey powiększaiąc się, a dostyczna
co raz bardziey zmniejszaiąc się. Lecz iedna i druga w tym sy
sobie: Iż gdy łuk AB do 90° dojdzie styczna stanie się nieskoń
czoną, a dostyczna 0. — Iakoż gdy łuk AB stanie się większym
tym razem punkt T nad CA podniesie się, a gdy punkt ten przyi
do F; dwie linie CF i AT stanowią równoległemi, a tym samym
nie będą mogły zeyść się ze sobą, zatym AT nieskończona, a FE = 0
Zaszym łuku od 90° wstawa iest równa promieniowi; dostawa
iest 0, styczna iest nieskończona a dostyczna = 0. —
§16. Względem styczney, łuku większego od 90°
dwie AK z promieniem bC przedłużonym, rzecz oczywista że
gdy łuk Ab iest większy od 90° natenczas styczna iest a x =
co wynika z dowodu równości dwóch kątów ACT = a Cx. — Styczna
Styczna łuku Ab większego od 90° iest taż sama co styczna
ab spełnienia. — Dostyczna FE iest także taż sama, co dostyczna

promienia ab, i spada z przeciwney strony równie iak by powstała gdyby Łuk ASb był mniejszy od 90°. Z tego prostego rozumienia zdaty że iakiey przyczyny co wyżey że Styczna Łuku od 180° iest zero, a dostyczna nieskończona.—

917 Twierdzenie 2ge Wstawy, Styczne, Sieczne, itd. Łuków podobnych w Kołach odmiennych takiey maią do siebie, iak tychże Kół promienie.—

Niech promienie Ca Cb, i Cd, CB w obydwóch Kołach podobne Łuki obeymuią ab, AB, czyli Kąty aCb, i ACB. zawieraiąc; z punktów b, B, poprowadzonemi prostopadłe bd, Bd, te będą rostawami Łuków ab, AB. i te wstawy takiey będą miały do siebie iak tychże Kół promienie toiest ÷ bC: BC.—

Fig. 3. Z punktów A, a, poprowadzonemi prostopadłe AE, ae aż do przeciecia z promieniem CB przedłużonym; te prostopadłe będą stycznemi Łuków AB, ab, a Ce, i CE sięcznemi.— Uważmy trzy Kąty Cbd, CBd, Cea i CEA te będą podobne bo maią prost w trzy: Cbd, CBd Kąt C spolny, Kąt D=d bo obydwa prost, więc i trzeci Kąt B=b także. Ażaby te były podobne, więc boki ich są proporcyonalne, toiest: bd: bC = Bd: BC. a przemieniwszy stosunek będzie ÷ bd: Bd = bC: BC, a iż bd, Bd są wstawami, a bC, BC promieniami. Więc oczewista że wstawy Łuków podobnych w Kołach odmiennych są w stosunku promieni tychże Kół.— Tymże sposobem dowodzi należycie styczne, sieczne Łuków podobnych w Kołach odmiennych są iak promienie tychże.— Nawstawy odwrotne dowod nastręczy. — Ponieważ trzy: bcd = BCd toiest ÷ bd: Bd = aC: AC

÷ bd: Bd = Cd: Cd

więc ÷ aC: AC = Cd: Cd

y ÷ aC: Cd = AC: Cd

czyli aC - Cd: aC = AC - Cd: AC

aC - Cd = ad

AC - Cd = AD zatym

ad: aC = AD: AC

czyli ad: AD = aC: AC.

Więc odwrotne Wstawy Łuków podobnych są iak promienie.—

8. Jeżeli tedy mamy Tablicę Wstaw podług promienia podzielonego nastręczoną liczby części równych, wynaydziemy przez regułę 3ch, i wstawy podobnych Łuków podług innego promienia.—

Sig. Wnioski 5 z

§19. Ponieważ kąt wesrzodku np. ACB tyle stopni w sobie zamyka co i łuk AB który go mierzy, i iest mu proporcyonalny, będzie więc wstawa łuku AB, wstawą także i kąta ACB.—

§20 Wstawa tedy kąta iest prostopadła spuszczona od punktu iakiego w iednym z ramion iego do drugiego ramienia, biorąc zapromień odległość tego punktu od wierzchołka kąta.— Cokolwiek zatym powiedziało się o wstawach ~~łuków~~ stycznych, siecznych, dostycznych do siecznych; wstawawach odwrotnych, łuków, wszystko to przystosować można i do wstaw kątow.— I tak wstawy kątow rosną od 0 aż do wstawy 90° która się równa promieniowi, zmnieyszaią się znowu zaczowszy od wstawy 90° aż do wstawy 180° która iest = 0 i wstawa kąta roztwartego taż sama iest co i kąta ostrego, który tamtego spełnia do 180°.—

Wstawy równych kątow są do siebie iak linie wzięte zapromień A ieżeli dwie linie są wstawami dwóch kątow, względem tegoż samego promienia czyli wstawy całey, te linie tak się do siebie mieć będą iak wstawy tychże dwoch kątow.—

Ole.

§21. Twierdzenie 2e. W każdym troykącie boki tego troykąta tak się maią do siebie iak wstawy kątow przeciwnych tymże bokom.

Fig 4. Niech będzie troykąt ACB, w którym tak się będzie miał bok AC do CB iak wstawa kąta B do wstawy kąta A.— Opiszmy ten troykąt kołem w tym poprowadzmy srzednicę CD i poprowadzmy dwie cięciwy AD i DB kąty CAB i CDB są równe bo ramionami swemi obejmuią łuk CB a wierzchołki A i D maią przy okręgu.— Podobnież kąty CBA i CDA są równe dla teyże samey przyczyny; prócz tego kąt CAD iako w półkolu więc iest prosty, a zatym linia AC iest prostopadłą do AD. Wziąwszy tedy zapromień linią CD Linia AC będzie wstawą kąta CDA Aże kąt CDA = kątowi CBA więc linia CA będzie wstawą kąta CBA. Podobnież kąt DBC iako w półkolu iest prosty, a zatym linia CB iest prostopadłą do BD, wziąwszy tedy linią CD zapromień linia CB będzie wstawą kąta CDB, aże kąt CDB = kątowi CAB więc linia CB iest wstawą kąta CAB; Te linie AC i CB czyli to uważaiąc iak boki troykąta ACB czyli iak wstawy kątow przeciwnych tym bokom, nigdy się nieodmienią i za

; zawsze ich stosunek będzie jednakowy. – Więc prowadzimy iakąś miarkę AC : BC = wstędze B [illegible] też samą linią AC, do wsta: kąta CA czyli do tey że samey linii BC. – A zkąd wypada że dwa Troykąta takąż mają do siebie iak wstawy kątow przeciwnych tymże bokom: –

Dowod tego twierdzenia włastkim Troykątom ostrokątnym służy, lecz żeby dowieść że w rożnych kątach rozwartokątnych, przeciw rozwartokątna taką ma do boku drugiego którego kolwiek w Troykącie iak wstawa kąta rozwartego do wstawy, drugiego którego kolwiek kąta, uczynimy naszę mniemanie wyrażenie. –

Niech będzie Troy: ACB rozwartokątny w koło wpisany, Przeciwległa
Fig 5 twartokątna AB taką będzie miała do boku AC iak wst: C : wst B. –
Nadowodzenie prowadzę rozdrucę AE punkt C ciąg z punktem E i punkt B z punktem E, kąty CBA = CEA bo równie czasu swemi obymują łuk AC a wierzchołki ich B i E są na okręgu koła, prócz tego kąt ACB iest prosty iako w półkolu, azatym linia AC iest prostopadłą do CE, wziowszy tedy za promień AE, linia AC będzie wstawą kąta CEA, a że kąt CEA = CBA więc linia AC iest wstawą kąta CBA. – Podobnież kąt ABE iako w półkolu iest prosty, więc linia AB iest prostopadłą do BE wziowszy tedy AE za promień, linia AB będzie wstawą kąta AEB że zaś kąt AEB iest spełnieniem kąta ACB do 180°: według twierdzenia 6 Rozdziału 4. § 290: a według § 313: wstawa kąta, czyli kąta większego od 90° iest taż sama co wstawa iest spełnienia. więc natychmiast fundamentalna linia AB iest wstawą kąta ACB. Co iest iest co nam miało okazać że: AB : AC = wst: ACB : wst. –

Jeszcze dwojem te dowodzenia innym okazać sposobem w ten sposób. – Opisawszy ten Troy: kołem, podwoy bokow Troy: będą wstawcami kątow przeciwnych tym bokom; a że kąty rozmaite są dwa razy większe od kątow przy okręgu, więc podwoy bokow Troy: będą wstawcami przeciwnych kątow tym bokom; a że kąty przy środku są 2 razy większe od kątow przy okręgu, więc podwoy bokow Troykąta będą wstawcami podwoy kątow przy środku koła, a że podwoia kąta przy środku koła równaią się kątowi przy okręgu, więc podwoy bokow Troykąta będą wstawcami kątow przy okręgu; a że podwoy takąż mają do siebie iak całości; więc i całe boki Troykąta takąż mają do siebie iak ich podwoy, że zaś te podwoy

połowy są wstawami kątow przeciwnych tym bokow; więc boki Troy: takśię maią do siebie iak wstawy kątow przeciwnych tym bokom.—

§22. Zapomocą Tablicy na wstawy ułożoney, podług promienia iakiegokolwiek, można doyść stosunku bokow Troykąta, którego kąty są nam iuż wiadome; azatym, gdy ieszcze i bok ieden tego Troykąta wiadomy będzie można znaleźć i dwa inne boki.—

§23. Jakoż rachowano i ułożono Tablicę wstaw podług promienia podzielonego np: na 100000 części równych.— Ten a niewiększy podział zwłaszcza w Tablicach do zwyczaynieyszego używania ułożonych znaydnie się.— Żeby zaś rachunek krótszy i łatwieyszy uczynić przydano i Tablicę Logarytmow wstaw tychże.— W takowych iednak Tablicach gdzie i logarytmy wstaw znaydnią się, uważano promień, albo wstawę całą, iak gdyby na 10.000000000 części równych była podzielona, azatym iak gdyby Logarytm iey miał za cechę, czyli początkową liczbę 10. która oznacza, iż wstawa zawiera w sobie liczbę części równych złożoną z znakow liczebnych iednym więcey tak, iak cecha logarytmu wstawy całey, to iest liczba 10 oznacza, iż wstawa cała zamyka w sobie znakow liczebnych 11, zamykaiąc części równych: 10.000000000.—

Niewykładasię teraz iak ułożone są te tablicę, sposób tylko ich używania podaie się w xiążce Logarytmow na kar: 8, 9, 10, 11, 12.

§24. Wstawy dwoich kątow których summa czyni kąt prosty albo 90° Tablica tych wstaw po lewey ręce kart rozciąga się od 0 aż do 45° Tablica zaś po lewey ręce idzie wspak od 90° aż do 45. Te kąty których stopnie wyrażone są po prawey ręce nazywaią się dopełnieniem tamtych do 90° a ich wstawy, Wstawami dopełnienia sinus complementi, czyli krócey Dostawami Cosinus.—

§24. Twierdzenie 3cie Summa kwadratow z wstawy iz dostawy łuku albo kąta równa się kwadratowi Promienia.—

Fig. 2a Dowod: Troykąt BCD iest prostokątny przy D. linia CB iest przeciwprostokątną; Aże kwadr: z przeciwprostokątney równa summie kwadratow z dwoich innych bokow przyległych kątow pro

prostemu. — więc kwadrat z AB równasię summie kwadratow z AD i DB
Gdzie linia CD widzieć iest linii BG, więc kwadr z BC² = BD² + BG²
gdzie BD iest wstawą, a BG dostawą. — Zkąd kwadrat wstawy i dostawy
równasię kwadratowi z przeciwnicy. —

92 S. Twierdzenie 4te W Troykącie prostokątnym wstawa iest do dostawy iak bok
kąt prosty zawierający. —
Dowod: Niech będzie Troy: prostokątny ABC, wziąwszy przeciwprosto=
Fig 6. kątną AB za promień i pociągnąwszy linii AE i BD; będzie BC
wstawą a AE dostawą kąta A; albo AE wstawą kąta B, zaś dostawą
kąta B, podług zrodła koła którymi biorę na A albo na B, więc
wstawa kąta A iest do dostawy tegoż kąta, iak BC : AE. —

92 b. Twierdzenie 5te W Troykącie prostokątnym promień takimi mado
przeciwprostokątney, iak wstawa iednego z kątow ostrych do boku prze=
ciwległego, albo iak dostawa do boku przyległego. —
Dowod: Jeżeli z kąta ostrego
Fig 6. Jeżeli z kąta ostrego A Troykąta prostokątnego ABC promieniem
AB, zakreślimy linii BD; będzie AB razem przeciwprostokątną i pro=
mieniem, BC zaś będzie wstawą kąta A i razem bokiem w Troykącie ABC
leżącym przeciw kąta A; więc będzie AB promień do AB przeciw=
prostokątney, iak BC wstawa kąta A, do BC boku przeciwko kątowi A
leżącego. — Cześć. —
Zapomocą tych poprzedniczych twierdzeń zasadzasię rozwiązanie
nastepuiących Przystosowań czyli Zagadnienia. —

92 c. Przystosowanie 1te Maiąc na polu wyznaczone podstawę i kąty, które
czyli podstawa z dwiema liniami wykierowanemi ku iednemu celowi, znaleźć
długość dwoch tych linii i kąta trzeciego. —
92 Niech będzie Troykąt ACB którego podstawa AB wiadoma, kąty także A i B
wiadome, znaleźć wielkość bokow AC i BC i kąta C. —
Wziąwszy summę tych dwoch kątow A+B i odiąwszy od 180° będziemy miali kąt C.
Niech będzie bok AB = 1200, kąt A = 30°, kąt B = 72° kąt C będzie = 90°.
Chcąc wyznaleźć bok CB, taką uczyń mowiemy proporcyą, iakiey ma wstawa
kąta C do wstawy kąta A, tak bok AB do boku BC. — Rozwiązuiemy tę proporcyą
to iest ÷ Wst C : Wst A = AB : BC. — Podług prawideł na rozwiązanie reguły
3te przez Logarytmy (w § 10 położonych wyżej) wynaydziemy kąty termin proporcyi
znaleziony

proporcyonalny, Logarytm wff:A; boku AB dodać a Logarytm WffC odjąć potrzeba odtey summy; Logarytm wypadaiący z odjęcia będzie Logarytmem boku BC. Znalazłszy w Tablicach liczb naturalnych liczbę odpowiadaiącey tym Log: ta iest wielkości boku BC.—

Sztuka ta Dzisiątnego, który różnicę Logarytmu większego i mniejszego od naszego i odeymuie Log: mniejszy od naszego.—

Log: większy od naszego = 3,035029
Log: mniejszy od naszego = 3,034628
401 różnica Logary: Tablicowych.—

Log: nasz = 3,035015
Log: mniey = 3034620
307 = różnica mniejsz: od naszego

Teraz usiłuiam proporcyą iakąby ma różnica dwóch Logarytmów między które nasz wpada do różnicy Logarytmu mniejszego od naszego tak się ma 100 do 96 szukanej.— to iest ÷ 401 : 307 = 100 : 96, więc bok BC będzie = 1004,96. Podobny sposób 307 / 30700 / 3009 / 96 służenia zachować należy szukaiąc wielkości boku AC. = 2616 / 2496 równy 1345,26.—

Dla uskutecznienia rachunku można z gotowych zaraz odjąć Logar: liczby wyrażaiący bok AB dodawszy do siebie tego Drugiego Logar: liczby.—

Można także w rachunkach Trygonometrycznych więc dodawaiąc a zamiast odeymowania, kładąc dopełnienie Logarytmów na miejsce tych które przez nich są dopełnione.— Przykład dopełnienie Log:

Log AB = 3,079101
Log wff C = 9,928420
3,150261
Log wff A = 9,084254
Roz = 13,035015 — 10
reszta odbywaiąc ich wyżey.—

Log: wff C = 0,071580
Log: AB = 3,079101
Log: wff A = 9,084254
13,035015 — 10 = Log BC.—

§28. Przystosowanie 2ie Maiąc dany Troykąt którego bok iaden wiadomy i bry kąty znaleźć Powierzchnią Troy: przez iedną proporcyą.—

Fig. 8. Maiąc dany Troykąt, którego bok iaden wiadomy i bry kąty, znaleźć Powierzchnią Troykąta przez iedną proporcyą.—

Domiwaiąc szukaiemy powierzchni spuszczamy prostopadłą CD. Nawyprzedzeniu boku BC możemy taką ułożyć proporcyą ÷ wff C : wff A = AB : BC którą rozwiązawszy znaleźlibyśmy bok BC.—

Nawyprzedzeniu

Na wynalezienie zaś boku CD ułożyć potrzeba następującą proporcyą:
÷ Pr: Wst B = BC : CD. z tych dwóch proporcyi złożywszy stosunek
÷ WC : Wst A = AB : BC

÷ Pr X Wst C : Wst A X Wst B = AB : CD, tu mamy niejako podstawę wiadomą i wysokość, więc rozmnożywszy podstawę przez wysokość będziem mieli powierzchnią Troykąta podwóyną; Ale żeby stosunek swego waloru nie stracił, potrzeba i tego poprzednika AB rozmnożyć przez tęż samę ilość AB; Któren się tak wyrazi Kwadr: AB² : AB X CD ten oznaczy nam powierzchnię podwóyną; Czyli ten stosunek tak się wyrazi AB² : dwóch Powierzchni; Lecz że nam nie potrzeba dwóch powierzchni tylko iedney, więc stosunek AB² : 2ch Powier:, możemy tego następnika zmnieyszyć 2 razy; Ażeby zaś równość między stosunkami zachowana była, potrzeba tego następnika: 2ch Powier: zmnieyszyć 2 razy, a poprzednika pierwszego stosunku P X WC powiększyć 2a razy. Co uczyniwszy będziemy mieli następną proporcyą. —
÷ 2Pr X Wst C : Wst A X Wst B = AB² : 1 Powier: — Z tey proporcyi dóydziemy Powierzchni Troykąta. — To iest: Prostokąt z promienia Podwoionego i wstawy kąta przeciwnego podstawie, do wstawy dwóch kątów przyległych podstawie, iak Kwadr: z podstawy, do Powierzch: Troykąta. — Tę proporcyą rozwiążemy, gdy Log: Kwadr: AB², i Log: Wst: Kąta A i B dodamy, od tey summy odeymiemy summę Logar: Wstawy C i podwóynego Promienia. —
Przykład do tego Przystosowania: Na wynalezienie Powierzchni Troy: mamy tę proporcyą: ÷ 2Pr X Wst C : Wst A X Wst B = AB² : 1 Powier:

Loga: AB = 1200 = 3,079181
Loga: AB² = 6,158362
Log: Wst B 72° = 9,978206
Log: Wst A = 50° = 9,884254
Summa = 26,020822
20,229450
Różnica = 5,791372 temu Logarytmowi odpowiadaiąca liczba, będzie powierzchnią Troykąta danego. —
Więc Powierzchnia Troy: będzie = 618546. —

Log 2 = 0,301030
Log: Pr = 10,000000
Log: Wst C = 50° = 9,928420
Sum = 20,229450

Log: Nasz, 5,791372.
Log: Mniey 5,791340 = 6185
różni = 32
Log: więk: 791410
Log: mn = 791340 = 6185,46
70

÷ 70 : 32 = 100 :
70 | 3200 | 46 —
28
70

Przyst 3cie

§29 Przystosowanie 3cie Maige dane w liczbach dwa boki Troy=
kąta, i kąt między niemi, znaleźć jego Powierzchnie przez jedną proporcyą:
Fig 9. Niech będzie Troykąt ACB, którego, bok AB = 304, bok AC 405 kąt A 50°.
Powinna zatem powierzchni wyje z pustemy prostopadłą CD
I na wyznalezienie wysokości CD ułożymy naszą znaiomą proporcyą,
÷ R : wst A = AC : CD z tey proporcyi mamy podstawę i wysokość
wyje rozumoiąc one między sobą będziemy mieli powierzchnią:
Lecz żeby stosunek się nie zepsuł potrzeba rozumoiąc AC przez AB
Więc będzie AC x AB : CD x AB którey oznacza nam powierzchnie
podwoioną, a przeto ten stosunek jak wyrazić można AC x AB : 2 Powier
ale że nam jedney tylko potrzeba powierzchni nie dwóch
a zatym drugiego stosunku obydwa wyrazy podzielimy przez 2, będzie
÷ R : wa = $\frac{AC \times AB}{2}$: Powierzch. — to iest promień do wstawy
kąta wiadomego, jak połowa prostokąta z dwóch boków wiadomych
do Powierzchni Troykąta. — Rozwiązanie tey proporcyi wtaki się
zycie nie, gdy połowy boku AB i AC i Log: wst A dodamy, a od
tey summy Logarytm promienia odymiemy liczba odpowiadaiąca=
ia różnicy daie powierzchnia Troykąta. —

Wzór działania. —

÷ R : wst A = $\frac{AC \times AB}{2}$: Powierz.

Log: marz. 4,775010 — 2 Log: wg 5120
Log Sabli = 4,775047 — Log: 5042
— Roz = 78
÷ 78 : 37 = 10 : 4

Log: $\frac{1}{2}$ AB z 192 = 2,283301
Log AC = 405 = 2,607455
Log: wst A = 50° = 9,884254
Summa = 14,775010
Log: R = 10,000000
Różnica = 4,775010 — 1714

Więc Powierzchnia tego Troykąta iest 5971,4

§30 Przystosowanie 4te Maige Dany Trokąt Prostokątny, któ=
Fig 9. rego wiadoma iest przeciwprostokątna, i jedno z ramion kąta prostego
znaleźć inne dwa kąty i bok trzeci? —

Wziowszy w tym Troykącie przeciwprostokątną za promień, 2
inne boki tego Troykąta CA i AB będą wstawami kątow przeciwnych
tym bokom. Gdyby ta przeciwprostokątna CB była równa pro=
mieniowi podzielonemu na 100000 części równych, na takowe szukanie

drugiego

Drugiego boku AC między wstawami, znaleźlibyśmy logarytm tey wstawy, a liczba do przyrzadzaiąca temu Logarytmowi oziębiey nam wiel= kość kąta B przeciwnego temu bokowi AC. – Gdybyśmy tedy summy kątow A+B odjęli od 180° znaleźlibyśmy kąt C, atym samym bok AB łatwo możnaby wyznaczyć. –

Gdyby zaś przeciw prostokątnym ~~AC~~ nie rowniey Gromieniowi znajdującemu w Tablicach wstawa wyrażonemu przez 100000 ale iak mamy gotową = BC = 1548 więc na wynalezienie kąta B takąż ułożyć trzeba proporcyą ÷ BC : AC = ℒ : wst B. – rozwiązawszy tę proporcyą podług reguł wyższych. –

Log: ℒ = 10,000000
Log AC 1248 = 3,096215
Summa = 13,096215
Log BC = 3,189771
Roznica = 9,906444 = 53° 44'

Więc kąt B = 53° 44' cos mniey
ażaby zaś kąt C = 36° 16' więcey cos

Do wynalezienia boku AB takąż ułożyć potrzeba proporcyą ÷ ℒ : wst C = BC : AB

Więc Bok AB = 915 =

Log: BC = 1548 = 3,189771
Log wst C = 36° 16' = 9,771907+
Summa = 12,961750
Log ℒ: 10,000000
2,961750 = 915

Gdyby zaś tylko oznaczenie boku AB, dla skrócenia rachunku dosyć by było Log: summy Bokow BC + AC dodać do Logarytmu różnicy tychże bokow, i summy tych ℒ Logarytmow podzielić przez 2. a tak połowa tego Logarytmu by Log: liczby wyrażaiącey wielkość boku AB. – Ato dla tego że kwadrat z AB iest różnicą kwadratow z BC i AC. A że różnica 2ch kwadratow równaią się prostokątowi z summy bokow tychże kwadr: przez różnicę tychże bokow. Więc kwadrat z AB równy takiemuż prostokątowi z summy bokow BC + AC przez różnicę tychże bokow BC – AC. Co się fundnie na następuiących twierdzeniu. – To iest:

Kwadrat z ramienia iednego przy kącie prostym ~~BC~~ z AC równy prostokątowi z summy bokow to iest: BC + AC przez tenże tychże bokow BC – AC. –

Dowod: ~~Niech~~ Trojkąt prostokątny ABC opiszmy kołem

Przeciw prostokątną BC przedłużymy aż do przecięcia się z obwodem w punkcie L. – Mamy dlatego ze kwadr: z $AB^2 = BC + AC \times BC - AC$

Nayprzód że $AC = XC$, $CE = CA$ iako $\left\{\begin{array}{l} AC = XC,\ CE = CA \text{ ponieważ} \\ \text{z promienie iednego koła, przeto } BX \\ = BC - AC \text{ iako różnica między prze-} \\ \text{ciwprostokątną i promieniem, że zaś} \\ CE = AC \text{ dla wyższey przyczyny} \\ \text{zatym } BE = BC + AC, \text{ iako summa} \\ \text{z przeciwprostokątney i promienia} \end{array}\right.$

$\left\{\begin{array}{l} \text{wyda } BX = BC - AC \\ \text{i } BE = BC + AC \text{ przeto} \\ AB^2 = BE \times BX. \text{ aże} \\ BE = BC + AC \text{ zatym} \\ AB^2 = BC + AC \times BX. \text{ aże} \\ BX = BC - AC \text{ zatym} \\ AB^2 = BC + AC \times BC - AC. - \end{array}\right.$

równa teyże samey przeciwprostokątney z dodanym promieniem tegoż koła i przyległym kątowi prostemu. – Aże kwadrat z stycznej zawsze równy prostokątowi z tiniii przecinaiącey koło, i zczęści iey zakotem iakosmy dowiedli w Rozd: A w § 232, zatym i kwadrat z AB iako zestycznej równy iest prostokątowi z całey linii przecinaiącey koło BE i z części iey zakotem BX, aże linia BE iakosmy okazali równa summie BC + AC, więc zamiast wyrazu BE możemy położyć równy iemu BC + AC, i będzie $AB^2 = BC + AC \times BX$, a ponieważ i linia BX równa różnicy BC – AC, zamiast tedy BX położymy równy wyraz BC – AC., i będziemy mieli, $AB^2 = BC + AC \times BC - AC$ Ponieważ tedy AB^2 iest kwadrat z ramienia iednego przyległego prostym, BC + AC iest summa z przeciwprostokątney i boku drugiego przyległego kątowi prostemu, BC – AC iest różnica tychże boków, więc prawdziwie że kwadrat z ramienia iednego przyległego prostym równy prostokątowi, z summy i różnicy dwóch boków tegoż trzykąta. —

Gdy więc Logarytm summy boków dodamy BC + AC, do Logarytmu różnicy tychże boków BC – AC, summa tych Logarytmów będzie Logarytmem prostokąta z summy boków przez ich różnicę. – Aże ten prostokąt równy kwadratowi różnicy 2ch kwadr: BC^2 i AC^2 to iest $= AB^2$, więc połowa tego Logarytmu będzie Logarytmem przeciwprostkątney tego kwadr: czyli będzie Logarytmem boku AB, a liczba odpowiadaiąca temu Logarytmowi okaże wielkość boku AB. —

Wzór dzieli

Wzór działania.

BC = 1548
AC = 1248
BC+AC = 2796

BC = 1548
AC = 1248
BC−AC = 300 = Log: = 2,477121
BC+AC = 2796 = Log = 3,446537
Summa = 5,923658
Połowa = 2,961829 = Log AB = 9158+

A zatym bok AB równy 9158+

31. Przystosowanie 5go Maiący dany w Troykącie roztwartokątnym Kąt roztwarty, bok iemu przeciwny, i iedno z dwoch ramion iego znaleźć drugie ramie, i dwa inne kąty? —

11. Niech będzie Troykąt ACB którego dany iest Kąt roztwarty CAB = 104° bok CB iemu przeciwny równy 6234, i iedno ramie AC = 4326, znaleźć Kąty C i B, i bok AB. — Chcąc tedy wynaleźć Kąt B taką należy ułożyć proporcyą ÷ BC : AC = wsA : wsB, z tey proporcyi doydziemy Kąta B. — a odiowszy summę Kątow A+B od 180° zostanie się wiadomy Kąt C z tey proporcyi mamy Kąt wiadomy B = 42° 19' 26". —

Kąt A = 104°
A+B = 146° 19' 26"
180° − 146° 19' 26" = 33° 40' 34"
Kąt zatym C = 33° 40' 34"
Na wynalezienie boku AB następną należy ułożyć proporcyą ÷ WA : WC = BC : AB
Logar: BC = 6234 = 3,794767
Log: wsC = 33° 40' 34" = 9,743899
Summa = 13,538666
Log: wsA = 9,986904
Różni = 3,551762
3562+ = 3,551694.

Bok więc AB równy 3562 i coś więcey. — I założenie całe ułatwione. —

Wzór działania.

Log: wsA 104° = 9,986904
Log AC = 4326 = 3,636086
Summa = 13,622990
Log BC = 6234 = 3,794767
Różnica — 9,828223
Logar mniey: 9,828162 = 42° 19' 26"
Logar: róż = 61
Logarytm woy: 9,828301
Log: mniey 9,828162
139
÷ 139 : 61 = 60" : 26"

139 | 3630 | 26" To się wykonywa podług obiaśnienia na Używanie Tablicy wstaw dla przepisanego
278
880
834
46

Sposób drugi

Sposób 2gi

Z punktu C na bok przedłużony BA spuśćmy prostopadłą CD tym sposobem zrobi się Troykąt prostokątny CDA, którego bok AC iest wiadomy z założenia; Kąt CAD także wiadomy, dla tego że CAB + CAD = 180° (według § 14 Rozd: 1°) a CAB wiadomy z założenia. — Dwóch boków CD i AD doyść można z dwóch następnych proporcyi

÷ Pr: Wst: A = AC : CD
÷ Pr: Dost: A = AC : AD.

Log: AC = 4326 = 3,636086
Log Dost CAD = 14° = 9,[illegible]
Sum = 13,019761
Log Pr: 10,000000
Log CD = 3,01976,1 = 1046 +

Udaymy się do rozwiązania onych. —

Log: AC = 4326 = 3,636086
Log Wst CAD = 76° = 9,986904
Summa 13,622990
Log: Pr: 10,000000
Log CD = 3,622990 = 4197 +

Więc Bok CD = 4197 + a AD = 1046 +

Maiąc tedy przeciwprostokątną wiadomą BC w Troy: BDC iedno ramię Kąta prostego CD łatwo doyść boku BD (: podług § 30:) od którego odciągłowszy AD znaydziemy bok AB. —

Uczyńmy równanie tak iak w § 30.) to iest BD = BC + CD × BC − CD. —

BC = 6234 = Log = 3,[illegible]
CD = 4197
BC + CD = 10431 Log =

BC = 6234
CD = 4197
BC − CD = 2037 = Log = 3,308991
BC + CD = 10431 = Log = 4,018325
Summa = 7,327316
Połowa = 3,663658 = BD = 46[illegible]
663607 = 4609

ponieważ liczba 10431 przewyższa Tablicę Logar: więc podług § 9 w Logar: położonego wynalazłszy będzie 4,018325

4609
BD − AD = BA = 1046
BA = 3563

Oczewiście się okazuie że i tym sposobem możemy rozwiązać to zagadnienie gdyż i z pierwszego rozwiązania wypadło nam takoż że Bok AB = 3562 i coś więcey. — różnica między iednym a drugim postępowaniem iest $\frac{1}{1000}$ co mało bardzo znaczy i pochodzi z nieakuratności logarytmów. —

§ 30

§32. Podobnego sposobu użyć należy, gdy kąt ostry iest dany, i bok iemu przeciwny większy od drugiego boku danego. – Ta tylko iest różnica że w drugim sposobie postępowania linia AB będzie summą a nie różnicą linii BD+AD. –

Fig: 12a. Niech będzie Troykąt BAC którego kąt A iest ostry, bok BC przeciwny temu kątowi, bok AC przyległy, znaleźć kąty CiB, i bok AB: ~~To iest~~ kąt A = 52°. bok BC = 7880, bok AC = 4636. –

Chcąc tedy wynaleźć kąty B i C podobnież należy układać proporcyą iak w §31.:/ a maiąc dwa wiadome łatwo już dowiedzieć się kąta 3° C. Co zaś względem wynalezienia boku AB taką ułożyć należy proporcyą ÷WA : WC = BC : AB

Rozwiązanie. prop: ÷BC : AC = WA : WB

Log: WA 52° 9,896532
Log AC = 4636 = 3,666143
Summa = 13,562675
Log: BC 7880 = 3,896526
= 9,666149
9,666100 = 27° 37' 12"
49

Kąt B = 27° 37' 12"
Kąt A = 52°
B+A = 79° + 37' + 12"

180°
79° 37' 12"
Kąt C = 100° 22' 48"

Log: więk = 6341
Log: mn: 6100
241

241 : 49 = 60"

241 | 294.0 | 12
241
536
482
48

Rozwiązmyż ieszcze tę proporcyą ÷WA : WC = BC : AB a znaydziemy bok AB. –

Log BC = 3,896526
Log WC = 9,992829
Summa = 13,889355
Log: WA : 9,896532
Log: Różni 3,992823
Log Tabli 3,992818 = 9836.

więc AB równe 9836. –

Sposób drugi. –

Na bok AB spuśćmy prostopadłą CD tym sposobem zrobi się nam Troykąt Prostokątny ACD w którym bok AC = 4636 kąt D prosty kąt A 52° więc są wiadome a zatym na wynalezienie boku CD taką ułożyć można proporcyą ÷ Pr: WA = AC : CD więc bok CD = 3653. –

Log: AC 4636 = 3,666143
Log: WA 52° = 9,896532
Summa = 13,562675
Log: Pr = 10,000000
3,562675
Tabli 3,562650 = 3653

Chcąc zaś wynaleźć bok AD następną ustawia się proporcya. – ÷ Pr: Dost. A = AC : AD:

Rozwiązanie poprzedniczey proporcyi toiest tey.

÷ Pr: Dost A = AC : AD

Log AC = 4636 = 3,666143
Log Dost A = 38° = 9,789342
Summa = 13,455485
Log CD = 10,000000
3,455485
Log: różnicy
Log Tab: 3,455454 = 2854+

Więc bok AD = 2854+
W Troykącie Prostokątnym CDB chcąc wynaleźć bok BD, tymże sposobem postąpić należy, iak w § na fundamencie Twierdzenia.—

Toiest: $BD^2 = BC + CD \times BC - CD$:

BC = 7880 = 7880
CD = 3653 = 3653
BC+CD 11533 4227 = BC−CD.

Log: BC+CD = 11533 = 4,061942
Log BC−CD = 4227 = 3,626034
Log: Wieloczynu = 7,687976 3,843987
Log Tablicow: 3980 = 6982

Zatym bok BD = 698—

Z poprzedzaiącey proporcyi wynaleźliśmy bok AD = 2854
Podług teraźnieyszego sposobu postępowania wynaleźliśmy 6982 bok B
Summa tedy boków AD+BD stanowić będzie bok AB = 9836
Co się zupełnie zgadza z wynaleziem tegoż bok przez pierwszy sposób.—

Fig: 13a— Gdy zaś bok CB przeciwny kątowi danemu A mnieyszy iest od boku danego AC który służy za ramię temuż kątowi, w takim razie wstawa kąta B wynaleziona z tey proporcyi ÷ CB : AC = wa : wB może bydź równie wstawą dwóch kątów B, i B iednego Ostrego a drugi roztwartego i tamten spełniaiącego do 180° W rozwiązaniu postępuiąc podług 2go sposobu, Linia AB może bydź summą, lub różnicą. Jeżeli będzie Troy: ACBC roztwartokątny przy B wtenczas linia AB stanie się różnicą między linią AD i BD.— Jeżeli zaś Troy: ABC będzie takoż ostrokątny, przy B pod ów czas linia AB będzie summą linii AD i BD ~~W Jakowych~~ dwóch Troykątów ABC, ABC lubo maią w sobie dwa boki dane i kąt ostry także dany, różnią się iednak trzecim bokiem i dwoma innemi kątami.— Co się zgadza z tym co się już powiedziało w Rozd: II. po § 50. w uwadze pod Nr 3.—

§ 33. Przystosowanie 6e. Maiąc daną liczbę boków w wielokątach foremnych wyznaczyć ważność ich boków względem promienia koło, w które też wielokąty mogą bydź wpisane. —

Fig. 1a

Rozwiązanie. Połowa boku każdego w foremnym wielokącie w koło wpisanym, iest wstawą połowy kąta w srzodku tegoż wielokąta, wziąwszy za promień promień koła na tym wielokącie opisanego. — Wynalazłszy tedy połowę boku w wielokącie foremnym z wiadomych 3ch terminów, to iest: Promienia, danego, wstawy całey, i wstawy kąta połowy w srzodku wielokąta: podług Reguły 3ch już tym samym będziem mieli wiadomy i cały bok jego, podwoiwszy wynalezioną wstawę. Itak NP: niech będzie Troykąt ABC w koło wpisany foremny, boku iego AB połowa AF iest wstawą połowy kąta w srzodku będącego koła. — Kąt w srzodku Troykąta BSA iaką maiący za wymiar łuk BDA równy 3ciey części koła zawiera 120° więc iego połowa ASD równa 60°. Wstawą tedy kąta ASF iest AF połowa boku Troykąta wziowszy za promień, promień AS koła opisanego na Troykącie ABC. — Naznaczmyż że promień AS równy 100000, Przeto w Troy: ASF maiąc wiadome dwa kąty i bok ieden AS czyli promień możemy wynaleźć i resztę, lecz że nam tylko idzie o wynalezienie boku AF iako połowy boku AB Troykąta ABC; czyli wstawy kąta FSA, zatym na uskutecznienie naszego żądania ułóżmy następuiącą proporcyą. — Wstawa cała: wst: ASF = AS : AF.

Wzór działania. — czyli rozwiązanie proporcyi poprzedniczey. —

Log: wst: ASF = 60° = 9,937531
Log: AS = 100,000 = 5,000000
Summa = 14,937531
Log: wst: całey = 10,000000
4,937,531
Log: Tabli: 4,937527 = 86602.
4 173204

Więc 86602 iest wstawą 60° czyli oznacza w liczbach bok AF podwoiwszy 86602 będziem mieli cały bok AB = 173204

Co mówiliśmy o Troykącie foremnym względem wynalezienia ważności iego boków. toż samo ma się rozumieć i o innych wielokątach foremnych. gdyż i w nich równie iak i w Troykącie połowa boku, iest wstawą połowy Kąta wśrzodku Koła. — Na tym tedy fundamencie wynalezione są wstawy ~~kątow~~ połowy kątow 3ª, 4ª, 5ª, 6ª, 7ª, 8ª, 9ª, 10ª, 11ª, 12ª, 15ª, 16ª, 20, 24. iak się widzieć daie /: na Karcie 260, po § 334 :/. — Dla lepszego ~~się~~ przekonania się wynaydźmy ieszcze bok CD Ośmiokąta foremnego.

Fig: 14ª Kąt w srzodku 8mię kąta foremnego iest 45° połowa iego BAD iest 22° ½

Chcąc wynaleźć tedy wstawę BD Kąta BAD, Uważmy Troykąt ADB w tym z wiadomych Kątow i boku AD czyli promienia Koła = 100000 doydziemy boku BD czyli wstawę Kąta BAD układaiąc taką Propor: ÷ Wst: Cała : BAD = AD : BD. —

Rozwiązanie tey proporcyi. —

Log AD = 100000 = 5,000000
Log Wst BAD = 22 ½ = 9,582840
Summa = 14,582840
Log: Wst: Cał: 10,000000
4,582840
Log Tab: 4,582835 = 38268

Więc BD = 38268 czyli wstawa 22° ½

Aże bok BD iest połową boku Ośmio podwoiwszy tedy 38268 będziemy mieli cały bok CD = 76536. —

§. 34. Gdyby Troykąta prostokątnego maiącego wiadome dwa ramiona Kąta prostego, znaleźć trzeba było przeciwprostokątną, i dwa inne Kąty. Szukalibyśmy pewnie według sposobu wyżey pokazanego, że maiąc dane dwa boki w Troy: Prost: znaydzie się przeciwprostokątna dodać do siebie dwa Kwadraty tychże bokow, i z summy wyciągnowszy pierwiastek Kwadratowy. — Ale gdy liczby oznaczaiące wielkości boków danych są bardzo wielkie; nie mało czasu trzebaby na podniesienie tych liczb do Kwadratu; a że i summa tych Kwadratow będzie bardzo wielka, iż z niey pierwiastku Kwadratowego przez logarytmy wyciągnąć bez znacznego uchybienia niemożna, a wyciągaiąc go z wyczaynym sposobem długaby praca była; przeto, da większey [illegible] w tey i [illegible]

w tey i w wielu innych okolicznościach wyrachowano w Tablicach Logarytmow, oprócz wstaw i te linie, których opisanie położyliśmy w 5ch [illegible] 15m 16m / to iest. Styczne Troykątomierskie, dostyczne, sieczne, do sieczne, Pierwszych to iest stycznych mamy Logarytmy w Tablicach. A maiąc styczne łatwo można wyrachować i dostyczne. Uważaią dwa Troykąty podobne ACT i FPC więc ich boki są

Fig. 2a proporcyonalne i będzie ÷ AT : AC = CF : FP. to iest promień będzie średnim Geometrycznym między styczną i dostyczną. Logarytm tedy promienia dwa razy wzięty równa się summie Logarytmow Styczney i dostyczney — Itak gdybyśmy chcieli wynaleźć Logarytm do Styczney 60°. — Ułożylibyśmy następuiącą proporcyą: Stycz: 60° : Pr: Pr: : dostyczney. —

Log: Pr: 10,000000
Log: Pr: 10,000000
20,000000
Log: Sty 60° = 10,238561
9,761439

Imamy Log: 9,761439 dostyczney 60°. —

Dla podobieństwa także Troykątow DCB i ACF będą następne stosunki:
1° ÷ DC : DB = AC : AT to iest dostawa taksię ma do wstawy iak promień dostyczney. — więc z tey proporcyi mogli byśmy doyść styczney iakiegokolwiek kąta.
2° DC : CB = AC : CT, czyli dostawa do promienia iak promień do sieczney, a z tey także doyszlibyśmy sieczney iakiego danego. —
Równie też dla podobieństwa Troykątow BCG i PCF wynika wynika proporcyonalność ich bokow. —
1° CG : BG = CF : FP to iest wstawa do dostawy iak promień do dostyczney. —
2° CG : CF = CB : CP, czyli wstawa do promienia iak promień do dostyczney sieczney. —
Z pierwszey tedy z tych dwóch proporcyi doyszlibyśm dostyczney, a z drugiey do sieczney. z 3ch terminow wiadomych. —

Przystosowanie 7e

§35. Niech będzie Troykąt Prostokątny CAB którego wiemy w liczbach dwa ramiona kąta prostego CAB, trzeba tedy wynaleźć Przeciwprostokątną i dwa inne kąty. —

Fig: 15 Rozwiązanie. Wziąwszy za promień CA, linia AB będzie Styczną a linia CB sieczną Kąta C. Gdybyśmy tedy mieli linią CA, to iest promień wyrażony w Tablicach przez 100000: liczba stopniów przy= którey znaleźlibyśmy liczbę wyrażaiącą linią AB czyli Styczną pokazałaby ważność Kąta C: i znowu liczba między siecznemi odpowiadaiąca Kątowi C oznaczałaby ważność linii CB. —

Gdy zaś linia AC nie iest w tych liczbach wyrażona w których wyrażona iest wstawa cała, czyli promień tablic; w takim razie trzeba zrobić dwie proporcye 1szą ÷ AC : AB = Pr: do ~~Sty~~ Sty C. i z tey doydziemy ważności Kąta C.

2gą ÷ ~~Dost: C : Wstawy~~ Prom: Sieczn = PAC : CB, a z tey wynaydziemy CB czyli przeciwprostokątną. — i ułatwiemy Zadanie. —

Rozwiązanie Proporcyi 1szey

Log AB = 5678 = 3,754195
Log: Pr = = = 10,000000
13,754195
Log: AC = 8464 = 3,927576
Log: Sty: C = 9,826619
Log: Tabli = 9,826532 = 33° 51' 19"
87

Log: większy 9,826805
mniey: 9,826532
273

÷ 273 : 87 = 60" : 19"

273 | 5220 | 19"
60
273
2490
2457
33

Więc Kąt C zawiera w sobie 33° 51' 19". —

Do rozwiązania Proporcyi 2iey Potrzeba nay przód wynaleźć Logarytm dostawy Kąta C = 33° 51' 19"

ponieważ Kąt B iest spełnieniem Kąta C do 90° więc odciągnowszy ważność Kąta C od 90° będziemy mieli Kąt B, czyli dostawę Kąta C

Itak 90°
C = 33° 51' 19"
B Kąt = 56° 8' 41"

Znaydziemy teraz Logaryt 56° 8' 41" w Wstawach w Tablicach Logarytmowych znachodzi się

Log: 56° 8' = 9,918254. — dla znalezienia i secunda

i Secund czyli minut drugich 41" bierze się Logarytm zaraz poniżej następujący, a z różnicy między niemi, 60" i 41" układa się proporcya następna, iak się ma 60" do liczby minut 41" tak się ma różnica między wziętemi w Tablicy Logarytmami do 4go wyrazu, Ten 4ty wyraz dodawszy do Logarytmu stopni i minut pierwszych, będzie Logarytm zupełny wstawy dopełnienia Kąta C. —

Wzór Działania. —

Log: 56° 8' = 9,919254 ukł: prop: ÷ 60" : 41" = 85 : 58 4ty termin

Logar: większy, 9,919339

Rozlica Logar: = 85

41
85
340
60) 3485 | 58
300
485
400

Log: 56° 8' 9,919254
4ty termin 58

Log: 56° 8' 41" = 9,919312

Teraz możemy rozwiązać 2gą proporcyą to iest tę: Dost C : Wst całey = AC czyli Pro: : CB. —

Log: AC = 8464 = 3,927576
Log: Wst: całey = 10,000000
13,927576
Log: dost: C = 56° 8' 41" = 9,919312

Log: BC = 4,000264 czyli Sieczney Kąta C
Log Tabli = 008174 = 10192 + Log większy od nasz: 8600
mniey: 8174
90
Różnica = 426

426 : 90 = 10 : 2

426 | 900 | 2
852
48

Wypada tedy że BC czyli przeciwprostokątna w Troy: Prost: CAB iest równa 10192. ±

Uwaga. Gdybyśmy wyciągali pierwiastek z sumy Kwadr: $AC^2 + AB^2$ znaleźli byśmy ważność przeciwprostokątney BC większą niż 10192 mnieyszą niż 10193 a zatym zupełnie się prawie zgadzaiąc z wynalezioną naszą. — Gdybyśmy wynachodząc Kąta C wznosić przestali

przestali tylko na wzięciu minut pierwszych, a puszczenie tedy minut drugich spostrzegłaby że ważność BC mniejsza iednostajnie wypadła, lecz takowe uchybienie byłoby nader gdyż od prawdziwey ważności różnić tylko będzie $\frac{1}{10000}$.—

§ 36. Przystosowanie 8mo. W Trey: wiadome maiąc dwa boki, i Kąt zawarty między niemi, znaleźć bok trzeci i dwa kąty.—

Fig: 16. Rozw: Niech będzie Trojkąt ABC w którym dane są dwa boki AC i BC i kąt C trzeba dojść boku AB i dwóch innych kątów = A i B.—

Spuśćmy prostopadłą BD na bok AC; w Trey: Prostokątnym BCD wiemy przeciw prostokątnej BC, i kąt dany C, azatym znaydziemy dwa boki BD i DC, układaiąc następuiącą proporcyą ÷ Pr: do Doft: C = BC: CD i znowu, WC: Wr: B = DC: DB; że zaś wiadoma podstawa AC więc drugiey CD od AC znaydziemy AD.— I znowu w Trey: Prostokątnym ABD zwiadomych dwóch ramion kąta mnieyszego według mysłowania 7mey dojść będzie można innych dwóch kątów i przeciwprostokątney tak układaiąc proporcyą ÷ AD: DB = Pr: do Sty A.— odeyąwszy ważność kąta A od 90° zostanie kąt B.— Nawy nalezienie Przeciwprostokątney tu służy proporcya ÷ Pr: do Sin A = AD: AB.—

A tak dostaliśmy wartości boku AB i dwóch kątów, A i B.—

Lecz ten sposób w tym iest niewygodny, że trzeba trzy układać proporcye aby dojść boku AB, Jako zaś to, co z każdey tych proporcyi wypada wchodzi w drugą, tak i omyłki tam popełnione tu wpływaią.— Aby temu zapobiedz można, należy w 3ch pierwszych iak naydokładniey czynić rachunek.— Gdyby szło tylko o wynaydowanie boku AB w tym razie możnaby użyć naszego pierwszego sposobu.— przypomniawszy sobie twierdzenie 3.ie 12go: VI. to iest: $AB^2 = AC^2 + BC^2 - 2AC \times CD$. Trzey mieliśmy tę proporcyą BC: CD = Pr: do Doft: C toiest $2AC \times BC : 2AC \times CD$ = Pr: do Doft C czyli $2AC \times BC = 2AC \times CD \times$ Doft C

Pr: do Doft C = BC: CD przemnożywszy będzie BC: CD = Pr: do rozumie się przez Pr będzie $2AC \times BC : 2AC \times CD$ z

aże $AB^2 = AC^2 + BC^2 - 2AC \times CD$
a przemienimy wyrazy pierwszego stosunku tey proporcyi
będzie $\div 2AC \times CD : 2AC \times CB = P : \text{do Dost} C$
znieśmy całkiem drugi stosunek proporcyi,
będzie $2AC \times CD = 2AC \times CB \times \text{dost} C$

Pr:
aże $AB^2 = AC^2 + CB^2 - 2AC \times CD$, więc zamiast $2AC \times CD$ położmy równy wyraz $\frac{2AC \times CB \times \text{dost}}{2}$
azatym $AB^2 = AC^2 + CB - 2AC \times CB \times \text{dost} C$.

Pr:
Że zaś tego dzieła przez same Logarytmy rozwiązać nie można dla tego że tey ostatniey ilości niemożna rozłożyć niemożna na inne ią mnożące, w takowym tedy przypadku używa się pospolicie ~~następnie~~ proporcyi ugruntowaney na następnym twierdzeniu. —

Twierdzenie 6e. Summa dwóch boków tak się ma do różnicy tychże boków, iak styczna połowy summy kątów dwóch przeciwnych tym bokom do styczney połowy różnicy tychże kątów. —

Pr: Niech będzie Troy: ABC w którym bok ~~AB~~ wiadomy mnieyszy iest od boku AC wiadomego. w tym Troy: mamy okazać że $\div AC + BC : AC - BC = \text{Stycz}: \frac{B+A}{2} : \frac{B-A}{2}$
Dla dowiedzenia tego na [illegible] boku AC weźmiemy $CD = AB$ i poprowadźmy BD; Troy: BCD równoramienny z Troy: BCA maią kąt C wspólny, więc summa kątów CBD i CDB równać się będzie summie kątów CAB i CBA Troykąta ACB; — Azatym ieden z kątów Troykąta równoramiennego np. kąt CBD równa się połowie summy kątów CAB i CBA Troy: ACB; w Troy: ACB kąt B iako iest naywiększym azatym składa się z połowy summy i różnicy kątów CBA i CAB Jeżeli tedy kąt CBD iest połową ich summy, więc kąt DBA musi bydź połową różnicy kątów ~~AB~~ tychże. — Linia DA iest różnicą dwóch boków AC i BC; ieżeli tedy linią DA przetniemy napołowę w punkcie E w. ni AE będzie połową różnicy 2ch boków AC i BC. —

Aże

Aże bok AC większy, równa się połowie summy wraz z połową różnicy bokow AC i BC, więc CE będzie połową ich summy gdy AE iest połową różnicy; a zatym linie CE i AE tak się maią do siebie iak połowa summy bokow AC i BC do połowy ich różnicy, to iest $CE : AE = \frac{AC+BC}{2} : \frac{AC-BC}{2}$

Teraz tedy pokazać należy iż styczne kątow CBD i ABD tak się maią do siebie iak linie CE i AE. — Na dowodzenie tego z punktu C spuśćmy prostopadłą CF na BD przedłużaiąc do G, tak prostopadła iako w troykącie równoramiennym poprowadzona podzieli linią BD iako podstawę na 2wie równe części, wziąwszy linią BF za promień i na kreśliwszy koło, linia CF będzie styczną kąta CBD, to iest styczną połowy summy kątow B i A; linia FG będzie styczną kąta ABD to iest styczną połowy różnicy. Linie ED i EA są równe z podzielenia, więc pociągnowszy linią FE będą podobne troy: FDE i BDA (: na fundamencie twierdzenia 3o Roz 8go w § 212 położonego :) Że zaś linie FE i BA są równo odległe więc i troy: ACG i ECF są podobne, a zatym boki ich będą proporcyonalne

$\div CA : CE = CG : CF$
czyli $CA - CE : CE = CG - CF : CF$
aże $CA - CE = AE$
a $CG - CF = FG$
więc $AE : CE = FG : CF$
albo $CE : AE = CF : FG$.

Aże CE iest połową summy, a CAE iest połową różnicy. — także też CF iest styczną połowy summy kątow, a FG iest styczną połowy ich różnicy, więc się prawdzi że iak się ma połowa summy bokow AC i BC do połowy różnicy tychże bokow, tak styczna połowy summy kątow do styczney połowy różnicy tychże kątow. —

A zatym gdy dwa boki są wiadome AC i BC będzie nam wiadoma i summa to iest pierwszy wyraz proporcyi, i ich różnica to iest: drugi wyraz propo[illegible] a gdy mamy kąt C wiadomy będziem mieli summę i połowę kątow to iest 3ci wyraz proporcyi, i styczną połowy tey summy, z tych tedy trzech terminow wynaydz[illegible] i 4ty to iest styczną połowy różnicy tych dwoch kątow. Wiedzą połowę ich summy, i połowę różnicy, a dodawszy one do siebie [illegible] ilość większą to iest kąt B, a odiąwszy połowę różnicy od połowy okaże się kąt mnieyszy A. Nakoniec znaydziemy i bok 3ci AB: według

Wzór Działania.

$AC = 2452$
$BC = 1044$
$\alpha = 44°$

$AC + CB = 4296$
$AC - CB = 600$
$\frac{B+A}{2} = 68°$
$\frac{B+a}{2} = 136$

$\div AC+BC : AC-BC = tg\frac{B+A}{2} : tg\frac{B-a}{2}$

$180° : 44 = 2 : 136°$ czyli $\div 4296 : 600 = tg 68° :$

Log: $68° = 10,393590$
Log $600 = 2,778904$
$13,172494$
Log $4296 \quad 3,633064$
Log różnicy $= 9,544430$
Log Tabl. najbl: $9,544310 = 19° 18' 17'' = tg\frac{B-A}{2}$
120

Log: tg 715
Log różnicy 310
405

$\div 405 : 120 = 68° : 17'$

więc $\frac{B-a}{2} = 19° 18' 17''$
zaś $\frac{B+a}{2} = 68°$
więc $\frac{tg+B}{2} = 18' 17''$
azalymut $= 40° 41' 43''$

Na wyznalezienie boku AB układam następującą proporcyą

$\div Wst A : Wst C = BC : AB$

Log: $BC = 3,265761$
Log: $Wst C = 9,841771$
$13,107532$
Log: $WA \quad 9,875761$
Log: $AB = 3,231771$
Log Tab: $3,331724 = 1705$

Log $Wst A \; 40° 41' = 9,875802$
większy powinien $9,875793$
111

$\div 60'' : 43'' = 111 : 79$
te 79 dodawszy do Logarytmu
$40° 41' = 9,875802$
79
gdzie
$40° 41' 43'' = 9,875761$

Aby się przeświadczyć o dokładności tego działania szukać boku BA można przez drugą proporcyą

to jest przez tg $\div Wst B : Wst C = AC : AB$

Log: $AC = 3,389520$
Log: $Wst C = 9,841771$
$13,231291$
Log $Wst B = 9,999519$
$3,231772 = AB = 1705$

§ 38.

Przystępowanie do tegoż twierdzenia

Wyznaczyć przez rachunek od tegoż dwóch nieznanych A. B.

Fig 10ta

Gdzie dana podstawa AB wyznaczona, i wyznaczone kąty $\angle ACB$ i $\angle CBA$; $\angle AB$ i $\angle BA$. Teraz weźmy w środku $\angle ACB$ kąt $\angle CAB$ i kąt $\angle CBA$ dopełnimy razem i kąta $\angle ACB$. Następnie odkryjemy wszystkie części trójkąta ACB. — Na wyznalezienie boku AC

możemy ułożyć taką Proporcyą 1szą ÷ wsAXB : wstXBA = AB : AX. –
W Troy: AYB mamy wiadomą podstawę AB i dwa kąty przyniey a tym samym i kąt 3ci AYB, a zatym na wynalezienie boku AY służyć może ta proporcya 2ga ÷ wst AYB : wst ABY = AB : AY –
Z pierwszey proporcyi wynaydziemy bok AX, a z drugiey AY Troykąta XAY a kąt XAY będzie wiadomy gdy wiadomy także kąt BAY odeymiemy od kąta XAB. –
W Troykącie tedy XAY mamy boki AX i AY wiadome i kąt XAY, więc na wynalezienie 2ch kątow AXY i AYX służy ta proporcya 3cia ÷ AY+AX : AY−AX = Stycz: $\frac{AXY+AYX}{2}$ ÷ $\frac{AXY-AYX}{2}$. – Maiąc tedy wiadome w Troy: XAY i dwa boki AX i AY łatwo wynaleźć można bok XY. z tey proporcyi 4tey ÷ wst XYA : wst XAY = AX : AY albo 5ta ÷ wst AXY : XAY = AY : XY. – Wszystkie działania wymienionych proporcyi aż do ostatniey wykonawszy rozwiązemy, pytanie, czyli wynaydziemy odległość dwóch punktow X i Y nieprzystępnych. –

Wzór Działania. –

Części wiadome
AB = 1200
Kąt YAB = 42°
Kąt YBA = 102°
Kąt XBA 54°
Więc AX = 1286,35" a XAY = 35°

XAB = 77°
XBA = 54°
XAB+XBA = 131°
więc AXB = 49°
a AYB = 36°

180°
131°
49°

Log mniey: 241
Log więc: 578
337

Prop: 1szey Rozwiązanie na wynalezienie AX to iest tey ÷ wst AXB : wst XBA = AB : AX

Log: AB = 1200 = 3,079181
Log: wst XBA = 54° = 9,907958
12,987139
Log wst: AXB 49° 9,877780
Log: AX = 3,109359
Log Tabli: = 3,109241 = 1286,35
Różni = 118

Rozwiązanie Proporcyi: 2giey na wynalezienie AY. to iest ÷ wsAYB : wst ABY = AB : AY

÷ 337 : 118 = 100
337 / 11800 / 35"
1011
1690
1685
5

Log: AB = 3,079181
Log: wsAYB = 9,990404
13,069585
Log AYB = 9,769219
Log: AY = 3,300366
Log Tab: 3,300160 = 1996,95"
206

Log: większy 0378
Log mniey 0160
218

÷ 218 : 206 = 100
218 / 20600 / 94 lub 95.
1962
980
872
108

Bok tedy AY = 1996,95"

Rozwiązanie Proporcyi 3ciey na wynalezienie kątow i bok Troykąta AXY. – to iest tey ÷ AY+AX : AY−AX = Stycz: $\frac{AXY+AYX}{2}$: St AYX

Kąt XAY = 35°
180°
35
145°
AXY + AYX =
$\frac{AXY+AYX}{2}$ = 72° 30'

AY = 1996,95
AX = 1286,35
AY+AX = 3283,30"

AY = 1996,95"
AX = 1286,35
AY−AX = 710,60"

Z tych

ułożony proporcyą: ÷3283,36'' : 710,60'' = Stycz: 72°30' : $\frac{AXY - AYX}{2}$ = 34°28'

Log Sty 72°30' = 10,501278
Log = 710,60'' = 2,851625
13,352903
Log 3283,30'' 3,516310
Log = $\frac{AXY - AYX}{2}$ = 9,836593 = 34°28'

$\frac{AXY + AYX}{2}$ = 72°30'
$\frac{AXY - AYX}{2}$ × 34,28
więc AYX = 38°2'

$\frac{AXY + AYX}{2}$ = 72°30'
więc AXY = 106°58'

Rozwiązanie proporcyi 4tey

ułożoney na wynalezienie XY. — to iest tey: Wst XYA : XAY = AX : XY

Log AX = 1286,35'' = 3,109359
Log XAY = 35° = 9,758591
12,867950
Log XYA = 38°2' = 9,789665
Log = XY = 3,078285
3,078094 = 1197,52''
191

Log większy 457
Log mniey 094
363

÷363 : 191 = 100
363 || 19100 | 52
1815
950

Więc XY = 1197,52''. — Co samo wykonać możemy rozwiązuiąc proporcyą 5°.

Zostaie ieszcze, do rozwiązania ten przypadek, w którym z trzech boków danych w Troykącie szukamy kątów iego. —

Sposób zwyczaynie używany, zawisł na tym, aby szukać dwóch odcinków podstawy, oddzielonych przez prostopadłą na tę podstawę spuszczoną od wierzchołka kąta iey przeciwnego. Na ~~wywiedzie~~ dowodzenie tego czyli na wynalezienie tych odcinków służy następuiące Twierdzenie. —

§ 30° Twierdzenie 7e Podstawa Troykąta tak się ma do summy dwóch boków o iak różnica tychże boków, do różnicy odcinków podstawy przez prostopadłą zrobionych. —

[illegible] będzie Troy: ABC z wierzchołka C spuścimy prostopadłą CD na [illegible] AB, mówiemy że tak się ma podstawa AB : CB + AC = BC − AC : BD − AD punkt C za srzodek koła a linią AC za promień i nakreśliwszy koło AA

koło, te koło przetnie podstawę AB w punkcie G, a linią CB w punkcie F i tęż samą przedłużoną w E. — Linia AC = EC bo są promienie iednego koła ażatym linia EB będzie summą bokow EC i CB; aże EC = AC, więc linia EB iest summą bokow CB+AC, a linia FB będzie onychże różnicą to iest FB = CB − AC. Linia BG będzie różnicą linii DB i DG, aże DG równe AD bo prostopadła od srzodka koła spuszczona na cięciwę przypada na iey srzodek, przeto linia BG iest różnicą linii BD i AD, czyli BG = BD − AD. — Ponieważ tedy linie AB i EB od iednego punktu B za kołem wychodzące przecinaią koło, są więc tym samym na odwrót proporcyonalne, to iest: Tak się ma cała linia AB do całey linii BE iak części za kołem FB : BG. Aże pokazaliśmy wyżey że BE iest summą CB+AC, a FB iest ich różnicą, a BG różnicą odcinka podstawy, więc wypada na to ÷ AB : CB+AC = CB − AC : DB − AD aże mamy wiadomą summę odcinkow podstawy to iest całą podstawę AB więc możemy mieć i połowę tey summy. dopołowy tedy podstawy dodawszy połowę różnicy odcinkow będziemy mieli odcinek większy DB, odiąwszy zaś tę połowę różnicy odcinkow od podstawy wiadomym zostanie odcinek mnieyszy AD. W Troykącie ACD prostokątnym przy D mamy przeciw prostokątną wiadomą AC, kąt D wiadomy, i bok AD, wynaydziemy tedy i kąt A z tey proporcyi ÷ AC : AD = Pr: do Dost: A. — W Troykącie CDB, mamy także wiadomy bok BC bok DB i kąt D, więc wynaydziemy i kąt B z następney proporcyi ÷ BC : BD = Pr: do Dost: B. — Maiąc tedy wiadome w Troy: ACB dwa kąty B i A już tym samym mamy wiadomy i kąt C. trzeci. —

§40: Przykład służący do rozwiązania tych proporcyi ugruntowanych na fundamencie poprzedniczego Twierdzenia, stosowanych do dzienia 3ch kątow z wiadomych 3ch bokow. —

Jtak niech będzie AB = 1200
BC = 935
AC = 612.

BC = 935
AC = 612
BC+AC = 1547

BC = 935
AC = 612
BC − AC = 323

Rozwiązanie Proporcyi A^szey

÷ AB : BC+AC = BC−AC : BD−AD:

czyli 1200 : 1547 = 323 : 416,4'

Log: BC+AC = 3,189490
Log: BC−AC = 2,509202
5,698692
Log: AB = 3,079181
BD−AD = 416,4' = 2,619511

AB = 1200
$\frac{AB}{2}$ = 600
BD−AD = 416,4'
$\frac{BD-AD}{2}$ = 208,2'

$\frac{AB}{2}$ = 600
$\frac{BD-AD}{2}$ = 208,2
więc BD = 808,2'

mamy więc wiadome odcinki podstawy
AD = 391,8', i BD = 808,2'

$\frac{AB}{2}$ = 600
$\frac{BD-AD}{2}$ 208,2

Zatym AD = 391,8'

Na wynalezienie kąta B ułożymy proporcyą ÷ BC : BD = Pr: do Dost B

Log. BD+Pr = 12,907519
Log BC = 2,970812
Log dost. kąta B = 9,936707
Log Tabli: − 9,936652 = 59°48'45"
55

Log więk: 725
Log m: 652
73

73 : 55 = 60"
73 | 3300 | 45"
292
280

więc kąt DCB = 59°48'45"
zatym B = 30°11'15"

chcąc wynaleźć kąt A rozwiążmy tę proporcyą
÷ AC : AD = Pr: dost A

Log: AD+D = 12,593064
Log AC = 2,786751
9,806313 Lo: Dost
Log Tabli: 9,806 254 = 39°48'23
59

152 : 59 = 60" : 23
6

Log: wię: 406
Log m: 254
152
90

152 | 3540 | 23"
304
500
476

kąt ACD = 39°48'23"
więc kąt A = 50°11'37"

kąt ACD = 39°48'23"
kąt DCB = 59 48 45
kąt C = 99°37'8"
kąt A = 50°11'37"
kąt B = 30°11'15"
18°0° Co się okazało.

Cała robota należycie okazano będzie = kąty Troy: A, C, B wyrównają 180°.

...ce Trygonometryi.

Z Trygonometryi Twierdzenie Asze

Tw: W każdym Troykącie boki tego Troykąta taksię maią do siebie iak wstawy kątow przeciwnych tymże bokom. –

Dyk: Niech będzie Troykąt ACB. Taksię będzie miał bok AC do CB iak wstawa kąta B. do wstawy kąta A. – Opiszmy ten Troykąt kołem, w tym poprowadzmy srzednicę CD i poprowadzmy dwie cięciwy AD i BD. – kąty CAB i CDB są równe, bo ramionami swemi obeymuią łuk CB, a wierzchołki A i D maią przy okręgu. – Podobnież kąty CBA i CDA są równe dla teyże samey przyczyny; prócz tego kąt CAD iako w półkolu więc iest prosty. a zatym linia AC iest prostopadłą do AD wziąwszy za promień linią CD. Linia AC będzie wstawą kąta CDA aże kąt CDA = kątowi CBA więc linia CA iest wstawą kąta CBA. – Podobnież kąt DBC iako w półkolu więc iest prosty, a zatym linia CB iest prostopadłą do BD, wziąwszy linią CD za promień Linia CB będzie wstawą kąta CDB, aże kąt CDB równy iest kątowi CAB, więc linia CB iest wstawą kąta CAB. – Linia CA iest wstawą kąta CBA, a linia CB iest wstawą kąta CAB, te linie AC i CB czyli to uważaiąc iak Boki Troykąta ACB; czyli iak wstawy kątow przeciwnych tym bokom, nigdy się nieodmienią i zawsze ich stosunek będzie iednakowy; więc powiemy iaksię ma bok AC do BC tak wstawa kąta B czyli taż sama linia AC do wstawy kąta A czyli do teyże samey linii BC. – Aztąd wypada że boki Troykąta tak się maią do siebie iak wstawy kątow przeciwnych tymże bokom. –

Jeszcze można to dowodzenie inszym sposobem okazać w ten sposób. –

Opisawszy ten Troykąt kołem Połowy bokow tego Troy: będą wstawami kątow przeciwnych tym bokom; Aże kąty przy srzodku są dwa razy większe kątow przyokręgu, więc połowy bokow Troy: będą wstawami przeciwnych o tym bokom. – Aże kąty przy srzodku są 2 razy większe od kątow przyokręgu etc.

przy okręgu więc połowy bokow Troy: będą wstawami połowy kątow przy srodku koła, aże połowa kąta przy srodku równasię kątowi przy okręgu, więc połowy bokow Troy: będą wstawami kątow przy okręgu; Aże połowy tak się maią do siebie iak całości, więc całe boki Troykąta taksię maią do siebie iak ich połowy, że zaś te połowy są wstawami kątow przeciwnych tym bokom, więc boki Troy: tak się maią do siebie iak wstawy kątow przeciwnych tym bokom. —

Pyt: Co iest dopełnienie. co nazywamy wstawami dopełnienia; i dostawami?

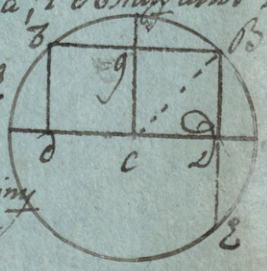

Spusciwszy na promien CF prostopadłą BG, ta będzie wstawą łuku BF a razem i wstawą kąta FCB, czyli dostawą a łuku BA a tym samym dostawą kąta dopełnienia BCA (osimy) a dostawą kąta FCB. —

§ 328 Summa kwadratow z wstawy i dostawy równasię kwadr: z promienia. —

Dow: Troykąt CDB iest prostokątny przy D linia CB iest przeciw prostokąt A że kwadr: z przeciw prostokątniey równasię summie kwadratow z dwóch bokow przyległych kątowi prostemu. — Więc kwadr: z CB równasię summie kwadr: z CD i DB aże linia CD równa iest linii BG więc kwadr: z BC równasię summie kwadr: z BD i BG a że BG iest wstawą a BG dostawą więc kwadr: wstawy i dostawy równasię kwadratowi z promienia. —

§ 329 Przystosowanie 1. Maiąc na polu wymierzoną podstawę, i kąty które czyni podstawa z dwiema liniami wykierowanemi ku iednemu cylowi, znaleźć długość dwóch tych linii i iednego kąta. —

Niech będzie Troykąt ACB którego podstawa AB wiadoma, kąty także A i B wiadome znaleźć wielkość bokow AC i BC, i kąta też C. —

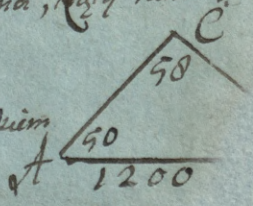

Wziąwszy summę tych dwóch kątow A i B i odiąwszy od 180° będziem mieli kąt C. —

Niech będzie bok AB 1200, kąt A 50° kąt B 72 kąt C będzie 58. —
Chcąc wynaleźć bok CB taką ułożyć możemy proporcyą. iaksię ma Wstawa kąta C do wstawy kąta A. tak bok AB do boku BC. — Rozwiążmy tę proporcyą.
to iest ÷ W.C : WA = AB : BC. Logarytmy wstawy A i boku AB dodać a logarytm wstawy C odiąć potrzeba od tey summy Logarytm wypadaiący z odięcia będzie Logaryt: boku BC. — Znalazszy w Tablicach liczb naturalnych liczbę odpowiadaiącą temu Log: ta okaże wielkość boku BC.

Szukam ułomka dziesiątnego biorę różnicę Log: większego i mnieyszego od naszego, i odey logarytm mnieyszy, od naszego. —

Itak Log: AB = 3,079181
Log W. A = 9,884254
Summa = 12,963435
Log: WC = 9,928420
Różnica = 3,035015

Loga: większy od nasz: = 3035029.
Loga: mnieyszy od = 3,034628
401

3,035029 = 1084.
Logarytm nasz = 3,035015
mnieyszy od nas: 3034628
387

Teraz układam proporcyą iaksię ma różnica dwóch logarytmow między. które nasz wpada, do różnicy logarytmu, mnieyszego od naszego, tak się ma 100 do 4tey szukaney
to iest ÷ 401 : 387 = 100 : 96, więc Bok CB iest 1084,96

401 / 38700 / 96
3609
2610
2406
204

Podobny sposób postępowania zachować należy szukaiąc wielkości Boku AC.

Do skrócenia rachunku można z początku zaraz odiąć logarytm wstawy C od logarytmu liczby wyrażaiącey bok AB do dawszy do cechi tego drugiego Log: liczbę 10 ~~[illegible]~~

Log: AB = 13,079181
Log: WC = 9,928420
3,150761
Log: WA = 9,884254
Różnica = 13,035015 — 10
reszta zas odprawuie się iak wyżey. —

Można także w rachunku Trygonometrycznym użyć dodawania zamiast odeymowania, kładąc dopełnienie Logarytmow, na mieysce tych które przez nich dopełnione. Przykład. Dopełnienie logarytmu wstawy C = 0,071580
Log: AB = 3,079181
Log: WA = 9,884254
3,035015 summa — 10 = Log: BC.

Przys: 2gie

Przysto: 2gie Maiąc dany Troykąt którego bok ieden wiadomy i trzy kąty, znaleźć powierzchnią Troykąta przez iedną Proporcyą?.—

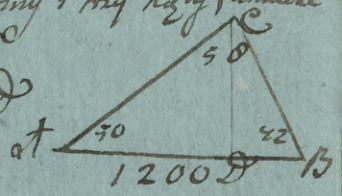

Ponieważ szukamy powierzchni spuśćmy prostopadłą CD nawynalezienie Boku BC możemy taką ułożyć proporcyą

÷ WC : WA = AB : BC którą rozwiązawszy znaleźlibyśmy Bok BC.—

nawynalezienie zaś boku CD ułożyć potrzeba następuiącą proporcyą.

÷ Pr: WB = BC : CD złożywszy stosunki więc będzie.—

÷ Pr × WC : WA × WB = AB : CD tu mamy nie iaką podstawę wiadomą i wysokość, więc rozmnożywszy podstawę przez wysokość będziem mieli powierzchnią Troykąta podwóyną, ale żeby stosunek swego waloru niestracił potrzeba i tego poprzednika AB rozmnożyć przez też same ilość AB, któren się tak wyrazi kwadr: AB^2 ~~×CD~~ : AB × CD ten oznaczy nam powierzchnią podwóyną więc ten stosunek tak się wyrazi AB^2 do 2ch powierzchni, ale że nam nie potrzeba dwóch powierzchni tylko iedney więc w stosunku AB^2 do 2 Powr: możemy tego następnika zmnieyszyć 2 razy, a żeby ~~więc~~ zaś równość między stosunkami zachowana była potrzeba więc albo tego następnika AB^2 zmnieyszyć 2 razy lub też tego poprzednika Pr × WC ~~×~~ AB powiększyć 2 razy — Powiększmy z tego poprzednika 2 razy będzie 2 Pr × WC : WA × WB = AB^2 : 1 Powier: z tey proporcyi doydziemy Powierzchni Troykąta: to iest Prostokąt z Promienia podwoionego i wstawy kąta przeciwnego podstawie do wstawy 2ch kątow przyległych podstawie iak kwadr: z podstawy do Powier: Troy: Te proporcyą rozwiążemy tym sposobem Lo kwadr: AB^2 i Log: wstawy kąta A, B dodawszy, a odtey summy odiąwszy summę Logar: wstawy C i promienia.—

Przykład. do tego przystosowanie. — Nawynalezienie powierzchni tego Troykąta mamy te proporcyą ÷ 2 Pr: × WC : WA × WB = AB² : 1 powierzchni.

Loga: AB = 3,079181
Log: AB² = 6,158362
Log: WB = 9,978206
Log: WA = 9,884254
Summa = 26,020822
20,229450

Log: 2 = 0,301030
Log = 10,000000
Log: WC = 9,928420
Sum = 20,229450

Log: nasz 5,791372
Log: mniey: 791340 = 6185
32
Log: większy 791400
Log: mniey = 791340 = 618546
70

Różnica = 5,791372 temu logarytmowi odpowiadaiąca liczba będzie powierzchnią Troykąta danego. —

÷ 70 : 32 = 100
70 | 3200 | 46
28
40
42

więc powierzchnia tego Troykąta będzie 618546.

Przysto: 3cie Maiąc dane w liczbach dwa boki Troy: i kąt między niemi znaleźć iego powierzchnie przez iedną proporcyę? —

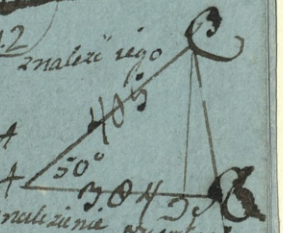

Niech będzie Troykąt ABC którego byłyby znane boki AB, AC i kąt A. Ponieważ szukamy powierzchni więc spuśćmy prostopadłą CD. Nawynalezienie wysokości CD taką ułóżmy proporcyą ÷ Pr: : WA = AC : CD z tey proporcyi mamy podstawę i wysokość, więc różnmożywszy one między sobą będziem mieli powierzchnię. Lecz żeby stosunek się nie zepsuł potrzeba rozmnożyć AC przez AB więc będzie AC × AB : CD × AB któren oznacza nam powierzchnie podwóyną więc ten stosunek wyrazić można tak AC × AB : 2ch Powierzchni, ale że nam iedney tylko potrzeba nie dwóch a zatym następnika zmnieyszyć potrzeba 2 razy, więc będzie P: WA = AC × AB / 2 : 1 Powierzchni to iest promień do wstawy kąta wiadomego iak połowa prostokąta z 2ch Bokow wiadomych do powierzchni Troykąta. — Rozwiązanie tey proporcyi odprawi się zupełnie gdy Log: połowy boku AB i Boku AC i Log: WA dodamy, a od tey summy Logarytm promienia odeymiemy, Liczba odpowiadaiąca różniey tych logarytmów okaże powierzchnię Troykąta. —

Wzor działania

Pr: : WA = AC × AB / 2 : 1 pow:

Log: ½ AB = Log: 192 = 2,283301
Log: AC = 2,607455
Log: WA 50° = 9,884254
Summa 14,775010
Log: Pr: 10,000000
4,775010

Pow. 59714.

775042 = 5971120
775010
38
775042
73

÷ 73 : 32 = 10 :
73 | 320 | 4
292

-293-

Przysto: 4te Mając dany Trykąt Prostokątny kbiego wiadoma iest przeciwprostokątna i iedno ramie kąta prostego znaleźć inne dwa kąty i bok trzeci.2

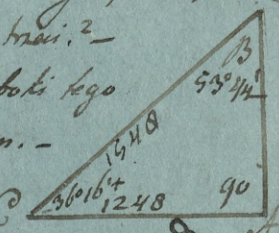

Wziąwszy w tym Trykącie Przeciwprostokątną za promień, 2 inne boki tego Trykąta AC i AB będą wstawami kątow maiących tym Bokom.- Gdybyśta przeciwprostokątna BC była wyrażona promieniowi podług=ionemu na 100000 części równych należało szukaiąc drugiego boku AC między wstawami, znaleźlibyśmy logarytmiczney wstawy, a liczba odpowiadaiąca temu Lo=garytmowi oznaczy nam wielkość kąta B przeciwnego temu bokowi AC.- Gdybyśmy tedy summę kątow A i B odięli od 180° mielibyśmy kąt C.- a tym samym bok AB łatwo możnaby wynaleźć.-

Gdy zaś ta przeciwprostokątna nierowna się Pr: zmeydującemu się w Tablicach wstawi wyrażonemu przez 100,000 ale iak mamy podaną = BC = 1540 więc nawynalezieniu kąta B taką uczynić potrzeba Proporcyą ÷ BC : AC = Pr: W rozwiązuiąc tę proporcyą podług Regiił wyższych.-

Log: Pr = 10,0000000
Log AC = 3,096215
Summa 13,096215
Log: BC = 3,189771
Różnica = 9,906444 = 53° 44'

wiąc kąt B = 53° 44' czyli mniey- szym kąt C = 36° 16' więcey ni.-

Do wynalezienia Boku AB taką uczynić potrzeba Proporcyą ÷ Pr: BC = BC : AB

Log: BC = 3,189771
Log: BC = 9,771987
12,961758
10,000000
2,961758 = 915,7

więc Bok AB = 915,7.

Gdyby szło tylko o wynaydowanie Boku AB, dla skrócenia rachunku dosyć by było Log: summy Bokow BC + AC dodać do Logarytmu różnicy tychże bokow, i summę tych 2ch Log: podzielić przez 2. a tak nadowa tego Logarytmu byłaby Log: liczby wyrażaiącey wielkość boku AB.- A to dla tego że kwadrat AB iest różnicą kwadratow z BC i AC.- a ta różnica 2ch kwadratow równa się Prostokątowi z summy bokow tychże kwadr: przez różnicę bokow, więc kwadr: z AB równy takiemuż Prostok: z summy bokow A przez różnicę tychże bokow BC - AC.-

Gdy dany

Gdy więc Logarytm summy bokow dodamy BC+AC, do Log: różnicy tychże Bokow BC−AC, summa tych Logarytmow będzie Log: prostokąta z summy bokow przez ich różnicę. — Aże ten Prost: równy kwadr: różnicy 2ch kwadr: BC^2 i AC to iest $= AB^2$ więc połowa tego Logarytmu będzie Log: pierwiastku Tego kwadr: czyli będzie Logarytmem boku AB. liczba zaś odpowiadaiąca temu Logarytmowi okaże wielkość boku AB. —

Wzór Działania

	BC = 1548	BC = 1548
	AC = 1248	AC = 1248
		BC − AC − 300
A zatym bok AB równy 9150 +	BC+AC = 2796 Logar: = 3,446537	
	BC−AC = 300 Log: = 2,477121	
	Summa = 5,923658	
	Połowa = 2,961829 = Log: AB 9150	

Przystosowanie 5te

Maiąc dany w Troykącie Roztwartokątnym, kąt roztwarty, bok iemu przeciwny i iedno z dwuch ramion iego, znaleźć drugie ramie i dwa inne kąty. Niech będzie Troykąt ACB, ktorego dany iest kąt roztwarty BAC bok CB iemu przeciwny, i iedno ramie AC znaleźć inne kąty B i C i bok AB. — Chcąc wynaleźć kąt B taką potrzeba ułożyć proporcyą ÷ BC : AC = WA : WB. Z tey proporcyi dóydziemy kąta B., a odiowszy summy kątow A+B od 180° zostanie nam wiadomy kąt C.

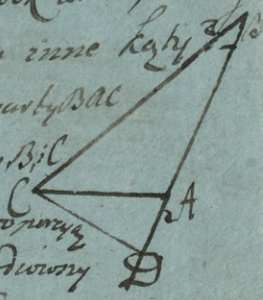

Wynalezienie boku AB tak należy ułożyć proporcyą ÷ WA : WC = BC : AB tak wiadomy będziemy mieli i bok AB, i założenie będzie ułatwione.

Sposob drugi

Bok BA przedłużmy na który z punktu C z puśćmy prostopadłą CD tym sposobem zrobisz Troy: prost: CDA. którego bok AC iest wiadomy z założenia; kąt CAD także wiadomy, dlatego że CAB + CAD = 2 a CAB wiadomy z założenia. dwóch bokow CD i AD dóyść można z dwóch następuiących proporcyi ÷ Pr: WA = AC : CD ÷ Pr: dost: A = AC : AD. Więc maiąc wiadomą przeciwprostokątną BC w Troy: BDC iedno ramie kąta prostego CD łatwo dóyść boku BD podług § 332 od którego odciągnąć AD znaydziemy bok AB. —

Podobnego sposobu użyć należy, gdy kąt ostry iest dany, i bok iemu przeciwny większy od drugiego boku danego. Ta tylko iest różnica że w drugim sposobie postępowania linia AB będzie summą a nie różnicą linii BD, AD. —

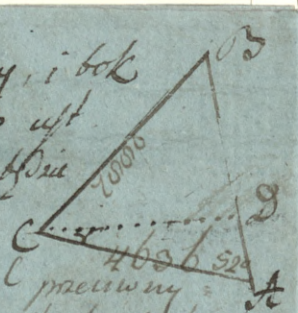

Niech będzie Troy: BAC którego kąt A iest Ostry, bok BC przeciwny temu kątowi, bok AC przyległy, są wiadome, wynaleźć potrzeba kąt C i B i bok trzeci BA. — Na wynalezienie kąta B taką układam proporcyą ÷ BC : AC = WA : WB. tym sposobem wynaydę kąt B, któren wraz z kątem A odciągnięte od 180° resztą pozostałą będzie ważność kąta C. — Chcąc wynaleźć bok BA, taką układam proporcyą ÷ WA : WC = BC : AB, którę rozwiązawszy wynaydę bok BA. — Na bok BA sposób drugi ~~spasiony~~ prostopadłą CD tym sposobem zrobię nam Troy: Prost: CDA. w którym bok AC kąt D i kąt A są wiadome, więc na wynalezienie boku AD taką ułożyć trzeba proporcyą ÷ Pr: WA = AC : CD: kąt A i D maiąc wiadome tym samym wiadomy iest i kąt C czyli r a zatym na wynalezienie Boku AD taka ustawia się proporcya ÷ WA : WC = CD : A

Tymże sposobem postąpić należy w Troy: Prost: CDB chcąc wynaleźć bok BD, a tak summa BD + AD będzie równa BA i wiadomy będzie cały bok AB Troy: Ostr: CAB. —

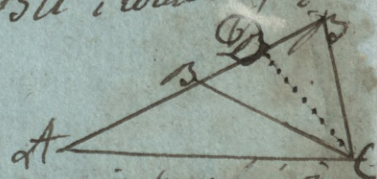

Gdyby zaś bok CB przeciwny kątowi Ostremu A wiadomemu mnieyszy był od boku danego AC który służy zaramie temu [illegible] w takim razie wstawa kąta B wynaleziona z tey proporcyi ÷ CB : AC = WA [illegible] ta wstawa kąta B może bydź wstawą dwóch kątów iednego ostrego B, a [illegible] rostwartego B i tamten spełniaiącego do 180° Podług drugiego [illegible] linia AB AD może bydź summą albo różnicą linii AD, BD, albo BD wdaie dwa odmienne Troy: ACB, i ACB, które lubo maią w sobie dwa boki dane, i kąt ostry także dany, różnią się iednak trzeciw bokiem i dwoma innemi kątami. — Co się zgadza z tym co się już powiedziało w Rozd: 11.

Karta 273.–

§ 345 **Twierdzenie Przybrane.** Podstawa Troykąta taksię ma do summy dwóch bokow iego, iak różnica tychże bokow do różnicy odcinkow podstawy. ~~przez~~ prostopadłą zrobionych?

Niech będzie Troy: ABC od wierzchołka C spuścimy prostopadłą na podstawę AB, i mówiemy że taksię ma podsta:

$AB : CB + AC = BC - AC : BD - AD$

wziąwszy punkt C za srodek koła a linią AC. za Promien, i na kryśliwszy koło, te koło przetnie podstawę AB w punkcie G, a linią CB w punkcie F i też samą przedłużoną w punkcie E.– Linia AC = linii EC bo są promieniami iednego koła, a zatym linia EB będzie summą bokow EC i CB, a że EC = AC więc linia EB będzie summą bokow CB + AC, a linia FB będzie onychże różnicą, a że CF = AC bo są promieniami iednego koła, więc linia FB będzie różnicą linii CB – AC.– Linia BG będzie różnicą linii DB i DG, a że DG równe AD bo prosto padła od srodka koła spuszczona na cięciwę przypada na iey srodek. a zatym linia BG iest różnicą linii BD – AD.– A ponieważ linie AB i EB od iednego punktu B za kołem wychodzą i przecinaią koło a zatym są naodwrót proporcyonalne, to iest taksię ma cała linia AB : całey BE iak część za kołem FB : BG. To iest podstawa Troykąta AB do linii EB to iest do summy CB + AC iak linia FB to iest różnica tychże bokow CB – AC : do linii BG do różnicy odcinkow DB – AD.– a że mamy summę wiadomą to iest podstawę AB więc będziemy mieli połowę summy wiadomą ~~to iest~~.– A że i różnica odcinkow DB – AD wiadoma a zatym i połowa różnicy wiadoma.–

W Troykącie ACD prostokątnym przy D mamy przeciwprostokątną wiadomą AC kąt D wiadomy prosty, bok AD wiadomy a zatym na wynalezienie kąta A słuszy proporcya AC : AD = Pr: do dost A. W Troy: CDB, kąt D wiadomy bok BC wiadomy bok DB wiadomy a zatym na wynalezienie kąta

Ta proporcya ÷ BC : BD = Pr: do dost: B. — więc doydziemy kątow B i a a tym samym i kąta C. —

÷ AB : BC + AC = BC − AC : BD − AD

Wzór Działania

AB = 1200
BC = 935
AC = 612

BC + AC = 1547
BC − AC = 323

BC + AC Log = 3,189490
BC − AC Log = 2,509202
Summa. — 5,698692
AB Log = 3,079181
Reszta = 2,619511 odpow: 416,4

więc BD − AD = 416,4

ieżeli do połowy różnicyi odcinkow dodam połowę summy podstawy będę miał odcinek większy

AB = 1200
AB/2 = 600
BD − AD/2 = 208,2
BD = 808,2

AB/2 = 600
BD − AD/2 = 208,2
AD = 391 8

więc mam wiadome odcinki. —

Na wynalezienie kąta B układam proporcyą ÷ BC : BD = Pr: do dost: B.

Log: BD + Pr = 12,907519
Log: BC = 2,970812
9,936707 Reszta.
9,936652 od: 59° 48' 45
55

725
652
73

73 : 55 = 60":
6
73 | 330,0 | 45"
292
380
385

90°
więc kąt DCB = 59° 48' 45"
a zatym kąt B = 30° 11' 15"

chcąc wynaleźć kąt A taką układam Proporcyą ÷ AC : AD = Pr do Dost A

406
254

90
kąt ACD = 39° 48' 23"
więc kąt A = 50° 11' 37"

152 : 59 = 60":
6
152 | 354,0 | 23
304
500
456
44

Log: AD + P = 12,593064
Log AC = 2,786751
9,806313 Log:
9806254 odpo: 39° 48' 23
59

kąt ACD = 39° 48' 23"
kąt DCB = 59° 48' 45"
kąt C = 99° 37' 8"

Więc cała robota należycie okazaną będzie ieżeli trzy kąty Troykąta A, C, B wyrównaią 180°.

kąt A = 50° 11' 37"
kąt C = 99° 37' 8"
kąt B = 30° 11' 15"
180° co się okazało

III.

Dysserlawa Fizyczna

Z pomiędzy tak wielu sposobow, których dla ukształcenia rozeznania i pojęcia młodych, a tém samym do nauczenia ich porządnego myślenia, dosyć pomyślnie Nauczyciele używaią, niemasz takiego któregoby skutek był pewnieyszym, iak ciekawością młodych zagrzewać umysły. Chęć umiejętności iest nam równie iak rozum wrodzoną, w każdém wieku zawsze będąc nowością czynioną i czynną, lecz naybardziey w Młodości, gdzie umysł nieuwysilany zbytecznym natężeniem, i niezwątlony mnóstwem wiadomości chwyta się z nieiakąś chciwością tego, co mu się nowego wystawia, a tym samym wzwyczaia się naturalnie zabawiać się i zastanawiać. — Z tey przeto sposobności, nayporządnieyszy zawsze następowałby skutek, gdyby przedmioty młodym do pojęcia podawane równie mogły tak ciekawością umysł ich zachęcać, iako potrzebnym zasilać oświeceniem. Otóż w naydoskonalszym stopniu, taka podwóyna korzyść znayduie się w Nauce natury, bądź gdy ią ogólnie uważamy, iako zbiór z harmonią powszechną, bądź kiedy iey piękności wszczególnych upatruiemy się wydarzeniach, znaydziemy wszystko nam ciekawe, i przypodobane, a wszystko równie nas uczące, iako złożone z wyrazow pięknych i oświecaiących.

Rzeczy ten świat składaiące tak naywiększe, iako i naymnieysze, zawsze o mieiakieyś zapewniaią prawdzie, właśnie iakby nas naydowodniey obiaśniały, że ich szczególne ułożenia, i do naśladowania niepodobne zadziwiać, odzienie ich do pewnego końca, to iest ku naszey potrzebie i użytkowi. Wszechmocno dobroć ich sprawcy pokazywać powinne. Zgoda ich między sobą, równie iak i z nami

Kiedy to nay wyraźniysze głosy przywołuię nas swoią nauką przystępuią a przyiaźniow nikt swoim doradzeniem dzyiś nasz[illegible] stroią lecz wygodzie, rozkoszy oświecaią prawdami, a dzierżą potrzebą albo tylko wdzięcznemi, można wiec z natury nadzwyczaynemi, i nayprzednieyszemi dzięgi albo wybornemi rozumu nayprzedniejszemi, i dla wszystkich nauk z mysłami prawdą. ktorych wyrozumieiąc, nie wiadomością czyniąc, nie sądzą[illegible] robią ogromnie wiele mnoże. - Dzięki tedy dzięki nawiedzaią wszystkim wybornieyszy, lub bardzo mało sprawnie nie niedbałszy, przed ią bacznie ich tak samą prawdą nayprzednieyszą zebrać, ktorą mogłym chwalebnie służbom dostatki ktore posiadaią, ale ich nieużywaią, brzydzić dzięki[illegible] ktore przed oczy to, co albo odległość, albo zbytkowna natura, albo nawet niedostrzeżenie[illegible] dobrych dzięki przed nimi ubrzymało. Tako iest Nauka - ktora słowem a Grecczego języka wiązem - Fizyką nazywamy - dzięki nauką wszystkich rzeczy pod dwoiste podzielaią i składaią cały świat tego obszaru. - Celem więc iest poznać wszystkie rzeczy wyklada[illegible] wtrzech powszechne, wszystkim i każdym sądzą[illegible] równie chwalebne służbę stworzone, od prawdy ktore przemiata Natura. — Dla zrobienia tych niedowiadczeń drogi i prawdy natury, niesomysłow płomyczek, i rozumowania[illegible] stwierdzenia - Tych wymiatanego trzymać się należy, lecz samy nabyte doświadczenia, niesmyślne uważania i prawdziwe wnioski radzieby potrzeba - Dopowiemy ona, iako wszelkich darow niedozwolona, tak iney dzięki poznania dla naszego pożytku, niebo iestnieniu odpowiadać będą wyrazami -

Wiele stawnych filozofow, ktore natury, iak nayprzednieyszy świata[illegible] wiadomości nabyć obrzekli się wszech, stosownie do swoiey wyobraźni, imaginacyi, wiele wszystkich systematow, dzięki bliżey mowiąc dzięki[illegible] Bogdaj nimi na karteczki, ktore mu wiadomy porządek mysleniu dobrego i porządek nauk fizycznych, zakład[illegible] nieiestnego natury wiadomości materyi, i biegu, tak dawnego ze się w wszystkich ziemskich rzeczach, nikt nie dadzą Materyą i biegu drugi, tako świat z tworzą

widzialny

Odszedł nadto wynioślą Lubą prawdą, iż wewnętrzney ich z natury
nadto natury, niepogody i istotnie, iak tylko bieg i natury po-
trzebami - bieżą innych [illegible] moiną gdyby i one i ich porzą-
dnie, a widzieć nie pytać aby przyczyny, które zgodnie z pra-
widłami Materyi i biegu i natury, chuchem i obcianowi niepo-
rządku naturalnym - Nich nie [illegible] gdzie z tamowie [illegible]
Pauka lub umiejętność, z dziedzictwa na samych proporcyach
mniej istotnych - Z drugiem i niedzielnym, mało dbaiąc o pierwsze
bystrzejsze, nieiż pierwiastkowe, nabożne, iak tylko natych, które nie
[illegible] do prawdy podobne, zarazem Mało liczby z nayprzód dwoiste
wiecznie, rzadkie [illegible] nie trzymaią porządku nieiednostkowe i [illegible] ad-
kaią [illegible] pokoi stan nie do mieszkania nieboskie - które albo nie ob-
rastaią [illegible] nadamey tylko z dziedzictwa [illegible] prawdzie, nie dnayd nie
nie ubywa i [illegible] pod ziemią dawało - Tabi [illegible] dziatek z natury [illegible]
Prawdziwie nie ubywa bydź tylko zbiorem samych mniey rozumia-
tych systematów [illegible] sobie przeciwnych, nie tak prywatnych iak
tylko bardzo [illegible] które bitwy [illegible] Architektów nie mieszczących
i wzdamiach Dwoich nie [illegible] prawowało, nie nad
drugi ego wynoszącą, [illegible] to co i ego wybadawał [illegible]
nie - A tak z nowe [illegible] prawnicze [illegible] nabyć, wbrzeżny
[illegible] z amey prawie i wynowano —

2

Tak to było [illegible] [illegible] [illegible] i podziś dzień mamy
się z tym: po niektórych [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
z dawnych [illegible] natura ubywała nie prawa, bieży inney
o nie [illegible] - Czas [illegible] się nie [illegible] [illegible] [illegible]
tu na drzemie nayprostszych [illegible], a [illegible] [illegible] nie [illegible]
co nie [illegible] wyrażającą, [illegible] [illegible] [illegible] nie
go nayprędzej [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible]

że to tylko w rzędzie istotnych wiadomości, i rzetelnego
poznania bydź powinno, co iest widocznie prawdziwym. —
Ten nowy sposób, sławnych wieku nam utworzył Mędrców, a ich
odkrycia i wynalazki wzniecaiąc ciekawość, uwagę i zasta=
nowienie się, znalazły w każdym stanie prawdziwych Naśla=
dowców i czcicielów. — Dowodem tego są pomnożone Akade=
mie wyznaczone nadgrody bogatych ludzi, i możnych nie=
tylko staranność i protekcya, ale i znaczne łożone nakłady —
Mnóstwo nakoniec ksiąg natury tak w ogólności całą, iako też
i w niey szczegółach opisuiących, dowodem mówię tego są
że ta nauka iest ciekawą, oświecaiącą, użyteczną i potrzebną —
w Wieku w którym znaiomość, i gust Nauk Fizycznych, iest
powszechnie w całey oświeconey Europie panuiącym, nie=
wolno już — wyiąwszy niektóre nieszczęśliwie zahartowane
Gotyckiemi wyobrażeniami głowy odrzucać i nią pogardzać —
ponieważ ona iest iedyną ozdobą i pierwszym prawidłem tego
wszystkiego, co tylko nosi imię wykształcenia umysłu, i praw=
dziwego oświecenia — Jakież ukontentowanie dowcip wysoko
myślący i przenikaiący uczucie, kiedy iż tak rzekę, stanie się
nayzaufańszym Przyiacielem natury, przewidując iey pew=
ne skutki, i oznaczaiąc ich przyczyny niezmienne, przenikaiąc
ukryte iey nayskrytnieysze działania, w odmianach tak świet=
nych i wspaniałych na gwiaździstym okazuiących się niebie,
gdzie bieg i obrót harmoniczny gwiazd i w niczym nie przeszko=
dzony, wszystkie roku stanowi pory, albo też zastanawiaiąc się
nad Meteorami potrznemi, dżdżystemi, i ognistemi, raz w zadzi=
wieniu upada, drugi raz strachem się przeraża, biorąc na=
koniec w uwagę tę mieszkalną ziemię, na którey wszystko iest
w ruchu, wszystko się działa, wszystko się zachowuie, i wszystko
psuie się, iakimś Sekretnym Mechanicznym układem

rownie zasłużenia i ab i zastanowienia się godnym. Gdyż
to pocieszna dla ducha obrzezania tego, i Religią obiecowanego
mieć nayzłowac ani iednego punktu gdyby rozumu ich
nie odstrzegał. Sprawcy natury z nieprzymowat iego dziwnego w
tym przystosowaniu, zadowalaiący wcałości swe dzieło, utrzymuiący
raz przystosowanie nadany porządek. akazuiący wszędzie nayoczywi-
stszemi dowodami, nieprzeciętą mądrość, ma dobroczynność, nayuiszczerze
sposoby wzniecenia zdałości a duszy, i zasłużenia wumyśle. Gdzież
więc umysł tey mądrości, i Ojcowskiey dobroci tak dalece wzruszaiący da-
wać się niepodnisła myśl, i serca bu stwórcy, aby się dnayprawdziw-
szym nie oświadczył dziękczynieniem, i nieuczynił dobra Jemu
należnego wdzięczności. Skąd miłą godzi się rzecz wyraźnie Pismo S.
że Salomona Mądrość cały wowczas świat zasłużaiąca, bydła
ludem, i darom szczególnym Boga, który nadawszy mu rozumowa
wolney wszystkim, nadał iszcze szczególnie umiejętność natury tak,
że dysputował drzewach, zadowolny od wyższych cedrow Libanu,
aż do hyzopu rosnącego przy murze, rozmawiał o zwierzętach pta-
kach, robakach i rybach, wszystkim wiadomą tych abiawione
Salomonowi, i dla tego iest co Pismo S. nadzwyczainą Mądrością. Stosow-
nie zatem do tego S. Bazyli mowi, rozważaiąc naturę iest ludzkie
ciało rozsądny przyczyniam, nieprzeniknione wywyższenie rzą-
dzenia, ozdobę, porządek wszystkich rzeczy zwierzchność
i pierwszy stopień rozsądnego ludzkiego. Gdyż nie powinnego
go, że rozważaniu tey ozdoby nayprzykrzym, więcey umysł
przenikaiący z nayiasnieyszych dowodow przenikaiących o Stworzy-
cielu, Jego mądrości, dobroci i sprawiedliwości, ułyszy samym
pobudek do oddania mu czci winney i dziękczynienia, zawsze
to rozważyć i nieustannych wielu kształcić myśl pilnością i
dyssertacyą. —

3

Jdybym tę tak ważną i użyteczną a na pierwsze wejrzenie

nie

trudną do pojęcia Naukę, uczynić łatwo zrozumianą, jeden
tylko zostaie sposob, iść drogą doświadczenia, rzecz albowiem
mi więcey zmysłami doświadczasię, rozważasię, łacnieyszą sta-
cisię, do poznania, a co nam pod oczy do roztrząśnienia podpada
dłużey się nad tym zastanawiaiąc większą nierównie wzniecić
iest zdolną uwagę, niżeli dłużey przeciągnięta o tém że samym
mowa, własnie stosownie do tego Horacyusz mówi „Segnius
„irritant, animos demissa per aurem, quam quae sunt oculis
„subiecta fidelibus — Doświadczenie przeto i obserwacye, są nay
pewnieyszym i iedynym sposobem którym w Naukach Fizycz-
nych ugruntować się można — p. Obserwacye Szpieguiemy
naturę, dla podchwycenia iey w Skrytościach. — Doświadczeniem
zaś gwałtem zmuszamy, aby nam swoie obiawiła Sekreta —
Obiema temi sposobami postępuiąc, trzeba wiele pracy i tru-
dów, trzeba szczególney ochoty i zdatności, trzeba nakoniec wiele
i znacznym kosztem sporządzonych narzędzi, ażeby pożądanego
nieuchybić celu. Naiakąż tę odwagę zdobyć się należy w znosze-
niu trudności, w niewiedz częstokroć obracaiących nadzieie nasze, albo
czasem podchlebnie tylko wystawiane pomyślne z doświadczeń
nastąpić mogące skutki, za naymnieyszą iednak zmianą, po
mimo długie i niecierpliwe oczekiwanie, widzieć ie uchybione
i zniszczone — Tak właśnie iak się zdarzyło Astronomowi de
Lil chcącemu uważać przeyście Merkuryusza p. Płaszczyznę
słońca, w Berezowie tylko przy wyściu rzeki Oby w R.
1740 widzialnym z Peterzburga aż do miasta przybyłemu
za przyściem dnia Obserwacyi wyznaczonym, gdy iuż
wszystkie przygotowane były instrumenta, i godzi-
na przeyścia tego planety zbliżała się — chmura czarna
zasłoniła słońce, i niewprzód ustąpiła, aż ten Pla-
neta

wybrnął i pominął Jego płaszczyznę, a tak kosztowne przy
gotowania, trud, drogi i inne zwyciężone trudności, na niczem
skończyły się — A Astronom pozbawiony żądanego skutku, z
niczem powrócić musiał — Równa się często zdarza Fizyczne
doświadczenia do Praw Natury, lecz naturę do praw do
świadczeń samowładnie nadanych stosować usiłują — Jego
naypierwszą i iedyną przyczyną bydź sądzę wymyślone
hypotezy czyli Propozycye do prawdy tylko podobne, ale
w rzeczy samey od niey dalekie — Ztądby wnieść słusznie moż
na było — iż Hypotezy w Nauce natury, są szkodliwe, lecz
wniosek z nich iest jeszcze dla niey szkodliwszym — Hypotezy
albowiem, albo domysły, tam tylko mieysce maią, gdzie nie
można działań natury prawdziwey dostrzedz, przyczyny
lepiey zatem choć pozorną aniżeli żadney nie naznaczyć —
A przytym wynalazca domniemania, wyszukiwa tak do
świadczeń, iako też i postrzeżeń zdolnych wesprzeć i utrzy
mać Jego — Przeto wiele odmian nowych, i wiele nowych
praw odkryć można — Tak właśnie iak w Saxonii osa-
dzonemu w Fortecy Chłopcowi Aptekarskiemu, na sam do
myśl tylko, iakoby z ołowiu robienia złota widział Sekret
rozkazaną iąć się tego dzieła — Mało znaiący Chemii Chło-
piec różne rzeczy topiąc i paląc, złota z ołowiu nie zrobił,
ale wynalazł sposób robienia Porcellany — Owoż skutek
z domysłów. —
Niemożna zatem wszystkich domniemań odrzucać, lecz
wybór w nich mieć należy, aby niepoięte i nieznaczące
żadney prawdy i niemaiące użytku oddalać, a chyba
tylko dla niezapomnienia Starych Perypatetyków
gustów i wymysłów, niekiedy wspominać. —
Takie były o Stworzeniu Świata domniemania

Kartezjusze — Leybnica i innych pokazujące wprawdzie dowcip wynalazców, ale żadnym do prawdy podobnym niestwierdzone domysłem. — Takie były o Sympatyi — Antypatyi — Materyi Subtelney własnościach ukrytych, na koniec o niepodobieństwie czczości. — Dawne albowiem Scholastyczne było Axioma — że natura brzydzi się czczością — aż gdy Rzemieślnicy w Medyolanie Pompy robiący, chcąc wodę niżey od Stępla Pompy 40 stopami będącą w górę podnieść, dokazać tego niemogli, iako przeciwko prawom różnoważności rzeczy płynnych, po roztrząśnieniu Mechanicznym, i nieznalezieniu żadney wady — udali się do Galileusza Matematyka na ów czas Xiążęcia Toskańskiego, ten znalazłszy w mniemaniu rzecz w całe swoiemu przeciwną (w ten czas bowiem naznaczaną za przyczynę podniesienia się wody w Pompach że natura niecierpi czczości) nieumiał dać inney odpowiedzi, iak tylko iż do pewnego stopnia natura brzydzi się czczością — Piękna odpowiedź, niegodna tak wielkiego Matematyka, a iednak ią z Oklaskiem przyjętą i wszelkiemi utrzymywano siłami, aż do czasów Torricelliusza pierwszego wynalazcy Barometru. — Ten dostrzegł, że żywe srebro utrzymuie się w rurce Szklanney otworem w naczyniu żywym srebrem nalanym zanurzoney do pewney tylko podnosi się wysokości, to iest do 29 Calów Paryzkich, parcum i równoważnością powietrza. Jakoż Paschal to doświadczenie na wodzie powtórzył, a skutek zupełnie był zgodny z kalkułem. —

Beatyan

do papierow pijarskich

W całym więc traktacie Fizyki doświadczalney — Hypotezy nayużyteczniejsze będą tak utrzymywane, iako doświadczeniami niezupełnie ieszcze stwierdzone. —

Stan teraźnieyszy Nauk Fizycznych, iest bardzo różny od dawnieyszego, a bliżey ieszcze biorąc ta Nauka, iest nierównie użyteczniejszą i pewnieyszą aniżeli była przed laty 20. a to dla nowych prawideł, które nam chemia podaie, wyiąwszy bieg — Mechanikę — Hydrostatykę — Optykę — reszta samą Chemią nazwać się powinna — Jakie są Elementa Powietrze, Woda — Ogień — Ziemia. Gazy czyli płyny postać powietrza maiące. — W tych iesli co kolwiek prawdy docieć, i do użytku zastosować chcemy, z praw Chemii przymuszeni to czerpać iesteśmy — W tym więc układzie rzeczy, gdyby wszystko Uczniom iak nayiaśniey, przed oczy wystawić, nayprzód prawidła Chemiczne z doświadczeniami do tego stosownemi okazać przedsię biorę — Nowy ten cały sposób od niedawna w Anglii i niemczech ale w tem kraju pierwszy raz ieszcze użyty, tem więcey powinien przekonywać Publiczność — iak nasze Zgromadzenie żąda i staraiąc się dopełnić Obowiązek przyięty Edukacyi Młodzi, nie niezaniedbywaiąc aby ią doskonalszą i użyteczniejszą uczynić mogło — Szczupłych swych nieoszczędza przychodow, na oporządzenie Gabinetu i na Wydatki nakażdey prawie lekcyi czynić się maiące, a to tym chętniey poświęca

301

305

mi się gruntownie przekonywać i Oświecona Publiczność oddać łaskawie zechce temu staraniu i pilności zasłużoną sprawiedliwość. —

Dokładam tę naukę następującym sposobem, porządek iey naypierwiey wymaga naydoskonalszą ułożyć terminologią, czyli naywłaściwszych używać nazwisk i do zrozumienia coś nieyszego dogodnych, iest to powszechne u Matematyków i niezaprzeczone prawidło, że we wszystkich umiejętnościach od rzeczy wiadomych do niewiadomych postępować należy — W pierwszey naszey młodości, poznanie i uczucie potrzeb wystawuie nam wyobrażenie rzeczy, do zadosyć uczynienia chęciom naszym służące, a nieznacznie p dłuższy ciąg takowego uczucia zczynionych uwag i rozbiorów następnie nowych, nabywamy wyobrażeń iedne z drugiemi połączonych, których uważny postrzegacz, może aż do pewnego stopnia poiąć ciąg i związek to iest: co stanowi nasze poznanie — Tak właśnie zaczynaiąc uczyć się, iesteśmy bardzo podobni w stosunku początkowych do nas nauk w dzieciństwie podaiących się. Podobnież zaiste w tey nauce krokami postępować winniśmy, aby wyobrażenia były skutkami wniosków z obserwacyów i doświadczeń wypływaiących —

Lecz niedosyć iest czynić myślne uwagi, trzeba iszcze i słowy określić, co nazywa się mową — Ta zaś będzie iasną i poiętą iśli słowa doskonale wyrażać będą stan i własności rzeczy. — Słowa więc uczącym się umiejętności powinny wzniecać wyobrażenia dla tego to Xiądz Kondyllak w Swoiey Logice mówi, my nie myślemy, iak tylko za pomocą słów, a słowa stosownie dobrane są sposobem Analytycznym naydokładnieyszym do zyskania poięcia umiejętności. Przeto według nowego układu Lawoaziera

wszystkie nazwiska rzeczom nadawane będą, ten zaś układ tak do poję-
cia stosowny że za wspomnieniem iakiego nazwiska, zaraz skład tey
rzeczy, czyli iey elementa na pamięć przychodzą — Tak np gdy ~~słuszę~~
słuszę Siarczan Magnezyi zaraz poymuię, że to iest gatunek
soli, złożony z kwasu Siarczystego i Magnezyi, co dawniey nazy-
waną solą Angielską, lub Epsomęsko, tu niech mi daruią słu-
chacze, że wiele słów nowych w Polskim ięzyku nieznanych
przybierać mi przychodzi, ale kiedy zechcą weyrzeć że każda
Nauka ma swoie techniczne słowa, w mowie powszechney nigdy
nieużywane, za pomocą których doskonaley ona się wyrozumiewa
zasprawiedliwą zapewna tę odmianę uznać zechcą — lecz niedosyć
iest słyszeć nazwane rzeczy, i ich skład wyrozumiewać, trzeba iszcze
umieć, one z przekonania samemu nazywać, poznawszy z gruntu
tak p rozbiór, iako też p złożenie —
Do tey osiągnienia wiadomości, dawnieysi Fizycy nayciemniey tłu-
maczyli się, naznaczaiąc cztery elementa — Powietrze — Ogień — wodę
i ziemię — a z których wszystkie rzeczy według ich mniemania, składa-
ły się, ale ani iednego doświadczenia przytoczyć niemogli, którymby
tę prawdę stwierdzili, któż proszę to poiąć może, iak te cztery rze-
czy mogą tylu innym dać początek? dlatego porzuciwszy mniema-
nie od kilkunastu prawie wieków w Szkołach utrzymywane,
więcey nierównie naznaczyć przymuszeni iesteśmy, ieżeli p ele-
ment to chcemy rozumieć, kiedy nam iuż zbywa sposobów, aby
go iszcze na prostszy i z samych iednorodnych złożony cząstek
rozłożyć początek — Dla łatwieyszego tedy zrozumienia — Ośm
gatunków naznaczamy ziemi — to iest glinkę krzemionkę — Ba-
rytes Wapno — Magnezyo — Stroncyannę — Cyrkinię i Glucynę —
Zamiast iednego powietrza — które dopiero kwasorodem zwać
musiemy, naznaczamy ich więcey pod imieniem gazów
iako to węglik — Azot — wodorod — Saletrzyk i inne —

Coż dopiero kiedy się zastanowiemy nad kwasami, a te chociaż
są złożone z kwasorodu i Gazu każdemu kwasowi szczegól-
nego, iednakże między elementa, choć drugiego stopnia
policzone — Wielki liczba przybywa rzeczy, ieżeli będą
z ziemiami z potroynym alkali, i z niedokwasami Me-
talicznemi połączone, nowych tych istności natura
i rozkład iak nayłacniey poięte być mogą. — Jaki
ztąd wynika pożytek co do zdrowia, iako i kunsztów, w dal-
szym ciągu lekcyi mówić niezaniedbam — Tę bokilka iuż
się godzi nazwać elementów, gdy iedne z drugiemi łączą się
niiednostayną mocą pociągane bywaią, lecz bardziey lub
mniey iedne ku drugim, przychylaią się, to nazywamy
powinowactwem z łacińskiego słowa affinitas — tak np
do kwasu Saletrzanego, złączonego z Wapnem, czyli
soli nazwaney Saletrzan Wapienny, w wodzie rozwie-
dzioney, iuż dodaię rozpuszczonego Polaszu ten ma-
iący większy stopień powinowactwa z kwasem, a ieżeli
z tymże kwasem Wapno złączy się z nim, a Wapno w po-
staci białego naydelikatnieyszego proszku nadno na-
czynia opadnie — Dokładna wiadomość regół powino-
wactwa całą umiejętność nauki Chemiko-Fizyczney
stanowi, bez niey ani rozkładu wód mineralnych — ani
Teoryi Gazów, ani prawideł ognia wyrozumieć, a
tem samym żadnego użytku z tey Nauki mieć nie-
można —
Stosowne do tego reguły z tablicami podawszy przy-
stąpię do opisania własności powszechnych w
wszystkim rzeczom, dzielą się one co do swych
rodzajów — na 3 królewstwa — Zwierzęce roślin-
ne

i ziemne czyli mineralne, a z tych iszcze się dzielą na twarde, płynne, potém nakwaśne, słodkie, gorzkie — etc. te iak są łatwe do poznania, tak szczególnych niepotrzebuią prawideł — Lecz daley zgłębiaiąc, postrzedzemy ich rosciągłość, pewny kształt, i symetryą części, Podzielność — Dziurkowatość, Nieprzenikliwość — Sprężystość opor, wagę czyli ciężkość, Wtém pomocy sztucznie wymyślonych narzędzi używać zmuszeni, przekonywamy się iak iest natura piękna, iaki kształt cudny zachowuią cząstki — Podzielności części nieskończona, w zadziwienie nas wprawia, i cieszy razem użytkiem, który z tey wiadomości odnieść można, tak co do utrzymania zdrowia, iako też i w różnych kunsztach, to iest Malarstwie — Farbierstwie — etc. Dziurkowatość postrzeżona do niepoięcia niezapewniaż nas, iak wiele ciało człowieka w każdey porze Rku ze swoich cząstek tracić musi — Nieprzekonyważ nas, iż zamknięcie tych otworów powinno iakąś w działaniach zwierzęcych przynieść zmianę, przeszkadzaiąc odchodów, któremi natura cząstek niepotrzebnych pozbyć się usiłuie — Sprężystość postrzeżona, daie poznać siłę muszkułów ciała zwierzęcego i naucza nas sposobu nadawania sprężystości żelazu i zamienienia go na stal wyborną — Opor dowodzi widocznie dla czego gwiazdy i planety nadanym od stwórcy obrotom odbywaią, nietylko na swych osiach, ale też i po kręgach do biegu przeznaczonych — Waga i ciężar

dążący do srzodka ziemi, naucza, że nie nad ziemię wyniesionego bez podparcia od upadku utrzymać się nie zdoła, i że całey iakiey Massy ciężar w iednym zbiera się punkcie, ztąd linia prostopadła pociągniona iśli ominie podporę massa ta upadać musi — Nieiestże to nayszczegolnieyszą i naypierwszą regułą Architektury — Lecz na nieszczęście mało w prawie nie nieuważano dla trudnieyszego nieco kalkułu, linii krzywych, dla tego też liczne, i nieszczęsne przydarzyły się wypadki, naybardziey w sklepieniach kościelnych i kopułach, które za niezachowaniem kalkułu p. Architekta, ze stratą niewinnych życia po upadały. —

Ie przełożywszy własności do obiaśnienia praw ruchu i biegu przystąpim — Bieg rozróżniać będę na prosty i składany od dwóch lub więcey sił wzniecony — Bieg prosty albo będzie p. sam ciężar wzbudzony, wówczas kiedy rzecz iaka ciężka nad ziemię wyniesiona, upuszczona zostanie, albo p. popchnięcie siłą powierzchowną według linii poziomey poruszoną — W pierwszym przypadku będzie bieg każdego momentu przyspieszonym, w drugim również opuźnionym — rzecz dziwna że taż sama i iedyna przyczyna, tak przeciwne sprawuie skutki, w przeszkodzie biegu, i to iszcze uważać należy, że inaczey się nie może odbywać, iak tylko w iakim płynie to zaś w miarę swoiey gęstości, raz zatrzymuie, drugi raz od rzuca od linii którą się bieg odbywa — Zatrzymanie to tym znacznieysze bywa, im rzecz iest rozłożystszą i lżeyszą, a tem samym więcey czasu rzecz lekka w porównaniu z drugą więcey ważącą do upadku swego potrzebuie — Opor Powietrza iest tego iedyną przyczyną — Iak kawał ołowiu

i prawda rad em zgoła strzelone, nadrowmym abas ie ordy
biegło do siebie, tak dalekowidzy powiadaią, że oba rzeczy
z dalem oczu mone, a równym czasie ogarnione. Stąd łatwie
przychyny Powiatrzem Leszczyc ubyczaią, iż gdy narzędzia
potrzebnego do Celownika, albo zasłonienia od dziecka
służącego, aby wprzypadku zgorszenia, balonowi, nowak bez
szwanku na ziemię zgrzeć się mogło. Tuba moiey proszku
przedmiot, zawsze odnosi wzrok swoy do siebie, dzieci w
każdym momencie obawia zdrozy, dlatego iey moc proszku na
Armatach, a przeto nie prosto, lecz krzywą, siebie Para-
bolizną, biegi muszą tu prawdą postrzegona na powinny
prawidłem Geometryi stałym, iakoż nie dziwy dla
tego strzelaiąc, tam Armatę, i Mozdzierze, wymierzy
nieś nad ich wystawione bydź mogą. Dalsze iż ciała
biegu rzuty, odrzucaiących się, i iako oddzielnie
się sprzężyste po spotkaniu się, odbiegaią wprzeciwne stro
ny, ale z miniony przedmiot, iako ciało rzucone
pierwsza miłość równa — Przeciwnie z Ziemi, iako rzuty
miotane, całe sprzężyste, odrzucenie z siebie równe stawaią
się zostaią na miejscu, iako zaś siły ich miotaiące równe, pobiegną, obie stat
kiem siły na dwoie podzielonej, dwiągnowszy mocy na dystancyą większą.
Że i inne prawidła biegu, wiele nas objaśniaią, a osobliwie gdy ciała
dodamy, że nasz sprzężyste, iako to gałka stoiąca, około ich osi obro-
na, pod tymże kątem, do stoiący płaszczyzny — pod którym odrzucone
lub dzierżone zostaią, ta prawda dobrze zrozumiana, i dokonana, w
praktyce całą umiejętność w celnym rzucaniu — Wtych prawidłach biegu, iako
wiadomości Geometryi iest potrzebna, tak doświadczenia demonstracyą
mi z Geometryi ovzyjemi bydź wspierane. Tych zdanak celem nie
zmusiłem słuchaczów, wtakowe idącemi przypadkach ubyć, gdzie od
dalenie do stwierdzenia prawdy potrzebne zostaną —
Z oddaleniem prawideł biegu, tak oporniach prostych iako tak
i krzywych, dotychczasowe do tego cały centralne, i równowagi

mass z sobą mówić należy — Ta część Fizyki nazywa się Mechani-
ko, w niey obszerne podaie się do wiadomości pole — Co tylko
albowiem widzimy, tak w rzemiosłach iako i Ekonomice, w
wszystkich narzędzi, prawidła ich zawiera w sobie Mechanika —
Dzieli się na dwie części, pierwsza zamykać będzie Machiny proste
a druga składane — Machin prostych liczemy siedm — To iest
drąg — Szruba — Klin — inne zaś cztery do drąga stosuią się —
Prawidła ich doskonale zrozumiane, iak wielki użytek przy-
nieść mogą, codziennym każdy przekonywa się doświadczeniem —
Z tych Emud Machin różnemi połączonych sposobami, wszyst-
kie inne wymyślić mogące się, składaią się równie do dźwiga-
nia ogromnych mass. iak do różnego innego użycia, iako
to młyny — tartaki — Wolusze — Pompy — Hamernie miedziane i
żelazne Machiny do wyrywania pniów, i inne podobne —
Przydaymy iszcze narzędzia ku ozdobie i wygodzie służące —
iako to Zegary — Poiazdy — nie masz żadnego rzemiosła, ani
kunsztu, któreby prawideł nie brały z Mechaniki — Dziwić się
więc nie trzeba, że nasi Rzemieślnicy, tak wydziałać nie-
mieią, iak Angielscy i Francuzcy — W tamtych bowiem kra-
iach, obowiązani są albo całey, albo części iakiey, rzemiosło-
wi temu służącey uczyć się Fizyki — Dowód tego mamy w
wydanych dziełach p. Berna — Blonda — Ramsdena —
Dolonda, Hamdena — Sławnych Angielskich Mechaników
współwiecznych z nami — Wiezmiemy iszcze sztukę Ze-
garmistrzowską — W niey sławnieysi Rzemieślnicy, nie
tylko prawidła Fizyki, lecz i wyższey Matematyki kał-
kuły doskonale posiadaią — Jak np. Harysson wyna-
lazca i exekutor Zegara Morskiego — Romilli autor
sztuki Zegarmistrzowskiey w Encyklopedyi melodyiz-
ney — Le Ron Hystoryą wynalazku Zegarów i ich

całą opisuiący

opisuiący teoryą pomian innych wielu — Rzućmy okiem na Architektu-
re, może ona się obeyść bez wiadomości Fizyki, a szczególney Mechaniki,
nietylko ta nauka rościąga się do Rzeczy miąższych i twardych, ieszcze
ma za cel równoważność rzeczy płynnych, co nazywamy Hydrostatyką
Lubo płynne, sam tylko ich ciężar uważaiąc, niczem się nie różnią w po-
równaniu ich wagi do rzeczy twardych, iako to kamieni, metallów
etc. ale kiedy ich parcie, roztrząsać zaczniemy, znaydziemy inne im
tylko szczególne własności, iako iest ciężenie na wszystkie strony
równe, kiedy rzeczy twarde nadół tylko ciężą — z tych uwag odkrywa
się ieszcze własność płynnych parcia w dnach czyń, w których zo-
staią, w złożonym sposobie rozmnażaiąc bazę przez wysokość —
Rzecz dziwna, iedna kwarta wody przez w dno naczynia równo-
siłą tysiącowi funtów tejże samey wody — byłoby tylko przez ściśnienie
rurki nad bazą będącey wynieść ią do równey wysokości. Te własno-
ści poznane daią wstęp do porównania rzeczy twardych z płynne-
mi. Rzecz iaka ciężka w wodzie zanurzona, zawsze iest lżeyszą
aniżeli na wolnym Powietrzu. Dla tego że płyn w którym się
zanurza, oporom swoim tyle ciężaru wynosi, ile sam pod rów-
nym obięciem, iak rzecz zanurzona waży. — Jak np. kamień stopę
kubiczną obięcia swego maiący 130 funtów ma ciężaru, gdy woda
tegoż samego obięcia waży tylko funtów 70 — widoczna więc że
kamień musi 70 funtów utracić swego ciężaru — Nie więcey zatem
iak tylko 60 funtów w wodzie ważyć będzie — Wszystkie tedy
rzeczy doświadczone, w porównaniu z płynnemi, wystawuią
nam przed oczy, sztukę pływania, i równie proporcyą wagi
do wody lub do innych płynów — Podobnymże sposobem sta-
nowić się będzie waga wszystkich płynów z okazaniem, pew-
nych prawideł, iaki ieden płyn od drugiego rozróżniać, iak po-
znawać iego dobroć, lub też niedoskonałość. —

Doświadczenia te nowy nam podaią sposób, złączenia
Mechaniki z Hydrostatyką a przez to użyteczna otwiera się

kształtu. Jak w R.u 1740 czasu zbytecznego zimna w Petersburgu, zrobiono z lodu ze wszystkiemi ozdobami Architektury pałac Armaty — z których deskę o 60 kroków stojącą przebijano, skąd się wielka wody pokazuie Sprężystość, dawniejsi iednak tey własności postrzedz niemogli, i uciśnąć niedaiącą się zbyt sądzili. —

Drugim żywiołem naszym iest powietrze, to iest zupełnie iest czyste, nazywa się Kwasorodem, co znaczy początek wszystkich kwasów. Lecz te którym oddychamy, ledwo trzecią część ma Kwasorodu, a dwie trzecie składaią gaz azotyczny, i gaz węglany, bynaymniey do oddychania niesłużące. — W oddychaniu wciągamy do siebie powietrze, tym płuc rozdęte, wolny daią bieg krwi, od którey powietrze czyste, czyli Kwasorod odbiera to, co iey czarny kolor czyniło — krew wówczas powracaiąca do serca, ma bardzo piękny czerwony kolor, a oddane w oddech, powietrze do utrzymania życia zwierzęcego iuż nieiest zdatne — iako napełnione gazem azotycznym i węglistym — Dla poznania tego używa się narzędzie Eudiometrum. zwane — zapomocą którego nietylko zdrowość Powietrza, ale i zdrowie człowieka poznane być może — iak więc ważną rzeczą iest, zapewnić się o własnościach iego — od czego życie nasze zawisło — Płynność iego, i niewidzialność, zdaie się całą mu wagę odeymować, lecz przeciwnie, ciężar iego na szalach okazanym być może — Parcie iego równie na wszystkie strony zupełnie ulega prawidłom w Hydrostatyce opisanym — Sprężystość iego, żadnego prawie niema końca, daie się przeto uciskać w 1000 razy mnieyszą objętość po odebranym ciepliku staie się zupełnie twardym, iako widziemy w niedokwasach Metallicznych — Parcie iego z ciężarem złączone, póty się czuć niedaie, póki ze wszystkich stron otacza, lecz usunowszy z iedney tylko wraz się okaże siła, tak Człowiek miernego obięcia 3000 funtów wagi

powietrza wasz, niedaleko tego, gdyż z wszystkich stron równie one przez i dzwiera. Przez tę wstawnością, ziarne innej roślina, że zapalone rzadko gorzeć bez niego niemogą, iako wynalezione mechanizmu do wiadomości, a uzasadnienie tym zdjęciem powietrza, rzeczą zapalona, póki tylko gore, potrzebuje niego nietrawi powietrza dzisiejszego, nawarzenia gasnąć, bez którego potrafią mieszkanie robić tentat tych tuwaserów, którzy i do oddychania niezbędnie, i potrzebnie, i równie mocniey palnie natychmiast ich dostrzegam. Gdyby chciał wierzyć, gdyby z tego tak mocno gorzeć tak wrócił, a do rozpalenia jego tylko ono małego ogniu dzisiejszego? To my zapewnie dowiedzą powietrza tych tuwaserów, umarły, ktore dobrzeć potrafią, i dego niedam dowiedzieć, rozumiane niedotarcia wczoraj. Dowiedz to stanowienie zrobienie powietrze, niebezpieczeństwo pomiędzy ich do oddychania płucno maiącym chorobę. Póki powietrze innych tutaj w polu ich, polecamy bez iakiej tylko przyczyny, iego równowagę naruszyć, nadzwyczajnie ludzki i porządne gwałtownie poruszenia wydawać się muszą. Gdy wiatr Westerny, zwany zimny północ. Wiatr wiatr, zdrobi wielką przykrość, bez niezwykłe wiatr się ciała dzisiejsze, nazwisko powietrze oddychaniem zwierząt, zgniłe zapalone, ciała dzisiejsze zbyt ciężkim gorącem, tak zwanych, iako i roślinny, drzewa trawiny, iako te nazwy dzisiejsze, stały na rzadkie zgłuszenie. Tutaj mi idzie mowie nadzwyczajne, o gdzie dobrze powietrzu, postać maiących rzadkich; bez których wcale żyć żyjąc, iako do różnych naturalnych rzeczy, po różnych miejscach stosownie do ich gatunków mówić będę. Ogień iako ciepło zdaje się rozszerzać, tak do przyjęcia iego natury i przyrodzenia nazwie niezbędnie w naszym się pokazuje, nazwisko. Porzuć ogień rozumiemy te rzeczy, które ciepło ogrzewa. Pali rozkłada i psuje, skutki iego widzimy, zamaz nas nie w żadnym nazwie zamknąć, ani żadnym sposobem ich zdymać

-308-

znayduie się nowo zrodzoney iż tak rzekę ziemi, zda-
ie się, że data Stworzenia Swiata bydź większa
powinna — Lecz niechcę nadtym się zastanawiać, ale
zewszystkim posłuszeństwem ulegam pismu poda-
nemu od Moyżesza — Wgłębi tey ziemi znayduią się
Metalle i Kamienie których dokładne pozna-
nie nie okiem samym, lecz rozbiorem Sztuczney
dokonane być może. — Okaże więc sposoby
iak się metalle z min wyciągaią — Dzielą się metalle
na Metalle doskonałe, niedoskonałe, i pół metalle —
Doskonałych mamy trzy — Platyna złoto — i Srebro —
Niedoskonałe: Miedź — Żelazo — Ołów — Cyna — Pół Metalle —
Żywe Srebro — Zynk — Antymonium — Ziemian — Tyta-
nium — Uranum — Magnezium — Bismuth, czyli Mar-
gazyta — Nikel — Kobalt — Chromium — Molibdena — Thu-
nysthcym — Te gdy są w postaci ziemney, nazywamy
niedokwasami, części albowiem ich za dodaniem kwa-
sorodu w zupełne zamieniaią kwasy. — O kamieniach
drogich, mówiąc, niebędę mógł pokazać w Naturze,
trzebaby Monarszych a to nakładów — Co się zaś
tycze kamieni nietak drogich, tych wzory przed oczy
Uczniów wystawiać będę się starał, dołączaiąc sposób
bardzo łacny, iak każdy niewielkim kosztem i zacho-
dem, metalle i Kamienie może rozbierać i pozna-
wać. —

Jeszcze zostaią dwie rzeczy do przełożenia,
Swiatło i elektryczność. — Swiatło uważa się iak wypły-
wanie promieni od rzeczy Swiatłey aż do oka naszego przechodzą-
cych, a to iest widzenie, którego prawidło w krótkich, lecz pewnych
zamyka się prawach — Swiatło tedy musi być rzeczą maiącą

maiącą, choć szczupłe ciało, kiedy oka naszego nerwy poruszyć zdo-
ła, a promienie od iakiey rzeczy odbite wpadaiąc w oko, malują w iego
gruncie tęż rzecz naturalnemi kolorami, promienie więc muszą
mieć swoie kolory, stąd nieomylna prawda podaie się do naszey
wiadomości, że kolory pochodzą od promieni, nie zaś od rzeczy
iakoż doświadczenia czynione dowodnie okazuią, iak każdy
promień malenki dzieli się na 12 stałych zawsze, i niezmiennych
kolorow, odbiie się promień od iakiey rzeczy, zawsze bywa
pod równym wpadnienia kątem, ta to część, daiąca o tem
naukę, nazywa się katoptryka. Z niey mamy regułę o zwier-
ciadłach płaskich, wypukłych, wklęsłych, walcowatych, za
iey pomocą mamy Teleskopy, gdzie przez zwierciadła wklęsłe
odległe bardzo wyraźnie widziemy rzeczy. Światło prze-
biiaiąc przez iako rzecz przezroczysto, iako to powietrze
szkło, wodę, tamuie się i kierunki drogi pierwszey odstępuie
według gęstości rzeczy przez które przebiega, zbliżaiąc się lub
oddalaiąc się od prostopadłey do ziemi, o tem nas upewnia
Dyoptryka dostarczaiąc wiadomości dlaczego mikroskopy
rzeczy powiększaią, dla czego Perspektywy, tak blisko nau-
wystawiaią obiekta na które patrzymy. Bardzo piękną ta
Nauka pokazuie nam drogę, w Malarstwie i Architekturze,
dla dania wielkości i położenia Malowaniu, i równym po-
sągom proporcyonalney, gdyby ani zbyt duże ani zbyt
małe, lecz w naturalnym okazywały się położeniu, w do-
miar odległości patrzącego. Elektryczność nakoniec ta
naydziwnieysza cząstka Fizyki, iak ciekawością wszyst-
kich pociąga, tak gwałtownemi skutkami ustrasza, a
będąc płynną i po całey rozlaną ziemi dąży do równo-
ważności, a narzędzia do wzniecenia iey przy-sposobione,
są to niby Pompami z ziemi ten płyn ognisty ściągaią-
cemi; do czego używać się może szkło Porcellana, iedwab

13

[illegible] drzewo do obytku wyrabiane, te natarte [illegible]
nie wyciągaią z siebie w momencie tarcia, a drugie pozy-
waią [illegible] naturalney [illegible] ich elektryczności, aby się wowczas
oddalały [illegible] mnie, zdaią się być elektryczności
albo też od nich wyciągaią, dla tego mnie [illegible] natu-
ralne iest prawidło uznienia tego drzewnego ciała
[illegible] aby szczęśliwie natarte [illegible] elektryczności
[illegible] trzeba od drutu od ziemi materyami, a tamte elek-
tryzowały się [illegible] osobnemi, a dotknięte do mnie [illegible] szczę-
proporcyi swoiey Maszyny, i widzimy materyą wydzie-
laiącą [illegible] i drobne rzeczy tyle przyciągaiące, i odpycha-
iące [illegible] elektryczne metale, wodę, [illegible] [illegible] [illegible] dzie-
rzewa, rośliny, ziemia, mogą [illegible] nabrać elektryczności, [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [

Światły Duch Św. tym dowiedzeniem, i prawdą dobr ich
zgłębienia, nikt jednak nigdy nie był. Widzisz on od Draullina tak
prawdy dowiedzieć, że ta materya nie tu jest, co Pismo mówi,
i jakoż zbierają się z Gmury, tak z wypuszczonego latawca, jako też
że przez ostre zabobony, w których też Ludzie powinni dowiedzieć
się, i radzę nie nadaremnie między natury a naturalnością
mieszać nadto przykład też równie niepotrzebny. Ale z niego
nam się podane sposoby chronienia domów nie przyszły do
piorunów. Wy nadzieje nasz potrzebniejszy, kiedy się zastana-
wiamy nad odwagą Dyabła tego dzieła się przyczyniła, że
on pierwszy przeciwiał prawa temu, który jest postawicielem
całego świata, on pierwszy go umiłował, on pierwszy na
niego odważył się —— Możemy podobne słuchi piorunu pokazać
lubo nie takim nabyciem dopomoc, wielu słyszeli, to jest: to nie Metalle
zabijają Duchowieństwa, rozumieją do mnie, i tym podobne. Jednak miał prze-
widzieć Franklin. Zadrościła Europa nowemu światu, gdzie ten stan
my Fizyk mieszkał, lecz prawda zawsze wygrywa. Słyszeli Dawy
nabyciem Elektrofora y Wolfa prawa Franklina upaść musiały,
lecz przecie bardziej ostre i mocniejsze dostały. Wiatr co do dro-
wia elektrycznego jest bardzo znaczny, jako to: w pałacach i innych
zatkaniach, pierwiastki ich chcemy rozpisać, lecz ona na swoje odzie-
dzone własności, których ogień mieć nie może, porównywany z magne-
sem, gdzie można własności zdarzenia lub pudrowy y elektry-
czności nadaną, lecz i magnes ma swoje szczególne własności elek-
tryczności przeciwne.

Ale jest układ, według którego nauki Fizyczne Duchownym mogą
wykładać się, i dzięki Bogu nie ma, pokazuje, iż wiara jest mocniejsza
w pomnożeniu, lecz nie każde przekonanie, że Bóg te
ich tylko jedno dla uchronienia małego i złego wyobrażenia tych
ludzi na umysł mogą. Prawy więc wystawić, wiele to trudów i
pracy trzeba, aby i do uwiadomienia Stwórcy, tłomaczenia
obiasnić, a Stworzeniu chrześcijańskim uchylić, nacz się i a chcę

-310-

dla przysłużenia się Publiczności poświęcam — Gwoźdź

przeciąg czasu dla pojęcia tey nauki tożony dobrowolnie
mowi ofiaruie słuchaczom — Nie Rzekaycie odemnie owych to
smesznych i zadziwiaiących pospólstwo tylko doświadczeń
iakie Pinety — Kumes. Scharych robili, iakie są osoby chodzące
gadaiące, podaiące rzeczy, bo te albo są zręczności rąk i giętości
skutkiem, albo kombinacyą, czyli połączeniem kółek i sprężyn
Magnesu, które pokazuią czasem dowcip wynalazcy i zdol-
ność Rzemieślnika, ale nie niestłómaczą pożytecznego, a przy-
tym koszt znaczny na nie tożony uszczerbek przyniosłoby
doświadczeniom istotnie potrzebnym i użytecznym — Kosztu-
my te ludziom bogatym zabawki, a nieużytku szukaiącym — Zgro-
madzeniu naszey narzetelną usługę i tak ważną, iaka iest
edukacya Młodzieży poświęcona, żąda iedynie aby taż Młodz
ucząc się z pilnością teraz tey Nauki, obfite z niey czerpać
umiała pożytki na potym. —

Nay podchlebnieyszym iest dla nas zaszczytem, kiedy przy ob-
ięciu przez Cię JW. Jenerał Gubernatorze tey Prowin-
cyi Rządów, rozpocząć tę Naukę przedsiębierzemy, a maiąc
Cię na czele, łaskawie tu Zgromadzonych gości i iaką
Rządce, i iako o Naukach wysoce sądzącego, zapewnieni
iesteśmy, że iak nauki kochasz z gruntownym przekona-
niem o ich wkraiu użytku i potrzebie, tak i tych co oko-
ło ich z usilnością pracować staraią się, względami
i Protekcyą swoią zaszczycać łaskawie zechcesz. —

Chcąc tedy znaleźć 2 linie krzywey mianey do siebie iak sześcian do Równ: leg: należący 1o do boku sześcianu, i do 2ch bokow Równoległościanu sześć przeciwnal: i do boku Równ: wybranego w przestrzeni sześć 24 kątny prosty. Boki tedy sześcianu 1ey drugą 4a proporc: będą w stosunku zadanym 2. 3. 4. tak:

a : b = c : d	
a : b = c : 2	proporcya ciała sześciennego
a : b = c : 3	

Niech będzie sześcian 27. Równoległościan 216. Boki tego: 3. Boki Równ: 4. 6. 9.
do boku sześcianu 3, do 2ch bokow Równoległ: 4 i 6
sześcian 4ey proporc: ta będzie 9: do boku
tegoż sześcianu 3, do 4ey Proporc: 8 i do boku
3ci Równ: 9 sześcian 4ey proporc: ta będzie 24.
Równian tedy będą tac: 27: do 216 iak boki
tego: 3: do tey 4ey proporc: 24. co się otrzymuje
w dowodzie.

Dowód Działania
3: 27 :: Row: 216
boki 4. 6. 9
÷3 : 4 ÷ 6 : 8
3 : 8 :: 9 : 24
będzie tedy 27 : 216 :: 9 : 24

Art 101. objaśnienie kogo wymaszisz co znaczy iż aby znaleźć dwie średnie proporcyonalne między 2ma danemi liniami potrzeba jednemy z linii krzywych nazwanych Przeciwciami ostrokręgu ss. Sectiones Conicæ. — To się tak rozumie. — Wziąwszy do tego linii krzywey zwaney Równonutnicą. — Niech będą dwie linie AB, AC między któremi mamy znaleźć dwie średnie proporcyonalne. — Dane te dwie linie ustanawiam prostym kątem BAC, i prowadzę obydwie wymienione strony do punktów D i E, linią krzywą AD biorąc zapomocą Równonutnicy, a AD za Absciss, a AB za Rzędną, i krzywą równonutnicą AM. Także linią AC wziąwszy za parametr a AE za Os krzywą 22 równonutnicy AN, z punktu przecięcia tychże dwie prostopadłe czyli rzędne do swoich osi AB i MN, a także wyrażają dwie średnie proporcyonalne AN i AM między dwoma danemi liniami AB i AC. Widać tedy oczywiście że ∴ AB : AN :: Ponieważ w Równonutnicy każdy kwadrat rzędnej równa się z parametrem pomnożonym przez odciętą, więc i w Równonutnicy AM

Z Definicyi 9 tey.

Gdy dane będą dwie osi Hiperboli, albo Elipsy, i dane będą punkta na Krzywey, tedy Rzędne do osi dane będą.

Niech będą dane osi AB, CD, i punkta na Krzywey E, F, G, H, I, K, L, M, N, O, P, Q, R, S, T, V, X, Y, Z, &c. Mam powiedzieć, że Rzędne do osi dane będą.

Z punktów E, F, G, H, I, K, L, M, N, O, P, Q, R, S, T, V, X, Y, Z, &c. opuszczone będą Rzędne do osi AB, EA, FB, GC, HD, IE, KF, LG, MH, NI, OK, PL, QM, RN, SO, TP, VQ, XR, YS, ZT, &c. Ale te Rzędne dane będą. Albowiem punkta A, B, C, D, E, F, G, H, I, K, L, M, N, O, P, Q, R, S, T, V, X, Y, Z, &c. dane będą, bo na osiach leżą. Dane tedy będą punkta A, E, B, F, C, G, D, H, I, K, L, M, N, O, P, Q, R, S, T, V, X, Y, Z, &c. Ale dane punkta A, E, B, F, C, G, D, H, I, K, L, M, N, O, P, Q, R, S, T, V, X, Y, Z, &c. dane Rzędne AE, BF, CG, DH, EI, FK, GL, HM, IN, KO, LP, MQ, NR, OS, PT, QV, RX, YS, ZT, &c. czynią. Co było pokazać.

Wtóre Zadanie.

Gdy dane będą dwie osi, albo dwie Rzędne do osi, i dane będą punkta na Krzywey, tedy dane będą Krzywey Linie.

Niech będą dane osi AB, CD, i punkta na Krzywey E, F, G, H, I, K, L, M, N, O, P, Q, R, S, T, V, X, Y, Z, &c. Mam powiedzieć, że Krzywey Linie dane będą.

Albowiem punkta A, E, B, F, C, G, D, H, I, K, L, M, N, O, P, Q, R, S, T, V, X, Y, Z, &c. dane będą, bo na osiach leżą. Dane tedy będą punkta A, E, B, F, C, G, D, H, I, K, L, M, N, O, P, Q, R, S, T, V, X, Y, Z, &c. Ale dane punkta A, E, B, F, C, G, D, H, I, K, L, M, N, O, P, Q, R, S, T, V, X, Y, Z, &c. dane Rzędne AE, BF, CG, DH, EI, FK, GL, HM, IN, KO, LP, MQ, NR, OS, PT, QV, RX, YS, ZT, &c. czynią. Dane tedy będą punkta E, F, G, H, I, K, L, M, N, O, P, Q, R, S, T, V, X, Y, Z, &c. Ale dane punkta E, F, G, H, I, K, L, M, N, O, P, Q, R, S, T, V, X, Y, Z, &c. dane Krzywey Linie czynią. Co było pokazać.

Trzecie Zadanie.

Gdy dane będą dwie osi, albo dwie Rzędne do osi, i dane będą punkta na Krzywey, tedy dane będą Krzywey Linie.

Niech będą dane osi AB, CD, i punkta na Krzywey E, F, G, H, I, K, L, M, N, O, P, Q, R, S, T, V, X, Y, Z, &c. Mam powiedzieć, że Krzywey Linie dane będą.

Albowiem punkta A, E, B, F, C, G, D, H, I, K, L, M, N, O, P, Q, R, S, T, V, X, Y, Z, &c. dane będą, bo na osiach leżą. Dane tedy będą punkta A, E, B, F, C, G, D, H, I, K, L, M, N, O, P, Q, R, S, T, V, X, Y, Z, &c. Ale dane punkta A, E, B, F, C, G, D, H, I, K, L, M, N, O, P, Q, R, S, T, V, X, Y, Z, &c. dane Rzędne AE, BF, CG, DH, EI, FK, GL, HM, IN, KO, LP, MQ, NR, OS, PT, QV, RX, YS, ZT, &c. czynią. Dane tedy będą punkta E, F, G, H, I, K, L, M, N, O, P, Q, R, S, T, V, X, Y, Z, &c. Ale dane punkta E, F, G, H, I, K, L, M, N, O, P, Q, R, S, T, V, X, Y, Z, &c. dane Krzywey Linie czynią. Co było pokazać.

Wtóre

141

Il m'a été présenté une requête par une personne qui Vous touc[illegible]
près; c'est Mme d'Ostrowski Votre fille. Pleine de respect pour sa[illegible]
elle ne cede que malgré Elle à la Nécessité de former des deman[illegible]
Vous, voyant que depuis tant d'années Vous ne lui payez que [illegible]
par An; tandis qu'elle devait Vivre dans le monde confor[illegible]
à son état et tacher de donner à Mlle sa fille une éducatio[illegible]
repondit à sa naissance. Elle parait avoir pleinement sa[illegible]
à ce dernier point malgré la Modicité de la pension que [illegible]
faisiez. La situation génante, et la peine ou se trouve [illegible]
ains que Mlle sa fille, m'ont touché sensiblement; et m[illegible]
m'impose l'obligation d'intervenir dans cette affaire pour
cesser leurs Malheurs. Je Vous prie donc très instament M[illegible]
faire avec Mde d'Ostrowski Votre fille une arrangement qui V[illegible]
dicté par le sang, la bienséance et la justice: arrangement,
quel j'aime à me persuader que Vous ne Vous refuserez pas.
Je m'en flatte d'autant plus, que Vous n'ignorez pas que Mlle Votre petite
fille est dans l'age où son état doit être fixé; ce qui
ne se trouvera pas facilement faute de fortune, à la quelle
Mme sa Mere n'est pas en état de remédier. C'est une chose
connue, Madame que Vous avez été obligée, par la vertus de plus
sieurs décrets de ceder à Mde Vos fils des terres, qui leur va-
lent à chacun environ 2[illegible]000 fl. Vous etes certainement trop juste pour
laisser venir les choses à cette extremité avec Mde Votre fille.
D'ailleu[illegible] laisserait pas de trainer une pareille affaire
[illegible] de la justice litigieuse: Car par une
[illegible]lté Imperiale qui veut, que sous son
[illegible]eux il existe dans ce gouvernement
[illegible] là où cette cause serait traitée
[illegible] Vous arranger autrement. Mais
[illegible] sincérité: si toute cette
[illegible] foi et étrangeres
[illegible] Mortifiant pour
[illegible]lle à reveler
[illegible] et Elle
[illegible] trois

-315-

Problema 1.

25. Determinare quantitatem rectae FN ex foco Parabolae ad extremitatem Ordinatae N ductae. fig 1.

Fiat $AP = x$, quoniam $AF = \frac{1}{4}a$ (17) erit $PF = x - \frac{1}{4}a$, consequenter $\overline{PF}^2 = x^2 - \frac{1}{2}ax + \frac{1}{16}a^2$; est autem $PN^2 = ax$ (19), igitur ob Theor. Pyth. $\overline{FN}^2 = x^2 + \frac{1}{2}ax + \frac{1}{16}a^2$, atq $FN = x + \frac{1}{4}a$.

Corollar. 1.

26. Est itaq recta FN à foco F ad punctum N Ordinatae in Parabola ducta, aequalis Summae ex abscissa AP et distantia foci a vertice AF.

Corollar. 2.

27. Quandoquidem $y^2 = ax$ et $FN = PN$, erit quoq $\overline{FN}^2 = y^2 = ax$ (19) quocirca quadratum Ordinatae PN est quadruplum rectanguli ex distantia foci a vertice in abscissam $\frac{1}{4}ax$, sive $AF \times AP$, hoc est $\frac{1}{4}y^2 = \frac{1}{4}ax$.

Finis

Hinc distantia foci à vertice AZ invenies si ad abscissam A_2P et dimidiam ordinatam $\frac{1}{2}PM$, quaeras Geometricè tertia proportionalis. Est enim $\frac{1}{4}y^2 = \frac{1}{4}ax$, sive $\frac{1}{4}\overline{PM}^2 = A_2P \times AZ$, Consequenter $\overline{PM}^2 = 4AZ \times A_2P$: idcirco quarta pars lineae proportionalis inventae est distantia foci à vertice, quae quaerebas.

Definitio.

28. Recta TM curvam tangens in M, dicit tangens Parabolae. Recta TP inter tangentem et ordinatam PM intercepta Subtangens audit, Si vero ducas ad punctum M contactus normalis RM: Recta inter hanc normalem et ordinatam intercepta PR Subnormalis vocas. fig: 8

Theorema 11.

29. Linea perpendicularis MT dividens bifariam rectam R ductam à foco ad directricem, est tangens Parabolae fig: 9

Demon-

$TBA = BRN$, igitur $MR = AT$, adq; etiam $Pt = AT$; quare tota Subtangens $PT = 2Pt$: et dimidia Subtangens aequalis toti abscissae nempe $\frac{1}{2}PT = Pt$. Q.E.D.

Corollar. 1.

37. Ergo Triangulum $TNP = ARNP$, quia eidem cum Parallelogramo basi MP insistit, et duplam habet altitudinem TP. (fig. 10.)

X Regens. za Obraski Tynfot 4 3 szos: 2
Za Sztuczczyk Tynf 1
Za P. Deskura F — 1
za P. Jundziłła — 1
NB Tynfot — — — 12

Na wynalezienie Promienia $\mathcal{P}C$ wstawiwszy Proporcyą.

$\div \mathcal{P}\mathcal{T}$: : do Sinu $27° = \frac{AC}{\mathcal{P}C}$: $\mathcal{P}C$

czyli $\div \mathcal{P}\mathcal{T}$: : do Sinu $27° = 79$: 174,01.

Log: 79 = 1,8976270
Log: S: 27° = 0,3429532
Summa = 12,2405802
Log: 10,0000000
2,2405802 − 10 = 174,01"

więc $\mathcal{P}C$ = 174,01"
a tym $\mathcal{L}C$ = 348,02"
$\mathcal{P}$ z $\mathcal{Q}$ i $\mathcal{E}B$ = 136,00"
Sinus 315 = 272,00"

Na wynalezienie Łuku $\mathcal{E}B$. takie Sinu Proporcya:

$\div \mathcal{P}\mathcal{T}$: : do Sinu $\mathcal{D}\mathcal{E}B = \frac{CB}{\mathcal{E}B}$

czyli $\div \mathcal{P}\mathcal{T}$: : do Sinu: 36 = 80 : 136,00"

Te dwa Promienie $\mathcal{P}C$ i $\mathcal{E}B$ przeniosłszy na Boki Proy: AXB AX i XB: i złączywszy linią ZQ. Dwa Proy: AXB i ZXB. są podobne. więc wynalazłszy nierwszy ZQ: dobiąc Stosunki czyli my Boki AX i XB. —

Log: 80 = 1,9030899
Loga: dop: 36 = 0,2307813
Summa = 12,1338712
Log: Q. 10,0000000
2,1338712 − 10 = 136,00

Chcąc wynaleźć ZQ potrzeba naymnieyszą dowiedzieć się kątow XZQ i XQZ. co się stanie za pomocą nastąpuiącey Proporcyi. —

$\div XZ + XQ$: $XZ - XQ = \frac{\mathcal{P}\mathcal{T} \cdot XQZ + XZQ}{2} : \frac{XQZ - XZQ}{2}$

czyli $\div$ 310 : 30 = 89 + 1/3 : 2 11°, 18' 40"

100
63
117

Log: $\mathcal{P}\mathcal{T}$: 58°30' = 10,2126807
Log 30 = 1,5297836
Summa = 11,7424643
Log 310 = 2,4913616
Różnica = 9,3011027
9,3010764 = 11°, 18' 40"
363

Chcąc mieć kąt XQZ potrzeba będzie mieć sumę dwóch innych kątów 58° 30
11 18 40
69 48 40

Chcąc zaś mieć wiadomy kąt XZQ to znaczenia
58 30
11 18 40 nawynalezieniu boku ZQ
69 48 40 to dwóch Proporcya

$\mathcal{P}$ z XQZ = 69° 48' 40
XZQ = 47° 11' 20"
ZQ = 16 c:11
XZ = 17
XQ =

Q

Log: 174,01" = 2,2405492
Log: 69° = 9,9429809
Summa = 12,1835301
Log: 106 = 2,0253059
Różnica = 10,1582242
Log: 174 = 2,2405492
Log: 310 = 2,4913616
Summa = 4,7319108
Log: 106 = 2,0253059
Różnica: 2,7066049
405 2 = 935,34
70

Znayduie
106 : ZQ: : 174 = XQ
czyli 106 : 310 = 174 35,34

nawynalezieniu XB.
ZQ : AB = XQ : XB
czyli 16 : 310 = 136 : 262,10

$\mathcal{P}$ z XB = 262,10
CX = 255,78"
XBC = 89° 48' 40"

Chcąc wynaleźć CX czyli odległość BC od X kaszuiąc proporcya

$\div$ $\mathcal{P}$ z XB : $\mathcal{P}$ z B = BC : CX

czyli $\div$ 36 : 69° 48' 40" : 255,40"

90
69 48' 40
20 11 20

Na wynalezienie XD układaiąc należy te proporcye.

$\div \mathcal{P}\mathcal{T}$: $\mathcal{P}$ z B = XB : XD. —

czyli $\div \mathcal{P}\mathcal{T}$: 69° 48' 40 : 262,10" : 245,90"

XD = 245,90"

Log: 136 = 2,1335389
Log 318 = 2,5024271
Summa = 4,6359660
Log: 165 = 2,2174839
Różnica = 2,4184821
4670 = 262,10
151

Log: 180 = 2,2041199
Log 69° 48' 40 = 9,9724620
Summa = 12,1765819
Log: 36 = 9,7692107
Różnica = 2,4073632
506 = 255,78
63

Log: 262 = 2,4183012
Log $\mathcal{P}$ B = 9,9724620
12,3907632
Log 10,0000000
2,3907632 = 245,90"
585
47

Proft: $\mathcal{L}C \times XD$ = 85160
Proft: AX $\times$ CX = 85425

Proft. AB $\times$ XD = 66610
Proft. BX $\times$ CX = 66810. —

12

12
4
108

15
9
135
108
7

48
52
0

53
52
11.0

84
108
192

216
126
432
558
144
2

3/4
5/3
12/3
3/3
2/5

Iż połowa boku każdego Wielokąta fo. cum. w koło koła w środku tegoż wielokąta wziąwszy za promień, o opisanego. to każdego wszególności Całą robotę wyra ze koła natem wzoru tego.

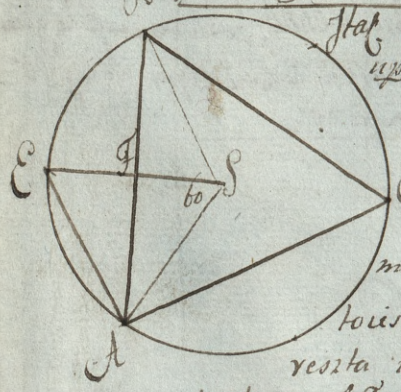

Jtak niech będzie Troykąt w koło wpisany A BC. równobocznny połowa tego boku AB to iest wzięcie AF iest wstawą połowy kąta w środku będącego koła.

Nadowodzenie niech będzie troykąt AFE. kwadrat z AF = AE² - EF². Bok AE iest bokiem sześciokąta w koło wpisanego a tym samym równy promieniowi koła EE. aże promień EE np równy 100000 więc i AE = 100000. bok FE iest połowy promienia czyli równy 50000. zrobiwszy kwadraty z 100000, i z 50000. i kwadrat z EF to iest z 50000 od iegoż od kwadratu AE to iest zrobionego z 100000. zostanie mi reszta iakowaś z tey reszty wyciągnowszy pierwiastek, ten pierwiastek oznaczy mi iaka będzie wstawa AF czyli okaże mi że AF połowa boku AB Troykąta iest wstawą połowy kąta w środku. — czyli iest wstawą 60°.

połowy 50000 promienia kwadrat 2500000000

Reszta 1000000000 Prom: 100000 tysięcy kwad:

Robota.

1000000000
2500000000
reszta 7500000000

7500000000	86602 pierwiastek z reszty oznaczami iak wielka linia AF. czyli wstawa. podwoiwszy pierwiastek z reszty to iest 86602 będą imiat bok 173202 A Biały, iak AB = 173202.
64	
166 1100	
996	
17326 10400	
10356	
173202 44000	
34404	
9596	

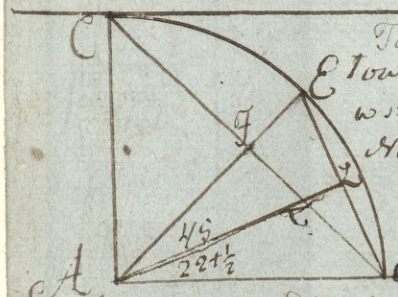

Także z kwadratu w koło wpisanego połowa iednego boku będzie wstawą połowy kąta w środku będącego koła.

Nadowodzenie niech będzie czwarta część koła CEB. prowadząc promień AB. AC. i prowadząc prostą kątnel B. która będzie bokiem kwadratu maiącego się wpisać w koło którego część ta część iest CEB. połowa tego boku CB. to iest BF iest wstawą połowy kąta CAB. będącego w środku koła to iest kąta FAB. Zrobiwszy kwadrat z AC i z AB. i z tych summy wyciągnowszy pierwiastek ten pierwiastek okaże nam Bok CB. aże mówiliśmy że połowa Boku B to iest BF iest wstawą 45. gradusów więc tego pierwiastka więc trzeba połowę będziemy mieli bok BF czyli wstawę. Jtak gdy nam promień ma 100000, aże AC i AB iż promienie więc ich kwadraty będą równe dwom kwadratom z promienia z summy dwóch kwadratów z promienia wyciągnąwszy pierwiastek znaidę Bok CB. wziąwszy połowę będzie miał boku BF czyli wstawy 45°.

Robota.

Pr: 100000

kwadrat z Pr: 10000000000
drugi: 10000000000
Summa: 20000000000

20000000000	141422 pierwiastek z sumy oznacza bok CB.
1	
24 100	
96	
281 400	
281	
2822 11900	
11296	
28282 60400	
56567	
282841 3833600	
2828 41	
1007596 etc.	

2 | 141422 | 70711 ta połowa znaczy bok BF czyli wstawę 45°.

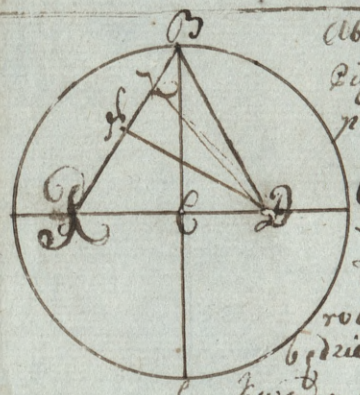

Aby wynaleść wstawę połowy kąta pięciokąta w koło wpisanego. Jak poszukiwać należy. Niech będzie koło AEG. w tym kole prowadzę dwie średnice AG. i BL które się przetną w punkcie C promienia CG. dzielą Troykąt BCD prostokątny przy C. powiadam że BC² + CD² = BD². i z boku BC robię kwadrat. także i z boku CD. a że BC równy promieniowi więc kwadrat iego będzie równy kwadr: promie: a zeboku CD równy połowie promienia więc kwad: równy będzie kwadr: z połowy promienia. Summy obydwóch tych kwad: wyciągnowszy pierwiastek ten pierwiastek oznaczy mi linią BD. BD przenoszę na linią AD i przypada od D do R punkt R tą z punktem B. bok BR będzie bokiem pięciokąta maiącego się wpisać w koło połowa tego boku AR. czyli wstawą połowy kąta pięciokąta w koło wpisanego. Aby go wynaleść uważam Troykąt RCB. w tym troykącie bok BC wiadomy równy promieniowi. RC będzie wiadomy gdy pot promienia odejmę od pierwiastku wyciągnionego wyżej którem mi oznacza linia BD. ale dlatego ieżem przenosił od D do R bok BD. gdy pot promienia wyrzucę zostaniemi się bok RC. maiąc już wiadomy RC. i CB porobiwszy mich kwadraty i z nich summy wyciągnowszy pierwiastek oznaczy mi tąż linię RB czyli bok pięciokąta potowę tego pierwiastku wziąwszy będę miał wstawę połowy kąta wpisanego w środku pięciokąta w koło. czyli wstawę 36°. — Jtak Robota. —

100000 Prom. 50000 pot prom:

kw: 10000000000 25000000000 kwad.

25000000000 | 111803 pierwiastek bok BD.

1	
21 25	
221 400	
221	
2228 17900	
17824	
2236 7600	
4476	
22365 29025 00	

111803
50000
61803 reszta oznaczająca bok RC.

61803 kwadrat RC robię liczba -319-

61803	138196089 117556 ten pierwiastek oznacza bok CB: BR. potrzebuiąc będziemy
61803	138
185409	21
494427	27 17
61803	154 89
708 19	2345 13061
10610	11725
	23505 1193608
	117525
	1160825
	117100

2 | 117556 | 58778 wstawę 30 kwo

to iest 58778

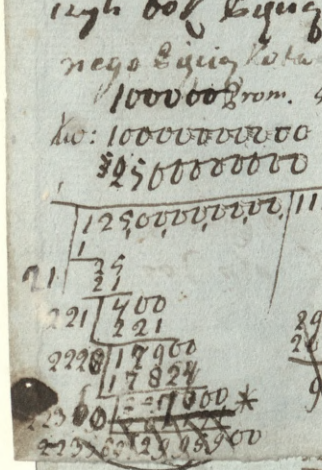

...która ... w zisanego w koło i która będzie
...a Sześcio... środku koła to iest 30° łatwo wyprowadzona bydź może
...ciokąta iest równy Promieniowi /: iakośmy wyżey dowiedli :/ a promień
...000 więc i bok np BD Sześciokąta równy będzie 100000, połowa iego DE będzie
równa połowie promienia to iest 50000. i ta będzie oznaczał bok DE czyli wstawę 30

Robota

2 / 100000 / 50000 to iest wstawa 30°

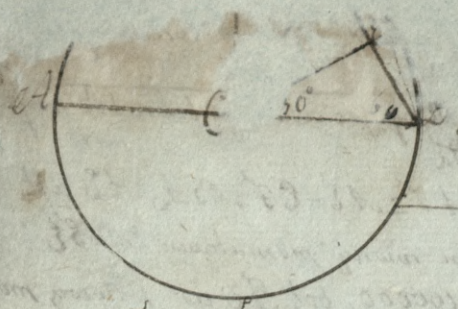

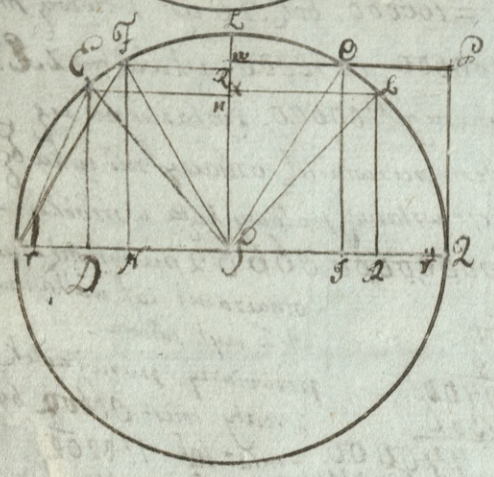

Wynalazłszy tedy połowę boku w wielokącie
iuż tym samym będziem mieli wiadomy i
bok iego podwoiwszy wynalezioną wstawę połowy kąta
w środku wielokąta –

1200
120

÷ Cf: w. L = w. D : AL.

w. 2 60° = 9, 937531
w: L = 15, 000000
Lo: Cf = 14, 937531
10, 000000

÷ 50 : 13 = 10:

50 | 130 | 2
100
30

90 : 60 = 100000

4, 937531 rozn. = 86602 jest wstawą kąta 60° to jest = AL.
9, 37518
438

50 | 130 | 2
100
30

WstCała : 60 = AL

÷ 50 : 13 = 10:

90 : 60 = 100000

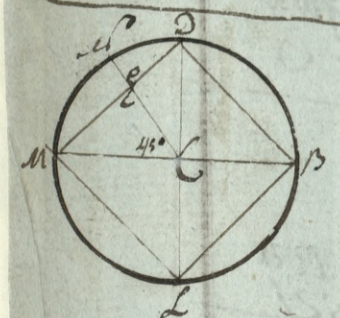

÷ C : w. L = w. C = AL.

Log: w. C = 9, 849485
Log: w. L = 15, 000000
suma = 19, 849485
Log: Cf = 15, 000000
19, 849485
, 84 94 81 = 70714 ta różnica jest wstawą kąta 45° to jest = AL

542 ÷ 61 : 4 = 10:
481
61

61 | 40 |

÷ Cf: w. B = w. AL : CB.

Log. 36° = w. Q = 9, 769219
Log: w. B = 10, 000000
suma = 19, 769219
Log: Cf = 15, 000000
Różnica = 4, 769219 =
76 92 19 = 50779 jest wstawą kąta 36° = CB

4/5

÷ = w. A : CB.

A = a, b 7

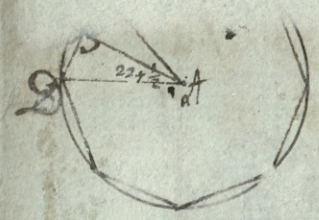

2658
2745 ÷ 113 : 95 = 10:
113

113 | 950 | 8
904
46

Log: D = 9, 582840
Log: w. D = 15, 000000
suma 14, 582840
Log: Cf = 10, 000000
4, 582840
27 45 = 38268 to jest wstawa 22° ½ = bokowi BL

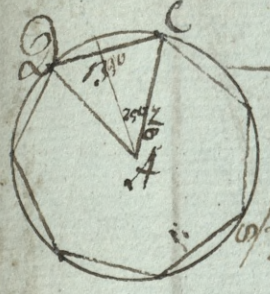

÷ Cf: w. B = w. AL 25° 2/3' : BC.

Log: w. A = 9, 637411
Log: w. B = 10, 000 000
suma = 19, 637411
Log: Cf = 10, 000000
9, 637411
637389 = 43393.
32

7490 7490
7389 7389
1 101

÷ 101 : 32 = 10

101 | 320 | 3
303
32

to jest wstawa kąta 25° 2/3' równe BL

Na czemby zaś, ściśle mówiąc, zawisła
Połóż tylko skromność obok przeciwnéy
każdym wyciąga. Dumny człowiek,
skromny zaś przestaie na tém, co mu

ość, nie potrzeba szukać dalekich opisów.
iest pychy i nadentości, a poznasz czego po
Ło, wynosi się z [illegible] drugich:
, a osobie samym [illegible] trzyma:

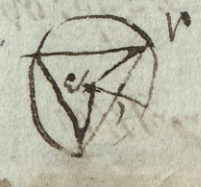

Część Fizyki —

Szala zwyczayna
Szala Rzymska
Koło na walcu
Koło zamkate
Liwar —
Szruba pospolita
Szruba Nieustaiąca

Z Hydrostatyki u Statyki.

Prawa ciśnienia Rościenow
O Równowadze ciał zanurzonych w rościenach.
Przystosowania do Parcia i równowagi rościenow —
O Areometrze pospolitym, Zarenhayta Nicholsona

Z Aerostatyki.

O ciężkości powietrza.
O gazach względem powietrza i wody
O Barometrze i Jego odmianach
Doskonałości barometru, i wody —

Środka Ciężkości dla którego dąży zawsze dospadki

Numero Singulari

	Rodzay męzki	Rodzaj Żeński	Rodzaj nijáki
1	Hic Sacer.	Hæc Sacra	
	ten swięty.	ta swięta.	
2	Huius Sakri	Huius Sacræ.	
	tego swiętego.	tey swiętey.	
3	Huic Sacro	Huic Sacræ	
	temu Swiętemu.	tey swiętey.	
4	Hunc Sacrum	Haac Sacram	
	tego swiętego	tę swiętą.	
5	O. Sacer.	O. Sacra o. swięta.	
	o. swięty	Hac Sacra tą swiętą.	
6	Hoc Sacro		
	tym swiętym.		

Józef Puchalski.

-322-

Szala Zwyczayna.

Szala iest to Machina Służąca do postanowienia w rownowadze dwoch rownych ilości materyi w ten sposob, że znaiąc ciężar z nich iedny z znamy tyle iak wiele waży Drugi.

W Szali 3. rzeczy uważaią się osobne 1o Prętczyli Drążek szalkowy, ktorego długość dzieli się na dwie rowne części po ktorey się obraca.

2o Dwa Talerze czyli miseczki zawieszone pokońcach dwoch Ramion Drążka

3e Osada Nuząca za podporę do Osi gdzie się znayduie Centr Kołowrotnego ruchu Szalki — Dosyć iest widzieć Szalkę aby wnieść, że ta machina nie iest czem więcey iak Drążkiem pierwszego Rodzaiu, podzielonym na dwa rowne ramiona przez swoią podporę, na pomocą ktorych działaią na nie dwie Siły, ktorych kierunki są sobie rownoległe iedne względem drugiey w iakimkolwiek bez podzienia Szalkowego Drążka w zgledzie poziomu początek więc Równowagi stosowany do Drążka, rownie służy y stosowanie się mieć do Szali Zwyczaynej —

Doskonałość Szali zwyczaynej od 3ch rzeczy zależy w szczegulności — 1o Punktu zawieszenia Talerzy albo ciężarków, ktore się znayduią położone na iednaiey linij z Centrum Szali i równo od niego [illegible] od dalsze. —

Dwie części osi naktore ią dzieli Drążek szalkowy maią też się na iednaiey linij prostey — Szalka ma być bardzo ruchliwa, zatim ile to być może należy tey Budowie z mniejszą tarcią, a przeto i same ciśnienia na Punkt podporę. Dla tego to Drążek Szali Probierskiey w ktorey mozy daią się pospolicie iak nayszczyszy ile że tam w chodzi na nie nayweiksza Dokładność, iednakże należy nie baczność, aby nadto delikatny Drążek Szalkowy nie stał się przeto zanadto zbyt giętkim, ażeby Katem z tęzenia Jego giętkość, na pozor równości w dwoch leżących Punktach, gdzie się zawieszaią ciężary od Punktu podpory. —

W celu zmniejszenia tarcia Osi na iey Osadzie robią też Osi na piu okrągło lecz z cienka pospolicie w dwa kąty nakształt klina lub noża, Kształt takowy zaciecia Osi iest Dobry bysalby przez tego punkt y miejsce w Osadzie, gdzie się ta Osi opiera było nie tak twardsze iak Same Osi — znaczy wprawdzie, aby Osi z czasem za nadto, lub sama by się przez ustawiczne zbytnie ścieranie się w niey mogła ruchawość Szali. —

Za to zmniejszeniu by mogła ruchawość Szali. —

4to Do troc Szali zależy także od położenia środka ciężkości iey Drążka w zgledzie drążka iego Osadzy, iesli obadwa te środki w iednym punkcie położone w zgledzie poziomu, w tedy nayzupełniejsza równowaga między Ciężarami panuie; zmierza Szali równowagę, za zbyteczna iey ruchawość iest nie dogodna w użyciu pospolitym bo wiele czasu y fatygi potrzeba ciężarom, aby Talerze Szalkowe obciążone były ciężarami równemi, zmierza Szali równowagę —

podawały się uginanie nie równo pod Ciężarami, niebyłoby między nie równości w Ich odległościach od Podpory – a przeto, zamek ustanowiona mieć, onemi równo ważą, nie wszłuż wżałaby nam ieszcze równości w maiach Ciężarow. —

Szala Sejowa.

Aby Szala była Sprawna dosyć iest gdy 1e Długość ramion iey Drążka nie będzie równa, gdy 2e Ciężary iey Talerzy także nie równe będą z- tak uproporcyonowane że gdy np: iedno z Ramion przewyższa drugie na w Długości Ciężar tey talerzow wspiący na krutszym ramieniu ciężyć będzie od Talerza drugiego na 1/12

" Wtedy Równowaga ustanowiona między Ciężarami złożonemi na Talerzach nie wszłuż nam równości między ich Maiami; bo równowaga wszłuż nam rozdzielone równości ich ustrowań, gdy ież dwóch maio prostości da nierówne, dla nierównanych ich odległości od podpory: toteż równe ich ustrowanie dowodzą nam nierówności między Maiami ——

właśnie Zaś taka nierówność między Prostościami, mieć będzie miejsce rozumiemy 1/12 tęż samym Ciężarem w względem przeciwnego Ciężaru po gdy Strona podpory mniejszym tęż będzie mieć na 1/12. —

Szala Rzymska.

Statera Romana.

Bezmian

Jest to gatunek Szali o nierównych ramionach, która oś y Osada gdy się utrzymuie Drążek, znayduie się barzo blisko od końca tego Ramienia, na którym zawiesza się to wzięte do ważenia — Drugie Zaś Ramie długsze iest nierównie, y podzielonym na wiele części równych — Podziały te służą do wyznaczenia tey mocy ciała z udziału — gdyż czyli ciężar obrany do porównywania z nim ciężaru ciała wziętego do Ważenia, dla

Widoczna iest że 13 miar nie iest czem innym iak Drążkiem pierwszego rodzaiu, gdzie Punkt iest bliższym podpory od Jednego Końca idąc, niż do drugiego z tąd wypada że bardzo mały Gwint czyli Ciężar może się nierównie dużym z ogromną massą Ciała danego y nieregularne oddalenie gwintu od Punktu Podpory. ——

Bezmian ma swoie zalety, iakich niema Szala Zwyczayna.

1e Zapomocą Bezmiana można ważyć różne masy, iednym tylko gatunkiem, czyli ciężarem, gdy przeciwnie używaiąc Szali zwyczayney, tyle trzeba użyć różnych Ciężarow ile mamy mas różnych, których ciężary znać chcemy. —

2e Bezmianem dokładniey się ważenie, zwłaszcza ogromnieyszych mas, bo gdy w tey machinie daie się powiększyć w proporcyi iey Obciążenie, wypada z tąd, że używaiąc Szali zwyczayney do ważenia większych ciężarow, Oś iey wytrzymuie ciśnienie równe Summie dwóch równych ciężarow, a przeto mniey bywa się ruchoma. Położywszy bowiem na Jednym Talerzu Szali ciężar np: iak 100 dla równo ważenia go, trzeba także drugi Talerz obciążyć Gwichtem iak 100, zatem Oś do znie na się Ciśnienia równego iak 200 — Nie tak Zaś iest używaiąc Bezmiana bo te mnieysza iak 100 Zawieszona na [illegible], gdzieindziey może się równo ważyć z Ciężarem iak 1ce Sto razy daley położonym od Punktu podpory, w Takim Zaś Zdaniu Oś Bezmianu nie wytrzymuie większego na się ciśnienia, tylko takie wywierać nań może Ciężar równy 101. ——

Koło na walcu.

Axis in peritrochio Truel: Cabestan.

1e Pierwiastkowych składa się z walca czyli Cylindra drewnianego obracaiącego się na swey Osi z opartego w dwóch Punktach stałych y z koła dookolnego na tym że walec Zwija na tymże Walcu, nakłórym Dookolne Koło nakształt Bambury, nabitey opatrzona niejakiemi Kołkami, czyli drążkami przy Obwodzie daie Punkt albo przenia miejsce, gdzie dzieła użyta Siła. —

Przyszłemy —

Kaymniejszy Zamiast rzeczonego Koła dwia się tylko wiednego końca Wału pochodzą pień i nazywaiący Drążki które służą siłę do obracania wału na osi iego gdy tym ostatnim powoli co chwilę ciężar kurczącej natychmiast Wale w Silni ty aby zaszła równowaga między ciężarem i siłą, trzeba iżby ta ostatnia miała dłuższą względem ciężaru miarę na odwrót, toiest jak długość Kamion tyle Drążków tobie zawsze można do tego Drążka 1ego lub 2go podług tego tak siła i ciężar leżeć będą albo po iednej stronie względem podpory, albo po stronach sobie przeciwnych.

Kabestan maiący także ciężar więcey tylko nadaie obracaiącym nalwałku ustawionem od pionu Ta pospolicie siła działaiąca chwyta za końce otworów Drążków równych które nakształt Promieni przechodzą Prostopadle do osi wału po Mierze iego — ale można ią pozmieniać iakby przydzielona tylko do iednego z tych równych Promieni i równoważyć się z sumą tych sił osobno działaiących temiż Promieniami — Ponieważ sam początek równowagi zależy względnych odległości ich od podpory — Że więc im dłuższym drążkiem siła tym mniejsza będzie względem ciężaru ale tym silniej działać Kabestan z niektórych względów lepiey nam służy niż nalwałek kodo poziomy do którego dla oszczędzenia miejsca używamy siły ludzkiey lub Końskiey —

Po 1o winno powiększaiąca liczbę Drążków i ich długość możnie mało używać tyle ile chcemy. bo 2o Silni koła z wałem poziomym siłę działaiącego mnika wspiera prawie całą własny iego, Kabestan zaś na osobie tę czynność ma gdy siła bardziey działa prostopadle do swoiego Drążka, i działania swego nie zmienia, bo człowiek nie jest przymuszony opuszczać ciężar ani Drążek

Po 3o Gdy ta Zamiast Kabestanu pracuiemy nigdy to ciężar przymuszeniu wracać się nie może iżby na nowo powrócić go obracaiącym mogło na koło co własnie w Silniey gdzie ta ma potrzebie pozorney czyniłoby stratę czasu — Dlatego to Kabestan tak często używany iest w Praktyce i Kunsztach Dworzyc Machinach Stebrarskiego, gdzy on w Manufakturach do podnoszenia ciężarów, do ruszenia różnych ciał lub do możnego ich zbliżania — Służy on także na pezach do pomocy Statków Lądowych Statkow Kapmocą powrozu którego ieden koniec utwierdzaią w pewnym Punkcie stadyu drugi tym nasuwaiąc zaczepiaią na wale machiny ruchome Statku postawiony — na ostatek używaią się dwa Kabestany, między Końcy służy do podnoszenia Kotwicy i drugich Znacznych ciężarów, przez mniejszy dwa kursy koło Kay le i inne delikatniey się odbywaią robaty —

Łatwo dać się widzieć że gdy podług Długo trwaiącego stanu w czasie iego obracania się, wtedy za każdym obrotem Wału powiększa się Drążek lub trzy razy y końce Sznura kazać utrzymywać ludziom, którzy tym ciężarem gdy się powoli opuszcza Ale oporu zmniejsza się prędko dzielność siły, dla zniesienia tey niemyślnościdomyślono się zamiast wiązywania Sznura w pewnego stałego Punktu na wale, nawinąć go nanim w około dwa z ieney strony zawinią, z drugiey go odwiązuią — Siła użyteczna ludzi do tego nie nayrzewinna Ale oporu czyli bezładu działaiącego na przeciwny koniec Sznura, którzy ludzie ci wsparci będąc procz tego samym tarciem y tworzoszą Sznurem, są mocne niedopuścić aby się ustrnął lub odwinął z wału. — Ten sposob go używania ma iednak tę niedogodność że gdy Sznur podnosi się stopniami z dołu do góry po koło Kabestanu trzeba go znowu sprowadzać nadół, aby go można taki było ciągle nawijać nawałek co przymuszaiąc do Straty czasu. Chciano temu zaradzić ale się to nikomu nie powiodło dotychczas.

Koło Zembate

to Koła na Obwodzie opatrzone Zembami czyli Zębami, a temi już prostopadłemi do ich Osi, na które koła te położone iedne z drugiemi w ten sposob, iżby Zemby iednych, Zapadały między Zemby drugich, gdy się w prawidłowe ruchy wprowadzi się zatem przestrzeń z równą prędkością na Osi każdego z kół wielszych dwóch się drugie mniejsze, te za podaią się mi Zembami czyli Skrzydłami między Zemby dalszego, większego Koła, obracaią go w stronę przeciwną —

Porusz wszy —

Porusszywszy więc iedno koła z tak pokaszonych drugie Koniecznie ruszać się
Obacz Bryg.: Kaz: 10 Fig: 85 86. w Machinie złożonej z wielu razem kołczego
tenthu, Siła działaiąca przykłada się zwyczaynie do Obwodu pierwszey
koł większych, Ciężar zaś czyli Opor do Ostatniego z kołek mniejszych, Kto
w machinach wielkiego wymiaru Rozumie się Latarniami, w mniejszych za
wrzecionami &c. Pignon &c.

Łatwo iż dale przymdrować że takowy układ razem połączony Kół Zem-
batych, nie iest czymś Innym tylko składem Kilku kół zwanych koła
na Walcach &c. Trafin. Gdzie szczęście kastrycia miejsce walcu, a ko
ieh zastąpione dla Kołami Zembatemi — Ponieważ zaś tu siła działa
szkodzie promieniem koła dużego, a Opor promieniami wrzecion
albo Szczeciem maszie więc pierwsza do drugiego w stanie ich rów
nowagi, iak wielkoczyn z promieni wrzecion na, do wielkoczynu z pro
mieni kół. — Dawszy np: że promień każdego z trzech kół zembat
nych ale Osm Długości a promień każdego wrzeciona iest cal
będzie wtedy siła do Oporu = :2:/3:/:8:/3 = 8:512 = 1:64 ——
Widzimy z tego że taka machina działaiąca, można bardzo zyskać na sile
ale tak wiele tracić naprzykład kołko kowiem którym władamy
iak w dawnym przykładzie ledwie ieden raz obrucić w tym że cza
sie w którym Ostatnie wrzeciono gdzie iest Ciężar zrobi swoyeh Obro
tów 64.

Jednakże niekiedy natem nam wiele zależy, iak w zegarku
mistrza, we młynie wietrznym lub wodnym, aby wrzeciono, na
którem iest Opor, było prędszey daleka, niż idzie koło ieh, aby ow
dziba Obrotów w danym czasie przez wrzeciona zrobione mia
pewny i naznaczony stosunek z liczbą Obrotów koła dużego,
siła się przykłada.

Dość iest tutym Calu upropornyonować liczbę Zembow kołek n
tych, do liczby Zembow Kół dużych; Stosownie do Zamiaru na prze
dto tych stosunek zawsze się ma na odwrót iak stosunek obrot
Kół z wrzecion w Omyślności przeto stanowić można — że:
n liczba Obrotów koła 1^e wrzecie mu podobnych, gdzie robi dwa
n razy ma do liczby Obrotów do liczby ostatniego z kołek ma
n albo wrzecion, iak wielkoczyn z liczby Zembow tych ostatnich do
n liczby do wielkoczynu Zembow kół ~~wrzecion~~ pierwszych. ——

Za promień każdego z kół zębatych y mniejszych należy uważać odległości ich Centrum do
któw, gdzie właśnie zemby iednego koła zapadaią drugie dotykaią się zazwyczaynie
że zaś gdy koło iest w ruchu promień ieho ustawiczne odmienia swoie położenie —
bierąc środek uważa się za długość promienia, odległości Centrum koła do połowy na
ych zęba. —

Zapomocą Zembatych kół można 1° daleko przesyłać mieiskie działania siły, dość in
dla tego gdy wrzeciono dasię nie iuż przy samym kole Zembatym, gdzie ułożenie siła
na przedłużeniu Osi Onego, y w miejscu gdzie nam tego będzie potrzeba; można
n Można 2° dać Ruchowi koła, a przeto i sile nami działaiącym kierunek iak nam
wygodzie dogodność lub potrzeba np: zamiast pionowego, horyzontalny, dosyć iest dla
tego dać koła. Żeby gdzie palec czyli Krzyżko wrzeciona zapadało naczas pionowo lecz
ukośnie do Osi koła. — Można 3° zmieniać prędkości sił, podług potrzeby, lub pr
kości oporu, tak dawszy że liczba Zembow koła, które się przez nie łączy z wrzecio
nem osadzone, rownie prędko iak i same wrzeciono obracać się musi — z tąd siła prz
wpyw koleiny ruszaiącą zapomocą np 5^{ty} lub 6^{ty} prowolniey biegać będzie, niż gdyby
ruszała powodnie drugich w swoim wpływie wiele razie traciła na Prędkości
w drugich tyle naminie tracimy, dobrze więc iest, gdy wtym względzie z ukiem dać
nam wolny uczynić wybor Brisson P. 1. 10 Fig: 87. —

Lizwar

Prosta ta machina służy do podnoszenia znacznych ciężarow, iest to mocna sztuka ob
be pręt prosty Żelazny z iedney strony maiący Zemby, zate Zemby chwyta go dwoma

Krzyżdami

Śrubą wreciono na wałeu obracane za pomocą Karby, gdzie się przykłada Siła
przez zaięcie Karby chwytaiącey obracaią obracaią razem wreciono, a to zatem, aby
trzeba za Zęby Zwarowego prata podnosił nanim oparty ciężar.—
Dość iest wiedzieć także, co innego przy dźwigni, aby umiec że iest to siłnia która do-
siłni pod Zębatych, albo prostey do siłni z prątka 1mo Rodzaiu odnieść można, gdzie
punkiem wrzecionem stanowiącey odległości ciężaru od Podpory, a Ramie Karby iest od-
ległością Siły.— Siła wreszcie ma się do ciężaru w stanie iich równowagi, iak pro-
mień wrzeciona do Ramienia Karby.
Znaczne przeto ciężary podnosić można tak ruchem zapomocą tey siłni.

Śruba pospolita (Cochlea)

Cosyt Śruba Cochlea

Śruba iako Maszyna iedna z Pierwiastkowych składaiąca się z dwóch części pierwsza
Nosząca imie Śruby iest to walec prosty co nie (naspodzie iakby obwinięty) wystaiącym gwint
rowem z Walcem zrobiony i nakształt (powiem) sznurem na Kowadełku przez sposób Kreme-
ry (którego narzędziami pospolicie Śrubami czyli obutami Gwintu Śrubowego) te iamy
odległość które Francuzi nazywaią pas (czyli Krokiem Śruby pas de la vis
Druga część tey siłni Śrubiastey macicą (iest to sztuka miękka wosko bas otwartego ciężkiego
wnętrzu Pudełeczka) wydrążona na podobny iak naprzod opisi Śrubę sposób
tamże wystawiony Żwir razem spiczony i sznurowy wtem sposob że Zapada w nim między dwa
Żwroty Gwintowe Śruby i dany między niemi odstęp dosconale napełnia —
Zatem dwie części składaiące Śrubę mogą się obracać iedna względem drugiey około
siebie Śrubiastey, Śruby ona do podnoszenia ciężaru nayczęściey nam służy do mocnego
przyciskania iednych ciał do drugich —
Głowa Śruby może być prawie zawsze drążkiem na nią przełożonym, którego ramie
służy nam do wygodniejszego i mocniejszego ruszania i poruszenia Śruby — zdaiesz to
można za Śrubokręt Drążek zrobić nie
tam pospolicie głowa ich Zawsze grubsza bywa od samego Walca Śruby, i zarazem wy-
nosi grubość głowy stanowi między gwintami Drążek który zdawamnie i nosi Śrubo-
wa Maszyna wogólności Gwint Śruby obwinięty około walca między dwiema iak Kapa
gwintami ciągnie pochyła do Podstawy tego walca dlem bardziey pochyła, im między gwintami a
gwintami ciągnie mniejsza — Odległość ta zdawnie stanowi wysokość tey Kapeczny
który podstawą iest zawsze obwód walca Śruby, długością zaś iest to część obwinięte-
gwintu zrobiona na około Walca Śruby, który obracaiąc — Kiedy więc Śruba obracaiąc wewnątrz
ię macicy, wtedy zdaiesz się iest to samo, iak gdy dwie Kapeczny pochyłe, podnoszą
się iedna po drugiey — że Śruba dopewna iest pochyłą Kapeczny, obaczyć to można na na-
dole Śruby, którey Gwint nałożony nayczęściey dzisiaiąc się i rozdzisiaiąc może —
Gdy się używa Śrubiastey do działania w Praktyce, wtedy iedna rzecz czyni, że Śruby lub
macicy, przykładamy do oporu — który pokonać chcemy, a długość ich tym czasem zdaży
iakby za Ramię pewny wtedy obracaiąc poruszamy wokoło macicę po Śrubie lub też ma-
cicę, a czasu opisał takowe poruszenie, dotyleż się musi pomykać albo cofać —
Żeby stawiony opor który tak pokonywamy ruszony był naiedno koło Śruby, to iest na od-
ległość iednego Gwintu od drugiego musi się tegoż iednak siła ręczna Drążkiem działa-
iąca zrobić całkowity obrót — Obrót ten iako długą drogę się obiegaiąc a przeto zna-
czącą ich Prędkość iest samymże obwodem Śruby; gdy siła działaiąca czynnie na
Za samą głowę — postęp zaś wtymże czasie zrobiony to opor który pokonywamy
zależy między nimi mianuiąc to samo Koło Śruby — czy odległości między gwintami ogro-
tu —
Że zaś zazwyczaynie Śruby Zawsze Żwarowo przywiązują, obracaiemy za pomocą Dra-
zka nasmuchaiącego po ich głowie; siła przeto poruszaiąca większa zwykle drogę, niż
gdyby nie bez pośrednictwa przyłożona długości Śruby, długą będzie obwodu Koła na
wrzecionego ramieniem Drążka —
Już zdo zostanie równowagi, między oporem i siłą, opor zawsze do siły mieć się musi wedle
sznurka odwrotnym odległości, i chodu podpory, albo co to samo znany w wiosunku odwrot-
nym prędkości — Zatem wysiłenia Śruby nadaiąc baczenia na tarcie, siła tarcia mieć
musi do oporu zostanie się równowagi, iakową ma wysokość iednego kroku Śruby, czyli od-
ległość między iednym gwintem a drugim do Obwodu Koła kreślonego — Promienia tey
albo ta iak prędkości oporu do prędkości siły —
Ponieważ przez odległość dwóch Gwintów, obu nay bliższych, znaczy się wysokość Kapeczny
ię nakoniec się podnosi lub spuszcza ciężar Zapomocą Śruby — a siła wtymże samym czasie
zmiebiega cały obwód grubości Śruby, który to znaczy podstawę Kapeczny, umowiamy się
że w Śrubie uważaiąc Kapeczny pochyłą, i tamtey działaiącą działać musi w Kierunku
do Podstawy paralelnym — Gdy się więc mówi że siła działaiąc Zapomocą Śruby tamę ma
do ciężaru iak odległość dwóch Gwintów sobie nayblizszych do grubości do grubości Śruby
wiec też samo co mówić — że Siła do ciężaru ma tak iak wysokość Kapeczny Rękoiey
do iey Podstawy —
Zresztą to samo mówić można o każdey parze dwóch sobie nayblizszych gwintów —

gwintow iż czynią Parenzyne proby, ktory wyrokowania iest ich odległość pionowa, a powiada się uważać można iako Zbior wielu Parenzyn proby ktore dla punktu ciężar, dzierżące zawsze Paralelnie do ich Pudau — Dosyć iest dla przekonania nas celem dowiedzenia prawd Twierdzenia gdy ieden Czynnik paralelnie kazdy do drugiego Walca — wskazuje nam w swemi ciągnieniami odległości gwintow a drugi postępadzie do osi walca — Stąd rzy nagwintowany ciężki ile bądź Brzeg nazwiemy Par gwintow

Szruba mieszaiąca

Zasilnia gdzie wchodzi szruba mieszaiąca składaiąc się z szruby maszy i Koła nawiniętego, to przeto siła mieszaiąca do ciężaru który podnosi lub spuszcza, wtrzecim rzędzie, a trzecim siła daiąca —

Bo mieszaiąc o samym szrubie pomiędzy się wiemy iest siła do ciężaru, iak odległość dwóch gwintow do promienia grubości szruby albo do Promienia Korby Którąż tutaj pospolicie używaią — Mieszaiąc zaś około nie walca wiadomość iż winniśmy siła, do ciężaru iak Promien walca do Promienia koła — Zatym w dwóch szruby nieustaiącej, siła maszy do ciężaru iak wielkość zwoiu gwintow do promienia walca koła do wielkości z promienia korby do Promienia koła na Walca — Koło tu iuż iest zapobiegaiące zębate, aby gwintowana szruba na iedno zab mogła dlatego iż korba gdy raz 100. obraca się szruba — Ale gdy życzymy nasze tyle ciężaru trzeciemy na czasie — a przeto nadrogie siłnia tego zdania dobrze nam służyć może —

Atoli gdy tu ruch koła nawalcu iest z bytu powolny, przeto barzo mała siła może tu znaczny ponosyć ciężar, dla tego służy ta często y dobrze nam Ruzy, gdzie ogromny ciężar, do bardzo małey wysokości podnosząc chcemy, nadto Ruzy może w Zegarkach y innych, gdzie czasem potrzebny iest nam, barzo powolny y nieznaczny —

Płyny.

Płynem nazwano każde ciało, którego części tak się siebie w zaiem nie sprzężone, że nayleyszemu ruszeniu ustępuią, ciśnieniu y tocza się iedne podrugiey z wielką łatwością. Między Płynami iakie nam zdaie przedstawuie przyrodzenie, nie iedne za takie które słuszne nie dadzą, wyraźnie przez Znaione nam sposoby Mechanizmu; y te dla Płyny nazywamy rzeczy kapiące, lub Płynami nieszczęśliwemi — Drugie zaś Płyny barzo szczęśliwe, subtelne y prawie niewidome, y te nazywaiemy Płynami sprężystemi, albo Płynami szczęśliwemi —

Płyny podlegaią pewnym prawom ciśnienia y równowagi ciała od Praw takiemi się rządzą ciała z siebie — Prawa te za Fizyce za Fundamentalnemi poczęstami, które z pilnością uważać mamy, wnastępuiących czterech Zyżki —

Hidrostatyka albo Statyka Rzeczkow w Ogólności

Przez Statykę Rzeczkow nie właściwie rozumiana Hidrostatyka rozumiemy Nauke o prawach ciśnienia y równowagi rzeczkow w stanie spoczynku

Prawa Ciśnienia Rzeczkow

Zawsze można a niekiedy z barzo Łatwością z siebie bryłę ciała obrócić w kulę tak z odmianą skępienia y bytu ciał, tuż zachodzącą w nich sprawuie ciężkość — ale takowa odmiana iako przypadkowa, nicodmienia bynaymniey ciał natury, czego ich gdy z siebie stoią w rzeczkami zostaią tymo czemo bydź pierwey, ciałem równie ciężkim, równie podległemi sile ciężkości.

Zeżeli ciężar cząstki danego rzeczku niedaiąc nam stąd wszystkich rzeczku, to za tym do tego że cząstki niższe wszelkie rzeczku nawalnie wszystkie służą miejsce za Podporę, i nieodpadaią im ustępować niżey — Dlatego iednak ciężkości niezmienne pomieważ Rzeczek zawarty w danym naczyniu i wzięty na siebie działania wyraźnie i sprzeciwnie do swey maszy — Czemu nas to prosto przekonywa Doświadczenie

Doświadczenie 1mo — Wiele z rana naczyniu szklanym nie wielkim zamknięte dobra flaszka ruszaiąc w wodzie, iestli ią tak zamkniętą w wodzie otworzemy potem, abyśmy napełnioną wodą z wód wody, postrzegamy że znacznie ięy przybywa ciężaru chociaż woda ta naypodobniejsza Zurdą Zewnętrzna względem tey flaszeczki dostaie wiadomości czy li Komorkowej — Jeżeli z wód te cząstki niższe rzeczku podpierają drugie nad niemi podane

podzione doznaja od tychże cząstek ciśnienia zgóry proporcionalnego wysokości rzeczonych nadniesionemi cząstkami. Ale ciśnienie to wcierowo iemo wnątrz ciężkości cząstek w spólne ze wszystkiemi ciałami rożnie się atoli mają w tym względzie od ciał Stałych cząstki ciał Ściągliwych ma scisłe z sobą spoienie składają razem jedną całość i mało ich oddalowanie Końcowa tych cząstek niejako i nieznaczna widzimy Rozstęp zebrane z wanych dowodzi ciężkości — Piętnaście cząstek z Rozsiekami bo cząstki te jedne od drugich prawie nie zależą i takową słabo trzymają między sobą że z łatwością ustępują choroby nie dobrze się coie rodzielić wzajem — Skąd wypada że ten ogólny przymiot ciężkości nad naszą cząstkami rozsieku za wyjęciem go wszystkie ale oddzielnie i osobno jedna od drugiej —

Ciało ciała z Ściągliwością wszystkie części swe parcia [illegible] zgóry nadół rozsiekli za wyjęciem go we wszelkim rzeczonym kierunku i nawszystkie strony — Jest prawdziwe przypuszczenie Charakter tych rozsieków ciał ściągliwych wogulności Zaś gdym wyjęcia swe parcia z dołu do góry mogą nawet dowieść za Dowodem tego te proste Doświadczenia.

Doświad: II. Bosyl ciężkości rurki szklanej zawiniętej swym oliwnym palcem przypuszczonym z drugim Zanurzonym w wodzie nierówne wody rozsiekli do środka rurki puści z dołu ciężkości góry Zamykają Za odjęciem palca i wodostanu naczynia — idą do góry Rurki aniżeliby mogły wyjść z nich powietrzem a wody naczynia —

Doświad: III. Bez naczynie walcowe zobustrowe otwarte wodnym ujściu na końcu przydawszy kanał metallowy dwie tabliny linie grubo okryty naokoło na Smirna i utrzymywany wodotrzymiejącymi obwodzie naczynia za pomocą nie z Centrum Talentu dychowego, rurzesz potem rozcud naczyniem wodę ciężkości nitna cali głęboko. Nic wprzód wodnej puszczaj można takoż jednakże trwa woda ciężkości oliwnej walcowej nie dopuszcza nadół aż chyba odepchnie go powietrzu do stojącej wolnie do środka wielkiej rozsiekli tamże nad którym go nie zawsze Nalejem opuszczało rozpierającej ta Praktyka gdzie dolnego parcia wody wyjętalicę dwuciałej wzajemnej dwa wiadra jedne mające otwory z klapkami stawiają się do góry, kiedy to za pomocą kota obracają się na Walcu opuszczają się i podnoszą się w studni na Sznurze umieszczone, wtenczas gdy jedno dnie napełnione wody wydają się do góry drugie tem samem pustemi opadają przez otwory z klapkami które Zamykają Otwory —

Że rozsieki ciężkości swe parcia na Boki naczyń wnoszą to nam pokazuje mosiężne doświadczenie na Rurce Zakrzywionej z obu stron otwartej a na jednej dwa nierówne Ramiona Zamyka się drugim do wody, wnet Zastawszy cienkiego wodą drugie wpadające do rurki podnosi się do Wysokości wody w naczyniu. Zatrzyma to pozwolić doświadczenie na bocznej ręce jakiego kolwiek rozsieku wypuszczając całą drugą otwór swoją na Boku aż dopóki się my otworu samego —

Parcia których doznają Rozsieki dolne od cząstek ciężkości góry nanie ciśniących jest równe jednakowe z każdej strony — Oprócz dowodu tego podania przekonywa nas te doświadczenie na wodzie do którego zanurzamy kilka rurek AB. CD. rozmaicie przechylonych, Rurka ze góry Zamykamy palcem gdy zanurzony dołem wodzie ta zaodjęciem palca wstępuje nagle do rurek i podnosi się wszystkie do ogólnego poziomu wody w naczyniu — w Rurce A parcia rozsieku mniejszego Rurki B. z góry nadół, wraz z ciężkością z Boku na C, z Boku gdy część wody w naczyniu wzrosły Rurce tamże Wodę podnosiły — Wypada skąd że ze każdej części rozsieku równego Zwierząt dolnego parcia Zależeć Postawać musi od wysokości cząstki nad nie mającej ciężkości Postawać Rurki jak wiele Fizykowie rozumieją chciało — Jeżeli zaś ten Ruch wewnętrzny niezależy zwłaszcza

wie& miyce miewa będzie to Zaćmienie nieregularny Inny czyny- Gdy pada
Złego równego nasię punkta zaćmienia rozsiekłe. a Powietrznia jego gdy trwa zaćmienie zostawiony i ich początku zawsze być musi płaszczyzna i równoległe do
Poziomu — Bo gdyby było inaczey wtedy przy mieszaniu naszego Księżyca tak
by ze Słońca Zaćmienia — Nieustanie stale być by musiały wyższe ni-
żnie, czy też Zodiaku dolne Słońca wyższego się pokazuje się silnemy
Stąd by doznawał. ciemności amiesli czasami na przeciwległe zboka
odpowiednie Słońca nie przez pionowe inne zaćmienia wyniesienia Były pewne
powierzchowne i niewyraźne — te nie ostatnie działalnych na ciało
z Siła Zaćmienia silne nieskończony i natowały by zatem prawie Za-
ćmienia które by nie podały temu ich działania — Równie waga za-
ćmienia silny miał się niemoże ceni rzeczy dostawał wszystkiego tylna
gdy powietrznia jego stanie płaszczyzna i równoległa do Poziomy —
Następuje stąd że Powietrznia ono spokojnego morza nie musi być
płaska lecz krzywa i Kulista tak iak powietrznia Ziemi
i naszej podrzędnie inny części nie przypadałaby wszędzie na ostatniego
poziomu miejsca tego naziemi któremu Powietrznia ono Morskie
pokrywa. Jak też gdy Punkt D. na Powietrzni Kuli Ziemskiej w
ważny Inny Księżyca na strony AB. tego miejsca D przypada tam za
mowi na poziomie sobie odpowiedny Punkt inny K. natomiast dla
nay Inny Księżyca niby by tam samem na Poziomie miejsca który
odpowiada na Kuli Ziemskiey bo Poziom ono by tak by wodzie ciwa
ney strony Kuli co Punkt D. Powietrznia —

Wnioski 2go Że dwa Punkta lub dwa Południki Dni Zwyczaj-
ne na powietrznia Ziemi znane od siebie odległe potrzebny na
tymże samym poziomie miejsca D. Punkta te niby dla Księżyca róż-
nie umieszczone nad poziomem prawdziwym ale miejsce które od-
powiadają na Ziemi to niby dla równo dalekie od środka Kuli
Ziemskiey C. Znaleźć Dla różnicy Dnia odległości wzgl dwa środka
Dni K. jest tor libelowaci jak mówiemy dwa Punkta albo wzgl dwa
miejsca Dni B. na Ziemnej Powietrznia podobne do nego co wiecho-
latwo tepszych narzędzi Dwóch nawet może libella wzgl równowa-
ga wodna obaw S. Ś. J.

Zagadnie Kiedy Księżyca różnicę poziomą dwóch miejsc D i K na powietrznia Ziemi uważany wtem zdaleniu Ziemi mieć między niemi odległości czyni Ziemi 1000 a promień Ziemi ich 3200, 880 Znaleźć Wartość z Dni B. odpo. mającą wartość Znaleźć za pomocą Proporcji a DC. D[illegible] = D[illegible]. B. Stąd znaleźć wynosi cała DC. Bo z odległości 1000 Ziemi między nimi nie [illegible] Ziemi

Pozostaje DC. znaleźć Kąt [illegible] Ziemi od nas na-
pa ukośny i przeto za dobrą dodaje na nasz podobnie Proporcyą
nawet twierdzenia do kiedy że Sinusy Kąta ich [illegible] będą pro-
porcyonalne między sobą Ziemi, i odległości wzgl Kąta do
znalezienia Czyli dodaj kąt Punktowi B.

Jakiego wzrostu byłby Księżyca nasyni oczywiście zaciekłe Ziemi pier-
wej tego Księżyca na dno tego naczynia odsuwa ciężarowi Słupa tego Księżyca
którego podstawa ten sam dno naczynia wyrzekania Ziemi od dna do Po-
wierzchni Księżyca w naczyniu mysla, wody czyli co samo ciężkości Księżyca na
dno naczynia wywarty wielkością Powierzchni Dni [illegible] Księżyca do
naczynia —

Gdy [illegible] naczynie AKD. [illegible] naczynia wody [illegible] Wszystko to ciężar tey wody wtarimo naczynia ciśnie wprost na dno AB. z takowym ciężarem [illegible] Gdzie zaś wody mniey znaczy iak mowiąc ku wierzchnia dnu AB. z tymiż wyżej AB. Rozumieć—

Ciężar tey Kolumny wyrażony funtami [illegible] Ciśnienia na dno AB. Jeżeli [illegible] naczynie ABCD. ogromy szersze u dołu zaś węższe bądź dotyle iak pierwsze nie pomnożą wody można umiarkować ciężkość środkowey Kolumny wody EABF. [illegible] ciężar wyraży na całe ciśnienie wody wtym naczyniu zawarty na dno onego AB. Jeżeli [illegible] Kolummy opierają się na boki naczynia i równo ważą [illegible] żadna z drugiemi bynaymniey się nie porządzają do ciśnienia wody. Ztąd wiąc całe ciśnienie wody na dno naczynia [illegible] Rozumieć można iak zpowiedziano dno z pionowey od niego do powierzchni wody wtym naczyniu wyniosłey— Jeżeli [illegible] naczynie [illegible] ogromy a mające dno równe [illegible] ku wielkości pułnia na dno nie inaczey zważać na to trzeba iak tylko wielkość [illegible] z wyniosłości wody wtym naczyniu ——

Że każda z nich równo [illegible] nie [illegible] znaydzie [illegible] Kozieftowa spokoynie, że gdy wąż [illegible] dna równey i nayduższey Kolummie wody wtaney ziemi wprost odpowiadającą dotknie nacisk pułnia równego ciężarowi słupa wody nad nim opartego, wtedy więc [illegible] dna Kolumny wody wprost odpowiadającey choć [illegible] równoważyć się z Kolumney środkowey— Całkowite więc prawdziwe całe dno [illegible] być musi iak wielkość zpowiedziana [illegible] wody wyżey wzwyżadowa ——

Zaprawdę tego fundamentalnego podania mówię nam dowiedzenia wody ciężkiey naymyślney dotąd iż dawno [illegible] gdzie [illegible] bardzo różny obrzędzi, [illegible] i dowo wyżey wyrokowi [illegible] wody [illegible] nam [illegible] dno [illegible] jedno [illegible] gdy [illegible] potrzebuje dalszego aby dno [illegible] [illegible] nadmienia [illegible] na [illegible] całym [illegible] wody [illegible] dno [illegible]

Ze wszystkiego wnosimy 1mo że gdy dwa osobne naczynia [illegible] wody lub rożnych rzeczkiem mające dwa [illegible] tych [illegible] pułnia na dna być muszą w dwukrotnej [illegible] Ciężkości wyżey [illegible] Item [illegible] Jeżeli [illegible] dna naczynia są równe a wyniosłości [illegible] tych [illegible] pułnia na dna [illegible] wprost iak wyniosłości [illegible] P:p= W:w=

2 5

Przy rożnych Dna i wyniosłości rzeczka [illegible] naczynia pułnia tych rzeczek na dno [illegible] rożnych naczyniach być musza w takowych [illegible] P:p= W:w.

Ztąd wnosimy 2do [illegible] wody [illegible] pułnia i [illegible] wyniosłości [illegible] Item [illegible] [illegible] [illegible]

Idea Dos dlatego tytuł nowy Jedność ogólny
tyt. pierwszy

Rozdział II. o równowadze ciał stałych

Opisanie Maszyn [illegible] Maszyn ciał stałych to iest maszyn w nich dowiedzieć, uważaniu ich
tytułu ciała dla nas Ich obiętości to iest na mieszaw p. zas. Quida Gęstości Duo ciała iest to wo
Maszyn Stoiący, wszelkie Zawiesza uważana wpuszczy obiętości.

Opisanie gatunku ciężkości ciał — Ciężar ciała zawiesza weźmiemy dla nich obiętości Równiesz ciężkości a gatun
ciężkości ciała kowe Zatem gdyżby przypuszczenie ciężkości gatunkowe dwóch ciał mają
cyfr równią obiętości, wtedy ciężkość gatunkowa iednego do ciężkości gatu
nkowy drugiego iest w dwasanku prostym, ich Ciężarów. P. q = P. p Równie
ciężar ciała zawsze iest proporcyonalny ilości swoiey Materyi którą zawiera w sobie
Zwiera ztąd ciężkości gatunkowa Zawsze tyż musi proporcyonalny gęstości
Ztąd będzie Q. q = D. d

Ciała równorodne mają iednaki ciężar maią, swe obiętości tak między sobą
im ich gęstości ich ciężkości gatunkowe są między sobą proporcyonalne
ciężkości obiętości ciała wtymże samym naczyniu stosunku — z wiekim rów
nie iego gęstości — Ztąd wypada że gdy ciężar ciał iest między sobą iednaki,
obiętości ich są w dwasanku odwrotnym gęstości albo ciężkości gatunkowych, a ciała
gdy naczyniach rożnych dwóch ciężkości gatunkowych
stosunku iakiemi są do siebie ciężarów obiętości ich i gęstości Tak iest
Znaleźć trzeci — P. p = D. d. Bo ma gatunkowe ciężary są w dwasanku odwrotnym
ciężarów obiętości i gęstości to iest P. p = D. d.
obiętości są w dwasanku prostym ciężarów a odwrotnym gęstości P. p = D. d
gęstości albo gatunkowej ciężkości są w dwasanku prostym ciężarów a odwrotnym
nym obiętości to iest P. d = p : p Zatem p : p

Obiętości mogą być w wagach albo cyfrach ciężkości ga
tunkowej ciężkości są w dwasanku prostym ciężarów a odwrotnym
nym obiętości to iest P. d = p : p Zatem p : p

Ciężar ciała w wodzie iest mniejszy niż w powietrzu o ciężar wody
wypartej ciałem. Ciężar ciała w wodzie iest mniejszy niż w powietrzu o ciężar wody
wypartej ciałem.

Ciała pomiarowe ciała trzy ciężkości gatunkowej ciężkości ciała pomiarowego
Kawałek drzewa ciężaru ciężkości gatunkowej ciężkości ciała pomiarowego

Ciała pomiarowe ciała trzy ciężkości gatunkowej ciężkości ciała pomiarowego

Ciała odpowiadaią więszey częściokroć prą-
wu maią ciężkości ciała ciężkiego
Powietrznia Ciała Ciężkiego wyżierania
dolnaią górną Powietrznia wyżierania
nie uroszeniu pędzone idą zdoła do góry
ney iśnieniem wyżierania ku Powietrznia
wyżierania na ciężkości Ciała ciężkiego
ciężarowi Ciała wyższego bocieku, bo ciśnienie na Powietrznia dolną
równa iest ciężarowi słupa słynnego maią jego za podstawę tęż samą Po-
wietrznia a zawyżowi odległość protegata od tyle Powietrznia dosy-
nia uroszeniu ro nieważnia. Ciśnienie zaś na górną Powietrznia tego ciała
równaiąc ciężarowi słupa którego podstawa iest taż sama Powietrznia, a wyso-
kością, pionowa iey odległość od szczytu tey Powietrzney rożnicy, inż zaś różne za-
chodzą między tymi dwoma słupami rożnice bokie to ouemu ciężkości
tego boczku mającey swą obiętość równą obiętości domniemanego ciała za-
lanego. Ciała zaś lekkie zanurzone uroszeniu przeciw tyż mocy zdoła do góry ciężką
równą ciężarowi bryły wyparłey boczku ——— z drugiey zaś strony oczy-
wista iest rzecz sama z siebie pogrążone do uroszenia trwać zawsze aż ciężkości
równą ciężarowi bryły wyparłey boczku. Co zaś tu stanowiemy mówiąc
o boczku i pomarzeniu mnie oczywiste z ciał tych tyż samo rozumieć należy a dymacz
wątpności iakiegokolwiek gatunku ———

Sposób zaś Rozprawiania tego Podania mówić nam i samo doświadczenie wyciąga, ustawa iako
dania tey mamy Szkoła Hydrostatyczna zwana. Doświad biorą się dwa Walce mosiężne
i domniemane ale których iden pełny H. i miąszki [illegible]
stawy długi zaś walec iest otwarty wewnątrz, i ten ma tamę kurek w swoiey pod-
stawie podstawie wgórney ma zaś rurkę długą do Powietrznia go wstali
Powietrznia tego wewnętrzna iest tak wyrobiona gładko że uchodzący ten mię-
walec miąszki H. doskonale za wypędzeniu płatyka. Żeby zaś Powietrzne nie
wprowadzi opierało się przy wprowadzeniu tego do środka lub wyimowaniu
iest do tego dany w podstawie walca pierwszego mały otworek z śrubą za
kamykiem. Za którym odięciem wchód i wychód dla Powietrza iest wolny.
Zanurzonego widnego Balona Balon walec próżny — a spod nie Zanurzony
walec H. za pomocą wiosła władzieią na Balonu drugiego Powietrznia dru-
bey ciężar cynowy kwalcem równowagę, potem zaś podstawiaią naczynie W
którym stan aby cały walec H. zupełnie pierwey, dopiero zaś ciężar
H. napełnionego Balonu, przeciwka stale za sobą, pomocą walec H.
z Powietrznia wyciągnięty, wyciągnie tracić ciężki swego ciężaru, zaś tu tego ciężar
stracony, równaiąc się zupełnie ciężarowi bryły wyparłey z Powietrza. Z tego
się dowodzi że pierwsza przyczyna równowagi cała ciała gdy próżny wypadł dra-
bey ciężar napełniony wody, taiest gdy cały stale wlanie nabiegły wody ta
wypada że kiedy ciało cokolwiek tracić ciężki swego ciężaru, ale równa
ciężarowi wypchniętego z Powietrza, a zatym że w Powietrzu zawsze cały
ważyć musi, abiżeli cokolwiek ciężkości, lub zaś rożnica ciała pochodząca
bywa spospolicie bardzo nieznaczna, atoli zawiedzywać ney nie należy wo-
dzenia [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
ciała zanurzonego [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible]

Jeżeli zaś D=d będzie wtedy P:p = V:v czyli że przy równey gęstości ciężary są wprost iak obiętości —

Powiemy widzieliśmy że zawsze iest P = D/V ztąd będzie V = D/P = d/p.

Ktoś więc miałby chęć ciała iego obiętość mieć sam ieden gęstości iego azebyś ciężkości gatunkowey bo iest P = 210 funt: D = ? stóp Kubicz będzie D = 210/3 to Pani waga wiadomy stopu obiętości —

Kto ma ciężar ciała iakości czyli ciężkości gatunkowey albo wagę iego wiadomy obiętość też wiadomy stopu Kubicznego tey ma dla samego siebie obiętość = bo gdy P iest = 210 a D = 70 w stopu być musi V = 210/70 = 3 Stopy —

de. ## ##

podobnież zadat ustępować poziomey płaszczyzny Centrum ciężkości powinnością ztąd wypada że gdy dwie płaszczyzny pionowe nie schodzą się naciebie czyli co to samo iest gdy środki ciężkości obydwóch ciężkich i wolny od zatopienia nieiednakowych pionowych gdy te same dwa ich nadawania będą płaszczyzny ciężkości — Gdy Nawet ciało ustawicznie nie przestanie dowodzić się na powierzchni rzeczki aż gdy środki ciężkości obydwóch części iego — Wtedy ciężkość z obudwóch ciężkich części iego pionowe zniwelują się i Ciało pozostanie w równowadze ztąd —

11 Ciało zsiadło Kamienne w rzeczce równey ziemi ciężkości gatunkowey maiąc ciężkość gatunkową rzeczki tamże gdzie go na powierzchni Zostawiono. Ciężar bowiem absolutny czyli bez względu Ciała z siadłego, który go przymuszał ustępować równaiąc się ciężkości tey wypchniętey rzeczki który go ciągnął w górę —

Przystosowanie —

12 Te porządki ustanowiwszy, zostaią nam do wyiaśnienia niektóre zdarzenia Fenomena —

Naprzód ieżeliby ciężkość głębokości danego rzeczka pomiarze ciało zsiadłe względnie ziemi albo innej Natwości dnieść drugą i porwiał lub zagłębiać w równych głębokościach ciężar nam Kupy rzeczki nierówne nierówne wysoka — Ciężar bowiem względny zatopionego Ciała tamże zostaje zawsze ciężkości bez względu głębokości Zanurzenia iego, nadto ciężkości głębokości zostawione to ciało traci zawsze iednakowo czyli ze swoiego ciężaru powszechnie wszelka równey wypycha bryły tey samey rzeczki, a toż sama bryła iednorodnego rzeczki równie iest ciężka w każdey iego głębokości. Ztąd wypada że ciężkości głębokości zatopione bryła ciała zsiadłego równey rzeczki zrudzą zawsze i tey samey Natwości powinno nam dać drugą albo przeciwną —

13 Roślinne Zatwo będzie ustępuje, czemu Kurki Sekstanie i drobne Kubki Emaliowe podnoszą się do góry, lub ztąd piasek rozmaity gdy pod inne razy wgłębiaią się w Sekstanowe naczynia rzeczki, nieskarby mniey lub więcey głębokie Pszenna która iest tamże rzeczki Zanurza się — lub gdy te ciała perspektywy sprawiaią Jaka odmiana w głębokości tey drobnych ciężkości Ciał zatopionych Jedzie Kubki Sekstanowe zarzucone rożnych

Natura to iest rzecz ze ciała od maszyny gatunkowa i ciężkości ciała
drugiego, gdy ciało ztąd ciężkie równy iest Objętości, które
iest od równey mu bryły wody musi tedy wstępować ciężey do dna
iestli się stanie ciężkiem niż równa mu bryła wody, musi wstępować ono
do góry iestli się stanie ciężkiem niż równa mu bryła wody, musi wolney
wstępować nadół aż do dna naszego to Latwiey gdy się przytrafia gdy
iakiemkolwiek sposobem powierzchnia wody wktorey pomieszczone iest ciało
ciała tak zastawione powietrze wnikło zamknięte dla ciężkości niego i mniey
pięknicy Kubika równey wody tym samem zostaiącą ciężkiem wstępowania wiele
dla powietrza banki stalowey po szyku zabieraiąc miejsce ktore ustąpiło
powietrze Banki przeto stoiąc się gatunkowa ciężkie od wody zstępuiąca
dół — Gdy zaś powietrze nadpowierzchnia wody przestaiemy wypuszczać powietrze
w Banki wstępuiące się nazad rugnie ciężey wodę klastrzącą Summa
ciężkości Zestawaiących się w Banku stalowym gatunkowa lekkości
niż woda sprawuie że Banku stalowego podnosić się musi ku wierzchu
ku górze

14 Przez Latwiey przychodzi pływać gdy całe ciało iest Zanurzone
Zanurzenie się wewnątrz cieczy gdy się ono Zanurza wcieczy — to tym sposobem
się mianuie stat ciało ma tyle ciężkości ile wody, a całem większa część iest taiey ku
bryły — tey wierzchu, osoby maiące ciężey Objętości Latwiey pływaią, Statkowi
Zanurzenie wody na bokiem większym dowodzi pomiaru Objętości ciała niżeli ciężkości
ciężkości ciężkiego, Oraz lubo się składa z części które ciężkie osobno mogą być za
i galon Drzewa i trudniejsze ciężkie od wody oddzielnie pomieszczone iey pływać Ponieważ
pływaią Statki z Masztu Okrętu żelazami składaiącemi i powietrzem wewnętrznym dlatego
Zanurzenie prawdziwie całości gatunkowa lekkości od wody —

Kolysanie Powietrze ochronne mocny ciężkości ciągnienia zdrowia
nad pływania zwodzie lub pale nadmiar kmieć albo fusor bite mocniey stoią gdy
się mocno wody są mat niż gdy bydź wygodnie Zanurzenie mocno ubezpieczać
leż musi samo Zanurzenie nad wodą wystawieniem lub nasypaniem
gruzu, pomnieniami stawem ciałami ciężkiemi gatunkowo od wody
Czemu 2o Rule metallowe zwłaszcza dyle Kobo Tak takie Me-
talowe nieczułe bona wiodące lub miedź inny metal ciężkości
daleko od wody Czemu 3o Che wydobycia nie pożądania odpad-
łych ciężkości wybornie służą niektóre przy wzmacnianiu dobre Zanur-
zenie stopione ido ciężkości przymiązane Sanym zwłaszcza ciężkości
ciężkości mocna Czemu 4o niezawsze Latwiey bydź powinien
tych co najlepiey Zanurzenie pływaiących Zamorskie lub Jerio-
nese, Hiddiano mówią ze gdy bydź miały Dobre powodzenia
i mniemaią zawsze Zamiesznie do Indianato — Jeżeli wy-
przy tego Gatunku ciała Ziemia tortura gatunkowo lekkości od
wody to tedy w niektóry odrywaiąc mogłaby ciała od powierzchni
bagnistych. Cudow Zwłaszcza wszelkie wzbrania, tedy niebyłby
niepodobnemi do prawdy i bydź wyżey tego Gatunku i postrzeże-
nia lub przykazanie ciężkości —

Czemu 5to ubyć Powietrzu nadto i rospalić podwoyny ogień
Stary nie wypodnie gdy podług woli wody lub nadto nie dosyć spu-
stku wprowadzi — Trzecim Zalecaiey się Czworonożne Zwierzęta tępiey
napoiskie samo przyrodzenie do pływania niż Człowieka uchodzące
mog długość i ciężkość Swey Skorupy ciężarem iey głowy ikon ogo-
rzania —

16 Postrzeżenie 6to Pokazuiey Doświadczenia Roberta ona na Sadziale oznaczone
Roberta ona na Sadziale oznaczone względu wyznaczenia Stosunku ciężkości gatunkowey Człowieka
względem wody ze względnością Człowieka tego płynu
gatunkowey ciężkości ode- Jest rzeczą pospolitą z 10ciu osob dwiadczonego
wody Sadział wyżłabiony Znaleziono całą ciężkość nieco od Kolumny
wody prostey wypchniętey — Srodek biorąc w wyprzedku na
10ciu osobach uczyniony Zaleciwszy się ciężkość
Człowieka gatunkowa do ciężkości wody iest względnością iak 1034
do puntow 145, 9 do 143. 6, albo prościey 1034 do 1000
czemu iednakże Człowiek ubogi przypadłości ubomienia —

7mo Stosunek ciężkości gatunkowey Człowieka nie zależy o Jego
dostatku bo naymniejszy Człowiek 10 cio cal. 6ciu lat pięcioletni bydlo na 1000
przenosił go swoiego ciężaru wypchniętą wodą, gdy tym czasem dziś
przeniosący tuszego wzrostu na cal 6. wagi mniey niż wody
którą wypchał bliznio na 3 części ich ciężaru —

Wadze równaią ciężkość Człowieka iego absolutnego ciężaru w Po-
wietrzu oznaczy iednak Znaczą różnicę w gatunkowey ciężkości Za-
rowno 20ty Robertsona ważąc Kard. po 16. funt. wypychały by ich
wody w którey Kamienty iedna 180 funt: druga 188 gatunkowe za
dwa ciężkości ich miarę 0,878 0,880.

8mo 10ciu osob Robertsona iedna ważąca bo absp. 2.93 grzyrchod
względem wody Srzedniey puszo puntow = 186. i gdy druga wypychaiąca ich naymnie
bo wsp tylko 2.424 ważąca, puszo funt: = 154. iednakże dla tego o
względem drugiey, miłysta do tyle gatunkowa, bieżąca bo pierwszy
gatunkowa ciężkość względem wody oznaczaiąc być o 868 mniey
co mniejsza od 0,899. Srzedniey potopowi nabrey Człeczy co 20 osobami
gdy gatunkowa ciężkość drugiey była = 799 z Naymniejszą wolicznie
osob 10.

Zdaiąc się iuż co fac wielka różność co gatunkowey ciężkości ma
powod mieć szczególna różność w Postawie organicznej ciała
iego wobiegowi tychże naszych Zwierząt co dzienny dla bydląt
Zwierzęcych wrobki Zwierząt Kwiat Powietrza Zapas Ich na
miejsce wzgląd postrzeżenia przy osobie K. Paolo Marcello Nea
politańczyka o rożnym ogłosiły — Pisma te obiegaią 1150 Ich
trzymaiąc się spokoyne rozrodzie miało nad wiosny aby bydlę
dwoy iak na pierwszy roby Znaleziono go wcalej
Klasie na 30 funt: bydlęcia od wody która Rodz

mogł wypychać zanurzony w niey całkowicie —

Tu nakoniec powiemy dlaczego w wodach z Morskich Człow inne ciała Dalwieyszę unoszą i trudniey przeto tonąc mogą. Dlaczego może być to co piszą o martwem morzu Palestyny bardzo słonem i gorzkim w wodach onego żadne z istot organicznych ani żyć ani tonąć nie może —

18

chcąc wyznaczyć pł cięższości gatunkową iakiego płynu powinienem nayprzod. —

1º Maiąc balon pół stopy sześć wyznaczyć ważąc iego cięższość z powietrzem.

2re Zważyć wodę w iakim naczyniu i oną napełnić balon, a napełnieniu znowu przeważyć tęż wodę uważaiąc wiele straciła ciężaru. a strata ta będzie ciężarem wody w balonie. —

3º Maiąc bannę napełnioną wodą i wiadomy iuż ciężar wody w nim zamkniętey łatwo doydę ciężaru samey bannie odeymuiąc iedno od 2go

4º Maiąc ciężar gołey bannie odeymuię od ciężaru z powietrza i dochodzę wagi Powietrza. —

Maiąc te 4 ilości wiadome Dzielę wagę powietrza w balonie przez iego obiętość w drachmach a będę miał ~~drachm~~ wagę iedney drachmy — a nie to liczbę drachm układam w proporcyą. to iest iak się ma cięższość drachmy wody w balonie do cięższości stopy sześcienney iak 1. do: X to iest iak 1 : 810. —

2º Maiąc wyznaczoną obiętość balona w stopach kubicznych dosyć iest zważyć powietrze lub gaz iaki w balonie. a wagę iego podzielić ~~raz~~ przez obiętość stopy kubiczney w calach wziętą to iest przez 1728. a produkt ieszcze podzielić przez stateczną obiętość balonu. — przez co wyznaczymy wagę powietrza w iedney stopie kubiczney —

Rozdział III.

Przystosowanie początkowo wyłożonych wyrzy. o parcia i równowadze Rozcieków—

Pierwszy sposób wyznaczania ciężkości gatunkowey trudny do wykonania—

Przez ciężkość gatunkową, iakość powiedziało wyżey, niezrozumiesz nic więcey Gdyby więc można wszystkie ciała przywieść do iednej Objętości np do cala lub stopy sześciennej: dość by ci wtedy zważyć na szali aby poznać każdemu z nich właściwą gatunkową ciężkość: lecz tego dokazać nieszczęście łatwo owszem niekiedy zgoła niepodobna. Trzeba więc było szukać innych nieco sposobów. Byłoby zaś nieco daremną rzeczą wyszukiwać wszystkie dotąd podawane— Dlatego uwierzmy nayprzód iaki Stosunek między Gatunkową ciężkością danego ciała z ciadłego a ciężkością rozcieku między Gatunkową cięższego nieco niż być może ciało dane—

Sposób Hydrostatyczny do chodzenia ciężkości ciał ziadłych

Ciężkość Gatunkową ziadłego Ciała masz do ciężkości rozcieku wnętrzności ciał ziadłego pod równą Objętością jakość mu ciężar ciała ziadłego do ciężaru ciała płynnego— Żeby zaś mieć ciężar ciała pierwszego, ważego naprzód wprożni albo w powietrzu— Ważnica ciężaru ciała odważonego w próżni i w powietrzu, gdy prawie mało co bywa znaczną, można więc przeto nie uważać w Doświadczeniach, gdzie nieszukamy wielkiej dokładności—

Hydrostatyczny

Ciężar bryły wypartego rozcieku, równey bryle ciała ziadłego, równa się ciężarowi, jaki traci tenże samo ciało w swe zanurzenie w rozcieku: Ztąd wypada że ciężar bryły rozcieku równey bryle ciała ziadłego ważonego w powietrzu, a ciężarem tegoż ciała gdy iest zanurzone w rozcieku— Ztąd idzie że ciężkość gatunkowa Ciała ziadłego tanszą ma do ciężkości gatunkowey rozcieku w którym tamto nurzamy, iak ciężar ciała odważonego w powietrzu, do różnicy ciężaru iego oka zanego w powietrzu od ciężaru iaki okazuje mając zanurzone w rozcieku—

Jeśli tym rozciekiem iest woda pospolita, i jeśli iey gatunkowa ciężkość oznaczysz się p 1ść iakeś to robić zwyczaynie dla lepszey wygody, i wtedy się łatwo dowiesz gatunkowa ciężkość ciała ziadłego dzieląc iego ciężar otrzymany w powietrzu p różnicę iego ciężaru w okazanym powietrzu i w wodzie Objaśnijmy to przykładem— Daymy kawałek miedzi którey szukamy gatunkowey ciężkości względem wody, w razie ia naypierwey ważę w powietrzu i daymy to że mi okazuje swą wagę — 36 Gran ważę ia potem zanurzywszy w wodzie iest tu wagi np 32 Gran różnica więc tych dwóch ciężarów czyni gr 4— podzielmy więc 36 p 4. wielokrotnie ztąd otrzymamy — 9 oznaczy mi ztąd gatunkową ciężkość miedzi względem wody której ciężkość gatunkową rozumiemy. być oznaczoną p 1ść Słowem szukaj tym sposobem gatunkowey ciężkości miedzi ież to szukać chcesz wyrazu następuiącey Proporcyi 4: 36 = 1: x.

Sposób do wyznaczenia ciężkości gatunkowey ciała cięższego od wody.

Chcąc wyznaczyć gatunkową ciężkość ciała ziadłego którego było lżejszego od wody trzeba nałożyć takowemu ciału jakie ciało takie iest cięższe od wody, dwóch razem złożona bryła stanie cięższa od wody ważąc potem osobno w powietrzu to drugie ciało przydane ex

cięższe od wody, też potem ważąc bryłę z Obudowe z Drzewa i po-
ważeniu daley postępuiąc z niemi Examinuiąc w wodzie robimy
następuiący Rachunek — odeymuiemy naypierw ciężar przydatkowego
ciała nie ciężkiego iakie nam oznacza, będąc osobno Examinowane w wo-
dzie, od ciężaru tego ciała osobno zamanowe w Powietrzu — Reszta
ztąd otrzymana będzie ciężarem Bryły wody wypełnioney tą bryłą
Examinowanego wmiey tego ciała Odeymuiemy podobnie ciężar bryły Drze-
wney otrzymany w wodzie od ciężaru tyże Bryły otrzymanego w
Powietrzu — reszta ztąd da nam znać ciężar wody wypełnioney tą
tąż bryłą złożona — Odeiąwszy nayblizsze pierwsza reszta od dru-
giey; różnica ztąd otrzymana da nam poznać, ciężar wody pod rów-
ną objętością z ciałem od niey lżeyszem — Jak zaś ciężar wody pod ta ostat-
ną objętością uważany stać się może będzie do ciężaru ciała od niey
lżeyszego iak ciężkość gatunkowa wody oznaczaiąc zwyczaynie p 1ma ciężkość
przeto ciała odniey lżeyszego, musi być równa Wielorazowi z podzielenia
liczby wyrażaiącey ciężar wody, pod równą ztymże Ciałem objętość z
Objaśnimy to Przykładem. Weźmy Kawał Drzewa wiązowego któ-
re- mieć będzie lżeyszem od wody i daymy że trzeba wyznaczyć jego ciężkość ga-
tunkową. Niech ten dany Kawał drzewa waży 18 Gr. w powietrze
żeby zaś go zrobić gatunkowo cięższem od wody wiążemy kawał Miedzi
razem, która daymy że w Powietrzu waży Gr. 18. w wodzie zaś 16 a po-
ile zdaiących tyle Ciał złożona Bryła waży w Powietrzu 33. Gr. —
Przypuśćmy że ta sama tak złożone ciało doświadczone w wodzie
okazuie nam więcey wagi swey iak Granow 6. gdy odeiąwszy 16. ciężar
miedzi w wodzie od 18. to iest od ciężaru iey w Powietrzu, pozo-
staiąca ztąd reszta 2. wskaże nam ciężar wody pod równą objętością
z tymże miedzią podobnież odiąwszy 6. iako ciężar ciała złożonego w wo-
dzie od 33. iako ciężaru tego Ciała w Powietrzu druga ztąd reszta
27. ciężarem wody pod równą objętością z Ciałem złożonem — Gdy więc
odeymiemy resztę pierwszą 2. od drugiey 27. to iest ciężar wody pod równą
objętością z miedzią od ciężaru wody równey objętości ciałem z Kawałem
różnica ztąd otrzymana 25. będzie ciężarem wody pod równą ob-
jętością z Kawałkiem Drzewa którego całkowity ciężar w Powietrzu
ma 16. Granow. — Ztąd wypada że Gatunkowa ciężkość wody do
ciężkości Drzewa wiązowego bytuby = 25:16 albo 1. 0, 6 a że ciężkość ga-
tunkowa wody bierze się za 1ma przeto liczba = 0, 6 oznaczy nam cięż-
kość gatunkową drzewa lżeyszego od wody. ——

Uwaga Gdy ciężkość gatunkowa wody oznaczona iest p 1ma można więc zia
ponumerować ciężkość iakiego bądź ciała z dwóch tym przeto sposobem po-
nać stosunek gatunkowych ciężkości wszystkich ciał z dwóch — Lecz
żeby ten stosunek był dostatecznie, trzeba żeby 1ma oznaiąca ciężkość
gatunkową wody, była stałeczna i niezmienna, dlatego do wyzna-
cenia gatunkowych ciężkości nie uważaiemy wody tylko wonami czystą i
wybraną od Exhalacyi od wszystkich Istot. Tym sposobem do-
skonałey iednorodności przyiętą wodą wszędzie być może iednakową i po-
dobną sobie stałą i fundamentalną iednostką do mierzenia wszelkich ciał
rozmaitych gatunków ze względem ich gatunkowey ciężkości — iednostkę
tym pewniey za i stałą, że wzięta z samego przyrodzenia —

Ciała Solne rozpuszczające się w wodzie woda pusta nie może nam służyć za środek do wynalezienia ich gatunkowey ciężkości — Używa się tedy rozcieńczonych innych Natury np Alkool który tych Solnych Jest-mi rozpuszcza a tak znayduiąc stosunek między gatunkową ciężkością tego płynu i ciężkością Ciała Solnego w nim zamoczonego. Łatwo wtedy potem znayduje się stosunek gatunkowey ciężkości Ciała Solnego do ciężkości wody — Działania te uczynione do wyznaczenia ciężkości Gatunkowey ciał z dwóch tych rodzai wogulności na tem zdaią się Zapomocą Szali Hydrostatycznej raz mianowicie w Powietrzu a potem raz drugi w wodzie — praca ta dosyć długa mozna iednak konieczna można ią skrócić gdy się robi dokładnemi naczyniami Mianowicie Zapomocą narzędzia ważącemi zwanego Gravimetr: czy naczynka Nicholsona — o narzędziu tym i mu podobnych potrzeba niżey ex —

Procesa 1mo dowiedzenia się gatunkowey ciężkości rozcieńczonych za ciężkości płynów zapomocą obranego nato ciała z siadłego — Obieramy nato po prostu Sześcian takowy zapomocą wołka nitki Szali Hydrostatycznej, i równoważymy go z ciężarem równey z nim wagi na przeciwnym talerzu zdaiącym — Potem zanurzamy ten sam Sześcian w rozcieńczonych, którego gatunkową ciężkość szukamy, wtedy zaraz zginie równowaga na stronę ciężaru zdaiącego na przeciwnym talerzu — Znowu się przywraca równowaga dodaiąc postronnie Sześcianu, pewną liczbę drobnych ciężarków, ile ich nato potrzeba: ciężarki te dane będą wiernie dokładną tey straty, jaką ponosi nasuwem ciężarku Sześcian po zanurzeniu w rozcieńczonych, a tym samym Pytaiąc tego rozcieńczonych równey objętości z tymże Sześcianem, ważyć musi tyle wtedy, ile wynosza ciężarki dodane dla przywrócenia Równowagi — Jeżeli sam Sześcian nasuwa się i ważąc podobnież w iakimkolwiek innym rozcieńczonych i Zachowuiąc przy tem warunek iednakiey Zawsze Temperatury, Znayduie się podobnież ciężkości gatunkowa, a tym samem wyznacza się stosunek gatunkowey ciężkości różnych rozcieńczonych — Sposób ten opisany iest bez wątpienia iednym nayściślejszych — Niebędzie iednak bez pożytku porównać go z innych sposobów używanych do porównywania gatunkowey ciężkości różnych Płynów — Obiera się pewne Naczynie, waży się naprzód próżne, a potem napełnione danem rozcieńczeniem na Szali — Wypróżnia się daley to samo naczynie i następnie potem coraz nowym rozcieńczeniem, ważąc znim na Szali jak przedtym, tym sposobem ciężkości gatunkowe różnych Rozcieńczonych wyznaczone będą miały wzaiemnie iakokazane ich ciężary na Szali — Sposób ten iest bardzo prostym i gdyby można było mieć zawsze brane rozcieńczenia pod równą objętością, byłby on bardzo dokładny — lecz ponieważ naczynia te zawsze pewnym rozcieńczeniem napełnione bywa albo wklęsłe albo wypukłe, będzie wklęsłe iesli rozcieńczenie lgnie do naczynia, albo będzie wypukłe iesli nie lgnie, w pierwszem razie będzie naczynie niedopełnionem w drugim przepełnionym być musi — Objętości więc rozcieńczeń tym sposobem mierzone, niebędą wszystkie sobie równe iednakże używaią go Chemicy, a dla zaradzenia pomienionym niedogodnościom

Procesa 2di za pomocą Wiekszaki pewney i Szali Hydrostatycznej dokładniey —

wyznaczenie nato Hapeczki zatworkiem bardzo ważkim, ale że dla przyciągania dorożnych rozreiekow bywa różna stąd nowe zachodzą mysly zwłaszcza dla którego tenowy sposob odrzucić należy tam gdzie dokładnie ścisłości wypadków ——

Proces 1mo zapomocą Hurtka dwóch Kamionach

Można tanio wyznaczyć gatunkowe ciężkości rozreiekow, zapomocą Hurtki odwodu ramionach — Leiemy domiey część Merkuryusza, tak aby nim część dolna Hurtki wiey zachilaminy dopełnie była zaięta — Leiemy potem ieden rozreiek do iednego Kamienia, a wedrugie lyiemy rozreiek drugi, aż póki wobydwuch Kamionach Merkuryusz nieiednaiey ilości spokoiney — Wtedy wyskokości do których się podnoszą rozreiekowobydwuch Kamionach mieszą być wstosunku odwrotnym ich gatunkowych ciężkości, gdy Merkuryusz zaczął inaczey w dotkney części Hurtki środkowey niedopuszcza mieszać się rozreiekom tak doświadczanym — Jednakże ieszcze mimo tey ostrożności sposob ten nie iest bez wady bo nayspodziewaniemożna tu zdokładnością ocenić zachodzące tey drobney różnice Bo rozreiekowe mogą być różnie pogrubiane od szklaniney ścianki Hurtki, ich zatem prawdziwey wyskokości nie można tu mieć za Dokładne —

Proces 4to zapomocą pospolitego Areometru zbudowanego z Hurtki dwóch gałęzi złożonego Areometrum plus politum

Uważmy nakoniec ieszcze iny sposob do porównywania gatunkowych ciężkości płynow, ktoryby się na tem gruntuiey, że to samo ciało w różnych ponurzone rozreiekach tym głębiey się w nich poruszy, im który rozreiek iest lżeyszy, temuż mniey ponurza im rozreiek iest cięższy —

Tu właśnie wydaie się nam dobre Areometrum zwane nayprostszy znarzędzie tego gatunku dotąd wynaydowanych do wyznaczenia gatunkowey ciężkości rozreiekow, składaiące się z gałęzi szklanney barzo ciężkiey wydętey przy agrim i Hurtki Cylindrycznej podzielonej narowne części zwane stopniami, poniżey tey gałęzi iest drugą mniejszą takież figury inaczey zwaną Merkuryuszem lub obciążoną Hurtką, ktora ma na końcu Cylindryczną część, ktora ma na końcu Cylindryczną część, ktora ma na końcu Cylindryczną część

Areometr Farenheita składa się z naczyń Buteleczki dętey owalney B. zeszłą bardzo ciężkiego nad którą gorączka cienkiemu Szyiku d C. Koń-
czysty małym Talerzykiem D. do składania na nie dowolnych
ciężarków, pod Buteleczną zmierzoną znayduje się dana miarą ga-
tunku dęta ze szkła i obciążona Merkuryuszem — na Szyiku Bu-
teleczki wgłębne dany iest znak stałego iey Zanurzenia — a Masa
ciężkości tego naczynia trzeba naypierwey wyznaczyć dokładnie absolutny
iego ciężar iten do pamięci sobie zanotować nasamprzód Talerzyk wy-
ryty — Następnie potem w wodzie dystylowaney zatapiaią się wolney
aż do znaku a dodawane na Talerzyk ciężarki Summa
tych ciężarków dodanych, wzięta razem z ciężarem areometru
da nam dokładną miarę ciężaru wody ℔ ten wypełniony —
Podobne temu działanie odbywa się z iakimkolwiek innym rozcieńczo-
trzymuiąc zawsze tą dokładność, ciężar bryły tegoż rozcieńczo-
wypełnionej ℔ areometr aż znowu Bryły rozcieńczonych nim wypychane są
sobie równe dopiero w objętości, gdy w każdym z nich areometr zatopi
do równey głębokości: daiesz potem znać stosunek ciężarów różnych roz
cieńczonych pod równą objętością a tym samym i stosunek ich gatunkowych
ciężkości —
Dajmy że areometr tego gatunku waży sam przez gran. 400 że dla za-
topienia go w wodzie dystylowaney aż do Punktu stałego a trzeba było
mu dodać Gran 100 waga więc wypełnionego nim wody waży ten sam ten
Gran: 500. — Dajmy znowu inny Rozcieńczony w którym zanurzywszy
nasz Areometr trzeba go obciążyć ciężarkami 150 Gran: aby tak stanął na
Punkcie a swego stałego Zanurzenia Rozcieńczony więc drogi przy równey
objętości z wodą musi ważyć Gran 650. — Albo więc raz stosunek
ciężarów iest oraz stosunek ich gatunkowych ciężkości będzie więc ciężkość
kość gatunkowa obranego Ciężaru do ciężkości wody = 500:500 albo 1,100:1000
tym sposobem postępując z innemi rozcieńczonemi możnaby ciężkości poszcze-
stosunek gatunkowych ciężkości względem wody —

Zapomocą Areometru czyli Gra-
vimetru Nicholsona —

Areometr Nicholsona Kanigdzie to wynalazku Nicholsona służy do
ważenia naprzód w powietrzu i w wodzie ciał zsiadłych mających objętość
ość i objętością mniey znaczną — Składa go walec Blaszany około 4 ℔
Cali wysoki a na cal gruby, wolentne dolney Podstawy walca Szyiku
dzik nakłonion iest zawarcza miedziankę lub wygrzebana i zdrowo wkle-
lem ostrosłup takiż Metallowy obciążony ołowiem —
Z środka górney Walca Podstawy wychodzi prącik Metallowy wpodług
swey długości mający znak Zanurzenia a na końcu swym opatrzony Talery-
kiem do składania na nim potrzebnych Ciężarków ten sposób iż gdy do
naczynia pogrążone w wodzie i samo sobie puszczone znak dany, na prą-
ciku iego powinien wystawać i unosić się po nad powierzchnią Rozcieńcz.
Gdy mamy ważyć dane ciało stałe przy pomocy tego naczynia, tedy
naypierwey puszczamy go na wodę ana Talerzyku iego górnym kładziemy dane
Gwichty to iest ciężarki póty aż Punkt stałego Zanurzenia na prąciku nam
dział wskazany nieustanie na równym poziomie wody, wtedy zdeymuiąc się
pozostałe ciężarki z Talerzyka a na nim kładziemy ciało dane do którego

do którego z Boku dodáiesz pewną liczbę Gwichtow natyżenia powietrza
zem wkładanych ale pułki znak każdego Zanurzenia przypadnie znowu
powietrzni rozrzedzenia: te ostatnie przypadowe ciężarki zdiętego sprzeciw
wane odeymuią się potém od tiaby pierwszych ciężarkow, a rożnica
między nami danym Ciężar Ciała w Powietrzu unoszony —
2do Dobywszy naprzód wody wchodzenia iego dolnem czyli w klęsz
dnie Ostrostupa, wkładziesz tę samę ciało ciężkie w Powietrzu
zanurzaiąc tamte raczey do wody — Ciało to z swe Zanurzenie trac
mości części swego Ciężaru, równa ciężarowi wody z ten wyparty,
Żeby więc znowu Punkt stałego Zanurzenia Areometru przypadł na
samy Powietrzni raczieku, trzeba będzie znowu przydać pewną liczbę
ciężarkow złożonych na Talenyku — Te nowe ciężarki oznaczaią nam
stratę ciężaru spowodowaną od Ciała Zanurzonego w raczieku, atem
samem znaczą ciężar wypchniętego z ten raczieku — Znaiąc
więc tym sposobem wagę Ciała w Powietrzu, i stratę iego ciężaru
w wodzie, a tym samem znaiąc wagę ciężaru wody pod równą ob-
tością z ciałem danym, znamy przez to samą gatunkową ciężkość te-
go ciała względem wody —

Uwaga Niewątpliwe są Pożytki ze znaiomości ciężkości Gatunkowych
mieć bieżne Naturalistą rozróżniaiące Charaktery w klassyfikacyi
Mineralnych — Służy ona także do rozróżnienia dwóch ciał bę-
dących na dosądzenia dobroci materyału używanego w
Chemii Medycynie, służy też całkiem do rozpoznania Kamieni dra-
gich od podobnych sztucznie robionych, a nieraz chroni nas od oszukania,
kończąc umiejąc dochodzić gatunkowey ciężkości ciał pożądanych
nad złoto Potrzeba Dobyć ilości dwóch ciał np dwóch Metallow wchod-
czyli rożnych zostaiących z robioną Zmieszkę Kompozycyą Dobyć ilości
mniey więcey znaiomą ciężkości gatunkową Kompozycyi tudzież ciężkości
ciężkości gatunkowej Metallow do niey razem wchodzących —

Dalsze ilości 2ch Metallow złoto Dobyty ze tey Kompozycya robią dwa Metalle Srebro i
czyć dano Kom Złoto dane razem ze Massa Kompozycyi ważą np
pozycyi pomoc 20. ciężkości ich gatunkowa iest = 17. względem wody gdy ciężk
gatunkowa Złota iest = 19. a Srebra = 10 1/3 —

Niech te gatunkowe ciężkości 2ch ciał oznaczone będą p
litery —

= g w Złocie = 19.
= G. w Srebrze = 10 1/3.
= K w Kompozycyi = 17 Zaś litery c.i.o. niech znaczą po-
wszechną Objętość Złota, a drugie objętość Srebra, wagi zaś Złota i Srebra że-
wzięte w Kompozycyi i Szukane niechbędą pierwszego w a drugiego w. — Wy-
czyli ciężar ciała wogulności iest zawsze iak Wielkości z Objętości p ciężkości Jego Gatunkowey, będzie więc wnaszym założeniu W = cg waga Srebra
W = cG — Złota Zaś waga Kompozycyi być ma = (c+o)K Jeżeli zaś
nasza Jej gatunkowey ciężkości — rozumiemy p Summę Objętości Złota
i Srebra wchodzących do Kompozycyi —

Taż sama waga Kompozycyi składaiąc z wagi Srebra i Złota co ią składaią być
winna ma cK+oK = cg+og odpowiedzi Srebra i Złota W+w Dbo co taż samo iest
z Obustron Dodawania Termin, cK a potem termin og będzie cK = oK =
cg+og-oK 2do ok-og = oG-oK czyli będzie c(K-g) = o(G-K) Stąd

Proporcia

$\frac{p}{o} = k-g : G-k$ Z niey dowiadujemy się Stosunku Objętości Massy Złota i Srebra co wchodzą do Kompozycyi: bo wartości liter K. g. G. mamy wiadomo znaczenia i koniecznie tają wpmoc wiedzieć trzeba. Stosunek więc Objętości Metallow dwoch w danej Kompozycyi dasię wyrazić $\frac{p}{o} = k-g : G-k = 1\frac{1}{2} - 19 : 10\frac{1}{3} - 1\frac{1}{2}$ czyli $\frac{p}{o} = -2-6\frac{2}{3} = 2 : 6\frac{2}{3} = 3 : 10$. będzie zatem $O : o = 3 : 10$ Już zaś znamy Stosunek Objętości, i ciężkości gatunkowych Złota i Srebra które wchodzą w naszą Stosunek ich wagi: bo ten jak wnaszem przykładzie wagę białej $\frac{p}{o} = g/k-g$ albo $= 9/10 : 9/0$ lub w liczbach $10\frac{1}{3}$ fs: $19/10 = 31 : 190$ będzie więc waga Srebra w Kompozycyi do wagi Złota $= 31 : 190$ a przeto waga Srebra całego do wagi i Srebra i Złota razem wziętych w Kompozycyi $= 31 : 221$. waga więc Srebra będzie $= \frac{31}{221}$ wagi całey Kompozycyi etc:—

Jeżeli więc Massa Kompozycyi waży funtow 20. będzie waga w niey Srebra $\frac{31}{221}$ części całey tey wagi 20 funtowey reszta zaś zada samo Złoto —

Iest prawie droga niegdyś Archimida rozwiązał Zagadnienie Massę Złota czystego dla wyrobienia niemiała wsobie iakiey części Srebra przymieszanego pomieszkania — To rozwiązanie pewne wswoich Zasadach lecz niedogodne, bo nam niemal daie te Metalle, lub inne Ciała, razem złączone wtakiey ilości niezmieniaią swey pierwszey Objętości, iaka mieć mogą przed ich połączeniem, takie zmieszanie iest mylne. To rozwiązanie Zagadnienia wspiera się zatem przypuszczeniu że Złoto i Srebro złane razem w Kompozycyi niezmieniaią swoiey pierwszey Objętości, — Jnnego kogo interesowałi może znaiomość Gatunkowey ciężkości Ciał, tym więcey bacznie na zachowaiu przy ich doświadczeniu — Bo 1o ciężkości gatunkowa ciał iednego gatunku może się różnić podług rożności miejsca zkąd są, wiele a przeto przy exprobowaniu dowiadczeń złota względu czynionych na Ciałach zrotowa trzeba kray i Geografią ich położenie, zktorego ciała doświadczone pochodzą — Bo 2o każdorodnego ciężkości iednego ciała, tak co do Objętości iego, iak co do przymieszania obcych mu części, może tu sprawiać różność wiele w wypadkach — Bo 3o przy tych znaczeniu Gatunkowey ciężkości ciał, różności Temperatury sprawić może różność wypadkach, trzeba więc aby wszystkie doświadczenia i porównywanie ich brane były zostałey zawsze tyrze samey Temperaturze Ciała bodaiże wczesnie letnie upałow, ma większą Objętość niż zimą przy ostrey zimie, więcey zatem musi wyparować wody, wcześniey niż drugiey pory, a przeto ciężkość iego gatunkowa znaczenie nam różne wtey dwoch różnych porach Roku — Bo 4o przed zanurzeniem ciała do wody destylowaney trzeba dokładnie pumka lub inaczey odebrać ma te mianowicie powietrzne z powierzchni iego, który tym się mocniey trzyma powierzchni im większa może mieć do niego stosunek ciało dostatecznie by bez trudności było wody przez nie wypchnięte byłaby większa niż była właściwie ciała wniey zanurzonego. — Bo 5to w doświadczeniach delikatniyszych trzeba uważać y naimniejsze ciśnienia Atmosphery. 5

Bo 6to nakoniec trzeba mieć szale naydokładniysze i Gwichty ku używaniu tymi ciężkie maią być zrobione z nay większą precyzyą z takiemi cyframi oznaczone w Tablicy —

Z poniższy wielu tego gatunku Tablic podaiemy nasze spostrzeżenia gdzie porównania obrany y wyszukania ciężkości gatunkowey wody Destylowaney oznacza się $\frac{p}{o}$ &c. —

Ciała Metalla

1° Ciała metaliczne

Platyna Czysta Stopiona — 23,000
Złoto o 24. karatach Lane niebite — 19,3.
Mekuriusz Płynny — 13,560
Ołowo Topiony Angielski — 11,352.
Niemiecki
Srebro Lane nie bite
Bizmont
Kobalt
Stal naytwartsza
Nikiel
Miedź
Żelazo Szweckie
Stopione
Cyna Angielska
Czysta z Koranal topiona
Zynk Stopiony
Manganes
Antymon
Tunsten
Telur
Molibdan
Arszenik

2do Gatunek Drzewa

Grenatowe
Cedrowe
Hebanowe w Amer:
Brazylia
Bukszpan z Holandij
z Francyi
z Turcyi

Dębowe — 1,170 Grabowe 0,852. Olchowe 0,800. Jasieniowe w Pniu 0,845. Jabłon 0,773. Śliwa 0,785. Klonowe 0,754. Jaworowe 0,750. Wiszniowe 0,715, Gruszka 0,660, Wiąz w Pniu 0,672. Orzech wielki 0,671. Orzech Leszczyna, 0,600, Lipa 0,604. Wierzba 0,585. Jodła Sosna 0,550. Samica 0,498. Cedr 0,596.

Kamienie względem Wody. jak 10,000

Dyamet wschodni 35,212. Rubin 42,833. Topaz 40,106 Kryształ gorny 26,375 Kwarc Kryształizowany 26,546, Agat Owix 26,375 Chalcedon 26,156, Korwalin Krwawnik 26,137. Jaspis Zielony 23,687. brunatny 26,911.

Baryta Szpaln ciężki 44,409. Spath. Fluor, Flusspat 31,555 Marmury między 26,867, i 27,302. Granity między 26,431, i 26,541. Szaf oryentalny między 39,911. i 39,941. Beryl 35,489 — Hyacynt 36,673 Szmaragd — 27,755. Chryzolit 27,321.

Ciecze względem Wody

Woda Destylowana jak 1000. Morska 1,030 Piwo 1,028. Wino Francuzkie 1,020 Burgundzkie 0,991 Renskie 0,999. Bordeaux, 0,993 Krew Ludzka 1,040, Mleko Krowie 1,030, Ludzkie 1,020 Ocet winny, 1,011 Wódka prosta 0,913 — tęższa 0,863 — Arak 0,910, Alkohol handlowy 0,837 Alkohol Rektifikowany 0,829.

Oleje, Tłustości, Żywice, Gummy względem Wody = 10,000 Oliwa 0,9153 Żywica Sosnowa 1,0727 — Sandaraka 1,0920 Wosk Żółty 0,96480 Wybielony

wyznaczona znayduiąc wagę Powietrza zawartego wnidney likze czyli Decymalne Kubiczne wrzasym przypadku Zatim był musi ta wczeya = p = $\frac{25382}{206}$ milligr: 1231925 Decym: co znowu prawie dawny 23, 1932 Decym:

" Wypada ztąd że Kilolitr czyli metr sześcienny Powietrza wagy = milig: = 1231902,5 decym: Zatim z Proporcij: 1231902,5 : 99868392 = 1 : x oraz dzieli że x iest = 810 6 = n. Ztąd będzie nasamprzód Ciężkość Gatunkowa Powietrza względem = 1 : 810 prawie —

Uwaga 1ma Podobnym wzasadzie sposobem Fizycy Paryzcy wyznaczaią gatunkową ciężkość Powietrza i innych gazow. Ale dla tego iż Duża woda destylowana przydany Temperaturze i Pressyi Powietrza Barometrycznej: co codzienne bywa zawsze zachować należy — Do napełnienia Balonu różnemi Gazami potrzeba mieć apparat zwany Dzwon szklanny z Kluczem przy osadzie iego Mettalowey do którey Balon zwity może być przymbowanym lub odsznurowanym dowoli —

Obraz: Tabl: 14. Figur: 124, 129 bL

Tabl: 13 Figur: 118. —

Do same wiadomy w Kolegyi Gabinet nasz: a mianowicie że Kilolitr Powietrza Atmosphery nego pod Pressyą Barometrycznego = 28. cali i temperatura = 4° lub 5° . waży na ówczesną Paryzkie funt: 2. Uncyi: = 6 Drachm = 2 ; gran = 9 Prawie —

Uwaga II. Mamy raz wyznaczoną Obiętość Balonu np w Cubach Stopy Paryzkiey stopy: iest wtedy, napełniaiąc iednakowe różnemi gazami i Zwarty: Zkażdym na szali, ile można nayregularnie Gatunkową wyznaczoną wagę Powietrza lub innego Gazu podzielony Obiętość stopy Kubiczny w cubach brana toiest p 1728 cal: a Product ztąd otrzymany podzielimy p stałą rzeczą Zawsze Obiętość Balonu wyznaczymy wtedy wagę czyli ciężar każdego Gazu w 1. stopie Kubiczney —

" Daymy np że Powietrze samego wagi otrzymuiąc by Gran 6. Gran 45. w Balonie którego Obiętość = 1000 Decim: Cub: stopy: Paryz: dawszy wtedy w 1728 Cali a Product ztąd otrzymany podzielimy p = 1000 Dec: 6. Gran: 45. = 1728 : x Znaleźlibyśmy że x toiest wagę Powietrzney w 1. stopie Kubiczney wagi powinna mieć 1. Dec: 3 Gran 2. obiętość. Najwygodniey byłoby mieć przykładem P. Lavoisier dlatego Balon mogący swey obiętości cali 864 toiest pod stopy —

Temi sposobami wyznaczaią ciężary płynow sprężystych wyznaczona Zwłaszcza potem każdego gatunkowa ciężkość odnosząc się do dowody lub do Powietrza Iak w Tablicach ztąd ułożonych widzimy że — Ciężkość Gazow względem Powietrza tak się ma Powietrze Atmosphery 100,00 — Gaz Kwasorodny 108,35 — Salu rodu 96. 21. Saletrowy 105,35 ; Kwasu węglowego 150,00 A moniakalny 59,87 — Wodoroda 8,02 —

Względem Wody —

Woda Dysty: 10,000,000 — Powietrze Atmosphery 12,3,609 — Gaz Kwa 13,3929. Saletrodu — 11,9078. Kwasu węglowego 14,661. Saletro 13,0154 — Amoniakalny 6,5357. Wodoroda 69901 —

Uznawszy raz Ciężkość Powietrzną można uwosić zaraz Że ci
nie z góry nadół że owszem cisnąc musi wewszystkie strony i tak
iak cisnąc wszystkie wogół naczynia płynu, a przeto wnosimy Doświad
że wstępowanie wody do Gory w Pompach nie skutkiem samego ci-
śnienia Powietrznego, ale tak niedawnosili Fizycy Zaczasow Galileusza
gdy podług nich naczone wstępowanie wody w Rurach Pompowych spra-
wiał miał wrodzony wstręt natury do próżności / horror vacui / Kurmistrzowie wo-
dy wodzi w Pompach swoich podnieść wodę do góry wyżey nad
10,4 Metrow czyli nad 32. stopy postrzegli z zadziwieniem, że nad
ten kres bynaymniey nie wyżey niepodnosiła — Ta nowość sprawiła
że się nabali oprzyczynę tych do dawnego Galileusza, mniemaiąc że odpo
wiedział im filozof ich wstręt natury — do próżności nierozciągaiąc się
wyżey iak do stóp 32. w gory śmiesznie rozumowali —
Pierwszy Torrilli uczeń Galileuszow rozsądzaiąc zastanowił nad postrzeże
niem rożnem strony i wniosł że samo ciśnienie Powietrzne podnosi
pewnie wodę w Pompach do stóp 32. i wyżey się podnosić niemoże
tego mianowicie następuiące doświadczenie —
Doświadczenie 10 Torricellego i Jego wydanie na Merkuryuszu. Bierze Rurkę szklaną blisko 1 Metr długą / stóp 3 linij 11 / 0 4te lub 5te Milimetrow to iest Linii szerokiey wnętrznie rownym rowem zamyka
ta nalewaiąc Merkuryuszem pełną i mocno rącą się palcem długim
końcem do naczynia także do Merkuryuszu, które Merkuryusz
to rurce niżey spada aż potym stanie wmiey Datymanym 76. Centrimet
albo cali 28 prawie wyżey nad Powierzchnią iego kanalu gdzie
zmocowana do Rurki trzymany Rurkę. Doświadczenie to wiele
krotnie dobrane Zawsze onnez rowne to same co Rurce, Zatem
nad Merkuryuszem ciężkość Powietrza iest dłuższey iak 28 lub 29 cali zostaie mu
sząc próżne iby Powietrza — miejsce to y samey Rurki od
Torrytellego iako Autora tey wadzkiego doświadczenia Zachowane dotąd
nazwiska próżni czyli Pozorni Rurki Torrytellego
11 Tego Doświadczenia zrobionego raz pierwszy w 1643. dobrze uważył Torricelli
że trzymaniu Merkuryuszu w Rurce 28 lub 29 cali wyżey nad Po
wierzchnią iego naczynia i podnoszenie wody w Pompach do stóp
32 Musza być skutkiem ciśnienia powietrznego że obadwa
te Płyny dla iednakowego ciężenia Powietrznego, podnosić się
muszą do gory pułty puli ciężkie ieb stopy słupa rurce, rożnych
zamianę mieszanej równowagą ze słupem zewnętrznego Po
wietrza cośpne i podnosi z Dołu do góry że wreszcie gdy Merku
ryusz iako Płyn dla tego cięższy od Powietrza ledwo na cali 28
podniesiony w Rurce wyżey się równoważy ze słupem Powietrznym
wodą 14. raz prawie bywa wyżey Merkuryusz aby stanął na
Punkcie tey Powierzchni postawić można w rurach Pompowych
14. razy bywszy wyżey niż Merkuryusz to iest do stóp blisko 32 —
Postrzeżenie 12 to Torricellego dało sposobność wynalazku i przysto
sowania Narzędzia Barometrum zwanego które to Rur
ka Torricellego około 32. Centymetrow cali 28 długa / wiedny
koniec Hermetycznie zamknięty wdrugim otwarta i napełna Mer
kuryuszem dobrze oczyszczonym z Powietrza i zewszystkiego co może
Kassić czystość Masy tego Płynu — Taka Rurka osadzo-

Podzielone na Decymetry i Milimetry lub też na cale linie i to nowem dwojga pismowie Demarcona to
wasnime pismowie Hermanyusa także na laty stanowi naymadry i nayuczeniejszy Baro
metr wskazuje ey nam ciężkość atmosfery Powietrznego i iego domiary. Baczność bowiem
czynie i sam na to uwidzi Torricelli że wysokość Merkuryusza w Cylindrze szklanym
iego postawionym mierzi wodą 32 Stóp Wiedeńskich zaczem też sama zmiana wysokości merkuryusza
bywaią dwojaka — Stałą wysokości Barometrycznej zasprawia ciężkość powietrza
przyciągaiąca wokoło ziemi zaczem sama rzecz tego nauczenia: Ciało posiadaiące
ciężkość do którego ciężkości cięży ciężkość ciężkość i natężaią ciężkość ciężkość do góry — Że
między 26 i 29 Cali Angielskich Jego miara sama mieciąc się przeciwnemi dwoma siłami
Przeciwią się wspólnie nalane, chociażkolwiek ich ciężkości Wilgotność tesz Wiatr na zmianę inclu
ią się silnie wpływane narzędzia — Wzięty Barometr przydany gdzie indziej Doświadcze
nie Torricellego powtórzy wkrótce Pascal we Francyi i pierwszy domyślił się powo
łonego go użycia wzniesienia gór nad Powierzchnią ziemi Macchiatelli przed
nawiązał się z tymże wynalazkiem Merkuryusza w rurce Torricellego ist Statycznie pondu
sowego —

Wtóre odkrycie Pascala 1647. Pan Perier wstępował z Barometrem na gó
ry de Dome w mieście Clermont d'Auvergne i pierwszy odkrył regułę która się
600 Sążni wzięty nad miastem gdzie ma wysokość Merkuryusza wynosiła 26 Cali 3½
Linij swey wysokości wtedy kiedy tego płynu w rurce opadł na 23 Cali 3 Linij
Linij —

Zbawiennego użytku dotąd powziętego wypadło ze pracy Powietrznego tymże samym
posłużyć Prawo nadziei my wyborzyli między oparciu tozsiebie. Stąd 12 Prawo Ru
chliwa nauczyciel Powietrznego ciężkości wnauczyciel Zadziwiaiący wpływ ciężkości
w każdym miejscu Morze to otaczaiące nie tylko Powietrze zdolne Gory otrzymuiące
ko nieustaiący masę ziemi i cudzieniu wyżej Stąd 13 Prawo bowiem
dawa Wiatrom ciężkości wtyże ciężkości abyż do mgły wewnątrz Powietrze wpadać mogły
Stąd 14 Prawo to być musi Poprzedzaiące ciężkości Pułap Powietrznego mie
rzące gdzie Powietrze na którą ciężkość aż do Granic Gómych Powietrznego — Stąd
ciężkości wpływ ciężkości Barometrów Gdy Kmin wstępuiący na góry
Stąd 15 Każde ciało Zawieszone lub zostawione w Powietrzu traci ciężkości swego
ciężkości ale tym więcej im objętości iego bryły ciężkości większe Dlatego ciężkości
w Powietrzu tracą ciężkości spadać muszą nie ziemię i przez się ciężkości wpływ
będą i mgły wpływ Lekkie poruszaią ciężkości ciężkości dalsze do góry ciężkości

Ciężkości znane ciężkości
ciężkości w mgle ciężkości
ciężkości ciężkości
ciężkości ciężkości —

Ale ciężkości Powietrznego ciężkości ciężkości znany ciężkości ciężkości
i statuy ciężkości ciężkości ciężkości ciężkości ciężkości ciężkości
ciężkości Powietrznego —

Doświadczenie Kilkakrotne ciężkości ciężkości ciężkości ciężkości ciężkości
ciężkości ciężkości Ethereu i Zamknięty go Góry wilgotną ciężkości
ciężkości lub Szpagatem, dla Bezpieczeństwa ciężkości ciężkości ciężkości
ciężkości Dołu ciężkości ciężkości — ciężkości ciężkości ciężkości ciężkości
ciężkości — Należy rozbić wtey sposób aby pomiędzy nie między Zam
kniętego Powietrza nad Ethereu pod Rtęcią — Tak przygotowane
naczynie stawia się na Powietrznego i nakrywaiąc Drewnem Szklanym
po którego dnie wgłębienie ciężkości ciężkości ciężkości ciężkości
ciężkości Metallowej zostawiwszy do środka Drewna obwiązuje — Dla
Doświadczenia Doświadczenia stawia się pod tymże Drewnem Baro
metr zwykły Naczynie z Ethereu małym Termometr — Wy
miękczaiąc potem Drewno z Powietrza a dalszy ostry ciężkości ciężkości
niżej popchnięty między Góry Rtęciowy Ciężkości zamykaiąca
wnet Zamyka ciężkości Ryn Ethereu bardzo Lekko ciężkości ciężkości
ciężkości Drewna — Jestli się dotąd ciężkości Ether ze
pierwszego Doświadczenia ciężkości Zostanie Kilka Kropli w Rtęci
na Dnie wtedy Zanim ciężkości utrzyma ciężkości ciężkości Ber

Kurzyk

w Barometrze nazywanym: czyli 10. Cali wysoko, wpuść Rtęci swoiey Lecz tego
znowu go podnieść do Cen 27 i 24 cal: blisko / Co zaraz pokaże nam podob
nie doświadczenie ciężar Alkoholu czyli Spirytu, Merkuryuszu, ktory rozszerza się gdy się
ciepło: i mniey lotne Eter wmniejszey ilości zadaie
nam dostateczne doświadczenia — Doświadczenia tego nadaie dowodzą, że ten płyn
sam sobie ciężar wszelkiey inney cieczy przewyższa, i niedowodzą tylko powszechnie
znane Ciepło ale Zatory rozumieiąc bowiem dostateczne do Terazy: ciepło ku
sile iego Expansywney, gdy widzimy wydawany ze stanu zgęszczenia i płynności do
stanu od dostatku [illegible] ciepła gdy [illegible] do stanu wrzenia [illegible]
[illegible] wtenczas pierwsze ich zgęszczenia rozrzedzają się być wszystkie Expansywne ciepło
mieć sobie by wtym stanie tylko moment idąc — przymnieysze powiększenie ilości ci
płika nad stopień ten potrzeby do przyięcia i utrzymania tego nowego tym nowo
ciężkiego [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
Widzimy dalay że woda zwięka zgęszczona [illegible] [illegible] [illegible]
Tego przyimuie wsiebie znaczą ilość ciepła aż do 80 Reaumura nimoc żaczyna
powracać naturalney Powietrzney gęstości — Wnosimy więc stąd z tego Rachunku i wyżey
podanych doświadczeń Że ilość ciepła przyciągania Zwany powszechnie wszystkie
przyciągaiącą się do utrzymania ciężaru ich płynności — dosyć [illegible]
ogrzewa [illegible] wspólna Zwierzchnością ciałami ciężkimi Zwierzchnością Powietrza wypo
[illegible] Zniesie wnet wszystkie ciężkie wolnego nadwołanym Powietrznego —

Z tym pocza Z tym [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] Powietrzne [illegible] doświadczenia i uwiecznieny ze bez ciężenia Powietrznego w [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

Nauka o Świetle

Wstęp

91. Zmysł dotknienia daie nam poznać naypowszechnieyszym spo-
sobem rożne oiad owe własności; lecz zmysł widzenia rozcią-
ga czynności nad większą liczbą przedmiotow. — Bardzo
mało milibyśmy wyobrażeń gdyby nasze władze
tey tylko odległości sięgały ktora rzeczy samey dotknięcia być może.
Ale kiedy zmysł widzenia przy obecności światła swoie wi-
ięga władze za granice naszego pobytu, i onemi sięga nie
ograniczoney istot stworzonych przestrzeni; Jest to zatem jeden
z tych imion dowodzi ludzkiego ze zapomocą sztuki przyszło
do rozpostrzenienia władzy swych zmysłow za granice jakie
im zdawna zakreśliła natura. —
Podobnie przemiana mowi nie mało nam czyni przysługi
gdy pozwala rozciągnąć zmysłami podobnymi nam istotom,
Lecz światło daleko większą przynosi, gdyż nam rozciąga
wielką przydaie wartość, wystawuiąc nam ich obraz ktory sam
wiele już wyrażać może. — Ponieważ oko nasze dostarcza
nam tak wiele spostrzeżeń do poznawania wszystkich rzeczy bytu swoiey
zmianych w przyrodzeniu, albowiem: iak powiedziałem przy obe-
cności światła; obymuie w ciałach zaiednym razem kształt po-
łożenia, i ruch ich w przestrzeni, rozróżnia bez żadnego
zamiatkowanie wszystkie zmiatkowania ktorych zmianiaią tysiączne
sposobow wśród rozliczney różności przedmiotow zmysłem tym
rozpoznanych: Te więc uwagi tylko nie powinny pospolicie
ludzkim zastanawiaiącym się luiki aby zdobądźmy poznali
prawa podług ktorych odbywaią się powołania widzenia?
Nie wszystkie to rzeczy wybrane pożytki światła — za ciała
mi jaśniącemi nad głowami naszemi wielkie inych rozy-
dnia ktory dla niezmiernieyszey odległości widzieć nie możemy.
Okazuie nam przytem miarę bezpieczeństwa ciałom niebo-
rzącym dla swey Rzadkości. — Światło zdaie się wiąz
Pan przez rożnych innych powinowactwie Rożne daie nam
sposobność spostrzegania tych dwóch rodzaiow nieskończoności,
Za to własności światła obiazdu Astronomom nowe niebo
a Historykom Naturalnym nowy świat otworzyło —

2. W nay obszerniejszem znaczeniu nazywaią Optyką całą teoryą światła: lecz w rozumieniu ścisłym to imie-
nowanie służy tylko tey części Nauki ktora mowi o świetle wprost idącym. —

Z jakich względow Nauka o świetle wiele nas interesować powinna?

Podział Optyki na części właściwe gruntowne? —

Jeżeli promienie światła wpadają na wygładzoną powierzchnię nie przezroczystego czego ciała i odbijają się w oczy nasze Kierunku - Nauka tego odbicia się rozbieraiąca prawa nazywasię Katoptryka.

Jeżeli zaś promienie światła w chodzi do środka rzadszego lub gęstszego doświadcza wówczas załamania (refractio) tore zboczy zmiey więc ze swoiey drogi w linii prostey: tych tak fenomenow Dyoptryka wyiaśnia prawa.—

Wielu Fizykow sobie chcąc zachować porządek przepisanego przedziału, uchybili dwojemu istotnieyszemu azeby w wyobrażeniach zachowany był sposób rozbiorowy, i azeby nie wchodzić do tłomaczenia fenomenow jakiego późniey nieco wydoyrzemy maiąc wiadomości.— My zaś chcąc tey nie przeciwiać unikaiąc, Uważać będziemy Naprzód skąd pochodzi światło w jakimsię rozchodzi środku: jakąż ma prędkość: i w jakim stosunku stanie w swoim załamaniu ciała bardziey lub mniey gęstego od siebie się ciała.—

2do Podobne Wyłożemy prawa jakie wymiaią z odbijaniu się promienii światła o ciała głanowanych powierzchni.—

3cie Potrzeba przyidzie do wykładu praw powszechnych załamywaniasię światła, w przeyściu jego promieni przez ciała zmierzone.—

4to Nakoniec będziemy mieli na oku kolorow Dyoptrycznych; czyli zwyczaiąc fenomena do światła [redacted] nego.—

5te Wyżey wyiaśnione zasady przystosuiemy do widzenia tak przyrodzonego, iak i wspartego tak Katoptrycznemi iak i Dyoptrycznemi narzędziami.— Tu własnie opisuiemy Teleskopy i Mikroskopy.—

33. Cała optyka wzięta w nayogolnieyszym wyrażeniu iest ta część Fizyki udoskonalony naybardziey. Jey bystrość bardzo iest Dażny dla Fizyka Filozofa, ponieważ jasno pokazuie iakąż należy postępować drogą, ażeby przyść do wydoskonalenia zmysłow.— Wszystkie Systemy czyli domysły o naturze światła, lubo skwapliwie były od Głow głębokomysłych Kartezyusza Newtona i Eulera, jednak nie [redacted] ły żadney pewney do wyższego umieiętności pomknienia. Same tylko Doświadczenia Newtona Dolonda i innych Uczonych, prowadzą do dokładnego Poznania wszystkich Optyki fenomenow.—

Rozdział IV.
O przyrodzeniu i rozchodzeniu się światła

11. Od chwili, o której pod czas ciemney nocy pierwsze zdania światła promyki w nozdrza ślepca ledwie nasycone sięgać zaczynają oczow, i słabe nasze oczy zaczynają boleć; aż do momentu w którym z wysokiego nieba stopnienia słońce nasze wzrok raz, i blask jasnością swoią promieni na nasze oczy pobudzi, ciągle iest dla nas nieustannie pojętych skupień natężenia mocy natężalnego światła; i za tych to granicach uważać go możemy. –

Dalecy jednak zawsze będziemy od ubezpieczania że oney w istocie ostatniemi granicami; lub że na pobudkę naszey spoiedna taka zmysłowości chwila w którey byśmy nie mieli światła. Z doświadczeń bowiem Fizyologow wiemy że wiele takich mamy zwierząt za mianowicie mięso-żywnych, które to nocy ciemnościey wszystkie naylepiey wzrokiem przedmioty, gdy w ów czas słaba nawet nie natężenia światła żgoła na oko nasze nie działa. – Poza tym mitygi przekonanny że używanie w nocy narzędzi optycznych wiele nam służy do oglądania przedmiotow pewnym gotem niedostrzeganych ogiem. – Stąd więc z pewnością wnosimy że między okiem a przedmiotem który widzimy jakakolwiek materya środkowa powinna która by udawiała działanie na nasz wzrok oddalonego przedmiotu. Jakaż to iest ta materya subtelna – i z jakiego wypływa źrzódła są dwa pytania wymagaiące odpowiedzi. – Uważmy teraz iak te pytania Nayznawnieysi Filozofowie rozwiązali. –

Sąd wnosimy że między ciałem widzianym a ciałami nas otaczaiącemi które widzimy, jakiykolwiek płyn środkowy wciąż musi udawniać działanie na wzrok nasz oddalonego przedmiotu.

Dymysł Kartezyusza o pochodzeniu światła i dowody mocne przeciw Jego Mianie. –

12. Podług opinii Kartezyusza, światło iest skutkiem parcia jakie wywierają na nasze oczy cząstki kuliste twarde niemal zbite bez pośrzednio stykaiącey z sobą, nadet subtelnego płynu całą wypełniaiącego kulę świata. – Mówi tu iż gdy z nich przyległe słońcu będą odmiego pozwolone przez ciągłe następnie postrzeżenia wszystkich swoim wartom, i tak to sprawnie fenomena widzenia: rozumie jak drgania powietrza skutkowi przyczyny słuchu. – Więc podług Niego działanie promieni światła na nasze oczy odbywać się powinno przez ciągłe bez ustanie odbywaiących twardych rzędom szeregu kulek twardych drgania. Co porównywa z wrażeniem jakie odbiera słysząc drgania. Co porównywa z wrażeniem jakie odbiera słysząc od ciał obcych za pomocą swoiego ciała: A jako owszem obie te opinie są udowodnione, tak i Kartezyusza w założeniu swoim światła za jednorodzony pozwolenie. – Lecz następny zarzut całą Jego teoryę wywraca. – Albowiem A. Gdyby cząstki światła

były

był kulkami doskonale twardemi jak on przypuszcza, nie mogłyby się od siebie odbijać, aby kąt odbicia równy był kątowi upadania w się postrzega, i co za czasów Kartezyusza dostrzegano: która to odbijalności własność samym tylko doskonale sprężystym przynależy.

2do Jeżeliby światło było skutkiem parcia różnie względnie naszych ciał płynu, nigdybyśmy niemieliśmia, ponieważ prawa tych ciał dostatecznie dowodzą że parcie wywierane na ciała płynu zamkniętego w objęciu, którego ani może uniknąć, rozdzielałoby się we wszystkich kierunkach w tym płynie. — Działanie więc słońca rozdzielone po całej materyi sferycznej napełniającej świat cały, a tym samym i tę przestrzeń w której ciała od nas widziane dostrzegamy; Przeto ta przestrzeń nie powinna być w tym mniej napełnioną, zatem nigdy niepowinno być ciemności i noc światła zawsze na obu półsferach ziemskich dnia tamtej szczęśliwie wywierała to iest że nigdy niemielibyśmy nocy, co iest przeciwnie. —

Wielu Fizyków ze Stronnictwa Kartezyusza chcąc jego założenie utrzymać nie które wzięciu poczynili odmiany: Jak zamiast tego wypadania z Kartezyuszu nadaią ciałom wymyślonego przez niego płynu, doskonałą sprężystość, i pewne między nimi zachodzące przedziały, aby jego niepodobne przypuszczenie zastąpiwać do tłomaczenia fenomenów odbicia i rozchodzenia się

Opinia Newtona o pochodzeniu światła i dowody iey stwierdzenie.

§6. Według Newtona Światłem pozostałem iest wypływ ciągły z świecącego ciała. Weźmy w założeniu Newtona słońce jako ciało świecące rozpuszczone na około siebie cząstki substancyi swoiey które wyrzuca we wszystkie strony z nieskończoną prawie prędkością w czasie minutach przychodzą do naszych oczu. — Światłem pozostałem nazywamy to działanie na wzrok nasz świecącego ciała, sprawiające wrażenie czucia jasności za pośrednictwem tych cząstek światłych dotykaiących zmysł nasz widzenia a temi samemi wyrzucanych nowe opłynięcia. — To mniemanie wypływu światła iuż starożytni filozofowie przypuszczali. — Epikur twierdził „że zapach uważany w ciałach palących „równie iest wypływem tych ciał cząstek jak światło iest „płynem świecącego ciała“. —

Że ruch światła iest postępowy i nastymy, nie zaś jednostajny iak Kartezyusz przypuszcza, dowodzą tego na oczywiste Opinią Newtona Astronomowie z pomiarów opóźnienia się zaćmień księżyców Jowisza, i obiegów Gwiazd stałych; co wyłożymy niżey, a co walące Kartezyusza założenie pokazuie razem że promień światła iest to pasmo nie przerwane cząstek świecących w kierunku linij prostey ruchu postępowy maiących. —

7. Każde z dwóch wymienionych zdań, bowiem ma swoich zwolenników i obrońców, jednak trudności wystawiane przeciw domysłowi Newtona zasługują na uwagę; albowiem czynione doświadczenia wiele przekonywają, które z dwóch opinij iest podobniejsze do prawdy, przyłączeniu okazałyśmy. Ill.mi Hartsoeker du Fay i Mairan różne wymyślali sposoby w swoich doświadczeniach i te wszystkie mniemały za przypuszczeniu Newtona. Doświadczenia także P.r Mitchel czynione z igłami namagnesowanemi bardziey za stanowiącemi gdyż z bysty nayokładniey robione. Styk on nayprzednieyszy wynalazł sposób samie na uspokojenia tych bacznych umysłów które się lękaią wypalenia słońca, albowiem rachunkiem pokazał, że przyczyny czasu tych wypływaiących światła, któreby słońce w 6000 lat na 10 stóp w swey średnicy zmniejszonym było przypuszczaiąc jego materyą gęstą, niżeli gęstości wody.—

Wreszcie małey iest dla nas wagi gdyby któreśkolwiek stąd przypuszczeni dokładnem było; albo gdyby żadne z nich tey nie wyrada: co korzyści; gdyż już znaiome nam są prawa widzenia i dosyć gdy stopnia wytłuczenia tak prawie dokładnego iak i prawa ciężkości.—

8. Nazywamy Światłem przyczynę nieznaiomą widzenia. Możemy położyć tam skutkom iakie ona wyraża ale nie ich przyczynom.— Światło wydobywaiąc nieskończonemi szybkościami, jak się gdzie stek widza okazuie lub okazuie. Światło Słońca widzianym iest w wodzie — Stąd zatrzeba okazuie go naywidoczniejsze znaki zamknięta w Kwasorodzie, rodnie gdy bydź nie przykre i pod wodą czerwony.— Więc Światło bydź musi materyą taką, która przenika przez wszystkie ciała zabrone na powietrza, i przez wszystkie z łatwością może przechodzić.— Zatem powinno bydź zawsze różney natury od substancyi pospadaiących pod zmysły.—

Nie możemy użyć w Optyce która iest prawdziwą Matematyką Światła, żadnego z praw ruchu w dynamice użytecznych.— Nie znayduiemy nigdzie nayciemniejszego śladu ciężkości, nie przenikliwości, skutku uderzenia i t.d. Jeżeli możemy sprowadzić dokładniejszey o Naturze tey materyi wiadomości tedy ią oczekiwać od Chimii należy; pomieszczone Światło nie zaprzeczenie posiada nayosobliwsze własności chemiczne.— Wszędzie się ono prawie znayduie połączone z ciałkiem który iest nayważniejszym działaczem w Naturze. Skutki jego okazuią się nie tylko w zjawiskach zaciemnionych kosztu, lecz jeszcze w większey liczbie doświadczeń Elektryczno-Chimicznych

Jaka iest materya którą nazywamy Światłem i jakiego iest przyrodzenia.—

nowacha y tyle inowe odsiała. Rod Mad ciepłem przychodzącego do nago opromieniania

Dostrzega uwaga Chymik we wiadomościach przyrodzonych pewną substancyą, wiele Zdarzeń które się nie mogą inaczey potworzyć tylko zapomocą światła. Na ostatek nikt nie może zaprzeczyć wielkiego i dobroczynnego wpływu światła na organizowane ciała. Lecz prawa jego Chymicznego działania tak są ciemne i ich wa ruchu za prosto i łatwe do objęcia.

9. Słońce Planety i wszystkie zapalone ciała na około siebie rozsyłają światło; a o takich ciałach mówimy że są świecącemi same przez się. Inne zaś które to sam sprawuią skutek jaki odbieraią odpierają nazywaią ciałami oświeconemi. Promienie światła wskroś przechodzą wszystkie gazy, większą część roztworów a szczególniey wody, i wiele ciał z siadłych między któremi szkło ma pierwszeństwo. Ciała takowe przybieraią nazwisko przezroczystych. Inne które zatrzymuią światło nazywaią się ciałami nieprzezroczystemi.

Co są ciała świecące a oświecone?

10. Pierwsze Prawo ruchow światła jest następuiące.
W środku przezroczystym i we własności materyalnych jednorodnym przeyście światła odbywaią się w Linii prostey.
Niema potrzeby żadnego szczególnego doświadczenia na dowiedzenie tego prawa, jego dowód zostaiemy nayoczywistszy we wszystkich postrzeżeniach które za każdem razem sprzyrzenia nam się zdarzaią. Nie podobna nam bezpośrednio widzieć ciała z którego się promień światła nie przeniósł do naszego oka: Przeto okazuie się że światło przechodzi w linii prostey kiedy do oświeconego pokoiu przez szczupły otwór wpuścimy jego promień a wtenczas postrzeżemy kierunek światła lub płynu oświecaiącego się po powietrzu.
To prawo dostarcza nam wystawienia skutku prostego światła, i podaiąc sposobność całą pod geometryczne zasady. Linia prosta uważana iako droga która postępuie światła nazywaią promieniem.

Jakie iest pierwsze Prawo ruchu światła. i Co iest promień

11. Z każdego punktu świecącego ciała przez się rozchodzą promienie na wszystkie strony, że zaś z każdego prowadzić możemy linii proste w przezroczystym środku, a każdy promień światła odbywa drogę po linii prostey aż póki nie natrafi na środek różnych materyalnych własności: więc wówczas tylko zamienia skutek stosownie do natury ciała. Lecz założywszy że światło rozchodzi się w środku zupełnie wolnym, wypływ promieni z świecącego ciała w jakiej bądź może położenie. Albo od siebie zawsze równoodległe będą, albo się rozchodzą albo zastanowmyślą się nad każdym z tych przypadków szczególnie, i uważmy jakim natężenie światła w tych zdarzeniach podlegać może. Założmy naprzód środek zupełnie tak wolny że żadne promienie nie gasną ani się wstrzymywać może, że ich kierunki są równoodległe. Widoczna iest naprzód że ieżeliby ruch był równy, tedy w każdey odległości

Natężenie światła jakim odmianom podlega gdy się promienie równoodległe lub też rozchodzą albo rozsiewaią w środku wolnym.

jednostayne byłoby natężenie światła, albowiem zawsze by jednostayna liczba promieni przez tę samą przestrzeń przechodziła; lecz gdyby z nich przy-
pisać, tedyby i przykość rosła w większych od siebie odległościach, atem samem zaćmiałoby i światło w przestrzeniach odległszych; stądby się
zdać mogło, że skutek światła na oko nasze, lub na inne ciało, byłby albo zawsze jednaki, albo by wzrastał albo by ubywał względnie do prawa
jego przyświecania lub oparzania będącego. Weźmijmy
na promieniach równoodległych AL, al, drogi różne ab, bc, cd, de
AB, BC, CD, DE w różnych odległościach światła przebiedone czasach; tedy
do oka znajdującego się w E w przeciągu tego czasu tyleby przychodziło cząstek, ileby do położonego w DE, .. Jeżeliby zaś założone drogi nie były
przebyte w czasach równych, tedy liczba cząstek światła nie mogłaby
być zawsza przy" do oka; ale że się natężenia mniejszy liczby cząstek
w tymże czasie padających na przedmiot, przybyt ich chciwości nadgradza
zwiększeniem ilości ruchu; tedy w środku wolnym, natężenie światła
od równoodległych promieni zawsze być samo będzie mowi. - Gdyby świa-
tło z przeciwnej strony wychodziło od DE ku ab, a ruchy jego opadały
widzimy tedy, że gęstość światła w większej odległości zwiększałaby się
prawdziwie; nieprawdziwie, zatem aby natężenie zwiększało podług
tej gęstości prawa. - Ale żadnej niemasz zasady i potrzeby przypuszczać
takowego przyświecania lub oparzania; albowiem icżeliby nam
innych dowodów niebyło, za odwracalnością ruchu światła, tedy
samo prawo jego obiegów, najpowszechniej okazujące z doświadczenia
ciała stałego, przekonywającym być może (o czem na swoim miejscu.)
Dajmy że promienie światła wychodzące od świecącego ciała, rozchodzą, wkształcie ostrosłupa, i wyobraźmy jego przekrój płaszczyzną
prostopadłą do osi. - Wtedy powinnaby ta płaszczyzna równoodległa
od wierzchołka na podstawie, będziemy mieli wyrażone na niej
koła których powierzchnie wszystkie cząstki wskazanych prostokątów
odległości płaszczyzny od wierzchołka; ponieważ zaś one jednostaj-
nie zawsze biorą liczby promieni, więc gęstość czyli natężenie światła na
takiej płaszczyźnie przeciwległej, powierzchni danej, będzie wstecznie dwój-
nym kwadratów odległości. - Niech A będzie punktem rozmaitym
tym światło, które się przemnie płaszczyzny BED w odległości AB.
o takiej odległości prostopadłej; Patrzmy tedy przemnie że światło wycho-
dzące z A padając na BED powinno mieć kształt piramidy mającej
wierzchołek w A a podstawę BCD; Przypuśćmy że się ta piramida
nieskończenie przedłuża i przecinają w dowolnej odległości AE
płaszczyzną EFG równoległą do BED; Wtedy jeżeli światło wy-
chodzące od punktu A przechodzi przez obie płaszczyzny BCD i EFG
na obydwóch tedy rozsiadłej będzie taż sama liczba promieni,
zkąd że BCD jest mniejsza od płaszczyzny EFG, przeto na niej gęstość światła

nowacha y tyleż znowu odbiera. Nad miedź ciepliwa przychodzącego do niego wprowadza

światła czyli jego natężenie mocy będzie większe. Ale zawsze proporcjonalnie do stosunków wielkości powierzchni EFG i BCD. Nazwijmy gęstości światła na BCD: BCD. G. na następną: EFG, literą g: będzie tedy G:g = EFG : BCD. a że EFG : BCD są figury podobne ponieważ są jednej piramidy równoodległemi przecięciami, mają tem samem do siebie jak kwadraty dwóch odpowiednich sobie krawędzi to iest EFG : BCD = EF² : BC². Przeto i G:g = EF² : BC². Że zaś AEF i ABC są trójkąty podobne sprzęgnięty równoległości linii BC : EF, mamy tedy EF : BC :: AE : AB. czyli EF² : BC² = AE² : AB² więc G:g = AE² : AB². To iest że natężenie światła w rzeczy wolnym, rozchodzących się promieni, zawsze stosunek odwrotny kwadratów odległości. — czyli że postępuje według malejących 1, ½, ⅓, ¼, ⅕ itd.

12 Blask ciał świecących w środku ośrodku jednym tenże sam iest zawsze w różnych odległościach.—

Chociaż natężenie światła rozchodzącego się od swojego środka tak szybko zmniejsza: pomimo to jednak blask świecącego ciała w jakiejkolwiek bądź odległości w środku ośrodku jednym, dla jednostajnego oka zawsze jest jednostajny.— Zależy on w tym razie od gęstości promieni które obraz w oku malują; Jeżeli tedy oko w pewnem położeniu będzie oddalone na odległość dwa razy większą, tedy w tej odległości średnica odmalowanego obrazu będzie tylko połową pierwszej przeto płaszczyzna przez powtórny ten obraz zajęta, będzie czwarty raz w powierzchni płaszczyzny obrazu pierwszego; ale w odległości dwa razy większej część tylko czwarta tychże zajmuje promieni które wypadały na odległości pierwszej; więc w powtórnym obrazie taż sama iest co i w pierwszym promieni gęstość, atem zarazem i tenże sam blask świecącego ciała.—

13 Wtenczas bowiem samej przeźroczystej dostrzegania, zawsze te same przedmioty tenczas bardziej okazują ciemniejszemi im bardziej są od światła oddalone, aż nakoniec zupełnym nie znikną z oczu. Co stąd pochodzi że stopniowi zmniejszającej się wielkości obrazu coraz mniejszą część nerwowych oka pomnaża, i wkońcu do takiej przychodzi szczupłości że żadnego wrażenia sprawić nie może.—

Dobrze wprzódzie należy Natężenie blasku od natężenia światła gdyż pierwsze zależy od zdolności jaką mają ciała przyjmowania światła i od ilości jaką go w siebie biorą.

14. Natężenie rozchodzących się światła w środku przeźroczystym w jakiejkolwiek zmienia stosunku.

Światło przechodząc przez przeźroczysty środek równej wszędzie gęstości, jakkolwiek się będzie rozchodzi zawsze się zmniejsza w geometrycznym postępie.—

Przypuśćmy jednostajną gęstość środka, czyli podobną że bryła szkła taka iest natury że części jej stałe przepuszczają promienie światła czynią $\frac{1}{n}$ całego objęcia brzegu szkła wnijrzego — Założmy także że taż bryła szklana na takie warstwy równe i równoodległe podzielona, że każdej z nich granice wszystkie biorąc[illegible] Widoczna naprzód że w przestrzeni każdej warstwy przy

przez który światło przechodzi, przeciąć będzie części promieni równe $\frac{1}{n}$ całej przestrzeni. – Powtóre: Jeżeli zbiór cały promieni światła na pierwszą upadających warstę założymy = 1. tedy w pierwszej tey warstwie przeszłych promieni będzie $\frac{1}{n}$; zatem w samym zaś wyjściu zostanie tylko $1-\frac{1}{n}=\frac{n-1}{n}$. Podobnież ze światła na drugą warstę upadającego $=\frac{n-1}{n}$ ubędzie części $\frac{1}{n}$; to iest ubędzie $\frac{n-1}{nn}$; Sprzeczymy że jeżeli światło całe =1 w przechodzie przez warstę pierwszą traci zeszłych promieni $\frac{1}{n}$ tedy przechodzące $\frac{n-1}{n}$ przez warstę drugą stracić musi $\frac{n-1}{n^2}$ albowiem $\frac{1}{n}:\frac{1}{n}=\frac{n-1}{n}:\frac{n-1}{nn}$. – Że tedy w warstwie drugiej straconey ilości promieni większey od ilości jaka do niey wchodziła, znaydziemy resztę pozostałą po wyjściu z tey warstwy drugiey; stała $\frac{n-1}{n}-\frac{n+1}{nn}=\frac{n^2-2n+1}{n^2}=\frac{(n-1)^2}{n^2}$ tey ilości w trzeciey warstwie ubędzie takoż $\frac{1}{n}$ czyli $\frac{n^2-2n+1}{n^3}$; gdyż $\frac{1}{n}:\frac{1}{n}=\frac{n^2-2n+1}{n^2}:\frac{n^2-2n+1}{n^3}$. Po wyjściu tedy z warstwy trzeciey będzie tylko $\frac{n^2-2n+1}{n^2}-\frac{n^2+2n-1}{n^3}=\frac{n^3-2n^2+n-n^2+2n-1}{n^3}=\frac{n^3-3n^2+3n-1}{n^3}=\frac{(n-1)^3}{n^3}$ tak dalej; co widocznie postęp Geometryczny stanowi.

5. Okazaliśmy w §11 że natężenie światła rozchodzącychsię promieni maleje w ustępniczym postępie $1, \frac{1}{n}, \frac{1}{nn}, \frac{1}{n^3}, \frac{1}{n^4}$ &c.; a wzrostu przezroczystym rzeczy gęstości maleje w postępie $\frac{n-1}{n}, \frac{(n-1)^2}{n^2}, \frac{(n-1)^3}{n^3}, \frac{(n-1)^4}{n^4}$ &c. Wynika więc stąd że w ciałach przezroczystych jednostajney gęstości i mierze światła rozchodzących się promieni z punktu jakiego świecącego maleje w postępie $\frac{n-1}{n}, \frac{(n-1)^2}{nn}, \frac{(n-1)^3}{n^3}, \frac{(n-1)^4}{16n^4}, \frac{(n-1)^5}{25n^5}$ &c.

Rozdział 2gi.
O własnościach cieniów i przycieniów

nowacha y tyle znowu odbiera. Kto miał ciepliwa przychodzącego

O Cieplikach.

112. Dwie powszechne przyczyny skłaniaią naturalnie działaią na wszystkie ciała w przyrodzeniu; dla których zaszłe ich ciągłe czyli stan aggregacyi, ustawicznemu prawie podlega zmianie; zkąd przyczyn ieden fundusz ich są materyalne początki ciał — ogólnie — drugą bardzo foremne. — Druga przyczyna osłabia mniey więcey ich stan spoienia, a niekiedy nawet go zawsze zupełnie. — Jednego przyczynę nazywamy dziś Cieplikiem (Calorico) i ią tu rozegrzewnością uważać będziemy. O pierwszey zwana Attrakcya lub (Affinitas) prawiono wiele mówiliśmy iuż wcześnie y poźniey ieszcze powiemy. —

Cóż iest rotacyiwa Cieplik, dla iey mianowanie tey rzeczy, wyraz ten iednak woli biać rozmaitości sławo wiesza, to iest zapomocą Cieplika y dylatacyi ciał iakoby materyalną gdy przeciwnie drudzy tey same skutki usiłuią dziś tłumaczyć przez samych cząstek ciał wibracyimy. — Zostaszem gdy i sam Lewoisyer mówi z Kollegami swemi „regouverſement parlant nous ne connoissons pas les „obligés de supposer, que le calorique soit une matiere fluide, fluide Elementaire de Chymie. —

Co sam rozumiec mamy o Elektryczności y Magnetyzmie, nadmieniamy ie takiego zdania, aby ocho oprzec działanie ich zwanych, y sprawiaiących pewne fenomena. Takiego zdania o Cieplikiu, Elektryczności, Magnetyzmie, ma uważać tylko, iako hypotezą wygładzoną z przeciwieństw, mogącą nie pewnych y rzeczywistych.

O Równowadze Cieplika.

§ Cudze Ciepłem lub Zimnem zwane, iest skutek działaiących lub kontrastuiących ciał wzaiemnie na siebie, ogólne znaki przytomności albo obytku Cieplika w Ciałach. Tę wyraz temperatury ciał to iest miara dylatacyi uczuciem używany powszechnie dla rozróżnienia oziębienia przytomnego działaiącego Cieplika, w Ciałach lub ich samych. —

(Znaki przytomności Cieplika w Ciałach.)

Proste opisanie Cieplomierza Thermometrum.

§ Ther: de Reaumurey. — Ther: Centigradey, dawniey mieniany ieszcze Cieplomierza gdy się go używa do wyrażania temperatury Ciał drugich, bardzo mało y iakby niczgoła nie wypełnia tamtego cyrkułu Cieplikiem; że Massa całego tego narzędzia iest prawie niczem. —

§ Równowaga Cieplika w Ciałach. Albo ią ustalaiący względem Massy iednorodnego Ciała np: Powietrza lub Wody albo gdy się Cieplik rozpływaiący ciałem takowym równo ciał czy równowagę Thermometryczną można uważać z Pictetem za Równowagę tenzyi sprężystości. — w sile Expansyi naturalney Cieplika iako płynu pewnego. Można iednak uważać ciężary równowagę Hydrostatyczną iakiego płynu np: wody: należy ią rzadziey uważać Chemicznie odnosząc do równowagi ciał z Cieplikiem. Skąd sposobność (Capacitas) Ciał zmieniania w sobie cieplika. —

(Równowaga sprężystości Cieplika w Ciałach.)

(Capacitas.)

§ Naprzód im większa iest różnica ciał do tych temperatury, tem rozchodzenie się y równowaga Cieplika dzieiesię prędzey. — 2do Równowaga nie iest to ieszcze tem prędzey, ile sama przewodnicza względem cieplika iest znaczniey; ta dla wilgotności zdaie się zależeć od równowagi ciał do Cieplika. — 3o Ciała sam w sobie rozbudzony w ciał Hydrostatyczne czyli mechanicznie może łatwo przyspieszyć równowagę w nich Cieplika. — Dzisiey rozumieią Ciała płynne iako np: wodę. —

(Przewodnicza Cieplika ciał.)

§ Rozchodzenie się cieplika z ciał do ciał odbywaią się dwojako: gdzie ciała płynne rozlewaią się y udzielaią ciałom dla siły powinowactwa, gdzie drugie ciała stałe przez wzaiemnie dotknienie się ich cząstek, iak idzie wolnie z ciał o kierunku linij prostych iakby promieniste Cieplika, ten ten promieniowy wolnie i prędko iakby światło rozchodzi się w powietrzu y razem się udziela ciałom zatrzymany dla powinowactwem. — Każde z ciał różney temperatury posyła sobie wzaiemnie pewną część tego Cieplika w przeciwną, y wzaiemnie odbiera onego oddziały. Wtedy stanowi temperatury ciał zachodzi równowaga gdy każde z nich przyięte części Cieplika dla swego powinowactwa y tyleż znowu oddziela. Część mniey cieplika przychodzącego do niego w promieniowaniu siły zniego drugim ciałem udziela. —

(Cieplik promieniowy Rozmaicie.)

(Równowaga Ciała z Cieplikiem promieniowym.)

§ Exhalator dawał go przy swym pieczeniu, wychodzącego Brzozowskimi na połowy: Ten mówił Cieplik nie opiera się powietrzu w rożnicu. — Żadne wrastanie powietrza nie zwraca go z kierunku linij prostych. —

Odbijaiąc się od polerowanych powierzchni Metalu, nie ogrzewa ich, y gdy się wilgotne dotknie się wtedy ogrzewa. — Przez szkło przeszły nie odchodzi do powierzchni Metalu y ogrzewa szkło. — Nie odbiaią się lecz ogrzewaią Metallowe powierzchnie, gdy się polerowane. — in foco

§ Przeszły Cieplik między zwierciadłem a przedmiotem zwierciadlanym tylko in foco onego a nie grzeie. — Dwa zwierciadła in foco iednego ogrzewaią ciała dwaj całkowicie przeciwnym thermometr pokazuiący wskazywał 14°. — Ten nazwanie zwierciadła gorące. —

§ Doświadczenia zkądem. — 144 Zkąd tego doświadczenia iest (per les changes mutuelles) tak iak wdoświadczeniu studyi lub wegłami. — Szkło nadewszystko. —

§ Rurka pozioma AB, 18 lub 16 cali długa, okrągła pod linią średniey, ramiona pionowe na 6, lub 7 cali wysokie, gałęzi na końcu D i E postawa cała dziamelka Reservoirs Z szklany i przylutowany w kolanku na 1 cal długi wewnątrz na cal gruby za modą C stuży rurka alkoholu za farbowana i wkana przy reservoirs gotowe, Termometry. —

(Opisanie Thermometru Rumforda.)

ce 1o Zbliżywszy do siebney zgałęzi walce metallowy wyższey lub niższey temperatury, od temperatury gałęzi miedzianey wprzestrzym razie uniida, w drugim zbliżaiąc się do gałęzi &c. Wynika tego prawidło przy Dylatacyi lub kontraccyi powietrza. —

Ostrzeżenie 2o Zbliżony równie ku obydwiom gałęziom, dwa równe, ——— i równey temperatury walce polerowane; Index stoi nie poruszony, czy to wyższa, czy niższa będzie ich temperatura, od temperatury gałęzi.

Ostrzeżenie 3o Niech temperatura gałęzi będzie niższa od temperatury walców równo ogrzanych, a iedyn znich oziębiony. Index uchodzi ku polerowanemu: przy wyższey zaś temperaturze gałęzi, index idzie ku oczernionemu. —

Ostrzeżenie 4go Równe we wszystkim dwa walce polerowane, temperatura ich 32° 1/2 gdy temperatura gałęzi = 72° Ciepłomierza Farenheita. Index C stoi nieporuszony (Leiser 23 Excerp. de Rounford). —

Ostrzeżenie 5te Tenże samo iest gdyby dwa walce obu były oczernione. —

Wniosek 1mo Czarne ciał powierzchnie przędzey przyimuią Ciepliwo miedzey niż go oddaią: białe i polerowane robią przeciwnie. — 2o Dlatego czarnie służnie na Zimę, mocniey grzeią a ciemnie nas mocniey ziębią niż białe. — Mamy tego przez doświadczenie. — 3tie Rapportuiąc że ciało nasze iest walcem białym lub czarnym. 3o Dlatego Zimą służą nam lepiey służnie białe, a latem czarne. — Dla tego 4o wiele zwierząt zmieniaią na Zimę swe ciemne kolore letnie na białe w krainach północnych. — 5o Naczynia lub kanały Metallowe gdy chcemy umiiż oszczędzić ciepła maią być czysto polerowane, lub tylko oczernione od ognia, gdy umiż co prędzey ogrzec mamy. 6o Dlatego mamy czernić dymem czy papierem, lub pozłacistować kanały waporowe ukrzemi chcemy lepiey ogrzec nasze mieszkanie, lub też robić przeciwnie podług różnych zamiarów. 7mo Mieszczanie y ludzie ubodzy w ogólności łatwiey mogą znosić upały Lata gorączkey niż biali, gdy łatwiey zapiecowe przebywaią Ciepliwa przez samą respiracyą chwastowego prostu maią im w tym względzie samo powietrze czynić zimniejsze zawsze cieplowięcey y niższy temperatury odzwyczaynej ludziom. — Tu służy doświadczenie 14. Pp Rounforda z walcami blachy zwierzchą okrywanemi, i oczernionemi. — Praktyka Holtenbotow spalowaniu Kuchenek, Tak że Murzyn znosi promienie słońca w prost nań bijące? odbiia ie podobnie swoią odzieżą kolorem. — Przy zbytecznym upale bronicy może pot wyciągaiący na oczach a stąd szkodę czyniący. —

Ciepliż Gatunkowy. —

Niemamy sposobu naznaczenia zalety ciepliwa całkowicie w ciałach y bez względnie uważaney. Dlatego zdaiąc się tego względu różnych ciałach, staramy się tylko te ilości porównywać ciepliwa, iakie do nich przybyć y utrzymać się mogły zapodniesieniem temperatury ciał do 1o stopnia. —

Ogrzewaiąc coraz ciało wziętemy coraz więcey Ciepliwa, tem samem podnosimy coraz iego temperaturę y to zkąd ostatnią mierzymy przez dylatacyą Thermometryczney cieczy. — Trzeba więc było, aby dylatacye tey cieczy tak rosły lub malały iak same ilości udzielonego Ciałom ciepliwa, aby iedne drugim były proporcyonalne, owtedy możnaby twierdzić że ciało maiące temperaturę iak 10° ma dwakrotny więcey do przybytego ciepliwa, niż gdy okazuie nam temperaturę 5o Trzeba więc było znaleść miarę absolutną ciepła, ażali ta tak rośnie iak rośnie przybyt Ciepliwa, w ciele danem; tuż dalego oraz nasze istosunku przybytow tych ciepliwa należało wiedzieć i znaleść miarę inną aniżeli Thermometru: to iest należało temperaturę ciała mieć stałą i znaną skąd inąd bez pomocy Thermometru. — Co wyżej iak obaczemy niżey; że 1o Dlatego przetrzyta nam woda, bo drobie różne części wody nie równo ogrzane, po zmieszaniu, do biorą temperaturę średnią. Że 2o dylatacye Mercuryalnego tylko Thermometru odpowiadaią nabliżey realnym temperaturom Ciepliwa do wody. — Bo czyli iedna wody oziębiona aż do 0° np. i drugą także ogrzana aż do 80° zmieszane razem, muszą zaprawdę brać temperaturę średnią zaufożeniem się Ciepliwa do równowagi, to iest = 40° Thermometr pomieszany dotey nieszaniny wod, a wprzód stoiący na stopniu = 0 gdy tym czasem nieporuszenie ich tyle, anispiritus ani woda tym bardziey. — Znay doskonalszego Thermometru nie mamy radzić o ilości Ciepliwa realnie przybyłego y przytomnego w Ciałach różney temperatury. — Dayny że takiż prawny Thermometr; Bo 1o Kilogram wody o 34° temperatury, zdziałaiąc Mercuryuszu na 0 zmieszany biorą wspólną temperaturę na Thermometrze brana 33° Więc Kilogram wody utracił stopień ieden ze swego Ciepliwa, takim iedem stopniu podniosł tyleż srebro na 33° Więc Mercuryusz dla podniesienia się o temperaturze swoiey na stopień ieden potrzebia 33° razy mniey Ciepliwa niż tyleż wrzęca woda. —

Dla własności dla których iedne ciała więcey niż drugie pod równą wagą brane potrzebuią Ciepliwa, iżby stanęły na różney temperaturze zrownieć się sposobnością: Capitas: do przyięcia y utrzymania ciepliwa: a dowody potrzebnego innego ciepliwa zrownieć się Ciepliwiem Gatunkowym skąd 1o widać że dla wyznaczenia stosunku ciepliwa gatunkowego służyć nam może zmieszanina ciał pod iedną wagą branych. — Tego sposobu własnie nayprzezroczystszy użył Kramfort. — Skąd 2o widać sposób wyznaczenia stosunków ciepliwa gatunkowego w różnych ciałach dosyć iest uważyć stosunek ich zmian temperatury; po zmieszaniu będzie tenże sam stosunek między ciepliwiem ich gatunkowym tylko na odwrót wziętym. — Tak wprzód przy wzięciu gdy zmiana temperatury wody, do zmiany temperatury Mercuryuszu iest iak 1 : 33 sposobność więc ażatem y Ciepliwa gatunkowy wody do takiegoż Ciepliwa Metallu być musi iak 33 : 1. —

Jatem odnosząc rożne ciał sposobności do sposobności wody; y to ostatnią oznaczywszy przez 1. z wielu zdań czyli wyrażonych ią przez $\frac{33}{1}$ = 1 : sposobność innych ciał wyrazić można przez ułomki proste, gdzie licznikiem iest odmiana postrzeżona temperatury wody, a mianownikiem odmiana ciał innych. —

W dawnym przy-

W Danym przykładzie sposobność Merkuryusza.—

będzie $\frac{1}{33}$ dziesiętnych.—
0, 0303,,— „ Merkuryusza.
0, 0359 „ — „ Złowia.—
0, 0734„ — „ Cyny.—
0, 5555„ — „ Miedzi.—
0, 1269„ — „ Żelaza etto.—

Cały.—
1, 7900„ — „ — „ Powietrza.
1, 0434„ — „ — „ Kwasu węglenego.—
4, 7490„ — „ — „ Kwasorodu.—
21, 4000„ — „ — „ Wodorodu.—

Przez stałeczność sposobności ciał do przyimowania, y utrzymywania Ciepliza, rozumieć mamy tę własność że toż samo ciało w iakiey stałości, uiętę temperaturze, aby podnieść ią na tęż samą liczbę stopni, zawsze potrzebuie równey ilości ciepliza.—

Merkuy. siłle rzeczy biorąc można twierdzić, że woda, Metalle, y wogóle inne ciała doświadczane w temperaturach pośrednich tylko między 0 i 30° Reaumura nie odmieniaią swey sposobności do Ciepliza, Dowodzą na ten przedmiot skali Dylatacyi Merkuryusza odpowiadaią prawie proporcyonalnie przybytkom Ciepliza w ciałach.—

Mówić zaś o sposobności wszystkich ciał niezmienia się poxitie pierwszey swey niezmieniaią konsystencyi: byłoby to wiele hazardować Fizyce.—

Methad Kranforda do wyznaczenia gatunkowego Ciepliza zasadza go on wogólności na 2ch przypiad.— Że 1° Dylatacya Merkuryusza są proporcyonalne Kalorifikacyi, albo powiększeniom Ciepliza w ciałach, od 0° temperatury Merkuryusza aż do Iego waporacyi.— Że 2° sposobność ciał trwa nieodmieniona, poxitie nieodmieniaią swego stanu.— 3° że sposobność a takym y Ciepliz gatunkowy chowa stosunek odwrotny od mian temped: Ciał powiększaniu.— Wiele tu powieziano na hazard.— ettethed P. Lavoisier poznamy niżey.—

§ 133.— Sensacye Ciepła y Zimna.—

1° Ciepliz iako płyn układaiący się do równowagi w Ciałach gdy nam się zwid udziela, lub od nas przechodzi, z tąd w 1szym: razie sensacya Ciepłem zwana do Zim: razie Zimnem będzie dla zmysłow naszych.— 2° Sąd nasz ocięzenia sensacyey ciepła y Zimna rawiey prawie zawsze odprowadzamy Sensacyi, iakiey doznaiemy, podczas sądzenia naszego, tey sensacyi iakiey doznali smy momentem pierwiey: możemy więc sensacyą naszą zwać ciepłem, wtedy nawet gdy inne odbieramy sąd iney lecz sami udzielamy z Ciepliza naszego innym ciałom.— 4° lub 5° nie skarzemy się na zimno starzyć się zaś będziemy otemże powietrze, wyszedłszy z Izby ciepłeyszey.— Dlatego czuiemy Ciepło wobec 17° lub 20° Temperatury, przychodzące ze śniegu z Kowerza.— „ Zkąd 3° Natężanie tey że samey sensacyi w nas może mieć bardzo wiele stopni, a nieid wyrażenie niemamy tylko dwa słowa: Zimno y Ciepło Słowa te więc maią granice znaczenia swoiego bardzo obszerne, y nie dla nas nieoznaczaią determinowanego, iesli nie nieodniesiemy od czegoś niby stałego, np. do sensacyi doznaney momentem pierwiey— 4° Rożnice sensacyow Zimna y Ciepła iakie nas sprawuie różne Ciała mimorowney ich temped: należą do zbiegu wielu różnych przyczyn Jak 1° od różney ich sposobności do Ciepliza to im ta woda większa temby miała wydawać się powinny Zimniejszemi.— Jak woda iest zimniejsza od powietrza gdy równości temped:— Marmury, Kamienie, Metalle.— 2° od różney ich Masy przy równey obiętości.— Dlatego podobno powietrze choć ma większą sposobność od wody może się nam zdawać ciepleyszym.— 3° Od większey lub mniejszey ich przewodliwości względem Ciepliza. Tu Metalle.— 4° Ozmiey lub więcey znacznego odparowania parów, które nas od tykaią ciała przyległe.— 5° Równość tych sensacyow zależy na nałogu, bo dla niego musiemy ustawicznie odmieniać sąd nasz porównania, między różnemi stopniami sensacyi.—

Przykład. 1szy z Trunkow
2gi z Lekarstw
3ci z Czułości Organow naszych etto.

Odmiany Stanu ciał p: Ciepliz Sprawione.—

§ 132. W każdym stanie skupienia swoiego cząstki ciał wykonuiące ieno muszą doznawać na siebie działania, od Ich sił razem działaiących, to iest: Siły przyciągania, Expansyi Ciepliza, y zewnętrznego Ciśnienia Atmosfery.—

§ 133 } Coż robi te z nich każda?.—
134 } Sama różnica stosunków, iakie zayść mogą między siłami Attracyi y Expansyi Ciepliza, to robi że toż same ciało utrzymuie swoy stan z stałości lub też przechodzi do stanu płynności. Jak i dla czego?.—

§ 135 Daley udzielaiąc coraz więcey Ciepliza, Ciału iuż wprzód obroconemu w rozrzedzone można go przywrócić do stanu lotności Ciału parę sprzężystey.— Ale tu Ciepliza siłę zewnętrzną trzeba wprzód siły Attracyi y Presyi Atmosfery.—

§ 136. Odmiany stanu Ciał ze stałego na płynny, y płynnego na stan lotności łączą się zawsze z absorbuiącą znaczną ilością Ciepliza.— Akey same odmiany na odwrót idące ukazuią przeciwny Fenomen Ebullicyi, czyli wydobycia się na iaw Ciepliza okazano to dawnieie iesze w Roku 1733 w Etymbourgu a dziś wszędzie.—

§ 137 Stąd wyrazy Ciepliz ukryty Jawny przykład tych dwóch wyrazów.—
138 Ciepliz jawnym zwany można uważyć iakoby był złączony z Ciałem co go utrzymuie w sobie mocą powinowactwa, lub tylko do pewnego stopnia.—

Ciepliz ukryty dwoiako uważaią Fizycy; iedni go uważaią iakoby ginący dla nas dla iego kombinacyi z ciałami

z Ciałami, podług drugich ginie ona dla samey zmiany Sposobności ciał do przyięcia Cieplika. — Jaśnie to rozumieć mamy. —

§ 139 Kolorymetry. Użycie Kolorymetru tego chcąc aby z wiadomości stopnienego onym lodu, zadanie ogatunkować ilość Cieplika zawartego w Ciałach ogrzanych w proporcyi dopewnego y równego stopnia nad Zero, aspektem oddalonych od tego Zera, y zanurzenie ich w lodzie. — Daymy to trzy lub więcey ciał ważących po kilogrammie, wszystkich ogrzanych do 60° nieb zaś opadnieniem do Zera: —

Tusse potopi lodu Kilogram 1/1 —
2gie — " — " — " 1/2 —
3cie — " — " — " 1/4 —

Jakiż będzie ich Cieplik gatunkowy?
Stąd ogólne prawidło naznaczenie Cieplika gatunkowego zapomocą Kalorymetru. Stąd opisanie składu tego narzędzia. — Obacz Ormsti Jacobi Lavoisier. —

§ 140. Dawszy że 1 Kilogram ogrzanych do 78° topi lodu Kilogr: = 11 takowo wyrachować że Cieplik gatunkowy tego Ciała do Cieplika wody, być musi równy = 0,1080 : 1,0000. —

Z Nauki poprzedzającey Bibl: Brct: V: 23 f 242. —

Widzimy że pierwszym skutkiem udzielaiącego się Cieplika Ciału z siadłemu iest powiększenie Jego objętości. 2° Zadalszey udzielaniem się Cieplika przychodzi moment gdzie ciało wyżarzone idzie w oziębienie. Tu siła Kohezyi cząstek tym ostabione się staie, że samo działanie ciężkości: Gravitas: powodziałać idą może y spuszczenie ich w stopienie. — Że 3° w Akcie tey pierwszey zmiany bytu Ciała sam Cieplik doznaiąc zmiany szczególney: bo ginie iak pochłoniony przestaie być termometrycznym. — A: po pochłonięciu trwa póty póki trwa Akt samey zmiany. Tu Cieplik zowie się Cieplikiem płynności. — Auctorem: Black gonazwał ukrytym. Nie dość na tem. — Że 4° Giniony tu Cieplik dla thermometru znowu się tamtego obiawia w momencie albo Akcie zmiany ciała tego, który idąc od stanu oziębienia do stanu ciadłości. — Bo funt wody o temp: Zero, z funtem lodu o 60° pod zero zmieszane staią razem na Zero. —

Co można to otrzymać także propos: do siły zmieszaniu Lodu lub śniegu z sobą maiącey temp: 8° lub 10° pod Zero zanurzyć ciężą butelczą wody do zmrożenia. — Da się wiedzieć że ziębi woda całkiem się nie zmienia, termometr w cieczy stoi ciągle na Zero, coraz potem spada, y bierze temp: mieszaniny solney. —

Czemu. wytłuszczyć to
Że 5° Ziemie sam fenomen absorbuiąc cieplika zdaie się inne ciała Tłustości, Bezinny, — Metal, Landsziany, Kromyen, Ztąd 1° przystosowanie tey własności wody do wyznaczenia punktu Zera na Thermometrach. —

Dwoiako więc determinować można Cieplik gatunkowy

Ztąd 2° wynalazek Kolorymetru de Laplace & Lavoisier. — albo 1° sposobem Kramforda czyli drogą mieszania — albo 2° zapomocą Kalorymetru: Laodicjes: Niech np: Funt wody o temp: + 10° z fun: Żelaza ~~przyprószonej~~ o temp: + 10° zmieszanie daią wspólną temp: = 2. wnoszę z Kramfordem że funt żelaza przyświeconey wodzie y temp: zwodą, ma wodzie 8 razy mniey Cieplika. — Niech znowu y wody funt y żelaza ogrzano do 60° y osadzono do Kalorymetru, stoią wody 1 funt iak ta czysta woda; a żelazo stopi tylko Un: 2. Żelazo ma więc mniey razy 8 cieplika niż woda. —

§ 141. Ciśnienie Atmosfery: iako Barometryczna przyczyna przykładaiąc się także do utrzymania Cieplika w ciałach oprócz id: siły powinnowactwa. —

B1° iest to tam do zwiadczenie z Eterem na ~~[illegible]~~ Pneumatyce —

B2° Świadczy Saussure 1787 rzeczy y mu Barometr przy morzu stał wysoko 27 cali, 7 linij a woda wrząca tamże wtrzymywała Tem: 80°. Na Mons Blanc zaś gorze Barometr stał tylko na 16° woda wrzała na 69°. — Temp: — Ogrzewał tu wodę spirytusem Wlampy Argonta — "

Trzeba kubyła dłuższey ogrzewać wodę. —

§ 143 Zanotuymy ten Początek, zdaie się w Nauce o Thermometrach. — Fenomena na pozor lidwefakcyi ciał, y id: Solidyfikacyi, można uważać podiednym względem, o iakowolwiek mowiąc ciałach. —

§ 144. — Wszystkie ciała przyść mogą przez trzy stany id: bytu y stopienia: zatym podaniem mowi wprawdzie Teorya ale doświadczenie dotąd czas dziś kaia y ogranicza. Bo dwa extrema naturalnego Zimna y Ciepła na kuli Ziemskiey ledwie to otaczaią na wodzie. Teorya rozciąga do wszystkich ciał wspólności. —

§ 145. — Ale może natury ukey mieszczą daleko więcey pomimo Hafity znaiomości y sztuka ludzka. — " Optyka zapomocą swoich Szkieł trafiła topić lub ulotniać ciała Metalliczne. — " Chemia zapomocą Ognia Galvanizmu, Voltaizmu iescze łatwiey dostarcza nawet na najstraszliwszych Kamieniach. —

§ 145. Chem wszystkim są ciała, ktorych ani natura ani sztuka y umiejętność nasza im trafiła dotąd przezwyciężać przez wszystkie te stany stopienia zapomocą samego ciężcia lub natężenia siły Expansyi Cieplika znanych tuod: — Gazy mowią zatem. — "

§ 148. Zakażdowolnie ciało gdy się dyletnie z iakiegokolwiek bądź przyczyny, oziębia. — Gdy zaś się ciepła bardziey y stopia we swych rozsiadach, ogrzewa ciała przyległe. —

Dowod. Powiatrza pod Szkłem na Pneumatyce. —

§ 149. Fenomena tego Rodzaiu tłomaczą iedni przez Kombinowanie się Cieplika. — Inni przez zmianę Sposobności. —

§ 150. — Nauczonych dotąd poczynań można dać przyczynę. — 1° Czemu Termometr obwinięty Platkiem w Eterze umaczanym, y potuszony w powietrzu spada 2° Czemu przy uchodzie Strzała termometr na moment spada, y my czujemy Zimno. — 3° Czemu twarde Żelazo bite młotkiem bite aż do Czerwoności ogrzewa się. —

Dilatacye Ciał z siadłych. —

§ 152. — Znaiomość rozszerzania się Ciał z siadłych przez Cieplik zwiększa Interessować może, zwłaszcza Astronoma, Geografa, i Żeglarza. Starano się więc wyznaczyć iey stosunek do Temperatury za pomocą Pyrometrów różnego rodzaiu, y znaleziono że na stopień Temperatury rozszerza się Żelazo

§ 6.

Spirytusowy z barwnemi podziałami szkali iego nieuważ

do Spirytusu naszego używanego do Termometrow iego Marsz dylatacyi widocznie rosnie rad Proporcyonalnie do rowney zresztą przybytku w prawdziwiey Iego Temperaturze. Termometr Spirytusowy w dłuższe z równemi podziałami iey skali bo Zera aż do 80° staran śmiało twierdzimy całe niebędzie doskonałym ale fałszywym. Mierząc bowiem stopnie iego skali coraz wyższe y bliższe od 80° tego waci się Obyd musza coraz większemi od niższych bo Zera dlatego y to upewnieni obaczemy doświadczeniu. Widać np: z daney Tablicy że gdy Merkuryusz na papierze 5 stopnie ogrzania iego skale w samey rurce wyrosło na stopni 3 od Zera w tedy Spirytus we swoiey skale tamże na 3,9 swych dylatacyi y przeciwnie gdy pierwsze ubiega swe stopnie 5 do 80° drugi tedy od swego Zera miarę ubiega stopni 6,2 naszemi skali równo dzielonej bo tyle iest właśnie od 75,8 do 80°.

Użycie Spirytusu do Termometru zrad się zaleca że dazie ten czerwono pospolicie farbowany daleś lepiey do tego nam wzrok zrozumiey niżeli Merkuryusz ze takiey y takowey nam przychodzi ze Marsz iego w Termometrze, gdy ten ogrzewa lub zimbi iest powolniejszy, co niekiedy mieć życzemy sobie ze nalewnie przychwytniejszey Temperaturze, jazda prace możemy nieśmiało się y nie marznie.

Zadnaczenie Spirytusu za sobą ze zalety i może być wodzona tonyne.

Dla tylu zalet tey cieczy warto było Termometr z niey zrobiony uwaznalić y zgodnie podziałky skali onego zgodziałami Termometru Merkuryalnego. Rosi było dla tego aby nasz skali tey podziały, daley coraz większe zmiarę zbliżania się do 80° tak zrobił De Luc. Obaczmy sposob iego.

Kiedy będzie iak zwyczayney rurka Termometryczna nalana przyzwoitą ilością Spirytusu y zamknięta. Nazwiąż pierwszy raz do lodu czy śniegu tor to miejsce mocno dowody o temperaturze 0° naznaczemy tem samem na tey samey rurce dwa miejsca czy punkta, gdzie Spirytus się zatrzymywać musiał. Widać tych dwoch punktow dla nas dwa stałe punkta skali, to iest iden 0° a drugi 140° Drugi ten punkt 140° można wyznaczyć czy wpomocy Termometru Merkuryalnego czyli też w mieszaninie dwóch części równych wody iednoy o 0° drugiey o 80° temperatury. Dalay przeciąg tey rurki od Zera do 140° podzielony na boku naszym 1000 y Piędzia artych nakazuje 5° od Zera idąc wgore położymy liczby następujące.

Wyrażenia De Luc na turce Spirytusem nalaney.

139	135	131	127	123	119	115	111	107	103	99	95	91	87	83	79	75
140	135	130	125	120	115	110	105	100	95	90	85	80	75	70	65	60

Nowego położywszy na piątowe 5° stopni nad Zera czyli 111 nadolne 5 skradniemy id liczby zawsze od poprzedzaiacey wiersze ty ieno stawszy niemi.

Tym że samem sposobem postępny od Zera nadół aż do stopni 140° gdzie iasnie przywitać można bardzo kiedy nie szą od tey naturalny temperatury gdy sam Merkuryusz marznąć nie w stanie nam tylko stopni 32. Należało dawszy y wnastępne podzi regularna skalę podziałow Termometryczny rozwodzimy nas do pierwszey Teorycy, zeby podług niey dzielić turkę Termometru Spirytusowego iakiey kolwiek daney długości od Zera do 140° y to nam uczynił De Luc.

Dosć iest dla tego na Papierze lub na Tablicy drzewa lub Metallu pociągnąć linię prostą y z końcow iey wyprowadzić dwie proste rownie długości, y z końcow iey wyprowadzić dwie proste rownie długości, aby ich odległość była iednakowa z stałą długością naymniey tego iaki być może Termometru, od Punktu dodie do punktu 140 skali iego, druga zaś oznaczała tyle iednakowych odległości na Termometrze naiwiększym. — Obydwie te linie dzielą się na rowne sobie 1000 Tak zeby podług mysli De Luca Podziały Termometru Spirytusowego szły coraz rownie do góry od Zera począwszy amaley pod Zero idąc. — Dosć iest dla tego z pomienionej liczby 1000 części brać ich liczby wpowiększey Tablicy wskazane, poczynaią od 111° do 139° idąc wgore do Zera lub 107 do 79 postępuiąc pod Zero bracią mówię te liczby cyrklem y otwartością ramion iego, każdey z tych liczb odpowiadaiące znaczyć głowne punkta podziałow Termometrycznych na owych dwóch liniach pionowych. — Tym sposobem każdy taki podział znaczyć będzie 5° skali Termometrycznej, lecz każdy z nich będzie większym od odpowiadaiącego mu idąc ku górze lub zmniejszym coraz niżey idąc pod Zero. — Przez podziały te na pionowych wskazane ciągnąc linie łączyć się ich linie a każdy podział w szerokości na równych dzielące cząstek ciągnąć się mogą prosto od iednej pionowey do drugiey linie podobney do pierwszych, że wszystkich takowo ciągnionych linij wyżrzyli się generalna skala na wszelkiego wymiaru Termometra Spirytusowe. — Dosć dlatego między dwiema pionowemi równo linij poziomey prowadzenie na począwszy, pociągnąć takiejże długości podobna, aby te wszystkie wyprowadzać z równych podziałow linij poziomey, nad ot i ku Gorze mieniony, wprzód wszystkie przeciągnąć linie pionowe.

Jak maiąc raz sporządzona skalę dosć będzie łatwie zdziałać zeszycia adezenia gdzie właśnie wypadaią punkta Spirytusu w rurce iego Termometru, iakiey życzył do tego skale mu w temperaturze lodu y w Temperze 100 znaydzie on łatwo potem za pomocą cyrkla odległość tych dwoch Punktow rurki szukaiąc ich na linij złotey kolorem czerwonym na skali iego graficznej opisaney do ręki. — Znaydzie zatem y podziały tamże naszkicowane iakiby na nie y przenieść je na skalę Termometru swoiego. — Tak zrobiony Spirytusowy Termometr będzie zgodny z Termometrem Merkuryuszowym w całey rozciągłości swey skali od 0° aż do 140° wgore y pod Zero. — Podziały nad 140° mogłyby być wyznaczone podobnie lecz chyba przez trudne manipulacyą y długie przedłużenie tu De Luc przestać radzi. — Obacz skal Graficzna Bibl. Brej. 29 N:21. — Echelle pour l'accroder p. 334 Sur Therm d'Esprit de Vin et de Mercure

Punkta stałe skali Termometrycznej y podziały między nie wnich podziały

Wyznaczenie punktow stałych skali Termometrow y liczbowych podziałow długo różnie bywaiących. — Prożno szukaiąc zrobić co lepiey za pomocą tey skali woleli obrać y dotąd obieraią to: w przód 0° taky wskazał był Reaumur, to iest: temperaturę topiącego lodu y wody wrzącey. — Wszakże gdy wody wrzenie nierawne nastąpić przy równey tey samey temperaturze: gdy ta w ciśnieniu Atmosfery należało dlatego wyznaczaiąc dla tego punkt Ebulicyi wody odnieść go do iednego zawsze punktu wpowłoczni Barometru. — Do tego miejsca punkt wskazania skali Termometrycznej odnosi y przywiązuie do 28 cali wysokości Barometrycznej Jarkby do Punktu stałego; na każdy cal dalszy różnicy Barometrycznej wypada 0,8 iednego stopnia temperatury.

Nabo żeby wynikaiące wnieprawności, iaką te czasem same, głębsze lub mielsze zanurzenie turki do wody wrzącey y mniey lub więcey gwałtowne iey wrzenie sprawić mogą. — Towarzystwo Londyńskie radzi wyznaczyć punkt wrzącey wody na turce, nurzaiąc ią w samey wodzie samey, alewiey na radzi strzedz się tu tylko od tego aby ręce nazwyczaj gdzie utrzymuią pary tey wody, nie miała do siebie zbyt wolnego przystępu Atmosfery Jak wyznaczona Temperatura Ebulicyi będzie stałości do stosowaney.

Skala Farenheita Reaumura y Celsiusza z tych

Co do różnych nakoniec sposob dzielenia reszty skali termometrycznej i dotąd się tego trzymaią. Podług Farenheita punkt Ebulicyi wody oznacza się przy liczbie stopni 212. Punkt zaś topniejącego lodu przy liczbie 32° odległość więc termometrow czyni podziałow równych 180. — Zero zaś takiego podziału od 32 nadół liczonego tam właśnie gdzie przypadło stopni 32 i 0 pod Zero skali Reaumura. Takie więc Zero Farenheita otrzymuie się przez dodanie do mieszaniny lodu lub śniegu z solami. — Skala zaś Reaumura albo pospolicie zwana między Punktami Ebulicyi wody y topnienia lodu ma równych podziałow 80 Kładnie na szych we Francyi też same odległości tych punktow zazwyczaj dzielą na stopni 100 Zeć termometr Centigrade. Wszakże Szwedzi za przykładem Celsiusza dzielą ciebie tenże na 100 części od punktu topniejącego lodu do punktu Ebulicyi.

3 Topnie

ma temperatury iako rożne Ciała wpewnych szczegolnych względach okazuią stałość na Termometrach, Francuzkim y Angielskim. — Patrz wyżey (Ab. 2)

Co Pendul prosty, Co składany? —

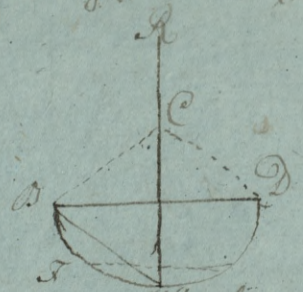

(iako spadaiące po chordzie tyle dla swey ubieżenia czasu, po — Strzebnie, jak dla przebieżenia Dyametru, wiadomo, lub zaś ten chordy ubiega prędzey iak chordę, tak że czasy ich ubiegania — 60: 77 = 393: 496 = 51: 65. — Czasy więc biegu potrzebne, BA y Dyametrze AA muszą być także iako 60: 77 = 393: : 496. — Długość zaś Pendułu determinuie nam dyametr iako połowę swą całości. — Pendul więc maiący pewną długość, aten niezmienny może przeto służyć nam zamiarę czasu. — Ale dlatego należało ten Pendul wprawiły sposob do Zegarow zastosowaney, bo sam sobie zostawiony przestałby oscylować, myślić Ludzie, a tem nam służyć zamiarę czasu. — Tak zrobił Hugens po Galligenszu. —

Długość Pendułu mierzącego sekundę w Paryżu wynosi prawie 3 lin: 8 albo linij 440 $\frac{8}{9}$ podług innych

w Temperaturze 12° albo 14° } w Londynie

39,2
39,14
39,128
39,123
39,1196

} 440 $\frac{1}{2}$ 440,17 30.

Zawsze być powinnieyszy. —

W Paryżu czas trwania pot wibracyi Pendułu bijącego sekundy = rowna się czasowi pionowego spadania przez stop 3 y cali 8 zatem czasowi spadania po chordzie kota od Dyametru stop 3 cali 8. — Jednakże Pendul taki ma w Paryżu wrzeczy samey długości swey stop 3 linij 0,63. - a przeto Dyametr kota po którym ią waha musi mieć tylko stop 6 Cal 1 linij 5 prawie. nie zaś (13. - Cal 2)2 —

Gdy czasy biegu po chordzie y pod Łuku są jak 426: 339. - Zatem Pendul Paryzki gdy na ubieżenie łuku takiego kota sekundę mierzy, pot wibracyi iego trwaią pot sekundy czasu, pot trzebo walyby go więcey na ubieżenie takiego kota o 87 sekund. —

Czasy wahań Pendułu muszą być krótsze lub dłuższe w proporcyi samych długości Pendułu. - Z tego wypada że czasy spadania po chordzie kota po Dyametrze do siebie iak dwa dratowe pierwiastki ich długości. - Bo to czasy wahań Pendułow gdzieby długości musiały być do siebie iak kwadratowe pierwiastki ich długości. - Z Praw Ruchu przyspieszanego ciał spadaiących wolnie. - Więc aby drugi Pendul swą wibracyą znaczył nam dwie sekundy, musi mieć długość 4 razy większą od iednosekundowego. —

Długość Pendułu rachować należy od poruszenia, czyli wzniesienia od Centrum iego Oscillacyi. - Gdzie też Punkta wtasiu

Jak znaleść particularnie Centr Oscillacyi a przeto samą długość danego pendułu składanego którego liczbę wibracyi w minucie iednej iakiemy z doświadczenia? —

Ex Daymy Pendul ten Oscillacyi iest obok Oscillacyi iest obok sekundowego londyńskiego np: którego długość rowna się 39 stóp 1 cali. —

Daymy 2° że nasz ten Pendul np: Kyi wahowy długi iest 3 stopy, oscyluiąc robi wybrayow 76 w minucie, czyli w Sekundach 60. - Dość wtedy podzielić 60 przez 76. wiele razy znaczony trwanie czasu iego wybrayi. —

Ta byłoby $\frac{60''}{76}$ czyli 0,79". - Wielokrotny ten podnieść do kwadratu i rozmożyć potym przez długość pendułu sekundarnego iak to przez 39 39,12. - Taby ta odległość Centra Oscillacyi Kyia naszego była 24 cali $\frac{11}{10}$ - Lata robota natem gruntuie się że kwadraty czasow wybrayi są jak długości pendułow, albo raczey oa jak pierwiastki kwadratowe długości maiąc więc trzy terminy z bydź wiadome znayduie tyły. —

Tak Kyi czy Pendul nasz na 24 cala długości będzie wibrować iednostaynie z naszym prostym sekundowym, będą obadwa Penduły Isochrona. —

Co się znaczy Isochronizm dwoch lub więcey pendułow choćby różnej wielkości i wahań?

Żeby dwa różne Pendały były sobie iednoczesne, trzeba aby tuczyć i wahań po kole, byłyby zawsze małe y niepzekraczały gradusow 5 nayuiącey. —

siłą, którą działała trzymaiąc w równowadze obięcie wody, wprzód niżli ciało zaięło iey mieysce. Wyobraźmy teraz, że ciało zachowuiąc swoie obięcie staie się cięższym, woda nie przestanie równoważyć tey części ciężaru ciała, który równa się, czyli ciężarowi wody wypchniętey z mieysca, tak że sama przewyszka powtórnego ciężaru ciągnąć będzie nadół. Stąd idzie (: i wiest wymienionem prawidłem:) że ieżli zważym naprzód na powietrzu, a potem w wodzie, ciało iakie cięższe od tego rościeku, to ciało straci w drugim ważeniu część swego ciężaru, równą temu, iaki waży woda z mieysca wypchnięta; tym sposobem otrzymamy stosunek między ciężarem tego ciała, a ciężarem wody pod temże samem obięciem, a tak ten rościek posłuży za miarę wspólną, do porównania między sobą różnych ciał, gatunkowych ciężkości.

Do wynaydywania tego porównania używana szalka nazywa się Aydro Fig: 3. statyczną, którey skład następuiący. Trzy naczynia A, B, C (Fig 3) łączą się z sobą kanałem, w tym kanale są kruczki D, F, G, E; kruczki F i G wpuszczaią wodę z naczynia C do naczyń A i B, kruczki zaś D, E wypuszczaią wodę z naczyń A i B. Na naczyniu C stoią szalki, których talerzyki maią haczki h, k. Skazownik szalek okazuie na półkolu podzielonem na stopnie, ich nachylenie. Gdy więc chcemy doświadczyć gatunkowey ciężkości jakiego ciała, zawieszamy za pomocą włoska na haczku k naczynie M, wewnątrz zupełnie równe wielkości ciała L będącego w naczyniu A; a na przeciwnym kruczku h wieszamy ciężar N równy ciężarom M i L; będzie równowaga. Z naczynia C wpuściwszy wodę do naczynia A, dóydzie w nim do tey wysokości którą ma w naczyniu C, ale ciało L pogrążone w wodzie mniey ważyć będzie; napełniwszy zaś wodą naczynie M wyszące na kruczku k, równowaga znowu powróci. Stąd więc wynika że ciało zanurzone w wodzie tyle traci ciężaru ile rościek waży który wypycha, czyli którego ciało zastępuie mieysce. Można to doświadczenie odbywać zapomocą pospolitey szalki podsuwaiąc naczynie z wodą pod ciężar wiszący na kruczku miseczki szalki.

63. Aby te doświadczenia z sobą porównane bydź mogły, koniecznie należy aby rościek był zawsze tegoż samego przyrodzenia, i iednostayney gęstości. Bierze się na ten koniec woda dystyllowana, albo w niedostatku deszczowa, czystością swoią mało od pierwszey różna o wyznaczonym stopniu ciepła. Brisson układaiąc tablicę gatunkowych ciężkości obszernieyszą od wydanych do iego czasu obrał ciepło 14st. ciepłomierza na 80 podzielonego części; czyli 17°,5 ciepłomierza stu-stopniowego, iako średnią w naszey strefie.

Właściwiey iest naznaczać ciężkość gatunkową wody przez iednostkę, a niżeli przez 1000, lub 10000 iak zwyczaynie. Wreszcie tenże sam zawsze iest rachunek prócz że wypadek zawiera powszechnie dziesiątkowe ułomki.

64. Okażmy przykładem iak się postępuie w wynaydywaniu gatunkowey ciał ciężkości. Przypuśćmy że iaka massa złota waży na powietrzu 6 dziesiątkogramow, a zanurzona w wodzie waży tylko 5688 setno-grammow ciężar ten odeymuiąc od 6 dziesięciogrammow czyli od 6000 setno-grammow wyrażaiących ciężar pierwszy, znaydziemy stracony ciężar w wodzie; czyli ciężar wody równego złotu obięcia 312 setno-grammow. Będzie więc proporcya następna; ÷ 312 czyli waga wody równa pod obięciem złota tak się ma do 6000 wagi całkowitey złota, iak iedność to iest: ciężkość gatunkowa wody, do wyrazu maiącego oznaczyć ciężkość gatunkową złota. Robota więc na tem się kończy, aby podzielić ciężar całkowity przez ciężar w wodzie stracony. Wyraz niewiadomy wzięty ze 4 dziesiątkowemi liczbami będzie 19,2307.

65. Zatoo iest teraz poiąć iak Archimedes potrzebił rozwiązuiąc wspomniane zayadnienie. Dosyć mu było widzieć wagę Korony, ciężkość iey gatunkowey rudzą ciężkość złota, już przez nas wyznaczony, i srebra równaiącey blizko 10,5. Znalazł naprzód że ciężkość gatunkowa Korony była mnieyszą niżli złota czystego o tyle tylko o ile zawarowało przymieszki srebra. Podaiąc potem pod rachunek różne wyrażenia tu położone, przyszedł do oznaczenia ilości względnych dwóch metallow w Koronie. nie zważaiąc na małą różnicę stąd pochodzącą że obiąć mieszaniny nigdy nieiest równe dwóm obiąciom metallow czystych z osobna.

66. Złoto było miane za naygęstsze ciało w przyrodzeniu, do czasu odkrycia Platyny w 1741 R. Ciężkość gatunkowa tego metallu podług wyznaczenia Sławnego Borda iest 20, 980. Wiadomości względne do tego rodzaju postrzeżeń, tak iuż dla Fizyka szacowne, nie mniey pożyteczne i dla naturalisty być mogą, znayduiącego tu nayprzystępniey szy sposób do rozpoznania ciał kopalnych. Zapomocą bowiem tey ręki Zatoosz rozróżni odmiana kryształu sinego skalistego nazwana Szafir wschodni, od kleynotu Szafiru wschodniego pierwszego ciężkość gatunkowa 2,0, a drugiego 4; w rozpoznawaniu uni= knienie pomyłki tem bardziey na obfitości powinna dla tego, że różnica wartości bardzo przewyższa różnicę gatunkowey ciężkości.

67. Do porównania gatunkowych ciężkości rożnych rodzaiow wynaleziono narzędzie i nazwano je: Areometre i Ciężomierz; Różni różne tym narzę= dziom nadawali kształty, iednak zawsze ulegały one niedoskonałościom. Fahrenheyt wynalazł ciężomierz dokładniejszy od wynalezionych do iego czasow, i tego w Fizycznych doświadczeniach wyciągaiących wielkiey dokładności pospolicie używa. Iest to butelczyka B (Fig. 1.) ze szczup= łą szyiką AC, w wierzchu którey iest talerzyk DE nałożony maiący kładź ciężarki: naprzód butelczyki iest gałka S, w którą tyle się żywego srebra wleie aby całe narzędzie w rożnych utrzymywaiąc się mogło pionowo; na szyice AC daiąc znaczek iakiś a, i cała iest robota narzędzia. Skład tego ciężo= mierza używanego do wynaydywania ciężkości gatunkowych rożnych rodzaiow; polega na prawidle z poprzedzaiącego wypływaiącem; że rzecz= poszy ciało lżeysze od wody, które przeto część na niey pływa, ciężar wypchnię= tey wody przez część zanurzoną równa iest ciężarowi całego ciała. Zanurza= iąc więc ciężomierz do rożnych rożnych gęstości, aby obiąć części zanurzoney było zawsze toż samo, potrzeba przydawani ciężarami różnić od mieniać iego ciężar, przez co otrzymuiemy miarę spółczą, za którą prawom przychodzimy do porównania ciężkości gatunkowey rożnych, względem odestylowanej wody.

68. Użycie pospolitych ciężomierzow do innego przystosowania zależy tegoż samego prawidła; to iest że ciało od iakich rożnych lżeysze, tamtę więcey zanurza, im są rożne mniey gęstości. Ciężomierzem tym iest ręka szklanna AC (Fig: 5) ze dwiema wydętemi gałeczkami B, S porównana naczęści równe; w gałeczkę S wlewaią tyle żywego srebra, aby środek ciężko= ści tego narzędzia, był przy tey gałeczki końcu; a przeto włożywszy to narzędzie w taki rożny ręka AC utrzymywać się będzie pionowo: tyle iednak trzeba wlewać żywego srebra, aby całe narzędzie było lżeysze od rożnych których mamy doświadczyć. Jeżeli więc ciężar ciężomierza iest taki: że do punktu C zanu= rzaią w wodzie, to w cieczach lżeyszych zanurzaią głębiey; a w ciężeyszych mniey;

Ten

Ten iednak ciężkomierz ofiarnie tylko, iż ciężar iest większy lub mniejszey gęstości od iakiey innej, luz nierównie stosunku między ich gęstościami Farenheyta.

69. Nicholson na wyznaczenie ciężkości gatunkowey ciał z kadłych sporządził narzędzie podobne do Ciężkomierza Farenheyta, skład iego warto iest poznać. Ten narzędzia iest blaszana rurka M N (Fig 5) maiąca w gorze drut mosiężny B z Miseczką A u wierzchu. Przeciw ioe środku ma rys C narzucony pierścień. Rozsiadła dolney zawieszaiąc ostrokrąg przewrócony EF wydrążony w podstawie i dostatecznie ołowiem obciążony. Ciężar narzędzia takiż być powinien, aby zanurzywszy ie w wodzie, a potem wolno puściwszy, część górna rurki wystawała nadto powierzchnię. Miseczka w pierścień iest podparta z przeciwnym zaporem rurki blaszanej wszystko dokładnie. Przydaiesz powszechnie do narzędzia miseczka druga nieco szersza, i kładniesz na wklęsłości pierwszey swą stroną wypukłą, to ułatwia zdeymowanie ciężarów na nię bezgięcia, lub ich odmienianie podług potrzeby, iak otym zaraz mówić będziemy.

Fig: 5.

Łatwo można poznać użycie tego narzędzia. Kładziesz przód kładnąc na miseczce wyższy ciężar potrzebne aby ono w prostą do powierzchni wody przyszło: to robotę nazywamy zrównaniem ciężkomierza; ilość tych ciężarów iest pierwszym kadłumem ciężkomierza. Zdięwszy potem kadłunek położysz na miseczce ciało wzięte do doświadczenia, które tu uważamy za cięższe od wody; i dokładaiąc ciężary do zrównania ciężkomierza. Odięwszy od pierwszego kadłunek drugi, dochodzimy iaki iest ciężar ciała na powietrzu. Wydobywszy ciężkomierz z wody kładniesz ciało w miedzicę E, a zanurzywszy go powtórnie, dokładaiąc ciężary do zostaiących na miseczce A; aby znowu raz zrównać ciężkomierz, od tego trzeciego kadłunku odięwszy drugi, różnica oznacza ciężar wypchniętey wody; przez nię więc dzielić należy ciężar ciała na powietrzu.

70. Jeżeli wzięte ciało iest lżeyszym od wody to potrzeba ie przywiązać w miedzicy, i w tym razie ciało przywiązane iest poczytane za część składaiącą ciężkomierz. Inne roboty są też same iak w poprzedzaiącym przypadku, tylko różnica, iż ciężar ciała wziętego podzielony przez ciężar wypchniętey wody o całi wiele mniejszy od iedności.

Dajmy np że ciało wzięte do doświadczenia ważyło 4 grammy, a że kadłunek trzeci iest większy od drugiego $\frac{5}{10}$ grammami, ciało tedy waży mniey iedną gramma od wypchniętey wody. Ponieważ ten ostatni ciężar iest 5 grammów ciężkość zatem gatunkowa tego ciała będzie $\frac{4}{5}$ czyli 0,8.

71. Są ciała co zanurzone nie ciągną wody. Dostrzegamy tego iżli wtaczamy ciało do miedzicy E, ciężkomierz wprzód wyżey, a potem niżey stać zaczyna chociaż na miseczce A te same leżą ciężary. W tym razie potrzeba przedsię wziąć czasu, aby ciało ile może nasiąkło wody; kres ten nazwaniemy poznaiemy, iżeli ciężkomierz w iakiey wysokości nie ponowienie stanie; a wówczas iego zrównawszy znaydziesz wielkość ciężaru który ciało traci w wodzie. Szukać potem należy ciężaru wsiąkniętey wody; ważąc iak naprzódzey ciało wyięte z wody, i odeymuiąc ciężar iego pierwszy od tego drugiego, a różnica przydana do straty wynalezioney pierwszey, oznacza stratę prawdziwą, czyli ten iakiegoby ponosło ciało nie nasiąkaiąc do siebie wody; poczem postąpisz iak wyżey.

Nicholson

Położmy naprzykład że ciało iakie waży na powietrzu 10 grammow; woda wo=
kniona 2 dziesiątko grammy; dayemy że ciężar straconey w wodzie kuli wo=
dnych wzniesienia iest 4gr; 3; Że ciała pod równym obiciem tem mniey trac
ciężaru w wodzie, im są gęstsze; stąd wypada że ciało do doświadczenia wzię=
mniey 2 dziesiątko-grammami straciło, aniżeli gdyby nie w siebie niewzięło
wody; wzięknienie bowiem tey samo sprawuie iak gdyby gęstość ciała powiększo=
ną została, należy więc 2 dziesiątko-grammy dodać do 4gr; 3 straty poniesioney
w wodzie, co czyni 4gr; 5 straty poprawney. Ciężkość więc gatunkowa ciała
uważaiącego za nie wzięknącego będzie $\frac{100}{45}$, czyli bierze tylko cztery dziesiątkowe 2,222.

72. W tem iest podobna własność tego narzędzia iż służy razem za ciężomierz, i za szalki
hydrostatyczne, nie mało także wygoda gdy nie mamy na dozydzie dystillowa=
nej wody, lecz tylko zwyczayney znacznie większey gęstości, lub też wilgotney
czyli stopniami do potrzebney do tych poważeń. Łatwo iest zastrzedz wy=
padki ważenia w tym rzadszym; do tych iednak byłby w wodzie dystillowaney
o temperaturze 14° Reaumura. Potrzeba tylko wiedzieć ciężar całkowity narzędzia.
Dayemy że ciężar ten czyni 152 gram: a ciężar za pierwszy ładunek podany, czyniący
doświadczenie w wodzie dystillowaney na 14° ogrzaney iest 20 gramow, to iest że oby=
dwa ciężary czynią 172 gramm. Położmy teraz że w wodzie miasto dystillo=
waney wzięły pierwszy ładunek iest 20gr m: 5; ciężar więc całkowity iest 172 gr m 5.
Ale część zanurzona narzędzia iest też sama w obydwóch robotach, ciężary więc
dwóch rzadkich pod równym obiciem, czyli ciężkości ich gatunkowe są wzaiemnie
iak 1720 : 1725.
To przypuściwszy widoczna oczywiście rzecz że dobrze można bezpośrednie ciężar
ru całkowitego iakiego ciała, używaiąc miasto dystillowaney wody zwyczayney.
Niech ten ciężar będzie 11 grammow, znaiąc grubym należy iaki ciężar traci
ciało w tym rzadszym. Dayemy że on iest 4gr m; 7; ponieważ ciała zanu=
rzone w iakim rzadszym tem więcey tracą ciężaru im ona iest gęstsza; to
iest, że straty są zawsze proporcyonalne gęstościom rzadszych; otrzymuie=
my zatem poprawioną stratę iakąby była w wodzie dystillowaney, mianowi=
cie 4gr m; 7; przez $\frac{1726}{1725}$ stosunek między ciężkościami gatunkowemi
dwóch rzadszych. Dzieląc więc 11gr ciężar ciała na powietrzu, przez
poprawioną stratę 4gram 69; wyiedzie 2, 3454 wyraz ciężkości gatunko=
wey ciała; gdzie nie czyniąc poprawki ciężkości ta byłaby 2, 3404.
Stąd się więc pokazuie wykładu, że opisane narzędzie choćiaż może mniey=
szą ma dokładność od hydrostatycznej szalki, iednak w tem iż przychodzi
że czasami wszystkim być może, mniey iest kosztownem i łatwiejszem do prawidzenia.
73. Odwyższaniedz i zniżanie rąb w wodzie naymocniey zależy od łatwości
iaką te zwierzęta maią, odmieniać podług chęci ciężkość gatunkowey swego
ciała, co dokazuią za pomocą pęcherza powietrznego nazwanego
pęcherz pławny niniejszemu powszechnie nad wszystkiemi zdaiącego.
Mały kanał powietrzny daiący pęcherzowi widać z tyłu czaszki naszey,
służy rybom na wprowadzenie do niego powietrznego płynu (: o którym mó=
wiliśmy w §65 myśl Fizyko-Chemicznych zasad:) lubo w różnych rybach różne
iest przyrodzenie tego przyiętego płynu (n) Pęcherz rozszerzony powietrzem
sprawuie w rybach powiększenie obiecia, co ie czyni od wody gatunkowo lżey=
szemi, atak nad temi rzadszym wznosi, bez pomocy organów ruchu: gdy
zaś chce pójść na dół, wyciskaiąc z pęcherza część gazu, aziby stąd nastąpiło

(n) Lacepede w dziele pod tytułem Hist: natur: des poissons, edit: in 12. t: I. p. cxlvij et seiv: pisanie ważne o pęcherzu pławczym ryb rozmaitych.

zmniejszenie

zmnieyszenie obicia potrzebne na napełnienie ich ięzkiemi od otaczaiącey wody.
Niektóre ryby niemaią kanału powietrznego, zdaięgą mocno działać na powietrze
zawarte w pęcherzach, ścieśniaiąc ie lub rozszerzaiąc.

Doświadczenia czynione przez Geoffroy od tego Sawnego naturalisty nam udie=
lone, dowodzą, że dwa rodzaie ryb nazwane dwó-zębne, i czterо-zębne wprowa=
dzaią powietrze w swoie żołądki, i stamtąd ie wypędzaią, żołądki te pełno nadyma=
ią lub ścieśnia, i odpowiednie pełni powinności pławczego pęcherza, sam zaś pęcher
który się w nich znayduie. przez szczególny mechanizm mogący być wiadomym
między przełkaniem żołądka i paszczy, służy tylko na utrzymanie powietrza
w tenczas gdy ryba chce iść w górę. Przyszedłszy na powierzchnią wody
żołądek wyrzucaią się nie przestaie, w które wypada tak wielka nierównowaga
między ięzkiem żołądka a grubich ścian tego pęcherza. W tem położeniu
płynie z wody nadymaiącey coraz bardziey; na ostatek spada ciała przy=
rodzony podtrzymywaiący stałey duchoty powierzchnia zaś na ięzkiem kolcami
zbroiona ze wszech stron broni odpowiedz, a straszy rybom które ścigaiąc
ią kuszą wprzód tracą nadzieię zdobycia onej.

O Nowey Wadze inwentze.

11. Aby należycie założyć materyą o gatunkowey ciał ięzkości, poznać należy
ich działanie, rownie, dla ważności, iak doskonałości sposobu którymi go
dochodzono, godne uwagi. Ludzie Francuzey posiadaiący dokładną wiadomość
o figurze i rozległości ziemi, przysposobili ią do ustanowienia dla całey społeczności
ludzkiey iednego powszechnego szeregu miar i wag stałych, pewnych, i tak długo
trwałych, iak się trwałe przedmioty dzieła przyrodzenia, skład i budowa przy Delambr. i Mechain
fizyczna naszego planety. Z wymierzonego tuku południka od Dunkirki
do Barcellony blisko dziesięć stopni w sobie zawieraiącego, i z porównania
tego wymiaru z wymiarem dokonanym 1740 r. w Peru; wzięli
całą owrzeż tego wielkiego koła: które odległość równiała od biegunu zamyślo
w sobie 5130740 sążni Francuzkich; wzięli ty długości iedney dziesięcio milionowey
cząstkę za iednostkę pomiaru: i tę iednostkę nazwali metrem (metre). Więc
iden Metr iest równy 0,513074 sążni francuzkiego, czyli 3 st. 11 2/10 linii blisko.

15. Jednostka wag gramm nazwana, iest to szczególny ciężar z szesciana setney
części metru zwody dystyllowaney w stanie naywiększey gęstości. Widzimy
że naywiększa gęstość wody, nie odpowiada punktowi iey zamrożenia, ale wyżey
tego stopniami. Potrzeba było zachować ostrożność, aby przyciągaiąc się tak po=
wiem, wypadek do punktu stałego, do iakiego zwinąwszy go zawsze sprowadzić
gdyby przychodziło powtórzyć doświadczenie. Woda przy dystyllacyi była oczy=
szczona od wszystkiego co iey odmieniało czystość; a tak biorąc ią w naywiększey gęsto=
ści, zakreślaią nie iako granicę w pośród wszystkich zmian obicia od ciepła
zawisłych. Nabożne wyznaczenie ciężaru szczególnego, przez ważenie iey w czasie
mieyscu, uwalniało ciężar wypadek od ilości rożnorodney i zamiennej; bo=
wiem od straty iaką ponosi woda zamrożona w powietrzu, co prospolicie zawiedzo=
ney w zwyczaynych doświadczeniach.-

16. Lefebure — Gineau miał zlecenie uskutecznić to działanie, czyli raczey
w postawienie bardzo delikatnych robót. Dokładność iaką sobie zamierzył
zaraz w początku wykluczała mu sposób, który na pierwsze wyrzenie zdaie się
będzie bardzo prostym: Weźmie naczynie szklaneczne którego by bok dział dziesiąty

z setnometrem stosunek, zważyć ie naprzód próżne a potem wodą nalane; różnica ciężarow okaże ciężar wody pod obięciem naczynia. Lecz każdy przewidzi że wypadek podlegałby wielu pomyłkom, których ani ustrzedz się ani ocenić nie można. Użyto więc innego sposobu większą obiecuiącego dokładność, a tym iest zważyć w wodzie walec mosiężny dęty, obięcia porównanego z sześcianem boku iednego sentimetru. Wynay=dzie się przez to ciężar dystyllowaney wody, obięcia równego walcowi; a następnie i waga sześcianu teyże wody, czyli szukana iednostka.

77 Narzędzie przeznaczone do wymierzania walca, było zrobione staraniem i prze=myślem Fortina iednego z naylepszych Mechanikow Paryzkich. Nie bawiąc się nad iego składem to tylko powiemy, że okazuie różnicę rozpoznalnie, równą iedney dwutysiączney, a nawet cztero tysiączney linii. Okazywanie to dzieie się za pomocą dźwigni, którey iedno ramie iest 10 razy dłuższe od drugiego; tak zaś wszystko iest urządzone, że gdy różnice prawdziwe odkryć się maiące sprawuią w ramieniu krótszem poruszenia równe tymże różnicom, w tenczas ramienia dłuższego dziesięć razy większe poruszenia od pierwszych, za pomocą przytem Noniusza, daią poznać dwótysięczne części linii poruszeń ramienia krótszego. Albo tenże Mechanik wszelkiey dokładał uwagi w toczeniu walca, iednakże kształt iego nie mógł bydź wolnym od znałych nierówności, które zaniedbane, znacznie wpływaćby mogły w wypadek. – Albowiem omyłka w którym kolwiek z dwóch uczyniona wymiarow walca, to iest: wysokości lub średnicy podstawy, iest że tak powiem omyłką sześcienną, nie zaś liniową iak w wyznaczeniu odległości. Musiano więc dla tego od punktu prawie do punktu przechodząc szukać powierzchni ciała we wszystkich iey oddaleniach, i dostateczną liczbę wymierzyć wysokości i średnic, w różnych mieyscach podstawy i wypukłości; aby wynaleźć wielkość formnego walca, któregoby bryłowatość była równa obięciu rzeczonego walca.

To zakończywszy działanie zważono walec na powietrzu, w czem postą=piono sposobem prostym, lecz tak dobrze przemyślonym, iż uniknięno pomyłki pochodzącey z nierówności ramion, w samych nawet nayle=pszych szalkach częstokroć będących. Położono walec na iedney misaczce, a wagę na drugiey, przyięto potem z misaczki walec, a na iego mieysce położono wagi do zrównania szalek. Jest więc widoczna, że takowym spo=sobem ciężar tego ciała wyrażonym został dokładnie przez wagi na mieysca iego położone, chociażby nawet z przyczyny niedoskonałości szalek, różnił się tych wag ogół od wagi z drugiey strony leżącey. Zważenie przy tem walca tak było dokonane na powietrzu, iż otrzymano ten sam wypadek iak gdyby to było w czczości. Naprzód bowiem wagi położone za walec iako z teyże materyi zrobione, miały równe obięcie z częścią z siadłą walca, a przeto straty na powietrzu z iedney i drugiey strony były równe. Powtóre zrobiono mały otwor w iedney podstawie, aby powietrze w walcu zawarte, miało udział z powietrzo-kręgiem. Przez co w czasie ważenia powietrze wewnętrzne tyleż było gęstym, ile zewnętrzne; Powietrzokręg zatem utrzymywał ie w równowadze, i w tym względzie żadney straty niebyło.

Przystąpiono do ważenia walca w wodzie, a że na ten czas same iedne wagi była zanurzone w powietrzu, policzono stąd stratę ich ciężarow. Miano przytem uwagę na małe powiększenie ciężaru walca z przyczyny w nim zawartego powietrza. Sprowadzono na koniec wypadki do tych iakieby były w wodzie wziętey w naywiększey gęstości. Tak znaleziono że nowa iednostka wag czyli Gramm

odpowiadała 18,82715 granow dawnego funta Francuzkiego.

78. Ukończemy ten przedmiot wykładaiąc w krótkości układ miar nowych. Powiedzieliśmy już w (§ 74) że iednostka miar liniowych, czyli metr iest długa 3 stopy $11\frac{3}{10}$ linii. Podziały metru coraz dziesięć razy mnieysze nazywaią się dziesiątko-metr setno-metr, tysiączno-metr, a dziesięć krotnie większe dziesięcio-metr, hekto-metr i kilometr. Ten sam sposób podziału zachowano dla wszystkich innych rodzajów miar, oznaczaiąc stopnie podziałki im odpowiadaiące temiż samemi początkowemi wyrazami, do iednostki ich rodzaju przydanemi. Wyiąć iednakże stąd należy podziały wag mienniczych, iak zaraz obaczemy.

79. Dla wynalezienia prędszego przez przybliżenie ważności miary nowey liniowey ze starey, i przeciwnie; wiedzieć należy że tysiączno-metr bardzo mało się różni od $\frac{4}{9}$ linii stopy Francuzkiey, czyli że linia czyni $\frac{9}{4}$ tysiączno-metru, stąd wypada że cal ma 27 tysiączno-metrow.

80. Jednostka miar powierzchni do wymiaru gruntow, iest kwadrat boku 10 metrów, nazywa się are większa nieco od 948 stop kwadratowych.

81. Miara równa metrowi sześciennemu przeznaczona szczególniey do wymiaru drew na opał nazywa się stère czyni więcey nieco od 29 stop sześciennych.

82. Jednostka do wymiaru naczyń iest sześcian dziesiątko-metru, nazywa się litr i wyrównywa prawie 30 calom sześciennym i $\frac{4}{10}$; Przywyższa $\frac{1}{14}$ pintę Paryską zawieraiącą 46,96 calow sześciennych.

83. Jednostka wag iest gramm odpowiada iakośmy wyrazili blizko 19 granom. Kilogramm czyli tysiąc-gramme, czyni 2 funty, 5 drachm, 35 gran. Uncya mało się różni od 3 dziesięcio-grammow.

84. Funt menniczy nazywa się frank srebra. Część iego dziesiąta nazywa się decima, setna centima.

85. Ponieważ w teraźnieyszych xiążkach francuzkich ledwo nie wszystko rachuie się i wyraża przez nowe miary; wypada często potrzeba zamieniać ie na miary dawne, albo miary dawne przerobić na nowe dla ułatwienia tego rachunku kładą się tu liczby i ich Logarytmy służące na te obadwa przypadki.

Naprzód żeby przerobić miary i wagi dawne na nowe

1 Paryzki pręt (: toise)	= 1,949037 metrow,	czego Logarytm	= 0,2898200.
1 ---- stopa	= 0,3240394	----------	= 9,5116687.
1 ---- cal	= 0,02706995	----------	= 8,4324875.
1 ---- linia	= 0,00225583	----------	= 7,3533063.
1 ---- łokieć	= 1,188446	----------	= 0,0749795.
1 kwadratowa stopa	= 0,1055206	Metr: kwadr:	= 9,0233374.
1 Sześcienny cal	= 0,00001983638	Sześć: metr:	= 5,2974625.
1 Funt ...	= 489,5058	Grammów	= 2,6897579.
1 Uncya	= 30.59411	----------	= 1,4856379.
1 Gran	= 0,05311479	----------	= 8,7252154.

Maiąc liczbę dawnych miar i wag Francuzkich mnożę ią przez liczbę tu wyrażoną w kolumnie drugiey i otrzymam liczbę miar lub wag teraźnieyszych; albo do Logarytmu liczby podaney dodaię logarytm tu wyrażony w kolumnie trzeciey, i wypadnie mi logarytm miar lub wag nowych. Cechy Logarytmiczne 9, 8, 7, 5 pokazuią ułomki dziesiętne, to iest że przed liczbą otrzymaną tyle razy trzeba położyć zero ile ieszcze brakuie iednostek do dziesięciu. (n)

Czytay Algebrę Śniadeckiego Edycyi pierwszey Tom 1. Kar: 262.

Alexander Książe Sapieha w Tom: I Roczników Towarzystwa Warszawskiego podał wykład miar i wag nowych Francuzkich i prawnicki, wyrachowane Tablice do Zamiany Wag i miar nowych Francuzkich na Polskie, i Polskich na nowe Francuzkie Ten rachunek zasadzaiąc na stosunku Łokcia Horazowskiego Litewskiego do stopy Paryzkiey; każdą wagę Polskich do dawnych Wag Francuzkich, który Tadeusz Czacki ogłosił w Zbiorze swoim Dziele o Litewskich i Polskich Prawach.

Porównanie Łokcia miary i wagi nowe na dawne Francuzkie.

1 Metr
= 0,513074 Paryz: Łokcia, czego Logarytm = 9,7101880
= 3,078444 — — Stop — — = 0,4883313
= 36,941133 — — Calow, — — = 1,5675125
= 443,2959 — — linii, — — = 2,6466937

1 Gramm
= 0,002042077 Funta — — = 7,3102421
= 0,032668862 Uncya — — = 8,5143621
= 10,82715 grawn — — = 1,2347046

Liczby podane wyrażaiące miary lub wagi nowe należy rozumieć przez liczby w Kolumnie drugiey mieszczone, aby otrzymać liczby miar lub wag dawnych Francuzkich. Albo Logarytm liczby podaney dodać do Logarytmu z Kolumny trzeciey wziętego, i wypadnie Logarytm miar lub wag dawnych. —

Francyi najwłaściwiey należało wydać ten nowy miar i wag układ, od nowszego do stałey części obwodu Ziemi, jako do spólnego wszystkich narodów miernika, że pomyślniejsze na nim ieste położenie względem tuhu południka miarę tego wymierzyć. Południk bowiem Francyi granicą równoleżnika środkowego, swemi końcami brzegi dwóch mórz połącza. Układ zaś ten miary w niezmiennym przyrodzenia, swą równie wszystkim zasadę spólnie do wszystkich narodów należy. Dzisiejsze Mocarstwa wezwane od Francuzkiego rządu, wysłali uczonych, a ci wespół z Komissarzami Instytutu narodowego rozległych spostrzeżeń, i do świadczenia, z których wyprowadziwszy nie zwiezony zasadę miar i wag, gruntownie światłem i gorliwością do ukończenia wielkiego przedsięwzięcia.

5. O Krystalizacyi

96. Przebiegłszy znakomitsze z dzieiów z ciężkości pożądacze, przystępujemy naywłaściwiey do wyłożenia iednego z nayznakomitszych wypadków siły działaiącey w bliskości dotknięcia, którąśmy z siłą ciężkości porównali. Wypadek ten polega na utworzeniu się ciał pewnych w ciała foremne Kształty. Do czemu należy opisać okoliczności tak rzadkie zdarzeniem, gdzie cząstki oddzielone iedne od drugich za wpływem w nich ich własnego działu, pozostawienie onego przez wyparowanie lub z innej iakiey przyczyny, zaczynaiąc znowu wdrożyć siłę wzaiemnych przyciągań. Działanie to Krystalizacyą nazwano, a ciała foremne stąd powstaiące Kryształami.

Tworzenie się soli z rozpuszczeń chemicznych, na co każdego czasu patrzeć możemy, iest naśladowaniem niezliczonych wypadków, w niezmiennym przyrodzenia przestrzeni, a bliżey sposobu, iakim zwykły kryształy różnych rodzaiów wyrastaiące bądź podziemne albo w mieszaninie z ponurzey iakiey ziemi.

Tu się okazuie bardzo wielka różnica między Roślinami a organicznemi istotami. Rośliny bowiem biorąc swoy początek z nasienia, a zgnicie samo rozwoiąc się w niezmiennie Kształcie, [illegible] i wyjęciu iego drogą rozrodzenia przychodzi wżdy nowe podobne a byle nastąpiło rozpładza gatunek. Wszystkie z nich znaią swoie

O Magnetyzmie

662. Minera żelazna znana dawno pod imieniem Kamienia Magnesowego, iest zgatunku tych miner, gdzie metall bardzo iest mało przekwaszonym, którą Hauy spey oxidule nazywa. Różny kształt przybiera składaiąc ią z części, wewnątrz bywa w ziarnach, kruszcach lub w massie twardey i zbitey, koloru brunatnego, czerwoniawego a czasem białawego. Twardą bywa dla zniszczenia z nią Kuzeminąki, trzeszcz przez, i z łatwością działaiącą na żelazo. — Znayduią się w znacznych brylach we Szwecyi, Norwegii, Chinach, i Indyach. Nazwisko nadane mu pochodzi od miejsca odkrycia miasta Magnezyi w Azyi. Własność przyciągania żelaza, owszem udzielania żelazu tegoż własności znaną w starożytności była: ozem i Plinius wspomina (Libr: 36: cap: 16.) Chińczykowie znali ią wieki przed Erą Chrześciańską, od nich Indyanie Wenecyanie Marco Paulo od Chińczyków nauczony dał ią poznać Europie 1260 lat, od których wiadomość do Francuzów przeszła. — Skutki tych pierwszych własności służyły do samego zabawiania ciekawości aż do czasów odkrycia naywaźniejszey i naużyteczniejszey w Magnesie własności, dawnym zgoła nieznaney; iż zawieszony wolno, obraca się jednym końcem na północ, a drugim na południe. — Odkrycie to stawia ile możemy widzieć pod koniec 12 wieku i wiele nadziei chcą sobie przypisywać dawcy tego odkrycia. —

663. W wykładaniu zdarzeń magnetycznych różni fizycy na różnych przypuszczeniach swoie teorye ustalali.. z których Epina najprzód bliższa do prawdy. Podług niego magnes widzimy, lub sztuczny uważaiąc względem magnetycznego płynu jak ciało Elne przeciw względem Elektrycznego. Uważał on w Turmalinie jakiś Elny magnes, a porównywaiąc zdarzenia naprzeciw ze zdarzeniami ciał przez się Elnych, poznał, iż można było działania tych dwóch płynów do tychże samych praw sprowadzić. Stąd nie tylko wydoskonalił teoryę Elną, i magnetyzmu utworzył; lecz nadto iż tak nowem, zawiódł u iednego ogniwa, dwie te wielkie części Łancucha naszych wiadomości. —

Coulomb zdziwszy z rąk Epina pierwszy z tych teoryi iże trudniejszą dalszemu ich ukształceniu i wyiaśnieniu, ciągnął to samo powód doskonalić i drugą; niżey przeto obaczemy ile w tym celu dokazał. —

Zasady ogólne teoryi Magnetyzmu.

664. Lubo działania Magnetycznego i Elnego płynu tymże samem podlegaią prawom; jednak natura, i ich własności, ieden od drugiego rozróżniać każą. — Płyn magnetyczny na samo żelazo szczególniey działa, i w niem się nam dawno objawia; a prócz żelaza ledwo na 3 inne działa metalle Nikiel, Kobalt, Manganez, a tych do ciał innych nie przechodzi; gdy przeciwnie płyn Elny rozsądziwszy może gromadzić, od iednych ciał do drugich przechodzić, i wszystkich swe działanie objawiać nam wyraźnie.

Turmalin lub podobne mu ciało na Elne na igłę na magnesowaną i wolną w swym ruchu działa tak iak na wszelkie inne ciało w podobney okoliczności; to iest przyciąga ią ku sobie z obydwoch końców. Magnes zaś nie tak na nią działa. Stąd widać że w teyże samey igle przytomna moc Elności i Magnetyzmu różny swóy maią początek. =

665. Dla zgodności Praw któremi się Magnetyzm i Elność rządzą rozumiemy s Coulombem że płyn Magnetyczny podobnie jak Elny z 2ch składa się początkow. Że te są w stanie zjednoczenia i jakoby zgubione dla nas póki żelazo trwa w stanie naturalnym że są rozwiązane i jawią się działaiące osobno w żelezie magnesowanem i w magnesie. – Że części jednego z pierwiastku odpychaią się wzaiemnie a dążą do łączenia się z częściami przeciwnego pierwiastku drugiego. – Że te ich przyciągania i odpychania siła, działaią jak obaczemy w stosunku odwrótnym kwadratow odległości. –

666. Płyn Magnetyczny naturalny magnetycznemu ciału, cały zawsze trwa w massie ciała, nawet po swym rozkładzie. Przeto magnes można uważać jak ciało Elne przez się względem Elności; Dwa onego pierwiastki wychodząc ze stanu pierwszego ich związku w daney sztuce, dążą w strony sobie przeciwne ku iey końcom, i tam zgromadzone, tak działaią właśnie iak gdzie indziey działaią dwa pierwiastki Elności Dodatni i ujemny. –

Lecz wprzód nim daley postąpiemy rzućmy uwagę na ogół tego co nam okazuie magnetyzm w swey całey rozciągłości. – W każdym magnesie są dwa sobie przeciwne punkta, albo strony biegunami zwane, gdzie działać zwykły w sposób przeciwny. Dość dla tego mieć dwa działaiące magnesy, np ieden w sztabce, a 2gi w igle ruchomey, na obadwa iey końce działa swoiemi sztabka, ale w sposób przeciwny tak; że gdy z nich ieden pociąga ku sobie, iedną swą stroną obrócona ku igle, drugą tenże sam koniec odpycha. Co iest ogólnym czynem w magnetyzmie. – Którego przyczyna znayduie się w różności, lub toż=samości pierwiastkow działaiących na siebie. W takowym doświadczeniu z igłą i z sztabką dopiero opisanem i w iego wykładzie znayduiemy przyczynę – czemu igła magnetyczna wolnie zawieszona, zawsze jeden ze swych końców obrócony trzyma na północ świata, gdy drugim przeto samo ku południowi zmierza. Na ten koniec dosyć kulę ziemi naszey uważać jako ową na magnessowaną sztabkę, dość iest wziąć ią w ogólnem Fizykow rozumieniu za ogromny magnes rodzimy. – Stąd naturalnie się wnosi właściwy sposób mianowania biegunow igły; albowiem gdy igła magnetyczna zostaie w położeniu swem przyrodzonem biegun iey obrócony na północ musi bydź w stanie przeciwnym magnetyzmu względem bieguna ziemi w teyże leżącego stronie, a ponieważ biegun ten ziemi iest prawdziwie północnym względem magnetyzmu, iak iest w rzeczy samey względem 4 punktow kardynalnych; stąd należy dać imie bieguna południowego końcowi igły

igły obróconemu na północ; a bieguna północnego, drugiemu obróconemu na południe. Mianowanie takie używane już w Anglii przyimuiąc; nazywamy płynem południowy, który iest w końcu igły odpowiadaiącym północy; a płynem północnym drugi, który iest w końcu leżącym na południe.—

667. Doskonalsza znajomość o przyczynie magnetyzmu naturalnego Kuli ziemskiey, możeby nam dała znać lepiey, czemu działa na igłę? lecz dotąd takiey znajomości nie mamy; Dla wykładu przeto Teoryi magnetyzmu przestaiemy na pewnych wypadkach z postrzeżenia, i te za początki Teoryczne obierzemy. Uważmyż wypadki takie ieden po drugim.—

668. Igła magnessowa wolnie zawieszona, i sama sobie ~~wo~~trwa zawsze w kierunku płaszczyzny idącey przez bieguny swiata nie wiele co od niey zbaczaiąc. Jto iest 1m postrzeżenia czynem. Takowy czyn zgadza się z tem przypuszczeniem, że ziemia jako drugi rodzimy magnes działa na końce igły. Co można tak poymować; że gdy biegun południowy igły, pociągany iest przez biegun północny ziemi; północny biegun igły ciągnięty iest w tym czasie ku południowemu ziemi. Można przeto uważać dwie połowy igły iak doznaiące na się działania od dwóch sił przyciągania wbrew sobie przeciwnych. Na skutek tych dwóch sił, choćby te niebyły sobie doskonale równe: igła iednak stawać powinna zawsze na swym południku, iak stawa zwyczaynie. Lecz doświadczenia Bouguera i Coulomba, (: które każdy powtórzy może :) znać daią że te dwie sobie przeciwne siły, są sobie równe zupełnie; gdyż nie wpływaią bynaymniey na siłę ciężkości dla którey igła, prosta czyli też magnessowana dążyć powinna, i dąży do środka ziemi w kierunku linii pionowey. Dosyć iest dla tego, zawiesić ią na nici lub na ramieniu doskonałey szalki.

669. Nim przyidziemy do drugiego wypadku; przełożymy wprzódy iż wyraz: Południk Magnetyczny oznacza koło wielkie, którego płaszczyzna przypada na kierunek igły magnetyczney.— Daymy że naprzód zruszono z tey płaszczyzny igłę, a potem wolno puszczono: igła zaczyna natychmiast powracać do pierwszego położenia; i to usiłowanie iest skutkiem różnych sił działaiących na igłę ukośnie względem iey długości.— Można więc przypuszczaiąc tych sił rozkład, wyznaczyć iedną siłę wynikaiącą ze wszystkich, prostopadłą do iakiego punktu leżącego między punktem połowy, a końcem patrzącym na biegun ziemi względem igły nayblizszy. Którą to siłę nazwiemy odtąd z Coulombem siłą kierowną, albo zwrotną (: force directrice de l'auguille :). Jtak w Figurze. FCH iest zboczeniem igły: fd siła wypadkowa ze wszystkich fz siła kierowna, fg wstawa zboczenia.—

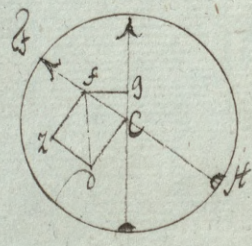

Zawiesiwszy igłę magnetyczną z środkiem iey ciężkości tak aby się koło niego wolnie ruszać mogła; postrzeżemy, że po iey oddaleniu na jakiykolwiek kąt od południka magnetycznego zawsze do niego zwraca, a ta zwracaiąca siła, iest stateczną iakiykolwiek iest kąt kierunku igły z kierunkiem magnetycznego południka. Coulomb Journal de Phisique Obr: 1793.

Ponieważ

Ponieważ naprzód dowodzi doświadczenie że siła zwrotowa igły odpowiada sile skrętu nici na którey wisi zawieszona igła; także siła skrętu odpowiada kątowi skrętu; bieżąc liczbie stopni jakie punkt każdy nici przy iey skręcaniu ubiega, bieżąc ie od punktu zero którym odpowiada na początku doświadczenia gdy nić trwała z igłą całą razem na iey południku. - Siła ta skrętowa przez kąt skrętu mierzona za osobnem do tego koła Mikrometrem zwaniem przymuszą igłę do odstąpienia mniey więcey od iego południka, do którego przeniesiona siłą zwrotowa usiłuie zwracać igłę; a równoważąc się iedna z drugą to robią że igła przytem, mniejszy, lub większy kąt robi ostrego odstępu względem magnetycznego południka i stawa nieporuszona. Można więc te siły mierzyć i stosować iedne przez drugie. Leg Dan wiedzie postrzeżenie że siła skrętowa nici przez kąty iey skrętu miarkowana dla którey skręcona w bok igła stoi, ten, lub ów kąt odstępu z południkiem formuiąc, bardzo dokładny sposób stosunek że wstawa kąta odstępu igły. oraz że i siła zwrotowa igły tenże sam stałemu zachowuie stosunek.

(a) Wykład teoryi sił magnetycznych iest gruntownie: Mussenbr.

Stąd teraz rzecz wyżey o siłach zwracaiących igłę do iey dwuczasowego południka, i o sile z nich iedney wypadkową zastępuiącey, że i ta ostatnia musi bydź także stałą, równoległą do południka, i przez tenże sam punkt igły przechodzić, (o) dowieść łatwo figurą, gdzie ncx znaczy południka, gfk kąt odstępu, fz siłę kierunku, fd siłę wypadkową, lub nowe iey położenie sprzężony siły kierującey. Przez punkt z prowadzimy linią zd równoległą do fc, która przetnie fd, a przez punkt f wstawę fg kąta fcx. Ponieważ trzykąt dzf iest podobny trzykątowi cgf; i mieć będziemy przeto $fg : ff = fc : fd$: czyli $\frac{fg}{ff} = \frac{cf}{df}$. Lecz że pierwszy stosunków iest stały, gdyż siła kierująca iest zawsze proporcyonalna wstawie kąta fck, więc i drugi stosunek iest także stały; a ponieważ cf iest znane, stąd i siła wypadaiąca df będzie ilością stałą, która przechodzi zawsze przez punkt f igły.

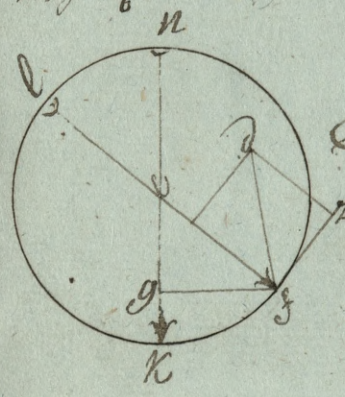

670. Dla wykładu zdarzeń magnetycznych należało rozwinąć wyznaczyć prawo przyciągania i odpychania magnetycznego. Do czego sposoby dawniey przez Fizyków użyte były wale niedokładne. Za pomocą Aparatu Coulomba iest doświadczono że siła przyciągaiąca lub odpychaiąca magnetycznego działa wstawcu odwrotnym kwadratu odległości, tak iak działaią też same siły Elektryczne. Coulomb dwoma sposobami przyszedł do tego celu. W pierwszym położył igłę małey długości na cal 1, czyniąc iey wahania naprzeciw środka działania dolnego w przeciwstawionym magnetycznym długości 25 cal, stoiącym pionowo w płaszczyźnie magnetycznego południka. - Igła więc zawieszona na swey nici, i zwrócona z południka musi mniey więcey odbydź wahań ilem potrzeba stanie spoczynie kierunek swóy biegun ku środkowi działania magnesu postawionego pionowo.

Sprzęż zaś działania w sztabkach, lub igłach magnetycznych, zawarte się znayduie blizko ich końcach. Dwa ich punkta na każda sztabkę lub igłę magnesowa.—

Dla ocenienia mocy działania każdego środka na igłę, dosyć iest tenże sam igły bieguu w różnych odległościach wyszukiwać na działanie pomienionego środka, notuiąc liczby wahań igły; a stąd łatwo osądzić moc działania na nię sztabki pionowey, w tey różney odległości igły środka od bieguna igły. — Siłę magnetyczną dla której odbywa wahania igła tak tu uważać mamy, iak gdzie indziey cenieni siłę przyciągania ziemi, dla którego wzgląd odbywa się wahania pewne; to iest: przy kwadraty liczby wahań w równym czasie odbytych. Daytmy np. że igła nieiaka danej długości oddalona od środka działaiącego nań sztabki pionowey na cali 11, robi w minucie 1 czasu, wahań 11. Taż sama znowu igła w odległości cali 8 robi tylko wahań 24 w tymże czasie. Siły więc ziemskiego igłę do południka w tych dwóch razach zwracaiące do siebie iak $(11)^2 : (24)^2$, czyli ÷ 1681 : 576.

671. Uwaga 1ª Dla dokładności rachunku i doświadczenia, nowacyć potrzeba że tu igła odbywa wahania dla 2ch sił różnych, lecz razem na nię działaiących; to iest: dla siły od sztabki pionowey, i siły magnetycznej od kuli ziemskiey. Chcąc więc siłę ziemską ocenić siłę siły pierwszey, należy tu oddzielić siłę drugiey z rachunków naszych. Doświadczeniem bowiem Coulomb dał, że w różnych okolicznościach wolno przyjąć na igła, dla samey siły ziemskiey czyli dla magnetyzmu kuli ziemskiey robi 15 wahań w 1 minucie. Stąd idzie że do wyż położonych kreminów proporcyi 1681 : 576 odpowiedzą należy $(15)^2$ czyli 225; a wtedy na wyrażenie siły przyciągania, jaką sama sztabka wywierała na igłę w 2ch wyżey danych w odległościach otrzymamy liczby 1456 : 351. (które powinny iak $364 = \frac{1456}{4}$ ściśley w stanie przyjąć do 346). — Gdzie dwie dane odległości były tu do siebie iak 1 : 2, widać stąd że siły dla których odbywała swe wahania igła stoiąc potem na swym południku są na dworót iak kwadraty tychże odległości, czyli ÷ 4 : 1.

672. Uwaga 2ª. Po tem doświadczeniu sztabka i igła odbywaiąca wahania maią po dwa bieguny, i w nich na się nawzaiem działaią wzaiemnie a przeto maią i po dwa środki tego działania. Lecz działanie górnego środka w sztabce pionowey bierzemy tu prawie żadne, ale potrzeba dla tego aby sztabka od igły wahaiącey się była dalekо dłuższa żeby igła wahaiąca się dolnego środka sztabki była stawiona od niego w odległościach zawsze nadtych np. linii 3 lub 4. Bez tego prawo przyciągania magnetycznego wyżey podane, a razem i jego stosunek nie byłby wyznaczony z dokładnością w rachunkach doświadczeniach.

673. Sposób drugi Coulomba był podobny użytemu przez niego względem elektryzmu. Zrobił on szalkę lnianą na magnetyczną zawieszoną w niey na drucie miasto dawnieyszey igły magnetycznej stawiaiąc także pionowo na płaszczyźnie południka magnetycznego

miarto

3

miasto Kuli możliwey drugą igłę podobną. Włożenie zaś takie było dwóch igieł, że gdy ruchoma, zachowuiąc położenie prawie poziome obracała się około, na kształt działania ruchomey, przypadał na środek niżey drugiey pionowo stoiącey. —

Usiłowanie igły na powrót do południka magnetycznego było tu także działaniem oddalonem wpływaiącem do działania wzaiemnego dwóch igieł, gdzieżeba więc było każde działanie oceniać z osobna. — O tym zamiarze Coulomb wyznaczył na przód siłę użycia potrzebną na utrzymaniu pierwszego działania, znayduiąc że użycie dwóch na 35° stopni, igła magnetyczna na niem zawieszona odchodziła od swego magnetycznego południka na ieden stopień; użycie zaś dwóch wiodące, trzy, 4ry i.t.d. więcey iak 35° igła ze swoiey strony odchodziła na 2, 3, 4, i.t.d stopniów od przyrodzonego swego położenia; a tak odeymuiąc od każdego użycia nadanego, liczbę stopni odległości igły od południka; dowiedział się na iakę dwóch odległość grey nuż igły, znalazł że siła igły przeciw działaniu każdemu użyciu równa była 35° stopniom użycia tyle razy wziętym, ile tych wymierzaiących odległość igły od południka zawiera stopniów. —

Dla lepszego poznania sposobu P. Coulomba przytaczamy tu słowo w słowo doświadczeń. Niech S (Fig: 9) wyraża biegun niżey południowy stałey igły; igłę tę postawiwszy pionowo w płaszczyźnie magnetycznego południka. Coulomb urządza tak igłę ruchawą SN, aby gdy ona dotyka pierwszey biegunem takoż południowym, natenczas nie było żadnego użycia w drucie; igła natychmiast odbiega stałey na 24 stopnie; położenie iey na ten czas oznaczone iest przez linią SN. Usiłowanie tey igły na powrót do południka działa w kierunku przeciwnym tym, którymi odala, a przeto umniejsza prawdziwe użycie, iakieby zaiść miało gdyby same tylko działało odpychanie, i nic nie opływało użycie usiłowanie. Widzieliśmy zaś że gdy igła iest oddalona na 24 stopnie od swego południka, na ten czas usiłowanie iey na powrót iest równe 35° użycia drutu wziętym 24 razy, czyli 35X24 = 840; przydawszy także do tey liczby 24 stopnie, siła odpychalna działaiąca w tym razie iest równa sile 864 stopniom użycia.

Niech że znowu index okręgowy niech ubiegy 3X360; niech więc ubiega 1080, igła magnetyczna, stanie wtedy od południka na 17°. Cała więc ta druga skręty wyniesie 1097. Lecz wzięto że 1 stopień odstępu znaczy 35° skrętu, więc 17X35° = 595. Te więc summę do summy 1097 dodać należy; a wówczas cała summa 1692° skrętu, oznaczy nam siłę zwrotną, za przeto i samą siłę magnetycznego odpychania. Stąd widzi tu 2ga odpychań wg: 864, 1692. prawie iak 1 do 2. Lecz że odległości były iak 24 : 17, a iak kwadraty 576 i 289 są prawie iak 2 : 1; odpychania więc magnetyczne postępują w stosunku odwrotnym kwadratów odległości. —

O Doświadczeniach

Przyciąganie i odpychanie magnetyczne.

674. Dla wykładu zdarzeń przyciągania i odpychania magnetycznego porównywamy magnes z ciałem Elnym przez się, którego dwie sobie przeciwne strony, lub 2 końce są na Elne przeciwnemi i różnorodnemi płynami. — Jeżeli więc płyn magnetyczny północny równamy z Elnym szklannym; wtedy południowy żywicznemu będzie odpowiadał. — Naylepiey tu Turmalin z magnesem daie się porównywać; Przypomniawszy to co się gdzie indziey rzekło o Elektryzowaniu ciał przez położenie ich na obrębie działania ciał Elnych, a nie zaś w Atmosferze ich Elnego płynu. —
Powiedzieliśmy w (§499) że może się stać Elnym ciałem nie tracąc z naturalnego Elnego płynu, ani go nabywaiąc więcey skąd i ocąd. Że 2 płyny Elne rozdzielone w końcach, czyli w 2ch stronach przeciwnych ciała; trwaią ciągle nie powracaiąc do związku, póki ciało zostaie w sferze Elnego działania; iak np. w Turmalinie.

675. Dwie sztabki żelaza gdy zostaią w stanie naturalnym bez żadnych na się znaków magnetyzmu, to przeto, że równowaga ich stanu zależy od równości 4 sił niszczących się wzaiemnie. Tu tak rzecz uważać i poiąć można, iak w 2ch ciałach przeciwko sobie wystawionych, lecz nie daiących żadnego Elności znaku (§512.)

676. Dwa magnessy M N obrócone ku sobie przeciwnemi biegunami muszą się pociągać wzaiemnie, i gdy mogą zbliżą się aż do zetknięcia. Odpychaią się zaś obrócone ku sobie iednorodnemi biegunami. Można tu bowiem zawsze którąkolwiek ze sztabek uważać za magnessowaną wciąż iednorodnym płynem. Daymy że sztabka żelazna N w stanie przyrodzonym leży w okręgu działania Magnessu M i magnes ku niey iest obrócony swym biegunem północnym B. Siła tego magnessu B' równa różnicy między większą siłą B, a mnieyszą A, rozłoży płyn sztabki N, i iest widoczne że skutkiem tego rozkładu będzie przyciąganie ku a płynu południowego uwolnionego z rozkładu, a odepchnienie ku b płynu północnego; to iest że sztabka N nabędzie sama siły magnetyczney, i biegun iey naybliższy do B będzie południowy; przeto dwa te magnesy będą siebie pociągać. Wniesiemy stąd że gdy sztuka żelaza zostaie w okręgu działania magnesu, ten wznieca w części iey naybliższey magnetyzm przeciwny względem swego bieguna ku niey obróconego, i zawsze sztuka będzie usiłowała przyyśdź do magnesu. Tak się tu dzieie i dla tego samego iak w Elności; luboć nic się tu nie przenosi i nie wypływa z magnessu do żelaza.

Fig: 60. 61. Stany

678. Sztabka nabrawszy magnetyzmu od działaiącego nań Magnessu działa wzaiemnie na magnes, i wzmacnia go nawet, byleby siła oporna magnessu, czyli iego nieprzenośliwość niebyła nadto znaczna. — Stąd wykład postrzeżenia Reaumura, i innych tum podobnych: że iedna sztuka na magnessowanego żelaza, robi magnesem drugą do niey zbliżoną. — Pierwszy bowiem ten uczony postrzegł z zadziwieniem że magnes za ledwie mogący utrzymać jaką sztukę żelaza, podnosił ią łatwo gdy leżała na kowadle.

Skutek

Kuteł ten bez pracy, że tak powiem, stwarzyć w naszey kory. Żelazo w dotknięciu z magnesem, samo podobnem iemu ciałem staie się, że storny więc strony wzaiemna siłę magnetyczną wskazuie, a działaniu wzaiemnie kowadła, zgromadza w każdym zakątku bieguny ilość płynu rozłożonego, to iest: czyni ie bardziey przyciągalnym, aniżeli było zostaie samo iedne.

609. Na tym porządku ze dwa iednorodne bieguny odpychaią się, owszem że słabszego z nich mocniejszy niszczy, i w przemiany obwiie usiłuie, łatwo dać można przyczynę; czemu kuteł, lub inna sztabka żelaza zaostrzona u końca magnesu danego, odpada przez położenie drugiego magnesu na pierwszym tak, iżbyć stykał wzaiem różnorodnemi biegunami.— (Hauy §555)

600. Działanie magnesu przechodzi wolno przez wszystkie ciała nie mogąc nabierać tey siły.— Położemy między dwa magnesy deskę, kafle, sztabkę, blachę mosiężną, i.t.d. nie postrzeżemy żadney odmiany rozgroznalney między ich działaniami wzaiemnemi. Ludzkie korzystaiąc z tey własności sił magnetycznych, potrafili nadać pewne dziwowne iakieś skutki zwarzeniom wiele zwyczaynym, używaiąc przez skład swoich narzędzi prawdziwego ich sprawcy.— Lecz i same doświadczenia nie uwolnione od wszelkiego złudzenia, wystawuie wypadki warte wielkiego zastanowienia, i nie bardziey nie może ofiarować gruntowności kory, iak gdy ich porządku dawcy osłabione trudnościami wynikaiącemi z iakich wypadków nabieraią przeciwnie nowey siły z rozwiązania, ich szczęśliwie. Nastręczone wypadki dadzą nam nowe tego przykłady nie mniey uwagi godne.—

601. Stawiaią się piionowo w odległości kilku cali dwie sztabki stalowe magnetyczne, obrócone w górę różnorodnemi biegunami; wierzchy ich nakrywaią się deszczułką cienką lub papierem; na papier sypie się trochę opiłków żelaznych; natychmiast ich cząstki ułożą się składaią wiele linii krzywych ornamentowych, wypukłych wszystkich zaś przyciągaiących się w punktach położonych nad samemi wierzchami dwóch magnesów (: Fig: 62 Hauy) wystawuie zbiór tych linij krzywych.— Zdarzenie to poczytali Fizycy za dowód oczewisty działania wirów magnetycznych. Wykład takiego zdarzenia gruntuie się na tem, że każda cząstka piłowin staie się iakoby nowym magnesem drobniuchnym, z których każdy w różney odległości od pierwszego magnesu położony, różney od niego doznaie nowy działania, a przeto różny względem innego bierze swoy kierunek linijowy.— Linie więc te ich kierunków, iako nader krótkie stykaiące się i przecinaiące wzaiem na kształt styczney koła, formuią linią krzywą, lub ich kilka razem; i przechodzą przez bieguny pierwszego Magnesu. (: Obszerniejszy wykład tego zdarzenia czytay Hauy §557.)

602. Z różną łatwością można poznać następuiące mało zdarzenie iednego prawie z poprzedzaiących rodzaju, tego tylko względu osobliwsze iż w niem doświadczenie zdaie się teoryi przeciwić.— Kładnąc na drzewcie Ok (Hauy F:64)

drócik żelazny na 1 lub 2 linie długi, postawi się zaś nad stołem sztabka magnetyczna AB, maiąca biegun up północny w dole. Drócik ten weźmie natychmiast położenie ukośne ba. Wstrząsaiąc potém lekko płaszczyznę tak, iżby troche podskakiwał drócik, będzie on coraz zbliżał się do sztabki, dopóki nie stanie pionowo pod samym biegunem B. —
Gdy teraz postawiemy sztabkę pod deszczułką iak na (figurze 65 Stuccy) drócik ba, podeymuie się takoż, czyniąc kąt mniey więcey ukośny z płaszczyzną, lecz gdy zaczniemy lekko wstrząsać tablicę, drócik coraz bardziey oddala się od sztabki idąc ku A, chociaż to pewna że sztabka działa na niego siłą przyciągaiącą. — Dla wyiaśnienia tey osobliwości powróćmy do przypadku, gdy sztabka była nad deszczułką. Niech B (Fig: 66:) wyraża środek dolny działania tey sztabki. Drócik stoiący ukośnie można uważać za małą dźwignię ab maiącą swą podporę w b; Koniec a tey dźwigni iest razem pobudzany przyciąganiem bieguna B i ciężkością usiłuiącą go zniżyć. Ta ostatnia siła niszczy w części skutek przyciągania B, tak że nachylenie ab drócika do płaszczyzny OR iest mnieysze od Bbs, jakieby on miał zostaiąc w kierunku linii bB przechodzącey przez biegun sztabki. —
Daymy teraz że na skutek iakieykolwiek siły drócik ab podniesiony troche zostanie, od płaszczyzny OR, i że środek iego c przyidzie do punktu c' położonego na linii pionowey uz: daymy na chwilę że a'b' równoodległa od ab oznacza iego położenie natenczas; położenie to musi zaraz odmienić się; Końce bowiem drócika b'a' mogą natenczas obydwa poruszyć się, i drócik obrócić się koło punktu c' biorąc kierunek linii zmierzaiącey ku biegunowi B. Gdy ta odmiana staie się, koniec drócika b' zniża się ku płaszczyźnie OR, a gdy iey dotknie drócik ma naprzód kierunek linii b''a'' zmierzaiącey ku B; lub niewiele od niego różny; już tedy koniec drócika b'' iest bliżey aniżeli wprzódy do linii pionowey sB. Ponieważ opor płaszczyzny, czyni znowu małey dźwigni punkt podpory w b'', przeto ten punkt będzie nie poruszony w czasie zniżania się końca a'', tak iż kąt a''b''s chociaż w części zmnieyszony na skutek ciężkości, będzie atoli bardziey otwarty od pierwszego abs. —
W czasie opadania na dół punktu a'', środek ciężkości c'' opuści linię pionową uz, przechodząc na punkt x w obwodzie łuku promieniem b''c' wykreślonego, i tak zbliży się do linii sB. — Wstrząsnowszy powtóre płaszczyznę OR środek ciężkości drócika podskoczy w górę po linii pionowey przez punkt x przechodzącey; skąd podobny poprzedzaiącemu skutek wyniknie; tak następnie punkt b'' postępować coraz będzie ku s, a wreszcie przyidzie do niego; natenczas drócik będzie miał kierunek linii pionowey sB. —
Przypuściliśmy tu, że środek ciężkości drócika podnosił się nad płaszczyznę w linii pionowey; w czém zapewne nie mogliśmy wiele zboczyć od prawdy. Odległości bowiem biegunów a, b drócika, od bieguna B magnesa, nie wiele się różnią, ponieważ ten drócik iest bardzo krótki; można przeto dwa działania bieguna B, z których iedno przyciąga biegun a, drugie zaś odpycha biegun b poczytać za równe. — Stąd

środek

środek ciężkości drucika podtrzymanego wstrząśnieniem ile będzie należy wie-
runku przeciwnym ciężkości, zostaie znaczenie na tyle samey linii pio-
nowey idąc w górę i nadół.—

Rzeczy pójdą przeciwnie gdy magnes będzie postawiony pod płaszczy-
zną Ok iak objaśnia fig: 67. A to doświadczenie równie jak na pierwsze
można obrócić ku dowiedzeniu magnes biegunem jednym lub drugim;
na figurach 65 i 67 położony iest A południowy.— W takiem zadoże-
niu, gdy drucik wcześnie przez się Kiernek ab, i gdy środek iego
za lekkiem wstrząśnieniem płaszczyzny Ok, będzie na c', podciężar ko-
nca iego b ~~cieży~~ będzie zmiany, że dotychczas płaszczyzny Ok, będzie
miał Kiernek linii a" b" A, ~~biegun~~ zmieniaiący ku biegunowi A
magnesu; a Koniec b" zostanie więcey oddalony od płasz-
czyzny Ak niżeli był w położeniu swem pierwszym. W tymże czasie drucik
oparty w punkcie b" zniżysię Końcem a" przez siłę ciężkości; tak
iuż środek iego oddalenie na prawo od płasz. Ak. Powtarzaiąc
wstrząśnienia płaszczyzny Ok, coraz drucik postępować będzie
w stronę Ak, tak że przyciąganie iego do magnesu dawaiącą będzie
przemienionym w odpychanie.—

603. Dwa płyny magnetyczne w danym magnesie, tak się rozlewaią
i tak trwaią zbyłone w różnych cząstkach, że nayważnieysze ich gęstości
u Końców, albo biegunów magnesu, coraz bardziey maleią, i nagle
idąc od biegunów ku środkowi magnesowey sztabki; tak dalece że zna-
czna część żelaza w środku iego sztabki będąca, w stanie naturalnym
zostaie bez żadney mocy magnetycznej.— Za takiem zdaniem
mówią ciężkie i liczne doświadczenia Coulomba (a) bo naprzód
igła ruchoma wolnie zawieszona na nici, na magnesowana i wy-
stawiona na działanie pręta czyli sztabki magnesowey prosto-
padle ustawionej, okazuie że w długości sztabki ku dwom iey kon-
com, iej 2ch punkta naysilnieyszego działania na igłę, ku
którym igła zmierza wyraźnie i naysilniey.— W sztabce np.
25 cali długiey, 2 te punkta, czyli 2 środki iey działania bezprawie
oddalone tylko na 10 linii od Końców sztabki.— W sztabce zresztą
grubey na linii 2, a długiey cali 27, różnym punktom wiey dłu-
gości odpowiadaiąc igła ruchoma w skazie środek naymocnieyszego
działania na cal, i co więcey od ligury od Końców sztabki. Daley moc
tego działania maleie ku środkowi dość prędko.— Bezem prze-
konywa liczba wahań igły.—

Dawszy dowiem że igła ta zwrócona od południka swego na dany
kąt czyniła wahań 60 w danym czasie bez żadney sztabki iey
bliskiey; Taż sama igła odpowiadaiąc różnym punktom sztabki dłu-
gości Końca ku środkowi pomiętym czyni wahań coraz więcey w równych
sobie innych okolicznościach. I tak odpowiadaiąc punktowi sztabki —
na linii 6 od Końca, czyni wahań 58.
na linii 12 czyli cal 1 — wahań 40.
Na — — — 2 — wahań 10.
Na — — — 3 — wahań 12.
Na — — — 1½ — wahań 1 lub 2.
Daley trwa to samo; 1 lub 2 wahania w bliskości igły aż do 22 cali długości przy-

(a) Journal de Phi-
sique Abre 1793. IIe

Tam dopiero przeciwny swoy biegun przedstawia sztabce, i znowu liczby Wahań podobnie rośnie aż do drugiego końca sztabki.–
Lecz natężenia magnetycznego działania, jakie widziało wyżey mierzyć przez Kwadraty liczby Wahań; możnaby wziąć szereg rządnych talino Kwadratom odpowiednich i odniesionych do pewney osi, dać Geometryczne wyobrażenie prawa jakiem rosnąc lub maleiąc natężenia magnetycznego działania w danej sztabce magnetycznej.

604. Uwaga 1e. Dla wyznaczenia mocy każdego punktu b. (Fig. 2) wdłu gosci magnesowey sztabki ns obieranego przez liczbę oscylacyow czyli Wahań igły a nagrzewiu tymże punktom b stawionej; należy naprzód zanotować liczbę Wahań, jakie robi igła na skutek działania samey Kuli ziemskiey bez żadney sztabki, albo w sekundach 60". Powtóre: przystawić sztabkę tak, aby Koniec ey i igła leżały na temże poziomie, i liczyć znowu Wahania na czas sekund 60". Potrzecie daley to raz zniżać sztabkę na pół cala, czyli linii 6, aż do drugiego bieguna sztabki to iest do n, i tak nastąpnie liczyć igły Wahania w 1 minucie dobyte.–
Że moc przyciągań magnetycznych rośnie w stosunku odwrotnym Kwadratow odległosci. (§ 620 mast.), złożona widzieć że na końcu igły nie działa sztabka tylko tym iednym punktem b, który w prost odpowiada końcu igły: dalszych zaś punktow działanie, prawie tu nie, albo znacznie to czyni.– Moc zatem działania każdego b punktu na igłę a, można wtenczas wyrazić przez Kwadraty liczby Wahań, byłby przez tego czas Wahań, i odległość igły od sztabki: ciągle zawsze te same liczby. A tym samym można wyrazić stopnie natężeń magnetycznych różnym punktom odpowiadaiących, przez linię Krzywą, którą Coulomb, krzywą gęstości magnetycznych zowie.

605. Aby wypadły takie doświadczenia były dokładne, trzeba, żeby wiec ciągn. magnetyzm wahaiącey się igły, i sztabki, w każdym iey punkcie trwał zawsze jakim był na początku.– Lecz że magnetyzm poszczególny igły ruchomey może zmianom podlegać, według tego iak biegun igły przedstawiamy różnym częściom sztabki, z których iedne względem igły bliskie są za nadto enormem, drugie zaś nadto słabemi mogą nasycać; zdawałoby się, tedy może że wyżeniony warunek dopełnić się nie podobna, nie zrobiwszy tey uwagi że słaby wpływ magnes obok mocniejszego położony stracić może mocniejszego nasycenia nie był pierwey, lub zmienia położenie swoich biegunow. Rozumie Coulomb że trafić ile tylko można na dokładne w tym względzie wypadły, gdy do sztabki 27 calowey użyć igły ruchomey o 3 linii średnicy, a 6 długości; Koniec ey a stawiać na działanie różnych punktow sztabki w odległości linii 8, gdy pierwsza iego igiełka na 3 tysiąc linii była daleka, długa na linii 2. a gruba na $\frac{1}{4}$ linii i to nie dopełnia.– (c)

606. Jeżeli tak iest, że dwie podobne igły, czy sztabki magnesowey mają w sobie przeciwnie magnetyczne płyny, tak że w każdey z nich działa przytomny i wszędzie jednorodny płyn; skądże to pochodzi że

(c) Krzywa gęstości magnetycznej w sztabce iaką brał Coulomb w swem doświadczeniu, a którą znaydziesz na Kresie znayduiącey w Journal de Physique Ao 1793 Octobre.–

że kawałek magnesu ucięty, i oddzielony z któreykolwiek połowy iest doskonałem magnesem? i okazuie w rzeczy samey na swych dwóch końcach, dwa przeciwne bieguny, a tém 2 przeciwne płyny? — Wykład tego zdarzenia wypada z dowcipnego przypuszczenia Coulomba. Podług niego każda cząstka żelaza składaiąca massę sztabki magnesowey, iest doskonałym magnesem z dwoma przeciwnemi biegunami zupełnie sobie równemi co do ich mocy. — Cząstki te można (mówi on:) uważać jagdyby w niey składały pręt sznurków, albo igiełek cieniuchnych daney długości, i równoległych do osi sztabki. a każdą igiełkę iakby się składała z krocia igiełek osobnych, i wszystkich na teyże linii leżących, a stykaiących się z sobą biegunami przeciwnemi. —

Wyobraźmy naprzód igłę iak naycięższą MN (Haüy fig: 68:) złożoną z nieskończenie wielkiey liczby maluchkich igiełek osobnych c, d, e, f, i t. d. i przypuśćmy że ta igła działaniem magnesu przyprowadzona została do stanu magnetycznego. — Podług naszego założenia wszystkie siły przeciwne biegunów przyległych b, a'; b', a''; b'', a''' i t. d. będą między sobą równe tak, iż działania ich niszczące się na wzaiem są zero. Co się tycze sił biegunów samych końcowych to iest bieguna a igiełki c; i bieguna b igiełki r które same iedne działaią: Ponieważ ilości płynu rodzące ich siły w dwóch tylko zostaią punktach; stąd działania tych płynów na wszystkie bieguny pośrednie poczytać można iak gdyby z nieskończenie wielkich pochodziły odległości, a zatém iakgdyby zgoła nie odmieniały stanu igły całkowitey. — Gdyby więc podobna mogła zostawać igła magnetyczna, dwa środki iey działania leżałyby w samych punktach końcowych; całą zaś przestrzeń pośrednią możnaby poczytać za będącą w stanie przyrodzonym. —

Lecz założenie igły nieskończenie cieńkiey w samem tylko znayduie się wyobrażeniu, albowiem wszystkie nasze magnesy maią grubość mniey więcey znaczną. — Przeto abyśmy mogli poznać co wypada z wpływu różnych igieł do MN podobnych nasze składaiących magnesy; wystawmy sobie że MN. iest tym magnesem, i że rozdział płynu w każdey igiełce składaiącey, iest naprzód taki, iak w igle MN; Wystawmy przytém że igła ta ~~iest~~ iest w zetknięciu z magnesem MN, i iego część składa; doydziemy łatwo, iak magnes działa na różne punkta tey igły. — Jeżli podzielemy myślą magnes MN na tyle części C, D, E, F. i t. d. ile iest igiełek oddzielnych w igle MN, będziemy mieli szereg magnesów, których siły biegunów przyległych B, A', B', A'' i t. d. zniszczą się wzaiemnie; a tak magnes MN w teraźnieyszém założeniu działać tylko będzie na igłę MN siłami położonemi w biegunach ostatnich; to iest w biegunie A części C, i w biegunie B części R. Każda zaś z tych sił iest rozłożona ~~iest~~ na powierzchni równey podstawie C, lub R złożoney z nieskończoney liczby punktów; skąd działanie oney iest w odległościach skończonych na wszystkie igiełki c, d, e, f. i t. d. —

Płynny

719. Taki był stan wiadomości względem magnetyzmu przyrodzonego, gdy Coulomb poczęgo w swoich doświadczeniach wypadki nie przewidziane iakie nowe rzucity światła na punkt tu uważany nauki. — Kawey tu Fryc włożył dwie sztabki magnetyczne w linii, przeciwnemi biegunami do siebie obrócone, zostawuiąc między nimi przestrzeń potrzebną, mianowicie na 16 prawi tysiącznometrów. — Wtey przestrzeni zawieszał na nitce jedwabiu surowego małe walce długości 7 lub 8 tysiącznometrów z różnych materyi zrobione. — Bowiem że walec z jakiey bądź materyi zrobiony ustawaiąc się zawsze dokładnie swoią osią ku sztabkom, i lubo go zawiono stąd kierunku stawał zawsze na nim po prawey liczbie uczynionych wahań. Złoto, srebro, miedź, ołów, cyna, szkło, kreda, kości zwierząt, i różne drzewa użyte do doświadczenia wszystkie podlegały działaniu sztabek. —

Dwoma sposobami można było tłumaczyć to zdarzenie; albo wszystkie pierwiastki składaiące nasze Ziemi podlegaią ze swego przyrodzenia działaniu siły magnetycznej; lecz ta siła w wielu ciałach iest tak mała iż dotąd w samem tylko żelazie, które ią posiada w wysokim stopniu było postrzeżone; albo że ubytki walców działaniu sztabek magnetycznych pozwodzi ruszyć kawałki żelaza, znaydnieiące się we wszystkich ciałach przyrodzenia, których ilość nie można było dotąd odkryć w rozbiorze chemicznym. — Coulomb maiąc za dowodliwsze mniemanie pierwsze, zdawałby się potem chciał między iednem a drugiem, i przedsięwziął uczynić wiele doświadczeń, których część już wykonał, aby wymierzyć działanie sztabek, i wynaleźć iakiby należało przymieść ilość żelaza rozmieszczonego w masie każdego z tych ciał, któraby z pewnością mogła być w każdem ciele tak wahań, ile one czynią w danym iakim czasie. Jakkolwiek bądź o tem sądzić, zdarzenie wspomniane, zawsze iest w tem wielkiey wagi, że przywodzi nas do uważania ważności Kili Niemskiey jakoby iedynym bytu magnesem, maiącym siłę równą sumie wszystkich sił cząstek swoich zbiorowych. — Przełożywszy dobrze iż wypadki te wspomniane mieyce miały względem ciał wszystkich, niebyłoby potrzeby przypuszczać, by było szczególney magnetycznego ciała; albowiem przypuszczenie to, zdaiesię być uczynionem przez Fryca, iedynie dla wyrażenia sposobu iakim zdarzenia magnetyzmu przyrodzonego można przymówić, aniżeli iakim rzeczywiście sprawuie one przyrodzenie. Przed Coulombem wyrzekł to samo prawie Provost, wskazuiąc, że nie należy udawać się do założenia ciała magnetycznego dla wytłumaczenia przyrodzonego magnetyzmu. Dysputuiąc niżej tu Fryc, żeby rozsądzić tego płynu mogły się znaydować w innych ciałach, iak czynią nasiony w żelazie.

720. — Dla tem założenia że wszystkie ciała posiadaią własność magnetyczną, bądź mniey się, bądź z przyczyny iakości żelaza wpośród ich rozproszonych, mnożąby podobnie iak Prinew rozumieć należy przyczyny mniey więcey dogodnie tłumaczyć zdarzenia

Zbieram

Zboczenia. i Nachilenia igły magnetyczney.
Chociaż i z doświadczeń Sz pina wnosić można że rozdział płynu magnetycznego w Kuli ziemskiey w różnych iey częściach nieiednakowy bydź musi; Jednak z pewnością nic dotąd Fizycy stanowić nie mogą o prawie odmian Zboczenia igły.
Z tem wszystkiem możemy z wiadomości nabytych tłumaczyć głównieysze zdarzenia magnetyzmu, choć sposobem ogólnym. Dość nam tu przypuścić że każdy punkt wzięty na powierzchni Kuli ziemskiey, ma swą oś magnetyczną szczególną, na którey leżące 2 punkta Magnetycznego działania, leżą nieskończenie daleko, od owego punktu powierzchni; od punktu np, gdzie stoi igła magnetycznego Kompasu.
21. Dla zastosowania do tego celu teoryi dosyć nam przypuścić że jaki punkt dany na powierzchni Kuli ma oś magnetyczną szczególną którey środki działań są bardzo wiele oddalone od tego punktu,

i rozwiązuje linia [illegible] [illegible] [illegible]

§327 Nie można w tym mieyscu opuścić aby nie namienić o Barometrze z kompasem, które nieco się nie różni od Barometru Ordynaryinego, prócz że waźka mała pływaiąca na powierzchni żywego srebra, nakrzeż swoim ciężarem małe kuleczki, na którego końcu osi Index umocowany, obracaiąc się na Cyferblacie zmianę powietrza. — Rurka tego Barometru za krzywiona iak Barometr de Luca, lecz do obu iey końcow dodaiąc Cylindry obszerniieyszego figurnego, iedno u wierzchu zamknięty, a drugi otwarty do zakrzywionego ramienia przyszrubowany, dla tego aby waga mała mogła łatwo w nim pływać i ruszaćsię; kółko robiąc zdrowna garestanu, i ztyłu Cyferblatu przymocowiane nadwoich kółkach, zawieszaiąc dwoi małe wagi rownobrzeżne szklanne, a zadrzewa na których pływać ma Merkuryusz; dla tego że Merkuryusz z metallami ciężki, pływaiąca po Merkuryuszu powinna być ważnieysza, nitka odwabna od wagi: każdey idąca obrzeżą razy kilka na kółku lecz to uważać należy że waga na powietrzu będąca powinna w przeciwną stronę odciągać kółko. — Rozważmy teraz. Jeżeli Merkuryusz opadnie w nurę wyższego Cylindra, wtedy wchodząc tym tyleż zrodnieie, waga więc pływaiąca na Merkuryuszu utraci zupełnie swoią wagę więc druga waga w przeciwną stronę kółko odciągnie. — Jeżeli zaś Merkuryusz w dłuższey nurce podnieśćsię, zmniejszyć iego wysokość w Cylindrze otwartym, waga więc nie podparta od Merkuryusza przewagą swoią kółko odciągnie, a że kółko z nią razem obracaćsię na Osi, takym sposobem Index pokaże na Cyferblacie zmianę powietrza. — Natymże Cyferblacie umocuiąc na drugim Barometrze albo też na zmianę w całych z mnieyszych wziętych, i uważanych nazwaczasu miara całow od 27 do 29 to iest nayprzykrzey podnieśćsię, i nayprzykrzey opadnieć. Każda miara cała która na Cyferblacie będzie kilka razy większą dzielić na 12 części: Każda część nazwaćsię skorowym tychże Zmianie Powietrza. — 28 całow pieknie odmienne pogodne, 20 całow i 11 linie pogodna, 20 i 0 linii stała Pogoda, 29 całow sucha, 27 całow nazwaćsię burzą, 27 i linii 11 wielki deszcz, 27 i 0 linii Deszcz lub wiatr które lubo nieznaczney sprawy dzieią, iednakże często przydarzaią się. — Można takowe Barometrem w pięknej figurze udziałać, a przyozdobione będzie pięknym Meblem zdobiącym Pokoy nie zaś w Gabinetach Fizycznych użytecznym rzemiosłem.

§328. Są i inne iszcze gatunki Barometrow, lecz że żadnego użytku nie przynoszą tak dla wad swoich, iakoteż i trudności w robieniu onych. — Dokąd należy Barometrem Gwerynka, to iest Cylindrey szklanney obszerniieyszy naleny żywym srebrem, iżeli iego długość będzie dostarczaiąca na Barometrem możesz nim nazwać, lecz dorobienia naystaranniieyszym z przyczyny wagi Merkuryusza. — Jeśli zaś krótszym robisz zostawiaiąc nad merkuryuszem powietrze, wewnątrz Cylindra nalleżkuryuszu pływa mała osobna z Emelii ka Galileo wskazuiąc zmiany powietrza, gdyż Cylindrey ten otworem dolnym zamurzaiąc się w merkuryusz, powietrze zamknięte nad Merkuryuszem rozmiana co dowagi swoiey ulegać niemoże, a zewnątrz onym ulegaiąc mocy lub więcey ciężkie merkuryusz, więc zniżaiąc się lub podnosząc powinien. — Lecz złoż rzecz dosyć że ciepło i zimno rozpływa rozrzadzaiąc lub zgęszczaiąc powietrze w Cylindrze zamknięte opadnienia lub podniesieniasię Merkuryuszu będzie przyczyną, żaden zatym z Fizyków nie

11. rzydzia niużywa. —

§329 Nazwiszy sposob robienia Barometrow zostanie mowić o ich podziale, ten podział powinien od Fizyków przyiętym zostać w całach i liniach. Używaiąc rozgodnie do miar całFrancuzkie, Początek podziału daiąc od linii gdzie żywe srebro utrzymuie w rurze i nazywaćsię linią równoważności. — Lecz iako z poprzedzaiących doświadczeń wiemy że ta linia zmienia, tak za podniesieniemsię iak i opadnieniem Merkuryusza, a podział iest zawsze niemiennym, niedostatnosć zatym Barometrow od tego zawiśla a szczególniey Barometrow Ordynaryinych z kulkami, Barometrami Cyklicznemi zwanych, w tych iest obszerniieysza iest kulka tym mniey blizkiey do akuratności przystąpie. — Zaspokoiony ky nieregularności w Barometrze Magellana, i de Luca iakesmy wyżej powiedzieli. — Cal zawsze dzieli na linii 12, cal zaś Anglikki w Barometrach Angielskich dzielą na 10 linii, ten podział iest wygodniieyszy w kalkulacyi a przyczyny Frakcyi dziesiątkowey, łatwiieyszy do liczenia i mnożenia. Kosztowniieysze zaś i akuratnieysze maią iszcze i inny podział bardzo drobny cztem dokonać się nie mogący a ten nazywaćsię Noniusz, którym lub w Geometrii mowa będzie powinna jednakże w fizyce często używany potrzebuie objaśnienia. Tak więc chcąc podzielić linię na drobne

na drobne bardzo cząstki porożony na 30. dzielą te linią na 5 części, i te znowu będzie służą dy=
wizya, tą samą linią potym podzielić na 6 części, podziały będą znowu drobniejsze, a różnica iednego
od drugiego będzie $\frac{1}{6}$ części, gdyż rozmnożywszy 5 przez 6 wypadnie iż każda z 6mu część iest
mniejsza od linii całey $\frac{1}{30}$ części, a $\frac{1}{6}$ od pięciowey części, linia więc tym sposobem na 30 części
została podzieloną. -- Regułą więc powszechną iest podzielić pewną liczbę miar na iednorodzaiey
iedną iednością nowiązuiącemi, te kędy miary przez siebie rozemnożyć a wypadły produkt
okaże na ile części podzielona cała linia dana, w różnicy podziału iednego do drugiego,
Tak w Barometrze Magellana 12 linii czyli 24 pół linii podzielonego na 25 części różnica więc
iest $\frac{1}{25}$ część iednego podziału do drugiego, więc stosunek do całey linii danej 12 linii dwuyorci
znayduiący różnica iednego do drugiego $\frac{1}{600}$ części, rozmnożywszy albowiem 25 X 24 wypadnie 600
12 przeto linii są podzielone na 600, czyli każda linia na 50 części, ażeli ma linii 10 więc
każda różnica podziału iest $\frac{1}{500}$ części cała. -- Mozniszym by podział nazwany dalszą na oso=
bney Tablicy pomnożaiąc mogący, ustawić więc się początek potrzeby natym punkcie do którego
podziału szukaią znamy i ważąc gdzieś linia podziału Mozniesza łączy z linią większego po=
działu, dokąd więc przeliczone podziały okażą liczby wyszukiwanego. -- Tak w Barometrze całko=
wonowey Mozniesz rowno z płaszczyzną zywego srebra w rurce utrzymuiącego się, obacz znay=
mod na wyskoście w calach i liniach. -- Niech będzie wys: całow 26 i linii 9 iżeli więc tey linii
utrzymuiąc Merkuryusz wtedy liczą się gradusy czyli podziały Mozniesza aż do linii zupełnie
łączącey tę. Tak wys: niech będzie 28 więc $\frac{28}{50}$ części linii, czyli $\frac{28}{500}$ cała dodaiąc. -- Ten podział
Mozniesza w wielu narzędziach Komornizych i Astronomicznych używany bywa, bez
zawodzenia działa natychże samych prawideł. —

§330. W robieniu doskonałych Barometrow niemałe zastrzeżenia i uwagi mieć należy, a naypierwey co do
wyboru rurek, te grubemu będą zupełnie czyste, nie maiące żadney wilgoci, którąż z nich przez ogień
wypędzać należy, średnica ich grubemu potrzebuie przynaymniey być połtory linii, w ciśnieniowych albowiem
rurkach Merkuryusz zawsze się niżey ubrzymuie, wiązek rurek grubszym będą prawie cyrku=
larny w swoim zamknięciu dla łatwieyszego wypędzenia powietrza, a mianowicie ostrzeżenia na
wszystkie rurki które do doskonałości prowadzą, trzeba zaś w Barometrach Syphonowych dla wyżey
wspomnionych przyczyn grubemu będą obszerne; Naturalne żywym srebrem trzeba go wprzod
w soli kuchiennej dwoy kroć aby był czystym i nazwey do szkła przylegaiącey będzie; naturalne
Barometrum nie powinno mieć w sobie powietrza które w małych bąbelkach widzianym bywa
ponaturze; zatem do $\frac{3}{4}$ części rurki trzeba wprzey gotowość żywe srebro, przez co i rurka, i żywe
srebro oczyszczaiąc się od powietrza. -- Barometrum tak oczyszczone waymnością uważane, iżliż
Merkuryusz wahać będzie w górze w miyscu próżney rurki płomyk okazywaiąc powietrza
Dzisieyszey Barometrow nazywaią Fosforyzowanemi. -- Leż to dzisiey od Elektryzowaia
przez terrie żywego srebra wzruszoney we szkle która wielkie nowe widowiska wydaie
W podziale Barometrow to uważać należy, aby linia naktórey podział dany będą
doskonale perpendykularną i miara w całach doskonała, tym sposobem zrobione Ba=
rometra powinny być z sobą zgodne luż to nayrzadziey rzecz osobliwe w Syphonach. --

12. + §331. Waga powietrza uważana w Barometrach codziennie prawie zmieniaiącą się być pokazuie
iakoby były tego przyczyny Fabroni dowodzimy kiedy zoobaczym że powietrze iest to płyn
powszechny różne wsobie mający i płyny na nayodleglieysze części podzielone biorący
tak iak woda rozpuszczaiąca wszystkie sole, części roślin i zwierząt. -- Tych obfitość mniey sza lub
większa stanowi zmianę wagi, przytem powietrze zawsze będąc w ruchu silnieyszym lub słab
szym swoiey treści cząstek lub natura powietrza -- wyżey nadmieniliśmy iż powietrze
atmosferyczne nie iest samym czystym powietrzem i zupełnie oddychalnym. Jak zaś to powie=
trze wpływa dowodzenia i zdrowia ludzkiego utrzymania każdego Tamo przekona Studyą zaskar
nawi że iednym iest naszym żywiołem. -- Gdyż bez pokarmu człowiek dni kilka a czasem i kilka
tygodni lub słabym będąc żyć może, bez powietrza zaś minuty iedney wytrzymać niemoże. Wszystkie
własności życia z powietrza istnienie swoie maią dostrzeżenie wyraźne. —

trustością rozwierzchni obwiedzione mogą zamknąć pory nie mogą wciągać do siebie tyle
Azotu, ile do rozrostu i utrzymania się ich potrzeba, a zatém ginąć i niszczeć muszą.-

§ 343. Z tych wszystkich doświadczeń i uwag nayspewniysze wnioski wypływaią, że atmosfera nasza
cały ziemi okrąg otaczaiąc nabiera do siebie cząstek przez ciepło rozdrobionych, niektóre z nich tylko
pływaią przez swoią lekkość, niektóre [w] wśród [przez powietrze] unoszą się; tak cząstki ziemne
pływaią po powietrzu, przez rozdrobienie [w] czyszczeni od powietrza stanowszy, cząstki zaś wody wpoczy
woney mierze [rozpuszczaią się] w powietrzu, tak własnie iak cząstki soli lub cukru [w] rozdzielność ich
przewyższaiąca sprawuie zmiany na powietrzu, to iest dni pochmurnych i deszczu iak będzie-
my [dowiadywać] o Meteorach wodnych mówiąc; słowem atmosfera nasza może być
napełniona, temi rozmaitemi cząstkami, które jakimkolwiek sposobem [do] się stoią
z tey racie przyczyny można [dowiadywać] informowaniem się kamieni z powietrza padaiących
jak były dawniysze domniemania, iż czasem kamienie z gradem z powietrza spadały, lecz
mało nadtym Fizycy zastanawiali się, zarzec niepodobno sądzą, aby tyle kamienne
nie rożne wagi większą od powietrza maiące mogły się na nim utrzymywać, bez wtych
własnie czasach powietrze mnyscach pogłoska rozszyrzona o spadłych z gradem kamieniach, i kilka-
nascie z onych powietrze mnyscach znalezionych do czasnienia przez doświadczonych Chemikow
wziętych, zawsze iednostayne okazywały cząstki, iak te nowo znalezione, tak te co przed tak
kilka dziesiąt za upadłe z powietrza sądzono.- Postać tych kamieni zwierzchna okazywała że były
przez gorączkę w szkło obrócone.- Przyczyny innych domniemania się nie można, iak tylko że cząstki
ziemne czyli wiatrem, czyli też ciepłem rozdrobione nazwyczaiu napowietrze, i w mnogiey ilości
w obrębie rozsypane, kiedy wiatrem do siebie zbliżone będą silną elektrycznością z drugiey chmury
wypadaiąca, te cząstki iszcze bardziey do siebie zbliży, a natężonym silnie ciepłem Elektrycz-
ności w iedno masę złączone, przez wzaiemne przyciągnienie cząstek bryłkę iedną utworzą, ta sta-
wszyść ważnieyszą od powietrza, upada iszcze zupełnie nie ochłodzona, i nieskorzystała, gdyż
na iaką małą naziemię upadła, obleie ią zostawuiąc nieco figury ku maszy wyciśniętą
lub wątpliwości niektóre zachodzą o mianowicie tego twierdzenia, iednakże nie powiedliwość iego
można, tak z tego Domniemania, iako też że w tych mieyscach nigdyś podobne kamienia
nie znaydowano, i teraz się nie znayduią, lub Chimicy wszystkie prawie gatunki kamieni
na swoie rozsątki rozbierali, nie znaleźli iednak takich, któreby podobnych upadłych
cząstek; nie można nie wiele zaymuiąc, abyśmy tym sposobem formować nie mogły w obrębie
13. i upadać z onych.- Można się o tym obszernie w Pismach Periodycznych Annales de Chimie 1803 Ma.

§ 344. Różne przemiany na Atmosferze pod uwagę naszą podpadaiące rożne nam oka-
zuią przyczyny one sprawuiące; tak widzieliśmy mówiąc o wadze powietrza iakiey ciężko-
ści ma, do czego są Instrumenta Barometrum zwane; ciepło i zimno wielką czyni od
miany w powietrzu które postrzegamy w Thermometrze; wilgoć czyli wszelkie wodniste
rozrzedzenie przez Hygrometrum.- Elektryczność widzialną iest przez Elektrometra.-
Anemometrum służy do okazania ruchu czyli wiatru, Udometrum służy do poznania
wielkości dżdżu spadłey wody.- Evaporatorium okazuie wiele wody na powietrze wychodzi
w Eudiometrze zdrowości i oddychalności doświadczasię.- Że wszystkie narzędzia iako służące
do poznania odmian powietrza nayściśley tu opisane być powinny: czyść zaś
o nich traktuiąca nazywaią się Meteorologią czyli nauką mierzącą odmiany.-

§ 345. Thermometrum czyli Ciepłomierz iest narzędzie, przez które ziemno lub ciepło
większe i mniejsze rozrzedzenie; lecz iakie tylko do tych czas były te narzędzia nieod-
powiadały swoiemu nazwaniu, przez nie albowiem nieznośmy poznać ile cząstek
ciepła znayduiesz, lub ile ich ubywa, lecz tylko porównanie dziejesz, że rzecz iaka
lub powietrze iest teraz cieplejsze lub ziemniejsze, aniżeli innych czasow.- Wyna-
lazcą pierwszym rozumieć będą Drebbelius tego narzędzia Holender Wniskanie roku
Alkmeer

Alkmer lubo niektorzy Sanktorenem, a inni Berellusse przypisuią.— Ciepłomierz Drebeliusza zawadzaiąc na sprzężystości powietrza, przez ciepło powiększaney, a przez zimno zmnieyszaiącey, iakiego był składu obawiamy w Doświadczeniu.—

§ 346. **Doświadczenie 35te.** Rurka szklanna kilka stóp długości maiąca na iednym końcu ma kulkę obszerniyszą, albo kilinder szklanny, drugi iey koniec zamurzaią w liżwor iakiś kolorowany, prostopadła ta rurka gadzi do góry trzymana kilkoma ogniami mocno powietrze, przez rurki chwor, rozszyrzone szklanni wyszrzydzie, iako mieścić się nie mogące; gdy zaś ochłodzone znowu do pierwszey swoiey gęstości powracaiąc zostawi miejsce próżne, które liżwor przez zewnętrzne powietrze ciężkiey napędzony, i do nie iakiey wysokości podnieść się musi, tym sposobem robiony był Ciepłomierz Drebeliusza.— Powietrze okaczone kulkę, ieśli będzie zimniejsze odbiorze czyć ciepłiku do równoważności dzięcego a powietrza w kuli będącego mniejszą, przeto miejsce zaymuiące dozwoli liżworowi podnieść się w rurce, co oznaczy oziębienie.— Jeśli zaś powietrze Atmosferyczne będzie ciepleysze, zdziała swego ciepłem powietrzu w kuli zawartemu; Ono rozi przez ciepło rozszyrzone poymie liżwor z rurki nadół, tyle, ilesię rozszerzyło.— To iednak narzędzie lubo iest nayprzykładniey zniszczy powietrza zayrzeluszym, iednak razem i nayniedoskonalszém będzie okazicielem; naypryod że nieustaie na powietrzu na gęstości zależy podział zaczynaiący powietrza.— Powtóre że i parcie zewnętrznego powietrza powiększone przez iakikolwiek przyczyny liżwor w rurce podnosi. Gdyż powietrze w kuli mniejszą wagę i gęstość maiące odpierać równie nie będzie mogło.— Potrzecie że rozszyrzanie się lub szerzenie się samego liżworu poznane i od wysokości iego odięte być nie może, dla tego to narzędzie od Fizyków używane nie iest.—

§ 347. Akademicy Florencey chcąc zabiedz tey niedoskonałości wynaleźli Ciepłomierz naprzeciwko liżworu przez ciepło, a zgęszczenie przez zimno.— Rurkę szklanną ścieśnionego dyametru na dwóch końcu kulkę maiącą nalewali wiadomem winnym zaparzonym.— Liżwor tey kulki i połowę rurki napełniał, końce potém rurki szklane zalewali; Tak wyrządzoną rurkę przywiązywali do tablicki drewnianey, i od miejsca gdzie się liżwor zatrzymywał zaczęli rozpoczęli i nadół dzielili na równe miary części począwszy na 100 tym sposobem zrobione Thermometrum tym okazywało odmiany Powietrza co do ciepła i zimna; liżwor w rurce zawarty przez ciepło rozszyrzony, a przez zimno w rurce znacznie postrzegał, przeto nie zimnem zgęszczony w tyże rurce z naczynia się zniżał.— Tym narzędziem zrozumiano było poznać, że powietrze było nieco ciepleyszy lub zimniejsze, aniżeli innych czasów, lecz żadney wiadomości przewrzeć nie nie można było, przynaymniey ilość rozlitia ta zmiana; naypryod że punktow stałych przy tym prodziale naznaczonych.— Powtóre że rożnemu wielkości gradusow wymiarzyć niepodobną.— Potrzecie że żadney zgody w okazaniu ciepła, i zimna nabitka takich Thermometrach obrzymać niepodobno było.— Teraz więc niemasz takiego niezbywaiącego narzędzia.—

§ 348. Te niedoskonałości chcąc poprawić Fizycy wiele wymyślywali sposobow między innemi Farenheyt zamiast Spiritusu kolorowanego użył Merkuryuszu, malował jego rurkę która w końcu miała gałeczkę szklaną, lecz i czyć mniejszą zaymowało rurki, a podzieliwszy całość żywego srebra 11,124 części przeniósł rozmiar każdey na rurkę ile miejsca zaymować miała; tak zrobioną rurkę w łożył do lodu drobno zetłuczonego, i z solą Amoniacką zmieszanego; gdzie w rurce merkuryusz zastanowiwszy naznaczył 0 czyli początek podziału. Przeniósł potém Thermometrum swoie do wody wrzącey, a dostrzegł że od punktu naznaczonego tym 0 podniósł się do 212 gradusow, i ten był punkt 2gi podziału, czyli stopień wody wrzącey. Co cztery dnie wodę tę samę przeniósł podziały, które oznaczały stopnie zimna a wyżey postępuiące od cztery były stopnie ciepła.— Lubo dozwoliły wynalazek iednakże nie mogły dodzierać do tey akuratności, która w tym narzędziu być powinna. Gdyż stopnie zimna nie odtego zależą punktu gdzie być powinny.— Lod albo wziem z solą Amoniacką zmieszany znacznie zimna pokazuie stopnie, gdyż tymczasem Thermometrum żadnego nie okaże, a przytym nie iest stałym. Mniey lub więcey soli Amoniackiey mniejsze lub większe zimno zrobić może.—

Farenheyt zamiast Spiritus użył żywego srebra. Roku 1600 P.

§ 349. Poznaiąc

Wybielony 0,9666 Gumma Arabica 1,1522 Loy 0,9419. Sadło
Wieprzowe 0,9360 Masło 0,9123 Gazy cieplejsze wody
Woda Destylowana 10000,000 Powietrzu atmosphery 13,360. Gaz Kwa-
sowodny 13,392. Salitrowodny 11,905 Kwas Węglowy 18,616 Gaz azotowy
0,991.

Statyka Płynow w stanie ich ulotnienia zwanego Powietrzem czyli Aerostatyka —

Co to Hydrostatyka? Jest to Wodna powiemy nie ciecz płynna w ktorym zwykle
Powietrzu? Powietrze? z Powietrzem? stamy ciągle pogrążeni, i ktory ciała otaczające tę nad nią do znaiomy wysokości — Płyn ten
nazwany Powietrzem, a ciała Masę tego ciała, razem rozważy-
wszy uniey ulotnionemi i rozprzestrzenionemi ciałami, ile ta Zmior
razem stanowi Kule Ziemi: nazwiemy Powietrzem z łac. Aer i
Atmosphera terrestris.

Względy wzięte z Powietrzu podobne mu ulotnione płyny rozmaicie działają na
zmiana i druki na i na inne Ciała, urodzi[ł] przeto względzie uważanie było
ny Pław[ny] nasz[y] Je w Fizyce ogólney uważaiąc że względzie na Wachan
Powietrzu — ich działanie, uważmy Prawa tych działania, ile te wypad
ją ogólnych własności powietrza i podobnych mu Płynow
Płynów, własności które te uważyć mamy za ciężkość Powietrza
Sprężystość, Elastyczność, Sprężystość —

Co do Elastyczności Powietrze i podobne mu lotne płyny
Fizycy Mechanicznie ciszą, same siadziebe lub naczynie Ciała
stałe, z którymi się stykają; Zkąd prawa ciśnienia tego Zboża ogo
Przedmiot Kulki naszego Powietrza —

Że zaś z własności Powietrza, zkąd Zawisłe Prawa tego Ciśnie
nienia zależą, wiele od Temperatury zkąd względności naszych, dla tych
względów podziałow —

W pierwszym powiemy o powinowactwie, własności, a zatym o
Zasadzie ciśnienia Powietrza w stanie tego dwoyakiey Temperatury i
Barometrze Powietrznego, wreszcie będzie mowa o ciężkości i własno-
ści sprężystości ich działania we względzie do rożnych stopni Tempera-
tury czyli we względzie Barometrycznym —

Ciężkość Powietrza —

W 17 Pierwszy Galileusz uznał i sprawdził Doświadczeniem tę własność
Powietrza że iest ciężkim ciałem stanowiąc dowiedli dowiedli a wspo-
Fizycy czeni mu Fizycy ogólnie uznali: odważywszy on raz naczynie
ne z Powietrzem swoim Kwartowe, a potem Hoczaj wiono to samo Po
wietrze w większey Masie i ważąc powtore widział że naczynie we
drugim razie ważyło więcey niż pierwszy. Szukał on nadto daley ga
tunku ciężkości tego Płynu względem wody, aby stosunek względem te
go naznaczony = 1:400 ani mieścił do przyjęcia iako bardzo niedokład
ny —

Doświadczenie tym względzie czynione przy pomocy Machiny Pa
Powietrze ciężkie pneumatycznej Kwanty, o której powiemy dalej, zdały się nowym Fizy
cy ciężkie kom byli mogli — czasow Galileusza —

Doświadczenie 1mo Bierzemy Szklanny Balon zatkowany

Zamykany lub otwierany dowoli, szrubemicę naprzód do Talera dot
ciągnę, i tak Zapomocą tey Machiny wypuszczaią z Powietrzą, Bro
ten Balon i Zamknięty ważyią naszali — Zważony raz iotworzony nap
nia się Powietrzem i znowu i znowuż ważą na Szali — W tym drugim
razie daiemy nam widzieć że ciężey cięższym niż był pierwiey — Trzeba
bowiem dla urównoważenia Balonu na szali przydać podrugiey stronie
cokolwiek rzeczy do Masy ciała z którym go porównywamy — Przydana ilość
Gwiciłów oznaczy nam przeto wprost ciężar Powietrza przytomnego w Balonie
do tego doświadczenia Łatwo iuż nam postrzedz można do oznaczenia ciężkości
rzeci gatunkowey Powietrza względem wody —

5. 18 Naydogodnieyszy sposob wyznaczenia Gatunkowey ciężkości Po
Sposób do wyzna- wietrza lub innych podobnych mu Gazow Zalecy Natom, aby ii zwa
czenia gatun- żyć brano pod pewną obiętością i wagę rodzay iakiey powietrza
ności Powietrza Zwagą wody wziętey pod tąż samą obiętością — Dość dlatego
lub innych rzeczy Gazow mieć Szalę ile by być może doskonałą i Balon Szklanny znacz
ny i znany obiętości z którym zapomocą którego Zamykać go
lub otwierać możnaby było dowoli — Jeśli zaś Obiętość powietrza
wziętego Balonu nieiest wiadoma trzeba ią wyznaczyć wprzód —

Doświad: 2ie Kubik Balon czysty z Powietrzem wewnątrz wa
Milligramow 1,003,674. = a Daymy zaś że zapas wody cały z kto
rego użyć mamy do Balonu waży 25 Kilogr: czyli Milligramow
25,000,000. Że reszta tego ponapełnieniu Balonu woda prze
stała ważyć tyle co Milligr: 6023778. wnieśiemy że pomnieyszo
ne Balonie waży 1997.222 = b.

" Kubik 2o Balon wody pełen i zważony na Szali waży Milligr:
20,952514. = c Wnieśiemy że waga Powietrza Balonu równuie się
i — b czyli = Milligr: 978292 = d " Wnieśiemy ztąd daley że
waga Powietrza Zamkniętego w Balonie iest równa = d to iest
równaią się mięsi Milligr: 25382 = p " Wiadomo nam że Litr z wody
3o że Decymetr Kubiczny, czyli l. Litrza wody czystey ważący waży
Milligr: = 999.683 = g / Zatem ft: 2. drachm 3. i Grain 10. 4, prawie
Dzieląc więc wagę wody Zawartey w Balonie p wagą iednego Litra
Znaydziemy obiętość Balonu w Decymetrach Sześciennych albo Litrach
Znaydziemy ią wnieśiwszy w naszym Zatrzeniu = $\frac{b}{g}$ = 20, 6 prawie
" Będzie to Litrow = 20, 6 oznacza litra = v
Ilości ciężkości " Mamy więc Rzeczy do tąd Procesu cztery następuiące Rzeczy
gatunkowey trzeba aby ciężkości
znaczyć gatun- 1o = Waga samey Natury = q 978292 = d
kowey ciężkości 2o Waga wnim wody = 1997. 6222 = b.
Powietrza wspo- 3o = Waga samego Powietrza = 25, 382 = p.
mnionych we Pro- 4o = Obiętość Balonu Litrow = 20, 6 = v
cesie
Rzeczy te Cztery wiedzieć tak koniecznie trzeba wcześnie, aby zaraz wyznaczyć
gatunkową Ciężkość Powietrza lub innego Gazu —
" Dzieląc wagę Powietrza w Balonie p iego Obiętość w Litrach

Prospekt Lekcyi Fizyki
dla
Pijarów Sposobiących się na Nauczycieli Publicznych.

I.

Professor naprzód przedsiębierze wyłożyć Uczniom zasady Fizyko Chemiczne – czyli Zbiór Krótki Chemii –

II.

Przystąpi potem do Wykłady całego Kursu Fizyki – według następnego Podziału – Zacznie ią od powszechnych ciał własności, i złoży stąd 1ą część Fizyki o Ciałach w Ogólności – w części drugie obeymie Dynamikę i Statykę ciał ~~stały~~ zsiadłych – W części trzeciey i Czwartey Zamknie to wszystko co tylko o ciałach w stanie cieczy – lub w stanie i ich Ulotnienia trwaiących, istotniey nam wiedzieć każe Pyrometrya i Hygrometrya – Dalsze cztery traktaty iakiemi są Ciepłość Elektryczność – Magnetyzm i Światło, złożą Naukę o ciałach których zwyczaynym Stanem ich bytu iest stan rozpuszczenia (Disgregation) – Ostatni z tych czterech Fizyki przedmiotów położy koniec Kursu Dwó-rocznego –

$actc : pqfg = pq : ac$

$pq : ac = pf : act$

$pr \quad pr$

$pq : ac = pr : pr$

$v \quad v$

$pq : ac = v : v$

$10 \cdot 100 =$

$M = V = pqg$

$m \quad v \quad pqxy$

$ph \cdot pq \cdot d \quad pq \cdot qx \cdot d$

$ph \cdot pq \cdot d : pq \cdot qx \cdot d = MV : mv$

$ph \cdot pq : qx \cdot pq = MV : mv$

$M : m = pq \times gq : pq \times qx$

$M : m = pq \times V : pq \times v$

$ph \cdot pq : pq \cdot qx = MV : mv$

$ph \cdot \cancel{pq} \cdot \cancel{M} : \cancel{pq} \cdot qx \cdot \cancel{m} = \cancel{pq} \times \cancel{M} V^2 : \cancel{pq} \cdot \cancel{m} v^2$

$ph : qx = V^2 : v^2$

$\sqrt{ph} : \sqrt{qx} = V : v$

$4 \times$

$4\frac{1}{2} \times 30$

$\frac{9}{2} \times 30 = 270$

13

$2 \quad 270 / 135$

$\frac{6}{10}$

do Nabo:

Skarbniczkow do Futerału — 5.
Ditto w Półskurek — 17.
Złoty, S Ołtarzykow w Skórkę — 11.
Ditto do Futerału — 18
*Bog Nayczy Mi pod Farbę do Futerału — 11.
Ditto pod Fangult — 11.
Officyum do futerału — 2.
ditto w Skórkę — 23.
*Libellus precum — 17.
Ditto ala Rustique — 4.
*Żywot P. Jezusa w Półskurek — 8.
*Modlitwa Pańska — 3
*Comm S N B V M^a — 24

155
57
98
22
737
759
107
866

753
29
782
116
110
1008

150
65
05

388
6
394

384
390
51
441
46
487

24
26
50

1553
487
2040

2

12 | 7 5 | 5
7 5 | 2

177
74
103

66
28
74

18
4
28

84
78
162
137
299
68

156
84
372

1553
481
2034

384
51
46
481

2110
2040
70

46

10
35
11
10
66
28
94.

177
94
83.

	Mięso		Omasta			Wędlina			Kiełb	Kurcz	Kacz	Kr	Ka	Ge
	wołu	cielęc:	Maść	słon:	smal	Mleko	Jałow	Świnia	Pożgyska					

	Mączka		Kasze				Sól	Miod	Wodka	Piwo	Chleb		Kapusta		Burak		Marchwie	Rzepa	Ziemniaki	Kartofle
	Pszen	Owsiane	Jęczm:	Grocz	Jł:	Owo:					Kyt:	Glazow	Kwas:	słon	Kwas:	słon				

Świnie żywe	
Stoł	Srodzyn:

Ryby		
świeże	Słone:	Kura wędzone

$$\left(\frac{n-1}{n}\right)-\frac{1}{n}$$

$$\frac{n}{n}\left(\frac{n-1}{n}\right)=\frac{-n+n}{nn}-\frac{n}{nn}=\frac{-2n+n}{nn}=\frac{-n}{nn}=-\frac{1}{n}$$

$$\frac{n}{n}:\frac{1}{n}=n-1:$$

$$\left(\frac{n-1}{n}\right)=n \qquad -\frac{n+1}{nn}=-\frac{1}{n}=\frac{n}{nn}=-n+1=\frac{n}{n}\left(\frac{1}{n}\right)=\frac{n}{n}(-1)$$

$$\frac{n-n}{nn}:\frac{n}{n}=\frac{nn-nn}{nnn}$$

$$\frac{1}{n}\;ab:\frac{1}{x}:1-\frac{1}{x}:$$

$$\frac{n^2-2n+1}{n^2}-\frac{n^2+2n-1}{n^2}=\frac{n^3-2n^2+n-n^2+2n-1}{n^3}=\frac{n^3-3n^2+3n-1}{n^3}$$

$$1:\frac{1}{n}:n^2-2n+1:\frac{n^2-2n+1}{n^2}:\frac{n^2-2n+1}{n^3}$$

$$-\frac{1}{n}=-\left(\frac{n+1}{nn}\right)=\frac{n}{nn}-\frac{n+1}{nn}=\frac{-1}{n}$$

$$\frac{1}{n}=-\left(\frac{n+1}{nn}\right)=-\frac{n}{nn}-\frac{n+1}{nn}=-2n+1=\frac{-1}{n}$$

$$\frac{1}{n}:\frac{n}{n}$$

$$\frac{1}{n}:1 \qquad n \qquad n-1 \qquad \frac{n^2-2n+1}{n^2}$$

$$\frac{1}{n}=-\left(\frac{n+1}{nn}\right)=-\frac{n}{nn}-\frac{n+1}{nn}=-2n+1=\frac{-1}{n}$$

$$1:\frac{1}{n}=n-1 \qquad \frac{n-1}{n}:\frac{n}{n}$$

$$\frac{1}{\lambda}=-\left(\frac{n+1}{nn}\right)=-\frac{n}{nn}-\frac{n+1}{nn}=-2n+1=\frac{-1}{n}$$

$$\left(\frac{\lambda-1}{\lambda}\right)-\frac{1}{n}=\left(\frac{n-1}{n}\right)-\frac{1}{n}=-n+n-n=-2n+n=+1$$

$$\frac{\lambda-1}{nn}-\frac{1}{n}=\frac{\lambda-1}{nn}-\frac{n}{nn}=\frac{-n+1}{nn}=\frac{-2n+n}{nn}=\frac{-n}{nn}=-\frac{1}{n}$$

$$\left(\frac{\lambda-1}{\lambda}\right)-n \qquad -\frac{\lambda+1}{nn}=-\frac{1}{n} \qquad =\frac{n}{nn}=-n+1=\frac{n}{n}\left(\frac{1}{n}\right)=\frac{n}{n}(-1)$$

$$\frac{n-n}{nn}:\frac{n}{n}=\frac{nn-nn}{nnn}$$

$$\frac{\lambda}{\lambda}\;\frac{(2n+1)}{2}$$

$$\frac{1-\frac{1}{n}}{n}$$